



VIATA ROMÂNEASCĂ

REVISTA A UNIUNII SCRITORILOR DIN R.P.R.
Apare sub conducerea unui comitet de redacție

ab
81 88
16

Biblioteca Municipiului Deva
SALA DE LECTURĂ

12

Biblioteca Județeană
"OVID DENSUSIANU"
Hunedoara - Deva
Nr. Inv. P/544703

24



* P / 5 4 4 7 0 3 *

V DECEMBRIE
9 5 1

CUPRINSUL

	Pag.
NINA CASSIAN: Unsprezece ani	5
FLORIAN SAIOC: Acum puteți să stingeți felinarul	7
MARIA GĂETAN: Un alt frățior ne mai vine	9
FĂNUȘ-POPA-MOLDOVEANU: La o expoziție colhoznică	11
ION BĂIEȘU: Ilcana	13



LAURENȚIU FULGA: Ion Vodă cel Cumplit (Evocare dramatică în 3 acte — 10 tablouri).	17
---	----



A. E. BACONSKY: Noaptea în flăcări	35
--	----



AUREL MIHALE: Ogoare noi (Roman, IV)	147
--	-----

AMINTIRI

Aead. A. TOMA: Caragiale — așa cum l-am cunoscut	222
--	-----

OAMENII ȘI FAPTELE ZILELOR NOASTRE

GABRIELA CRIȘAN: Sărbătoare la Ulan-Bator	237
---	-----

TEORIE ȘI CRITICĂ

SORIN ARGHIR: Mărturiile unei poete-cetățean	247
EUGEN LUCA: N. A. Ostrovski	261

RECENZII

DUMITRU MICU: Pe drumul poemului epic	270
AUREL MARTIN: Lucrările scriitorilor bănățeni	274
CECILIA FRIMU: «Timpii de aur»	280
AL. I. ȘTEFĂNESCU: În luptă cu intervenționistii americani	282
S. DAMIAN: Chipul revoluționarului la Cernișevski	287
L. PAICU: Eroismul soldatului Antipov	293
ALICE MĂNOIU: Pe șantierele Poloniei	296
CORNELIA SMĂDESCU: Viața partizanei Agnesa	299
LUCIAN RAICU: «Curentul subteran»	302
BIBLIOGRAFIE	308
CUPRINSUL REVISTEI «VIAȚA ROMÂNEASCĂ» pe anul 1951	310



NINA CASSIAN

UNSPREZECE ANI

Telega șerpuia neturburată,
Prin văi adânci, în primăvară verzi.
Veghea pe dâmb o neagră cazemată,
și'n turnul ei un ceas oprit din mers.

Dar în Doftana viața nu se-oprea.
Celula de partid din închisoare
În nouă sute treizeci opt scria
Tovarășului Stalin o scrisoare.

...Salutul ca un foc intens răzbea
prin zidul gros și umed al prigoanei.
Nebiruit Gheorghiu-Dej lupta
În fruntea comuniștilor Doftanei...

Și dacă nu sosise anotimpul,
al nopții cearcăn greu să fie șters,
Gheorghiu-Dej ducea'nainte timpul
chiar dacă 'n turn un ceas stătea din mers.

★

Și luptele au dat râvnitul rod.
Avură toate jertfele temei
când steagul roș pluti peste norod,
în neuitatul August două'sitrei.

De-atunci trecură 'n șiruri limpezi anii,
și a venit pe lume-o sărbătoare:
Era a șaptezecoa-aniversare
a celui mai iubit din oameni, Stalin.

Ca un convoi pe mări desfășurat
plutind spre cel mai luminos din faruri,
din patru zări de lume, — oameni, daruri,
veniră la Kremlinul luminat.

S'au strâns acolo luptători de frunte
și'n sala fremătând neconținut,
ca o pădure dârză au privit
la piscul 'nalt cu tâmplele cărunte.

Spre Stalin au cătat cu ochi fierbinte
și cu recunoștință iubitoare,
spre el, chezașul păcii 'ntre popoare,
spre Marele Tovarăș și părinte.

I-a înmănat Gheorghiu-Dej salutul
din partea țării lui ce înflorește,
și roșul fir al luptei strălucea
unind adânc prezentul cu trecutul

spre anii care 'n viitor urcau.
Și 'n a tovarășului Dej povață,
în țara prinsă 'n roditoare viață,
privirile lui Stalin luminau.



FLORIAN SAIOC

ACUM PUTEȚI SĂ STINGEȚI FELINARUL

O curte largă, magazii, o casă,
Și grajduri lungi, un țarc cu păsăret,
Într'un șopron vreo paispe vaci de rasă,
Căpiți cu fân — și'ntregul acaret
Era orânduit cu multă iscusință...
Și nu știu ce lipsea din câte-ai trebuință;
Din orice vrei găsești aci de toate.
Băgai de seamă însă că-abia era'njghebată
Gospodăria-această nouă, minunată,
Că multe lucruri vechi fusese dărmate
Și'n locul lor prinsese parcă tainic
Să crească altceva mai nou, mai trainic...

În curte lângă casă o fântână
Era săpată abia de-o săptămână.
Și grajdurile... toate erau noi,
Erau făcute altfel, pe alt croi...
În fundul curții rezimat în furcă
Un moș îngândurat privea cum urcă
Un smeu pe cer, departe peste sat.
— L'au înălțat copiii pe'nserat —
Și vreo doi inși îngrijorați vorbeau:
— « Incepe-acum ședința, timpul trece,
« Și câte becuri trebuiesc?
— « Vreo zece !
— « Păi n'au în magazie?
— « Cred că au !
— « E-aproape seară, uite s'a'noptat »
— « Doar becurile sunt de'nșurubat ? »
Răspunsul nu-l aflai, că de odată,
Întră chiar președintele pe poartă,
Și'n urma lui intrară rând pe rând,
Colectiviștii-agale legănând
Pe umeri, coase, sape, alții seceri
Și tot vorbeau de muncă, de întreceri...
Cei mai în vârstă însă se-adunară
Pe prispa casei ori stăteau pe scară.

Iar fetele, flăcăii s'au strâns roată
Cu toții. Și n glumă câte-o fată,
Sau altădată chiar câte-un fecior
Se pomenea luat peste picior,
Că mi-a căscat pe sapă ziua toată...

Dar liniștea cuprinde curtea iar,
Și președintele în mână cu'n ziar,
Cam palid luminat de-un felinar
Eși pe prispa casei și vorbe:
« Tovarăși », spuse el, « în astă zi
« Tovarășul Stalin a dat răspuns
Gazetei « Pravda »... Oamenii s'au strâns
Tăcuți, și mai aproape să-l asculte —
Și președintele vorbe în fața lor:
« Atomica cu care-americanii vor
« S'aducă'n lume jale și omor...
« O avem și noi, știm taina ei prea bine
« Și pentru pace ea va folosi...
Aicea fu'nterupt.

— « Dăi drumul, măi Marine !

În curte și pe prispă au fulgerat lumine,
Și toți închiseră din ochi o clipă,
Cei doi electricieni sosiră'n pripă.
Iar președintele'ntorcând ușor ziarul:
« Acum puteți să stingeți felinarul ».

UN ALT FRĂȚIOR NE MAI VINE

Decembrie sticlește 'n zare,
și bruma-i puzderie 'n câmp și'n sat;
cu pumnii sub brațe par gheme copiii,
și'n mersul mărunț și-apăsător
îi mână azi vântul,
zorindu-i s'ajungă la cald, la cămin.

Eu stau și-i aștept
și-i îndemn să se joace
cu tot ce le place:
jucării doar avem berechet...

Un țănc de o șchioapă mai copt în priviri
veni împreună cu-un nou musafir
spunându-mi pe dată:
« Mi-ați spus să-l aduc după mine.
Că mama-i plecată,
și-un alt frățior ne mai vine ».



Satul intră către seară
într'o sarică mițoasă.
Dinspre iaz își desfășoară
ceața, pala-i albicioasă.

Țin pe frățiori de mână,
și-i aduc la casa lor.
... — Bade Tudor, te ții bine.
Mai aștepți încă 'un fecior.

El sta 'n mână c'o bondiță.
Așa ne-a întâmpinat.
— Vrei băiat, ori vrei fetiță?
— Ce-o fi, câmpu-i fără hat,

și de-o crește, în brigadă
are pregătit un loc.
— Mai stai bade. Ți-e de grabă?
Mai întâi ți-l iau la joc.

Tudor tace, - i fuge gândul
spre copilăria sa:
Nu era cămin; doar vântul
peste uliți șuera.

Mama sa... Ce greu ursita
i-o privea, când l-a născut!
Chinuri cu nemiluia
l-așteptau dela 'nceput.

Dar azi: gata-i pregătită
plăpumioara, așteptând,
și un leagăn de răchită
împletită de curând.

— Da, cum vezi, sunt gata toate.
— Lelea Ana ți-a plecat?
— Sigur; la maternitate...
Să tot vie prunci în sat!



Și ridicând privirea,
zăresc aci 'n odaie pe varul proaspăt dat,
un chip ce ne privește
și parc 'aceleași gânduri
pe el l-au frământat.

Și ochii noului născut
când s'or deschide mari înspre viață,
l-or ști pe Stalin ca pe-un cunoscut,
ca pe-un părinte blând, ce lângă el,
va sta veghind să meargă copăcel.

Și când va fi să vină dintâi la grădiniță,
copilul ce-l așteaptă — băiat ori o fetiță —
pe Stalin l-o cunoaște de cum va fi intrat:
— E și la noi acasă! mi-o spune-atunci mirat.

Și 'nalt va trece vântul prin câmpul nesfârșit,
ducând cu el cuvântul acestui nou venit.

LA O EXPOZIȚIE COLHOZNICĂ

Am intrat tăcuți... În sala mare
Ne zâmbesc tablouri din chenare.

Bucuria vieții deslușești
Peste 'ntinsul stepelor rușesti.

Simți în sală năvălind — din ramă —
Mirosul ogoarelor de toamnă.

Stalinețul — taie brazde late...
Duduind, până la noi răzbate.

Cântă tractoristul la volan
Despre draga-i fată din Cuban.

Holde nesfârșite-și desfășoară
Aurul amiezilor de vară,

Parcă lângă noi pornind să țeară
O foșnire lină, mătăsoasă —

Innotând cu zorii 'n lanul lat
Au pornit combainele 'n asalt.

Prinde o colhoznică în mână
Bobul greu al spicelor din grână.

În sclipirea ochilor senini
Anii ni-i vedem și noi mai plini.

Spune un moșneag, dând să privească:
— «Uite bre, ce masă boierească!»

Buchisind pe colțul pânzei jos, —
Râde hâtrul: «Prânz într'un colhoz» —

Și din pâinea proaspătă tăiată,
Aburi calzi plutesc în sala toată,

De simțim că ne aflăm anume
Chiar într'un colhoz din Uniune.



Moșul înțelege toate-aceste
Știe el, nu-s visuri nici poveste.

Stalineț-uri chiar la el în sat
Și-au înfipt brăzdarele în hat.

De pe-ogoru 'ncins cu-a verii haină
Rod mănos — culeseră combaine...

A ieșit moșneagu 'nseninat...
Din oraș — o jimblă-a cumpărat.

Parcă spune-acum, — rupând din ea —:
«Asta-i grâu din colectiva mea.»

Și spre sat bătând încet drumeagul
Peste câmp privește lung moșneagul

Vede 'n zări crescând — fără hotare
Un tablou din sala ceia mare.

I L E A N A

Ascuns e satul lângă râu
De plopi semeți, un verde brâu,
Ce 'n ierni de viscolire cruntă
Se prind cu viforul la trântă.
Doi ani în urmă; de cu zori
Trezise satul un tractor.
El și-a înfipt în luncă plugul
Să crească holda și belșugul.
Tractor pe câmp? Minunăție
Ca asta 'n sat nu se mai știe.
Copiii au venit grămadă
Cu toți tractorul să îl vadă.
Pășau în urma-i cu alai;
— Văzuși ce mare-i, mă Culai!
Și tractoristul rând pe rând
Îi lua în șea cu el răsând
Și îi purta pe-ogorul lat
Ce-și pierde 'n zare'ntinsu-i hat.
Ara alături de răzor
Cu boii-i mici, un moș pe-ogor,
Și tot privindu-l pe băiat,
Își saltă pieptul în oftat.
I se înfundă plugu 'n pir.
Dar la vecin: cinci brazde 'n șir.
El trage-o brazdă cu amar,
Flăcău-i gata cu'n hectar.
Și moșu 'n brazdă istovit
Și-oprește plugul învechit,
Căci fata lui pe arătură
I-aduse prânzu'n legătură.
Se-așează jos bătrănu'n grabă
Și gurii-i dă acum de treabă.
O ciorbă acră cu ardei,
Mămăliguță și mujdei.
Mânca cu gândul călător,
Când iată-alături pe răzor,

Strunind din pinteni bidiviul,
 Flăcău-și ridică chipiul;
 Și glasul vesel îi răsună.
 — Noroc vecine, poftă bună!
 — Mulțam matale, și de vrei
 Poftim ceva cu noi să iei.
 Oprește-oleacă al tractor
 Și dă-mi un pic de ajutor.
 — Da, am să vin, că doar e prânzul
 Și trebuie s'adap și mânzul.
 Și-apoi ne-om ospăta mai bine
 Cu niște șuncă dela mine.
 Și poticnindu-și plugu'n brazdă,
 Veni alătura de gazdă.
 Era cam scund, părul pe spate,
 Cu haine de ulei pătate.
 Se miră fata: ăsta oare
 Să fie meșter de tractoare?
 Și-i cam murdară fața lui;
 Dar ochii-i plac, că sunt căprui.
 Iar el mânca, zâmbind alene,
 Privind la fată pe sub gene.
 Cu ea ar vrea să intre 'n vorbă;
 — «Mata făcusi această ciorbă?
 I-ar trebui p... nă sare».
 Cu-obrajii roși fata tresare.
 — Da, am greșit-o, m'am grăbit ».
 Și pe furiș ea l-a privit.
 Băiatu'n grabă a mâncat
 Și mulțumindu-i s'a sculat.
 Se ridică și ea sfioasă
 Și vru să plece către casă.
 Ar mai fi vrut să'ntrebe ea
 Despre tractor, dar nu 'ndrăzneă.
 «De nu te superi, vreau să știu,
 Tractorul ăsta, ori e viu?!»
 Ei râse tare; și ea cată
 Cu ochii 'n brazdă, rușinată.
 Lângă tractor apoi s'au dus;
 Flăcăul, nu știu ce i-a spus.
 Ea-l asculta clipind ușor,
 Cu ochii țintă spre tractor.
 Motoru'ntreg în lung și 'n lat
 Leana din ochi l-a mângâiat.
 Și s'a mirat; era în el
 Doar fier lucrat în chip și fel.
 Băiatu-i spuse cum învie
 Cu o scânteie din bujie.
 Și n'a 'nțelea ea chiar pe toate
 — Nume de piese 'ntortochiate. —

Dar visul a'nceput să-și țeară,
 Taină de ea doar înțeleasă.
 O frământa apoi un gând;
 Să-l vadă, cum o fi mergând?
 Și când din nou porni să are
 Sui și ea pân'la cărare.
 Cinci brazde-odată răsturnate
 Cădeau în urmă, afânate.
 Iar moșu sta din spate-adus,
 Spre-amarul lui cu gândul dus.
 El a trudit pe luncă ani
 Cu plugul lui cu doi plăvani.
 Și după muncă și obidă,
 Lua grâu puțin și multă pălămidă.
 Se 'nfinge plugul doar o schioapă
 Și boii sunt scăldați în apă.
 Iar ea suită pe tractor,
 Iși mână visu'n viitor.
 ... Să fii aicea la volan,
 Să-ți bată vântul prin tulpan;
 Să lași în urmă brazdă-adâncă,
 Să nu mai fie pir pe luncă.
 Să nu mai fie 'n luncă hat
 Și locul de sudori udat.
 Să nu mai stea bătrâni la plug.
 Și boi să nu mai cadă 'n jug.
 ... Ar crește holde pe ogor
 Și pâinea caldă în cuptor...

★

Și-a umblat prin sat o veste,
 Șoptită 'n uliți de neveste.
 — « Chiar pe tractor, fă, s'a urcat ! »
 — « Fă-ți cruce,-i lucru necurat »
 Svoni prin sat o altă gură,
 Că iar e Leana pe-arătură.
 — S'a dus Ileana; a plecat !

★

Sosi 'ntr'o vreme o scrisoare;
 — Auzi, Ileana-i la tractoare !
 Și satu'ntreg sări mirat:
 — Păi asta-i treabă de bărbat...

★

Plopii-au început s'aștearnă
 Covor de frunze 'n rece toamnă.
 La colectivă pe ogor
 Ileana ară cu'n tractor.

Un păcănit spre sat se mână,
'L-ascultă moșu la fântână.
...Ară tractor pe-ogorul care
El a trudit prin vremi amare
Și-i e mândria necuprinsă
În lacrima-i de geană prinsă...

ION VODĂ CEL CUMPLIT

Cronica anilor 1572—1574
Evocare dramatică în 3 acte (10 tablouri)

PERSONAGIILE

ION-VODĂ
IZOLDA
PORTARUL IEREMIA
POSTELNICUL PETRU MĂLAI
VORNICUL GRUMEZEA
EPISCOPUL ISAIA RĂDĂUȚEANUL
MĂRICA
PÂRCĂLABUL LUPEA HURU
VORNICUL IONAȘCU SBIEREA
VLĂDICA GHEORGHIE
PÂRCĂLABUL DANCIU
VORNICUL DUMBRAVĂ
PÂRCĂLABUL ȚOPA
PÂRCĂLABUL GÂRLĂ
POLCOVNICUL SVERCIOVSCHI
SOTNICUL NICOARĂ POTCOAVĂ
SOTNICUL VALODEA OSMOLSCHI
LOGOFĂȚUL ION GOLIA
STOLNICUL BILĂE
PÂRCĂLABUL MURGU
TOADER JOLDEA
ROXANDA
COSTEA CĂLIMAN
FEMEIA LUI
ILIAȘ MOVILĂ
MEȘTERUL WOLFGANG
CĂLĂRAȘUL
LOGOFĂȚUL GAVRIL

VORNICUL CRĂCIUN
HATMANUL DINGĂ
VISTIERNICUL JURJ
UN ȚĂRAN ALBIT DE ANI
UN MEȘTER BĂTRÂN
O FEMEE
UN FLĂCĂU
SOLUL POLONEZ RADEȚCHI
CEAUȘUL TURCESC ABAZA-ALI
AHMED-PAȘA
ADEL-GHERAI
DZIGALA-ZADÉ
SANGIACUL EMIR
PETRU-ȘCHIOPUL
PRIMA STRAJĂ
A DOUA STRAJĂ
FECIORUL DE CASĂ
PRUNCUL MOȘTENITOR PETRU
UN BOIER
DOICA
UN GLAS DIN MULȚIME
PARLAMENTARUL TURC
IENICERUL
CAZACUL POCOTILO
UN CAZAC
SPĂȚARUL GLIGORIE
ARMAȘUL
GRĂMĂȚICUL

Mulțime de țărani și târgoveți, joldunari, țigani-gâzi, boieri și boieroaice de toate vârstele, tinere fete și copii, oșteni moldoveni și cazaci, lăutari și ieniceri, roabe, etc.

ACTUL

TABLOUL I

Iași, pe la mijlocul lunii Februarie 1572. Intrarea principală a palatului domnesc, cu perspectivă largă asupra cetății. De jur împrejur — zid puternic de piatră. Porțile din fund, cu grilaje de fier masiv, sunt străjuite de doi arcași, ale căror posturi de veghe se află instalate sus, lângă turnuri. O altă porțiță dosnică, mascată de arbori, duce prin uliți ascunse spre inima târgului. În depărtare, acolo unde codrii se profilează vag, se aud buciume sunând. După zăpada din belșug căzută în timpul nopții, începe o dimineață senină și luminoasă. Comisul Dumbravă, așezat pe o bancă de piatră, repară zăbala unui frâu. Marele vornic Ionașcu Sbierea și vlădica Gheorghie ies din palatul domnesc și se opresc pe treptele de sus, privind o clipă cum se limpezește cerul și ascultând ecoul buciumelor.

SCENA I

SBIEREA: Cât este vremea, strajă?

PRIMA STRAJĂ: Peste Jijia, la mănăstire, se arată soarele răsărind. Iar cetății de scaun domnesc, îi sună buciumașii bună dimineața.

VLĂDICA: Niciun olăcar n'a mai sosit?

A DOUA STRAJĂ: Afară de călărașul dela miezul nopții niciunul, sfinția ta. Doar grosime de țărani și târgoveți flămânzi au poftit să dea buzna în curtea palatului.

SBIEREA: De-or mai pofti, să vă țintiți săgețile în pieptul lor și să-i sculați din somn pe toți lefeciii.

DUMBRAVĂ: Ingăduie-mi, jupan vornic, a-ți aduce aminte că foamea de merinde și foamea de dreptate nu se astâmpără cu sulița.

SBIEREA: Tu, comise Dumbravă, vezi-ți de grajdurile tale.

DUMBRAVĂ: La grajduri și lângă robi am învățat cu ce osândă e osândit norodul.

VLĂDICA: Venetic muntean! Inchipue-ți cumva că Moldova a ajuns mumă pentru toți pripășiții?

DUMBRAVĂ: Năzuit-am și eu că boierii moldoveni sânt altfel decât cei munteni, dar greu m'am înșelat.

SBIEREA: Ajungă-ți! Și cântărește-ți bine voroava, c'altfel s'o găsi un gâde și pentru grumazul tău.

DUMBRAVĂ: Nici toți găzii de pe lume n'or înăbuși ce'n inimă clocotește.

SBIEREA: Dacă mai scoți cuvânt, oi face ca și inima să-ți fie smulsă cu securea. Ori, poate, de când țara e deșartă de domn, până și cel de pe urmă grăjdar se'ncumetă a-l înfrunta pe marele vornic Sbierea?

(E gata să scoată paloșul din teacă, dar un tropăit repezit de cal se aude prin apropiere. Apare ca un vârtej, dând în lături porțile înalte, pârcălabul Danciu.)

SCENA II

DANCIU: *(oprindu-i brațul pe jumătate ridicat)* Nu-i vremea de'ngrozit slugile, jupan vornic.

SBIEREA: *(sbătându-se)* Lasă-mă să-mi înnebesc necazul măcar în sânge de slugă, dacă'n cel de domn nu mai este cu putință.

DANCIU: Mai de grabă 'n cel de domn și tare mă tem că destul de curând.

VLADICA: Ai oblicit ceva nou?

(Pârcălabul Danciu îl trage într-o parte pe marele vornic Ionașcu Sbierea și pe vlădica Gheorghie. În același timp comisul Dumbravă, aruncându-le o privire plină de ură, își strânge frâiele și trece în spatele palatului.)

DANCIU: Am oblicit. Și pun rămășag că nici nu vă trece prin minte pe cine a numit Poarta Otomană să ne fie vodă.

SBIEREA: Grăiește!

DANCIU: Pe feciorul Armencei!

VLADICA: (*izbucnind într'un deșănțat hohot de răs*) Pe feciorul de după gard al lui Ștefan cel Tânăr? Acela care de patruzeci de ani pribegește prin lume, căutându-și steaua?

DANCIU: Intocmai, vlădică Gheorghie! Și nu râde, că nemnele nu-s deloc bune. Ce se trage din seminția marelui Ștefan — aduce a prăpăd pentru multe capete plecate neamului leșesc.

SBIEREA: Nu mai învățoșa și tu durerea din adânc. O 'ntrebare am a-ți spune: mai porți credință mazilitului Bogdan?

DANCIU: Oricât era de măscărici și brudiu, sânt nevoit să-i port.

VLĂDICA: Nădăjduesc a nu fi uitat că el te-a înălțat la rangul de boer.

DANCIU: Mai îndeosebi domnia sa, jupan vornic!

SBIEREA: Lasă-mă pe mine... Tot de geaba dacă nu-s plămădit și eu din osul vreunui domn. Atunci, nici coconul Lăpușneanului și nici al Armencei nu și-ar mai fi hodinit oasele în palatul din Iași...

DANCIU: Ce năpraznice gânduri îți zăltează mintea?

SBIEREA: Am petrecut toată noaptea în palat, fără a-mi adoimi ochiul nicio clipită... Și uite-așa, n'auzeam și nu vedeam decât un singur nume încununat: al lui Ionașcu Sbierea..

DANCIU: (*surprins*) Adică pe dumneata, marele vornic al țării de jos Ionașcu Sbierea, să te ungă Teofan-Mitropolitul cu mir de voevod pe frunte?

SBIEREA: Prostiil! Se vede treaba că m'a istovit vegherea...

(*Prin poarta ascunsă pătrunde stolnicul Bilăe*)

SCENA III

BILĂE: Jupan vornic, ți-am îndeplinit porunca. Dealtfel mi-a fost cu ușurință, că pe tuspătru i-am aflat laolaltă.

SBIEREA: Țineau sfat, Bilăe?

BILĂE: Țineau... ba chiar cu sine! Șaș la poartă: vornicul Grumezea și pârcălabii Gărlă, Golia și Țopa.

SBIEREA: Ce 'răspuns au dat?

BILĂE: Dintru început au stat la îndoială. Păreau temători și neîmblânziți. Dar mai apoi, s'au hotărât a veni tuspătru deopotrivă.

SBIEREA: I-oi îmblânzi eu cu jordia, cât is de boieri! Gătește-te amă de-l chiamă pe pârcălabul Murgu, și vezi ce se mai întâmplă cu zurbala calicilor. Dar cât mai degrabă să te faci întors.

BILĂE: Prea bine, jupan vornic! (*iese*).

SCENA IV

SBIEREA: Ascultă, pârcălabe Danciu... Alteeva nu ne rămâne decât de ales.

DANCIU: Eu am și ales. La doi stăpâni deodată n'ăș putea sluji.

VLĂDICA: Adică, ne putem bizui că vei ridica paloșul împotriva lui Ion?

DANCIU: Răzbunarea îmi va fi cumplită, vlădică Gheorghie.

SBIEREA: Voroava ta se picură ca o miere pe sufletul meu. Îți mulțămesc. Și nu mă pot lipsi a-ți împărtăși o taină. Azi noapte mi-a sosit știre dela mazilitul Bogdan,

care-i dus peste hraniță în bejenie. Și-a tras ajutoriu din țara leșească, dela cumnați săi, dobândind oaste de două mii de sulii, cu însuși hatmanul Mielețchi în frunte.

DANCIU: Va da năvală spre inima Moldovei?

VLĂDICA: La semnul lui Sbierea va năvăli.

SBIERIA: Părcălab, iată ce-mi plănuiește mintea. Eu lui Ion n'am să-i stau în cale. Primească-l Dingă și logofătul Gavril, care ni-s nouă vrăjmași. Eu mă întorc la scaunul meu de vornic. Iar leșii, pătrunzând pe Prut în jos, așa cum ni-i învoiala, or să se întâmpine cu adunătura mea și laolaltă să izbească 'n cetatea Iașilor...

DANCIU: Și pe când ar însemna să aibă loc hărțuiala?

SBIERIA: După cugetul meu, de zilele Paștilor ori de Rusalii. Că după aceea-l om aduce tot pe Bogdan Lăpușeanul ori pe altul — se va vedea. Atâta mi-i în inimă și vroi a săvârși: de moarte groaznică să-l omor pe venetic...

(Prin poarta dosnică își face intrarea părcălabul Murgu).

SCENA V

MURGU: Cu multă plecăciune!

SBIERIA: Ce știri ne-aduci, părcălab Murgu?

MURGU: Mi-a sosit olăcar dela Ieremia, pentruca să știe cetatea Iașilor pe când să-și primească domnul.

VLĂDICA: Și pe unde s'ar afla?

MURGU: Ieri s'a închinat la biserica din Huși. Iar amû alaiul, cam la cinci mii de oșteni, cu boierii'n frunte, gonește în spre noi. Spuneți-mi, cu ce fel de bucurie să-l primim?

DANCIU: Necoptule la minte, pentru Ion doar ghioaga se cuvine.

SBIERIA: Adăstați o clipă! Auzit-am bine numele de Ieremia, ori mi s'a părut? Despre care-i vorba?

MURGU: Despre cel ce-a scăpat, acum opt ani, de omorul Lăpușeanului și de-atunci a tot bătut marginile țării alături de Ion.

SBIERIA: Aha! Și, pasă-mi-te, din boer de rând l-o fi numit feciorul Armencei dregător de'ntâia stare...

MURGU: Aiasta nu-i nimic, că dregători de'ntâia stare putem fi și noi. Dar Ieremia-i este prieten și credincios până la moarte.

SBIERIA: Cu galbeni poți cumpăra și prietenul cel mai de preț, părcălab Murgu. Și dacă el ni se va arăta protivnic, i-om dărâma pe amândoi.

MURGU: Atunci cum s'ar zice, nu Armeanul va fi domn — ci...

SBIERIA: Unul dintre noi!

DANCIU: Tot te mai bate mintea?

SBIERIA: Mă bate... că dintre toate semințiile de boieri a mea-i cea mai adâncă în trecut... Rangul mi-i de mare vornic iar în hasnaua mea sânt galbeni cu duiumul, ca să-l vrăjesc pe Selim-Sultanul și să cumpăr pentru mine steagul de domnie... Am ori nu am dreptul?

VLĂDICA: Dee bunul Dumnezeu să ți se' mplinească vrerea...

(Prin poarta mare apar vornicul Grumezea și părcălabii Gârlă, Golia și Țopa. Pășesc încet ca la o ceremonie. Laolaltă fac închinăciunile de salut, dar cu o sobrietate care vădește dela bun început că întâlnirea lor nu-și va atinge scopul).

SCENA VI

GRUMEZEA: Am zăbovit o leacă de ne-am mai sfătuit.

SBIERIA: Prea mare zăbava, vornice Grumezea, pentru vremuri atât de aprige.

GRUMEZEA: Vrem a ști ce fel de năcaz ai de 'mpărțit cu noi.

SBIEREA: Unul singur mi-i deajuns. Care dintre voi, cel dintâi, va arunca buzduganul: tu, pârcălabul Gărlă, Golia ori Țopa?

(O pauză lungă. Cei patru boieri schimbă priviri turburate, dar, după cum își clatină capetele, pare că rămân la fel de îndârjiți ca și înainte).

GRUMEZEA: La grea încercare ne pui, jupan vornic. Când știut este că și noi am fost de față la tocmirea jalbei către poartă de a-l maziire pe Bogdan...

GOLIA: Când noi înșine am căutat un strănepot de-al lui Ștefan cel Bun...

GĂRLĂ: Și când la hotarul Dunării ne-au luat cu dâșii logofătul Gavril și hatmanul Dingă, de-am vorovit cu Ion despre domnie...

ȚOPA: Și-am văzut cu ochii noștri domnul pe care norodul l-a așteptat atâta vreme...

GRUMEZEA: Nu-ți vine la 'ndemână nici a arunca o floare, dară mite buzduganul.

DANCIU: (necruțător) Cine a trădat odată — trădează și a doua oară!

GRUMEZEA: (cu un gest de refuz) Vorbe de hulă ce nu ne sunt pe plac, pârcălabe Danciu. Noi ne-am lepădat de puiul Lăpușeanului pentru aceea că se 'ncongiurase numai cu leși...

GOLIA: Năpustise trebile țării, sărăcind-o și flămânjuind-o, iar la boierii de sfat grijă nu purta...

ȚOPA: Truda bietului țaran o au jăcuit-o cu șleahicii săi...

GĂRLĂ: Iar dacă noul voevod o să ne fie matcă și părinte bun, ridicând țara la mare cinste ca pe vremea bunului Ștefan... dacă fără fățarnicie o domni și pe norod s'o strădui să-l ferecească...

GRUMEZEA: Atunci noi n'avem nicio scârbă împotriva lui și nici pentru ce a ne'nspăima...

SBIEREA: (care toată vremea a ascultat încrâncenat în sine, deodată surâzând) Cu multă'nțelepciune ați grăit, cinstiți boeri. Iertare de a fi încercat să vă ispitesc cu mreață de hiclean. Adevărul cel mai adevărat e că mi se umple inima de bucurie, știindu-vă simțind și cugetând asemeni mie. Lepădat de măscăriciul Bogdan și eu mă află întru totul — și nicio pricină n'am a desbina țara pentru o mărire la care nu mai năzuiesc de mult. Tot cu slavă și cu nădejde de mai bine o să-l întâmpin și eu pe Ion.

GRUMEZEA: (răspunzând surâsului lingușitor al lui Sbierea printr'un zâmbet de dispreț) Cugetul bun e cea mai bună perină, vornice Sbierea. Văz că și s'au muiat cuvintele asemeni untului de lemn, și asta-i semn de-amû că nu vrei a-ți pune grumazul sub jungherul călăului.

GOLIA: Ascultați mai bine sfatul ce vi-l dau: capul ce se pleacă, paloșul nu-l taie...

MURGU: Și dacă nu ne-o ferici Ion cu nicio desmierdăciune?

ȚOPA: Când norodul Moldovei piere de foame, iar Moldovei îi suge turcul vлага — ar trebui să vă rușinați de asemenea gânduri...

GRUMEZEA: Apăi, noi ne-om duce să ne gătim de sărbătoare și ospete. Te așteptăm la intrarea în cetate, jupan vornic... Și facă Domnul nostru Isus Hristos ca sârura care-l săruta-vei pe Ion-Vodă să nu fie sărutare de Iudă...

(Ies tuspătru, în timp ce ceilalți rămân locului împietriți)

SCENA VII

MURGU: (după o îndelungată tăcere, izbind cu paloșu'n pământ) Rușine să ne fie că i-am lăsat să ne stupească 'n față!

DANCIU: Ingăduie, jupan vornic, a-i spinteca din spate pe câteșipatru. Cum sânt ulițele strâmte, nimeni nu va ști cine i-a osândit la moarte...

SBIEREA: (trezindu-se parcă din gânduri ascunse) Nu fiți semeți și fără creieri. Dacă vi-i mintea înnodată, dați-vă cu capul de pereți. Nu patru buturugi ne-astupă

calea, ci un munte. Și muntele ca să-l dărâmi, trebuie surupat cu migală și fără părăsire. Batjocoritu-ne-au Grumezea și ai săi, dar e mai bine așa...

DANCIU: Adică?

SBIEREA: Pe partea cea din dreapta să-i giurui credință lui Ion... iară pe cea din stânga să uneltim mai departe. Un obrăzar întors către el, iar celălalt obrăzar către ale noastre.

MURGU: Și-atunci, ce poruncești?

SBIEREA: Pentru astăzi — închinăciune lui Vodă. Pentru la noapte: adunare la mine, în odaia de taină. Străduiți-vă a-l prinde 'n mreajă și pe pârcălabul Golia. După câte simțesc eu, e cel mai slab dintre cei patru. Și n'ar strica s'avem și noi omul nostru la curtea lui Ion...

DANCIU: De asta avea-voi grijă eu!

SBIEREA: Iar de zilele sfintelor Paști, om ciocni ouă roșii roșite 'n sângele Armeanului...

(Prin poarta dosnică năvălește înspăimântat stolnicul Bilăe).

SCENA VIII

BILĂE: Jupan vornic, e mare fierbere 'n cetate... Puhoi de oameni se 'ndreptează spre palat.

DANCIU: Oare atât de grabnic să fi sosit?

BILĂE: Nu-i alai domnesc, pârcălabe... ci 'mbulzeală de țărani și calicime de prin târguri. Vânzolitul cel din frunte este Toader Joldea, despre care știi prea bine c'a fugit de pe moșie și tâlhărește 'n codri.

VLADICA: Nu ne-a hi a bine dacă lui Vodă i-or ieși 'nainte cu jalbă sărăcanii. Trebuesc fără zăbavă opintiți afară din cetate.

SBIEREA: *(către Bilăe)* Du-te și scoală joldunarii!
(Stolnicul Bilăe aleargă în spatele palatului)

PRIMA STRAJĂ: *(de sus, de de-asupra porții)* Jupan vornic, năcazul se îngroașă...

A DOUA STRAJĂ: Vin la pământeni, de parcă ar fi mânați de-un vânt năpraznic.

MURGU: *(c re a urcat lângă unul din turnurile străjilor)* Glogozala a ajuns la porți. *(Oamenii izbesc cu pumnii în porți. Unii sar peste ziduri, după o răfuială scurtă cu străjile. Se simte neconținut efortul celorlalți de a sparge porțile)*

VLADICA: *(înfricoșat)* Eu mă duc să-mi îmbrac patrafirul.

SBIEREA: Stai aici, vlădică! Ori, cumva. te sperie furtuna țărănească?

VLADICA: Dar auzi-i ... Dărâmă porțile!

SBIEREA: Pe Sbierea n'or să-l dărâme...

(Porțile sunt sparte. Țăranii și târgoveții pătrund înăuntru. În fruntea răsvrătiților se află Toader Joldea și Roxanda—femeia lui. În aceeași clipă, de după colțul palatului, apar lefecii și câțiva țigani-gâzi, aduși de Bilăe)

SBIEREA: *(către lefecii)* Stați! Să mă răfuesc eu, dintâi, cu ei! *(către răzorățiți)* Ha, mișeilor! V'ascult... Ce-ați năpustit ca lăcustele flămânde peste palatul domnesc?

SCENA IX

JOLDEA: Vrem pânel

SBIEREA: Tu ești Joldea-tâlharul, carele vânezi la drumul mare rădvanele boierești?

ROXANDA: N'am venit aici pentru a-l judeca pe Joldea.

MULȚIMEA: Vrem pâne, jupan vornic. Dă-ne pânel

SBIEREA: Nu-s pentru hiare ca voi hambarele lui Vodă...

JOLDEA: Hiare sânt cei ce-și burdușesc hambarele din sudoare de țaran...

ROXANDA: Iar de nu ni-i da grâne să ne-astâmpărăm foamea, ne-om schimba și noi în hiare...

SBIEREA: *(către părcălabul Danciu)* Pune-le obezi la mâini la amândoi. Să se sature de cerșit pâne și mălai. Și chiar aici, în fața mea, pe butuc să le pui grumajii...

MĂLAI: *(eșind din rândurile celorlalți, cu o stăpânire de sine specifică vârstei sale)* Pășuește o clipă, jupan vornic. Făr'să vrei, numele meu l-ai cuvântat. Petru Mălai mă chiamă, îs răzăș de felul meu și-am venit în târg la Ieși ca să mă'nchin Voevodului cel nou...

SBIEREA: *(tot către Danciu, care pregătește executarea sentinței cu ajutorul găzilor)* Și pe aiest bătrân nevolnic să-l azezi cu capul sub secure...

JOLDEA: Boerule, nu mânji cu sânge palatul tocmai la ceasul sosirii lui Vodă.

MĂLAI: Ehe, jupan vornic... De ți-ai fi plecat urechea la norodul cel de gios, multe ți-ai fi strâns la inimă. Oare ți-i străină înfățișarea de astăzi a Moldovei? Bântue ciuma dela o margine la alta a țării și mii de vieți fragede seceră cu secerea ei. Apele Prutului și-ale Siretiului s'au vărsat mai an cu-atâta vrăjmășie, că din roadele agonișite n'a rămas un bob. Dajdia și birul sânt atât de grele c'am ajuns mai rău decât cerșetorii...

SBIEREA: Inchide-i gura, părcălabel

MĂLAI: *(continuând sub ocrotirea semenilor săi)* N'a trecut vară dela Dumnezeu să nu ne prade hoardele tătărăști... Și cum turcul și-a'nșipt ghiara în pământul țării, — se vântură domnii și turcii de-a-lungul Moldovei ca pe moșia nimănu, secând-o de toată frumusețea și buna ei stare... Ne mor feciorii de foame, boeria ta — și privește aieste arătări de mume care n'au lapte 'n țâtă pentru pruncii lor...

(In depărtare se aud clopote și trâmbițe sunând).

UN FLĂCĂU: *(rămas lângă turnul străjilor, după ce a scrutat zarea).*

Sosește Vodă!

SBIEREA: *(urlând aproape scos din minți)* Alungați-i afară din curtea palatului! Loviți în ei cu junghere și sulii!

JOLDEA: *(către mulțimea care șovăie sub loviturile lefeciiilor)* Nu vă clintiți din loc! Vrem a ști și Vodă ce năpastă a căzut peste pământeni săi...

SBIEREA: *(către Danciu):* Bagă-i în cărlige, părcălabe, și'n temnița cea mai adâncă să-i arunci...

(Învălmășeala crește. Lefecii reușesc să-i înhațe pe Joldea, Roxanda și bătrânul Petru Mălai. Mulțimea se clatină sub loviturile pe care le primește din partea joldunarilor.)

MULȚIMEA: *(dând înapoi)* Nu ni-l lua pe Joldea... Nu ni-l lua Joldea...

(Dar trâmbițele sună chiar lângă porți. Deodată, tăcere covârșitoare. Lefeci i nu mai sânt în stare de niciun gest. Părcălabul Danciu, tânărul stolnic Bilde, părcălabul Murgu și o încă Gheorghie dispar în patele palatului. Marele vornic Ionașcu Sbierea rămâne singur, încremenit pe trepte ca în fața unui miracol. Mulțime nouă a pătruns în curtea palatului domnesc. Oșteni în altfel de strae creează loc liber pentru trecerea alaiului. Printre cele două rânduri ale poporenilor veniți să-l întâmpine pe noul domnitor înaintează hotmul Dingă, care poartă pe o perină sabia și topuzul (sceptrul). Ajuns în primul plan, ocupă loc pe una din laturi. Deabia acum se ivește ochilo-tuturora uriașă făptură a lui Ion-Vodă. E îmbrăcat în ves minte strălucitoare: mantaua roșie, hainele și penele cușmei — albastre, gulerul mântăii și cușma din blană de cacom alb. Aidoma întru totul cu singurul portret al său care s'a păstrat până în zilele noastre. În urma lui — boeri mai mari și mai mărunți, în frunte cu logofătul Gavril, vornicul Crăciun, vistiernicul Jurj, părcălabul Ieremia, vornicul Grumezea, părcălabii Gărlă, Golia și Topa. O gardă formată din trei sinețași poartă steagul de domnie, pe flamura căruia

se deosebește stema Moldovei. Voevodul privește încruntat de jur împrejur spre mulțimea răsăraților, care se pleacă până la pământ și-i sărută pulpana cabaniței. Marele vornic Ionașcu Sbierea încearcă deasemeni să-i sărute mâna, dar uitătura aprigă a lui Ion-Vodă îl împietrește locului).

SCENA X

SBIEREA: (*băguind către Ion-Vodă, care așteaptă neclintit în fața lui*) Măria Ta... mă 'nehin cu umilință... Pomaznic al lui Dumnezeu tu ești și Părinte al Moldovei...

ION-VODĂ: Târzii cuvinte, vornice Sbierea... Avură grijă alții să mi le spună la Galați și la intrarea 'n târgul Iașilor...

SBIEREA: Prins de felurite treburi, greșit-am mult față de tine și aștept plata giudecății tale...

ION-VODĂ: Văz că te-ai aninat de scaunul domnese înaintea mea și la giudețuri singur ai purces... Oare, după care hochim împărătesc și după care pravilă?

SBIEREA: Aiești tâlhari de codri s'au răscolit de pe vetrele lor și hambarele Măriei Tale de pâne vroit-au să le sece...

ION-VODĂ: Un norod de albine ce sânguește din zori și până 'n noapte pentru a 'ndestula un mănunchi de trântori — nu poate fi norod de tâlhari, vornice Sbierea... Și dacă pământeni n'au merinde, atunci Vodă cel dintâi și boerii săi de frunte trebuie a-și deschide hambarele...

SBIEREA: Orice pai are umbra lui, Doamne! Miluește-mă de păcatele mele.

ION-VODĂ: Ei, vornice Sbierea! Ți s'a topit semeția de slugă față de crudul Bogdan și față de leși, cum se topește ceara lumânării. Cunosc apele tulburate și vrăjmașe în care te scalzi. Dar dela mine ești volnic. Pleacă 'n legea ta. Numai ia aminte. Cine osândește — nu scapă de osândă. Și decât să-ți măsoari tăria cu Ion-Vodă, mai bine să te pierzi între cele patru vânturi...

(*Cu o mișcare mută, îi poruncește să iasă din curtea palatului domnesc. Sbierea iese cu capul plecat. Ion-Vodă urcă treptele și se întoarce cu fața spre popor. Spătarul îi înmănează topuzul și sabia*).

SCENA XI

ION-VODĂ: Cutez a sta în fața voastră ca domn și deopotrivă tovarăș de zile bune și zile grele. Mă veți cunoaște mai bine din fapte decât din voroave. Are cineva a-mi face vreo plângere?

(*Înaintează trei bătrâni albiți de ani, cu Petru Mălai la mijloc, purtând o tavă de lemn pe care se află un colț de pâne neagră și o grămăjoară de sare*).

MĂLAI: Doamne, lasă-mi gura slobodă să vorovească despre câte cugetă norodul țării tale. Ca să știi cu ce pas dintâi calci în cetate și cu ce osârdie vei domni. Pânea cu care te 'ntâmpinăm e neagră, Măria Ta... Neagră ca pământul și-adeșea ne sângerăm buzele în coaja ei... Că dacă domnii și boerii care ne-au stăpânit până amû înțelepți ar fi fost și prieteșug ar fi ținut norodului, Moldova tot n'ar fi pierit prea lesne... De când a răposat Marele Ștefan, de treisprezece ori s'au schimbat domniile și din tot ce-a clădit străbunul tău s'a ales pulberea... Fieștecine desfrânat a fost și de-au agonisit — nu pentru țară, ci sie-și și-a strâns avere... Numai că averea se răsipește ca fumul, Doamne — și iaste o 'nțelepciune din moși strămoși care spune: blăstămul săracilor pre copaci nu cade târziu și oricine face la popor asuprială ca frunza copacului se va vesteji.

ION-VODĂ: *(după ce a gustat din pâine și din sare)*. De asemenea blăstăm n'aș vrea să am parte... Grăește, scumpul meu bătrân, că de poveștile tale am trebuință.

MĂLAI: Ne cugetăm, Măria Ta, că într-o vreme noi îi alegeam pe domni — cum pe Ștefan l-am ales pe Câmpia Direptății... Și nu-i așteptam plocon dela Poarta Otomană... Noi om fi bucuroși de tine numai dacă vii cu gânduri sănătoase pentru slava țării... Dar dacă tot plecat Sultanului vroiești a rămânea, iar Moldova tot să geamă sub genunchi turcesc — mai bine întoarce-te din drum și n'o să fie nimănui cu supărare...

ION-VODĂ: De bună samă că v'a ajuns cuțitul la os — de vi-i atât de năpraznică vorba și-atât de mare îndrăzneala...

MĂLAI: Cumplite vremi și grele cumpeni sosiră asupra noastră, Doamne! Nu ni-i plină viața decât de suspinuri și griji. Că unde nu-i merinde a mâncare și giudeț a dreptate între stăpânire și norod, nici viața noastră nu poate fi slobodă și fără valuri...

ION-VODĂ: Mă cutremur, auzindu-te, de câtă lacrimă varsă țara mea. Dar începând de mâine, ne-om osteni, eu cu voi deopotrivă, a mai seca din lacrimi. Fiindcă, voi fi eu trimis de poartă — dar nu sânt sluga ei. Eu nu pot domni peste o țară 'nge-nunchiată — și de mult nădăjduiesc în ziua când voi chema norodul să hotărască lupta pentru libertatea lui...

MALAI: Dacă așa ți-i gândul, atunci, Măria Ta, apropie-te de cei împilați și cârmuiește-ne după cuget înțelept... Că după felul cum ni-i cârmui, la fel și norodul ți-o fi sprijin la nevoie...

ION-VODĂ: Atâta vreau a vă giurui vouă, care însemnați pentru mine roiul cel mai de preț al țării — că n'oi avea hodină nicio clipită, până ce Moldova n'o înflori mai mult decât înflorită a fost pe vremea străbunului meu Ștefan cel Mare și Bun...

Corlina

TABLOUL II.

Câteva zile după intrarea în Iași a lui Ion Vodă. Odaia sa de lucru — simplă la înfățișare, dar cu atât mai impresionantă. Covoare moldovenești atârnă leneș pe brațele jilțului și ale banchetelor de lemn. Scene pastorale și de luptă, zugrăvite în frescă, încadrează două panoplii simetrice. Reflexele jocului din cămin joacă pe întinsul perdelelor de catifea grea, care despart încăperea aceasta de cea din fund. Coboară seara. Un fecior aprinde lumânări înalte în sfeșnice cu mai multe brațe. Voevodul stă drept și neclintit în dreptul ferestrelor, scrutând cu fruntea lipită de geam prin bezna nepătrunsă de dincolo de ziduri. Orologiul sună rar, cu un sunet melodios, de șase ori. Domnitorul își răsuțește doar puțin capul, ascultând concentrat băuăle cu ecou prelungit ale pendulei. Feciorul a sfârșit cu aprinsul lumânărilor și a ieșit. Dar o nouă ușă se deschide. În pragul ei — portarul Ieremia. Înainte de a intra, are o clipă de șovăială. Află însă o justificare în așezarea sfeșnicului (cu care-și luminează calea) pe trepidul din colț — și pătrunde înăuntru. Se pare că Ion-Vodă nici nu l-a auzit.

SCENA I.

IEREMIA: Măria Ta, destul atâta trudă. Incepe a zecea noapte de când nu știi ce este somnul.

ION-VODĂ: *(fără să se 'ntoarcă)* S'ar părea că ții socoteala zilelor mele mai bine decât vistiernicul Jurj pe-a galbenilor săi.

IEREMIA: Dumnezeu a vrut ca dintre toți sftnicii eu să-ți fiu cel mai aproape. Și dacă nu m'oi îngriji de viața ta...

ION-VODĂ: (*intorcându-se*) Nu-mi place grija iasta, portare Ieremia!

IEREMIA: Dar, Doamne, nu te mânia. De asta sânt făcuți boierii, ca trebile țării și'n sama lor să cadă.

ION-VODĂ: Deocamdată boierilor nu le pasă de trebile țării, ci de avuția pe care și-a strâns-o fiecare. O fi având Moldova un singur scaun de Voevod, dar în alte zeci de scaune stăpânesc cârmuitori mai mici.

IEREMIA: Dacă temeliile așezatu-s'au astfel, nu-ți rămâne decât să te 'mpaci cu ele...

ION-VODĂ: Iară eu să fiu în mâna lor ca o păpușă, pe care să o joace cum or vrea? Așa cum i-au jucat pe-atâția alții dinaintea mea?

IEREMIA: De vei încerca să le dărâmi puterea, singur în prăpastie te-arunci.

ION-VODĂ: Nu, Ieremia... Eu nu pot stăpâni peste o țară în care fiecare vornicel visează să ajungă domn și'n care fiecare pârcălab și-a făcut din casa lui cetate—pe care oricând asupra-mi ar putea-o ridica...

IEREMIA: Vrei să răstorni obiceiurile, Doamne?

ION-VODĂ: Vreau să-i dau Moldovei fala și puterea pe care le-a pierdut. Și-acest lucru nu se poate 'nfăptui decât fărâmițând toate celelalte scaune ce spre scaunul meu râvnesc... Așa cum țarul Ivan Vassilievici le-a fărâmițat pe cele din jurul Moscului...

IEREMIA: Mă îndoiesc că vei afla pe undeva vreun sprijin...

ION-VODĂ: Îți voi dovedi că sprijinul l-am și aflat. Rogu-te. vezi de s'a sfârșit cu împărțirea grânelor la țărani... (*către pârcălabul Ion Golia, care a intrat în aceeași clișă*). Tu cu ce plângere ne vii, pârcălabe Golia?

(*Portarul Ieremia iese. Ion Golia rămâne lângă ușă*).

SCENA II

GOLIA: Am gătat de scris cărțile poruncite, Măria Ta. Și vrem a ști dacă de no avea-vei încă trebuință.

ION-VODĂ: Când veți auzi că Vodă s'a închis în iatacul lui, atunci să faceți asemenea 'ntrebări.

GOLIA: Ne iartă pentru gândul păcătos ce ne-a trecut prin minte.

ION-VODĂ: Spune-mi mai bine, dacă s'a trimis alai ca să-l întâmpine pe solul nostru întors dela țarul Moscului.

GOLIA: Pârcălabul Țopa e călătorit de ieri. Ii așteptăm sosirea pe săptămâna viitoare.

ION-VODĂ: De'ndată ce intră în cetate, episcopul Isaia să poștească ne'ntârziat la mine. Despre meșterul Wolfgang ce știri au mai sosit?

GOLIA: Aseară, pe lumină, rădvanul lui a poposit la Bistrița. Dacă nu ș'o porni cu viscol, tot pe săptămâna ceialaltă o să-l ospețim și pe el.

(*Își lac apariția vornicului Grumezea și pârcălabul Gârlă. După ce se pleacă smeriți, cel dintâi îi trimânează Voevodului un sul de pergament*).

SCENA III

GRUMEZEA: Ne-am străduit, Măria Ta, porunca s'o'mplinim.

ION-VODĂ: Și care-i adevărul, vornice Grumezea?

GRUMEZEA: Ne doare inima să-ți spunem, că boeri ca noi deopotrivă sânt, dar voroavele ce ajuns-au la urechea Măriei Tale n'au fost mincinoase.

ION-VODĂ: Atunci, care să fie tâlcul unor atari nelegiuiri?

GĂRLĂ: Apăi, Doamne, năravul din nascare — lecuire n'are. Lacomii și nemiloși — logăfățul Gavril și vornicul Crăciun, hatmanul Dingă și vistiernicul Jurj de totdeauna-i știm.

ION-VODĂ: N'aș vrea singur să purced la judecata faptelor lor mârșave. Întru aceea, cinstiți boeri, ce sfat îmi dați?

GRUMEZEA: Părinții noștri, care pe tatăl tău cu credință l-au slujit, ne povestesc că fapte ca aiestea Ștefan cel Tânăr cu moarte le plătea.

ION-VODĂ: (*brusc înălțându-și capul, așteptând o clipă*) Mi-i greu că domnia astfel trebuie să mi-o'ncep. Dar Dumnezeu mi-i martor că eu n'am nicio vină. (*către portarul Ieremia, care a intrat*) Logăfățul Gavril, vornicul Crăciun, hatmanul Dingă și vistiernicul Jurj să se'nfățișeze-aici, chiar în seara aiasta.

SCENA IV

IEREMIA: (*cu un nea teptat surâs de bucurie*) Îți mulțămesc, Măria Ta, că inima ți-ai întors-o spre boerii cei de frunte și de sfatul lor simți că ai nevoie.

ION-VODĂ: N'am nevoie de sfatul celor ce l-au slujit pe mazilit, portare Ieremia! Chematu-i-am aici ca față'n față cu faptele lor nemernice să-i pun și să-i giudec.

IEREMIA: Mă iartă, Măria Ta, dar n'are niciun rost să răscolești trecutul.

ION-VODĂ: Oare nu știți că șirul celor veniți să mi se plângă n'a luat încă sfârșit?

IEREMIA: I-am văzut așteptând lângă zidurile palatului domnesc.

ION-VODĂ: Așa dar acolo afară, în vișornită și ploaie, așteaptă țărani și robi care năzuiesc dela mine un dram de dreptate. Eu n'am răgaz nici zi nici noapte — ca să potolesc aleanul fiecăruia. Iar boierilor să le iert păcatele, pentru care Moldova a ajuns săracă și vândută? Chiar dacă acești boeri sânt dintre cei de frunte și chiar dacă au fost cei dintâi care m'au adus în scaun? (*către părcălabul Ion Golia*) Nu în-ghădui nicio întârziere și lipsa nimănui . . .

GOLIA: Mă plec cu umilință înaltelor porunci . . . (*iese*)

SCENA V

IEREMIA: Firește, Măria Ta, porunca ți-i poruncă. Dar ca unul care a'mpărțit cu tine pâinea amară a pribegiei prin străini, îndrăznesc a-ți spune totuși că ai pornit pe-un drum pieptiș.

GRUMEZEA: Insuși drumul norodului e pieptiș, portare, și care domn nu se 'ncumetă a-l urca semeț, apăi se prăvale.

IEREMIA: (*fără să-l ia în seamă*) În loc să te-apropii de boierii care cunosc rânduiala țării, tu te-ai lipit trup și suflet de boierii cei mărunți.

GĂRLĂ: Om învăța deopotrivă ce se cuvine pentru a cârmui Moldova.

IEREMIA: (*continuând să se adreseze Voevodului*) Pe răzășul acela Petru Mălai l-ai ridicat postelnic, pe veneticul muntean Dumbravă l-ai pus în fruntea oștii — iar boerii adevărați pe drept cuvânt se'ntreabă: cu ei ce ai de gând?

ION-VODĂ: Nu, portare Ieremia! Nu mi-am irosit patruzeci de ani în Crâm, la Mosc, în Podolia, la Viena și la Țarigrad — iscodind așezările vieții de acolo și deosebind-o pe cea mai bună, pentruca să vin în Moldova și să-mi bat joc de propriile

mele nădejdi... Ori, cumva, ai vrea s'ajungem ca Ungaria, pașalâc turcesc — sau ca Polonia hărțuită de poftele tuturor șleahiticilor ce năzuiesc coroana?

IEREMIA: Măria Ta, de nu vei căuta prietenia boierilor de frunte, ei îți vor sta 'mpotrivă!

ION-VODĂ: Nu caut decât prietenia celor care știu a socoti Moșia Moldovei ca niște păstori înțelepți, portare!

IEREMIA: Nici de'nțelepciunea minții mele nu te îndoi, Măria Ta!

ION-VODĂ: Tu însuși, venind dela Galați încoace, dealungul Moldovei, măi-ai arătat în ce chip amarnic trăiește țăranișii noștri. Ca șobolanii în bordeie, sub pământ. Neavând nici măcar o coajă de pâine cu care să-și întâmpine Voevodul. Trăgând la jug ca orice vită, de nu mai știai deosebi între o vită și un om ...

IEREMIA: N'am uitat, Măria Ta...

ION-VODĂ: Ascultă, Ieremia ...Is opt ani aproape de când legat-am amândoi prieteșug. Și'n opt ani n'am plămădit decât un singur vis: acela de a ridica Moldova printre cele mai mândre țări din lume.

IEREMIA: Cere-mi orice, Măria Ta!

ION-VODĂ: Atâta-ți cer: să nu-mi înșeli nesfârșita încredere ce o am în tine. Să-mi fii ca și pân'amă — cel dintâi sfetnic și prieten...

IEREMIA: *(îngenunchind și sărutându-i mâna)* N'o să mă lepăd de tine niciodată!

ION-VODĂ: *(ajutându-i să se ridice și prinzându-i umerii în palme)* Îți mulțămesc, prietene...

(Sfîlnic ușa se deschide. Apar Toader Joldea și femeia lui, Roxanda).

SCENA VI

JOLDEA: Sărutăm dreapta Înălțimii Tale.

ION-VODĂ: Ce durere nouă te încearcă, Joldeo?

JOLDEA: Ne-am rugat de jupan Golia să ne îngăduie a'ngenunchia cu mulțămiri fierbinți la picioarele Măriei Tale.

ION-VODĂ: Primit-au grâne toți deopotrivă?

ROXANDA: Toți, Măria Ta... și la toți le picură lacrimi pe obraz de dărnicia cu care i-ai milostivit.

JOLDEA: Anume poporenii ne-au trimis să-ți spunem că n'au să-ți uite fapta. Și de-i avea și tu, Doamne, vreun năcaz — cu'ncredere să-i chemi și'n ajutor îți vor sări până la unul.

ION-VODĂ: Dar pe voi încotro v'o bate vântul?

JOLDEA: Ne-am cugetat, Slăvite, că haiducia noastră și-a aflat rostul câtă vreme țara n'avea stăpân adevărat. Da'amă, știindu-te vrednic urmaș al lui Ștefan, eu cu fumea mea am vrea cu cinste să-ți slujim...

ION-VODĂ: *(cu chipul înflorit de un larg surâs)* Și cam pentru ce dregătorie vă simțiți în stare?

ROXANDA: Apăi, Măria Ta, la o margine de țară am dori să ne-așezăm și'mpotriva răului vrăjmaș să stăm de veghe.

ION-VODĂ: *(după o clipă de gândire, către portarul Ieremia)* Să li se dea pământ spre Miază-Noapte, la hranița cu leșii. *(către Joldea și Roxanda)* Mulțămiți?

JOLDEA: Îți giurăm pe sfânta cruce că ne-om apăra Moșia până la cea de pe urmă suflare a noastră...

(Cei doi, după ce au îngenunchiat cu plecăciune, ar vrea să plece. Dar în aceeași clipă pătrunde postelnicul Petre Mălai, iar Voevodul le face semn să mai rămână).

SCENA VII

ION-VODĂ: Ei, postelnice Mălai, dar pe tine ce amărăciune te 'ndeamnă înspre noi?

MĂLAI: Apăi, uite cu veșmintele aiestea de boer în care m'ai îmbrăcat, Măria Ta. Tare-i greu să le porți la anii mei bătrâni și 'ndeosebi după ce o viață 'ntreagă tot răzăș ai fost.

ION-VODĂ: Dar nu 'nțeleg ce povară ți s'a așezat pe suflet.

MĂLAI: Cu o floare nu se face primăvară, Măria Ta. Ce folos că m'ai cinstit pe mine cu treapta de postelnic, dacă țara o rămâne tot chinuită de foame și osânde? De când e Moldova pe lume, norodul nostru mulți voevozi a răsturnat. Eu nu mă'nfricoșez a-ți spune că de nu vei ține sama de plângerile țării — țara îți va'ntoarce spatele și spre altul va năzui.

ION-VODĂ: Dacă atât de aspru ți-i cuvântul, înseamnă că s'a 'ntâmpilat ceva de ne 'nțeles.

MĂLAI: Dirept, Măria Ta... Ceva de ne 'nțeles. Că stau afară 'n zloată semeni de-ai mei, căroră li s'a spus că n'ai să-i mai primești.

ION-VODĂ: Cine-a cutezat porunca să mi-o calce?

MĂLAI: Parcă poți descoperi hicleanul dintr'atâția câți roiesc în jurul tău?
(*Voevodul a tras de panglica unui clopoțel, după care s'a ivit feciorul de casă*)

ION-VODĂ: (*către fecior*). Țăranii care așteaptă lângă zidurile palatului să poftescă înlăuntru. (*Feciorul se închină și iese; voevodul către postelnicul Petru Mălai*)
Dacă te privesc anume'n ochi, mai văz și alte pricini, postelnice Mălai.

MĂLAI: Și-aiasta-i drept, Măria ta. Că tu știi să pătrunzi până 'n adâncul fiește-cărui lucru.

ION-VODĂ: Dacă așa-i, nu te feri și spune!

MĂLAI: (*aproape cu lacrimi în ochi*) Mai bine aș îngropa durerea'n mine și n'aș spovedi-o nimănui... Boierii, Măria Ta, și-au răs de mine... Iși rād mereu de mine... Iși rād de 'ntregul norod amărit... și hiclesesc mereu pe la colțuri, șoptind fel de fel de scornituri...

ION-VODĂ: Știi ceva anume, postelnice Mălai?

MĂLAI: Mai mult decât au încuviințat urechile să afle, Măria Ta... Intru aceea-ți spun: teme-te! Teme-te chiar și de cei ce stau în preajma ta...

ION-VODĂ: (*după o clipă de așteptare*) Bine... O să vorovim între patru ochi... Și să nu mai cugeți la plecare, pentrucă înlătur mai bine sfatu 'ntreg decât un om ca tine... (*Iși face intrarea un grup de femei și țărani, la mijloc avându-l pe vânjosul Costea Căliman. Chipurile lor arată înfricoșate. Sunt istoviți și sdrențuiți. Rămân lângă ușă, șovăind a înainta prea mult, și strângându-se buluc unii în alții*).

SCENA VIII

ION-VODĂ: Indrăzniți... Indrăzniți — că doar și eu sunt om, n'aveți de ce vă'nfricoșa... (*văzând că oamenii continuă se stea în genunchi, cu capetele plecate*): Ei, dar ridicăți-vă! În genunchi nu mi-ar plăcea să-i văz decât pe cei vrăjmași... Grăiți!

CĂLIMAN: Am venit, Măria Ta, a-ți aduce aminte că trecând prin satul nostru te-ai înfricoșat de cele ce-ai văzut și schimbare 'n bine ne-ai făgăduit.

ION-VODĂ: (*cu o sclipire vioaie în ochi*) Iată dar că m'ați ajuns din urmă. Tu ești Căliman, așa-i?

CĂLIMAN: Căliman, Măria Ta... cu bojdeuca pe Siret în jos, acolo unde te-am adăpat cu apă...

ION-VODĂ: Nu mi-am uitat făgăduiala, Călimane...

CĂLIMAN: Apăi, Doamne, dacă ne-ai îngăduit s'avem inima deschisă, eu ți-o spune că mai toți voievozii ce-au trecut prin satul nostru, venind la domnie, tot cu lăgăduieli deșarte mereu ne-au amăgit.

ION-VODĂ: Vi-i teamă că și eu aș fi dintre aceia?

CĂLIMAN: Ni-i teamă, Măria Ta... că oricât ți-o fi gândul de curat, s'or găsi destui la curte care să sape prăpastie între noi și tine. Mai pot a grăi?

ION-VODĂ: Grăiește Călimane!

CĂLIMAN: La strămoșii noștri rânduiala a fost să se lucreze stăpânilor doar trei zile'n an. Da' amă țăranul e legat de biciul boerului câteva săptămâni întregi... M'ascuți?

ION-VODĂ: Te-ascult, Călimane.

CĂLIMAN: Că uite-așa ni-i nouă limba... cam lungușoară, Măria Ta... cât de lungă ni-i și suferința... Mai zi-i și tu, fumeie!

FEMEIA LUI CĂLIMAN: Boerii au galbeni, Doamne... sipetele pline cu galbeni.. Dar noi nici măcar un ban de aramă, cu care să ne cumpărăm o ciubotă sau un drob de sare...

MOVILĂ: Nu trăim, Măria Ta, decât între dări și munci — de ni-i viața mai degrabă iad... Intru acea, tot norodul te roagă în genunchi să scapi țara de robia tureului și de birul ce ne-apasă...

CĂLIMAN: Cu toate că deopotrivă ne'nchinăm lui Dumnezeu, mai socotim a-ți spune că pe moșiile mănăstirești călugării se desfătează tot din sudoare de țăran, (*Intră Dumbravă, căpetenia oștii*).

SCENA IX

DUMBRAVĂ: Măria Ta, am cercetat mănăstirea la care m'ai trimis...

ION-VODĂ: Și-i direaptă plângerea făcută de credincioși, Dumbravă?

DUMBRAVĂ: Direaptă, Doamne... Vlădica Gheorghe necinstește cu obiceiurile sale lăcașul lui Dumnezeu...

ION-VODĂ: Ia seama, Dumbravă, că fapta lui pare de ne'nchipuit...

DUMBRAVĂ: Și totuși, Măria ta, eu însumi l-am aflat desfrânându-se în chipul în care se desfrăneau vechii locuitori ai Sodomei...

ION-VODĂ: Și după aceea a intrat la slujbă?

DUMBRAVĂ: A intrat. Era beat fără măsură. Iar numele lui Dumnezeu părea pe buzele lui ocară...

ION-VODĂ: Ajunge! Scârba mă înneacă. Să-l aduci numajdecât aici! (*Dumbravă iese*)

SCENA X

CĂLIMAN: Ei, Doamne — bună țară, ră tocmeală!

ION-VODĂ: (*vorbindu-și parcă sieși*) Știu, Călimane... De când m'am suit în scaunul de domn, mă izbesc de tocmeala iasta ca de un zid...

CĂLIMAN: Fii pumn de fier, Măria Ta — și niciun zid n'o să-ți mai stee'n cale..

ION-VODĂ: (*tot ascuns în el*) Mîntea mi-i străbătută câteodată de un gând năprasnic: să curăț fața Moldovei de orice stricăciune. Că, decât să cârmuiesc peste o spuză de năpăstuiți fără nădejde, mai bine piară'nșelătorii cei puțini la număr. Nici răsipitor de lege vroi a fi — dar nici Moldova să se mistuie între jacuri și nedreptăți nu mi-i îngăduit s'o las...

(*Iși fac apariția boerii chemați: logofătul Gavril, vornicul Crăciun, hatmanul Dingă și vistiernicul Jurj — conduși de părcălabul Golia*).

SCENA XI

GAVRIL: Cu umilință ne'nchinăm Inaltei Feți Domnești. Cinstea ce ni se face de a fi chemați la sfat leagă și mai mult pe Vodă de boeri...

ION-VODĂ: Vorbe bine ticluite, dar care nu-și află rostul-aici, logofăt Gavril...

GAVRIL: E obiceiul, Doamne, ca boerii care te-au cerut la poartă și mândri te-au adus în scaun să-ți rămâie sietnici...

ION-VODĂ: Iată că eu n'am să țin sama de obiceiul ista... *(luând după un trepid sulurile de pergament pe care mai înainte i le-a înmănat vornicul Grumezea)* Aceste urice le cunoști?

GAVRIL: Din hotărîrea ta, eu am poruncit să fie scrise și cu pecetea singur le-am pecetluit...

ION-VODĂ: *(cu asprime neobișnuită)* Hotărîrea mea, logofăt Gavril, a fost ca pământul dela Balotești și Fântâna Smăului să fie dat țăranilor spre vânzare. Dece, atunci, în urice scrie că-i al tău?

GAVRIL: Nu poate fi decât vina grămăticului, Măria Ta. Adeseori scrie ce nu se cuvine...

ION-VODĂ: Nu ești în stare nici mărșăvia să ți-o recunoști. Tu, vornice Crăciun, câte sate ai în stăpânirea ta?

CRĂCIUN: Patruzeci și cinci, Slăvite!

ION-VODĂ: Aidoma le-ai înhățat și tu? Dealtfel nici nu-i nevoie de răspuns. Mișelnicul adevăr mi-i cunoscut. După cum mi-i cunoscut și adevărul despre călcările de lege ale hatmanului Dingă. Cu ce drept ai infometat zece sate, luându-le întreg prisosul muncii?

DINGĂ: Nici o datină nu spune că un boer nu-i slobod să trăiască pe moșia lui cum vrea...

ION-VODĂ: Datinile voastre boerești sânt murdare și neomenoase. Iar în fața mea te'nfățișezi ca un netrebnic. Vistiernicul Jurj poate să-mi spuie dece vistieria țării e tot una cu a lui de-acasă?

JURJ: Mă sârguiesc acum să pui o rânduială!

ION-VODĂ: După ce avuția Moldovei o ai jăcuit-o ca un fur de rând? *(către portarul Ieremia)* Iată, Ieremia, boerii cei de frunte, pentru care mă învini că nu mi-i fac prieteni...

IEREMIA: *(uluie de cele aflate)* De s'au arătat atâta de mișei, eu cel dintâi îți cer să n'ai nicio milă...

CĂLIMAN: Nicio milă, Doamne... că din pricina lor ne suflă vântu'n blide... *(Dumbravă îl aduce pe vlădica Gheorghie, care abia se mai ține pe picioare, cât e de beat).*

SCENA XII

ION-VODĂ: Vlădică Gheorghie, auzit-ai oare de un bărbat pe numele său Doja?

VLĂDICA: *(bălbăindu-se)* Nu, niciodată n'am auzit...

ION-VODĂ: A trăit peste munți, în țara săcuilor, sânt ani de atunci aproape șasezeci. Pentru că s'a ridicat împotriva profilor hrăpăreți, apărându-i pe iobagi de obida lor, hainii i-au răsplătit bărbăția cu moartea între flăcări.

VLĂDICA: Nu pricep ce vrei a spune...

ION-VODĂ: Atâta vreau să-ți spun, vlădică: nu vitejii ar trebui arși pe jilțuri de foc, ci nemernicii aidoma cu tine... *(trage de panglica clopoșelului. Intră feciorul de casă)* Cheamă-l pe armaș!

GAVRIL: *(însălmântat)* Măria Ta, ce ai de gând?

ION-VODĂ: Veți afla într-o clipită... *(după apariția armașului)* Pentru faptele lor mârșave de a fi jăcuit norodul și a fi înșelat credința noastră — logofătul Gavril, vornicul Crăciun și hatmanul Dingă își vor petrece restul vieții în temniță...

CRĂCIUN: Măria ta, nu-i cu puțință...

ION-VODĂ: Pentru vina de a fi secat visteria țării până'n fund, visternicul Jurj va fi atârnat în ștreang... Iar vlădica Gheorghie, învinuit de sodomie, va fi ars de viu...

JURJ: Dumnezeu!

ION-VODĂ: Toate avuțiile lor proprii vor trece'n sama țării, iar satele ce le-au stat robie — de mâine dimineață slobode vor fi... Armaș, am isprăvit!

VLĂDICA: *(sbătându-se mereu, în timp ce-i scos afară odată cu ceilalți osândiți)* Indurare, Măria Ta... Știu o taină... Scapă-mi viața pentru taina pe care numai eu o cunosc... *(strigând de dincolo de ușă)* Măria Ta...

ION-VODĂ: *(după ce ușa s'a închis, către țărani)* Duceți-vă și voi, țărani... Și pe toate căile pe unde veți trece, duceți știre despre ceea ce-ați văzut... Spuneți tuturor că Ion-Vodă nu slujește decât norodului și țării...

(Grupul țărănilor iese. Cei cinci sfinici rămân locului încremeniți. Voevodul se plimbă câțva timp agitat dealungul odăii, după care, istovit, se așează în jilț, coborîndu-și capul în palme).

Cortina

TABLOUL III

O săptămână după aceea, într-o încăpere a palatului domnesc, care poartă denumirea timpului de «divanul cel mic». Stăpânește un aer oficial și mai sobru. Prin ferestrele larg deschise se bănuie o ploaie vijelioasă, în timp ce perdelele fâlțâie neconținut sub bătaia vântului rece de primăvară. Astfel că noaptea arată mai întunecată decât oricând. În fața unui pupitru așezat lângă perete, Ion Vodă, în picioare, răsfoiește paginile unei cronici. Cei patru boieri — postelnicul Petru Mălai, vornicul Grumezea, pârcălabii Golia și Gârlă — stau pe bănci, sprijiniți în toiege sau în iatagane. Lângă ușă, asemeni cuiva chemat pentru porunci, așteaptă Dumbravă, mai marele oștirii).

SCENA I

ION-VODĂ: *(încă preocupat o clipă de cititul cronicii)* Nu, pârcălabe Golia! La 56 de ani nu mai sânt tânăr. În schimb printr-o mie de ape sânt trecut și Dumnezeu a fost darnic cu mine. Mi-a dat aiest trup de uriaș, care nu se teme nici de toată oastea diavolilor de s'ar porni'mpotrivă-mi. Pot în aceeași măsură să desmierd la pieptul meu și o femeie, dar și să strivesc dintr'un pumn pe oricare'n calea mea s'ar încumeta să stea.. *(părăsind pupitrul și apropiindu-se de Dumbravă.)* Ia spune-mi, Dumbravă: ți-ar fi greu să pornești la drum pe un potop ca ista?

DUMBRĂVĂ: De-mi poruncești să despic pământu'n două cu buzduganul, îl despic, Măria Ta!

ION-VODĂ: Strașnic oștean! Iată pentru ce pe tine anume te-am chemat. Iei un pâlce de flăcăi și colinzi toate mănăstirile. Duci poruncă din partea mea că avrile ce le-au stat în stăpânire trec în sama țării, ca să'ntărim oștirea...

GOLIA: Ingăduie-mi, Măria Ta, a-ți mai spune odată că asta l-ar supăra pe Teofan.

ION-VODĂ: Mitropolitul Teofan, mai bine, și-ar îmbălânzi călugării care-l necinstesc pe Dumnezeu. Eu n'am nimic împotriva lăcașelor de'nchinăciune, dar decât să le văz schimbate în lăcașuri de jăcuitori și sodomiți — mai bine să le arză focul... Avem ori nu oștirea la număr sărăcuță?

DUMBRĂVĂ: Avem, Măria Ta!

ION-VODĂ: Și ne putem aștepta în orice clipă ca dușmanul să ne calce țara?

GRUMEZEA: E un obicei pe care-l au deopotrivă și lehi și tătarii!

ION-VODĂ: Atunci mai bine să-mi hrănesc oștenii, decât să roiască țara cu călugări rotofei.

(Vijelios își face intrarea părcălabul Topa. E ud până la piele dar cu zâmbetul pe buze)

TOPA: Slavă marelui Voevod! Am sosit. Sfinția Sa Episcopul Isaia Rădăușeanul întorsu-s'a din solia la țarul Moscului și — așteaptă să-l primești.

ION-VODĂ: Iată altă vijelie'n care clocotește tot neamul moldovenesc. Bine, Topa. Poștește-l cu toată cinstea aici... *(Părcălabul Topa iese. Voevodul luând de pe pupitrul un pergament și înmânându-i-l lui Dumbravă)* Iată scrisorile domnești, Dumbravă... Și nu uita că te'nfățișezi acolo ca și cum eu însumi m'aș înfățișa...

(Intră episcopul Isaia Rădăușeanul, urmat de părcălabul Topa. Dumbravă salută pe domn, pe ceilalți și iese).

SCENA II

EPISCOPUL: Mă'nchin smerelnic Înălțimii Tale...

ION-VODĂ: *(ieșindu-i înainte și îmbrățișându-l)* Inima mea e plină de bucurie că te-ai întors, Prea Sfințite, și-s nerăbdător a ști cum ți-ai împlinit solia.

EPISCOPUL: Marele stăpân al pravoslavniciei Rusii, țarul Ivan Vassilievici, prin mine îți trimite urările sale de sănătate și belșug.

ION-VODĂ: Ei, sânt ani aproape douăzeci de când oaspete i-am fost la curte și de când el m'a învățat cum se poartă o domnie. Dar nu ți s'a părut că-i groaznic țar?

EPISCOPUL: Boerii ce clevetesc în umbră așa-l și numesc.

ION-VODĂ: Cum pe mine, vrăjmașii din Moldova mă numesc «Cumplitul». I-ai spus că de se vor liniști apele pe-aici, mă voi duce la el să plănuim despre lupta faolaltă împotriva turcilor?

EPISCOPUL: Mi-a dat răspuns, răsând, că de cu vreme pregăti-va boloboacele cu votcă. Și ca să nu-i uite Măria Ta gustul, ți-a trimis în dar o butie destul de mărișoară.

ION-VODĂ: *(răsând cu poftă)* La ceasul ista votca nu-i de fel prielnică. Dar mâine dimineață ne-om cinsti în toată legea. *(Deodată încrunțându-se)* Văz, însă, Prea Sfințite, că doamna și feciorul meu nu sânt cu tine. Ori au rămas, cumva, dormind afară în caleașcă?

EPISCOPUL: Mă iartă, Măria Ta, că jămătate din solie nu ți-am putut-o împlini.

ION-VODĂ: *(cutremurat de presimțiri)* Ce s'a întâmplat?

EPISCOPUL: *(cu glas scăzut)* A băntuit și acolo ciuma, precum și'n Moldova noastră. Am ajuns la Mosc chiar în zilele când Maria-Doamna își dădea sfârșitul.

ION-VODĂ: Și feciorul aceeași soartă a avut?

EPISCOPUL: *(confirmând cu înclinare a capului)* Toate rugile către Dumnezeu, ale mele și-ale tatălui Doamnei, viteazul cneaz Simion de Rostov, s'au dovedit a fi zadarnice... *(Doborât de vestea primită, Voevodul se prăbușește în jilt).*

MĂLAI: *(apropiindu-se cu sfială)* Măria Ta, păstrează-ți cumpătul. Moartea e o datorie pe care, mai de vreme ori mai târziu, fiecare trebuie să ne-o plătim..

GRUMEZEA: Tu ne-ai învățat să'nfrângem orice poticală ar cădea pe capul nostru, Doamne — și iată că a sosit clipa când tocmai tu trebuie să ne fii întâia pildă..

GARLA: Invinge-ți durerea, Doamne, și nu uita că sarcini grele apasă peste umerii tăi...

ION-VODĂ: *(ridicându-se din jilt)* Vă mulțămesc pentru grija voastră... Dar îngăduiți-mi a mă retrace în iatac. Boerii chemați la sfat, totuși, să m'aștepte...

(Voevodul se retrage prin ușa din fund. Sfetnicii rămân oarecum dezorientați, într-o tăcere pe care toți deopotrivă așteaptă ca unul dintre ei să o destrame).

SCENA III

GOLIA: Și totuși, boieri, mă cuget că țara are nevoie de moștenitor.

TOPA: Te cugeți cu strâmbătate, pârcălab, dacă atâta de ușor treci peste durerea lui.

GOLIA: Mă iartă, boieria ta, dar datoria noastră este să ne îngrijim de viitorul țării. Și în pravila Moldovei scrie că nu poate fi voevod acela care stă în scaun fără soața lui.

MĂLAI: Gândesc și eu, prieteni, că are dreptate pârcălabul Golia. Insuși voevodul ne-a spus că nu mai este tânăr, iar pe întâia doamnă n'o mai văzuse de atâția ani.

GARLA: Găsești că nu s'o mânia dac'atât de repede despre altă doamnă o să-i cuvântăm?

MALAI: Datinele țării o cer cu prisosință și el trebuie să se supui...

GRUMEZEA: Dar care dintre fecioarele Moldovei ar fi vrednică de el?

GOLIA: Ce-ați spune de fata pârcălabului Lupea Huru?

EPISCOPUL: Adevărat că falnică-i Mărica. Astfel că i-ar putea aduce pe lume un prunc la fel de chipeș ca și cel pierdut.

GOLIA: Dacă și voi cugetați că trebuie, atunci să nu-l mai lăsăm pradă suferinții. Lupea Huru și-așa-i chemat la sfat. Astfel că foarte degrabă îi voi cerceta inima și voi afla răspuns. Iar voi aveți în grije tămăduirea lui.

(Pârcălabul Ion Golia iese prin stânga. ceilalți se retrag prin fund, spre iatacul domnesc. În clipa următoare—din dreapta se iese iscoditor capul feciorului de casă. Pân-dește de jur împrejur ca să nu mai fie cineva, după care lasă să pătrundă înlăuntru pe marele vornic Ionașcu Sbierea și pârcălabul Danciu).

SCENA IV

DANCIU: Am cheltuit atâția galbeni ca să pătrundem în palat, și ia-l de unde nu-i... FECIORUL: Se vede treaba că s'a dus în turn pentru odihnă.

SBIEREA *(către fecior)*: Caută-l pe portarul Ieremia și spune-i că are un oaspete de samă... *(feciorul iese; către Danciu)* Ți-i cunoscut drumul spre iatac?

DANCIU: Mi-i cunoscut.

SBIEREA: Pân-dește straja să se 'ndepărteze și dă năvală înlăuntru.

DANCIU: Nicio milă n'o să am pentru odihna lui... *(Aproape de ușă, are o clipă de șovăială)* Dar dacă n'o să izbutesc?

SBIEREA: Mai sunt destule căi. Atât de strâns Țesut-am urzeala n'jurul lui, că viu n'o să ne scape.

DANCIU: Oricum, ia sama la portar. E mult mai hiclean decât socoți.

SBIEREA: Nici o teamă. Chiar dacă scapă din urzeala mea, cade în urzeala lui; Bilăe și-a lui Murgu. Anume vor veni aici ca să-i câștige încrederea și astfel să aflăm tot ce avem nevoie. Du-te!

(Pârcălabul Danciu pornește spre iatac. Din stânga apare portarul Ieremia, care rămâne locului înmărmurit, la întâmpinarea cu celălalt)

SCENA V

IEREMIA: Sbierea!? Cum de îndrăznești să pătrunzi noaptea în palatul domnesc?

SBIEREA: *(fără să-și piardă cumpătul)* Incetinel, portare, cu voroave atât de aspre.

IEREMIA: Răspunde, cu ce gând ascuns ai pătruns aici și cu ajutorul cui?

SBIEREA: Adusu-m'a dragostea pentru neamul boieresc, de care tu te-ai lepădat.

IEREMIA: Vornice Sbierea, nu-ți îngădui...

SBIEREA: Ba îngăduie, portare... Pentrucă tu n'ai ochi să vezi că slujești unui tiran... Pe tine nu te doare niciunul din iataganele cu care «Cumplitul» ne lovește... Dar boierimea tremură de toate spaimile cu care-i copleșită și sângerează la fiecare nouă hotărîre a lui... I-a despuiat astăzi pe călugări, mâine ne-o despuia pe noi.

IEREMIA: Dacă ai venit cu plângeri, poștește mai bine în iatac la el...

SBIEREA: Fără glume, Ieremia... Câți galbeni vrei pentru capul lui Ion?

IEREMIA: Cutezi a cumpăra credința mea față de vodă, cu galbenii tăi murdari?

SBIEREA: Așa cum ți-a cumpărat-o și marce vizir Socolli, înainte de a purcede dela Țarigrad spre Iași.

IEREMIA: (*dintr' odată descumpănit*) Socolli?! (*revenindu-și, gata să-l prindă de piept*) Mișelnic și hain!

SBIEREA: (*eliberându-se calm, zâmbind ironic*) Incearc' amu de mă părăște » cumplitului » tău vodă...

IEREMIA: (*peste fire de furios*) Te poftesc să ieși numaidecât!

SBIEREA: (*la fel de liniștit*) Mai cugetă, portare... Dacă vrei să-ți păstrezi capul, dă-mi capul lui Ion.

(*Vornicul Ionașcu Sbierea face batjocoritor o plecăciune și iese*)

IEREMIA: (*privind lung pe urma lui*) Nicio grijă, vornice Sbierea... Insuși capul tău cădea-va mai întâi...

(*Întră stolnicul Bilăe și pîrcălabul Murgu*)

SCENA VI

BILĂE: Portare, nu ne mai tilmește somnul. De când îl văzurăm în ștreang pe vistiernic și flăcările arzându-l pe vlădică, ne-a pierit până și pofta de boierie....

MURGU: Deși s'a scurs o săptămână, cetatea nu vorovește decât despre osăndeale lui.

BILĂE: Norodul prost se gudură, dar boierii-și blastămă ceasul când cerutul-au de domn.

MURGU: De aceea și venit-am: din nou să-i giurui credință!

BILĂE: Și ea de umilința noastră să fie încredințat, vrem a-i vinde o taină.

MURGU: E vorba despre Sbierea.

IEREMIA: (*plictisit*) Lui Vodă-i este cunoscut.

MURGU: Dar uneltește... Am dat de firele urzelii...

IEREMIA: (*cu asprime*) Cum să nu dați, când și voi deopotrivă ați țesut la ele?

BILĂE: Păcatele noastre! De Sbierea suntem lepădați cu totul...

IEREMIA: Măine noapte v' aștept la mine acasă, pentruca mai pe 'ndelete să ne sfătuim...

MURGU: Atunci, putem nădăjdui?

IEREMIA: Așa cum nădăjduiesc și eu multe dela voi.

(*Iși face intrarea grupul boierilor chemați la sfat, printre care pîrcălabul Lupea Huru și pîrcălabul Ion Golia. Cei trei boieri se înclină lui Huru mai mult decât cu umilință*).

SCENA VII

BILĂE: (*lingușitor*) Ce-auzirăm, pîrcălabe, să fie ntr'un ceas bun.

MURGU: (*aidoma*) Socotim că slăvirca ce-ți face Domnul, luând-o pe Mărica de soție, ne cinstește și pe noi — boierii ceialalți.

HURU: (*plin de sine*) Vă mulțămesc!

BILĂE: (*îndemnându-l într-o parte și formând astfel un cerc separat*) N'ar strica dacă -ăi potoli o leacă. De acuma, cum s'ar zice, fi ești ca și un tată, deși sânteți de același leat.

HURU: Ori, cumva, domnia lui vă stă în suflet ca un ghimpe?

MURGU: Departe de noi asemenea hiclenie. Dar spune și boieria ta: țară fără oieri se poate?

HURU: Hm, de... Eu știu? Când omida a ros mereu din pom și pomu-i putregai, îl mănâncă din rădăcină.

BILĂE: Voroave înțelepte pentru un socru de voevod, dară pe noi cu adevărat ne 'nghiață.

HURU: (*râzând cu hohote*) Vine-vă inima la loc, boieri. Am șuguit. Ști-voi eu să-l potolesc...

FECIORUL: (*deschizând larg poarta*) Măria Sa!

(*Răsul părcălabului Lupea Huru încetează brusc, ca al cuiva care nu-i stăpân pe convingerile lui. Toți așteaptă plecați intrarea Voevodului. În urma lui—ceilalți: episcopul Isaia Rădăușeanul, postelnicul Petru M lai, vornicul Grumezea, părcălabii Topa și Gărlă*)

SCENA VIII

ION-VODĂ: (*adâncit în gândurile sale*) Boieri, de grija țării neconținut munciți, eu și cu sfetnicii mei am cugetat asupra greului ce peste norod apasă... (*către Ion Golia*) Pare-mi-se, părcălabe, că prin osândirea lui Gavril—cancelaria domnească a rămas fără cârmuitor.

GOLIA: Intocmai, Măria Ta!

ION-VODĂ: Pătruns de dragostea pe care tu mi-o porți, te numesc de astăzi—Golia, logofătul țării.

GOLIA: M'oi strădui să-ți fiu vrednică slugă, Doamne...

ION-VODĂ: Ia seama la cecace sfetnicii mei au hotărât... Incepând de săptămâna ajasta, niciun boier să nu cuteze a mai cere țăranilor să le muncească fără socotință... Trei zile, cum a fost datina sub Ștefan-Vodă, sânt deajuns... Niciun boier să nu cuteze a mai cere dajdii, gloabe, clăci ori boieresc mai mult decât acelea pe care noi cu deamănuntul le vom statornici... Acolo unde se va vedea țăran pus la jug ori vândut ca orice vită, boierul va fi pus la aceleleași osânde—iar moșia slobozită...

BILĂE: Norodul te-o slăvi cum n'a slăvit pe nimeni!

ION-VODĂ: Acela care nu se va supune acestor porunci domnești, înfigându-i-se o verigă prin nările nasului și cu mâinile legate la spate, va fi dat călăilor să fie biciuit în văzul tuturor... Iar leșul său, zăcând fără'nmormântare, să fie lăsat pradă căinilor... (*după o pauză*) Cam aspre legi, așa-i?

MURGU: Nici când, Măria Ta, Moldova n'a căpătat mai drepte legi.

ION-VODĂ: Vă mulțămesc pentru truda cu care v'ați ostenit în preajma mea. Și fiind târziu, părcălabe Huru, să lăsăm necazurile noastre omenești pe mâine dimineată...

HURU: E-atât de mare cinstea, că nici n'o să știu cum trece noaptea...

(*Toți boierii se înclină fără niciun alt cuvânt și se îndreaptă spre ieșire. Doar portarul Ieremia, ajungând în pragul ușii, rămâne deodată în loc și se 'nloarce către Voevod*)

SCENA IX

IEREMIA: Mă iartă, Doamne, că singurătatea trebuie să ți-o turbur. Dar am pe inimă o mare suferință...

ION-VODĂ: Te-ascult, prietene!

IEREMIA: De n'ar fi vorba despre viața ta, care-mi este mult mai scumpă decât lumina ochilor, aș lăsa pe altă dată.

ION-VODĂ: Ori ai aflat că umbre ucigașe încercat-au să pătrundă în iatacul meu?

IEREMIA: Dumnezeuule!? Adevărat?! Atunci făptașul mi-i cunoscut.

ION-VODĂ: Cine este?

IEREMIA: Sbierea! El însuși a trecut pe aici—și credința față de tine voit-a să mi-o cumpere.

ION-VODĂ: Și de ce străjilor în lanțuri nu l-ai dat să-l ferece?

IEREMIA: (*tânguindu-se*) Până să mă trezesc din uluire, făcutu-s'a nevăzut.

ION-VODĂ: Să fie prins fără zăbavă și aruncat în temniță.

IEREMIA: Mai bine moartea, Doamne... Pentru totdeauna gâdele să-i închidă gura...

ION-VODĂ: Am poruncit... Și-ți mulțămesc pentru grija ta... Amu, rogu-te lasă-mă singur.

(*Portarul Ieremia salută cu închinăciune adâncă și iese. Voevodul se plimbă agitat de-alungul încăperii. Peste o clipă, în cadrul ușii, apare feciorul de casă*)

FECIORUL: Măria Ta, a sosit meșterul Wolfgang.

ION-VODĂ: Să intre!

(*Este introdus meșterul Wolfgang*)

SCENA X

WOLFGANG: (*mărunțel și cu ochelari, apropiindu-se repede, într'un amestec de uluire și bucurie deslănțuită*) Iesus Maria! Chiar tu ești domnul căruia mă 'nchin!

ION-VODĂ: (*cu mâinile întinse către el*) Ori cumva-ți 'nchipui că aș fi nălucă?

WOLFGANG: Acum opt ani, când ai plecat din Cetatea de Baltă, îmi ziceam că niciodată n'o să ne mai vedem.

ION-VODĂ: Și uite sosită vremea să ne'ntâlnim din nou. Iți mulțămesc c'atât de repede ai răspuns chemării mele.

WOLFGANG: La ce necaz te afli, Milostive?

ION-VODĂ: Moldova e săracă, meștere Wolfgang. Toamelile ei sânt nedrepte. Țăranii mor de foame. Ca să cumpere un drob de sare sânt nevoiți să-și dea vita din ogradă. Am nevoie de un ban anume pentru poporenii.

WOLFGANG: Aur, Măria Ta!?

ION-VODĂ: Nici nu mă gândesc. Galbeni ar fi destui—dar nu merg de colo până acolo, cum ar trebui, fiindcă și-i îngroapă boierii în ulcele.

WOLFGANG: Atunci numai arama s'ar potrivi.

ION-VODĂ: Tochmai, un ban la care boierii să nu se lăcomească, dar care să-l ajute pe țăran.

WOLFGANG: De mâine dimineață încep lucrul, Măria Ta.

ION-VODĂ: Adusu-ți-ai toți ucenicii?

WOLFGANG: Lipsește unul singur: a răposat după plecarea ta la Rodos. Tatăl Izoldei.

ION-VODĂ: (*tresărind*) Izolda? Dar ea?

WOLFGANG: Mi-am îngăduit s'o iau cu mine și așteaptă s'o primești...

ION-VODĂ: (*pătruns de o grea durere, luptând cu sine însuși*) E-aici?! Poate ar fi mai bine să n'o văd... Tu știi ce s'a petrecut atunci...

WOLFGANG: (*cu insistență*) Măria Ta...

ION-VODĂ: (*lăsându-se învins*) Bine... spune-i să poftească...

(*Meșterul Wolfgang iese, pentruca Izolda să apară și să rămână înmărmurită în pragul ușii*).

SCENA XI

ION-VODĂ: (*apropiindu-se răscolit de puternice aduceri aminte*) Ești neschimbată, Izolda!

IZOLDA: (*cu intenția vagă de a-l îmbrățișa*) După cum în inimă neschimbat același dor, Măria Ta!

ION-VODĂ: (*sfiindu-se de intenția ei*) Nu, Izolda. Trebuie să-ți smulgi din inimă tot ce te leagă de trecutul meu... trebuie să pleci înapoi...

IZOLDA: Pe buzele tale flutură dragoste, Doamne, deși cuvintele îți sunt mai amare decât fierea.

ION-VODĂ: Tu ai apărut din nou chiar în noaptea 'n care... (*după o clipă de ezitare*) s'a hotărît ca viața mea să se lege de a altcuiva...

IZOLDA: Și 'ntâia doamnă? (*Voevodul își înclină capul*) Înțeleg. Înțeleg și totuși sunt nedumerită. Și acum opt ani știam că ai soție. Și te-am iubit. Nu ți-am cerut nimic. Așa cum nici acum nu-ți cer decât să trăiești în umbra ta...

ION-VODĂ: Nu pot îngădui să-ți jertfești anii tineri pentru mine.

IZOLDA: Dacă tu m'alungi, vor fi cu-adevărat jertfiți.

ION-VODĂ: Dar pricepe că-i cu neputință. Se va afla. Boierii se vor ridica 'mpotrivă-ți. Pe mine mă vor defăima: «Iată-l! Voevodul care ne cere să fim cinstiți și-a luat o țiitoare de neam săsesc!»

IZOLDA: Ești tu omul care să te 'nspăimânți de clevețiri?

ION-VODĂ: Dacă țara-mi cere jertfe, fii tu întâia jertfă pe care trebuie s'o fac.

IZOLDA: (*gata să plece, revenind însă aproape de ușă*) Măria Ta, iartă-mă. Nicio dată nu te-am îmbrățișat... Aș vrea...

(*Dar Voevodul își clatină capul a deșertăciune. Un zâmbet amar înflorește pe buzele Izoldei. Deschide ușa, care rămâne larg dată în lături, și iese*).

SCENA XII

MĂLAI: (*după o clipă în cadrul ușii, cu vocea sfătosului care pricepe mai bine decât oricine*) S'a schimbat ceva, Măria Ta?

ION-VODĂ: (*nemișcat, privind peste el*) Nu, prietene... Nu s'a schimbat nimic.. Nunta o să aibă, totuși, loc...

Corlina

TABLOUL IV

Au trecut trei săptămâni. Duminica Floriilor dinainte de Paști, anul 1572. După amiază, aproape de înserare. În fața bisericii domnești din Iași. Incepând de pe treptele din fund ale bisericii, deoparte și alta, străjuesc oșteni în strae scumpe. Se crează astfel un coridor de trecere chiar spre palatul domnesc care se vede în stânga. Mulțime de curioși se îngrămădește în așteptarea alaiului de nuntă. Sunt bărbați și femei de rând, târgoveți, oameni de țară și boeri mărunți. Se observă bătrâne și bătrâni veniți pentru orații. Poartă în mâini cofe cu apă și ulcioare cu vin sau trăistute cu boabe de grâu — pe care le vor răsturna ori risipi înaintea mirilor. Balcoanele și înallele pridvoare ale caselor împrejmuitoare sunt înfesate cu copii, fete, femei — care vor arunca în întâmpinarea nuntașilor flori, ramuri verzi de salcie și crengi de meri înfloriți. Pe amândouă laturile, pe înălțimea câte unui podium anume construit — se află surlarii și trâmbițașii care, laolaltă cu clopotarii din întreaga cetate, vor slăvi nunta Voevodului. Neconținut mulțimea se agită

schifând convorbiri mute, fără a stânjeni însă desfășurarea acțiunii, până la apariția din biserică a mirilor și a alaiului de nuntă. În stânga, primul plan, stolnicul Bilăe și părcălabul Danciu continuă să vorbească în șoapte gătuite.

SCENA I

BILĂE: Ce s'o fi vrut Ieremia înainte de-a pleca din Țarigrad — nu știu, dar știu ce se vrea amă!

DANCIU: Voevod?

BILĂE: Intocmai. Nicio îndoială că uneltește împotriva lui Ion, ca să se urce el în scaun.

DANCIU: Lui Socolli îi mai scrie?

BILĂE: Aproape 'n fiecare săptămână.

DANCIU: Să stați neconținut în preajma lui și să aflați ce mai plănuiește.

(la apropierea părcălabului Cosma Murgu, care a ieșit din biserică și și-a făcut loc prin mulțime) Vreo știre nouă, Murgule?

SCENA II

MURGU: Cu părcălabul socru am stat de sfat trei nopți întregi.

DANCIU: Se lasă greu?

MURGU: Atât cât e nevoie să-i făgăduim domnia.

DANCIU: Făgăduiește-i orice, numai să ne ajungem scopul.

MURGU: I-am vorovit despre sâsoaica și-aiasta l-a 'ndârjit mai mult decât aceea că face nunta 'n postul mare.

BILĂE: Fost-a de față și Mărica?

MURGU: A fost... și'n ochii ei citit-am numai mânie și venin.

DANCIU: Atunci boeria ta socoți că Sbierea...?

MURGU: Tot ce-i va sta'n puțință, se va strădui să facă. *(Din biserică a ieșit și s'a apropiat, deasemeni răzbătând prin mulțime, feciorul de casă).*

FECIORUL: Slujba-i pe sfârșite. Intoarceți-vă 'n biserică.

MURGU: *(pe punctul de a pleca)* Au dela Bogdan, nicio veste n'a mai sosit?

DANCIU: Ba a sosit... și tocmă pentru-aiasta, Sbierea trebuie să fie slobod.

BILĂE: *(către Danciu)* Uite-o pe sâsoaică!

(În dreapta, tot în primul plan, au apărut de după colțul unei case Izolda și meșterul Wolfgang. O clipă, cei patru boeri o privesc cu insistență pe Izolda. Apoi părcălabul Murgu și stolnicul Bilăe se 'ndreaptă spre intrarea bisericii, înăuntrul cărei vor dispărea. Părcălabul Danciu și feciorul de casă se pierd în mulțime. Acțiunea se deplasează pe latura cealaltă).

SCENA III

WOLFGANG: Și totuși trebuie să te 'ntorci, Izolda!

IZOLDA: Nu, meștere Wolfgang. N'am să mă 'ntorc pentru nimic în lume.

WOLFGANG: Dar boerii au și scornit fel de fel de mișelii împotriva ta.

IZOLDA: Atâta vreme cât mă știu curată, nu am de ce fruntea să mi-o plec.

WOLFGANG: El e voevodul țării, iar tu o streină oarecare. Un zid de nepătruns se ridică între voi.

IZOLDA: Rogu-te, taci! Nu-i adevărat. Deși m'a alungat, știu că mă iubește. Simt că va avea nevoie de mine și mă va căuta... Numai eu îi cunosc frământările și l-aș putea 'nțelege...

WOLFGANG: Atât de drag îți este?

IZOLDA: Și viața sânt în stare să mi-o dau pentru el...

(Portarul Ieremia apare agitat din biserică, semn că slujba a luat sfârșit. Mulțimea încetează să se mai foiască de colo până colo, rămânând cu ochii ațintiți asupra treptelor de sus.)

WOLFGANG: (neliniștit de tulburarea Izoldei) Făgăduiești că vei fi cuminte?

IZOLDA: (emoționată, cu lacrimi în glas, prinzând brusc brațul insoțitorului său) Făgăduiesc... N'o să plâng... N'o să plâng...

(Portarul Ieremia face semn surlarilor să cânte. În același timp clopotele bisericii și apoi, altele îndepărtate încep să bată. Coboară și se înșiruesc de o parte și de alta a scărilor șase tinere și șase tineri boieri. O clipă în urma lor își fac apariția Ion-Vodă și Mărica, a cărei trenă de mireasă o poartă doi copii de casă).

SCENA IV

UN GLAS DIN MULȚIME: (către mulțimea deodată stăpânită de fiorul tăcerii) Trăiască Măria Sa Ion-Vodă și Înalta Sa Doamnă!

MULȚIMEA: (într'un cloot nestăvilit) Trăiască!... Trăiască!... Trăiască!...

(Mai ies din biserică și ocupă loc în spatele perechii domnești: părcălabul Lupca Huru căpetenia oștirii. Dumbravă, episcopul Isaia Rădăușeanul, logofătul Ion Golia, vornicul Grumezea, spătarul Gligorie, postelnicul Petre Mălai, părcălabii Gârlă și Topa, stolnicul Bilăe, părcălabul Cosma Murgu, Armașul, boieroaice bătrâne și tinere, alți boieri. Nimeni, însă, afară de Ion-Vodă, nu bagă de seamă hohotul de plâns înăbușit în care izbucnește Izolda. Și nimeni nu observă cum meșterul Wolfgang o duce cu sine pe una din ulișele laterale. Voevodului i se întipărește pe față o lumină de uimire plăcută, ca după regăsirea cuiva. Din balcoane și pridvoare se aruncă la picioarele perechii domnești — flori, ramuri și crengi înflorite. Țărani și târgoveți, de felurite vârste, se îmbulzesc pentru orații, presărând înaintea mirilor boabe de grâu sau vărsând din ulcioare și ploscuțe apă sau vin)

UN FLĂCĂU: Să te aibă Dumnezeu în paza lui pentru dreptele tocmeli ce le-ai făcut norodului!

UN ȚĂRAN ALBIT DE ANI: Mulțămim, Slăvite, pentru banul de aramă!

O FEMEIE: Să ne trăești, Măria Ta, ca să ne aperi și de-amu 'nainte de orice osândă ar veni 'mpotriva noastră.

UN MEȘTER ÎN VÂRSTĂ: Mulțămim pentru fala ce i-ai adus Moldovei!

ION-VODĂ: (după ce freacățul mulțimii s'a potolit) Vă mulțămesc și eu pentru urările voastre. Și deși ospățul n'o să fie deloc împăratească, poftesc mulțimea ce-i amu de față să guste oleacă de friptură și, în cinstea Doamnei, să bea câte-un pahar de cotnărel.

MĂRICA: (intervenind și oprind astfel mișcarea mulțimii) Măria Ta... o rugăminte aș vroi să-ți fac!

ION-VODĂ: Indrăznește, Înaltă Doamnă!

MĂRICA: O povară de pe inimă mi-ai lua, dacă desfătare ai aduce și pentru cei din temniți.

ION-VODĂ: (surprins) Ce gând ciudat îți străbate mintea?

MĂRICA: Fiecăruia dintre cei de rând îi este sortit păcatul. Pe când iertarea doar în sufletele celor mari sălăsluiește. Și cu-atât vei fi mai mare — cu cât în cumpăna balanței vei pune mai multă milă.

ION-VODĂ: Mila n'are ce căuta în treburile domnești.

MĂRICA: Îngăduie-mi a-ți spune că sub stea mai luminoasă, de noroc și fericire, însuși feciorul tău se va naște.

ION-VODĂ: Iată că te-ai dovedit mai măiastră decât o vrăjitoare.

MĂRICA: (pe buze răsărindu-i deodată un tănuț surâs viclean) Atunci să nădăjduiesc?

ION-VODĂ: *(scuturându-se ca de sub săgetarea unui puternic fior)* Rugămintea-ți va fi îndeplinită. *(către armaș)*. Armaș, slobozește din temniți pe cei osândiți pentru nvinuiri mărunte. Iară pe cei mai deosebiți, adu-i aici ca să sărute mâna celei ce s'a ndurat de viața lor... *(către Mărica)* Ești mulțămită, Doamnă?

MĂRICA: *(același surd și mai subliniat)* Cum niciodată'n viața mea n'am fost... *(Armașul iese prin stânga. Se observă atitudinea părcălabului Danciu și a feciorului de casă, care freamătă de bucurie. Comunicări tainice de priviri între aceștia și părcălabu Lupea Huru. În dreapta se aude un galop vijelios de cai. După o clipă, cu respirațiile înecate, apar Toader Joldea, Roxanda, alți țărani — care îngenunchie pe treptele de jos ale bisericii, cu daruri de nuntă)*

SCENA V

JOLDEA: Ne iartă, Măria Ta, că bucuria nunții trebuie să ți-o stricăm. Dar țara e'n primejdie.

ION-VODĂ: Joldea, fii mai lămurit!

JOLDEA: Ne-am urnit de pe hranița din Miază-Noapte, cu gând să'ngenunchiem la picioarele Măriei Tale cu darurile de nuntă ce ți le trimit țărani.

ROXANDA: Și cum coboram pe Prut în jos, prin dreptul Ștefăneștilor ne-a venit la ureche svon de nechezat strein.

ION-VODĂ: Cine-a cutezat să calce Moșia noastră sfântă?

JOLDEA: Leșii, Măria Ta! Două mii cu totul...

ION-VODĂ: Două mii de lotri se 'ncumetă a pângări Moldova?

ROXANDA: Il au în schimb în frunte pe Miclețchi, cel mai viteaz hatman al lor.

ION-VODĂ: E tot ce-mi puteți da de știre?

JOLDEA: Mai multe știri îți poate da un sol, pe numele său Radețchi, cu care ne-am înfruntat pe Prut și pe care l-am cam jumulit oleacă.

ION-VODĂ: Pofește-l aici să dea socoteala întregului norod!

(Toader Joldea iese în dreapta. Prin stânga, Armașul apare cu grupul osândiților — vreo patru-cinci — printre care recunoaștem pe marele vornic Ionașcu Sbierea. Nimeni, însă, nu le acordă nici atenție. Nici chiar Danciu, Lupea Huru sau Mărica. Toți așteaptă concentrați apariția solului polonez).

SCENA VI

RADEȚCHI: *(îngâmfat și țeapăn)* Sunt sol. Pan Iacov Radețchi. Și cer să fiu primit cu cinstea ce i se cuvine unui sol.

ION-VODĂ: Cine te-a trimis?

RADEȚCHI: Fostul palatin al Moldovei — Bogdan Lăpușneanul.

ION-VODĂ: Ce vrei?

RADEȚCHI: *(gata să urce treptele, cu intenția de a-i înmâna un document)* Am sarcina să-ți înmânez scrisoarea aceasta.

ION-VODĂ: *(făcându-i semn să se retragă)* N'o să mă obosesc chiar astăzi a citi hârtoage. Dacă ți-i cunoscut cuprinsul, atunci grăiește-l pe limba ta.

RADEȚCHI: Bogdan se milogește a-i da înapoi domnia. Căci nu vei putea sta neturburat în ea, de 'ndată ce ai luat-o pe nedrept.

ION-VODĂ: *(râzând cu hohote, în ciuda obrăzniciei evidente a solului)* Iată ce 'nsemnează să ai protivnic un copilandru — care, domn fiind, n'a știut să-și facă decât rădvane cu roți de argint.

RADEȚCHI: Nici ție nu ți-ar fi pe plac ceeace lui Bogdan i-ai făcut.

ION-VODĂ: Ai limba cam ascuțită, pan Radețchi. Mai bine uită-te adânc în ochii mei și ia seama că nu-mi place gluma. Pentru ce ați năvălit pe pământul nostru?

RADEȚCHI: E cineva, chiar dintre boerii tăi, care te-ar fi putut lămuri mai bine ION-VODĂ: Cine?

RADEȚCHI: Vornicul Ionașcu Sbierea! Numai că la ceasul acesta, oastea lui s'a întâlnit la Ștefănești cu hatmanul Mielețchi.

ION-VODĂ: *(uluie)* Ionașcu Sbierea!?... *(Izbucnind deodată într'un sălbatec hoho de râs, îndreptându-și privirile spre cel vizat)* Domniile lor hatmanul Mielețchi și Bogdan habar n'aveau că tu stai la temniță de patru săptămâni... Iar acest pan Radețchi își inchipuia că ai și ajuns să dai mâna cu dușmanul...

SBIEREA: *(în timp ce Radețchi îl privește holbat și sufocat de nedum rîre)* Măria Ta... În numele Mântuitorului, a cărui înviere o vom prăznui peste câteva zile, îți cer iertare.

ION-VODĂ: Amu pricep ce-a vrut să spună vlădica Gheorghie, când își da duhul între flăcări: «Vestiți-l pe Vodă că Sbierea are de gând să ciocnească ouă roșii roșite 'n sângele lui...» Armaș!

MĂRICA: Măria Ta...

ION-VODĂ: Doamnă, te-am ascultat destul. Rândul inimii tănguitoare a trecut. De astă dată e rândul legii! *(către boieroaicele bătrâne)* Duceți-o în iatacul domnesc și așterneți-i de culcare...

MĂRICA: *(în timp ce femeile o sprijină și-o duc)* Măria Ta, nu-l omori...

ION-VODĂ: *(ca de piatră, către armaș)* Cei patru să fie sloboziți. Dară vornicului Ionașcu Sbierea să i se taie capul în dimineața'n care preoții vor cânta 'n biserică «Hristos a înviat!»

SBIEREA: *(pe deasupra înșiorării generale)* Indurare, Măria Ta!

ION-VODĂ: Și pe-acest pan Radețchi, care a cutezat să 'ntreacă măsura unui sol adevărat, să mi-l trimiteți legat fedeleș la poartă.

RADEȚCHI: *(sbătându-se în brațele oștenilor)* O să mă plâng regelui... N'ai niciun drept...

ION-VODĂ: Cei ce-și iubesc moșia au chiar și dreptul de a-l ucide pe vrăjmaș, pan Radețchi. Trebuie să știi că Moldova o fi dulce la domnie — dar nu pentru trădători și măscărici. O să-ți dau câteva cronici să citești pe drum și să afli adevărul. Pentru că mie, cu ajutorul lui Dumnezeu, îmi place adevărul — și mă port față de el cum se cuvine unui creștin... Să piară din ochii mei!

(Armașul și oștenii săi îl duc pe Radețchi și pe osândiți)

ION-VODĂ: *(către întreaga mulțime)* Nespun de rău îmi pare că laolaltă n'om putea sorbi din cotnărel. Dar griji de samă apasă astăzi peste țară. Duceți-vă și singuri v'ospătați. *(Mulțimea iese; către cei rămași în preajma sa)* Ei, cinstiți boeri, ce spuneți de hiclenia-iasta?

SCENA VII

HURU: *(după o pauză, așteptând zadarnic ca altul să vorbească)* Ne cugetăm, Măria Ta, la bietul Sbierea și la obiceiul pământului care se așează împotriva hotărârii tale.

ION-VODĂ: Și care-i obiceiul acela, pârăcabe?

HURU: De sfintele sărbători ale Paștilor, gădele nu-i slobod a tăia decât capul celui care fură morminte sau rușinează fecioare.

ION-VODĂ: Au în cugetul boierilor voastre, țara stă mai pre jos decât un mormânt jăcuit și decât o fată rușinată?

HURU: Măria Ta...

ION-VODĂ: Răspunde!

HURU: Mi-ai făcut cinstea a-mi lua fata de soție. Ingăduie-mi amu a-ți cere să fii mai potolită... să nu ne uizi pe 'ncetul cu groaza ta... E de ajuns câte noi tocmeli adus-ai și toate lovind în boierime...

ION-VODĂ: Iară eu vroiesc să vă schimbați firea și năravul. Nu de socri cicălitori am nevoie, ci de sfetnici credincioși... *(către mai marele oștirii)* Dumbravă, câți flăcăi numără oastea ta?

DUMBRAVĂ: Șase mii, Slăvite!

ION-VODĂ: Te numesc, în locul lui Sbierca, marele vornic al Țării de Jos. Și numaidecât porni-vei, dincolo de hotare să-i alungi pe leși...

DUMBRAVĂ: *(ca un adevărat soldat)* Ii voi alunga, Măria Ta!

ION-VODĂ: O să plănuim cu deamănuntul, la mine în iatac, tot mersul bătăliei.

JOLDEA: Iar noi, Măria Ta, i-om arăta oștirii drumul spre tabăra dușmană...

ION-VODĂ: *(către ceilalți)* Boeri, iertați că nici cu voi n'o să stau la cină. Dară mi-a pierit orice poftă de nuntire. Atâta vroi a v'aminti: de va fi vreodată paloșul în sânge moldovenesc să mi-l mănjesec, nu mi-l voi mânji decât în sângele celui care mă va vinde...

(Voevodul se 'ndreaptă spre palat. Il urmează numaidecât marele vornic Dumbravă, episcopul Isaia Rădăușeanul, postelnicul Petru Mălai, portarul Ieremia și grupul de țărani al lui Joldea. Pentru ceilalți — hotărît că-i clipa marii îndoieli. Fiecare simte nevoia să se strângă unul în altul și să se apere. Cei dintâi care se rup din tăcerea de moarte în care Ion-Vodă i-a lăsat — sunt vornicul Grumezea și părcălabii Gărlă și Țopa. Se închină cu plecăciune în fața celorlalți și ies pe lângă zidul palatului. Ochii celor rămași îi urmăresc cu o mânie mocnită. Un altul se rupe: părcălabul Lupea Huru, cu capul în pământ, mormăind ceva neauzit, parcă jurând să se răzbune. Apoi, încă unul se pregătește de plecare: logofătul Ion Golia. Dar după primii pași, îl prinde din urmă glasul părcălabului Danciu care intră din partea cealaltă, unde se pare că a așteptat la pândă).

SCENA VI

DANCIU: Jupân Golia!

GOLIA: *(întorcându-se pe loc, ca biciuit de o presimțire)*: Nu, părcălabule Danciu... Departe de mine orice gând de uneltire...

DANCIU: Ori și tu ți-ai vândut neamul boieresc, cum și l-au vândut Grumezea și ai săi?

GOLIA: Sângele apă nu se face, dar nici soarta lui Sbierca nu vroi să o am.

DANCIU: Giuruește că vei ține taina ca mormântul!

GOLIA: N'am văzut, n'am auzit nimic... *(iese)*.

SCENA IX

DANCIU: *(către cei rămași, peste care parcă s'a prăbușit tot cerul)* Ce stați ca niște bocitoare? Tiranul trebuie răsturnat...

UN BOIER: *(moale)* Cum?

DANCIU: Il vom ucide!

BILĂE: Are prea mulți credincioși în preajma lui, ca să mai cutezăm și-a doua oară.

DANCIU: Dar noi, în schimb, o avem pe Înalta Doamnă!

UN BOIER: *(rupându-se de grup, cu gesturi disperate)* Mă lepăd... nu-mi trebuie, mă lepăd...

DANCIU: *(calm, necrușător către stolnicul Bilde)* Prinde-l din urmă și smulge-i sufletul din piept... *(Stolnicul Bilde iese repede pe urmele celui fugit)*.

MURGU: Și dacă nici Mărica nu va izbui?

DANCIU: Mai sunt destule căi.

(Din palat a ieșit și s'a oprit în pragul porților portarul Ieremia. Privește cu zâmbet de batjocură spre grupul complotiștilor strâns într-o parte).

IEREMIA: Amû risipiți-vă, boeri. Ați uneltit destul!

(Capetele speriate tresar ca sub o lovitură de trăsnet. Ieremia înaintează nepăsător și disprețuitor, cu intenția de a trece pe lângă grupul încrămențit. Dar pârcălabul Danciu i se așează în față).

DANCIU: Ascultă, portare! Pe Sbierca băgatu-l-ai în groapă, dară pe mine n'ai să izbutești.

IEREMIA: (rece) Ce trebuință ai de mine, pârcălabe?

DANCIU: Să lăsăm certurile noastre la o parte și să ne jurăm prieteșug. N'are niciun rost să te mai ascunzi. Tu cu turcii, noi cu leșii — dar deopotrivă aceleași nădejde ne leagă...

IEREMIA (cu o mască de mort): Calea mea pe-aici se 'ndreaptă... Dacă socotești că-i bine, urmează-mă!

(Portarul Ieremia se 'ndreaptă spre ieșire. Pârcălabul Danciu are o clipă de îndoială. Dar, după ce face semn celorlalți să se risipească în altă parte, pornește singur pe urmele lui. Inserarea coboară mai dens. De după turla bisericii, însă, se ivește luna care luminează în plin piața pustie. O clipă, scena goală. Apoi abătut, adâncit în gânduri, din palatul domnesc apare Ion-Vodă, avântul la stânga sa pe marele vornic Dumbravă. In urma lor — vine grupul de țărani al lui Joldea).

SCENA IX

ION-VODĂ: De 'ntâmpini vreun greu, Dumbravă, să-mi dai ne 'ntârziat de știre.

DUMBRAVĂ: Ne-om osteni, Măria Ta, să izbândim fără a-ți mai face nici o grijă!

(Voevodul îl însoțește până la primul colț de casă, după care se întoarce și se așează pe treptele bisericii ca orice om simplu, scoțându-și cuca domnească de pe cap).

ION-VODĂ: Ce noapte nespus de frumoasă! Simt cum seva Moldovei se 'nalță din pământ prin ființa mea către stele — și sântem amû tot una: ca o flacără fără început și fără sfârșit... Oare de cine mi-i atâta dor? Oare cine mă cheamă?

(Voevodul ostează adânc și-și pleacă fruntea pe genunchi. În clipa următoare apare și se lipește de zidul din fața lui. Izolda. Fata îl privește cu un ușor zâmbet pe buze, la fe de uimită ca și în prima seară a întâmpinării lor).

Cortina

ACTUL II

TABLOUL V

În ziua de 21 Februarie 1574. Încăperea vastă a spărtăriei — sala de arme a palatului. Lumină puternică de dimineață, dar fără căldură, dovadă că pe geamuri se desenează a frumoase broderii de ghiață. Panoplii pe pereții laterali, cuprinzând în afară de armele vremii și capete de zimbri sau cerbi. O stemă uriașă se află zugrăvită deasupra portalului din fund. Draperiile portalului sunt date la o parte, lăsând să se înfățișeze ochiului prelungirea sălii — necesară pentru mulțimea de oameni care va fi poștită la desbateri. În stânga și în dreapta portalului, pe spațiul cât mai rămâne până la unghiul cu ceilalți pereți, se văd în frescă chipurile lui Alexandru cel Bun și al lui Ștefan cel Mare. Jițu l domnesc stă așezat în dreapta pe un podium înalt. Este încadrat de alte două jițuri mai mărunte, pentru Doamna Mărica și pentru micul moștenitor domnesc. Restul încăperii

ocupă banchete de lemn, rânduite însă după diferențele sociale, într'un fel de amfiteatru: jos pentru boerii din sfatul domnesc, sus pentru boerii mai mărunți. Iar în fund se vede arzând focul bogat. Ion-Vodă, îmbrăcat în veștiminte de ceremonie, se plimbă de colo până colo, măsurând încăperea cu pași largi și apăsați. Pe una din banchete, frântă ca sub o sentință — Mărica, soția Voevodului).

SCENA I

ION-VODĂ: (*oprindu-se în loc*) Lacrimile sânt de prisos, Înaltă Doamnă! Pentru mine o soție trebuie să-i fie soțului, mai presus de orice, un sfetnic și un prieten.

MĂRICA: De când i-am dat țării moștenitor, nici nu-ți mai sânt soție.

ION-VODĂ: Nu e vina mea că, vreme de un an, fiecare în iatacul său a trebuit să viețuiască.

MĂRICA: Pe mine m'ai ținut închisă cu roabele pentru torsul lăunii, iar din săsoaică ai făcut adevărată doamnă.

ION-VODĂ: Și cutezi a spune că nu meritai o soartă și mai aspră?

MĂRICA: Măria Ta, o să te bată Dumnezeu! Sânt mama fiului tău...

ION-VODĂ: Înainte de toate ești vânzătoarea propriului tău soț, așa cum Doamna Stana i-a fost tatălui meu acum cincizeci de ani...

MĂRICA: (*cu o mânie în care mocnește totuși îngrijorarea*) Cine îndrăznește s'arunce asupra mea o atât de grea învinuire?

ION-VODĂ: Cei ce astăzi se găsesc la temniță și pentru a căror judecată am chemat aici sfatul domnesc.

MĂRICA: (*sdrobită de privirile Voevodului*) Nu-i adevărat... Nu 'mpotriva ta am plănit... 'Ci 'mpotriva ei.. Pe săsoaică vroiam...

ION-VODĂ: Deaceea chiar în ziua cununiei noastre, doreai cu orice preț să-l slobozesc din temniță pe Sbierea? Deaceea, vreme de doi ani aproape, te-ai străduit să-mi slăbești puterea și'n brațele boerilor să mă arunci? (*trage cu înverșunare de sfoara unui clopot*).

MĂRICA: (*îmb ățșându-i disperată picioarele*) Iartă-mă... Nu mă ucide!...

ION-VODĂ: Într'adevăr, sunt viermi de care te cuprinde sila. Nu! N'am să poruncesc Armașului să-ți taie capul... (*la apariția unui fecior*) Poștește-l aici pe pârcălabul Lupea Huru.. (*către Mărica, după ce feciorul a ieșit*) Dar, gândind că ești totuși mama fiului meu, mă voi purta față de tine cu mai multă milă. (*La intrarea pârcălabului*) Pârcălabe, pregătește-ți răvdanul de drum. De astăzi înainte, Voevodul Moldovei nu mai are Doamnă.. Pentru păcatele ce-i sălășluiesc în sânge, fosta noastră soție va sta tot restul vieții la mănăstire...

HURU: (*cu o asprime justificată*) Dar pentru care pricini Măria Ta?

ION-VODĂ: Ea va binevoi nedumerirea mai bine să ți-o limpezească. Deși mă îndoiesc că ești străin de hicienia ei. Insoțește-o până la Agapia — iar la întoarcere să dai ochii cu mine... (*iese*).

SCENA II

MĂRICA: (*deslănțuindu-se cu o furie neașteptată*) Netrebnic bătrân! Tu m'ai îndemnat la toate păcatele pentru care astăzi pătimesc.

HURU: (*la fel de violent*) Tac! Ori vrei ca mâine capul meu să cadă retezat?

MĂRICA: Aș intra și eu în temnița mănăstirii cel puțin c'o mulțumire.

HURU: Ești nebună! Dacă n'ași fi cunoscut-o pe maică-ta, aș crede că am în fața mea o scorpie și nu o femeie. Dece numai eu sunt vinovat?

MĂRICA: Pentrucă visai în sinea ta să cumperi pentru tine scaunul de domn.

HURU: Dar tu?! N'aveai inima legată de leahul acela care a trăit multă vreme la curtea lui Bogdan și de-a cărui întoarcere ai fi fost mai bucuroasă?

MĂRICA: *(demascată în fața propriei sale conștiințe)* De-amu e gata: s'a sfârșit...

HURU: Nu s'a sfârșit nimic. O să am eu grijă ca la mănăstire să n'ajungi niciodată... *(După ce Mărica îl întreabă surprinsă din ochi)* Ne pribegim... Și cu feciorul lui Strus te vei întâlni cât de curând!

MĂRICA; *(revenind la ceea ce a fost mai înainte)* Dar pieirea lui? Mazilirea?

HURU: Nu știu... privească-i pe cei care rămân...

(Doamna Mărica și părcălabul Lupca Huru ies împreună. Prin ușa cealaltă își fac intrarea logofătul Ion Golia, stolnicul Bilăe și părcălabii Danciu și Cosma Murgu).

SCENA III

DANCIU: Boeria ta n'ai de unde ști, logofete Golia, că pe vremea ceea nici nu vroiai s'auzi de uneltiri.

BILĂE: Portarul Ieremia ne-a'nvățat să facem jalbă și-am făcut-o.

DANCIU: Eu însumi la Poartă m'am călătorit și cu marele vizir Socolli am stat de stat.

BILĂE: Ne-a dat răspuns că'n câteva luni avea-vom aici ceașul Porții cu poruncă de mazilire.

MURGU: Uite, numa, că de-atunci a trecut mai bine de un an și noi tot în spaime ne petrecem vremea.

BILĂE: Intru aceea te poftirăm mai la o parte, să te rugăm ca la judecata celor de astăzi să-l înfrunți.

DANCIU: L-om înfrunta deopotrivă și, poate, chiar cu iataganele om năcăli asupra lui.

MURGU: E cel mai bun prilej să-l pierdem pe «cumplit».

DANCIU: Primești?

GOLIA; *(care toată vremea a ascultat înfiorat)* Primește!

(Intră portarul Ieremia, cu aceeași mască de mort de totdeauna).

SCENA IV

IEREMIA: Fac rămașag că iarăși puneți la cale o prostie.

DANCIU: Ne-o fi de când, după povața ta, tot așteptăm ceașul...

IEREMIA: *(cu o sclipire ironică pe buze)* Ceașul a sosit, părcălabe Danciu...

TOTI: *(uimiți, neîncredători și'n același timp bucuroși)* A sosit ceașul! ?

IEREMIA: Nu vă pierdeți cumpătul. Gândiți-vă că ncepe sfatul și'n fața lui nu trebuie să trădați nimic...

DANCIU: Ai o minte înțeleaptă, Ieremia... Dară pe mine n'ai să mă poți opri, când l-oi vedea fără domnie, să-l slășii în bucăți...

IEREMIA: Până la ceasul acela să fiți totuși smeriți. Voi, cei dintâi, să-l slătuiți prietenia cu Poarta să n'o strice... *(cătrep Bilăe)*: Stolnice, poștește-i pe țărani și târgoveți aici... Iar «mazilitului» vestește că sântem gata să-i ascultăm ultimul cuvânt...

(În clipa următoare, stolnicul Bilăe a făcut să intre un grup impresionant de țărani și târgoveți. Oamenii sânt îmbrăcați în straie de sărbătoare și calcă temeinic — știutori de a cui grijă se bucură).

SCENA V

IEREMIA: *(autoritar, făcându-le semn să rămână pe loc)* Acolo-i locul vostru. Și luați aminte că pentru Moldova este astăzi mare sărbătoare.

UN ȚĂRAN ALBIT DE ANI: Adevărat, jupan portar... că niciodată vreo talpă de țaran n'a călcat în divanul domnesc, anume pentru sfat cu Voevodul... Și 'ntru aceea, sărbătoare pentru noi e mai întâi...

IEREMIA: Nu ne prea potrivim în eugete... Vroiam a vă mai spune c'ar fi nespus de bine dacă din cuvântul boierilor n'ați prea ieși... Mai mult să ascultați, decât să ridicați cuvânt...

UN MEȘTER ÎN VÂRSTĂ: Apăi, aiasta nu mai e drept... Că doară, de ne-o 'ntreba Voevodul și pe noi ceva, de ce să nu răspundem după cum ne-o trage mintea? Că 'ntru aceea ne-a lăsat Dumnezeu limbă, să grăim cu ea... Îndeosebi că nicăieri nu affi mai lungă limbă ca a moldoveanului... *(Răsete în mulțime)*.

DANCIU: *(trăgându-l pe Ieremia înapoi)* Lasă-i în legea lor... Nu vezi că prostimea rămâne tot prostime? *(din nou râsete)*

FECIORUL: *(deschizând larg ușile și curmând astfel hohotul de râs al mulțimii)* Măria Sa, Ion-Vodă al Moldovei!

(Voevodul înaintează și ocupă loc în jilțul de domn. În urma lui o altă sumedenie de boieri, printre care recunoaștem pe postelnicul Petre Mălai, vornicul Dumbravă, episcopul Isaia Rădăușeanul, vornicul Grumezea, părcălabii Țopa, Gârlă, Armașul, alți boieri mai mărunți — care se așează pe locurile lor, după măsura stării boierești careia aparțin. Spătarul Gligorie, care poartă armele domnești, trece în spatele Domnitorului).

SCENA VI

ION-VODĂ: *(covârșit încă de ultima convorbire cu soția lui)* Boeri și credincioase slugi! Năcazul ce astăzi inima ne-apasă se datorește unor haini de rând, care viața vroit-au să ne-o sece, iar Moldova să o svârle în ghiare păgânești. Întru aceea chema-tu-v' am la sfat, ca judecata voastră să le plătească mișelia. Dar auz e 'afară așteaptă un ceaș al Porții. Să-i dăm mai întâi lui ascultare, ca unuia ce vine din partea marelui Sultan...

(Voevodul face un semn portarului Ieremia să-l introducă pe ceașul turcesc).

CEAUȘUL: *(împotriva tuturor legilor protocolului, fără să se închine și neceremonios)* Veșnic victoriosul stăpân al nesfârșitei împărății turcești, Sultanul Selim, trimisu-m'a la tine ca să iei aminte cele ce urmează: haraciul pe care trebuie să-l dai Porții Otomane în fiecare an se ridică dela patruzeci de mii la optzeci de mii de galbeni...

(O mirare fără seamăn pune stăpânire pe mulțimea aflată de față. Ba câțiva boeri și țărani schițează gestul de a se repezi spre ceaș, dar cei din preajmă îi rețin).

ION-VODĂ: *(ulușit de îndrăzneala ceașului, de sădritoarea știre și totuși calm, cu o voce joasă)* Pricina acestei hotărâri se poate ști?

CEAUȘUL: Patruzeci de mii să plătești ca domn al Moldovei, iar celelalte patruzeci de mii ca ghiaur — de vreme ce-ai cutezat să fii altfel de vodă decât a vroit Sultanul.

ION-VODĂ: *(același)* Niciun drept n'are Sultanul să-mi poruncească mie cum să gospodăresc Moldova.

CEAUȘUL: Altă pricină nu cunosc.

ION-VODĂ: Ori, cumva, Sultanul are nevoie de galbeni ca să-și facă alte corăbii, după ce la Lepanto și le-a pierdut pe toate?

CEAUȘUL: Sultanului nu-i pasă de Lepanto. Când pierde el corăbii — e ca și cum i-ar tăia cineva părul din barbă. Crește la loc. Dar tu, de te vei împotrivi, e ca și cum ți s'ar tăia mâna dreaptă.

ION-VODĂ: Și dacă dau răspuns că mă'mpotrivesc?

CEAUȘUL: Cu mine să mergi va trebui și Sultanului pentru socoteală să i te 'nfățișezi...

ION-VODĂ: Și dacă nici aiest lucru n'am să-l fac?

CEAUȘUL: Atunci mai port la brâu și hochimul mazilirii. Pentrucă, de nu vei plăti tu cei optzeci de mii de galbeni, se află la Țarigrad un oarecare Petru-Șchiopol, ce-i gata să plătească.

ION-VODĂ: Așa dar, în locul meu ar urma să vie un bicisnic? Numai pentrucă acesta e'n stare să-i vândă lui Selim, Moldova?

CEAUȘUL: Nu-i rostul meu să judec poruncile Sultanului.

ION-VODĂ: *(deodată mânios)* Dar ascultă, Abazà-Ali. Intoarce-te spre cinstiții mei boeri și spune-mi: care dintre ei pecetea și-a pus pe jalbă? Pentrucă nu-mi închipui că lui Petru din senin i-a venit dor de domnie...

CEAUȘUL: Măria Ta, îți aduc aminte că nu-ți sânt slugă, ci ceașul Porții...

ION-VODĂ: Dacă pui vreun preț pe viața ta, atunci să te întorci îți poruncească, la rând, pe fiecare să mi-i dai pe față...

CEAUȘUL: M'ai ucide în deșert, Măria Ta... Pentrucă marele vizir Socolli n'a primit nicio jalbă...

ION-VODĂ: Rogu-te, poștește-afară... Și'n câteva clipe vei avea răspunsul — dacă țara va plăti ori nu haraciul îndoit...

(Ceașul iese. Incremenirea de ghiață a celor prezenți continuă. Toți așteaptă cuvântul Voevodului. Ion-Vodă se ridică din jilț, trece în fața ferestrei din spatele jilțului, stăruind câteva clipe să privească în depărtare, de parcă numai astfel i s'ar deslega taina. Iși frământă fruntea cu înversunare și, adâncit în sine, se întoarce — rămânând uriaș, neclintit, lângă fereastră).

SCENA VII

ION-VODĂ: Vreau să știu care-i sfatul vostru!

GOLIA: *(îndemnat cu insistență de ceilalți)* Oricât de greu ne vine, că scump ne ești ca Voevod, dar noi ți-om spune să nu te'mpotrivești.

DUMBRAVĂ: Adică boeria ta socoți că Voevodul Moldovei trebuie să-și plece capul și'n fața lui Selim să stea cu umilintă?

GOLIA: Doamne, să nu uiți că Turcii cuprins-au lumea'n treagă — și sânt puter-nici și făloși.

GRUMEZEA: Atâta de făloși că-i plină Moldova cu osemintele lor.

BILĂE: Ei n'or avea hodină până ce nu s'or răzbuna pe batjocura ndrăsnitelor.

MURGU: Iar de vei îndrăsni să nu-ți pleci capul, ce alta ne așteaptă decât război?

ȚOPA: Mai bine război, decât hula și rușinea celor ce după noi veni-vor.

MURGU: Ori, Măria Ta, de va fi război, noi o să arătăm în fața lor ca o pasăre golașe care se'ncumetă prostește a se prinde'n luptă cu un vultan de pradă.

MĂLAI: Vouă puțin vă pasă, — că doar i nu voi plătiți haraciul — ci norodul țării.

GOLIA: Dar noi, postelnice, îl vrem pe Măria-Sa domn și de-amu'nainte. N'auzit-ai, oare, că de se'mpotrivește îl paște mazilirea? De ce să se răzvrătească?

GĂRLĂ: Decât un voevod plecat și cu haraciul în spinare, mai bine unul răsvrătit dar cu fruntea sus...

UN ȚĂRAN ALBIT DE ANI: *(ieșind mai în față și vorbind cu lacrimi în ochi)* Mă iartă, Măria Ta, că ndrăsnesc și eu a spune o voroavă. Dară inima nu mai poate a răbda de zarva pe care au pricinuit-o o samă de boeri. Vezi tu, pe noi, pleava cea de gios, ne-ai chemat la sfat și s'ar zice că e și dreptul nostru să ridicăm cuvânt. Noi

atâta avem a-ți spune: acei ce voiesc a pune biruri grele pe spinarea norodului, fie aceia turci ori boeri, sânt niște tâlhari — Maria Ta. Ce putere au ei să ceară a se jăcuire țara pentru pungile lor? (*Hohotind deabinelea în plâns*). Să nu dăm, Măria Ta, locul cu pământul Moldovei — că el mult este frământat cu sângele moșilor și strămoșilor noștri...

TĂRANII și TÂRGOVEȚII: (*într'un glas*) Așa-i! Să nu-l dăm, Măria Ta... să nu-l dăm...

DANCIU: (*răbufnind*) Prostii! Să nu ne lăsăm pătrunși de lacrimi, când încercarea e atât de grea.

IEREMIA: (*cu o asprime ciudată pentru ceea ce simte în adâncul său*) Până amu tăcut-ai, părcălab... Vrei a ne da tu sfatul cel mai înțelept?

DANCIU: Nu-l mai vrem domn pe acela căruia Poarta-i cere haraciul îndoit. Inseamnă că 'n ochii lui Selim nu se mai bucură de nicio bucurie. Așa că Vodă — mai bine să ne 'ntoarcă spatele și să părăsească țara... Ne-om alege dintre noi domn pe vrea noastră...

(*O tăcere înfiorată a căzut peste întreaga încăpere. Zeci de ochi ținesc deopotrivă și pe Vodă și pe părcălab, trecând dela unul spre altul—cu o spaimă greu de deslușit. Acei boeri credincioși, care spontan pun mâna pe iatagane, — ba câțiva le-au și scos din teacă, pentru a-l pedepsi pe făptaș ori a-l apăra pe Vodă — sunt ținuiți locului de tresărirea lui Ion-Vodă. După ce acesta a ascultat, cu capul frânt pe spate, cumpănind parcă o părere și alta, își revine deodată ca dintr'un coșmar.*)

ION-VODĂ: (*uluie de-asemenea îndrăzneală*) Să părăsesc eu țara, după ce doi ani am înflorit-o și-am îmbelșugat-o ca pe o grădină? Să fiu eu, de bună voie, ucigașul norodului meu? Să las Moldova pe seama unui vândut, care va fi în stare până și cenușa de pe vetre Turcilor s'o dea? Nu! N'am să las Moldova nici în ruptul capului... Nici cu umilință capul n'o să-mi plec... Iară pe tine, părcălabe Danciu, ca pe unul care te-ai dovedit astăzi cel mai mare vrăjmaș al meu, deopotrivă cu cei din temniță, vă 'nvinusc pe toți de hiclenie și vă osândesc la moarte... Armașul să-și facă datoria. (*Armașul îl duce pe părcălabul Danciu. Are loc o destindere generală. Mare însuflețire, mai ales în grupul țărănilor și târgoveților*).

GOLIA: (*îngenunchind odată cu cei din grupul său*) Te rugăm, Slăvite, a te 'ncredința că numai marea dragoste față de tine ne-a 'ndemnat la asemenea cuvinte. (*Vodoul face câțiva p și privind peste cei îngenunchiați. Liniște*).

SCENA VIII

ION-VODĂ: (*emoționat, către mulțimea electrizată de apriga lui înfățișare*). Voi care mi-ați mai rămas de bună credință și voi, iubitele mele slugi! Greul de astăzi întrece toate grelele de mai 'nainte. Lăcămia turcilor cere un haraciul îndoit. De-l vom da, ea nu va zăbovi a ne storce și mai mult, până ce ne va stinge cu totul, căci aceasta o vrea păgânul. De nu vom da — ne așteaptă război, stricarea țării, foc și sabie. Cugetați și algeți! Supunându-ne orbește vrăjmașului nostru, vom pieri 'desigur și vom pieri ca mișei; sculându-ne asupra-i, chiar de nu vom izbuti pentru păcatele noastre, tot încă vom avea mângâierea de a pieri bărbătește — noi, femeile noastre, copiii, cu toții... Voi știți că haraciul nu-l plătesc eu, ci voi și ai voștri... Puțin dară mi-ar păsa, de nu m'ar durea inima pentru țară! Mi-e milă de voi și pentru voi îmi voi pune capul meu, dragilor mei tovarăși! Să chemăm pe Dumnezeu într'ajutor, ca să plece pe vrăjmașii noștri sub picioarele noastre. Fiți cu mine — și cu noi va fi izbânda... Să trăim slobozi, ori să piară până și urma noastră...

TOȚI: (*ca un clocol, într'un singur glas*) Vom pieri toți lângă Măria Ta!

ION-VODĂ: (*către portarul Ieremia*) Să se aducă sfânta Evanghelie și pâinea pentru jurământ... Nu cer să-mi jurați mie, ci Moldovei să jurați! (*Către cei din grupul lui Golia*) Iar voi, care Moldova ați vroit-o roabă, să vă dați viața pentru libertatea ei... (*După ce au fost aduse cele cerute*) Prea sfințite Isaia, ia-ne tuturora jurământul...

EPISCOPUL: Pe-acela care va arunca sineața din mâini ori va părăsi câmpul de bătaie...

TOTI: Pe-acela care va arunca sineața din mâini ori va părăsi câmpul de bătaie...

EPISCOPUL: ...își va lepăda credința față de țară ori se va ploconi vrăjmașului...

TOTI: ...își va lepăda credința față de țară ori se va ploconi vrăjmașului...

EPISCOPUL: ...atunci Domnul Dumnezeuul nostru și cei 318 sfinți-părinți dela Nicheia să-l afurisească 'n veci!

TOTI: ...atunci Domnul Dumnezeuul nostru și cei 318 sfinți-părinți dela Nicheia să-l afurisească 'n veci!

EPISCOPUL: Praful să se aleagă de toată agoniseala casei lui, iar el de sabie să piară!

TOTI: Praful să se aleagă de toată agoniseala casei lui, iar el de sabie să piară!

(*Oamenii își fac cruce, sărută pe rând sfânta Evanghelie și rup din pâine câte o fărâmă*)

ION-VODĂ: (*În timp ce acest ceremonial continuă*) Portare Ieremia, poștește în sfat pe feciorul nostru, Doamna și părcălabul Huru. Deasemeni dela cancelarie să vie un grămătic, iar ceașul turcesc să intre pentru răspuns...

(*Prin ușile felurite și-au făcut apariția cei chemați. Doamna și micul moștenitor, în vârstă de un an, iau loc în pilfurile ce li se cuvin. Grămăticul ia loc la unul din pupitre așezate sub ferești*).

SCENA IX

ION-VODĂ: (*către grămătic*) Scrie!... (*către ceaș*) Iară tu, Abază-Ali, ia aminte ca să știi ce răspuns să-i duci Sultanului din partea noastră. (*Toată lumea se ridică în picioare*) Lucrurile ce se 'ntâmplă în timp, ca să nu trecă odată cu timpurile care trec, se cuvine să ajungă la cunoștința viitorimii și prin veșnicia cărților să fie întărite. Intru aceea noi, Ion Voevod — din mila lui Dumnezeu Gospodar al Țării Moldovei — și fiul nostru Petru, adevăratul moștenitor la domnie — dăm de știre cu aiaștă carte a noastră tuturor oamenilor, celor de amă și celor viitori, că Moldova e slobodă și neînchinată niciunei puteri din afară. Și pentru ca la aiaștă slobozenie să nu râvnească niciun vrăjmaș hrăpăreț, noi am jurat să ne apărăm pământul sfânt al țării până la cea de pe urmă picătură de sânge...

CEAUȘUL: Măria Ta, găsesc că hotărîrea e pripită...

ION-VODĂ: Pleacă! Pleacă și spune stăpânului tău că banii pe care mi-i cere fi voi folosi spre a-mi ridica oștiri, care să mântuie norodul meu de stoarcerea la care osândit a fost...

CEAUȘUL: Măcar darurile de sol să mi le dai, cum e obiceiul...

ION-VODĂ: Niciun dar. Ba, dimpotrivă, până la Dunăre vei face drumul între călăreți de-ai mei. Topa, ai grijă de el și fii cu ochii 'n patru — că turcul a 'nvățat la Țarigrad cum se jăcuște chiar cu mâinile legate.

TOPA: Nici țărâna pe tălpile papucilor n'o să-i îngădui să ne-o ia, Slăvite!

(*Părcălabul Topa, cu un gest disprețuitor, îi face solului turcesc semn să iasă*).

ION-VODĂ: De-amă toată nădejdea stă în inimile și brațul nostru. Nici o clipită nu trebuie să pierdem.

MĂRICA: Măria Ta...

ION-VODĂ: Știu, înaltă Doamnă, ce-ai vroi să-mi spui: că iertarea sălășluște doar în sufletele celor mari. Îți voi dovedi că știu să și iert. Părcălabul Huru va 'nsoți

pe Măria Doamna, pe moștenitorul nostru și toate jupanițele ce se 'nfricoșează de război — în cetate la Hotin, apărându-le acolo de orice primejdie dușmănoasă.

HURU: Cinsti-voi cum se cuvine porunca Măriei Tale!

ION-VODĂ: Prea sfințitul Isaia Rădăuțeanul va pleca la curtea regelui polonez, cerându-i ca unui creștin ce este să ne dea ajutor în bătaia ce-o vom duce cu păgânul. Iar vornicul Grumezea va purcede spre craiul ardelenilor. Amândorura trebuie să li se spună că aceeași primejdie ne amenință. Dacă turcul va ajunge în Moldova, și peste țările lor ar putea năvăli...

MĂLAI: Prea mare nădejde, totuși, nu ne putem pune în ei, Măria Ta...

ION-VODĂ: Păcat că țara Moscului e-atâta de departe, iar țarul Ivan Vassilievici de alte greuri se află apăsător. Intru aceea ne vom întoarce ochii spre prietenii mai apropiați.

DUMBRAVĂ: Cazacii, Măria Ta?

ION-VODĂ: Intocmai, vornice Dumbravă... Tu însuți te vei călători în țara zaporojenilor pe Nipru, poftindu-i să luptăm în aceeași frăție. Iar portarul Ieremia se numește hatman peste toată oastea călăreților. Trimite-va olăcari spre toți pârcălabii ca s' adune voinici buni de război — iar la Bistrița și Cetatea de Baltă ca să cumpere iatagane, archebuze și sinețe...

IEREMIA: Strădui-mă-voi și eu ca totul să fie gata la timpul potrivit.

ION-VODĂ: Tabăra să se adune în pădure la Copou. Peste o săptămână, mă voi muta și eu acolo pentru ca nimic să nu se facă fără știrea mea...

(*Ies în ordine: doamna și pruncul, Voevodul, boierii și norodul. Pe punctul de a depăși pragul, portarul Ieremia e chemat înapoi de pârcălabul Lupea Huru.*)

SCENA X

HURU: Ieremia, adeseori mi-am pierdut vremea să descopăr — pentruce vrei tu oare pe Vodă să îl vinzi?

IEREMIA: (*fără să-și piardă cumpătul*) Ți-ai pierdut-o în zadar, moșnege. Eu niciodată n'am cugetat la asta.

HURU: Atunci pentru ce pe Danciu l-ai îndemnat să facă jalbă, iar astăzi lui Ion să i se 'mpotrivească?

IEREMIA: (*șintuindu-l drept în ochi*) Pentruca la scaunul domnesc să rămână mai puțini jinduitori.

HURU: (*surprins*) Nădăjduiai și tu?

IEREMIA: (*lovind în plin*) Ba tu! Și'n război de-ai fi pornit cu mine, ar fi rămas și mai puțini.

HURU: Iudă! Citesc în sufletul tău ca'ntr'un hrisov...

IEREMIA: Te 'nșeli amarnic, pârcălabe... De voevod mă leagă o prietenie sfântă, pe care niciodată n'am s'o trădez.

HURU: Te blestem pentru toți boierii pe care i-ai trimis la moarte... Te blestem să pieri cum au pierit ei...

(*Mugind încă vorbe neînțelese, pârcălabul Lupea Huru iese retrăgându-se cu spatele pas cu pas, de parcă ochii de piatră ai lui Ieremia l-ar putea ucide.*)

IEREMIA: (*bântuit de o apă fierbinte care-l înfășoară*) E atât de aproape visul împlinit, că niciun blestem nu mă 'nfricoșează...

(*Prin fund apare voevodul, ținându-l de mână pe pruncul moștenitor. Ieremia, pe care se pare că Ion-Vodă nu l-a văzut, va rămâne până la căderea cortinei, urmărind scena dintre tată și fiu cu aceeași satisfacție cu care o fiară își pânzește prada.*)

SCENA XI

ION-VODĂ: Hai... copăcel... copăcel... *(îi dă drumul să meargă singur)* Așa, stejărelule... așa... *(coulul însă a e)* Hei, asta nu-mi mai place, pui de om... Fecior de Voevod ești tu — ori broscuță? *(îl ia în brațe)* Haide sus, voinicosule! Tu nu te-ai născut din dragoste — ci fiindcă așa vroit-au canoanele țării... și totuși eu te iubesc... Te iubesc mogâldeată mică, pentru că ești sânge din sângele meu și carne din carnea mea... Pentrucă ești cea mai fragedă mlădiță care 'nmugurește astăzi din trunchiul vânos al lui Ștefan. Auzi tu? Dar trebuie să ne despărțim... Tata va pleca la război să se bată cu dușmanul... Și lupta e grea... dușmanul e hain... poate că... *(în îmbră crește surâsul hidos al lui Ieremia)* În schimb tu ai să crești mare și falnic — după măsura străbunilor tăi... Înțelege mintea ta ce-ți spun eu amû? Oriunde te vei afla, să-ți iubești țara ca pe lumina ochilor tăi, Petruțule... Să-ți iubești norodul pe care-l stăpâni-vei ca pe inima din piept...

DOICA: *(în pragul ușii, după ce s'a închinat cu plecăciune)* Mă iartă, Milostive... dar trebuie să-l îmbăiez și să-l duc la culcare... Auz că la noapte ne călătorim...

ION-VODĂ: *(i-l dă, rămânând cu brațele deschise în lături, privind-e deodată neliniștit)* Oare o să-l mai văd vreodată? *(Din toată săptura lui Ieremia nu se vede decât gură rânjind)* Oare mai sta-voi vreodată de vorbă cu el? *(strigând)* Doică! Mai lasă-mi-l puțin... *(aleargă spre ușă, îl ia din nou în brațe, îl sărută pătimaș, aproape conștient că-l va pierde)* Petru... Petruțule... Olorul meu drag... Băiatul meu nespus de drag...

Corlina

TABLOUL VI

O lună după aceea, în după amiaza zilei de 21 Martie 1574. Intr'un luminiș de pădure dela marginea Copoului, unde s'a instalat tabăra de război a lui Ion Vodă. În cadrul acestui peisaj inundat de verdeața și prospețimea primăverii, s'au aranjat mesele pentru ospățul pe care Voevodul îl va da în cinstea ajutoarelor așteptate cu înfrigurare. Jițul domnesc, îmbrăcat în catifea roșie, este încadrat de scaune și banchete obișnuite de lemn. Tipsiile sunt în număr de aproape treizeci. Există linguri de argint sau din os de cerb și cuțite. Furculițele lipsesc. U cioare cu rachiu și cu vin își așteaptă băutorii. Dintre toate paharele — singur al Domnitorului este mai deosebit, după expresia vremii chemându-se « un pahar strașnic ». Pe de lături se văd butoiașe mici și mai mari, pline bineînțeles cu fuică ori cu tămâioasă. Călare pe un asemenea butoi, vesel peste fire și destul de aneștit, Bilăe se îmbie încă singur la băutură, ciocnind și sorbind cu lăcomie din cele două urcioare pe care le are în mâini. Intr'un colț, abătut și cu fruntea în pământ — logofătul Ion Golia.

SCENA I.

BILĂE: *(chiuind)* Iu-iul Iată că se 'mplinește astăzi luna și tabăra se svăreco-lește așteptând zadarnic. Ajutoare nu ne-au sosit de nicăiri.

GOLIA: Trist ospăț, înainte de luptă, o să ne dea Ion.

BILĂE: Logofete Golia, nu se potrivește mila cu un vânzător de domn!

GOLIA: Mă 'ntrebam și eu cu mintea mea beteagă, al cătelea o fi căruia mormântul i-l sapă boerimea.

BILĂE: Lasă-i mai bine pe popi să socotească în cronicile lor.

GOLIA: Dar de cugeți pe 'ndelete-ai cui rămânem noi, dacă Sbierea și Danciu se odihnesc în groapă? Iar Moldovei cine-i va fi cărmaci?

BILĂE: (*impleticindu-se până în apropierea lui și tainic*) Ori n'ai aflat de unul, eu ochi de mort și obraz de piatră, ce se chiamă Ieremia?

(*Se pare că aproape întreaga scenă, hatmanul Ieremia a ascultat-o fiind prin apropiere, deoarece intrarea lui se face la momentul cel mai potrivit*).

SCENA II.

IEREMIA: Nu-mi sânt pe plac prietenii ce nu se'ncred în steaua mea, logofete Golia!

GOLIA: (*tresărind, apoi cu un gest de rușinare umilită*) Dumnezeu mi-i martor că te-oi urma orbește până la capăt.

IEREMIA: Atunci pentru ce te tângui?

GOLIA: Mi-era gândul la aceea că, de-o năpusti turcul Moldova, se-alege pulberea de toată agoniseala casei mele.

IEREMIA: Agoniseala ți-o vei ridica din nou — dar banii de aramă și zilele de clacă, dajliile și toate tocmelile ce le-a rânduit Ion or zace la pământ. Și de-aistea ne doare amû mai mult decât orice.

BILĂE: (*cu vorba impleticită*) Au socoți că ne-am hiclenit împotriva lui de dorul hicleniei, logofete?

IEREMIA: Ți-aduci aminte când, la începutul domniei, l-am certat prietenește că de boerii-adevărați se leapădă? Eu niciodată n'am uitat ce fel de sânge curge'n vinele mele. Și dacă el a cutezat să se ridice de-asupra noastră cu legi și rândueli ce ne micșorau puterea, i-am plănuît pierzania.

BILAE: Să-i punem și noi capu' pe butuc, cum și el le-a pus atâtor boeri de-ai noștri.

IEREMIA: De doi ani așteptăm războiul. Și iată că războiul bate la ușă. Datoria noastră e să-i ajutăm pe turci ca să-l doboare. Că, după obicei, turcii or pustii Moldova iar haraciul rămâne-va 'ndoit, mai bine așa decât împinși pe aceeași treaptă cu țaranii. Numai așa, logofete Golia, întoarcem frumoasele vremuri înapoi când peste țară stăpâneau boerii... (*către Bilăe*). Dă-mi o leacă de pastramă de câprioară și puțin rachiu...

BILĂE: (*după ce i-a adus*) Dă, Doamne, să mai fie ce-a fost odată!

(*Năvălește într'un iureș părcălabul Cosma Murgu*).

SCENA III.

MURGU: Bilăe, soarele tău... Desfundă-ți podgoria și toarn-o în ulcele!

BILĂE: (*nedumerit*) Ești nebun? Că doară n'or fi sosit cei așteptați.

MURGU: Dimpotrivă, nici nu vor sosi.

IEREMIA: Ce-ai oblicit, părcălabe Murgu?

MURGU: Solia dela Ștefan Bathori s'a întors. Craiul Ardelenilor răspuns-a că necum să dea ajutor — ci, de-i va porunci Sultanul, ca o nălucă se va repezi asupra noastră.

IEREMIA: Dar dela polonezi?

MURGU: (*râzând cu hohote*) Se zice că Prea Sfințitul episcop Isaia deabia se mai târâie pe mârtoaga lui, de toată rușinea cu care Henric l-a acoperit.

(*Dacă Murgu îl vede pe Bilăe încremenit, fără să-i servească nimic, înhață două ulcele de pe masă și le gâlgăe pe gât cu lăcomie*).

IEREMIA: Mai cumpătat, părcălabe... mai cumpătat. Că nu-i vremea să ne pierdem mințile.

MURGU: N'o să ni le pierdem, chiar de*ar fi să bem și sânge de Voevod.

IEREMIA: Mă tem de cazaci, Murgule!

MURGU: (*sucipând cu scârbă în pământ*) Ptiu! Cazacii nu se urnesc de pe Nipru, de nu le pui în față butoaie pline cu aur. Iară, după câte știu, Dumbravă s'a dus la ei fără niciun galben.

BILĂE: Au socoți că nici Dumbravă...?

MURGU: Dacă nu s'o 'ntoarce și el ca o curcă plouată, să-mi tai mie barba.

IEREMIA: (*frământându-și fața 'n palmă, agitându-se de colo până colo, vorbindu-și singur*) E cel mai bun prilej să-l lăsăm fără niciun oștean... (*către ceilalți*) Boeri!

MURGU: Poruncă, Slăvite Voevod!

IEREMIA: (*cu capul înălțat, tulburat de această perspectivă*) Curând, întreaga țară aș a o să mă numească... (*revenind la vechea mască*) Iată ce poruncesc: amestecați-vă tustrei printre oșteni... vârâți-le în suflet viermele 'ndoelii... învrăbiți-i împotriva lui Ion... șoptiți-le la ureche că sânt puțini și singuri... că lupta e pierdută înainte de'a începe... mai bine să părăsească tabăra și la vetrele lor să se întoarcă...

GOLIA: Atunci s'ar putea năzui că până la noapte?...

IEREMIA: (*respirând din adânc*) Moldova se va bucura de un Vodă nou. (*Cei trei boeri ies laolaltă. Nevăzută de Ieremia, Izolda apare în scenă.*)

SCENA IV.

IEREMIA: (*din ce în ce mai pătimăș, repetându-și sie-și cu o voce tremurată*) Moldova se va bucura de un Vodă nou... (*la auzul pașilor străini, întorcându-se, surprins de apariția Izoldei, cu un surdă naiv pe buze*) Domnia ta?... Dar nu la ceasul ista te-am chemat... Ce cauți aici?

IZOLDA: (*dreaptă în fața lui*) Să-ți aud prezicerea cu care te amăgești, portare Ieremia!

IEREMIA: (*calm, ținându-o drept în ochi*) Nu știu dacă m'amăgesc cu adevărat, dar știu că'n amăgirea iasta te cuprinzi și tu.

IZOLDA: Îți mulțumesc pentru jilțul în care vrei să mă ridici, dar niciodată n'am răvnit la el.

IEREMIA: (*încercând să se apropie*) Ascultă-mă, Izolda!

IZOLDA: Rogu-te nu te apropia de mine. Și dacă ți-i teamă că-i voi desveli lui taina, poți fi liniștit. Nu-i vremea să-i otrăvesc sufletul cu omenești deșertăciuni, când alte griji de seamă îi frământă fruntea.

IEREMIA: Niciodată n'ai fost atât de aspră...

IZOLDA: Pentru că pân'acum, portare, te-ai purtat față de mine cum se cuvine unei slugi — iar astăzi vrei ca eu să mă plec în fața ta.

IEREMIA: Puțină milă măcar, jupaniță, pentru ceea ce în inima mea se răscolește.

IZOLDA: În aceeași măsură, inima ta e răscolită și de ură și venin. Mă jinduești pe mine, după cum și norocul lui îl jinduești.

IEREMIA: Nu-i adevărat... I-am jurat credință și jurământul meu e sfânt. Dar socot că războiul pe care atâta l-a dorit îi va fi prăpastia în care se aruncă singur. Ori vrei, poate, să-l vezi ucis în luptă sau rătăcind ca o fiară prin păduri, urmărit de umbrele răzbnătorilor?

IZOLDA: Ție cum ți-ar plăcea să-l vezi?

IEREMIA: Firește că biruitor... Dar dacă ajasta-i cu neputință, mai bine să-și lepede vestmintele de domn și undeva, la curtea vreunui crai, în liniște să-și viețuiască apusul bătrâneții.

IZOLDA: Și pe mine?

IEREMIA: Adeseori ți-am spus: el niciodată nu te va face doamna lui, pe când eu — chiar în ziua miruirii mele, i-aș cere mitropolitului să te miruiască doamnă...

IZOLDA: Vrei răspuns acum?

IEREMIA: Cugetă înțelepțește și nu uita ce faimă te așteaptă!

IZOLDA: Decât un cerșetor pe la curți streine, mâncând din blidul altora și batjorcorit de toți nevolnicii — mai bine străpuns de iataganele dușmane... Iar eu, decât o trădătoare lenevind într'un jilț domnesc, mai bine aceeași soartă împărțind cu el...

IEREMIA: (*îngenunchind brusc la picioarele ei*) Sânt fericit... Sânt fericit, jupăniță Izolda... Credința față de el vroit-am să ți-o 'ncerc și iată că nu m'am înșelat.

IZOLDA: Vrei să spui că te-ai îndoit de mine?

IEREMIA: Boierii m'au îndemnat anume să-ți întind o mreajă, ca nu cumva și tu să-l vinzi cum l-a vândut Mărica...

IZOLDA: (*cuprinzându-și capul în palme, îndreptându-se spre ieșire*) Dumnezeu, cum l-aș putea vinde tocmai eu? Cum l-aș putea vinde tocmai eu?

IEREMIA: (*ridicându-se alene, privind îndelung pe urmele ei*) Și totuși el va pieri, iar în ziua aceea tu vei fi a mea, Izolda!...

(*Iși face apariția părcălabul Topa, neliniștit*).

SCENA V

PA: Tabăra fierbe... și Vodă nu-i la cortul lui...

IEREMIA: (*aspru, de parcă nu s'ar aștepta la un asemenea veste*) Ce s'a întâmplat?

TOPA: Rânduiam oamenii pe cete și le împărțeam sinețe. Mai mare dragul să-i vezi pe țărani venind din inima codrilor și cerând să fie primiți la oaste. Când, deodată, parcă un șarpe veninos și-a scuipat otrava dela un capăt la altul al taberei.

IEREMIA: Dar spune odată, pentru Dumnezeu!

TOPA: Careva, dușman de moarte nouă, început-a să se tânguiască precum că sântem singuri, că nu vin ajutoare, că turcul ne-o sdrobi—și uite tot mișelii de istea.

IEREMIA: Și voi, căpitanii, ați stat cu brațele încrucișate?

TOPA: Cum să-l prinzi pe făptaș, când nu poți da de firele urzelii?

IEREMIA: (*cu furie prefăcută*): Nerozi — nu căpitani sânteți și tu și Murgu și Iaolaltă toți.

TOPA: Vroiam Măriei Sale să-i dau de știre, dar nu-l aflu nicăieri.

IEREMIA: Dacă lui Vodă i-om cere sfat pentru orice lucru, atunci de ce ne-a mai pus în fruntea oastei? Nu-i deajuns câte năcazuri are singur de nfruntat? Eu sânt hatmanul oastei și eu îi voi pedepsi pe vinovați... Haide cu mine!

(*Ies împreună. Din partea cealaltă se ivește Voevodul, însoțit de postelnicul Petru M-lai, episcopul Isaia Rădăuțeanul, vornicul Grumezea și părcălabul Gărlă. Ion-Vodă are o înfățișare concentrată. Privește parcă surprins mesele îmbelșugate cu bunătăți și, istovit, se așează pe un scaun oarecare—oștând greu, îngropându-și obrații în palme*).

SCENA VI

ION-VODĂ: Greșit-am oare într'adevăr, când mazilirii m'am împotrivit? Oare mândria mea a stat mai presus decât binele țării? Spuneți-mi voi, care-mi sânteți prieteni și știți că nu cunosc ce-i liniștea de două săptămâni...

GRUMEZEA: N'ai greșit, Măria Ta... și să te elatini — n'ai nici un drept.

ION-VODĂ: Atunci unde sânt craii care din partea turcului au suferit aceeași umilință? Oare țările lor nu sânt deopotrivă supuse aceluiaș jug de rob? Dece n'a venit alături de mine nici Henric Frâncul și nici Ștefan Bathori, pentruca netrebnicului asupritor să-i punem genunchiul pe grumaz?

EPISCOPUL: Nu poți cere viermilor să se schimbe 'n vulturi, Măria Ta!

ION-VODĂ: Pe toată vremea aiestei istovitoare așteptări, am cugetat neconținut la fapta mea... Imi închipuiam o oaste uriașă de moldoveni, cazaci, unguri și polonezi, care să se ridice împotriva lui Selim... Am fi putut lovi toate cetățile lui de pe Dunăre, am fi trecut dincolo răsvrătind Balcanii — și însuși Țarigradul l-am fi biruit...

GĂRLĂ: Visul e prea mareț — ca să nu se poată năfăptui într-o bună zi...

ION-VODĂ: A! Intr'o bună zi... Dar câte lacrimi nu vor mai plânge îndrăzneții până ' ziua aceea?

MĂLAI: Fii tu, Doamne, acela care dai prima lovitură de buzdugan și deschizi cărare pentru celelalte!

ION-VODĂ: (*ridicându-se deodată și prinzându-i umerii în mâini*) Așa dar tu, bătrânul meu sfetnic, ai credința că trebuie să merg înainte, chiar de-o fi să se bată numai Moldova cu Selim?

MĂLAI: Muntele nu se teme de viforniță, Măria Ta... E tot ce pot să-ți spun...

ION-VODĂ: Și totuși îndoiala, bătrâne... îndoiala mușcă din mine ca o năpărcă veninoasă... Sânt prea singur...

(*Un puhoi de țărani, tineri și bărbați, mai vârstnici și copilandri, înarmați aproape ciudat cu toiege, buzdugane, topoare, arcuri, sinețe și sulii — dau năvală într'un iureș, având în fruntea lor pe vâjnoșul Costea Căliman. Odată cu ei, luând loc mai la o parte — hatmanul Ieremia, surprins parcă de această năvală neașteptată*).

SCENA VII

CĂLIMAN: Nu ești singur, Doamne... că uite, din Codrii Cosminului, de pe văile Prutului, din jos de Siret și din toate văgăunile — îți venim sub steag.

ION-VODĂ: (*uluit*) Oșteni?

MULȚIMEA: Oșteni, Măria Ta!

CĂLIMAN: Mănați în iureș către tine de dragostea fără măsură pe care ți-o purtăm...

MOVILĂ: Că norodul n'a uitat cu ce grijă te-ai purtat față de el — și mai bine ne dăm viața decât răului vrăjmaș să-i lăsăm Moldova.

CĂLIMAN: Dacă 'n brațul tău simți vreo slăbiciune, ia-le pe-ale noastre și lovește 'n turci.

ION-VODĂ: (*apropiindu-se de ei*): Vă mulțămesc că 'n ceasul cel mai greu m'ați smuls din ghiarele satanei. Deabia am, știindu-vă pe voi aproape, imi dau și eu sama de sosirea primăverii... (*rupând un mugure de pe un arbore*). Un mugure ce vrea să trăiască. Dar și noi vrem să trăim... să trăim slobozi, pentru noi și pentru cei ce după noi veni-vor... (*îmbrățișând umerii lui Căliman și ai lui Movilă*). Hei, prieteni, nu vi se pare că m'am schimbat la față?

CĂLIMAN: Ești mai luminos decât soarele, Măria Ta!

ION-VODĂ: (*îndepărtându-se, cu gestul unei deslăgări dintre funii*): Gata! Trezitu-s'a din somn greul pământului... La toți dracii cu 'ndoiala. Chiar și fără ajutorul lui Bathori și Henric o să-i prăpădim pe turci...

MULȚIMEA: O să-i prăpădim, Măria Ta.

ION-VODĂ: Hatmane Ieremia, câți flăcăi are oastea noastră am?

IEREMIA: Cu iureșul de astăzi — la nouă mii, Slăvite!

ION-VODĂ: Să trimiți olăcari la toți călugării și boierașii care stau aplecați peste cronici, ca să știe adevărul: nouă mii de moldoveni pornitu-s'au să 'nfrunte oastea fără capăt a lui Selim-Sultan...

IEREMIA: (*cu o sclipire de spaimă*) Ne urnim din loc, Măria Ta?

ION-VODĂ: Chiar în ceasul ista — pentru ca mai aproape de vadul Dunării să fim... (*În depărtare, se bănuie mai întâi un vag dar uriaș tropot de cai și trâmbițe și surle cântând, un vag clocot de glasuri omenești în cor*). Dar ce s'au se-aude?

CĂLIMAN: (*p'ecîndu-și urechea la pământ*): Tropot de călăreți și surle care sună!

ION-VODĂ: (*cu o voce de tunet, de parcă s'ar adresa pădurilor și cerului*) Cine vine?

TOPA: (*năvălind besmetic, într'un hohot de plâns amestecat cu răs, prăbușindu-se la picioarele Voevodului*): Cazacii, Măria Ta, ... au sosit cazacii...

(Domnitorul îl ridică pe pîrcălabul Topa, ținându-l strâns lângă el ca pe un sprijin. Toți ascultă încremeniți tropotul care se apropie sacadat și trîmbițele care sună, marșul căzăcesc cântat de o mie două sute de glasuri. Însfârșit își fac apariția marele vornic Dumbravă, polcovnicul Sverciovski, Nică Potcoavă, (*fratele Voevodului*) și alți nouă sotnici cazaci: Osmolschi, Barsan, Brelavieni, Stuzenschi, Ianți, Socolovski, etc. etc urmați de boieri moldoveni, printre care Ion Golia, Bilăe, Murgu, și alții).

SCENA VIII

DUMBRĂVĂ: (*cu fața luminată de jericire*) Să trăiești, Măria Ta, și mulți ani să ferecești Moldova. Am împlinit solia. Douăsprezece sotnii de cazaci, cu polcovnicul Sverciovski'n frunte, vin să se bată pentru tine...

ION-VODĂ: (*îmbrățișându-l emoționat, aproape plîngând*) Prietene... bucuria vieții mele... îți mulțămesc...

SVERCIOVSKI: Sântem numai o mie două sute, Măria Ta, dar în veci vrăjmașul și-o aminti de noi...

ION-VODĂ: Polcovnice, îngăduie-mi să te strâng la pieptul meu, ca să-mi dau seama că nu visez... (*îl îmbrățișează*).

SVERCIOVSKI: (*în clipa următoare făcând prezentările*) Aceștia-s căpitani de sotni... Cel dintâi, însuși Nică Potcoavă, fratele tău!...

ION-VODĂ: (*surprins de apariția uriașă a fratelui său*) Bată-te să te bată! Dar ai crescut voinic, băiete. Cum de-ai ajuns între cazaci?

NICOARĂ: Mă aflu mai jos de stepa zaporojenilor, tot pe Nipru, când polcovnicul Sverciovski a dat sfoară'n țară că un anume domn Ion al Moldovei are nevoie de ajutor în războiul ce pornitu-l-a cu turcul. Dintru început n'am crezut că ești tu acela — dar, iscodindu-l pe Dumbravă, spusu-mi-s'a adevărul. Și-atunci mi-am luat sotnia și sub steagul lui Sverciovski am trecut.

ION-VODĂ: Potcoavele tot le mai lărmăiezi în pumni?

NICOARĂ: Intru aceea mi se spune și Potcoavă. Dar amu am de gând să fărâmițez capete de turci...

SVERCIOVSKI: (*continuând*) Sotnicul Osmolschi!

ION-VODĂ: Hei, dar noi ne cunoaștem... Valodia Osmolschi, așa-i?

OSMOLSKI: Intocmai, Măria Ta... La Țarigrad ne-am cunoscut... Mă luaseră turcii rob într-o bătălie și tu m'ai răscumpărat.

ION-VODĂ: Doar degeaba n'am plătit eu pentru tine un butoi cu galbeni...

OSMOLSKI: Auzitu-m'ai în temniță cântând și vizirului, mi-aduc aminte, i-a spus că'n colivie nu poate sta ferecat un cântec...

ION-VODĂ: Da, da... așa a fost — și tot așa e și amu. Un cântec nu poate sta ferecat în colivie, după cum nici un norod sugrumat sub obezile păgânului...

SVERCIOVSKI: (*continuând prezentarea și-a celorlalți căpitani, pe care Voevodul deasemeni îi îmbrățișează*): Sotnicul Barsan... Coslovski... Ianți... Stuzenschi... Brelavieni... Pavlenko... Pototchi... Socolovski...

ION-VODĂ: Vă privesc și tot nu-mi vine a crede... Ei, dar ce mai așteptăm? Pofțiți la ospăț, că doară pentru voi s'a pregătit... Bilăe, toarnă vinul în pahare și chiamă țăutarii, să cânte spre slava prietenilor noștri... (*către grupul lui Costea Căliman*) Pofțiți și voi, țărani... veseliți-vă după măsura veseliei mele...

(Se așează cu toți la masă. De-a dreapta și de-a stânga Voevodului — polcovnicul Sverciovski și marele vornic Dumbravă. Ceilalți, amestecați, cazaci cu moldoveni. Feciori de casă și tineri boierași servesc bucatele și toarnă în pahare)

ION-VODĂ: Tot rătăcitori cum vă știu, polcovnice?

SVERCIOVSKI: De asta și suntem porecliți «cazaci», Măria Ta... Slobozi și ușori ca o căprioară...

ION-VODĂ: Fără femei, fără copii?

SVERCIOVSKI: Dar ne 'mulțim mai repede ca iarba și spre toate zările faima ni s'a dus...

(Între o ceață de lăutari îmbrăcați în strae de sărbătoare. Se cântă un cântec bătrânesc de veselie, instrumente și voce. Ospățul se desfășoară într'un entuziasm crescând — de parcă moldovenii și cazacii ar fi prieteni de când lumea)

ION-VODĂ: *(ridicându-se în picioare după ce cântecul a încetat și având în mână «paharul strașnic» plin cu vin)* Prieteni cazaci — de n'aș fi cunoscut vitejia și faima voastră în meșteșugul războiului, niciodată nu v'aș fi obosit atâtea de departe. De aceea v'am chemat pentru năcazul ce îl am cu sultanul turcesc — și vă mulțămesc mult pentru bunăvoința voastră de a nu mă lăsa singur la această nenorocire. Să bem pentru prietenia și izbânda noastră. Trăiască polcovnicul Sverciovski și cazacii lui!

MOLDOVENII: *(ridicând paharele)* Trăiască! Trăiască! Trăiască!

SVERCIOVSKI: *(în picioare)* Măria Ta — noi foarte puțin ne temem de puterea turcească — și care va fi sfârșitul lăsăm în seama iataganelor noastre... Noi atâtea vom căuta: să apărăm pământul vostru și al nostru de robia cu care turcul ar vrea să ne robească... Știut este că, deopotrivă — pe moldoveni și pe cazaci se străduiește Selim a-i înghiți cu lăcoria lui și din slobozi să ne facă slugi. Întru aceea, noi îți jurăm că nu te vom lăsa pe tine la cumpăna greului, chiar de va fi niciunul viu să se'ntoarcă în țara zaporojenilor... Să bem pentru ca Moldova să fie slobodă... Trăiască Măria Să Ion-Vodă și norodul său...

CAZACII: *(ridicând paharele)* Hură! Hură! Hură!

(Lăutarii încep a cânta bătrânescul «La mulți ani» — când vijelios apare un călăraș)

SCENA IX

CĂLĂRAȘUL: Măria Ta, dușmanul stă gata să ne calce țara.

ION-VODĂ: *(îdârnind în picioare odată cu ceilalți)* Dela Dunăre vii, călărașule?

CĂLĂRAȘUL: Pe hraniță stam de veghe — când, deodată, am prins s'von despre adunătura lor.

ION-VODĂ: Cine sânt?

CĂLĂRAȘUL: Sangiacul de Nicopole și Petru Șchiopul cu douăzeci de mii de turci... Alexandru, domnul Munteniei, cu alți patruzeci de mii... și ungurul Mihai Raț cu vreo mie de călăreți...

ION-VODĂ: Dar pe unde și-au dat loc de întâlnire, n'ați aflat?

CĂLĂRAȘUL: Pe malul Râmnei, la un sat ce se cheamă Jilișteea.

ION-VODĂ: Deci tocmăi în coasta țării... Vornice Dumbravă, ia-i pe cazaci cu tine. Sboară cu repeziunea vântului și-apucă pe neașteptate străjile lor. Fără întârziere, voi veni și eu din urmă cu temeiul oastei... Să nu uitați nicio clipă că fiecare dintr'aj noștri se va bate cu șase de ai lor... Putea-vom oare să-i înfrângem?

ȚĂRANII: Ii prăpădim, Măria Ta...

ION-VODĂ: Atunci lui Dumnezeu, prea Sfintei Fecioare Maria și marelui muce-nic Ion cel nou dela Suceava să cerem ajutor pentru izbândă...

(Moldovenii și cazacii se închină laolaltă — și ies. Voevodul rămâne singur. Se plimbă agitat de colo până colo. Pe fața lui a revenit masca de totdeauna a frământărilor. Din partea opusă, parcă ferindu-se, apare Izolda)

SCENA X

IZOLDA: Măria Ta, e-adevărat?

ION-VODĂ: Mi-i teamă c'aista-i ceasul despărțirii, Izolda.

IZOLDA: Nu mă iei cu tine?

ION-VODĂ: E vreme de război, copilă, și cu soarta asta trebuie să te împaci!

IZOLDA: Nu se poate... n'am să te las singur... Boerii-ți uneltesc pieirea.. Ia seama... În deosebi la Ieremia să iei seamă...

ION-VODĂ: Taci, Izolda! Nu-mi otrăvi sufletul cu svonuri dușmănoase tocmai la ceasu'n care lupta ne cere să fim cât mai uniți.

IZOLDA: Atunci, ia-mă cu tine... să fiu în preajma ta... să te apăr de primejdii și de orice violenție...

ION-VODĂ: Zădarnică orice străduință!

IZOLDA: Dar înțelege-mă... Soarta mea se leagă de-a ta cum soarta stelelor se leagă de-a bolții cerești... Port în mine o viață nouă... e pruncul tău...

ION-VODĂ: *(înmărmurit)* Izolda!

IZOLDA: Acesta-i adevărul... acum fă ce vrei cu mine...

ȚOPA: *(intrând)* Măria Ta, cazacii s'au pornit. Tabăra așteaptă poruncile tale.

ION-VODĂ: Voi veni numaidecât. Pân 'atunci pregătește un rădvan pentru jui panița Izolda, care ne va însoți în toate bătăliile.

ȚOPA: Prea bine, Măria Ta! *(iese)*

ION-VODĂ: Acum șterge-ți ochii și urează-mi izbândă asupra vrăjmașului...

(Încă nedumerită și trăind peste fire bucuria plecării alături de Voevod, Izolda i se aruncă în brațe, îmbrățișându-l cu o pasiune egală clocotului ființei sale din clipa aceea. Apoi Voevodul pleacă, iar Izolda rămâne neclintită locului, fluturându-și doar brațul și zâmbind luminoasă).

Corlina

TABLOUL VII

În zorii zilei de Miercuri — 7 Aprilie 1574. O dimineață neguroasă. Valurile de ceață s' au contopit cu valurile de fum ale tunurilor, creând astfel o perdea groasă — prin care greu se pot deosebi contururile peisajului și, mai târziu, ale oamenilor. Ne aflăm la Jiliștea, în însăși inima taberei dușmane. Toate siluetele par învăluite în ceva turbure și confuz. În stânga, un cort. Se pare al unei căpetenii, deoarece în vârful prăjinei de sprijin flutură o flamură de steag cu stemă turcească. Pe aceeași latură, în continuare, se bănuiesc zidurile vechi ale unei cetăți cuprinsă de flăcări. Vălvățiile își joacă unduirile și peste întregul cuprins al unei movile, care ocupă primul plan. Movila coboară lin spre stânga și dreapta. Dincolo de vârful movilei nu se vede decât orizontul. Dreapta e susținută de arbori, peste care se cunoaște însă că a căzut mistuitor focul artileriei moldovenești. Crengile frânte și trunchiurile retezate, un tun și o căruță răsturnată — dovedesc năpraznica furtună care s' a abătut asupra taberei. Întreaga movilă este ocupată de un impresionant număr de turci. De dincolo de movilă presează asupra lor o ceată de moldoveni, cărora nu li se văd însă decât iataganele, buzduganele și topoarele. Lupta e în toi.

SCENA I

GLASURILE MOLDOVENILOR: (de dincolo de moviță, într'un clocot fioros) Răzbește... Răzbește... Răzbește...

(Este strigătul cu care ostașii moldoveni pornesc la atac. Sub tăvălugul acestui strigăt uriaș, în stare să clatine orice rezistență și să cutremure orice temelie — grupul masiv al turcilor e nevoit să dea înapoi. Retragera se face spre rampă și spre perdeaua de copaci. Turcii cedează pas cu pas, într'o înclăștare de iatagane, paloșe, buzdugane și topoare).

GLASURILE MOLDOVENILOR: Lovește... Lovește... Lovește...

(Iar acestui strigăt i se răspunde cu o mânie neputincioasă):

GLASURILE TURCILOR: Allah... Allah... Allah...

(Câteva clipe după apariția pe creasta movilei a moldovenilor care atacă fără cruțare, grupurile se învâlmănesc în asemenea măsură, că siluetele oamenilor vor fi cu neputință de descifrat iar taberele nu se mai pot delimita. E doar o masă enormă, trup lângă trup, pe deasupra căreia scânteie tășurile armelor — și neconținut același vuet de glasuri spintecă văzduhul, susținând de o parte și de alta entuziasmul respectiv).

GLASURILE MOLDOVENILOR: Răzbește... Răzbește... Răzbește...

GLASURILE TURCILOR: Allah... Allah... Allah...

(A căzut unul... apoi altul... și încă unul... și încă altul. Greu de știut de-i turc ori moldovean. Se calcă peste ei. Un rănit moldovean, cu mâinile crispate pe pântec, se trage într'o parte, rezemându-se, înclinându-se lângă gura cortului. Un hăulit sfâșietor izbucnește din pieptul cuiva — și spre perdeaua de arbori aleargă un turc cu capul în palme pentruca numai după câțiva pași să i se împăienjească și mai rău privirea, să cadă apoi răstignit cu fața la pământ. Impresia că grupul turcesc va fi îngenunchiat curând se schimbă în certitudinea combativă a vrăjmașului, care se opintește parcă într'o stranie înprospătare de forțe prin el însuși, reușind astfel să împingă înapoi grupul moldovenesc).

GLASUL LUI DUMBRAVA: Lovește, Călimane!...

GLASUL LUI CĂLIMAN: Loviți, flăcăi!...

GLASUL LUI JOLDEA: Pentru ca niciodată turcul să nu mai cuteze a ne călca Moldova... Lovește...

GLASURILE TUTURORA: Lovește... Lovește... Lovește...

(Și printr'un efort — grupul dușman e împins până sub arbori. Un vaet... un scrâșnet de oșele... un trup care se prăbușește...)

GLASURILE TURCILOR: Allah... Allah... Allah...

(Dar în primul plan, dintre arbori, a apărut pe neașteptate o matahală de turc).

GLASUL SANGIACULUI EMIR: Turbaților, nu dați înapoi... Nu dați înapoi, oă! vă vin ajutoare...

(Și într'adevăr, de după arbori, încep să răsară nesfârșite lanțuri de turci).

GLASURILE TURCILOR: Allah... Allah... Allah...

GLASURILE MOLDOVENILOR: Răzbește... Răzbește... Răzbește...

(E mult prea puternică izbitura primită, pentru ca moldovenii să poată ține piept puhoiului. Cedează. Moldovenii se luptă în genunchi... se luptă până la ultima suflare... Fiecare bucată de pământ câștigat îi costă pe turci nenumărate sacrificii. Rândurile scad, Moldovenii au rămas puțini).

GLASUL LUI DUMBRAVA: Călimane, pleacă după ajutor...

GLASUL LUI IEREMIA: N'avem nevoie de ajutor... ne batem și singuri...

GLASUL LUI DUMBRAVA: Bă avem nevoie, hatmane Ieremia... Fugi, Călimane, și adu-i așa fel ca să le cadă 'n spate.

GLASUL LUI JOLDEA: Loviți, flăcăi... Loviți până s'o 'mbăta și pământul cu sânge turcesc. Loviți...

GLASURILE TUTUROR: Lovește... Lovește... Lovește...

(*Moldovenii se retrag mereu. Movila e ocupată din nou de turci. Moldovenilor nu li se văd decât iataganele și topoarele. Și deodată, din spate, din toate părțile izbucnește un clocot nou, atât de năpraznic că toate din jur se cutremură. Unități proaspete de cazaci și moldoveni au venit în ajutor*).

GLASURILE CAZACILOR: Hură... Hură... Hură...

SCENA II

(*Polcovnicul SVERCIOVSCHI și sotnicul Nicoară Potcoavă se află în fruntea lor. Zadarnic încearcă turcii să întoarcă pe un flanc și să se apere. Cazacii au pătruns în mijlocul lor, lovind fără milă în dreapta și stânga. Strigătele se amestecă*).

GLASURILE CAZACILOR: Hură... Hură... Hură...

GLASURILE MOLDOVENILOR: Răzbește... Răzbește... Răzbește...

(*Cad turcii secerăți, unii peste alții, frânși pe jumătate, îngrămădiți într' un colț. Moldovenii și-au înmulțit și ei rândurile, atacând cu și mai multă vigoare*).

GLASUL LUI DUMBRAVA: Dați-vă robi, turcilor... Dați-vă robi...

(*Turcii își leapădă armele și se cocoloșesc la pământ. Vornicul Dumbravă smulge steagul de pe cort și-l calcă în picioare. Pare că totul s'a sfârșit. Oameni își scot cușmele, respiră ușurați, își șterg nădușeala frunților. Dar hatmanul Ieremia, surprinzător pentru toți cei de față, cu o mânie pe deplin nejustificată, se repede spre grămada prizonierilor doborându-l pe unul din ei*).

SVERCIOVSCHI: (*așezându-i-se în față*) N'ai niciun drept să ucizi oameni lipsiți de apărare.

IEREMIA: Iar tu, polcovnice, să nu uiți că sunt hatman și am dreptul să fac ce vreau cu robii.

SVERCIOVSCHI: Robii sânt ai Măriei Sale, nu ai tăi.

IEREMIA: Cutezi a te împotrivi poruncilor mele?

SVERCIOVSCHI: Și tu crezi c'asa îți dovedești credința față de Vodă? (*către oștenii din preajmă*) Daceți-i acolo unde se bate Măria Sa, pentru ca el singur să e hotărască soarta.

(*Robii sunt duși dincolo de movilă. Din stânga năvălește pârcașul Topa*).

ȚOPA: Sotnia lui Osmolschi a fost prinsă între două focuri.

DUMBRAVA: Săriți-i în ajutor... Incolțiți-i pe turci din toate părțile...

(*Cazacii și moldovenii ies în grabă prin stânga și prin dreapta. Hatmanul Ieremia rămâne singur. Își șterge iataganul cu pulpana hainei, privind pe urma lui Sverciovski*).

IEREMIA: O să-mi plăt și tu cu moartea, polcovnice, pentru batjocura de azi...

(*Din dreapta apare Abază-Ali. În urma lui numaidecât patru ieniceri*).

SCENA III

ABAZA-ALI: Mai întâi să-mi dai socoteală mie, hatmane Ieremia...

IEREMIA: (*uluit de această apariție neașteptată și înfiorat de presimțirea unei primejii de moarte*). Abază!!! Dece n'ai fugit cu ceilalți?

ABAZA-ALI: A sta mă privește mai puțin decât aceea că nu te-ai ținut de jurământ.

IEREMIA: Mi-a fost cu neputință...

ABAZA-ALI: Primit-ai ori nu scrisori dela marele vizir Socolli și dela Petru Șchiopu ca toată boerimea să iasă! înainte și să ni se închine?

IEREMIA: Mi-a fost cu neputință, Abază....

ABAZA-ALI: Atunci, de cu vreme, de ce nu ne-ai dat de veste că se-apropie Ion?

IEREMIA: Pentru Dumnezeu, Abază... pricepe...

ABAZA-ALI: Cincizeci de mii de oșteni să fie uciși numai fiindcă hatmanul Ieremia n'ascultă de poruncile ce-i vin dela Țarigrad?

IEREMIA: (înfricoșat) Abază, ascultă-mă...

ABAZA-ALI: (către cei patru ieniceri) Tăiați-l... Tăiați-l în bucăți ca pe un porc mistreț!

(Cei patru turci din suita fostului ceauș se năpustesc laolaltă asupra lui Ieremia. Hatmanul încearcă disperat să se opună atacului de care e copleșit. Dar orice efort pare în deșert. Impins pas cu pas înapoi, în ciuda groazei întipărită pe fața lui și în ciuda mâniei cu care se apără, Ieremia îngenunchie).

IEREMIA: Iartă-mă, Abază... Îți jur că la prima luptă trec dincolo cu toată boerimea...

ABAZA-ALI: Tăiați-l... Tăiați-l...

(Și chiar în clipa în care s'ar părea că totul e pierdut, apare pe vârful movei uriașul Ion-Vodă).

SCENA IV

ION VODĂ: Hatmanul oștirii moldovenești îngenunchiat de turci? Păzea, mișeilor! (Dintr' o singură lovitură de paloș, primul turc a căzut. Hatmanul Ieremia e părșit. Cei trei ieniceri se reped asupra salvatorului. Abază-Ali pândește clipa prielnică pentru a-l lovi pe Domnitorul Moldovei pe la spate. Își scoate iataganul din teacă cu o încetineală metodică în care totuși stăruie nervozitatea. Rând pe rând Voevodul a mai doborât doi ieniceri. Abază-Ali e gata să sară pentru ultima lovitură, dar e surprins de năvala unor oșteni de rând).

GLASUL LUI MOVILA: Păzea, Măria Ta...

(Voevodul s' a întors. Abază-Ali se prăbușește înaintea celui de al patrulea turc, pentru ca însăși să-i urmeze și acesta — sub hohotele de răs ale țăranilor. Hohotele durează pe tot timpul acestui duel).

GLASURILE UNUI NOU PUHOI DE TURCI: Allah... Allah... Allah...

(Din susul movei s' a ivit o gloată de dușmani. Țăranii au făcut fulgerător front cu fața spre ei, având totodată grija să-l apere cu trupurile lor pe Ion Vodă).

ION-VODĂ: (poruncind cu glas de tunet) Lovește...

GLASUL MOLDOVENILOR: Lovește... Lovește... Lovește...

(Se apropie grup de grup, turcii și moldovenii. Voevodul nu poate trece prin zidul țăranilor, fiindcă aceștia i-au îngroșat și mai mult protecția).

GLASUL CĂLĂRAȘULUI: Lasă-ne pe noi, Măria Ta...

GLASUL LUI MOVILA: Apărați-l pe Vodă...

(Și în această vreme grupurile s' au încălestat. Loviturile sună sec. Trupuri cad. Vaietel izbucnesc înfundat. Domnitorul nu mai poate răbda să stea inactiv).

ION VODĂ: La toți dracii... Lăsați-mă slobod...

(Voevodul sparge lanțul celor care-l apărau. Trece în fruntea tuturor. Se avântă în mijlocul turcilor. Se pare că, pe deasupra tuturor capetelor, numai paloșul lui se rotește).

GLASUL UNUI IENICER: Fugiți... ghiaurul... ghiaurul Ion...

GLASURILE TURCILOR: Fugiți... Allah... Allah... Fugiți...

(Cuprinși de groază, turcii dispar dincolo de movilă. Moldovenii gonesc în urmărirea lor. E rândul Voevodului să rădă acum, privind de sus spectacolul ultimei încăierări).

SCENA V

(Hatmanul Ieremia a rămas tot îngenunchiat, cu fruntea 'n pământ frământată parcă de remușcări).

ION-VODĂ: Ridică-te, Ieremia, și binevoiește a 'nvăța dela țărani cum trebuie să se lupte un hatman...

(Ieremia se ridică încet, fără a 'ndrăzni să-și înalțe însă fruntea).

IEREMIA: Îți mulțănesc, Măria Ta... și niciodată n'o să uit că-ți datorez viața...

(Intră părcălabul Gârlă).

GÂRLĂ: Doamne, tabăra e amû pustie. Vrajmașul fuge în neștire spre cetatea Bucureștilor și spre Brăila...

ION-VODĂ: *(rămânând tot pe tăpșan).* Toți căpitanii moldoveni și cazaci să mi se 'nfățișeze aici pentru porunci.

(Părcălabul Gârlă iese. Apar grupuri de oșteni de rând).

MOVILĂ: I-am prăpădit, Măria Ta...

JOLDEA: Trăiască Măria sa Ion-Vodă al Moldovei, biruitorul dela Jiliștea.

MULȚIMEA: Trăiască... Trăiască... Trăiască...

(Pe movilă încep să uree căpitanii. Printre ei — Izolda, episcopul Isaia Rădăușeanul și postelnicul Petru Mălai. Se așează toți, cum urcă dintr' o parte și din alta, de-a stânga și de-a dreapta Voevodului. De jur împrejurul movei se așează oșteni. Dincolo de movilă se văd sute și sute de lănci și buzdugane. Oamenii privesc țință spre Domnitor, de pe fața căruia surâsul fericirii n' a dispărut).

SCENA VI

ION-VODĂ: Prieteni moldoveni și cazaci, vă mulțănesc din suflet pentru credința pe care mi-ați arătat-o în luptă. Dușmanul a fost bătut — dar nu sdrobot pentru totdeauna. Intru aceea, nicio clipă să nu-i dăm cruțare. Vornicul Dumbrovă va porni spre cetatea de scaun a Munteniei, iar polcovnicul Sverciobvșchi spre cetatea Brăilei. Pârjoliți tot ce aflați în cale și omorâți-l pe dușman fără nicio milă. Să curgă atâta sânge vrăjmașesc, câtă sudoare s' a scurs pe frunțile norodului nostru — de când îi tot robește Porții Otomane....

(Se aud trâmbițe și surle cântând. Intră noi cete de moldoveni și cazaci. În fruntea lor — părcălabul Topa. Oamenii aduc nenumărate steaguri).

TOPA: Măria Ta, ți-aducem steagurile vrăjmașului...

CĂLĂRAȘUL: *(aruncând steagul la picioarele Voevodului).* Pentru ca niciodată dușmanul să nu mai cuteze a ne pângări Moldova...

UN CAZAC: *(aruncând alt steag)* Pentru ca în veci să rămânem înfrățiți, moldovenii și cazacii...

ROXANDA: *(deasemeni)* Pentru ca Ion al Moldovei să fie biruitor în toate bătăliile...

CALIMAN: *(alt steag)* Slavă viteazului Voevod Ion!...

MULȚIMEA: Slavă!... Slavă!... Slavă!...

(Cușmele sunt asvârlite în sus, neconținut alte steaguri sunt aruncate la picioarele Domnitorului, surlele și trâmbițele sună).

Corlina

ACTUL III

TABLOUL VIII

Postul de observație și de comandă al lui Ion-Vodă în fața Obluciței. 10 Iunie 1574, cam, pe la amiază. Dreapta înălțimii se sprijină pe Iezerul Cahulului. În zare — d'părtată, aproape de orizont, se zăresc apele albastre ale Dunării. Stânga este acoperită de câțiva arbori răsleți. Singura formă de pământ o constituie un fel de gorgan, de pe înălțimea căruia Voievodul Moldovei va încerca să descifreze forțele vrăjmașe și să urmărească bătălia. Cerul are o înfățișare vântată, coborât într'atâta că lasă impresia unui plafon gata să se prăbușească. Nori imenși se bulucesc neconținut dinspre Miază-Zi spre Miază-Noapte, ameninșând din clipă în clipă cu o ploaie torențială. Adeseori, asemeni unei prezențe absolut necesare în desfășurarea acțiunii, izbucnesc tunete puternice și apropiate. Fulgere brăzdează aidoma cerul. Părcălabul Gârlă, sotnicul Valodea Osmolchi și părcălabul Topa, așezați pe niște butuci de lemn ori chiar pe mușuroaie de pământ — se cinstesc din ploști cu rachiu, într'un hohot de râs nestăvilit.

SCENA I

TOPA: De câte ori mi-aduc aminte ce fu la 'ntâia luptă, răd de unul singur... *(continuă să rădă)* Fugeau turcii de le scăpărau picioarele...

GÂRLĂ: Eu și-amu mă 'ntreb de-a fost aievea ori numai am visat. V'aduceți aminte de porecla cu care cei din cetatea Bucureștilor ne-au întâmpinat? — «Șoldovenii... șoldovenii...!»

OSMOLSKI: Și dup'aceea prin câte alte cetăți nu ne-a purtat vântul. În două luni, cu o mână de oșteni, cinci bătălii am câștigat...

GÂRLĂ: *(spre hazul celorlalți)* Eu gândesc că Selim Sultanul și-a smuls întreaga barbă de câtă turburare i-am făcut.

OSMOLSKI: *(ridiculizând):* D'apoi crezi că, fără mânie, chiar pe Ahmed-Pașa, beglerbeiu Rumeliei, împotriva noastră l-a pornit?

TOPA: Și pe Adel-Gherai, fratele hanului tătarăsc, cu mârzaci săi deasemeni?

GÂRLĂ: Cum s'ar zice, vor a ne prinde ca'ntr'un clește: turcii dinspre Dunăre, tătarii dinspre Nistru...

TOPA: Nu-i nicio pricină de înspăimare, părcălabe Gârlă, că la vadul Dunării e dus Ieremia să dea semn despre sosirea lor, iar pe Nistru priveghează cazaclul Pocotilo cu două zeci și cinci de luntre...

OSMOLSKI: O să-i spulberăm și pe aiștia, cum și pe ceilalți i-am spulberat. Vorba lui Joldea: Loviți, flăcăi, până s'o' mbăta pământul cu sânge turcesc...

(Răd cu hohote molipsitoare și ciocnindu-și ploștile beau pe nerăsuflăte. Dar apariția înfricoșătoare a logofătului Ion Golia îi înmărmurește).

SCENA II

GOLIA: *(cu un cap răvășit, ca după un galop nebunesc):* Prieteni, sântem vânduți!

GÂRLĂ: *(ca un arc în picioare, odată cu ceilalți):* Au nu ești în toate mințile, lo-fete Golia?

GOLIA: *(gâfâind, așezându-se pe o buturugă)* Înainte ca s'ajungem la malurile Dunării, trei boeri de frunte au trecut de partea turcilor...

TOPA: Cine-s aceia?

GOLIA: Bilăe, Murgu și Slăvilă...

OSMOLSKI: Ah, mișei! Dar Ieremia stăpânește vadul?

GOLIA: Nu știu... Intorsu-m'a din drum anume, ca Mărici Sale să fi dau de știre.

ȚOPA: Mai bine te'nghițea pământul, decât lui Vodă să-i vii cu asemenea năcaz...

GOLIA: Intru aceea hatmanul Ieremia s'a cugetat că trebuie rușinea celor trei hicleni s'o spele... Am venit anume să-l rog pe Voevod, ca în fruntea boierilor astăzi să se bată și astfel să se 'ncredințeze de credința noastră.

GĂRLĂ: Și tu socotești că Vodă de asta avea nevoie? Ce să petreacă la Oblucița, omule? Aiasta ne trebuie tuturor...

GOLIA: (*ridicându-se*): Atâta vreme cât Ieremia se află la Dunăre, turcii nu vor trece.

OSMOLSCHI: Dar a ajuns la Dunăre? Asta vrem a ști...

GOLIA: (*grăbindu-se spre ieșire*) Mă duc să-l caut pe Măria Sa...

(*Logofătul Golia iese. Sotnicul Valodea Osmolschi și părcălabul Gărlă urcă pe gorgan, străduindu-se să scruteze depărtarea cu mâinile puse streășină la frunte*).

SCENA III

ȚOPA: Se vede ceva?

OSMOLSCHI: Nimic... zarea-i pustie...

GĂRLĂ: Fulgeră spre Cahul și norii se îngroașă chiar deasupra noastră.

ȚOPA: (*muncit de un gând ascuns*) Credeți oare că Ieremia ar fi în stare să ne vândă?

GĂRLĂ: Amu nu vezi în preajma ta decât vânzători...

ȚOPA: Niciodată, nimănui n'a știut ce i s'ascunde'n suflet...

GĂRLĂ: Așa-i de felul său... Și-apoi nu uita că după Jiliște, când Vodă i-a scăpat viața, s'a arătat cel mai viteaz și credincios boier.

OSMOLSCHI: Eu nu mă tem nici de turci și nici de vânzători — ci de ploaie... că dacă plouă, ne udă pulberea dela archebuze...

GĂRLĂ: (*cercetând îndelung cerul*) Poate că totuși nu o să ploaie...

ȚOPA: (*vorbindu-și mai mult sie-și*) Oare pentru ce hatmanul a ținut cu orice preț să ne vestească fuga celor trei? Ca să turbure tabăra? Ca să ne vâre îndoiala în suflet? Măria Sa nu trebuie lăsat în mijlocul boierimii... Nu trebuie lăsat...

(*Luminat de acest gând, părcălabul Țopa e gata să iasă, dar în aceeași clipă își face apariția Voevodul — urmat de Izolda, postelnicul Mălai, episcopul Isaia Rădăuțeanul, polcovnicul Sverciowski, sotnicul Nicoară Potcoavă, vornicul Grumezea și spătarul Gligorie care poartă ca'ntotdeauna armele Domnitorului: sabia și buzduganul*).

SCENA IV

ION-VODĂ: Găsesc că grija voastră n'are niciun rost... Fugit-au trei boeri? Ei și! E semn aista că suntem răpuși?

MĂLAI: Nimănui nu cugetă la asemenea poticală, Măria Ta.

ION-VODĂ: Atunci de ce vă temeți pentru viața mea?

EPISCOPUL: Noi atâta ne'ngăduim a-ți cere: rămâi ca și până amu înconjurat de pedestrima țărănească...

ION-VODĂ: Dar e o copilărie să vă'nchipuiți că de-aș lupta în fruntea boierilor, mi s'ar întâmpla ceva.

IZOLDA: Și de ce nu vrei să crezi că dorința lui Ieremia nu-i decât o ispită?

ION-VODĂ: Fiindcă pe Ieremia l-am văzut luptându-se ca un viteaz. Dacă nu i-ar fi fost cugetul curat, m'ar fi vândut dela întâia luptă. Rogu-vă nu-mi copleșiți inima tocmai amu cu îndoeli... Vă înșelați...

MĂLAI: Dee Dumnezeu să rămâie înșelarea noastră...

ION-VODĂ: (*către pârcălabul Topa*) Niciun olăcar n'a mai trimis hatmanul?

ȚOPA: In afară de logofătul Golia, niciunul, Măria Ta. Și asta ne tulbură nespus...

ION-VODĂ: Ba mi se pare mie că vă'nfricoșează năvala din două părți, de parcă n'ați fi tot voi aceia care-ați câștigat cinci bătălii. Mai bine chibzuște ce plan să folosim...

ȚOPA: Socot că, pentru nimic în lume, nu trebuie să-i lăsăm a se aduna oaste cu oaste.

ION-VODĂ: Chibzuești la fel, polcovnice Sverciovschi?

SVERCIOVSCHI: E planul cel mai bun, Măria Ta. De cum ne vine veste dela cazacul Pocotilo că tătării au trecut Nistrul, ne repczim întâi asupra lor. In vremea asta, hatmanul Ieremia va ține piept turcilor la vadul Obluciți. După ce-l vom nimici pe fratele hanului, ca fulgerul ne'ntoarcem asupra lui Ahmed.

NICOARĂ: Altfel, de-i lăsăm să se unească, sântem prea puțini ca să'nfruntăm puhoiul.

GRUMEZEA: Lovindu-i pe rând, Măria Ta, pun capul jos că niciunul n'o să ne scape viu...

ION-VODĂ: Da... e planul cel mai bun și sânt încredințat că și de astă dată biruința va fi de partea noastră. Păcat că nu-i cu noi și vornicul Dumbravă...

EPISCOPUL: Hodinească-se în pace, că vitejște a căzut...

TOTI: (*descoperindu-se la gestul Voevodului și închinându-se*) Dumnezeu să-l ierte!

(*Această stare de reculegere este frântă de apariția, ca de fantomă, a hatmanului Ieremia*).

SCENA V

ION-VODĂ: (*zgduit până în temelile făpturii lui*) Ce s'a întâmplat? Dece te-ai întors?

IEREMIA: (*umil*) Măria Ta...sânt un hatman netrebnic... Nu i-am putut opri pe turci la Oblucița...

ION-VODĂ (*din ce în ce mai uluit*) Nu i-ai putut opri? Cu cincisprezece mii de călăreți n'ai fost în stare să ții piept acolo unde vadul Dunării arată ca o strâmtoare?

IEREMIA: Se vede treaba că Bilăe — trădătorul le-a dat de știre despre sosirea mea, și atunci Ahmed s'a grăbit să-și treacă aproape'ntreg temeiul oastei...

ION-VODĂ: (*prinzându-și capul în mâini*) O, Doamne... ce nelegiuire! Ce vipere am încălzit la sân!...

SVERCIOVSCHI: (*intr-o furie desnădăjduită*) Minte, Măria Ta... De te uiți adânc la el, îi citești în ochi minciuna...

IEREMIA: Polcovnice, nu-ți îngădui să-mi arunci cuvinte de ocară.

SVERCIOVSCHI: Să nu faci pe mielșelul, când pe capul țării ai adus atât de grea nenorocire.

IEREMIA: Bilăe trădătorul a adus-o și nu eu... Și n'o să te doară pe tine mai mult nenorocirile Moldovei.

ȚOPA: (*izbucnind din încremenirea mulă care-i stăpânește pe toți deopotrivă*) Măsoară-ți cuvintele, hatmane, c'altfel te măsor eu cu iataganul...

ION-VODĂ: (*căutând neconținut în sinea sa o soluție salvatoare*) Sfârșiți odată... înlăturați vrăjbele și ura dintre voi... Să stăm, mai bine, și să judecăm cu'nțelepciune. Spune-mi Ieremia, ai aflat măcar numărul lor?

IEREMIA: Mai mult de treizeci de mii nu sânt, Măria Ta...

SVERCIOVSCHI: Dar cum să credem că Selim, atât de mândros după cele cinci bătălii pierdute, a urnit împotriva noastră doar treizeci de mii de turci?

IEREMIA: Măria Ta, doar ție trebuie să dau socoteală de ceea ce știu și-am înfăptuit.

ION-VODĂ: Ieremia, apasă peste toți deopotrivă o cumpănă prea grea ca să nu-ți aduc aminte că ai fost și ești prietenul meu. Aproape opt ani mâncat-am amândoi din același blid... De mi s'au adus felurite svonuri la ureche, nu m'am lăsat otrăvit de ele... Ți-am dat slujba cea mai de cinste în oștire, ți-am dăruit moșii, la Jilistea ți-am scăpat viața... Înainte de a pleca la vadul Dunării, mi-ai jurat de trei ori pe sfânta Evanghelie că-mi vei rămâne credincios...

IEREMIA: (*Îără să clipească*) Îți giuruesc și-amu că nu te-am înșelat cu niciun bob din cele ce ți-am adus la cunoștință...

ION-VODĂ: Dar e la mintea oricui că prea ar dori Ahmed să mă doboare, ca să vie în fruntea unei oștiri de treizeci de mii...

IEREMIA: Intreabă-i pe fiecare din călăreții mei și același răspuns avea-vei.

NICOARĂ: Dacă'n fiecare n'o sta ascuns câte-un Ieremia...

IEREMIA: Măria Ta, dacă și tu te îndoiști de mine, atunci dă-i altuia hătmănia.. Eu nu mai țin la nicio cinste...

(*Voevodul a urcat pe ridicătura de pământ, cu gândul să scruteze zarea. Năvălește un grup impresionant de țărani în frunte cu Toader Joldea și Costea Căliman*).

SCENA VI

JOLDEA: Măria Ta, în fața taberei au apărut iscoadele turcești...

CĂLIMAN: Am mai venit a-ți spune că pedestrimea e chinuită de svonuri dușmănoase. Ci-că ar fi la turci câtă frunză și iarbă...

JOLDEA: Intru aceea vrem a ști cu câte câți o să ne batem astăzi?

ION-VODĂ: O să-i socotim în luptă, țărani...

MULȚIMEA: Așa, Măria Ta, să-i socotim... și cât mai degrabă, c'altfel ne-apucă seara...

ION-VODĂ: Prieteni, sântem nevoiți a'ncepe mai întâi lupta cu turcii...

SVERCIOVSCHI: E singura deslegare, Măria Ta, deși din coastă oricând ne pot lovi tătarii.

ION-VODĂ: Să nădăjduim că vor sosi după ce pe turci o să-i aruncăm dincolo de Dunăre. Rogu-vă, poftiți aici... (*Urcă toți pe vârful gorganului*) Cazacii se vor rânduie pe aripa dreaptă, astfel ca pe Izcerul Cahulului să se sprijine temeinic. La aripa stângă va trece călăreimea boercască. Iar pedestrimea, cu archibuzele în față, va rămâne la mijloc. Adunătura, ceata mea de feciori și carele pentru răniți să se adune chiar sub acest gorgan. Vom năvăli mai întâi cu călăreții moldoveni...

MĂLAI: Pe cine așezi în fruntea lor?

ION-VODĂ: Tot pe Ieremia, despre care mi-ar plăcea s'auz c'a știut să spele rușinea dela Oblucița.

MALAI: Măria Ta, îndrăznesc...

ION-VODĂ: Știu ce gânduri îți frământă fruntea — dar numai așa hatmanul ne va dovedi credința sa...

IEREMIA: De va fi nevoie și viața mi-o dau pentru tine, Doamne!

ION-VODĂ: Să vă luptați așa cum v'ați luptat și'n celelalte bătălii... Oricât de mulți vor fi, să nu vă temeți... Chiar de s'ar bate fiecare cu câte zece vișjmași de odată și tot îi vor zdrobi până la unul... Eu o să rămân, să vă urmăresc de pe gor-

ganul ista... și de veți avea nevoie de ajutorul meu, trimeteți olăcari aici... Joldea, rămâi în preajma mea cu câțiva flăcăi. Să sune toboșarii și Dumnezeu fie cu noi..

(*Sotnicii cazaci, căpitanii moldoveni și țărănimea fac închinările de plecăciune și se îndreaptă spre câmpul de bătăie. Ceilalți, strânși în jurul lui Ion-Vodă pe vârful gorganului, urmăresc desfășurarea bătăliei. Voevodul ia din mâinile spătarului Gligorie iataganul și și-l agață la centură. Tăcerea tuturor este împlinită de cântarea surlilor, tobelor și trâmbițelor. Ion-Vodă își scoate paloșul din teacă și face semn. Iese în evidență tropotul cailor. Un tropot la început accentuat care, îndepărtându-se, slăbește tot mai mult. În această stare de așteptare ațâțată după câteva clipe de liniște absolută, evidentă fiind încordarea tuturor, izbucnește deodată strigătul ca de fiară înjunghiată al postelnicului Petru Mălai).*

SCENA VII

MALAI: Dumnezeu! Ce au de gând?

GRUMEZEA: (*repetând strigătul sălbatic*) Nenorociților, ce faceți? ... Unde vă duceți, boeri?

EPISCOPUL: (*deasemenea în panică*) Ieremia! Oprește-te, Ieremia!

IZOLDA: (*izbucind în plâns, cocoloșită la pământ cu capul în mâini*) Te-au trădat Măria Ta... Te-au trădat...

GARLA: (*năvălind, cu glasul găuit, deabia înăbușindu-și plânsul*) Măria Ta, boerii apropiindu-se de străjile turcești, au primit poruncă de la Ieremia să-și puie cușmele în sulți, semn că se predau, și au trecut de partea lui Ahmed...

ION-VODĂ: (*incremenit de sguduitoră realitate, privind cu ochii goi în depărtare, vorbind mecanic*) Nu vă pierdeți cumpătul...

MALAI: Dar uite ce gol s'a făcut... Într-o singură clipă, cincisprezece mii de călăreți i-a înghițit pământul...

EPISCOPUL: De-amu ne vor răpune, Măria Ta...

ION-VODĂ: Nu ne vor răpune — și sfârșiți odată cu tânguirea. Nu de lacrimi am nevoie, ci de sânge rece.

GRUMEZEA: Pentru Dumnezeu poruncește ceva!

ION-VODĂ: (*către pârcălabul Gărlă*) Ceata mea de călăreți s'acopere numaidecât aripa stângă... S'așteptați semnalul meu de luptă... (*Pârcălabul Gărlă iese*)

GRUMEZEA: (*privind în depărtare*) Măria Ta, s'au întors cu fața către noi...

EPISCOPUL: Nelegiuților, nu trageți în frații voștri...

ȚOPA: (*intrând agitat*) Măria Ta, nu te lăsa nșelat a doua oară. Turcii anume i-au pus înaintea lor — pentru ca, împingându-i din urmă, mai ușor să străbată spre tabăra noastră...

ION-VODĂ: Aduceți aici câteva archebuze... (*Pârcălabul Țopa iese*)

OSMOLSCHI: (*intrând*) Măria Ta, polcovnicul Sverciiovski îți cere îngăduința să pornească lupta...

CĂLIMAN: (*din cealaltă parte*) Măria Ta, pedestrima de țărani îți cere să-i pedepsești pe trădători... Dă-le voie să se repeadă asupra lor și să te răzbuie...

ION-VODĂ: (*arătând cu mâna nșinsă către depărtări*) Iată-i pe vânzătorii noștri! Poruncesc ca, deîndată și fără nicio milă, toate cele o sută șasezeci de archebuze să tragă'n ei... Să tragă'n plin, până ce nu va rămâne din boerimea moldovenească nicio urmă... După primele salve, cazacii și ceata mea de călăreți să-i lovească laolaltă de amândouă coastele... (*Sotnicul V. Ioldea Osmolschi iese*) Pedestrima să înainteze, neconținut cu archebuzele în față, și să le secere caii... Înălăturându-i pe boieri, să izbească apoi în

turci și'n apele Dunării să-i înnece... (*Costea Căliman iese : către părcălobul Topa care a adus două archebuzes și în timp ce oștenii le urcă pe vârful gorganului*) Topa, rogu-te, împlinește-mi cea mai arzătoare dorință a inimii mele...

TOPA: Poruncă, Măria Ta...

ION-VODĂ: Aruncă-te în focul bătăliei, lovește'n stânga și în dreapta cum numai tu știi să lovești. Caută-l pe Ieremia și prinde-l viu. Înțelege? Doresc din toată inima să mi-l aduci viu și nevătămat aici...

TOPA: Viu și nevătămat, Măria Ta...

ION-VODĂ (*către oștenii care au pus archebuzes în bătaie și așteapta*): Trageți!... Trageți până ce vor arde țevile... mai bine să plesnească archebuzes în bucăți, decât vreo ghiulea să nu-și atingă ținta... (*către Toader Joldea*) Câți oameni mai avem la prospătură?

JOLDEA: Încă două mii, Măria Ta...

ION-VODĂ: Să'mpingă până aici căruțele și sub gorgan să facă zid. De-aici nu ne vom clinti. Mai bine pierim cu toții, decât să-i lăsăm vrăjmașului o singură brazdă de pământ.

(*Toader Joldea iese. În același timp, din nou încep a suna trâmbițele și tobele. Se iscă un sgomot nou — care evocă mișcarea altor cete de călăreți și mai ales pasul sacadat al pedestrașilor. Deasupra acestei mișcări fără oprire, care evocă mii de trupuri mărșăluind cot lângă cot... din mii de piepturi izbucnesc cuvintele cu care țărani au deslănțuit atacul:*

— « RĂZBEȘTE... RĂZBEȘTE... RĂZBEȘTE... »

— « LOVEȘTE... LOVEȘTE... LOVEȘTE... »

Și toate acestea se completează cu bubuitul archebuzelor de pe gorgan, cu al celorlalte archebuzes de pe câmpul de bătălie. Grupul de credincioși, neclintit în jurul lui Ion-Vodă, urmărește cu o satisfacție vie întipărită pe chipuri desfășurarea mai departe a bătăliei),

MĂLAI: (*privind deodată cerul aproape vântat, negru, cu nori din ce în ce mai deși*) Ploaia... Numai ploaia de n'ar cădea...

EPISCOPUL: (*îngenunchind cu mâinile împreunate și implorând cu un glas amețit*) Dumnezeu, spulberă norii și luminează iarăși cerul... Tu, în numele căruia cad jertfă viețile țăranilor moldoveni și ale cazacilor credincioși, asculte-ne rugăciunea... Înătură ploaia... Înătură ploaia...

(*Se aude tot mai îndepărtat ecoul luptei. Cerul, tot mai învălmășit de nori. Părcălobul Topa și alți doi oșteni țărani îl aduc pe Ieremia. Voevodul coboară până în fața lui*).

SCENA VIII

ION-VODĂ: (*către oșteni*) Luați-i sabia dela brâu. De-amu 'nainte nu mai vorbesc cu hatmanul, ci cu trădătorul Ieremia.

IEREMIA: (*în timp ce îl dezarmează*) Măria Ta, socot că'nvinuirea e prea grea ca s'o primesc fără să mă apăr...

ION-VODĂ: Cât ai primit ca să mă vinzi?

IEREMIA: Nu te-am vândut. Pe mine m'a dus doar vârtejul celorlalți. Golia a dat semnalul...

ION-VODĂ: Ieremia, fii măcar o singură dată'n viața ta cinstit și recunoaște-ți vina.

IEREMIA: N'am de recunoscut nimic.

ION-VODĂ: Oare, la Oblucița, n'ai fost poftit în tabăra lui Ahmed și o noapte 'ntreagă ați plănuit cum să mă pierdeți?

IEREMIA: (*cu ochii holbați*) Eu? ! ?

ION-VODĂ: *(cu o certitudine matematică)* Ba mai mult decât atât: pe cei trei boeri — Bilăe, Murgu și Slăvilă — nu i-ai trimis chiar tu'nainte, deschizând astfel drumul trădării?

IEREMIA: *(din ce în ce mai înfricoșat)* Nu-i adevărat...

ION-VODĂ: Iar dacă logofătul Golia m'a rugat să lupt astăzi în fruntea boerimii n'a făcut-o ca pe mine însumi să mă prindeți viu?

IEREMIA: *(impulsiv, fiindcă-și dă totuși seama că Voevodul nu se bazează decât pe intuiții)* Minciună!

ION-VODĂ: *(cu un zâmbet straniu, egal loviturii de grație)* Tot minciună este și inelul ce-l porți pe mâna dreaptă și care e'nsemnat cu pecete de pașă turcească? Ți-o fi fost oare teamă că ienicerii nu-ți vor arăta întreaga cinste ce se cuvine unui vânzător?

IEREMIA: *(acoperindu-și cu brutalitate mâna, care l-a demascat definitiv)* Măria Ta... îndură-te de mine, păcătosul...

ION-VODĂ: Pentru cât m'ai vândut, Ieremia?

IEREMIA: *(cu o voce sfârșită)* Treizeci de mii de galbeni...

ION-VODĂ: Doar atât prețuiești tu Moldova și capul lui Ion-Vodă? Prea puțin, boerul... și uite, dintre toate câte s'au petrecut astăzi, vânzarea ta mă'ntristează cel mai mult.

IEREMIA: Iartă-mă, Slăvite.. am greșit...

ION-VODĂ: Așa cum ai știut să arunci focul și moartea asupra propriilor tăi frați — va trebui să primești și tu moartea cu care ei te vor pedepsi...

IEREMIA: *(îngenunchind și încleștându-se de picioarele Voevodului)* Nu... nu mă omori...

ION-VODĂ: Ridică-te!

IEREMIA: *(svârcolindu-se ca o broască pe jar)* Iartă-mă... Nu vreau să mor... Nu vreau să mor...

ION-VODĂ: *(eliberându-se din strânsoarea brațelor lui)* În numele întregului norod moldovenesc, care se cutremură cu scârbă la auzul faptei tale... pentruca toți cei ce vor mai îndrăzni să-și vândă țara — să vadă ce osândă îi așteaptă... te osândesc la moarte! *(își smulge iataganul din teacă cu gestul care a rămas celebru în portretul său, și-l izbește pe trădător în moalele capului)*: Și blestemat să fie'n vecii vecilor numele tău...

(O clipă mai târziu, istovit de greul luptei, apare Costea Căliman. Se așează pe un butuc nemaiputându-și stăpâni emoția și găfăind).

SCENA IX

ION-VODĂ: *(surprins de înfățișarea lui)* Ce s'a întâmplat?

CĂLIMAN: *(încet, cu un glas în care stăruie lacrimile)* I-am înfrânt, Măria Ta...

ION-VODĂ: *(îngenunchind lângă el, îmbrățișându-l)* Dragul meu... prietenul meu...

CĂLIMAN: Din boeri n'a mai scăpat decât o mână... După ce i-am izbit pe ei, am năvălit asupra turcilor și i-am svârlit în Dunăre... Ahmed și-a ridicat tăbăra și fuge...

ION-VODĂ: *(neputând crede)* Vitejilor...

CĂLIMAN: Avem nevoie de călăreți cu care să-i gonim dincolo... Din cazaci n'au mai rămas decât vreo două sute... iar pedestrași de-ai noștri — doar două mii.

ION-VODĂ: *(ridicându-se turburat)* Dar de unde să plămădim călăreți, prietene? De unde?

(Intră cazacul Pocotilo. E atât de grav rănit că, după ultimul cuvânt, se prăbușește)

POCOTILO: Dela Nistru venim fără oprire, luptându-ne cu ei... Ne-au lovit din coastă.

ION-VODĂ: *(îngenunchind din nou, prinzându-i capul în mâini)* Cine, Pocotilo? ! Spune !

POCOTILO: *(în deplină agonie)* Tătarii... Adel-Gherai... Cincizeci de mii... Fugi...

ION-VODĂ: *(dintr'un salt pe vârful gorganului, poruncind celor de dincolo)* Întoarceți toate arcebuzele spre tătari... Îndrăzniți încodată cu ultimele voastre puteri... Și tot ce poate ține paloșul în mână, să intre'n rând cu mine...

(Își scoate din nou iataganul. Apucă și buzduganul din mâna spătarului Gligorie. Este gata să coboare pe versantul celălalt al gorganului, urmat de Căliman, postelnicul Mălai, părcălabul Topa și ceilalți țărani — dar în aceeași clipă cerul troznește de fulgere și tunete, de parcă o explozie colosală ar fi avut loc între țăriile văzduhului... Ploaia izbucnește torențial, ca un potop. Ion-Vodă rămâne locului, cu mișcarea fugii frântă pe jumătate, semănând astfel cu un răstignit)

EPISCOPUL: *(intr'un adevărat urlet)*. Oprește-te, ploaie... Spulberați-vă nori... Dumnezeu, ai milă de Moldova !

ION-VODĂ: Zădarnic te mai rogi, prea sfințite... Dumnezeu nu ni-i prieten nouă, ci păgânilor...

GĂRLĂ: *(năvălind înfuriat)* Pulberea, Măria Ta... Ne-a udat pulberea... Arcebuzele nu mai sânt bune de nimic...

(Se observă dealtfel și oștenii dela arcebuzele de pe vârful gorganului cum, desbrăcându-se până la piele, încearcă să acopere cornurile cu pulbere. Dar ploaia cade acum în puhoale și nimic n'o mai poate stăvili).

NICOARĂ: *(intrând cu o nouă spaimă)*. Ce facem, Măria Ta, Ne răzlesc tătarii...

ION-VODĂ: *(către Gărlă și Nicoară, izbit mereu în plin de valurile ploii)* Sunați retragerea... Câți au mai rămas în viață să se adune pe dealul Roșcanilor... Cei două mii de fustași dela prospătură să țină piept tătarilor până ce se retrage și ultimul rănit... *(Cei doi ies)* Prea sfințite Isaia, du-te'n mijlocul lor, și spune-le că bătălia nu-i pierdută... Spune-le că mai bine vom pieri până la unul, decât să lăsăm Moldova în ghiarele tătarilor... *(Episcopul iese)* Călimane, ia-o pe jupanița Izolda și pe micul Ștefan cu tine. Du-i cât mai departe de locul bătăliei... Înainte de a fi feciorul meu — Ștefan este al țării... Și dacă mie — îmi va fi dat să pier aici, să vie alții după mine care să mă răzbune... *(Izolda rămâne însă nemișcată)* Izolda, n'auzit-ai oare ce am poruncit?

IZOLDA: Din preajma ta nu voi fugi, chiar de va fi să pier odată cu tine...

(Voevodul are o mișcare crispată a întregului trup, în care sentimentul deșertăciunii este mai copleșitor decât oricare altul. Stă drept, semeț și uriaș, cu fruntea ridicată spre ploaie. Și niciunul din ceilalți nu îndrăznesc să-l rupă acelei certitudini a dezastrului. Doar bătrânul postelnic Petru Mălai îi pune ușor mâna pe umăr).

SCENA X

MALAI: Hai, Măria Ta... Poate că la Roșcani nu ne va sta'mpotrivă nici ploaia nici vânzarea...

ION-VODĂ: *(vorbind fără să se'ntoarcă)*. Dece nu te-am ascultat, bătrâne? Dece am fost atât de orb? Am dorit din toată inima să fericesc Moldova — și uite ce ușor am prăvălit-o în prăpastie?

MALAI: Nu ești tu vinovat, Măria Ta !

ION-VODĂ: Ba da... sânt vinovat... sânt cel mai mare vinovat...

(Nu se mai poate stăpâni, își prinde capul în mâini, se prăbușește la pământ și hotește într'un plâns amarnic. În afară de vijelia ploii și plânsul Voevodului — nu se mai aude nimic și toate par ca moarte).

Corlina

TABLOUL IX

Patru zile mai târziu, adică în ziua de 14 Iunie 1574, pe dealul Roșcanilor. De jur împrejur întărituri de care și pământ, parapete înalte deasupra unor largi șanțuri de comunicație. Șanțurile se întrerup p latura stângă, pentru a lăsa să se vadă gura unui cort — și pe colțuri, pentru a se cre a căile de acces spre poziția moldovenească. Dinspre tabăra turcească numai prin fund, peste parapete, se poate veni. Câteva archebuzes sunt puse în bătaie, ținând spre poalele culm — de unde s'a deslănțuit un nou atac al vrămașului. Archebuzes sunt încadrate de oșteni, cazaci și moldoveni laolaltă, printre care sotnicul Osmolschi, Toader Joldea și sotnicul Nicoară Potcoavă. Sunt înarmați cu fușturi, arce, ghioage și securi. Se luminează de ziua. Un răsărit de soare caracteristic lunilor de vară, care devine pe neașteptate orbitor. Astfel că după câteva clipe, prima îngânare a zorilor risipindu-se, soarele inundă întreaga înălțime. Sub această lumină puternică se deosebesc și mai limpede chipurile celor aflați aici: chipuri istovite de îndelungate veghere, de foame și mai ales de sete. Arșița, dealtfel, va copleși toată vremea, încadrându-se în acțiune ca un personaj viu, așa cum în tabloul anterior ploaia și-a justificat pe deplin rolul. Lupta începută de mult se apropie de sfârșit. Câteva clipe mai stăruie în auz bubuiturile archebuzelor, un hăulit îndepărtat și fâșâitul sec al săgeților care zboară spre piepturile dușmanilor. Arar și dintr'ai noștri se prăbușește câte unul, adăugându-se altor răniți care se sprijină de pereții șanțurilor de comunicație. Pe toată durata acestei aprige încleștări, Izolda, Rozanda și femeia lui Costea Căliman pansează răniții ori le apropie de buze prosoape udate cu rouă, ca să le astâmpere arderile lăuntrice. Și deodată totul amuțește. Oamenii rămân sleiți, parcă nedumeriți de noua biruință, dar fără nicio manifestare de bucurie. Doar Toader Joldea se înalță pe parapet, gata să exclame ceva — însă o săgeată târzie îl lovește în plin. Corpul destins pentru o clipă se surpă la pământ. Și cum Joldea se afla într'un ungher lăuntric, nimeni nu observă căderea lui. Deaceia chemarea lui Valodea Osmolschi pare cel puțin ciudată — mai ales că ea exprimă un cald entuziasm, care simțea nevoia să se exprime într'un fel oarecare.

SCENA I

OSMOLSCHI: Joldea, a câta năvală turcească o dăm înapoi? (Și fiindcă nu-i răpunde nimeni, presimțind nenorocirea, se ridică deodată în picioare, strigând sfâșiat de spaimă) Joldea !?

JOLDEA: (după ce Osmolschi a îngenunchiat lângă el) A zecea, Valodea...

ROXANDA: (apropiindu-se înfricoșată, în timp ce sotnicul cazac îi desface rănitului haina la piept) Toadere !

JOLDEA: Apă... dați-mi puțină apă...

(Izolda aduce un prosop ud cu rouă și i-l lipește de gură).

OSMOLSCHI: (cu un scrâșnet dureros de mânie) Amu patru zile ne'nneam în băltoacele lui Dumnezeu — iar astăzi același Dumnezeu nu ne dă să sorbim decât roua de pe iarbă...

NICOARĂ: Dacă mi-ar fi cu puțință, l-aș aduce pe Dumnezeu chiar aici... să sufere ca noi de foame și de sete...

JOLDEA: *(parcă mai ușurat)* Roxanda, îți mai aduci aminte de anii petrecuți în pădure?

ROXANDA: *(încremenită în spatele lui, sprijinindu-i capul)* Taci... Nu trebuie...

JOLDEA: *(cu un nesfârșit surâs înflorit pe buze)* Căutam deslegare pentru năcazurile oamenilor... *(se cutremură sub amenințarea morții)* Și de ce trebuie să mor tocmai acum, când l-am întâlnit pe omul care știe cum se vindecă...?

IZOLDA: O lîhnește-te... ai obosit...

JOLDEA: Sînt fericit că mi-am dus viața până la capăt și mi-am dus-o cinstit... Să-i spunei Măriei Sale... *(are un icnet de sufocare)*.

ROXANDA: *(crispată ca sub o lovitură de cuțit)* Dumnezeule... Nu... Nu...

JOLDEA: *(străduindu-se să se înalțe, cu ultimele sale puteri)* Să-i spunei că l-am iubit pe el și Moldova, cum iubește iedera aracul pe care se'nalță... Să-i spunei că de-aș avea încă o sută de vieți, pe toată mi le-aș da jertfă... *(cu o voce gătuită, cocoloșindu-se la pămînt, agățându-se de brațele celorlalți)* Mă'năbuș... apă... apă...

(Izolda aleargă după un nou prosop, dar Roxanda nu mai poate aștepta și-și apropie gura de gura lui Joldea, vrînd parcă să-i dea propria sa viață s'o soarbă. În clipa următoare Toader Joldea și-a dat duhul. Izolda rămîne încremenită cu prosopul în mână. Roxanda hohotește în plîns. Privirile tuturor stau ațintite într'acolo).

OSMOLSCHI: *(mângîind în neștire umerii Roxandei)* O să fie fericit... A trecut pe lumea cealaltă cu sărutarea ta pe buze...

(Intr'o tăcere desăvîrșită, i se închid pleoapele, e acoperit cu o pătură până sub bărbie, doi oșteni se pregătesc să-l ridice și să-l ducă afară, când intră părcălabul Topa).

SCENA II

TOPA: Și pe el? *(se descoperă și-și face cruce)* Dumnezeu să-l ierte...

(Oștenii duc trupul neînsușleț al lui Joldea, urmați de Roxanda).

MOVILĂ: *(rănit)* Părcălabe, rogu-te, vrăjmașul a pătruns cumva pe deal?

TOPA: Nicio brazdă de pămînt n'am dat înapoi, prietene...

NICOARĂ: Au pierit mulți dintr'ai noștri?

TOPA: Destui... Iar cei ce-s teferi, îi poți număra pe degete.

IZOLDA: Ceva apă sau mîncare n'ați aflat pe undeva?

TOPA: Nicio picătură — nicăiri... Tot cu roua de pe iarbă își astîmpără și ceilalți arșița dinlăuntru...

NICOARĂ: Foamea și setea ni-s mai mari vrăjmași chiar decât toți turcii și tătarii la un loc...

IZOLDA: Mă cuget la bieții oșteni... Se sleiește pe'n cetul și cad înainte de-a mai fi în stare să-și pună săgeata'n arc...

OSMOLSCHI: Amarnic deal... Mai amarnic decât o temniță... Și tocmai azi mi-a venit o poftă nebună să călăresc lipit de grumazul calului... *(râde cu un răs dureros)* Oare niciodată n'o să mai punem șeaua pe cai? Oare niciodată n'o să mai vedem apele Niprului?

UN CAZAC: *(rănit, surzînd unei imagini îndepărtate)* Am visat azi noapte stepe... Am visat că ne'ntorceam acasă...

OSMOLSCHI: *(apropiindu-se de el, prinzându-i umărul în palmă)* Intr'o bună zi o să ne'ntoarcem, frate... și toată steпа zaporojenilor o să cînte'n cîntecul nostru...

(Îngănă amîndoi o melodie, privind pe deasupra tuturor lucrurilor, îmbătați de ceea ce numai ochii lor pot vedea. După cîteva clipe apar Ion-Vodă și polcovnicul Sverciowski, deopotrivă de istoviți și abătuți. Ascultă amîndoi cîteva clipe, încremenți în picioare).

SCENA III

IZOLDA: (*aducându-i Domnitorului un prosop*) Măria Ta, anume pentru tine am strâns puțină rouă pe ștergare...

ION-VODĂ: Mulțămesc, Izolda... ești un tovarăș bun pentru zilele de grea cumpănă... Dar dă-o mai bine la răniți... (*Apropiindu-se de călărașul rănit și mângâindu-i fruntea*) Te doare, voinice?

CĂLĂRAȘUL: (*rănit, cu ochii pierduți în văzduh*) Păsările... vin păsările să ne ciugulească din inimi...

SVERCIOVSCHI: (*lămurindu-l*) În ziua trădării l-a 'ngropat o ghiulea de arche-buză și de-atunci tot așa grăiește.

ION-VODĂ: Poate că 'n sinea sa vede mai mult decât sântem noi în stare să vedem — polcovnice... Ne presimte tuturor sfârșitul.

NICOARĂ: Și Toader Joldea ne-a părăsit!

ION-VODĂ: (*tresărind îndurerat*) Joldea? (*oftând apoi din adânc*) Dacă moartea a 'nceput să lovească 'n cei de frunte, înseamnă că păsările vor veni cu-adevărat... (*către ceilalți răniți*) Frați de suferință, nu sânteți mâniați pe mine că v'am târit în această nenorocire?

MOVILĂ: (*cu fața strălucitoare, bântuită de febră*) Măria Ta... nu cunosc mai mare foricire decât să mori pentru pământul pe care te-ai născut...

ION-VODĂ: Dar ai acasă nevastă și copii, așa-i?

MOVILĂ: De-ar fi fost aici, la fel ți-ar fi răspuns și ei...

ION-VODĂ: (*emoționat, cu lacrimi în ochi*) Nici tu nu ești mâniat, cazacule?

CAZACUL: Sânt mândru că am luptat sub steagul tău, Slăvite...

ION-VODĂ: (*adunat în sine însuși*) Și totuși inima mea nu vrea ca voi să vă sfârșiți astfel... Dar unde-i calea izbăvirii? De patru zile și patru nopți îmi chinui mintea să aflu o deslegare.

FEMEIA LUI CĂLIMAN: Mai mare decât voia ta este voia cerului. Nu te 'mpotrivi celui de sus...

ION-VODĂ: (*răspunzând ca un ecou*) Dacă lui Dumnezeu nu-i este milă de voi, mie-mi este... Și dacă Dumnezeu nu poate fi făcut răspunzător de viețile voastre, eu mă simt răspunzător...

OSMOLSCHI: Dar, doamne, nu te 'nvinuește nimeni pentru acest năcaz. Și chiar de va fi să pierim până la unul, știm deopotrivă că sfârșitul nostru nu va fi zadarnic...

MOVILĂ: Au, Măria Ta, nu socoți și tu că jertfele noastre vor fi de trebuință celor viitori?

ION-VODĂ: (*neconținut supus svârcolirilor interioare*) De jur împrejur stau vrăjmașii la pândă... iar cercul lor se strânge neconținut ca lațul ștreangului aruncat peste un grumaz... I-am dat înapoi de zece ori... Dar de unde să ne sorbim puterea cu care să ne 'mpotrivim și de-amu 'nainte? De viața mea nu-mi pasă... Dar am eu dreptul să iau viața aiestor oameni care mi-au arătat credința lor până la capăt? Șchiopul tot va fi domn în Moldova... dușmanul tot va prăda Moldova...

CĂLĂRAȘUL: Păsările... vin păsările să ne ciugulească din inimi...

ION-VODĂ: Unde stă ascuns adevărul, de nu-l văd? Luminați-mi mintea, prieteni, pentruca 'n felul aista să mă liberez și eu de toate muștrările care au tăbărit asupra mea ca niște șerpi... Ce trebuie să fac?

(*Iși fac apariția episcopul Isaia Rădăușeanul, postelnicul Petru Mălai și vornicul Grumezea. Acesta din urmă aduce cu sine niște straie turcești. Înaintează stânjeniți până în apropierea Voevodului.*)

SCENA IV

EPISCOPUL: Măria Ta, îndelung ne-am sfătuit, ca niște bătrâni sfătoși ce sântem și-am venit să spunem că trebuie să fugi.

ION-VODĂ: *(uluie de asemenea propunere)* Să fug? !?

MĂLAI: Prea scumpă ne este viața ta, ca s'o vedem sdrobotită-aici sub iataganele turcești.

ION-VODĂ: Nu șuguiți, prieteni, că vremea nu s'arată bună pentru glume.

GRUMEZEA: Am descoperit o răpă, pe unde te-ai putea strecura cu ușurință — fără să te simtă niciun ienicer.

MĂLAI: Și chiar de te-ar simți, vei fi îmbrăcat în strae de-ale lor și la grai cu ei te vei putea n'țelege.

ION-VODĂ: *(din ce în ce mai mirat)* Să-mi părăsesc eu oștenii în ceasuri atât de grele? Mai rău decât un vânzător de rând?

MĂLAI: Noi sântem ca pulberea, Măria Ta... de-o risipești, nu s'alege nimic din ea. Pe când tu n'ai cu niciunul dintre noi asemănare — și Moldova nu trebuie să te piardă.

ION-VODĂ: Dar cum vă nchipuiți că aș putea să fug, știindu-vă pe voi în primăjdia de a muri până la unul? Mă vedeți pe mine furișându-mă pe poteci necunoscute, cu șira spinării plecată, ferindu-mă de orice strajă și milogindu-mă oricui pentru o bucată de pâine?

EPISCOPUL: Nu așa te vedem, ci altfel, Măria Ta... Pe la alte curți împărătești să treci, pe la Ivan al Moscului de pildă — și el să te ajute ca din nou să vii domn peste Moldova.

ION-VODĂ: Ce-am pierdut cu sabia'n mână, n'am să cerșesc cu mâna goală — cucernice Isaja.

GRUMEZEA: Chiar la sultan te-ai putea duce, să te socotești cu el...

ION-VODĂ: Nimănui n'am de dat socoteală — ci numai viitorimii. Și dacă ea va crede că faptele mele au fost murdare, doar atunci în groapa în care mă voi odihni de propia mea scârbă și nimienic mă voi cutremura...

MĂLAI: Măria Ta, ascultă-ne...

ION-VODĂ: Nu mai ascult niciun cuvânt, postelnice... Dacă n'ați fi fost voi aceia care să mă n'demnați la asemenea pas, v'aș fi răspuns poate cu buzduganul... *(râde cu un râs obosit)* Eu, Ion-Vodă al Moldovei, îmbrăcat în straie turcești? ! Să mă rădă babele pe drumuri, moșnegii să m'alunge cu pietre, iar pruncii să mă scuipe ca pe-un măscărici? *(Râde din nou, bătut deodată de o tristețe iremediabilă)*. Știți voi că'n zilele aiestea de restriște — mie nu mi-a fost nici sete, nici foame și nici somn? Dar ceasuri întregi visat-am cu ochii deschiși la apa Siretiului și la praful de pe ulițele Iașilor... Și amu să pornesc în pribegie, ca pasărea nimănui, prin țări străine? Nu, prieteni... Decât să fug — mai bine aici, ucis cu cel de pe urmă din acești oșteni — dar cu gura înfiptă în pământul moldovenesc... să mă risipesc în toată țărna Moldovei ca să m'auză și să mă simtă chiar și peste mii de ani fiecare din urmașii mei... Nu ! Nu fug...

(Ultimelor sale cuvinte le urmează o tăcere adâncă. Nimeni nu se mișcă dela locul lui. Pare că Voevodul respiră acum, lacom, toate miresmele pe care i le-aduce vântul dinspre Miază-Noapte. Părcălabul Gârlă și Costea Căliman, urcați peste parapete în timp ce Ion-Vodă vorbea, impresionați poate, nu îndrăznesc decât târziu să i se adreseze).

SCENA V

GĂRLĂ: Ne iartă, Măria Ta... dar din partea lui Ahmed venit-au niște soli ce doresc numaidecât cu tine să grăiască.

ION-VODĂ: (*fără să se'ntoarcă*) Ce vor?

CĂLIMAN: Ni-i greu a spune, că prea-i de ocară vrerea lor.

ION-VODĂ: Nu vă temeți...

GĂRLĂ: Ci-că să te pleci cu toată oastea ce-i aici pe deal și'n mâinile lor să te dai prins de viu.

ION-VODĂ: (*întorcându-se cu un glas tunător*) Indrăsnesc să vină la mine cu-ase-menea doriți?

CĂLIMAN: Și noi ne-am cutremurat până 'ntr'atâta că obiceiul față de soli vroiam să-l călcăm și pe tustrei să-i îngropăm de vii.

SVERCIOVSCHI: Dați-le răspuns că Vodă nu-i primește și că de predare nici nu poate fi vorba.

NICOARĂ: Mai bine pe un scut să le trimitem ghiulele și săgeți, ca să știe ce-i așteaptă.

ȚOPA: Obrăznicie fără seamăn, pe care jur c'am s'o plătesc după legea noastră. Îngăduie, Măria Ta, să le tai urechile și astfel la Ahmed ei să se întoarcă...

(*Dar Voevodul nu răspunde. S'a așezat pe o piatră, frământat de gânduri*).

GĂRLĂ: (*după o clipă*) Au mai grăit, Măria Ta, că, de nu le primești solia, atunci până diseară neîntrerupt vor bate dealul cu archebuzele. Apoi, cu proaspete 'ntăriri, vor începe năvala cea mai vârtoasă...

CĂLIMAN: Și nu-i vor pune capăt decât atunci când dealul ne va 'nmormânta pe toți.

OSMOLSCHI: Nu ne înfricoșează amenințarea lor, chiar dacă toată 'mpărăția turcă ar năvăli asupra noastră...

SVERCIOVSCHI: Puteți pleca. Alt răspuns nu este.

ION-VODĂ: (*ridicându-și deodată capul*) Așteptați o clipă...

SVERCIOVSCHI: (*la fel de surprins ca și ceilalți*) Vrei să te 'nchini, Măria Ta?

ION-VODĂ: Nu, polcovnice... Doar luptei vreau să pun capăt deocamdată și la Țarigrad să plec, cu Selim să stau de vorbă. Imi dau seama că numai moartea ne-ar scăpa corpurile de suferință și ochii de vederea atâtor lucruri nevrednice. Dar voi nu trebuie să muriți... Cu prețul vieții mele, vreau să vă scap pe voi de urgia morții...

ȚOPA: Nu-i cu puțință, Măria Ta.

ION-VODĂ: E însăși deslegarea pe care de patru nopți o căutam...

OSMOLSCHI: Dacă te poți încrede în făgăduințele turcești — atunci du-te, Măria Ta... Deși turcul nu se ține niciodată de cuvântul dat unui ghiaur. Dar dacă te 'ndoiești de credința turcilor, atunci noi sântem bucuroși a lupta până la moarte — decât să pierim prin înșelăciunea lor.

MOVILĂ: (*cu o certitudine profetică*) Nu te 'ncrede, Doamne, în voroavele sultanului. Că sultanul cu o mână dă, dar cu cealaltă ia... Creștinului niciodată cuvântul nu-ține și nici a-l amăgi nu-i este rușine...

ION-VODĂ: (*înlăturând însă slăbiciunea oricărei îndoieli*) Vă mulțămesc pentru grija voastră... (*către Gărlă și Căliman*) Aduceți-i pe soli aici...

(*Oștenii ies. Tăcerea, mai grea decât o gătuire, continuă. Peste câteva clipe, pârălabul Gărlă și Costea Căliman revin, lăsând să intre trei parlamentari turci*).

SCENA VI

ION-VODĂ: Duceți de știre lui Ahmed că lupta dintre noi vreau să ia sfârșit. Dar capetele de pace eu am să le pun.

PARLAMENTARUL: Le vom aduce la cunoștința lui Ahmed și el va hotărî.

ION-VODĂ: Cel dintâi capăt: viu și nelegat să fiu dus cât mai neîntârziat în fața lui Selim-Sultan, nu ca rob din bătălie — ci ca Voevod care vrea să-i grăiască între patru ochi, despre lucruri tănuite... Al doilea: aiești oșteni, moldoveni și cazaci, care nu m'au părăsit până'n ultima clipă și se află aici pe deal, să fie lăsați slobozi a pleca ficcare la casa lui... Și al treilea: nici ei și nici familiile lor să n'aibă a suferi vreo pedeapsă din partea celui ce va stăpâni Moldova până la'ntoarcerea mea...

PARLAMENTARUL: Asta-i tot?

ION-VODĂ: Ahmed și Petru Șchiopul să jure solilor mei, de șapte ori pe coran și de șapte ori pe sfânta Evanghelie, că vor îndeplini întocmai aceste capete de pace.

PARLAMENTARUL: Pe cine trimiți ca soli, să fie de față la jurământ?

IOAN-VODĂ: Postelnicul Petru Mălai și sotnicul cazac Osmolschi.

(Cei doi soli ai taberei moldovenești își scot săbiile dela brâu și le înmânează celor din apropierea lor. Se fac închinăciunile respective și ies: solii Voevodului, parlamentarii turci și oștenii. Cei rămași așteaptă încremeniți. Tăcerea e ca de ghiață).

SCENA VII

ION-VODĂ: *(bântuit pe neașteptate de o ciudată vioiciune)* Hei, și-amu să ne pregătim de despărțire... *(către Topa)* Părcălabe, du veste pe toată linia să se 'nceteze focul — și chiamă-i pe oșteni aici, pentru ca dela toți rămas bun să-mi iau.

TOPA: *(ezitând)* Să mai așteptăm, Măria Ta... Poate că Ahmed nu va primi capetele tale de pace și tot al nostru vei rămâne...

ION-VODĂ: Dimpotrivă, părcălabe... Ahmed se va bucura nespus de mult pentru bogata pradă ce i-a căzut în ghiare...

(Părcălabul Topa iese).

EPISCOPUL: Dar cugetele să-ți fie împăcate, Doamne... Fiindcă el nu te-a căștigat prin putere, ci prin hicleșug...

ION-VODĂ: De un singur lucru îmi pare rău, prieteni... că urcușul meu s'a frânt la jumătate și, astfel, ceea ce năzuiam a rămas neîmplinit...

NICOARĂ: Greu de spus câtă vreme se va scurge până ce Moldovei îi va fi sortit un nou Ion...

ION-VODĂ: Și totuși, frate, viața nu va putea fi oprită'n loc, oricâți vânzători se vor mai naște și oricâte hicleșuguri vor mai folosi... Adeseori mi-am cercetat mîntea, să văz cum va arăta omenirea peste o sută, două, cinci sute de ani — și de fiecare dată am zâmbit: lumea viitorului mi-a apărut mai luminoasă, mai dreaptă, rânduîtă pe temelii mai trainice... Iată de ce vă spun vouă: viața va merge înainte cu orice preț și niciun rău vrăjmaș nu va putea-o stăvili...

SVERCIOVSCI: Poate că și jertfele noastre le va socoti omenirea în cuprinsul fericirii ei...

ION-VODĂ: Fără 'ndoială că așa va fi, polcovnice... omenirea viitorului nu va uita că'n fiecare bob de grâu și'n fiecare blid stă strânsă truda și sudoarea a milioane de înaintași... *(Izolda apare din cort cu pruncul Ștefan în brațe)* Ce-i, Izolda? Trezitu-s'a sămânța lumii care vine?

IZOLDA: Anume l-am adus ca să te asculte!

ION-VODĂ: *(aplecă peste copilul înfășat)* Prune nefericit... Te-ai născut pe câmpul de bătaie și din fașă cunoscut-ai lacrima bătăliei pierdute... Spune-mi, Ștefănuță: în tine cel care mă urmezi, trăesc și eu cât de puțin? Taci... taci mereu... și nu știu cine mi-ar putea răspunde... Să ai grije de el, Izolda...

IZOLDA: *(cu o privire holbată)* Dar eu... eu merg oriunde cu Măria Ta.

ION-VODĂ: *(lucid)* Nu, Izolda... Aici ne despărțim... și nu știu dacă o să ne mai vedem vreodată... Ajunge de câtă vreme porți cu mine aceeași cruce...

IZOLDA: *(înfiorată)* Să rămân a nimănui, pribeagă și fugărită?!

ION-VODĂ: Mai bine decât în temniță sau în hăremul nu știu cui. Și apoi, nu ești singură... Il ai pe el... Crește-l pentru Moldova și pentru amintirea numelui meu...

(Toată rezistența lui se prăbușește ca în fața unei prăpastii deschise pe neașteptate. De pe lături apare mulțime de moldoveni și cazaci. Din fund, solii noștri și parlamentari turci).

SCENA VIII

ION-VODĂ: Așa dar, iată sfârșitul... Ce repede v'ați întors!

MĂLAI: Ahmed și Petru Șchiopul au jurat, pe coran și Evanghelie, că vor ține sama de capetele de pace pe care Măria Ta le-ai pus...

ION-VODĂ: Dece nu se prăbușește chiar amu pământul, ca'nghițindu-mă cu totul să mă scape de rușinea acestei plecări?

EPISCOPUL: Nu te lăsa doborât de gânduri, Măria Ta...

ION-VODĂ: *(revenindu-și, se întoarce către cazacii strânși în jurul conducătorului lor)* Polcovnice Sverciiovski, n'am nici aur și nici alte daruri cu care să te răsplătesc pe tine și pe prietenii cazaci pentru sângele vărsat sub steagul moldovenesc...

SVERCIOVSKI: Nu ne trebuie nimic, Măria Ta...

ION-VODĂ: *(scoțându și sabia dela brâu și întinzându-i-o)* Și totuși—paloșul acesta, te rog din toată inima să-l primești... Să fie'n veci scmnul frăției noastre — și cei ce după noi veni-vor să ia pildă dela frăția noastră.

SVERCIOVSKI: *(primind și sărutând sabia)* Acelaș legământ l-or duce și cazacii în țara lor...

ION-VODĂ: Iar vouă, țărani și frați moldoveni, nici măcar atâta nu mai am... doar inima de-o vreci... mi-o despic din piept și v'o dăruiesc...

CĂLIMAN: Mai bine despică-ne nouă pieptul, ca să stingi durerea de care suntem cutropiți...

ION-VODĂ: Rogu-vă aduceți steagul mai epicepe... *(trei flăcăi poartă steagul sdrențuit, cu stema Moldovei pe el. Voevodul îngenunche și sărută flamura).* Steagul sdrențuit — cinste oastei! Cinste și vouă, tuturor care 'n atâtea bătălii l-ați acoperit de izbânzi și cu prețul vieții l-ați apărât... *(îi îmbrățișează pe stegari).*

MOVILĂ: Nu ne părăsi, Măria Ta... nu ne părăsi...

ION-VODĂ: *(urcându-se pe un fel de stâncă)* O grea și amarnică soartă mă desparte acum de voi, vitejii mei. Vă 'ntind dreapta mea vouă tuturor și fieștecăruia și vă 'ncredințez pe toți că, până ce va mai rămâne o suflare în acest corp muritor deapururca cu recunoștință îmi voi aduce aminte de numele vostru...

(Îl năpădesc lacrimile. Ceilați, deasemeni, plâng. Voevodul se îmbrățișează cu căpeteniile și sfetnicii apropiați, și dă mâna cu oștenii. Moldovenii și cazacii îi sărută mâna dreaptă. Când ajunge în dreptul lui Osmolschi și Mălai, aceștia doi sunt singurii care rămân neclintii și care refuză îmbrățișarea).

OSMOLSCHI: Noi mergem cu tine, Măria Ta...

(Voevodul rămâne o clipă nedumerit. Ii strălucește fața. O sărută pe Izolda, care stă încremenită ca o statuie — și pruncul din brațele ei. Și pe toată vremea cât el își ia rămas bun, încep cazacii să cânte pe o melodie eroică, textul care urmează :

CORUL

Voi, valahi sărmani	V'au legat în chingi	Hei, nu vă'ntristați	Ne vom ridica,
Moldoveni țărani	Domnii venetici	Nu vă supărați,	Din nou vom lupta
Ați plătit avan	Și v'a stors de dări	Aci v'adunați	Și vom izbândi,
Biruri la sultan,	Șleahta de boieri.	Cu cazacii frați!	Liberi iar vom fi!

(Voevodul s'a oprit drept în fața tuturor. Mai îmbrățișează cu privirea întreaga mulțime — și mândru, cum s'a purtat totdeauna, trece peste parapete, urmat de cei doi însoțitori și de parlamentarii turci. Cântecul continuă și după plecarea lui, până la ridicarea cortinei pentru ultimul tablou).

Cortina

TABLOUL X

În aceeași zi, câteva ceasuri mai târziu, în tabăra turcească dela Cahul. Marele cort al comandantului de oști Ahmed Pașa. Interior de fast și bogăție, care exprimă atât puterea economică a Porții Otomane cât și putreziciunea ei morală. Domină culorile țipătoare. De jur-împrejur sofale joase și spațioase, pe care se lăfăsc în stare de beție feluriți sangiaci, bei și agale turcești, feluriți tătari. Nici femeile nu lipsesc, tolănite fiind la picioarele lor sau în poze care vădesc că între un harem aflat în plină orgie și un cort de mare comandant nu-i nicio deosebire. Băuturile, cafelele și narghilele le sunt servite de i niceri muți, ale căror mișcări au ceva de mașini automate. Po o sofa mai înaltă, cu spătar, își odihnește trupul greoi și îndesat Adel-Gherai, comandantul tătarilor. Un fecior negru, așezat în spatele lui, își justifică prezența oscilând fără conținere un evantai uriaș. O a doua sofa, aidoma de strălucitoare, îl așteaptă pe însuși Ahmed-Pașa. În colțul din fund, alături de ieșire, stă nebăgat în seamă și parcă străin de întreaga atmosferă a cortului Petru Șchiopul — tânăr slăbănog și firav, care-și consumă vremea silabisind într-o carte. În primul plan, Dizgala-Zadé (ușurul împărătesc dela poartă) se desfătează cu una dintre roabe. Din pricina zăpușelii, laturile cortului au fost date înlături. Astfel că fundul se pierde spre linia de orizont a cerului. O melodie de alcov, cântată de un grup de instrumentiști izolați, întregeste această atmosferă de plin desmăț. O femeie, în văluri, dansează pe sub ochii amețiți și lacomi ai lui Adel-Gherai. Dar, după câteva clipe, dansul e întrerupt de apariția lui Ahmed-Pașa).

SCENA I.

AHMED: Veseliți-vă, agale și mârzaci! Doar câteva clipe vor mai trece și cel ce v'a 'ngrozit atâta se va afla aici.

GERAI: Alaiul s'a pornit?

AHMED: Se-apropie de tabăra turcească — și toată oștirea s'a bulucit pe câmp să-l vadă mai de-aproape.

DIZGALA: Ahmed, ce ai de gând cu el?

AHMED: Venind spre cort, ienicerii m'au oprit și mi-au făcut o rugămintă: să-l dau pe mâna lor, să-i taie capul, două cămile să-i sfășie trupul, iar ei să-și scalde iataganele în sângele lui, pentru ca aidoma cu el să fie de viteji.

GERAI: Găsesc că serbarea ar fi plină de farmec, Pașă!

AHMED: Și mie mi-ar plăcea, dar față de sultan cine va răspunde?

DIZGALA: De va fi nevoie, eu voi ști în ochii lui Selim faima să ți-o crească.

AHMED: Nu, Zadé... Nici nu mă gândesc să-mi sap mormântul de dragul unei făgăduieli deșarte. Mă voi mândri mai mult, de voi intra în Țarigrad cu el în lanțuri, legat de coada calului meu.

DZIGALA: Ții prea mult la mândria ta, Ahmed — deși s'ar putea'ntâmpla să-ți pară rău.

AHMED: Cu-acest fel de amenințări nu sânt obișnuit, Zadé — chiar dacă vin din partea unui ușer împărătesc ca tine.

DZIGALA: Am poruncă să-l duc pe Petru 'n scaun și nu mi-ar plăcea să știu că el, trăind, mă va urmări toată viața cu răzbunarea lui.

AHMED: Ți-i frică?

DZIGALA: Tu nu l-ai văzut la față, ca să-ți dai seama cât de cumplit arată.

AHMED: Toce mai pentru asta îmi îngădui să-l batjocoresc clipă de clipă și să-l chinui cum își chinuie pisica șoricelul. Iar de-mi va stârni mânia, chiar picioarele voi pune să mi le spele și ca pe un rob de rând îl voi lovi'n obraz.

GERAI: Ești un prost, Ahmed... Ce rost are să te'ntoreci cu el la Țarigrad, când ai putea să calci Moldova'n lung și'n lat? Oare nu ți-i dor și ție de fecioarele Moldovei?

AHMED: *(către Dizgala-Zadé)* Să ai totuși pumnalul la'ndemână... Dacă fața lui nu o să-mi placă, îți voi face semn...

(Pătrunde sangiacul Emir, care se închină).

SCENA II

EMIR: Mi s'a spus că m'ai chemat, Ahmed!

AHMED: Emir... ești un sangiac vrednic de cinstire, deși Ion te-a svârilit în Dunăre acum patru zile.

EMIR: Allah se va'ndura de mine și-mi va da prilejul să mă răzbun...

AHMED: Ți-l voi da eu în locul lui Allah. Dar nu așa cum îți închipui, ci o leacă mai aparte. Bătălia-i câștigată și ar fi de prisos orice vis neghiob.

EMIR: Ce poruncești, Ahmed?

AHMED: După cum prea bine știi, pe dealul dela Roșcani se află'ncercuiți cam două mii de moldoveni și cazaci laolaltă. Noi ne-am legat cu jurământ că-i vom lăsa să plece teferi la casele lor.

EMIR: Treaba asta o poate face și ultimul ienicer, Ahmed.

AHMED: Dacă ți-am dat-o ție, înseamnă că-i o treabă dintre cele mai alese. Oamenii sânt sleiți de foame și de sete. Dealul îi plin cu răniți. Dacă-i vom slobozi în starea asta, înseamnă că vor pieri pe drum. Iată de ce Allah mi-a luminat mintea, îndemnuându-mă să fiu mai bun creștin chiar decât «Cumplitul».

DZIGALA: Mila ta nu se potrivește cu ce-ai hotărât mai înainte, Pașă!

AHMED: Așteaptă, Zadé... *(către sangiacul Emir)* Așa dar, vei lua cu tine cât mai multe burdufuri cu mâncare și burdufuri cu apă în deosebi. Vei împărți pe dreptate fiecăruia, astfel ca niciunul să nu rămână în afara răsplății tale.

EMIR: Ahmed, îți răzi de mine? Tu mă trimiți să mă răzbun ori să fac pe miostivul?

AHMED: Nu fi nătâng, Emir. Sau tot n'ai priceput că-i rușinos ca moldovenii și cazacii să împânzească lumea despre isprăvile lui Ion? Jocul șahului ți-i cunoscut?

EMIR: Din copilărie.

AHMED: Atunci, jertfește două urnuri: unul cu pâine și altul cu apă — dar lovește regele în plin. Ți-s de ajuns zece mii de ieniceri pentru treaba asta?

EMIR: Acum pricep ce vrei, Ahmed... Mi-s de ajuns...

AHMED: Allah fie cu tine și să te aibă 'n paza sa...

(Sangiacul Emir face plecăciune de'nchinare și pleacă. Ahmed surâde ironic. Cei din preajma sa sunt uimiți. Petru Șchiopul e aproape prostiț).

SCENA III

PETRU: Ahmed, n'am priceput eu prea bine — ori cu adevărat moldovenii de pe deal... ?

AHMED: (înterupându-l cu ipocrizie, arătând spre comandantul tătarilor care doarme) Sst, Măria Ta... C'altfel se trezește Adel-Gherai din somn...

PETRU: Ahmed, deopotrivă amândoi am jurat de șapte ori...

AHMED: Prostii, Măria Ta... Dacă ne-am fi ținut de jurămintе, n'ai fi ajuns în scaun niciodată...

PETRU: Tocmai pentru că sânt domnul Moldovei, ai datoria să-mi răspunzi...

AHMED: Ah, ah... Ce repede a prins glas puiul de sub cloșcă... Mai bine te-ai îngriji să-mi răsplătești sânguința de a-ți fi deschis drumul spre Iași...

PETRU: Firește, Ahmed, ți se cuvine toată recunoștința mea...

AHMED: Galbeni, Măria Ta... Galbeni, nu recunoștință... Că doar lui Dzigală și marelui vizir Socolli galbeni i-ai dat, nu mulțumiri...

GERAI: (trezindu-se din somn) Mie galbeni nu-mi trebuesc, Ahmed... Ci doar să'ngădui ciambulurilor tătarești, să prade Moldova câteva zile...

AHMED: Dormi liniștit, Gherai... că vei prăda-o și trei luni în șir...

(Agalele, beii și mărzaccii isbucnesc în hohote de răs, pe care nu le străvilește decât apariția aproape înfricoșată a unui ienicer).

IENICERUL: Luminăția Ta... ghiaurul... a sosit...

(Brusc, hohotul de răs amuțește. Toate mișcările au frângerii care-i încremenesc parcă pe oameni în poziții de piatră, ce le remarcă în primul rând înfățișările ca pe ale unor demenți. Până și Ahmed și Adel-Gherai și-au scăpat narghilelele din mâini. Cei doi feciori negri au uitat să-și mai legene evantaiurile. Voevodul intră, urmat la câțiva pași de postelnicul Petru Mălai și de sotnicul Osmolschi. Parlamentarii rămân aproape de intrare — dar în spatele lor se îngrămădesc mereu capete curioase de turci și tătari, care vor privi 'ndeosebi la Ion ca la o ființă de pe altă lume — și ascultând procesul său cu Ahmed într-o tăcere desăvârșită).

SCENA IV

ION-VODĂ: Știi că nu-mi face nicio plăcere să trec pela cortul tău, Ahmed.

AHMED: Dar pentru mine bucuria e atât de mare — că nu m'am putut lipsi de ea.

ION-VODĂ: Dece n'ai căutat, atunci, să mă 'ntâlnești în bătălie, cu iataganu 'n mână?

AHMED: Biruitorului se cade să-și vadă biruitul în genunchi!

ION-VODĂ: Te 'nșeli, Ahmed, de-ți închipui că tu ai biruit. Și dacă vorbitorii rimși de tine te-au amăgit, atunci ți-oi spune chiar eu și foarte răspicat: m'am învoit pun capăt luptei și nu să-ți fac ție închinăciune.

AHMED: În înțelesul nostru turcesc tot una este;

ION-VODĂ: Ciudat înțeles dați voi faptelor mai limpezi ca lumina zilei. Mai bine pune frâu aiestei îngâmfare și poruncește să fiu dus înaintea lui Selim.

AHMED: Până s'ajungi la Țarigrad — o să mă cinstești pe mine, descărcându-ți inima de orice necaz.

ION-VODĂ: Cu tine n'am de vorbit nimic.

AHMED: Poate ne-om împăca și sultanului i-om da de veste că te-ai plecat cu totul, ca el să-ți răspundă cu iertarea lui...

ION-VODĂ: Îți pierzi vremea în zadar, Ahmed, și nu uita că tu însuși ai întărit capetele de pace cu jurământul pe coran și doar un netrebnic și-ar călca 'n picioare făgăduiala dată.

AHMED: (*nepărasindu-și totuși tonul ironic*) Ai vorba cam aspră, Măria Ta! Și prea repede ai uitat că te afli în tabăra turcească și nu în scaunul Moldovei.

ION-VODĂ: Pentru Moldova tu nu ești decât un năvălitor hain — și oricine va mai cuteza să 'ntindă ghiara asupra ei va primi din partea noastră aceleaș răspuns: ghiulele și săgeți!

AHMED: Prea puțină încredere ai în sultanul Porții, Măria Ta. Sau crezi cumva că s'a născut afurisitul care să-l calce la pământ?

ION-VODĂ: Dar tu crezi, Ahmed, că apa Dunării o poți întoarce din scurgerea ei spre mare? Crezi că poți împiedeca să înflorească primăvara merii — sau că poți stinge dintr'un neam dorul lui de libertate? Niciodată, Ahmed, cerul n'a stat dedesubtul pământului și nici va sta — după cum niciodată noroadele n'au să stee veșnic în lanțurile robiei voastre.

AHMED: S'ar zice că ai o minte înțeleaptă și Selim o să te ierte, dacă 'n fața mea o să te lepezi de tot ce-ai făcut până acum...

ION-VODĂ: Să mă lepăd eu de însuși rostul vieții mele pe pământ? Mie-mi plac glumele, Ahmed, dar nu cele proaste. Și prea te-asezi aici pe treapta de judecător al faptelor mele, când ți-ar sta mai bine să vinzi mătăsurile la Bosfor...

AHMED: (*însfârșit scos din minți*) Taci! Te-am ascultat destul. Orice vorbă nouă de-același fel te apropie de moarte.

ION-VODĂ: Ei, Ahmed, după câte văz ți-i frică de 'ndrăzneala mea chiar și aici, unde eu mă înfățișez cu mâinile goale...

AHMED: Dacă glumele nu se prind de tine, atunci să trecem la lucruri mai de seamă. E-adevărat ori nu că Balcanii vrut-ai să-i răsvrătești împotriva Porții?

ION-VODĂ: E-adevărat... Am vrut să sfarm împărăția turcească... Am vrut să dau năvală asupra Țarigradului în fruntea unui oștiri care trebuia să înnumere toți robii...

AHMED: De-acum nicio minune n'o să te mai poată scăpa de osânda morții...

ION-VODĂ: (*hohotind sguduitor*) M'ameninți cu moartea, de parcă nu te-ai fi lămurit ce fel de om stă în fața ta... N'aș spune că sânt sătul de viață... Ba, dimpotrivă, dacă vreau să trăesc — e numai pentru a împlini ce mi-a rămas neîmplinit...

AHMED: Ajunge! Indrăznești prea mult...

ION-VODĂ: Indrăznesc, Ahmed — pentru că 'ndrăzneala nu mi-a lipsit niciodată, așa cum soarelui nu-i lipsește strălucirea... Indrăznesc a spune că voi toți — beii, sangiacii și vizirii — în frunte cu Selim, nu sânteți decât niște băutori de sânge... Allah n'a fost prea darnic cu voi... În loc de 'nțelepciune, v'a 'ndopat cu simțuri de călăi... Sugeți ca niște lipitori vlaga noroadelor împilate, ca să vă măriți vouă avuțiile... Galbeni... galbeni... galbeni... Aista-i idolul la care vă 'nchinăți și căruia în genunchi ați vrea să-i stee omenirea... Indrăznesc a spune...

(Voevodul ar continua încă, dar în aceeași clipă atenția sa este atrasă de vălmășeala produsă la ușa cortului. Sunt împinși înăuntru numeroși oșteni moldoveni și cazați, parte răniți, bandajați ori sprijinindu-se unii pe alții — având în fruntea lor pe Izolda cu pruncul în brațe, polcovnicul Sverciovski, părcălabul Gărlă, vornicul Grumezea, Costea Căliman... În urma lor — sangiacul Emir).

SCENA V

ION-VODĂ: (*deadreptul uluit*) Ce este cu voi aici?

SVERCIOVSKI: Și-au călcat jurămintele, Măria Ta... Ne-au amăgit cu apă și cu pâine, pentruca aflându-ne ieșiți din șanțuri să deslănțuie mișelește focul asupra noastră...

OSMOLSKI: (*aidoma de îngrozit*) Și-atunci?

GRUMEZEA: Nu ne-am lăsat uciși ca 'ntr'un măcel de vite. Câți mai aveam paloșele la 'ndemână ne-am aruncat spre liniile lor, plătindu-le 'nmiit nelegiuita faptă.

MĂLAI: Atâția ați scăpat?

CĂLIMAN: Ceiați stau risipiți pe coasta dealului, fără suflare, până la unul...

ION-VODĂ: (*doborât, cu un glas liniștit*). Ești un ucigaș, Ahmed... Un ucigaș de rând...

AHMED: (*poruncind sangiacului Emir și arătând către Izolda*) Luați-i acestei femei copilul...

IZOLDA: (*sbătându-se disperată*). Nu, călăilor... Nu...

(*Ienicerii, însă, reușesc să-i smulgă copilul din brațe și-l duc afară din cort. Izolda rămâne în picioare, ca de piatră*).

AHMED: (*către prietenii lui Ion, strânși acum laolaltă*) Iar voi spuneți-vă ultimul cuvânt!

ION-VODĂ: Cutează, Ahmed... cutează! Dacă împărăția lui Selim nu-l poate înfrânge pe Ion al Moldovei decât lovindu-l pela spate — îi las și aiaștă poartă de scăpare... Numai ia seama, Ahmed... puteți ucide un trup, puteți innăbuși un glas, puteți sdrobi o minte — dar niciodată...

(*Și în această clipă, glasul Voevodului se frânge într'un icnet dureros. Ahmed-Pașa a făcut un semn cu mâna către Dzigala-Zadé, care toată vremea a stat în spatele lui Ion-Vodă cu ochii țintă spre comandantul turc. Cu o mișcare pe care nimeni n'a putut-o preveni, Dzigala-Zadé și-a smuls stiletul dela brâu și i l-a înfipt Voevodului în spate. Doar țipătul de spaimă al Izoldei s'a auzit în miimea de clipă a saltului ucigaș. Pentru toți lovitura a venit pe neașteptate, chiar și Ahmed tresărind sub brutalitatea cu care a fost dată. Voevodul a căzut la pământ cu fața în jos și toți privesc colosul trupului său doborât atâta de ușor. Deodată, însă, Ion Vodă schițează gestul ridicării. Groaza călăilor crește. Roabele se refugiază spre ușă. Ion-Vodă își caută cu privirea călăul, care a înghețat lipit de peretele cortului. Voevodul smulge din mâna unui ienicer buimac iataganul și-l lovește pe Dzigala-Zadé drept în creștet. Are o nouă clătinare. Prietenii îl prind în brațele lor*).

ION-VODĂ: (*continuând ideia ultimei replici*) Nu... niciodată norodul întreg al Moldovei n'o să-l puteți smulge din rădăcinile lui...

(*Răzburarea săvârșită și eoul vorbelor Voevodului au darul să-i innebunească pe turci. Se îngrămădesc toți spre ieșire, fuga și panica lor fiind acoperite de urlul dement al lui Ahmed*).

AHMED: Aduceți cămilele... aduceți cămilele...

SCENA VI

(Ion-Vodă a rămas în picioare, sprijinit de prieteni, avându-i pe toți în jur. Voevodul arată semeț, cu o față luminoasă, cu o privire care despică vremea. Va vorbi pentru sine însuși și pentru cei care au crezut în destinul lui și i-au rămas credincioși până la ultima clipă).

ION-VODĂ: Văz lanțurile robilor prăbușindu-se și noroadele ridicându-se... Văz țara mea crescând și înflorind mândră și liberă... Văz omenirea bătând cu o singură inimă... Pentru ca jertfele noastre să nu fie zadarnice și pentru ca visul nostru să se înlăptuiască, vă spun vouă care veți veni după noi: Indrăzniți... Indrăzniți... Indrăzniți...

Corlina

București, Sinaia, Valea Vinului
Septembrie 1950 — Octombrie 1951

NOAPTEA IN FLĂCĂRI

PARTEA I-a

1

Sus pe Feleac stă hanul tainic,
La margine de Cluj dormind,
Afumă hornul ca un ceainic
Uitat de cine știe când.
Afară ploaia bate rece
Plesnind în noapte ca un bici,
Dar oare nimeni nu-mi petrece
Prin încăperile de-aici?
Colea'n odăi, ori nu-i paharul
Umplut și nu s'aude-a vin?
Și Gusty-baci, lăutarul
Cu singuraticu-i suspin...
Coconi cu fețe buhăite,
Au nu-mi petrec printre femei?
Și nici cocoane mbătrânite
Plătind ibovnici tinerei?
Nimic. Doar noaptea grea cețoasă
Și ploaia cade pe pământ
Și stropii ei pe han se lasă,
Ca frunza toamnei pe mormânt.
Ferestrele mai luminează
Răzbind cu raza lor târziu
Și strecurate'ncet, așează
Pe drum, un petec auriu.
Tăcere, umedă tăcere,
Incremeniți copacii stau —
Te uiți prin geam, în încăpere:
Doi călători la masă beau.
Hangiul toarnă în pahare
Și din odaie iese iar
Și ceasul vechi, parcă tresare
Sunându-și orele arar.

Dar cine sunt, ce drum îi poartă
Ce gând la han îi abătu,
Când noaptea cu toiagu'n poartă
Ca un drumeț târziu bătu?
Ce drum îi poartă și-i socoate
În ceas de noapte'ntârziat
Când, după nori și luna poate
Oprită'n loc s'o fi culcat?
— « Plecați, dar, mâine dimineață? »
Întreabă unul dintre ei,
Un om mărunț, smolit la față.
— « Da, plec în zori, mă duc, Andrei! ».
Răspunde celălalt: — « Se vede
« C'am fost în fabrică numit.
« Și parcă mi-ar veni a crede
« C'om duce tot la bun sfârșit.
« Tu stai aici în Cluj și-așteaptă,
« Eu am să lupt să vii și tu,
« Și-atuncea treaba se îndreaptă
« Că prea mult timp pe loc stătu
... Andrei e maistru. Prin țară
La multe fabrici a lucrat
Și multe lucruri se'ntâmplară
În viața lui de om umblat.
Până'ntr'o zi, când adăstase
La fabrica de porțelan,
În Cluj la « Iris », și rămase
Slujind stăpânii an de an.
Patronul fabricii, om mare,
Bogat cum rar găseai sub cer,
Bănet destul și lucruri rare
Strângea în casele-i de fier.
Voinic și tânăr se păstrase
Cu vinuri scumpe și femei.
(Cu ginerele lui la masă
Întârzia acum Andrei.)
Cât despre ginere, s'ar spune
Că'n toate cele-i priceput.
Pândind câștiguri mari și bune
Prin multe locuri a trecut.
Raul îl cheamă. — Andrei îl știe.
La mână-i darnic cum mai rar,
Că din sticluța cu răchie
Adesea-i toarnă în pahar.
De-acum Raul la Turda pleacă,
Contabil la « Ceramica ».
(Acolo multe o să facă,
Andrei în sine se gândea).

Afară casele se'nmoaie
Sub negrul ploilor dolman,
Și vinul curge în șiroaie
La margine de Cluj în han.
Târzie vreme și urâtă,
Mocnesc și arborii'n păduri
Și'ntregul cer parcă-i o sită,
Cu mii de găuri și spărturi.
Cei doi prieteni ies pe ușă
Ca niște umbre'n noapte pier.
Ca o cetate de cenușă
Stă hanu 'n urma lor stingher.
Hangiul pune trei lăcate
Și stinge lămpile din han
Și-adoarme-apoi, pe jumătate,
Proptit cu ochii în tavan.

2

Trece Arieșul la vale
Cu vuiet prin pietrele mari,
Pe-un mal cu frunzișuri domoale,
Freamătă brazi și stejari.
Pe celălalt mal se ridică,
Ascunsă'ntre valuri de fum,
O fabrică veche și mică,
Cu zidul plecat lângă drum.
Pe poartă « Ceramica » scrie,
Cu litere vechi, de demult.
Arieșul povestea i-o știe
Și-adesea am stat s'o ascult.
În curte-i mișcare
Și pulbere de porțelan,
Cosește cu mătura-i mare
Bătrânul Codan.
Mărunt, cocoșat și tăcut,
Cu fața-i vicleană și hâdă
Odată îl vezi abătut,
Odată începe să râdă
Și-ți spune la verzi și uscate,
Un ochi i se strâmbă, se sbate.
Bătrânii vorbesc câte-odată
Că mintea-i ar fi deocheată.
Cu mătura lungă în mână
Gunoaiele curții le mână.
Alături trec oameni cu chipul albit
De pulberea fină, măruntă,
Și vuietul halelor suie'mplinit
Văzduhul înalt îl înfruntă.

E primăvară bogată.
 Apele râului, mari,
 Cu vuiet prin albia lată
 S'aud printre brazi și stejari.
 În parcul străvechi dela școală
 Copiii se joacă, se-ascund
 Și soarele-și leagă beteala
 Pe fețe.

prin ramuri,
 pe prund.

Acuma și schimbul e gata,
 La fabrica de porțelan,
 Pe poartă ieșind se arată
 Maistrul Stoian.
 Se'ndreaptă încet pe cărare
 Spre școală. Copiii-l așteaptă.
 Petrică, băiatul mai mare
 În fugă spre el se îndreaptă.
 Dar fata, Ileana, pe unde-i?
 N'o vede,

Ci unde-o fi?

O strigă, dar nu-i.

Se ascunde.

Când iată, plângând o zări.

— «Tătucă, nu-i mingea că, iată,

«Așa am svârlit-o în sus,

«În râu a căzut și pe dată

«Pe apă la vale s'a dus.

«Eu cred c'a mâncat-o vre-un pește

«Că n'am mai văzut-o de fel.»

Stoian o ta'n brațe, zâmbește,

Petrică zâmbește și el:

— «Da' peștele mingi nu mănâncă!».

— «Ba da, și'ncă tare-i mai plac».

Și iarăși începe să plângă:

— «Fără minge eu ce să mă fac...»

— «Ei, lasă Ileană, tu, lasă

«Nu plânge, că eu ți-o lua

«O minge cu mult mai frumoasă

«Să ai tu cu ce te juca.

«Dar vezi, să te joci cu măsură

«Și nu lângă apă, să știi,

«Că peștele iară ți-o fură

«Și iar fără minge rămâi».

Cu'ncetul, fetița se liniștește

Și merg către casă toți trei.

Pe străzi, printre arbori, un vânt se trezește

Și soarele varsă scântei.

Și păsări în cercuri albastre

Se'ntorc călătoare din Sud,

S'aseamănă zilele noastre
Cu mugurul tânăr și crud.
E primăvară bogată—
Apele râului mari,
Cu coama în vânt resfirată
S'aud printre brazi și stejari.
Și totu' ce proaspăt, ce crud e!
Ascultă, te bucură cum
Viața întreagă s'aude
Prin timp, cum își spintecă drum.

3

Vestea repede s'a dus
La « Ceramica », înedată,
Maistrul Stoian le-a spus
Știe-acum fabrica toată.

A venit un inginer
Nou, deabia ieșit din școală.
— Uite-l, la cuptoare'n hală
Cu compasul cel de fier.

Și-un contabil a venit
Dela Cluj, pe cât se pare,
Numai pântecu-i cam mare
Incolo, e potrivit.

Directorul Moldovan
Pe contabil îl descoase:
(— Roș la față și cam gras e:
Să nu fie bețivan!).

Dar contabilul e tare:
— « Eu la toate-s priceput
« Până și la pavoazare
« Nimenea nu m'a 'ntrecut.

« Măine chiar o să vedeți
« Cum le aranjez pe toate,
« Cu lozinci frumos tăiate
« Potrivite pe pereți ».

— « Asta nici nu ți se cere.
Sindicatul va lucra ».
— « Da, dar eu l-oi ajuta
« Și voi face-o cu plăcere.

« Că de lucru nu mă tem
« Fie treabă cât de multă. »
Moldovan îl tot ascultă
Și își zice: — « Să-l vedem !

De vorbit nu-l poți opri
Are-o gură, sărăcie !
Vorbăreții ăștia, mie
Nu-mi prea plac.
Dar nu-l poți ști ! »

Inginerul însă-i tare
Mohorît și fără zel.
N'are cameră, și n'are
Cunoștințe'n târg, de fel.

Șade singur ziua toată
Întristat și necăjit.
Dar contabilul pe dată
Locuință i-a găsit.

Intr'o casă cu grădini
Ce-o cuprind și-o înconjoară,
Unde'n foșnet rar, spre seară
Se deschid tăcuții crini.

Locuia acolo Roth.
Avocat. Avere mare
A avut, dar nu mai are.
I-au luat săracii tot.



Numai fabrica n'a stat,
Ci vuia netulburată.
Și cei doi veniți odată
Repede s'au învățat.

4

În zori de zi, la partid.
Ferestrele larg se deschid.
Boarea de-afară năvălește bogată,
Secretarul trage aer mult în plămâni,
Se plimbă prin odaia luminată,
Îngânând un cântec auzit din bătrâni.

Vechi ceramist, încercat,
Nu-i prea înalt de statură.
Dar spatele-i lat
Arată putere, măsură.

Și anii trecuți i-au lăsat
Prin păr câte-un fir argintat.
Multe-a trăit și-a văzut,
Adesea rămâne tăcut
Cu ochii departe, prin vreme,
Când prinde-amintirea să-l cheme.
Era încă mic copilăș
Când tata-i pleca din oraș.

Plecaser departe'ntr'o mină
Și dus a fost — dus
Și-acolo-i fu dat să rămână
Căci anii de-atunci, l-au răpus.

Târziu o scrisoare-i vestise
Că'n mină murise.

Despre toate acestea vorbește
Amintirea cu sunetu-i viu,
Și'n păru-i bogat, când sclipește
Tăcut, câte-un fir argintiu.
Înainte de vreme-argintiu.

— « Noroc, Pavele ! »
— « Stai jos, frate Stoian.
« Ei, ce spui de fabrica noastră,
« Crezi că va merge, ori ba ? »
Stoian se uita pe fereastră,
Secția lui gânditor o privea.
— « Merge, pe dracu ! Mai mult stă pe loc.
« Zilele trec, uite, vremea-i târzie.
« Planul curând va veni la soroc.
« La noi de rebut n'ai loc în magazie.
« Cu Francisc să știi că e greu să lucrezi
« Că mințile-aiurea îi zboară.
« El una-ți tot spune că izolatorii
« Nu s'au făcut încă'n țară.
« Crezusem și eu că o face ceva,
« Dar el nici că'ncearcă vre-o treabă ».
— « Stai frate, încet, nu așa !
« Se vede că judeci în grabă.
« Tu-i judeci pe toți după tine.
« Așa și cu el ai făcut.
« Ori uiți tu din ce lume vine,
« Pe unde-a trăit în trecut ?
« Ce vrei, socialismul să-l facem noi doi ?
« La astea se-așteaptă poporul ?
« Așa ne învață partidul pe noi,
« În oameni să dăm cu piciorul ?

« Tu spui de Francisc, dar noi, singur de toi
 « L-am lăsat, ca pe-un pom în câmpie,
 « L-am lăsat singurel cu nevasta lui Roth,
 « Să-i cânte ea câte le știe. »
 — « Dar asta de-unde-ai aflat? »
 — « Știu multe eu, n'ai nici-o teamă.
 « Mai știu că-i băiat învățat
 « Și-ar fi un tovarăș de seamă.
 « Să-l atragem în muncă, să-i dăm ajutor,
 « Și-ai să vezi cât de bine-o să fie. »
 — « Bine, dar când să le facem pe toate
 « Că, vezi, altă treabă la ușă ne bate.
 « Știi doar că începem zidirea chiar mâine,
 « C'așa cum e fabrica, nu va rămâne
 « Mică și veche, n'ai loc să te miști!
 « S'aducem și maistrul de care
 « Ne spuse contabilul ieri. »
 — « Dar frate, avem noi destui comuniști,
 « Avem noi puteri.
 « S'aducem și maistrul — zidirea să'nceapă,
 « Dar noi, comuniștii, mereu să dăm zor.
 « Pe oameni să-i facem întâi să priceapă
 « Că fabrica asta-i a lor.
 « Vom face și zidul, vom face de toate
 « Silința ne-om da-o mereu.
 « Dar fără de oameni nimic nu se poate.
 « Pe oameni să-i crești e mai greu ».

5

Munca porni. Lemnari. Zidari.
 Bat târnăcoapele, și sapă.
 Se'nalță'n curte hale mari
 Cuptoarele să ni le'ncapă.
 În jurul fabricii bătrâne
 Înalte schele se'mpletesc,
 Până târziu Stoian rămase
 Când stele'n ceruri strălucesc.

Dar dela Cluj, din depărtare,
 Veni un maistru nou, răcut.

Mersese vorba c'ar fi tare
 Cunoscător și priceput.
 Andrei, îi spune.

Om de treabă
 Dintru 'nceput s'a arătat.
 El face totul fără grabă
 Și pare foarte așezat.

Și fabrica pe dinafară
 Creștea cu fiecare zi.
 Dar multe lucruri se'ntâmplară,
 Și eu pe rând le-oi povesti.

6

O zi se trezește; pr'n arbori uitați
 Grădina se leagănă-alene.
 O casă ascunsă'ntre paltini rotați
 Tresare pe plaiuri turdene.
 În camera mare se-aude foșnind
 În pat o pisică persană.
 Un geam se deschide încet, scârțâind,
 Și'n geam se ivește Roxana.
 Se uită 'n grădină:

— « Ce groaznic plictis !

« Ce păsări, ce flori inutile.
 « Aceeași tăcere m'a 'nvins și-a închis
 « În sufletu-mi lăncede zile.
 « De trei ori pe Drumeș întreg l-am citit
 « Și totuși sub semnele serii,
 « Pasiunile mele s'au stins, s'au strivit
 « În târgul acestor mizerii ».
 Se uită Roxana, oftează din greu.
 Bărbatul ei Roth, avocatul,
 Mereu după treburi, afaceri, mereu,
 Nu mai conținește umblatul.
 Moșia lor mare, pe Someș în sus
 S'a dus, au luat-o calicii.
 Ei singuri rămas-au, când anii s'au dus,
 Robiți așteptării și fricii.
 — « Francisc inginerul, el singur va fi
 « Tristețea-mi în patimi s'o'nece.
 « De-acum poate alte plăceri vor veni
 « Și zilele altfel vor trece »,



Francisc inginerul, venea de departe.
 Prin țară el tot pribegise
 În tânăra-i viață el n'a avut parte
 De gânduri, de cântec, de vise.
 Acolo'n orașul culcat pe Târnave,
 Părintele lui, arhivarul,
 Cu tâmpile de ghiață, zile bolnave,
 O viață-și purtase amarul.
 Copiii plecară prin lume de mici,
 Și singur Francisc învățase.

Acum la « Ceramica » în fabrică-aici
 Muncea printre hale ceţoase.
 Cândva'n studenţie când alţii, haihui,
 Prin cârciumi zăceau în beţie,
 Francisc în odaie cu cărţile lui,
 Visase atâtea să ştie.
 Dar toate muriră, s'au stins fără rost,
 Şi vise şi gânduri domoale.
 Aicea la Turda-şi găsi adăpost
 Să fabrice străchini şi oale.
 Cu Roth avocatul adesea stătu
 El seara, la lungi spovedanii —
 Şi fără să simtă, să ştie, căzu
 De grabă, în mreaja Roxanei.



În fabrică toate mergeau cam încet,
 Doar fierberea parcă sporise —
 Bătrâni, muncitori, ceramişti, tineret —
 De când vestea nouă venise
 Intr'una vorbeau, se certau, discutând:
 — « Izolatori în loc de oale?
 « Aşa ceva nu se va face nici când,
 « N'avem nici măcar materiale.
 « La noi porţelanul e slab şi plesneşte
 « Şi nu ţine la greutate ».
 Un tânăr zâmbi. — « Ei, ce râzi proteste?
 « Voi credeţi că totul se poate. »
 Francisc asculta, şi în gând îşi spunea:
 — « Pe dracu aici îl vom face.
 « Cu-acest caolin? Om trăi şi-om vedea!
 « Cu halele acestea sărace?
 Nimic nu-l lega de'ncercările lor.
 — « Prostii: Visuri sterpe şi goale
 « Să fabrici de-odată un izolator
 « În fabrica asta de oale? »
 Gândise şi el să lucreze cândva
 Sub bolţi de uzini uriaşe,
 Şi-acum parc'adesea Francisc auzea
 Tumultul din marile-oraşe.
 Dar el nimerise aici, îngropat
 Sub umbra Feleacului, veche,
 În târgul acesta mărunţ şi uitat,
 Să-i geamă trei roţi la ureche.
 Contabilul Raul adesea venea
 La Roth, petrecând împreună,
 Cum corbii, când iarna-i pustie şi grea
 În stoluri spre seară s'adună.
 Obloane cădeau scârţâind cu suspin
 Şi câini păzeau slobozi prin curte,

Când radio Londra minciuni și venin
 Scuipa pe undele scurte.
 Dar Francisc stătea, ascultând nemișcat,
 Cu gândul aiurea, departe;
 Părea că prin noapte clopote bat,
 De-asupra pădurilor moarte.
 În jur erau oamenii care-ascultau
 Miciuni, calomnii, isterie,
 Și lacomii ochi parcă'n zare vedeau
 Pierdute moșii cum învie.
 Ci Francisc tot singur mereu și străin,
 Simțea între ei cum rămâne.

Și luna trecea legănându-se lin
 În apele noastre bătrâne.
 Scârbit de viață, de lume, de toate,
 Francisc lânzezea în uitare.
 « O fată măcar dac'ar fi să se-arate,
 « O dragoste înălțătoare,
 « Roxana-i o târfă, ce vrei,
 « O târfă ascunsă' n mătase.
 « Și totuși adesea în brațele ei,
 « Mă pierd ca un câine de casă.
 « Se vaetă timpul cu gust de leșie,
 « Nimic nu mă strigă, nu-mi place,
 « Și fiecă zi, ca o floare sălcie
 « Uscată alătura-mi zace.
 « Și totuși în piept tinerețea mi-o simt,
 « Viața mă chiamă, mă cere,
 « Un vânt de-ar veni să mă' mplânte 'n pământ
 « Să simt că rodesc în putere ».

7

În hale lucrul merge tare greu.
 Plesnesc izolatori, se rup mereu.
 Ii scoți și ți se par că-s buni.

Dar, iată,

Când îi încerci, odată-i vezi plesnind.
 Se deslipesc, bucată cu bucată,
 Și-așa se' ntâmplă'n fie care rând.

Privim prin curte piese aruncate —
 Izolatori plesniți pe jumătate.
 Când îi vedem, durerea lor ne doare;
 Pe stâlpi, ce bine-ar fi putut să steie
 În nopți de smoală, poate fiecare
 Călăuzind electrica scânteie.

Și dacă n'ar fi stat plesniți aici,
 Tu rază, ai fi fost să te ridici,
 Ai fi trecut cu sborul tău fecric,
 Și poate undeva 'ntru sat ascuns,
 Pe unde-acum e încă întuneric,
 Lumina vremii noastre-ar fi ajuns.

Afară-i cald. La geamul cu rebut
 Moș Toader stă, se uită abătut.
 Izolatorii lui plesniți în două,
 Cu gura știrbă parcă-i râd în nas:
 — « Ei, tune dracu'n treaba asta nouă !
 « Că toți is spărți, nici unul n'a rămas.

« De când mă știu, la farfurii și oale
 « Eram neîntrecut. Dar matahale
 « Ca astea n'am făcut și nu știu face.
 « La bătrânețe-acum să mai încep ?
 « Odată-i bun, odată se desface,
 « Eu niciodată nu pot să pricep ».

Cât despre inginer — el face, drege,
 Dar nimenea de fel nu-l înțelege.
 Și Moldovan directorul nu doarme,
 Nici masă n'are, n'are ceas tihnit:
 — « De ce-or fi să se rupă, să se sfarme ?
 Se'ntrecabă 'ngândurat și chinuit.

« Ce cântec viu se leagănă'n pădure
 « Stihiiilor puterea să le-o fure —
 « Pe șantiere-așteaptă muncitorii,
 « Lumină peste câmpuri a trecut.
 « La noi aici, sfărmați, izolatorii
 « Se strâng în magazia cu rebut.

« Hei, n'am simțit pe umeri grea, povara
 « Când oțelar eram la Hunedoara.
 « Acolo toate le știam prea bine
 « Cuptoare, macara, oțel topit —
 « Aici mi-s cunoștințele puține
 « Și nu știu ce-am să fac pân'la sfârșit.

« Când m'a trimis partidul, eu le-am spus
 « Că ceramicist eu n'am fost și nici nu-s.
 « Acuma, Moldovane, n'ai ce face,
 « Ceramică să te apuci să'nveți,
 « Și capul tău care de-o vreme tace
 « Mai gădilă-l o leacă de pereți.

« Rușine, tu, ilegalist bătrân !
 « Ca mâine alte fabrici te rămân.
 « Și tu te vaeți, ca o babă chioară,
 « Izolatorii crapă și se duc.
 « De treaba asta care nu-i ușoară,
 « E timpul mai cu râvnă să m'apuc ».

Stoian maistru fruntaș, se tot gândește.
 Afară vântu'n arbori se'mpletește.
 Copiii dorm. Culcată-i și nevasta —
 Doar el în pat nu poate adormi.
 « Ce dracu să mai fie treaba asta
 « Ce bai or fi având, de ce-or plesni ?

« Eu cred că Francisc nu-și prea dă silință
 « Pe cât l-ar ajuta a lui știință.
 « Că, vezi, în meserie știe multe,
 « Ca inginer se pare priceput,
 « Dar glasul nostru nu vrea să-l asculte
 « Și parcă nu-i așa cum l-am crezut ».



Raul acasă' nvăluit de umbre
 Priviri aruncă'ntunecate, sumbre:
 — « Eh, rostul meu ei n'or putea să-l știe !
 « Contabil încurcat printre hârtii,
 « Cu numere, mereu la datorie,
 « Ca șoarecii ascunși prin magazii.

« Nici când n'or ști cu ce cumplit temei
 « Am fost trimis aicea printre ei.
 « Contabilul e câine de birouri,
 « Dar mâna mea o vor simți adânc.
 « Pe cerul lumii se adună nouri
 « De foc, umblând cu moartea la oblânc.

« Ei nu pot ști c'avuse socrul meu
 « O fabrică ce-ași moșteni-o eu.
 « Și nu pot ști ce ură se trezește
 « În pieptul meu, când stau în preajma lor,
 « Cum sufăr și mă chinui nebunește
 « Că din stăpân ajuns-am slujitor ».

8

— « Al dracului timp ! Cum mai sboară !
 Uite că-i mijloc de vară,
 Și planul, la noi, cam pe loc !
 Oale și vase mărunte

Sunt ele multe în stoc,
Dar nu sunt lucruri de frunte.
La asta mereu mă gândesc
Că izolatorii lipsesc.»
Așa spunea Pavel odată
La Moldovan în birou.
Stoian cu privirea 'ncruntată:
— «Știu, zice, nu-i lucru nou.
«Știu eu că vina-i a mea,
«Dar ce să fac Pavele, spune!
«De-aș ști, zi și noapte aș lucra
«Piese de 'naltă tensiune.»
— «Stați — le vorbi Moldovan —
«Sarcini avem felurite.
«Toate să fie 'mplinite,
«Asta se cere în plan.
«Tu dă-i înainte cum zici,
«Noi vom lucra deocamdată.
«Izolatori din cei mici,
«Că se fac dintr'o bucată.
«Acolo-i mult mai ușor
«Și munca va merge cu spor.»
— «Da — zice Pavel — e bine
«Zilele-acestea să 'ncepem,
«Să dăm mai întâi se cuvine
«Ce ne pricepem».
— «Eu să tot cerc, zi, mereu
«Iar alții să lucre din greu?
«Apoi cui i-a fost dat să audă?»
Stoian le răspunde cu ciudă.
— «Lasă, de-ar fi cu noroc,
«Dacă 'ncercarea fți iese,
«Dacă lipești cele piese,
«Tu faci cât toți la un loc».

A doua zi'n zori a venit
Moldovan —
A chemat muncitorii.
Cu patimă'n glas le-a vorbit
De planul cu izolatorii.
Și lucrul porni cu avânt.
Dar mulți din câți sânt,
Increderea n'aveau prea mare
In izolatoare.

Tiparele fură schimbate,
Uneltele, iară, mai toate,
Și astfel curând
Fabrica 'ntreagă vuind
Incepuse să bată mai tare,
Ca o inimă tânără, mare.

Pavel a adunat
Pe toți comuniștii la sfat,
Cu ei hotărând să lucreze
Mereu cu privirile treze.
Și când au pornit — n'au mai stat.

N'au trecut zile prea multe
Și'n fabrică iată ce viu
Freamăt adânc, — ce tumult e
Din zori până noaptea târziu !

Odată apoi, într'o seară,
Cuptoarele mari s'au deschis
Și toți au văzut cum coboară
Un cântec,

un freamăt,
un vis:

În față stau izolatorii.
Primii ! Pe scânduri albesc.
În jur adunați, muncitorii
Infiorați îi privesc.
Sunt piese de mică tensiune,
Dar fiecă izolator
Parcă-ți vorbește, îți spune
Izbânzile din viitor.
Mașinile tac.

Liniște'n jur.
Piese-le-și caută
albul contur.

Pe boltă alunecă norii,
Amurgul coboară sâlhui
Și'nvăluie izolatorii
În purpura razelor lui.

9

Hală lungă, hală 'ntunecoasă,
Înșirate stau cuptoare'n rând.
Înăuntrul lor pe piatra groasă
Focuri mari s'aud acum arzând.
Zi și noapte ard aici în hală
Piese pentru izolatori.
Acum seara-și tulbură cerneala,
Prin ferești se văd fâșii de nori.

Radu e la schimb, lângă cuptoare,
Stă și-ascultă focul lor ascuns.
Și-a aprins băiatul o țigare,
Fum subțire'n aer a străpuns.

Tânăr e flăcăul — încă n'are
Impliniți nici douăzeci de ani.
Fața lui prelungă — zâmbitoare,
Părul ca toamnătecii castani,

Ochii verzi — ca niște ape'ncete,
Trupul drept, subțire — mlădiat.
După el au plâns destule fete
Și destule fete-au suspinat.

Vine-acuma seara la fereastră,
Radu știe fiecăre cuptor,
Vede printr'un ochi cu sticlă-albastră
Piese pentru izolatori.

Iute inginerul Francisc vine,
Intr'o salopetă îmbrăcat.
El pe Radu-l știe cel mai bine.
— Plin de viață, tare bun băiat !

Și lui Radu ingineru-i place —
Că și el e tânăr. Doar atât:
Când e liber face el ce face,
Tot în casă șade zăvorât.

— « Ce s'aude Radule ? »

— « Ca ceasul !

Am băgat curcanul la cuptor ! »
Francisc își închide 'ncet compasul
Și s'așează jos lângă fecior.

Stau de vorbă despre câte cele,
Noaptea s'a lăsat fără s'o știi,
Și pe boltă se iviră stele
Cu lumini încete, aurii.

Deseori cu Radu întârzie
Francisc, și vorbește deseori.
Despre toate Radu-ar vrea să știe —
Mai ales despre izolatori.

— « Asta-i drept că-i facem prima dată.
« Până azi în țară n'am făcut !
« D'a i-om prinde noi de beregată,
« Că de mult cu ei ne-am tot sbătut ».

Planuri fac, vorbesc, și Francisc crește
Lângă Radu, parcă mai întreg,
Zi de zi s'apropie frățeste,
Zi de zi mai bine se'nțeleg.

— « Mergem, dar, duminică la pește.
« Știu eu somni și mrețe într'un loc ! »
— « Bine, mergem ! » Francisc se pornește.
— « Spor la lucru, Radule ». — « Noroc ! »

10

— « Tovarășe Francisc !

Sunt eu,

« Eu, Radu — hai, mergem la pește. »
În cameră, Francisc cu greu
Din somnu-i adânc se trezește.
Pe Radu-l aude afară
Strigându-l cu glas tineresc.
Ce limpezi sunt zorile vara !
Deasupra copacilor, cresc
Culorile cerului, clare,
În fluvii de foc, purpurii.
Bogat revărsându-se'n zare
Lumina inundă câmpii.

Francisc privește'n fereastră,
Se scoală, se'mbracă grăbit.
Afară pe bolta albastră
Un șoim se'nălța liniștit.
Și ușa când dă s'o deschidă
Roxana apare, lividă,
Cu păr despletit, umeri goi.
Ar vrea să-l oprească, să-l țină,
Și-l cheamă acum înapoi,
Cu ea să rămână.
Dar Francisc aude, afară,
Pe Radu strigându-l de zor,
Răcoarea și vântul de vară,
Și cântecul păsărilor.
Și undeva parcă, aproape,
Arieșul în valuri cânta,
Cu glasul bătrânelor ape
De parcă-l striga,

îl chema.

Pornește, se'ndreaptă spre poartă
Hei, Radu de când aștepta.

În uși, ca o pasăre moartă
Roxana tăcută stătea.

— « Tovarășe Francisc, noroc !
« Ne ducem în sus, spre poiană.

« Știu eu acolo un loc
 « Cu somn berechet și cu mreană ».
 — « Da' sculele-s bune? »

— « Speciale !

« Vin peștii anume, să-i vezi. »
 Și pleacă prin crânguri domoale
 Prin lanuri prin lunci, prin livezi.
 Cu apele sale bătrâne
 Și râul s'aude sub mal,
 În vale orașul rămâne
 Mărunt și uitat după deal.
 Ariniști și sălcii pletoase
 Se-apleacă mișcate de vânt,
 Și pajiști cu verde mătase
 Cu foșnet s'aștern la pământ.
 Cei doi au pornit pe-o cărare,
 Pădurea se clatină'n zare,
 Poiana spre care-au pornit
 Scăldată'n lumini s'a ivit.

— « Cârligele !

Ține aici !

« Astea sunt pentru mreane mai mici.
 « Colea, la adânc, în vâltoare,
 « Om pune cârligul cel mare.
 « Că somnul, bătrân mustăcios,
 « Viclean e și-al naibii din fire
 « S'ascunde sub malul pietros
 — « Dar sfoara nu-ți pare subțire? »
 Intreabă Francisc.

— « Nu-i nimic,

« Subțire să fie, da-i tare.
 « Să fie oricât de voinic
 « De-aici nu mai află scăpare.
 « Așaa ! Iar acum câte-un pic
 « Pe mal să ne'ntindem la soare. »

Francisc niciodată de când e
 La râu după pești n'a umblat,
 Așteaptă să vadă ce-or prinde
 Că Radu-i băiat desghețat.
 Și-i place flăcăul — îi place,
 La fabrică-i cel mai isteț.
 De toate se-apucă și face,
 E vesel mereu și glumeț.
 Acuma vorbesc despre toate:
 — « Sunt strașnice fete la noi.
 « Oricine pe-aici se abate
 « În veci nu mai pleacă'napoi.

« Să stați, să cunoașteți mai bine
« Cum stăm, cum trăim, cum muncim
« Doar izolatorul ne ține
« Că rostul noi nu i-l prea știm. »
— « Cam greu e cu izolatorii
« Că'n țară noi n'am mai făcut.
« Și nu știu nimic muncitorii,
« Nici eu nu sunt prea priceput ».
— « Dar dac'am cerca, ce-o să fie?
« Că nimeni de-odată nu știe !
« Eu zic să'ncercăm,
« Noi doi, și cu badea Stoian.
« Pe el să-l luăm.
« Că-i meșter bun la porțelan.
« Doar piesele-s bune
« Atâta, că nu se lipesc.
« Eu cred că nu-i mare minune,
« Așa mă gândesc. »
Francisc inginerul ascultă,
Se uită la Radu.. Ce multă
Incredere'n el și tărie,
De parcă i-ar place să fie
Ca Radu și el — mai vioi,
Să nu dea nici când înapoi.

« Dar iată... Se sbate
Cârligul cel mare, se sbate vârtos.
Radu-i în apă și scoate
Un somn tuciuriu, mustăcios:
— « Hai vină, balaure, vină.
Așaa !

Nu mișca !

Stai pe loc !

« Se vede că-ți place slănina.
« Să fii cu noroc ! »
— « Uite și cealaltă sfoară ! »
Francisc se'ndreaptă tiptil,
Apucă, și-o trage afară.
Se bucură ca un copil.

Radu îl strigă:

— « Am spus eu că vine,
« Doar suntem pescari cu'ndemânare.
« Acuma să mergem la mine
« Să-i punem colea la frigare. »

Duminică. Soare și vânt.
In zare pădurea rămâne.
Și râul s'aude cântând
Cu apele sale bătrâne.

De-atuncea, pe apă în sus,
 Adesea Francisc rătăcise
 Și Radu mereu i-a tot spus.
 De-atâtea ori îl auzise
 Când somnul cădea la cârlige,
 Prindea băietanul să strige:
 — Hai vină, balaure, vină
 Așaa !

Nu mișca !

Stai pe loc !

« Se vede să-ți place slănina.
 « Să fii cu noroc, »
 Și'n clipe de lungă-asteptare
 Pe mal, când stătură la soare
 De fabrica lor i-a tot spus,
 Acolo, pe apă în sus.
 Și mi s'au împrietenit,
 Că-aveau amândoi fire bună.
 La muncă ori la pescuit,
 Mereu îi vedeai împreună.

11

— « Mucegai, mucegai !

« Viață proastă !

Ce-ași face-o beție !

« Mucegai e în târg, mucegai,
 « Dar o cârciumă-i musai să fie.
 « Hei, prin ce colțuri, pe unde
 « Sub mese să zaci aruncat,
 « Prin ce hardughie se-ascunde
 « Muieră cu spatele lat.
 « Deseară, deseară, nu strică
 (Își zice în sine Andrei)
 « Să prind zece proști din fabrică
 « Să fac o beție cu ei.
 « Deseară să-mi caut gealații.
 « Cine nu știe să bea,
 « Să-i crape ficații
 « Scuipați pe podea ! »
 Colindă Andrei pe la hale
 Făcând cunoștință cu toți.
 Vorbește mereu, dă târcoale
 Intreabă de fii, de nepoți.
 — « Măi fraților, viață urâtă
 « Aicea-i la voi în oraș.
 « O cârciumă-așa mai dosită,
 « Nu știți la un loc mărghinaș ?

« Că vinul doar cui nu i-ar place,
« Vin bun învechit în butoi —
« Ce-ați zice diseară de-am face
« Așa, o'ntâlnire'ntre noi ? »
Vreo zece mai slabi la ispită
Se leagă să meargă și ei.
Cu vorba lui meșteșugită
Pricepe să-i smulgă Andrei.
Și Géza fochistul și Pop
Se leagă să vie să bea.
Și Mitru lui Gheorghe Potop,
Și alții cu dâșii câțiva.
Moș Toader se leagă și el:
Să bei un pahar — nu-i păcat.
De după spurcatul război
Un strop parcă n'a mai gustat;
Și seara a dracului, vine
Cu coada târâș după ea,
Andrei cu cei zece s'aține
Spre cârciuma lui Gură-Rea.
Cârciumă joasă
Uitată,

cu patru odăi.

— « Tu, cârciumar, adă vinul pe masă
« Să-l sorb eu cu oamenii mei ».
Gură-Rea, cârciumarul
Uscat și tăcut,
Zâmbi cu uitarea-i sticloasă.
Ho, ho, ceramiștii de mult n'au trecut
Pe la cârciuma lui puturoasă !
Și vinul începe să curgă'n pahare.
Negru ! Parcă-i sânge de urs.
Atâta vin de mult, cârciumare,
Prin cârciuma ta n'a mai curs.
Beția începe cu vechiu-i ecou,
Se clatină capul buimac.
Gură Rea în butoi are mațe de bou
Umplute din plin cu tabac.
Și vinul se suie la cap
Că-i tare și n'au ce să-i facă.
Bătând din picior, ca un țap,
Andrei sare'n lături și joacă.
Și mințile-amar se'nfierbântă,
Odaia se'ntoarce pe dos.
Mitru c'o lingură frântă
Bate în masă vârtos.
Géza fochistul se ține de pântec,
Pop joacă cu sticla la gură,
Moș Toader începe un cântec

De demult, despre o iapă sură:

— Foicică de răsură,
Puiculiță, iapă sură,
Ce-mi nechezi la bătătură ?
Ori ți-i dor să mi te'nșeu
Să treci vadul lui Gurău
Să mă duci la făgădău...

Pe ușă în miez de noapte-a intrat

Un bătrân lăutar c'o vioară.

De spate Andrei l-a luat:

— « Să-mi cânti o cântare ușoară !

« Să-mi cânti « foaie verdeee... năucă... »

— « D'apoi astă cântare n'o știu...

Să rămân ? »

Andrei de vioară apucă,

Izbindu-l în cap pe bătrân.

Vioara s'a spart, a crăpat.

Andrei e ca fiara cu ochii în sânge.

Afară bătrânul pe-o piatră-așezat,

Cu lacrimi amare plânge.

Dar Géza fochistul se'nciudă de tot:

— « Ce dai mă 'n bătrân, nebunește ? »

O palmă-i trânti lui Andrei peste bot,

De frică Andrei nu crâcnește.

Géza 'ncruntat afară ieși,

Găsi pe bătrân și-i întinse o sută.

Lăutarul din cap mulțumi

Cu fața'ntristată și mută.

Andrei roș la falcă'nrăit

Strigă :

— « Cârciumar, adă târfe, plătesc ! »

Gură-Rea pe din dos a ieșit,

Cu zâmbet drăcesc.

Andrei se gândește:

« Nu mă doare nimic, pot să beau patru ani,

Raul plătește, plătește,

Că are el bani ».

Hei, urlă cârciuma lui Gură-Rea !

Ecoul se duce departe,

Sticlele-s pline—dar nu mult or sta,

Că iar când te uiți îs deșarte.

Și capul se'nvârte și vâjâie, vâjâie

Ho, ho ! Tavanu-i culcat pe podea

Și capul se nvârte și vâjâie, vâjâie,

La cârciuma lui Gură-Rea.

Da-afară ce noapte frumoasă !

Pomii tăcuți se uită la lună

Când ea, în vestmânt de mătase

Dansează pe boltă cu alba-i cunună.

Numai câteva case mai luminează.
Acolo neveste-aşteaptă, veghiază.
Bărbaţii nu vin şi-i pustiu.
În seara asta de ce n'au venit
Dela schimb să se culce la vreme ?

Oare ce s'a 'ntâmplat, oare ce-or fi păţit ?
Fiecare nevăstă se teme.



Beţia asta'n fabrică-a rămas
Necunoscută până azi de nime,
Chiar şi Moş Toader parcă n'avea glas
Şi se gândea la crâşmă cu ruşine.
Raul a auzit şi pe Andrei
L-a tot certat şi l-a'njurat într'una,
Şi-astfel la Gură-Rea, pe totdeauna
N'a mai călcat niciunul dintre ei.
Ci singur doar, Andrei închis în casă
Adesea'n miez de noapte se cîntea.
Şi adormea târziu, căzut sub masă,
Cu faţa'n praf culcată pe podea.

12

De-s mici cât pumnul ori de-s mari, aşa
Cât un copil când împlineşte anu ,
Izolatorii sânt lucrare grea
Şi cer să fie tare porţelanul.
Ori sus pe stâlpi de fier, ori în uzină
Când leagă fire care-ar lumina,
Izolatorii trebuie să ţină
Puterea ce prin sârme va sbura.
Acum noi izbutirăm; porţelanul
E tare cum e fierul, însă ştim
Că până să putem să facem planul
O treaptă grea avem să mai suim.
Izolatorii mari se fac din piese
Şi piesele'ntre ele se lipesc,
Aci sunt încă lucruri ne'nţelese:
De-atâta timp se rup şi tot plesnesc.
Dar Francisc spune cum că el nu ştie,
La noi în ţară nu s'au mai făcut,
Andrei mereu cu gândul la beţie,
Stoian din nou e dus la Institut.
Pe dinafară fabrica tot creşte
Cu ziduri mari ce-şi suie trupul drept,

Și undeva'n birou Raul rânjește:
 « Să crească, s'o mai las, s'o mai aștept... »
 Adesea noaptea un străin s'abate
 De undeva departe prin oraș.
 Ce taină-ascund privirile-i ciudate,
 Ce ură arde'n ochiu-i pățimaș ?
 Intodeauna Raul stă acasă,
 Primind pe'ntârziatul călător,
 Perdele grele la fereștri se lasă
 Și-ascund de lume sfaturile lor.
 Trei ceasuri trec în ornice grăbite,
 O ușă se deschide liniștit,
 Streinul pleacă, noaptea îl înghite
 În hăurile ei fără sfârșit.

13

Departen jos pe Mureș, pe câmpie,
 Un tren gonea prin lanuri mari de grâu.
 Privești cu podoabă aurie
 Părea că odihnesc, plutind pe râu.

Stă Moldovan; privește pe fereastră,
 Șade tăcut și gându-i călător,
 Fără popas ca pasărea măiastră
 Cu aripi mari colindă lumea'n sbor.

Din București se'ntoarce către casă.
 Angajamentu-i stăruie în gând:
 — « De-acum încolo trebuie să iasă,
 Izolatori să nu-i mai văd crăpând !

« Comanda am primit-o — și-o vom face.
 « Om face totul, cum e scris în plan.
 « Dar dacă iar din piese s'or desface?
 « Cred că nici cum nu s'o lăsa Stoian ».

Și-așa gândind, arare îl trezește
 Doar câte-un fluerat prelung prin gări,
 Și câte-un plop mai mare, când foșnește
 Plecat spre geam și pieren depărtări.

14

Roth avocatul iară pleca
 Cu treburi la Cluj, peste noapte.
 Lui Francisc în ușă Roxana-i bătea
 Chemându-l în șoapte.

Dar Francisc, scârbit, se preface că doarme.

« Tu, pui de cățea, — se gândi.

« Un glonte să geamă și capul să-i sfarme

« Cândva, undeva într'o zi.

« Eh, somnul nu vine, nu vine

« Degeaba-l aștept.

« Și nopțile cad peste mine,

« Ca niște lespezi pe piept.

« Toate încercările lor mi se par

« O pierdere mare de vreme.

« Și munca aceasta făcută'n zadar

« Cum poate ca să mă cheme?

« Dar noaptea acasă mă chinuie patul,

« De ce-ai mai avea să mai vin?

« De lumea lui Raul și Roth avocatul

« Mă simt parcă și mai străin.

« Ei stau ca dulăii cu nările' vânturi

« Și-așteaptă să vină război,

« Să-și capete fabrici și vii și pământuri,

« Să-și capete-averea'napoi.

« Dar eu ce aștept?

« N'am averi, n'am nici casă.

« Războiul?

O, da, mi-amintesc ca acum,

« O dimineață ploioasă,

« Unitățile noastre trecură pe drum.

« Atuncea pe fratele meu

« L-am văzut pentru ultima oară,

« Amândoi am plecat

« Depart de țară.

« Apoi, fratele meu a rămas undeva.

« Tu, Francisc, de-acum nu-l mai vezi.

« Prin munții Caucazului vântul cânta

« La mormântu-i ascuns sub zăpezi.

« Războiul sălbatec eu nu-l mai doresc,

« Numai Raul și Roth îl vor iară.

« Când îi văd așteptându-l, eu simt că-i urăsc

« Pe-acești plictisiți pierde-vară!

« Oare de fabrică parcă m'apropii cu greu,

« O faptă s'o văd împlinită de-a-bine,

« De-apururi atunci gândul meu

« Alături de ei va rămâne ».

În fiecare noapte Francisc se gândește

Ascultând a Arieșului ape.

Uneori luna nebună gonește,

Alteori coboară aproape.

Adesea chiar pomii cu noaptea în ramuri

În cete se strâng,

Cu brațe scheletice îi bat în geamuri,
 Ori în vânt se desnoadă și plâng.
 Ori ploi cu albastre săgeți
 Piezișe lovesc în pereți,
 De-i pare c'adulmecă'n aier
 Un strigăt, o veste, un vaier.
 Și Francisc cu gândul colindă pământul
 Odată cu luna, cu norii, cu vântul,
 Anii tineri s'au dat,
 au ars,
 au trecut.

Acum vine vara —
 E timpul să-ți desvălui comoara,
 Să arăți cât de înalt ai crescut.
 Cât de ușor e pentru unii!
 Și peste noapte se schimbă,
 Flacăra verde-a minciunii
 Nevăzută le joacă pe limbă.
 Pe loc ei pot crede în toate
 Pe fiecă drum se avântă.
 Dar Francisc nu poate,
 De-aceea acum se frământă.

Și gândul se 'ndoaie, colindă pământul
 Odată cu ploaia, cu norii, cu vântul.

Dar trebuie, trebuie să vină
 O liniște odată'n grădină,
 Când toate vor sta, nemișcat,
 Ci numai rodul bogat
 În mâini, pe buze, și-adânc în gând
 Cu sunet plin s'o auzi crescând.

13

— « Ileană, să tai vre-o găină
 « Că astăzi, așa, pe'nserat,
 « Oaspeți la noi au să vină,
 « De ziua mea i-am chemat.
 « Vezi, adă și-o leacă de vin
 « Să ne'ndulcim câte puțin. »

Așa vorbise Stoian dimineață
 Către nevastă — apoi a plecat
 Spre fabrică.

Pânze de ceață
 Stăteau ca un val nemișcat.
 Parcul din marginea apei
 Fogoarea liniștit și ușor,

Peste podul de piatră, aproape,
Se zărise și fabrica lor.
De când secretaru-i spusese
De inginer, ce știa,
multe el înțelesese
Și tot la Francisc se gândea.
— « Da — zicea Pavel — prea bine,
« De tânărul inginer,
« De nu-l atragi către tine
« Ce poți să-i ceri?
« Că vezi, eu de-aceea nu pot
« Cu el să lucrez la lipire,
« Cam slab e băiatul din fire,
« Și-l ține spurcatul de Roth.
« Ce-i spune el, ce-i tot descântă,
« Nu-l poate ști nici-un drac.
« Vorba-i că Francisc nu prea se avântă
« Și singur eu nu pot să fac.

« Dar dacă-l apropii de noi
« În veci nu mai dă înapoi ».

Podul în urmă-a rămas,
Poarta « Ceramicei », iată,
Aici la un pas
Pe drum se arată.
Stoian a intrat bucuros:
Planul e bun, o să meargă.
Spre secții aleargă.
Acolo Radu de mult l-aștepta.
— « Deseară să să vii pe la mine
« Că-i ziua de naștere-a mea.
— « Bine tovarășe, bine ».

Seara când stelele'ntâi s'au ivit
Din lumile lor depărtate
Și oaspeții lui Stoian au venit.
Pe masă-i așteaptă bucate
Și sticle de vin
Rubiniu, cristalin.
Stoian de noroc închina
Și când să ciocnească paharul
Pe ușa odăii intra
Secretarul.
Mâncară întâi ce-au mâncat,
Pe urmă porniră la sfat.
— « Hei fraților, Pavel le zice,
« Cu tovarășul Francisc și cu Stoian
« Să'nchinăm un pahar pentru plan.

« Munca lor să rodească bogat
 « Să nu mai avem ce ne teme,
 « Planul să fie gătat
 « Și chiar înainte de vreme.
 « Da, nu putem sta pe loc
 « Că-i planul de stat la mijloc;
 « Și patria, uite, așteaptă
 « O muncă cinstită și dreaptă.
 « Și sunt șantiere prin țară,
 « Și firul luminii când sboară
 « Fără roadele muncii noastre nu poate
 « Goni peste câmpuri și sate ».
 — « Asta e drept — Stoian spune —
 « Am făcut toate piesele bune,
 « Acum dacă știm să lipim aste piese
 « Izolatorul ne iese ».
 — « Ei — zice Francisc —
 « Bine ar fi.
 « Dar asta e — cum le-om lipi? »
 Radu sări:

— « D'apoi noi ce păzim?
 « Trebuie să izbutim.
 « Drept e că greul e mare,
 « Dar n'om rămâne pe drum.
 « Uite, eu la cuptoare
 « Mă angajez depe-acum »
 — « Tovarășe Francisc, cercăm câteș'trei?
 « Să facem noi izolatorii cei grei
 « Așa cum ni-i sarcina'n Plan!
 — « Hai să'ncercăm! » — Francisc spune.
 — « În hala cuptoarelor, zic.
 « Acolo în lăzi la uscat noi i-om pune ».

Stătea și-asculta secretarul
 Și'n sine gândea:

« Buni băieți avem ».
 — « Tovarăși — și Pavel ridică paharul —
 « Pentru tovarășul Francisc să bem,
 « Pentru izbânzile lui viitoare
 « Cu izolatorul cel mare! »

Francisc se simte stingher,
 Toți beau pentru el și închină.
 Dar oare el ca inginer
 Ce-a făcut?

Muncă puțină.
 Și'n sine și-a zis, hotărât,
 Că, dacă de treabă se-apucă,
 N'o să-i mai fie urât,
 N'o mai avea dor de ducă.

Ce oameni simpli, curați
Gata de fapte mărețe
Tineri și înflăcărați!
— Mult dela ei o să'nvețe.

Și'ncet s'a'ndreptat spre ceardac;
Acolo, cu tonuri domoale
Cânta Moldovan
Un cântec din vremi ilegale.
Afară'ntunericul nopții plutea
Ușor lunecând sub fereastră.
Rotundă și galbenă, luna trecea
Pe bolta tăcută și-albastră.
Și stele sclipiră târziu la zenit
Ca ochii frumoaselor fete
Și vântul prin crengi s'auzea liniștit
Cu foșnete lungi și încete.

La margini, departe, în casa lui Roth
Lumina ardea revărsată.
Un oaspe venise din Cluj — un nepot.
Petrecere mare și lată.
— « Dar el, inginerul pe unde o fi? »
— « E dus undeva la ședință ». —
— « Văd că de-o vreme în fiecare zi
« Iși dă cam prea multă silință ».
— « Ei — zice Raul cu zâmbetu-i rece —
« Lăsați că de grabă-i va trece.
« Știu eu că toate sunt bune
« Și toate le-om face pe rând,
« Dar piese de'naltă tensiune
« Aici nu s'or face curând ».

Și sună paharele pline cu vin
În noaptea târzie și clară
Și picură'n inimi venin.

14

Fereastra-i larg deschisă. Seara
Iși trage umbrele la mal,
S'aude cum respiră vara
Departen codrii de pe deal.
Stoian stă aplecat la masă
Și multe cărți îl înconjur,
Pe file ochii'ncet se lasă
Sorbînd învățătura lor.
Atâtea nopți târzii trecură
Foșnînd vestmîntul larg și greu.

— Voi, cărți, să-mi dați învățătura,
 Să se'mplinească visul meu.
 Figuri, desene mari ciudate,
 Li stăruie aprinse'n gând
 Adesea parcă nu mai poate
 Și se trezește dormitând.
 Când noaptea în văzduhuri sboară
 Cu părul despletit în vânt,
 Și luna, lăinică fecioară,
 Străbate codrii de argint,
 Stoian se scutură, tresare
 Din somnul ce-l fură ușor,
 Și alte pagini călătore
 Li dau învățătura lor.
 Două lumini își dau văpaia
 Arzând acolo'n preajma lui:
 Lumina mică din odaie
 Și flacăra Partidului.

15

Cu toții s'apucară, câteș'trei,
 Și munca zi de zi prindea temei.

În hală la cuptoare, câte-odată
 Părea că vremea zace nemișcată.

Cu cărți, cu planuri, cu desene'n față
 Veneau în fiecare dimineață.

Directorul ades venea să-i vadă,
 Privea pe masă piesele grămadă,

Și se gândea că poate într'o zi
 Această muncă grea se va'mplini.

Izolatori uriași întâia oară
 Vor fi făcuți aci, la noi în țară.

De-aici porniți or fi să-și taie cale
 Spre munți unde se nasc hidrocentrale,

Călăuzind prin mii de fire
 Luminile cu raza lor subțire.

Și Pavel secretaru-ades'venea
 Și multă vreme-alături rămânea.

El cu Stoian mereu stătea la sfat:
— « Cum stați cu pasta, cum ați mai lucrat? »

— « De-odată nu prea pare, să vedem,
Cu pasta asta nu știu, mă cam tem. »

— « Tu vezi, cercați mereu, să iasă bine,
Că știi ce mult ne sprijinim pe tine. »

Era Stoian aici la grea'ncercare.
Puneau izolatorii la uscare,

Și-a doua zi, stăteau plesniți în ladă.
Francisc cu Radu când veneau să-i vadă,

Niciun cuvânt nu le ieșea din gură
Și'ncrederea aproape c'o pierdură.

Stoian, el, singur, trebuia să-i ție
Incredători mereu la datorie.

N'ar fi fost greu, dar parcă uneori
Nici el nu mai credea'n izolatori.

În fabrică munca mergea'nainte
Cu cântecul și ritmul ei fierbinte.

Se fabricau cu roade bune
Izolatori de mică tensiune.

Nu trebuiau lipiți — era ușor:
Turnați din porțelan, arși în cuptor,

Că erau mici și se făceau de-odată
Mai lesne, dintr'o singură bucată.

Toți muncitorii așteptau să vie
O zi de necuprinsă bucurie,

Când le-or vesti în fabrică cei trei
Că munca lor a dobândit temei,

Când au să ardă noaptea în cuptoare
Izolatorii de tensiune mare.



Ardeau ascuns cuptoarele domoale,
Un vuet lung se auzea prin hale.

Numai acolo'n hala lor, tăcere
Trei oameni plini de viață și putere,

Până târziu când stelele sclipesc
Lumina viitorului o cresc.

16

În fabrică umblă o veste
Că vezi, la lipire prea mult nu mai este,
Că piesele poate'n curând
Lipite-au să fie și trainic
S'aud muncitorii vorbind.
Iar Raul de trei zile tainic
Mereu la cuptoare,
Ba vine cu câte-o hârtie
Să caute pe cineva,
Ba, cine să-l știe
Că tot la cuptoare ar sta.
Ori simte că izolatorii
Curând or ieși la liman.
Aude ce spun muncitorii,
Pândește ce face Stoian.
Pe Francisc îl vede cam rar
Și simte el că-l ocolește;
Mereu e pe la secretar,
Mereu se grăbește.
De-aceia e neliniștit
Raul, și se teme
Că totul va fi împlinit
Și chiar înainte de vreme.
Ba vine cu câte-o hârtie
Ba, cine să-l știe.

Hala cuptoarelor stă liniștită
Tace în fiece noapte.
Doar înăuntru cu voce-adormită
Focul vorbește în șoapte.
Încă din seară oamenii pleacă,
Singură hala rămâne,
De-acuma cuptoarelor ce să le facă
Singure ard până mâine!
În alte hale roiesc muncitorii.
Mașinile gem cu putere.
Și vuietul muncii întâmpină zorii
Aici însă noaptea-i tăcere.
Nici oameni, nici glas de mașină,
Ci doar o plăpândă lumină,
Și focul cuptoarelor încă
S'aude cu flacăra-adâncă.

Aici trei tovarăși ziua muncesc
Lipirii să-i dea deslegare
Și pașii lui Raul pe-aici rătăcesc
Când seara se'ntunecă'n zare.
De trei zile pe-aici Raul se ivește
De trei zile cântă'ntr'una
Când seara mai grea și mai veștedă crește
Și norii întunecă luna.

17

Toată noaptea în aer s'a sbuciumat
Un vânt dinspre soare-apune,
Ca un vuiet îndepărtat
În nopți de cărbune.
Și străinul ce vine adesea'n oraș
De undeva de departe
Iată-l, trece pe-un drum mărginaș.
Din nou la Raul se duce grăbit
Și vorbește în șoapte
Și iară pe ușă ieșit
Piere în noapte.
Stoian acasă până târziu
A citit — era noapte, pustiu.

Ce lungă e noaptea de toamnă!
Septembrie cu aripi jilave
Obosit își înseamnă
Tăcerile-i grave.
În zori la cinci jumătate
Intunericul e încă boltit.
Când schimbul de noapte e pe terminate
Andrei cu Raul au venit.
Au intrat la cuptoare
Prin ochiul de sticlă'n cuptor s'au uitat,
Înăuntru e flacăra mare
Pe fețele lor un surâs necurat.
Hala cuptoarelor stă liniștită
Tace în fiecă noapte,
Doar înăuntru cu vocea-adormită
Focul vorbește în șoapte.

Apoi Raul a plecat,
Besna-l înghite.
Rămâne Andrei pitulat
Lângă uși zăvorâte.
Cu uneltele'n mână
Ușa cuptorului ușor o desface.
O privire haină —
La pământ ușa zace.

Și când flăcări uriașe au țâșnit,
 Prin ușa dată'ntr'o parte
 Andrei a pierit
 prin beznă, departe.
 Schelele'ntâi s'au aprins.
 Apoi grinda uscată.
 Apoi focul arzând a cuprins
 Fabrica toată.
 Strigăte, vaiete, jale,
 Ies oamenii afară și țipă
 Focul arzând se prăvale
 Ca o uriașă aripă.

Stoian se trezi chiar în momentul
 Când focul țâșni'n depărtare:
 — « Să ie la noi?
 Sau o fi la « Cimentul » ?
 « Tot una care ! »
 Aleargă.

Ajunge.
 Rămâne 'nlemnit:
 « Ceramica » 'n flăcări se'ndoaie.
 Tocmai astăzi când și ei poate-ar fi reușit.
 Ardea ca un munte de paie.
 Prin valuri greoaie de fum
 Stoian se repede,
 Iș spintecă drum.
 N'aude, nu vede,
 În lăcări dispăre
 C'o rangă în mâini
 Către motoare,
 Către mașini.
 Un tânăr fochist
 Prin foc îl urmează,
 Salvează mașini,
 Motoare salvează.
 Și fumul învăluie
 Flăcări spre cer,
 Stoian și fochistul
 În negură pier.

Pavel se-avântă în foc,
 Comuniștii în juru-i se strâng.
 Taie grinzile mari din mijloc,
 Grinzile cad și se frâng.
 — « Trei tovarăși să intre'n subsol !
 « A rămas acolo-o mașină,
 « O echipă să spargă tavanul aici,
 « Alta cu mine să vină ».
 Prin neguri, prin fum, prin scânteii
 Comuniștii sunt primii în muncă.

Și valuri de oameni vin după ei
 Și'n flăcări s'aruncă.
 Unii cuprinși parcă de teamă
 O clipă se-opresc, stau pe loc,
 Dar e ceva'n flăcări, ceva care-i cheamă,
 Ceva drag simt că arde în foc.
 Ard însăși nădejtile, visele noastre,
 Tot ce-am zidit,
 Se'nvăluie'n neguri, în fumuri albastre,
 În vuietul deslănțuit.

Sirena'ngrozită se vaită, sună
 Cu glas pătimăș.
 În curtea « Ceramiciei » 'ntreg se adună
 Bătrânul nostru oraș.
 Femei sfâșiate de groază
 Apă aduc din fântâni,
 Salvează curele, saivează
 Arse la față, la mâini.
 Francisc cu trei tinerei
 Cu răngi marl, cu chei
 Desfac într'o hală-o mașină
 Și-o scot la lumină.
 Când sus, cu zgomot ciudat
 Trosnește tavanul.

S'a aplecat.

O grindă s'aprinde
 și arde...

La o partee !
 Cei trei cu Francisc săriră,
 Limbi mari de foc năvăliră,
 Tavanul vâl

și gemu,
 Piatra sfărâmată
 căzu.

Tună și fulgeră moarte.
 — Fugiți !

La o partee !
 Hala noastră arde,
 se surpă
 și arde !

Un zid prins în flăcări se frânge
 Și cade surpat.
 Moș Toader trage sirena și plânge
 Indurerat.

Moldovan directorul vede deodată
 Cum focul dă să se'ntindă
 Către o hală alătuată
 Și'n flacăra lui s'o cuprindă.

Un fulger prin inimă-i sboară:
 E hala în care aseară
 Radu cu Francisc și maistru Stoian
 În fața pieselor de porțelan
 Lucrau cu putere crescândă.
 Ce-aproape erau de izbândă!
 Și-acum în flăcări să ardă
 Ascunsă în fum ca'ntr'un nor,
 S'o mistuie focul, s'o piardă
 Cu toată strădania lor ?
 Dar iată, de-asupra, în vârful de clădire,
 Prin flăcări, un om cu o sapă.
 Ivit din ruine el strigă'n neștire:
 — « Aduceți furtunul cu apă ! »
 Toți îl recunosc. Este Radu.
 El hala lui parc'o veghează.
 Toți se tem să nu cadă în foc
 Și se uită cu groază.
 Radu deasupra'ntrre flăcări și fum
 Parcă tresare;
 O teamă-l cuprinse:
 — « Să mor oare-acum ? »
 « Oare tot ce-am făcut în zadar e ? »
 De-odată îi trece prin față
 Ca o săgeată
 Întreaga lui viață.

Părinții bătrâni, casa joasă,
 Acolo în satul moțesc
 O fată frumoasă...
 Și toate-l apasă
 În preajmă când i se ivesc.

Dar apa nu vine și focul se'ntinde
 Cu flăcări amenințătoare.
 De-odată o grindă aprinsă cuprinde
 Și dă s'o doboare.
 Grinda se rupe,
 Lemnul trosnește,
 Radu

în flăcări
 se prăbușește.

Dar focu-i oprit,
 Nu se va'ntinde,
 Hala lui dragă
 N'o va cuprinde.

Jos, Moldovan, cu ochii ca jaru
 O clipă se uită'ngrozit,
 Și lângă el secretarul
 Ca din pământ s'a ivit.

Amândoi se reped
Cu târnăcoape,
Pe Radu băiatul
Din flăcări să-l scape.
Fumul în jur
Crește ca ceața,
Focul le arde
Măinile, fața,
Iată-l căzut...
Se repede, - i apucă,
Și ies amândoi
Ca o nălucă.
Dar focu-i oprit,
Nu se va'ntinde,
Cealaltă hală
N'o va cuprinde.

Se-adună într'o hală
Motoare, mașini,
Și focul aproape-a'ncetat.
Undeva'ntre tăcute ruini
Pe Stoian l-au găsit leșinat
Câteva răni cu purpura lor
Infloriră pe mâini și pe față;
Un izolator
Ține în brațe...
Dar dincolo'n partea cealaltă,
Stau adunate noian,
Curele, mașini — laolaltă
Smulse din foc de Stoian.

Ziua veni nevăzută
Și soarele'n cer
Cu iața tăcută
Parcă se uită stingher.
Nimeni nu și-a dat seama
Că noaptea s'a frânt
Și pomi din parc legănându-și arama
Freamătă'n vânt.
Focul și-a stins vălvătaia
Încă de mult,
Numai în inimi rămâne văpaia.
Eu stau și-ascult.
Privirile noastre aprinse de ură,
Caută'n zare:
Dușmanii ce se făcură?
Unde sunt oare?
Și apele'n calea lor se ridică,
Pădurile nu i-or ascunde,
Fața pământului prea pare mică,
N'or avea unde !

Nori de cenușe se duc, amintind
 Despre noaptea ucisă'n ruine,
 Razele soarelui suie, cântând
 Despre ziua ce vine.
 Scrumul, ruinele, fumuri albastre
 Căutându-și ascuns adăpost,
 Amintesc de greșelile noastre,
 Amintesc despre ceea ce-a fost.
 Dar deasupra'ntr-un cer și pământ
 Luminând ca o flăcără vie,
 Steagul partidului flutură'n vânt —
 Vorbind despre ceea ce mâne-o să fie.

P A R T E A II.

1

Ruini prin curte stăruie'n tăcere,
 Cenușa încă mai miroase-a fum.
 Și-un vânt încet se iscă prin unghere
 Stârnind vârtejuri, răscolind prin scrum.

Mult nimiciră dușmanii nemernici
 Dar oamenii-au rămas.

Se uită drept.
 Și parcă-ți par mai dârji și mai puternici,
 Căci noi puteri li se trezesc în piept.

N'ascunde nimeni crâncena durere
 (Poate femeii și-acum încă mai plâng)
 Dar lovitura lor ne-a dat putere
 Noi creștem, iară dușmanii se frâng.



De dimineață iar sirena sună.
 Privești în jur, tresari când o ascuți,
 În curte murcitorii se adună
 Și vin mereu

și par atât de mulți !

Deodată Pavel secretarul vine
 — Pe frunte-o rană căpătată'n foc —
 Se uită'n jur tăcut peste mulțime,
 Se ridică pe-o piatră la mijloc.

E focul stins demult și lăncezește
 Și nu-i nici fum, și nici văpaie nu-i.
 El totuși dintre flăcări ne vorbește,
 Și parcă flăcări ard în jurul lui.

— «Tovarăşi, încă ieri vuiau motoare
 «Aici pe locul unde-s azi ruini.
 «Din vina noastră nu mai ard cuptoare,
 «Din vina noastră nu s'aud maşini.

«Noi n'am văzut duşmanul cum pătrunde
 «Pândind făgaşul vieţii noastre noi.
 «Cum faţa ucigeşă şi-o ascunde
 «Şi unelteşte aicea printre noi.

«Aceste ziduri negre, dărâmate,
 «Ruinile ce'n faţa noastră cresc,
 «Cu ochii arşi, cu vorbe'ndurerate
 «Se uită acum la noi şi ne vorbesc.

«Noi multe să'nvăţăm de-aici, tovarăşi
 «Vom învăţa cu fiecare zi.
 «Şi fabrica din temelie iarăşi
 «Mai mare, mai frumoasă-o vom zidi».



Târziu. S'a terminat şedinţa. Plouă.
 Plecară toţi. Un gând îi răscoli:
 — De mâine'ncepe muncă noastră nouă;
 De mâine zi şi noapte vom zidi!

2

De când focul a ars două zile-au trecut,
 Două zile s'au scurs liniştite,
 Munca noastră din nou a'nceput
 Cu puteri înzecite.
 Dimineaţa aprinsă ca jarul pe cer
 Stârneşte văpaie.
 În curte la noi grinzi uriaşe de fier
 Se- aşează, se'ndoaie.
 Încleştată'n beton ca'ntr'un cleşte
 Cărămida puternic se ţine.
 Numărul nostru sporeşte, sporeşte,
 Întregul oraş parcă vine.
 Vin părinţii şi fraţii, bărbaţi şi copii
 Cu toţii se strâng şi lucrează.
 Prinse puternic din temelii
 Cărămizele vieţii se- aşează.
 Mama unui unctor tinerel,
 Îmbătrânită la chip,
 Şi ziua şi noaptea alături de el
 Cară pietriş şi nisip.

Moldovan, nedormit, nemâncat
 Conduce lucrarea'n tot locul,
 Nu mai pare'ncruntat,
 Dar în gând îi mai stăruie focul.
 Stoian e aici cu întreaga lui casă,
 Mama, copiii și soție:
 — « Dușmanii au ars-o, va fi mai frumoasă
 « Mai mare om face-o să fie ! »
 Dar uneori parcă-i tăcut, încruntat
 Stoian, și în gând parcă-și spune:
 « Zi și noapte-am muncit, am visat
 « Și din toate-a rămas numai scrum și cărbune,
 « În zadar au fost muncă și visuri în gânduri,
 « Dacă ochiul mi-a fost adormit,
 « Și dușmanul sălbatic pătruns printre rânduri
 « Chiar de-aici, dintre noi ne-a lovit ».
 Și-atuncea Stoian parcă uită de casă
 Și de vremea ce trece târzie.
 Un singur gând:
 — Va fi mai frumoasă,
 Mai mare om face-o să fie !

Camioane în curte descarcă grăbite
 Căramidă, ciment. alte cele,
 Pe lângă pereți se ivesc împletite
 Primele rânduri de schele.
 Toamna-i sfârșită — vremea e rece
 Nouri vineți pe boltă s'adună.
 Nimeni nu simte nici ziua când trece.
 Am zidit într'o zi cât ai face'ntr'o lună.

3

Noaptea ieșind la iveală
 Invăluie fabrica noastră.
 Noi n'am cunoscut oboseală.
 De-asupra pe bolta albastră,
 Înaltă și clară,
 Departe'n adâncuri—departe
 Se leagănă, arde
 Steaua polară.
 Schimburile de zi au plecat.
 Mulți au rămas — alții'ncepură să vie
 Ciocanele bat
 Cu vuiet, în noapte târzie.

Moș Toader de dimineață
 Pe-acasă n'a mai trecut.
 Pare cam tras la față
 Dar la muncă e ne'ntrecut.

Moldovan îl vede și îi spune:

— « Moș Toader, eu zic să te culci ! »

— « Ba rămân ! »

« Mai întârzii și eu că nu-i mare minune

« Doar nu cumva zici că-s bătrân »

Dar somnul îl prinde, îl fură,

Și'n magazie-adormi.

Câteva ceasuri trecură,

Moldovan îl văzu și zâmbi.

Moș Toader se scoală,

Moldovan nu-i dă pace.

Dar bătrânul e tare la glume:

— « Lasă că, pe ceia lume

« Muncă voluntară n'oi face,

« Acolo oi sta și-oi dormi ».

Miezul nopții trecuse de mult

Târându-și hlamida pe dealuri,

Arieșul dă glas în tumult

Bătrânelor valuri.

În birou la director trei oameni fac plan.

Până-aproape de zori vor rămâne

Pavel, Stoian, Moldovan,

Fac planul de lucru pe mâine.

4

A venit și toamna liniștită,

Pomii-și lasă creștetu'n pământ,

Undeva pădurea desfrunzită

Se aude clătinată'n vânt.

Stai și-ascuți un vuiet cum se'mparte

Printre dealuri cu ecou prelung.

Eh ! S'aude iarna de departe

Pașii ei se-apropie — ne-ajung.

Radule, iubitul nostru frate,

Unde cauți — încotro privești?

Oare unde gândul ți se-abate

Străpungând cleștarul din ferești?

Poate-ți vezi cătunul dela munte,

Poate râul cu'nspumatu-i val,

Poate gândul către stânci cărunte

Sboară din odaia de spital?

Ori auzi mașinile cum sună,
Ori îți spun tovarășii — noroc !
Ori că-ți simți pe frunte o cunună
Despletindu-și laurii de foc !

Toate se'nvârtesc în încăpere
Deslegând conturul lor ciudat,
Fabrica s'aude cu putere
Viața'ntreagă-aici s'a adunat.

Zidul crește — uite-l, se repede
Peste văi și ape crește'n sbor,
Până'n Țara Moșilor se vede
A ajuns acolo'n satul lor.

Stâlpi electrici stau pe lângă cale,
Sus în rând albesc izolatori,
Apele cu vuiet trec la vale
Deslegând ascunsele comori.

Și deasupra, peste câmp și sate,
Peste'ntinsul deșteptatei firi,
Sclipetul luminilor străbate
Fulgerând prin firele subțiri.

Doctorii se plimbă prin odaie
Nu-s speranțe — nu poate trăi
Răsufierea n spasaturi se'ntretaie
Ochii-i stinși abia mai știu privi !

Trupul i se'ndoaie de durere,
Febra frunții iarăși s'a urcat
— Toate se'nvârtesc în încăpere
Deslușind conturul lor ciudat.



Acolo'n odaia luminată
Către miezul nopții s'a sfârșit.
Inima a încetat să-i bată
Pentru toate câte le-a iubit.

Era noapte limpede și clară.
Pentru el atunci, în ceas târziu,
Stelele și luna-și aplecară
De pe boltă, chipul auriu.

În odaie era lume multă:
Pavel, Francisc, Moldovan, Stoian,
Toți tăcuți de se părea că-ascultă
Timpul care trece an de an.

Mama lui, bătrână gârbovită
Ingâna un bocet bătrânesc.
Tatăl nalt, cu fața înăsprită
Ca întreg ținutul lor moțesc,

Nu vorbește nimănui, nu plânge
Dar i-atât de lesne să'nțelegi
Că'mpotriva domnilor el strânge
Toată ura motilor pribegi.

5

Obosit peste poate
Acasă Francisc a venit.
Curând și mașinele-or fi așezate
El planul l-a întocmit.
Când zidul va fi să se'mplinească
Utilajul să poată să'ncepă
El vara și mașinile lor să pornească
Și munca să'nceapă.

Nu simte sfârșală,
Se-așează pe pat
Și iarăși se scoală,
Se plimbă-agitat.
Fără hotare
Gându-i zbură.
O întrebare
Îl urmărea:
Fabrica noastră ne pare pustie:
— Cine să fie, cine să fie?

Lui Francisc îi vine în minte;
De mult auzise mereu:
« Lupta de clasă » —

cuvinte,
Gândea el, svârlite în hău.
« Lupta de clasă se-ascute mai tare »
Auzise la câte-o şedinţă,
Şi'n sine gândise:

«Ce are
Aceasta c'un om de știință?»
Acum când se 'ntoarce acasă
El vorbelor știe temei
Și simte ce-i lupta de clasă.
Se simte în mijlocul ei.
Și iar întrebară în noaptea târzie
— Cine să fe, cine să fie?

Și'n fața lui Francisc, de-odată-i răsare
 Raul, parcă-l vede rânjind,
 Și tot ce-i spusese Raul îi apare
 Și-i stăruie'n gând.
 Aminte-și aduce de seara'ntomnată
 Acolo la Roth în odaie
 Stătuse Raul și vorbise odată
 Și'n ochi străluccea o văpaie.
 Apoi altă dată furat de beție
 Raul și mai multe-i vorbise.
 În gândul lui Francisc în noaptea târzie
 Lumina încet se ivise.
 Mâna lui Raul aici a lucrat...
 De mi-aș fi dat seama la vreme,
 Planul acuma-ar fi fost terminat,
 N'am fi avut ce ne teme.
 Acuma ruină și fum și urât,
 Muncim zi și noapte și-i greu
 Pe Raul acum ce l-aș prinde de gât
 Să-i fac judecata chiar eu !



În zori când abia se vedea,
 Francisc spre birouri venea.
 Spre Pavel pornise să vie,
 Să-i spună el câte le știe.
 Și iată-l găsește:

— « Noroc, secretare !

« De grabă'n birou, c'am să-ți spun vorbă mare »
 Alături de ei, lipitoarea bătrână
 Codan, cocoșatul cu mătura'n mână,
 Portar fa boierilor, bun slujitor;
 Acuma-i în 'abrică măturător.

— « Hi-hi—și zice-adesea cu gura lui strâmbă—

« Prin curte boierul nu se mai plimbă,

« La zilele mari lui Codan

« Să-i mai întindă un ban ».

Acum pe Codan îl zărești

Cu mătura pe sub ferești.

Urechile mari le întinde

Cuvintele'n zbor mi le prinde.

Și'ncet se strecoară

Pe poartă afară,

Se duce și-i dus,

Pe Arieș în sus

Și râde și râde

Cu buzele-i hâde:

— « Să știe boeru

« Ce-a spus ingineru,

« Și bani o să-mi deie
 « Și bani o să-mi deie ».
 Spre Raul gonea cocoșatul departe,
 Coccoașa-i svâcnea aplecată'ntr'o parte.

Un vânt se târa pe câmpii.
 În zare păduri arămii,
 Și nori oglindindu-se'n ape
 Strigară că iarna-i aproape.

În zori pe un drum mărginaș,
 Raul dispărea din oraș.

6

La margini de oraș într'o seară
 Andrei ca un câine zace bolnav.
 Un aer greoi îl apasă
 Înăbușitor și jilav.
 Îl chinuie gânduri, îl chinuie —
 Noaptea îl doare.
 Pe masă doar vinu e
 Și'n preajmă-i vedenii bizare:
 — « Acum, comuniștii vor veni să mă prindă,
 « Să mă pună în fiare ».
 Afară noaptea colindă
 Amenințătoare.
 O teamă de moarte pe față-i luci
 Parcă văzu șantierul
 Ei sunt liberi,
 trăiesc, vor trăi !
 Pentru mine se'ntunecă cerul.
 Cu lanțul de gât ca pe-un câine,
 Boierii prin ani m'au purtat
 Fără'ncredere'n ziua de mâine,
 Fă ă rost pe pământ să străbat.
 Pentru bani, pentru vin, pentru toate
 Boierilor eu m'am vândut.
 Dar banii, hârtii blestamate
 Prea repede au ars și-au trecut.
 Acum, de-ar veni dimineața
 Să merg să le spun c'am aprins,
 Să le cer îndurare, căci viața
 Din piept încă nu mi s'a stins.
 Ori poate mai bine să fug din oraș
 Să nu port pe umeri vestmânt de ocnaș.
 Să dispar, să mă pierd în păduri
 Lângă urletul lupilor suri.

Deodată un zgomot în noapte s'aude
 Și cineva bate la ușă.

Andrei, cu priviri năucite, zălude

Simte pe pleoape cenușe.

Ușa încet se deschide

Și intră un alt ucigaș.

E străinul ce vine adesea

Noaptea'n oraș.

El venea de departe,

Prin noapte venea,

Și'n taină de moarte

În sine gândea:

— « Raul a fugit, al său pas

« Prin munți rătăcește cu groază.

« Dar dacă Andrei, maistrul rămas

« Aici ne trădează?

« Trebuie eu să-l alung undeva,

« Urmele lui să se șteargă.

« Pe alte țărâhuri va colinda,

« Pe alte țărâhuri să meargă ».

Prin valuri de ceață

Străinul alunecă

Un rânjet pe față

Noaptea o'ntunecă.

Streinul încet la Andrei a intrat:

— « Domnule-Andrei, bună seara.

« De ce n'ai fugit, de ce stai în pat?

« Ori prea te-apasă povara?

« E drept, ești bolav, asta nu e prea bine

« De aceea-s venit am să te duc cu mine ».

Andrei amețit se scoală din pat,

Se îmbracă și ies împreună.

Afară mai tare s'a'ntunecat,

Nori negri pe boltă se-adună.

— « Să mergem în jos pe Arieș,

« Acolo așteaptă-o mașină ».

Râul venea în vârtej

Sbătându-se'n matca-i bătrână.

Plouase în dealuri bogat

Și apele mari năvăliră

Și valul năprasnic umflat

Cânta din sălbateca-i liră.

Cărarea pe mal șerpuia

Aproape de apă, aproape,

Andrei cu streinul mergea.

« Acuma nu poate să-mi scape » —

Streinul gândi.

Și deodată

Un brânci îi dădu cu putere . . .

Un geamăt în noapte'ntomnată
 Lovi'ntunecata tăcere.
 Andrei clătinat se prăvale
 În valuri

și cade
 la fund

Și apele-l mână la vale
 Cu trunchiuri de arbori, cu prund.
 Pe maluri pustiu s'a lăsat,
 Tăcerile iar năvăliră.
 Dar valul năpraznic umflat
 Cânta din sălbateca-i liră.

7

Ce repede zidurile noastre-au crescut
 Mai mari de cum fură'nainte!
 Poate pentru că'n inima lor a trecut
 Dragostea noastră fierbinte.
 Acum suntem pe terminate,
 Sus suntem pe acoperiș.
 Înăuntru mașinile sunt așezate
 În curmeziș.
 Pe dinafară mai stăruie schelele,
 Vor mai sta câteva săptămâni.
 Pe dinăuntru s'așează curelele
 Pe la mașini.
 Noembrie s'a dus obosit la culcare
 Și doarme acum în pământ.
 Zăpezile iernii amenință 'n zare
 Și geruri albastre și vânt.
 Opt zile au trecut de când triste ruini
 Pe-aci stăruiau în tăcere.
 Se'ntreabă cu ură dușmanii haini:
 — «De unde atâta putere?»
 Deodată întâiul vuet tresare
 În fabrica noastră'nviată.
 Mașinile'ncep,
 au pornit trei cuptoare
 Și lumea se-oprește deodată.
 O clipă stau toți și ascultă
 Un cântec de mult așteptat,
 Apoi cu putere mai multă
 În muncă s'au avântat.
 Stoian înăuntru trece prin hale
 Cu chipul slăbit, istovit,
 O lumină înaltă peste el se prăvale
 Ca un uriaș răsărit.
 El iese'n curte, oameni adună

Și'ncepe a lucra primul schimb,
 Când soarele nori străvezii încunună,
 Ivit pe oraș ca un nimb.
 Un lucru însă îl neliniștește :
 — « Halele-s gata mai toate,
 Pornirăm mașinile, fabrica crește,
 Dar planul cum îl vom scoate ?
 Iarna s'apropie, vine,
 Planul sfârșește ca mâine.
 În curte mormane de porțelan
 Sfărâmat în bucăți, aruncat.
 Iese afară Stoian
 Și se uită îngândurat.
 Lângă el se mai strâng câțiva muncitori
 Și se uită și ei :
 — « Trebuie, trebuie să facem cumva
 Să punem și-aicea temei ».

9

Urme cețoase și rare,
 Semne din vremi de demult,
 Ierburi și calme frunzare
 Fără al vieții tumult.
 Adânci și tăcute morminte,
 Ascuns cimitir și uitat
 Cu frunzele toamnei — morminte,
 Alături pe veci v'ați culcat.

Francisc rătăcește agale
 Ah, flori, vestejite petale
 Și moarte, tu moarte
 Rămâi într'o filă de carte !

O piatră'ngropată'n țărână
 Aci peste vremuri rămână.

Cu litere negre învie
 Un nume

— Ce bine îl știe :
 « RADU URCAN — UTEMIST »
 Pământul ce proaspăt e încă...
 Din groapa tăcută, adâncă
 Cum suie un gând, un fior !
 Niciodată stins — un fior.
 Francisc ascultă, oprește.
 O, amintirea cum crește !
 Radu e viu — lângă el e viu

Undeva'ntr'o poiană la râu,
Porniți după pește prin ierburi crude,
Somnul e prins, și parcă-l aude:
— « Hai vină, balaure, vină !
« Așaa ! Nu mișca, stai pe loc...
« Se vede că-ți place slănina,
« Să fii cu noroc ».
Apoi hala și fabrica lor...
Radu'neruntat e la față.
Pe chipul prelung
Sclipea tinerețe și viață,
Cu gândul mereu
La buclucașele piese:
— « Dece s'or lipi așa greu,
Ce naiba deloc nu ne iese? »

Francisc privește mormântul,
Inscripția,
piatra, pământul,
Apoi în cuvinte încete
Departa privind, a rostit :
— « Ei, Radule, Radu-băiete
L-om face noi — dormi liniștit ».

E toamnă și ploi vin mărunte
Incet, coborând dinspre munte
Și vântul prin pomi a cântat
Cu fluieru-i întârziat.

De-acum o să vie zăpadă
Culcată tăcut pe mormânt.
Din cer fluturată zăpadă,
Incet legănată de vânt.

Pe piatră și ani au s'alerge
Și numele poate s'o șterge
Cu ploaia, cu vremea anume,
Și-atunci n'o să fie ușor,
Deasupra plecându-te trist,
Să vezi că pe piatră-i un nume :
« RADU URCAN — UTEMIST ».

Dar este în fabrica noastră, un loc
De unde niciodată în lume
Scriș cu slove de foc
Nu se va șterge-acest nume.
În hala salvată din flăcări de el,
Cu litere roșii ca un drapel,
Deasupra cuptoarelor de ars porțelan,
Scrie :

« HALA RADU URCAN ».

Ploile oricât vor bate
 Și anii s'or rostogoli
 Și vânturi gonind vor străbate
 Nici când până-aici n'or răzbi.
 Ci nume e veșnic aici va trăi
 Va arde cu fiăcări bogate
 Vorbind despre tânărul care muri,
 De faptele lui minunate.

10

La Semenici printre munți
 Dunărea curge pe-aproape,
 Stânci cu sălbătice frunți
 Străjuesc înpumatele-i ape.
 Liniștea mâna în cer și-a proptit-o.
 Dar dacă urechea pe piatră ți-o pui,
 Auzi cum vuesește urgia lui Tito
 Și flinta călăilor lui.
 Acolo'nspre graniță printre păduri,
 Raul rătăcește strein
 Așteptând legături
 Ce nu mai vin.
 Zilele trec prea încet
 În așteptare,
 Acolo, printre brădet,
 Printre paseri și fiare.

(Eh, codrule, codrule tată
 Pe-ascunsele tale cărări
 Pe-aici au trecut altă dată
 Haiducii pândind pe boeri
 De-aicea ca șoimii porniră la val
 Pe Someș, pe Mureș, pe Crișuri,
 Și tu-i ascundeai în brațele tale
 În negrele tale-ascunzișuri.
 Acum prin desigururi afunde
 Dușmanul nostru colindă.
 Tu, codrule drag nu-l ascunde,
 Poporul să-l prindă.
 Când suie ca fiara pe creste
 Sub munte cu piatra tăiată,
 Tu, codrule, dă-ne veste
 Și urmele lui ni le-arată)

O noapte urâtă s'apropie'n munți,
 Vine furtuna.
 Gem și se'ndoaie brazii cărunți,
 Nourii ascunseră luna.
 Fiarele fug îngrozite, se-ascund
 Prin văgăuni, vizuine;

Tot mai departe, tot mai afund
Raul se-așine.
Acum undeva peste mări și oceane
Bancherii în haine de seară,
În blocuri înalte, 'n luxoase saloane
Ingrijorați se-adunară.
Vorbesc despre moarte, vorbesc de război
De vase'necate, de arme;
Slugoiul lor Raul, aicea la noi
Ascuns într'o scorbură doarme.

Mai jos, mai la vale pe plaiuri bătrâne
Milițienii suie-o cărare —
Întregul popor parcă-ți pare că vine
Pe dușmani să-i doboare.
Cu pas tineresc parcă'n sbor,
Milițienii suiau pe potică.
Pădurile'n căile lor
Frânzarul încet și-l ridică.
Și urcă, și urcă mereu,
Dușmanii să-i prindă.
Drumul e greu,
tot mai greu,
Pe cărări milițienii colindă.

Furtuna din munți a'ncetat,
Se leagănă cetini cărunte.
Ziua și noaptea se bat
Undeva după munte.
Fugiră și vis și vedenii
Și negura nopții s'a stins.
În zori pe Raul milițienii
Acolo în codrii l'au prins.
Și l-au dus dela munte în jos
Ca pe-un câine turbat, ca pe-o fiară.
Ca pe-un dușman fioros
Să-l judece țara.

11

« Nu poate merge-așa
(Stoian își spunea)
« În astă noapte-om încerca ».

Și noaptea vine când nici nu gândești,
Stoian și Francisc se îndreaptă.
Ce naiba să mai zăbovești,
Izolatorii te așteaptă.

Iau piesele, se uită lung la ele:
— « Ei, om vedea noi cum să vă lipim.
« Pe dinafară sunt destule schele,
« Pe dinăuntru-i musai să clădim.
« Incepe treaba, merge cam greoi,
« Așa-i la'nceput, n'ai ce-i face !
« Cu oameni noi, cu metode noi
« Izolatorii s'or lipi
« Și poate nu s'or mai desface ».

În birou Moldovan,
Director la fabrica noastră,
Îngândurat,
Privea pe fereastră.
Acum e târziu, dar nu merge-acasă.
Stă în birou, face planul de muncă.
Noaptea căciula și-o'ndreaptă
Și în văzduhuri se-aruncă.

În fabrică cei doi au ostenit;
Nu-i glumă, că munca e mare,
Sudorile pe frunți i-au năpădit,
Dar munca merge cu'ncordare.

Câte metode nu s'au încercat,
Piesele n'au fost lipite
Și izolatorii curând au crăpat,
Metodele-au fost părăsite.
Stoian, el pe toate le știe
Și'n noaptea aceasta un gând
Deodată sub frunte-i învie
Și-l simte puternic, crescând:
— « Tovarășe Francisc, cu pastă
Nu merge, că pasta de piese-i streină
Și 'n veci c'o metodă ca asta
Piesele nu se îmbină.
Cumva... chiar din trupul lor...
Dar nu știu eu dacă se poate.
— Să le înmoi e lucru ușor;
Să le dăm cu apă pe toate.
Francisc ia câteva piese mai bune
În juru-i le-așează în cerc,
Le udă, alături le pune,
Dar piesele nu se lipesc,
Ci parcă râzând îl privesc.
Le ia și le udă mai tare
Le freacă încet, cu răbdare
Și apa le 'nmoaie, și iată,
O pastă se face deodată !
Atunci el din nou le lipește
Le'nvârte și le potrivește

Și vede că toate,
Așa au rămas, nemișcate.
O clipă se scoală
Stoian.

Le privește pe rând.
Ce liniște-i noaptea în hală !..
Un foc parc'aude arzând.
E focul ce arde 'n cuptoare
Cu vuet lăuntric și greu ?
Sau poate că'n preajmă tresare
Chiar flacăra visului său.

Incep ei din nou să lucreze
Să 'nmoaie piesele,
să le-așeze,

Doar patru bucăți vor să facă
Să-i lase ascunși undeva,
Trei zile de-arândul să reacă,
S'aștepte pe când s'or usca
Și dac'or vedea că nu crapă,
Atunci să le-arate, să spună
Cum i-au lipit ei cu apă.
Să vadă în jur cum se-adună
Și-ascultă toți

Fabrica 'ntreagă.
 Și toți vor putea să 'nțeleagă.
 Dar timpul ce lung vă părea!
 Trei zile greoaie vor trece,
 Și nimenea nu va vedea
 În inimă ce se petrece.

Incet se ridică Stoian,
Ascunde izolatorii.
Afară, cu fognet viclean
Clipiră cu pleoape mari zorii.
Și când către casă-au pornit
Prin liniștea nopții — un freamăt
Bicazul în preajmă-a vuit
Cu străgnicul apelor geamăt.
Gonind peste câmpuri și ape,
Peste văi, peste codri cărunți,
O clipă cântase aproape
Barajul din falnicii munți.

12

**Târziu adormise Stoian.
Un gând răscolit nu-i dă pace:
— Dar dacă din nou s'or desface
Piese de porțelan?...**

Și Francisc acasă târziu
 Abia către zori adormise
 Când vântul prin parcuri pustiu,
 Copacii din somn îi trezise.
 — Prea lesne-și zicea, prea ușor
 Ori apa să fie secretul?
 Vedea-vom încetul cu 'ncetu',
 Trei nopți dac'ar trece în sbor.

Încet a trecut prima zi
 Și noaptea când prinse să cadă,
 Stoian iar cu Francisc veni
 Izolatorii să-i vadă.
 De unde-i pusese fi scoate
 Se uită la ei nemișcat.
 Ce bucurie-l străbate!
 Niciunul din ei n'a crăpat.
 Și iar îi privește mai bine,
 Îi trage:

— «Ia uite, se ține».

Și iar îi așează la loc,
 În ladă-acolo la cuptoare,
 Îi dă mai aproape de foc
 Să fie căldură mai mare.
 Și iese pornind către casă.
 E toamnă, dar noaptea-i frumoasă
 Și luna se duce încet
 Spre parc, să se culce'n brădet
 Și steaua polară sclipește
 Pe cerul înalt și senin.
 Pe cale, Stoian se gândește:
 — «De-acu'n ceea noapte venim».

13

În noaptea a doua, Stoian
 Și Francisc veniră să vadă.
 Cu gânduri, cu planuri noian
 Deschid ei năstrușnica ladă.
 Dar totu-i la loc, neschimbat.
 Nici unul din ei n'a crăpat:
 — «Pe mâine-or fi să se usuce».
 Inchide Stoian și se duce.

Și iată'n sfârșit c'a venit
 A tre a și ultima noapte
 Spre fabrică iar au pornit.
 — De-acum ni-s roadele coapte.
 Intră, se duc către ladă.

Deschid:

nu le vine să creadă...

În ladă stau toți așezați

Întregi și uscați.

Îi iau în mână'i privesc,

Se uită la ei, se gândesc:

« Cu gaz am să-i dau.

(Aduc ei petrol într'o oală)

Acum crăpături dacă au

Pe loc vor eși la iveală.

Îi ung și cu gaz.

În zadar e!

Că nu-s crăpături nici de eac.

Atunci îi apucă

să-i tragă...

Mai tare!

Dar piesele nu se desfac.

E ceasul două de noapte.

Bezna colindă.

Nici murmur, nici șoapte.

Undeva între munți, pe lângă un lac,

Trec cerbi și se văd în oglindă.

Dintr'un cântec, încete frânturi

În noapte adie la geamuri,

Luna s'a culcat în păduri

Adormind printre ramuri.

Dar în hala din fabrica noastră

Când luceferii ard la zenit

Și chipul nopții se uită'n fereastră

Se uită uimit,

A țâșnit o lumină:

Stoian la față aprins

Se ridică.

Înima'n piept îi tresaltă.

Visul lui a învins!

Bucuria aceasta deplină

L-a copleșit pe Stoian,

Când iată, se vede lumină'n

Ferestrele lui Moldovan.

Și-atunci în birou

Stoian și Francisc năvălesc,

Ca un ecou

Așteptărilor ce se'mplinesc.

— « Tovarășe Moldovan, am isbutit!

« Izolatorii de-acum ne-or da pace.

« Cred că așa cum noi i-am lipit

« Niciodată nu s'or desface! ».

Moldovan îi ascultă și nu-i vine a crede.

Tresare, îi vede la față,
 Apoi către ei se repede
 Și-i strânge în brațe.
 Ard înfierbântate ca jarul
 Tâmpilele lui cărunte:
 — « Fabrica noastră o să fie în frunte,
 « Hai să chemăm secretarul !
 — « Dar noaptea-i târzie de tot.
 « Eu zic să-l lăsăm până mâine ».
 — « Ai frate, că eu nu mai pot
 O clipă rămâne. »

Se duc câteștrei
 Bat în fereastră.

Pavel întreabă:

— « Cine-i acolo ? »

— « Noi suntem, noi,

« Hai c'avem treabă ».

Pavel se scoală încet din pat

Să nu-și trezească nevasta:

— « La patru de noapte ?

« Oare ce s'a 'ntâmplat,

« Ce să mai fie și asta ?

— « Hai noroc fraților, uite s'apropie zorii. »

Moldovan sare:

« S'a terminat cu izolatorii

« Uite, ei le-au găsit deslegare. »

Pornesc câteș patru și merg — au ajuns

Intră în hală, pășesc peste scânduri.

Izolatorii făcuți

Se'nșiruie'n rânduri.

O clipă stau toți și-i privesc

Apoi cei doi le explică

Izolatorii cum se lipesc.

Pavel încet se ridică:

— « Voi, dragi tovarăși,

« Ați izbutit ne'ntrecut.

« De-acum munca noastră va crește.

« Pentru tot ce-ați făcut

« Partidul vă mulțumește ! »

Ca un cânt sburător isvorît din pământ

Un vânt pe la geamuri adie.

Patru oameni în fabrică stau și nu simt

Că noaptea e tare târzie.

14

A doua zi vuiet în fabrică, larmă,
 Izolatorii nu se mai sfarmă !
 Cuptoarele ard porțelan,
 La față aprins, Moldovan

Aleargă și organizează
Și pornește fabrica, halele toate.
Pavel de loc n'a dormit.
A rămas printre noi și gândește.
De-un lucru el nu-i lămurit;
Pe director îl întâlnește
Și-i spune părerea:
— «Știi ce zic eu,
« Să le'ncercăm noi puterea
« Să vedem cum durează la greu ».
— « Să mergem ».

Două care au-oprit,
Au ieșit muncitorii.
Acuma în fânul proaspăt cosit
Se'ncarcă izolatorii.
Iată-i, pornesc, drumul îl trec
Și se pierd pe șosea două care.
Dela porți muncitori îi petrec
Cu privirea departe în zare.
Culcat pe câmpie se'nvăluie drumul,
Moldovan de gânduri furat
A uitat să-și îmbrace costumul
Și-a plecat în halat.
Francisc a pornit
Cu dâșii la drum
Tot întrebându-se:
— « Cum dracu, cum ?

« Să fie într'adevăr buni ?
« Noi facem minuni ! »
Stoian se apropie'ncet și îi spune,
Luându-l de braț:
— « Știi c'am luat și izolatori de înaltă tensiune,
« Dintre cei importati ?
« Vreau să vedem
« Care-i mai tare:
« Eu nu mă tem ».

(Moldovan auzindu-l tresare.

Nu spune nimic,
Dar în sine gânde:
— « Dar dacă ai noștri
Intâi, or plesni ? »)
Tovarășul secretar
Trăgea din țigară
Mai aşază fânul în car
Se mai uită în zare.
Și așa cu'ncetul au ajuns la Câmpie.

Aparatul apucă izolatorii;
Pe Moldovan îl trecură fiorii.

Francisc se uită de-aproape.
 O, cât ar vrea să nu crape!
 Secretarul, om tare altfel,
 Nu vrea să vadă nimeni
 Că se cam teme și el.
 Aparatul arată 3000:

nu-i puțin,

Izolatorii se țin.
 3500—4000:

nădejdi, bucurii!

4200 — în aparat
 Izolatorii francezi au crăpat.
 Patru inimi bat fierbinte,
 Al nostru se ține'nainte!
 Abia când albastre săgeți
 6000 arătară,
 A plesnit și al nostru'n bucăți.

Acum carele merg înapoi către casă,
 Legănate încet pe șosea.
 Amiaza gonind peste câmpuri își lasă
 Aripa-i fierbinte și grea.
 De victoria lor toți vorbesc agitat,
 Bucurie-i în suflete multă.
 Câmpiile parcă și ele-au săltat
 O ureche uriașă, și-ascultă.

15

Mașinile noastre-au tăcut,
 Lume multă în curte s'adună.
 Seara așează ușor, nevăzut
 Pe oraș adumbrita-i cunună.
 La porți stau mașini oprite'ntr'o parte.
 Copiii se joacă sunând din claxon,
 Oaspeți avem veniți de departe,
 Dela Regională, dela Raion.
 În curte se'nalță fabrica nouă
 Zidită din temelii,
 Deasupra un turn parc'o'mparte în două
 Răspândind lumini ruginii.
 Și valuri de oameni tot vin și tot cresc,
 Se adună atâta popor
 Și fabrica toți parcă azi o privesc
 Ca pe-un lucru al lor.
 Fiecare ostaș, pionier, funcționar,
 A intrat în flăcări odată,
 A cărat și el cărămidă sau var
 În toamna aceasta bogată.

Acuma avem sărbătoare,
 Planul a fost terminat
 Și focuri ce-au ars în cuptoare
 Prin inimi acum ne străbat.
 Iată ușile fabricii date'ntr'o parte
 Ca niște brațe larg se deschid
 Și vocile noastre răsună departe:
 Slavă marelui nostru Partid!
 Stoian în fruntea schimbului vine
 Parcă întors dintr'un mare război.
 Dușmanu-i învins, dar încă rămâne,
 Ascuns undeva printre noi.

Sărbătoare-i la noi, sărbătoare!
 Parcă inima-ți strigă acum,
 Să'mbrățișezi fiecare
 Tovarăș ce-ți iese în drum.
 Pavel privește portretele care
 Se'nalță pe zid în lumini aurii,
 Și cum le privește de-odată îi pare
 Că toate portretele-s vii.
 Tovarășul Dej, tovarășa Ana, — îi pare
 Că sunt între noi,

ne vorbesc,

Ne întreabă de foc, de cuptoare
 De halele ce se zidesc.
 Pe neveste le'ntreabă de casă.
 De gospodării;

pe copii

Ii întreabă de-o carte frumoasă,
 Ii întreabă de știu poezii.

Pavel parc'ascultă cuvânt cu cuvânt
 Sunt aici ?

Oare sunt ? Sau îi pare ?

Ba-s aicea la noi.

Dar unde nu sânt ?

Chipul lor pretutindeni răsare.

Tovarășul Dej, tovarășa Ana,
 Sunt aici coborîți din portret.
 Și seara-și așează coroana.
 Incet

mai încet

mai încet...

Și se-aud trecătoarele ape
 Aproape, atât de aproape
 Că-ți pare că'n preajmă tresare
 Tot ciocotul din stăvilare

EPILOG

Frumoasă-i toamna pe Arieș la vale !
Septembrie-i sfârșit — și în curând
Pădurile investmântate'n zale
De-alungul apei s'or vedea plecând.

Sub cerul cald în stoluri liniare
Cocorii vor pluti încet spre sud,
Și trenuri grele deslușite'n zare
Se vor părea că'n preajma ta se-aud.

Foșnește cucuruzul în vestminte
Când vântul intră'n lan ca un fior,
Și frunzele-i ca niște aripi frânte
Se mișcă'n aier, tremurând ușor.

Mai jos, orașul dinșpre deal coboară
Cu străzi păzite de bătrânii tei,
Pe care'ndrăgostiții scrijelară
De-atâta vreme nume de femei.

Un parc, o școală... Râul cu-a lui ape...
Culcat pe râu acelaș pod de fier.
Iar peste pod, o fabrică aproape
Roșcatul zid și-l suie către cer.

Aproape-un an trecu decând din hale
In bezna nopții flăcări au țâșnit.
Și fabrica cu ziduri vechi, domoale,
In noaptea ceea'n foc s'a mistuit.

Inalte ziduri se ridică'n față
Pe locul celor prăbușite'n scrum,
Vuieste curtea, freamătă de viață,
Grelele camioane-opresc în drum.

Acum încarcă iar izolatorii
Porniți spre cine știe ce meleag,
Pe cerul arcuit se mișcă norii
Din traista bătrânului Feleac.

Azi fabrica-i în mare frământare,
Stau toți în jurul mesei de stejar.
Tovarășului Dej, o lampă mare
Se pregătesc să i-o trimeată'n dar

O lampă pe biroul lui să steie,
Din porțelan, ca un izolator
Simbolizând electrica scânteie,
Ce luminează'ntregului popor.

Prin țară s'vonul muncii crește'n val
Ce bine-l simți aici și ce fierbinte
Cu două luni de zile înainte
Sfârșind întâiul an din Cincinal.

Ei s'au urcat pe-un pisc înalt de munte,
În față larg privești s'au deschis:
Lumina viitorului s'o'nfrunte
Să-și vadă aevea fiecare vis.

De-aicea și trecutul li se-arată
Cu văgăun ascunse'n ceața grea,
Când vodă jefuia și, ferecată
În lanțuri grele, țara sângera.

Ce depărtate par aceste vremuri
Când cel din urmă rege fu gonit!
Ci când îți vin în minte te cutremuri
De ură și pornești mai hotărît.

Gândind la 'naintașii ce luptară,
Oricât ar fi de greu — te lupți, răzbești
Republica, iubita noastră țară,
Cu fiecare zi s'o întărești.

Prin țară cu bătaia lui fierbinte
Ce bine-auzi acum al muncii val,
Cu două luni de zile înainte
Sfârșind întâiul an din Cincinal.



În jurul mesei se-adunară roată
Eroii despre care v'am cântat.
Dar muncitorii din fabrica toată,
Cu gândul lor aici s'au adunat.

Francisc schițase lampa pe hârtie,
Apoi trei nopți la rând lucră Stoian,
Până văzu desenul cum învie
Și prinde chip turnat în porțelan.

Înima-i caldă — gândurile-s treze.
Acum gândesc, se sfătuiesc de zor.
Pe lampă oare ce să deseneze
Să ncapă toate gândurile lor?

— « Eu, zice Moldovan, întâi de toate,
« Să facem cred din viața lui ceva.
« Ceva din vremi de ilegalitate
« Din anii lui trecuți în luptă grea.

« Aici Doftana, neagra închisoare
« Și lagărul de-atunci din Târgu-Jiu
« Să amintească vremi de împilare
« Când sta închis tovarășu. Gheorghiu.

« Visând la electrificarea țării
« Zadarnic l-au ținut închis boierii,
« Că visul lui noi îl vedem acum,
« Cum zi de zi prin viață-și taie drum ».

— « Da, zice Pavel, asta cred că-i bine,
« Dar sus, colea sub steaua de rubin
« Eu cred să'nchipuim ceva de mâine
« Ceva din viața anilor ce vin.

« Vre-un sat ascuns, în care'ntâia oară
« Lumina vremii noastre s'a aprins,
« Tractoarele electrice cum ară,
« Pe câmpu. colectivelor întins.

« Ori chiar hidrocentrala ceea mare
« Ce la Bicz se'nalță zi de zi,
« Pe care încă stând în închisoare
« Aevea o văzu și-o auzi.

« Moș Toader are becul să-l așeze.
— « Așa l-oi potrivi, de-acuma știu —
« Lumina lămpii blând să lumineze
« Pe masă la tovarășul Gheorghiu.

« Ușor să cadă, ochii să nu-l doară
« Când stă și scrie nopți la rând, târziu,
« Să vadă bine peste'ntreaga țară
« Cum știe el, tovarășul Gheorghiu.

« N'o trece mult — pe masa lui vor fi
« Cadouri multe-alături așezate,
« Tovarășul Gheorghiu va zâmbi
« L'or bucura cadourile toate.

« Cu dragoste crescând în jurul său
« Ca niște flori ce se desfac în glastre,
« Il bucură, căci îi vestesc mereu
« Izbânzile, victoriile noastre ».

OGOARE NOUI *)

XI

I

Arături de calitate! Care tractorist nu ar dori să are numai așa? Când intri în brazdă cu plugul împlântat chiar de lângă drum și pornești dealatul petecuțelor de loc ștergându-le împotrivirea răzoarelor, când asculți fâșăitul înăbușit și neîmpotrivit al cuțitelor care taie pe dedesubt, când — ridicându-se pe aripile cormanelor — valuri proaspete de pământ își răstoarnă coamele negricioase într-o înșiruire largă, când în dreapta și în urma ta, arătura adâncă, pufoasă și netedă, mărunțită de colții grapelor, se întinde ca un strat de grădină bun pentru însămânțat, când nici un fund de brazdă nu rămâne neacoperit, nici un clin oculit și nici o spinare de răzor neîmprăștiată, când motorul bate ca un ceasornic și trage de trosnesc legăturile de fier ale plugurilor, când aroma pământurilor răscolite te cuprinde și te pătrunde ca o vrajă care-ți aduce în nări mirosul de pâine proaspătă și caldă, bună și dulce... ehei, abia atuncea, frate tractorist, trebuie să aștepți ca din mâinile tale pline de unsori și țărână să iasă o roadă bogată! Tu știi asta și deasemenea știi că dușmanul râvnește pâinea pentru care lupți! Dar atâtă timp cât mâinile ți se vor încleșta cu hotărîre pe volan, împinge motorul să bată ca inima ta, pune brăzdarelor plugului aripele visului tău spre fericire și întrece-te cu primăvara pentru 1 Mai.

Numai astfel în urma tractorului tău, brazdele se vor alătura mereu, ogoarele vor crește cu fiecare zi a campaniei, vor trece de marginile pământurilor pe care le răstorni și se vor uni cu altele și altele, până ce vor cuprinde Bărăganul întreg, țara întreagă.

Iată, primăvara e pe sfârșite. În față, câmpia ți se deschide largă și netedă, întinsă până la orizont. Lumina amurgului îi lungeste umbrele mărunte și-o îmbracă într-o plasă subțire, ca de argint aprins, sângerieu. Ogoarele au cuprins-o dela o margine la alta; grânele au mai crescut de-o palmă, semănăturile de primăvară au început să înverzească slab, negrul pământurilor. Liniștea întinderilor te îmbie la un drum lung. Îți vine câteodată așa, să te lași în scaunul tractorului pornit pe o brazdă lungă și dreaptă și să mergi, să mergi, până la nesfârșit. Murmurul motorului să-ți cânte încetîșor, scaunul să te legene, tăcerile să te tragă la somn, și aplecat peste volan s'aștepți

*) Vezi «Viața Românească» N-rele 9, 10, 11 — 1951.

degeaba un capăt la care să întorci. Să treci pe lângă arături și grâne, pe lângă răslețite și stinghere cumpene de fântâni, pe lângă drumuri înguste cât o potecuță, pe lângă alte tractoare și pluguri, perdele de salcâmi, îndepărtate așezări de oameni — și să tai de-alungul tot Bărăganul, dela apus la răsărit, spre Dunăre și Mare.

Dar vezi, că încă seara n'a venit și timpul primăverii trece mai repede când ești cuprins de amăgirea amurgurilor ei. Și nici cei opt hantri și jumătate la care te-ai angajat nu-s încă îndepliniți, iar arătura trebuie să fie numai de calitate...

Traian Buciu tresări în scaun, cu mâinile și mai strânse pe volan. Grăbi motorul. Din spate soarele arunca umbra tractorului înainte, până la cincisăse pași. Motorul bătea regulat, întărindu-și tunetele când fiarele plugului intrau pe sub haturi. Din stânga lui, se auzeau la fel de îndârjite tunetele celorlalte tractoare. Imprejurimile erau cuprinse numai de sgomotul lor.

Tractoriștii abia se întorseseră cu tractoarele la bază. Inserarea nu căzuse încă peste Bărăgan. Brigada începuse, ca deobiceiu, curățatul de fiecare zi al motoarelor. Traian Buciu supraveghea lucrul trecând dela un tractor la altul, iar Moise Coman se pregătea să facă plinurile. În clipa aceea, sosi la cuibul tractoriștilor mașina stațiunii. Din ea coborî Ștefan Turcu. Directorul fu întâmpinat de Buciu, în fața tractoarelor aliniate. Vorbiră ceva. Când sfârșiră, Traian Buciu adună tractoriștii în jurul lor, întrepunându-le munca. Ștefan Turcu se uită la ei cu ochi cercetători și-i întrebă:

— Ei, cum merge... e bună metoda?

— E sfântă, tovarășe director! — sări Pitcoace.

— Astăzi am întors mai mult decât oricând, — adăogă Guju.

— Cât? — întrebă Turcu.

Răspunse normatorul:

— Roibu și cu Pitcoace — câte 6,75 hantri; Oproiu cu Guju 7,50 — iar Buciu 8,50... arături de calitate!

— Ei, — făcu Turcu mirat, — vasăzică, tot n'am greșit noi când ne-am gândit la brigada asta...

Tractoriștii își ciuliră urechile, așteptau. Ștefan Turcu își aprinse o țigare, urmărindu-le în același timp fețele și stralele prăfuite, ochii ațintiți spre dânsul. Cont nuă:

— Iată ce ne-am zis noi, colectivul de conducere al stațiunii... Antrenarea tuturor celorlalte brigăzi în lupta pentru calitate și aplicarea metodei graficului orar, trebuie făcută cât mai repede. Deaceea, nu ne putem opri numai la expunerea lui Buciu făcută în ședința brigadierilor de sâmbăta trecută. Trebuie să le arătăm oamenilor acolo, pe teren, cum lucrează. Și cine să le arate, dacă nu voi?... Noi am hotărât așa: mâine dimineață, tractoarele voastre vor fi mâinate de ajutorii de tractoriști. Cei cinci tractoriști îi vom răspândi astă seară pe la cinci dintre brigăzi... mâine, cam două-trei ceasuri din zi, ei vor arăta tractoriștilor de-acolo cum lucrați voi. După aceea, mașina va trece, îi va lua și-i va duce și la celelalte brigăzi, unde vor face acea lucră. La prânz, toți vor fi înapoi, în scaunele tractoarelor... Ce-aveți de spus?

— Păi, ce să mai spunem — răspunse un ajutor de tractorist — să-i ajutăm, tovarășe director!

— Când plecăm? — întrebă Buciu.

— Chiar acum.

Tractoriștii fugiră la vagon să se pregătească de drum, iar ajutorii se întoarseră la motoare, să termine curățatul lor. Curând după aceasta, mașinuța condusă de Turcu, cu cei cinci tractoriști în ea, dispăru în negurile serii care se lăsau tot mai groase pe Bărăgan. Pe drum, Traian Buciu întreabă:

— Ce-i cu Mihai, tovarășe director?

— Eri, era tot așa, — răspunse Turcu, — Așteptăm. Miercurea viitoare fi scoate legătura de pe ochi. Vom vedea atunci... — Tractoristul se întoarse spre el, îngrijorat. Turcu adăugă repede: — Eu cred că e în curând la brigadă...

Tăcură apoi până la Adâncata, la brigada lui Ciobanu.

— Cine rămâne aici? — întreabă Turcu.

— Buciu — răspunseră câțiva dintre tractoriști.

— Țștia-s mai în putere decât toți ceilalți — motivă Oproiu; — rămâi Buciu!

— Rămân, — se hotărî tractoristul și sări din mașinuță.

Traian Buciu era așteptat de brigada a cincea. Ciobanu îi ieși înainte și-i strânse mâna, iar tractoriștii îl înconjurară într'o singură clipă.

— Am auzit c'ai atins opt hantri, Buciu! — îl întreabă unul dintr'odată.

— Opt și jumătate, — răspunse Buciu; — astăzi, opt și jumătate am făcut.

Tractoriștii amuțiră.

— Păi, d'aia am venit la voi. Până nu mergeți în pas cu noi, n'o să vă lăsăm.

2

Lazăr Lungu ieși din casă mai devreme ca de obicei. Voia, ca înainte de a se duce la chiabur, să treacă pe la Plopșor și să-și vadă semănătura făcută cu tractoarele. De pe prispă, își roti privirea peste bolta încă fumurie a cerului și se îndreptă apoi spre tufa de liliac ce i se pripășise aici, în băătură. Ciorchinii florilor erau îmbrobonați de roua proaspăt căzută, frunzele umezite. Argatul ruse o crenguță plină de floare, o scutură de apă și trecu în uliță. De-acuma și zilele și gândurile lui începuseră să-i fie mai altfel de cum fuseseră.

Dela sat, drumul câmpului tăia pe din două întovărășirea încheată astă toamnă și pusă cu grâu. Intr'o parte și alta a laturilor ei, lanul se revărsa bogat și verde, întins. Deși răsărise mai târziu, ploile și căldurile primăverii îl ridicaseră dintr'odată, ca peste noapte. Lazăr Lungu își aminti de vorba bătrânilor; ei se mândreau cu grâul care, de sfântul Gheorghe, putea ascunde cioara în el. « Ce cioară, — cugetă argatul; — în asta, înainte de timp, se ascunde dropia ». — Intr'adevăr, lanul bătea în unele locuri chiar genunchii. — « Se vor umple oamenii de pâine, — își continuă el gândurile. Dacă intram de atunci, aveam și eu o părticică dintr'însul ». Mergea cu pasul micșorat, cu ochii îndreptați pe deasupra holdei, cu floarea de liliac amirosind-o. Se bucura de binele ce-l vor avea oamenii de pe urma tractoarelor.

Când ajunse la Plopșor, cam în dreptul unde bănuia că este bucățica lui de loc, câmpia se luminase. Văzduhul și cerul erau încă vineții, soarele ascuns. Aici, undeva în jur—amestecat cu celelalte—era și locul lui. Semănătura de primăvară, făcută acum, când cu zarva aceea de după ploai,

ieşise din pământ de câteva degete. I se vedeau rândurile încrucişate, dese, ca o ţesătură verzuie întinsă peste ogoare. Răsărise până la ultimul bob. Numai pe liniile fostelor haturi, parcă părea ceva mai firavă, cu verdele mai şters. Cu timpul însă, lanul se va împlini dela o margine la alta, ca o apă. Lazăr pătrunse în lan şi mai adânc, călcând rar şi uşor, cu grijă. Curând, primele raze ale soarelui sclipiră în picăturile de rouă, ca 'n nişte boabe de mărgean. Semănătura parcă zâmbea, larg şi neaşteptat, plină de bucuria şi puterea vieţii. Argatul se opri înveselit de această privelişte şi cu mâna ştreasină ochilor, se răsuci, căutând să cuprindă în priviri toată revărsarea ei. Din frumuseţea asta de lan, ceva era şi al lui: jumătatea de pogon ce-o moştenise Ioana dela părinţi. O asemenea semănătură nu mai avusese niciodată până acum. — « Tractoru-i mama grânelor, a pâinii şi-a fericirii noastre » — gândi el. Şi se mai răsuci încă odată, cu ochii şi faţa luminate ca de un vis.

Iată însă, că înspre cealaltă margine de lan mai zări pe cineva rătăcind asemenea lui, peste ogoare. Şi dincolo de el, încă unul. — « Credeam că-s singur — îşi zâmbi Lazăr Lungu; — sunt oamenii nerăbdători să-şi vadă lanurile! » Dar la ce se muncea cel mai apropiat, că se tot apleca şi se ridica de parcă săpa în juru-i? Argatul nu putu desluşi din depărtare nici înfăţişarea lui şi nici felul lucrului ce făcea. După ce mai cercetă semănătura, ieşi la drum şi o luă spre dânsul. Măşcarile celui alt se limpezeau pe măsură ce distanţa dintre ei se micşora. Intr'adevăr, omul acela săpa la casma, în capătul locurilor. Era ceva de neînţeles. — « Ce l'o fi apucat să facă asta? » — se tot întreba Lazăr. Nedumerirea îi mări paşii. Curând, fu lângă el. Cel care săpa era Vasile Glonţ. Țăranul nici nu-l băgă în seamă. Era amărît şi trist, întunecat la faţă. Desbrăcat de surtuc, cu mânecile cămăşii ridicate până peste cot, plin de sudoare şi de ţărână, mânuia casmauă îndârjit, cu ochii în pământ. În jurul lui, pe un cerc cât o arie de treerat, semănătura era întoarsă adânc, vârită sub brazdă. Lazăr Lungu îl privi un timp şi mai încurcat; nu pricepea nimic din casna lui Glonţ. O singură dată se uită la dânsul Vasile Glonţ, dar se aplecă iar peste casma, tăcut şi supărat. Argatul se apropie până la marginea săpăturii şi-l întrebă:

— Ce faci bre, nene Vasile?

Glonţ nu-i răspunse; lucra mai departe, de parcă nici nu l'ar fi auzit. Lazăr Lungu socoti că mijlocuşul era de multă vreme la Plopşor, de avusese timp să răstoarne atâta pământ. Apoi rămase cu ochii la el, urmărindu-i mişcările hotărâte, truda fără răgaz. Intr'un timp, tăişul casmalei scrijeli înfundat şi Glonţ se opri. Se uită în urmă, la întinderea săpăturii, şi oftă. Apoi îşi scuiă în palme, apucă casmauă şi mai strâns şi începu să sape în adâncime o groapă ca pentru un stâlp. Pe locul acela se ivi dintr'odată capătul unei pietre. Glonţ o lovi cu piciorul de-o scutură de ţărână şi grăi:

— Iată ce fac, îmi caut păcatele... lua-m'ar dracu!

Lazăr rămase ca prost, cu ochii când la piatră, când la Vasile Glonţ.

— Hai şi nu te mai uita, ajută-mi s'o scot, — îi ceru Glonţ.

Patru mâini cuprinsesă capătul pietrei şi încordându-se, o smulseră din pământ ca pe o buturugă. Era mai mare de-un cot şi groasă cât pulpa piciorului. Vasile Glonţ o luă, o mai privi odată şi-apoi, răsucindu-se, o svârli peste ogoare, de nu se mai văzu.

— Ai stricat semănătura, — îl muştră argatul. — Pe locul ăsta, rămâne pământul sterp.

— Nu-i nici o pagubă, — răspunse Glonț și se bătu peste piept, adăugând:
— Va crește însă aicea, un alt soi de lan.

Argatul parcă bănuia ceva.

— Când ai îngropat-o, bre?

— Atuncea, în noaptea când ți-am cerut să intru la tractor...

Vasile Glonț vorbise rușinat, cu capul în pământ.

— Și m'ai împins pe mine să-mi pun obrazul față de Alexe și de tractoriști
... — îl înfruntă Lazăr Lungu. — Ți-era frică să nu rămâi fără frumusețea
ta de hat și l-ai însemnat chiar și sub pământ!

În fața judecății lui drepte, Glonț tăcea, asemenea unui copil pe care l-ai
prins cu mere de furat în sân. În sinea lui însă, argatul se bucura de sinceritatea
asta nouă a lui Vasile Glonț. Se gândea cu milă și admirație la frământările
și cazna minții prin care trecuse mijlocașul. Dar era mulțumit
că de-acuma îl putea considera și pe dânsul legat cu strășnicie de soarta
și lupta celor mulți. Vorbi:

— Dracu știe câte ascunzișuri mai aveți și voi, mijlocașii! O parte din
suflet vă merge cu noi, înainte — iar alta vă rămâne priponită în urmă, de
câte-o piatră ca asta...

— E greu până te rupi, — murmură Vasile Glonț; — abia pe urmă vezi
că fericirea te caută și tu te ascunzi de ea.

După acestea, Glonț își sălta casmaua pe umăr și-o porniră pe drum
înainte, către cel care se plimba pe semănătură. Acesta era Ceașu. Când se
închegase întovărășirea, el nu se'nscrisese; nici astă iarnă, nici în Februarie,
nici mai târziu — ca Vasile Glonț. N'a vrut — și pace! Intovărășirea s'a
întins și peste câmpul lui. Oamenii l-au împins tocmai în marginea asta
și i-au măsurat atuncea, în această mărime, bucata lui de loc. Ajunsesse
astfel vecin de hotar cu cei întovărășiți. Oamenii și-au arat pământurile cu
tractorul; el, cu plugulețul. Apoi, ei le-au semănat cu semănătorile înlăn-
țuite câte trei, în lung și 'n lat; el a împrăștiat sămânța din poală, ca la păsări.
Semănătura întovărășiților a ieșit din pământ ca peria; a lui — mică și pri-
zărită, galbenă și firavă, rară — de-ți era jale s'o vezi. Acum, Ceașu sta
pe linia hotarului, uitându-se întunecat și într'o parte și în alta. Când sosiră
lângă dânsul, Lazăr și cu Glonț îi înțelesesă dintr'odată frământarea de care
era cuprins. Parcă te durea inima să-l vezi pe Ceașu — om în toată firea, atât
de amărît. Doar orb să fie, ca să nu vadă, și prost, ca să nu priceapă. El își
făcuse toate socotelile și știa că roada ce-o va culege de pe ogorașul lui nu-i
va ajunge nici anul acesta — « Ei, dac'ar fi intrat și el în întovărășire, acuma
și semănăturile lui ar fi fost ca a celorlalte sute de țărani! » — Stând așa, se
mustra singur, înciudat pe sine și-și zicea: — « Dă-mi doamne, mintea ro-
mânului cea mai de pe urmă și-o să fie bine și pentru mine! » — Pe Lazăr
Lungu îl îndureră mult suferința asta a lui Ceașu și se aproprie de-el, vor-
bindu-i blând:

— Lasă bre, nea Marine, c'ai să intri și matale la vară... ești alătura; doar
mutăm hotarul și gata.

— Să știi că am să intru, mă! Mi-a întunecat dracu mințile, atuncea, și
alta decât șoaptele ce umblau prin sat, n'am putut să ascult. Dar vezi, până
nu te lovești cu capul de pragul de sus, nu-l vezi pe cel de jos... asta e!

— Poate și mai devreme, — reveni Lazăr Lungu; — că uite, dacă facem
acuma colectivul și intri, înseamnă că și pământul matale, și roada, vor fi
una cu ale noastre, ale tuturor...

Marin Ceașu rămase gânditor, cu ochi îndreptați peste semănătura întovărășiților. Când și-i întoarse spre Lazăr Lungu, întreabă:

— Adică, cum?

Argatul tăcu un timp. Observă că nici Vasile Glonț nu înțelesese cine știe ce. Liniștit, intră între dâșii, le apucă brațele mai sus de cot și pătrunse cu ei adânc, spre mijlocul semănăturii. Aici se opriă. Cu o mână ridicată, Lazăr Lungu se roti pe loc, arătându-le pe undeva, cât mai pe departe, o linie care înconjura zarea pământurilor.

— Vedeți, de jur-împrejur, până'n fund, toate locurile vor fi ale noastre, ale tuturor... La colectiv, se chiamă că și pământul, și vitele, și plugul, și căruța — toate astea le vom avea împreună. Acolo s'a terminat cu *al meu* ... *al tău*... Vor fi *ale noastre*.

3

La Pănoiu începuse semănatul porumbului și al floarei soarelui. Douăsprezece semănători intrară în dimineața aceea peste arături. Intovărășiții luaseră jumătate din ele de la stațiune, iar restul dela cooperativă. Frusinica conducea semănatul porumbului cu opt dintre semănători; cu celelalte patru, moș Gheorghe însămânța floarea soarelui pe un alt răstav. Porniseră să semene mai din vreme, împinși de sfârșitul grăbit al primăverii și de sosirea neașteptată a căldurilor verii care se anunța cam secetoasă și timpurie.

Comitetul întovărășiților organizase lucrul în așa fel, încât putu să lase tractoarele numai la arat. Se sfătuisse din timp cu agronomul și cu tractoriștii, fixase ziua semănatului și împărțise oamenii și caii pe zile și semănători. În ultima zi, Lungeanu făcuse școală pe câmp, cu cei din comitet: cu Zăganu, Frusinica și Gheorghe Soare, și deasemenea cu alți doisprezece inși, bărbați și femei, câte unul de fiecare semănătoare. Printre aceștia din urmă era și Ion Vârlan, frații Cioacă, Ilie Gănete, Gherghina Cucului, Ioana lui Lazăr Lungu, Floarea Voiculesei și alții. De dimineață până seara au alergat după o semănătoare așezată în fața lor de agronom, schimbându-se pe rând la conducerea ei. Când au venit în zori dela sat cu întreg convoiul, fiecare era lămurit de cece avea de făcut.

Frusinica rânduisse semănătorile una după alta, în lanț. Șirul lor se întinsese cât toată lățimea locurilor, ca o coloană ce mărșăluia neîncetat peste ogoare. La început, în primele ceasuri ale dimineții, se lucrase greu. Nici oamenii și nici caii nu erau învățați cu munca laolaltă. Din când în când, câte unul se trezea că o ia cu semănătoarea și mai pe-alătura; uita că trebuia s'o țină cu roata pe urma celui din fața sa și să lase celei următoare o margine dreaptă. Inhămați câte patru la fiecare atelaj, caii săreau și se loveau între ei, necunoscându-se. Semănătoarea șerpuia, rândurile ieșeau strâmbe, iar uneori boabele rămăneau la suprafață, risipite numai. Frusinica alerga dela o semănătoare la alta și arăta cum trebuie stăpânit jocul mașinii, cum se poartă caii liniștiți și în acelaș pas, cum se supraveghează tuburile ca să nu se înfunde. După câteva ture, oamenii prinseră meșteșugul mașinilor, iar caii se obișnuiră să tragă și câte patru.

Acum se lucra destul de bine. Frusinica rămăsese în mijlocul arăturilor pe care se roteau semănătorile, urmărind mersul fiecăreia. Din când în când pleca pe urmele uneia și controla fie sămânța din cutie, fie tuburile. Alteori, stătea pe loc și aștepta să-i treacă prin față, pe rând, cele opt semănători.

Le urmărea tăcută, cu ochii cercetători, dar cu lumina din privirile lor tulbure și stinsă. Multe îi frământaseră gândurile în aceste zile. Fusesse la Călărași după sămânța de bumbac, pregătise semănatul porumbului, ieșise azi cu semănătorile... Înșă, parcă pe toate le făcuse, c'o altă minte. Parcă zăcea sufletul în ea, așa arăta. Farmecul privirilor ei și zâmbetu-i plin de viață dispăruseră. O paloare neobișnuită îi apăruse 'n față și se simțea cum caută să se ascundă înapoia unei răceli nefirești. După ce se întoarse dela spital, se aruncase cu toată puterea ei în muncă. Nădărduse că astfel timpul o să treacă mai repede, iar durerea și desnădejdea ce începuseră a o încerca o să fie înăbușite. Dar cu cât se gândea mai mult la asta, cu atât creștea și neliniștea ei... Mihai îi apărea în minte în fiecare clipă, așa cum îl lăsase în patul alb, cu ochii ascunși de legături. Iată, acum își amintea și mai bine cuvintele lui: «Nu mă 'nspăimântă atât de mult faptul că n'o să-ți mai văd ochii și zâmbetul o lună, două, șapte, un an... ci mai ales, că poate n'o să te mai văd niciodată... niciodată... Vei rămâne însă în inima mea mai vie și decât viața, mai scumpă și decât răsuflarea... să nu uiți asta! Dar tocmai de aceea trebuie să știi...».

Ochii Frusinicăi se înrouară de lacrimi. Răsuflă prelung și sfâșietor, înăbușit. Din cealaltă margine a întovărășirii, tractoarele băteau neîncetat, întăritate parcă. Pe sus, urme scămoșate de nori albicioși împietriseră în liniștea văzduhului, pătând din loc în loc azuriul cerului. Un cârd de ciori se abătu asupra semănătorilor și se risipi dintr'odată în urma lor. Dar boabele erau vârâte adânc în pământ; ciorile se îngrămădeau asupra celor rămase afară, sbătându-se, cărâind. Un asemenea cârd se repezi flămând pe lângă Frusinica. Trezită din gânduri, fata ridică un bulgăre și asvârli după ele, şușuind. Apoi, își aranjă băsmăluța sucită și ieși înaintea semănătorii care venea. Pe lângă cai, mergea Ilie Gănete; pe alătura de semănătoare, ținând strâns mânerule, Floarea Voiculesei.

În dreptul ei, Gănete trase hățurile și opri caii.

— Ce faci,? strigă Frusinica? de ce-ai oprit?

— Mână mă, n'auzi,? îl zori și Floarea din urmă. — Ce, ai obosit?

Ilie Gănete însă, înfipse codiriștea biciului în arătură, răsuci pana hățurilor după ea și se întoarse spre Frusinica, supărat:

— Schimbă-mă de aici.. că doar n'am intrat slugă la ea... Și arată spre Floarea. — M'a năucit, nu alta; mai repede—mai încet, mai la dreapta — mai la stânga... numai așa mă ține. Să-i mâie altul cail; eu — unul — nu mai vreau!

— Uite la el! sări înfuriată Floarea Voiculesei. — Zău, Frusinico, dacă am văzut altul să mâie mai alandala. Mă duce când în pas de melc, când numai la trap.. îl poartă cail pe el.

— Și pe tine semănătoarea, — vorbi răutăcios Gănete.

— Care semănătoare, mă? — strigă Floarea și-i ieși drept în față.

Frusinica înțelese că n'ar fi trebuit să-i pună laolaltă. Floarea Voiculesei îi părăsise pe Gănete pentru Ionel Pitcoace și de câțva timp, ei se tot gâlceveau împreună. La asta nu se gândise. Ilie Gănete luă biciul și hățurile și le puse în mâinile Floarei.

— Na, mână singură.

— Da 'du-te mă, — îl repezi Floarea; — că găsesc eu altul cu care să mă ajut!

— Ce face?! — reveni Gănete. — Vasăzică, așa? Dă'ncoa!

Flăcăul îi smulse hăturile și biciul, lovi caii și-i dădu drumul. Floarea Voiculesei sări și prinse mânerele semănătoarei, muncindu-se s'o aducă la urmă. Frusinica rămase cu ochii după ei, cuprinsă deopotrivă și de îngrijorare și de zâmbet.

Din spate însă, semănătoarea următoare nu mai venea. Frusinica se întoarse și zări tot șirul celorlalte semănători oprite și îngrămădite într'o învălmășeală de nedescris. Speriată, alergă într'acolo. Când ajunse cearta era în toi.

— Dă-i drumul, fa, n'auzi! — striga Ion Vârlan către Gherghina Cucului.

— Nu-i dau, mă... și gata! — se împotriva Gherghina. — Eu nu merg cu tuburile astupate, să-mi iasă lipsă rândurile...

Toți cei dela semănătorile care veneau în urma Gherghinei tăbăriseră pe ea. Frusinica intra între ei și se adresă lui Ion Vârlan, ca fiind cel mai în vârstă:

— Ce s'a întâmplat, bre?

— Ne-a oprit Gherghina...

— Mi s'au înfundat tuburile, Frusinico... sări și Gherghina. Apoi o apucă de mână și-o trase până lângă semănătoarea ei. — Uite, ne mai vine să-mânță.

Frusinica cercetă repede mașina și găsi blocat axul pe care erau prinse discurile cu lingurițe. Se ridică și făcu semn cu mâna pentru toți ceilalți.

— Treceți înainte... nea Ioane, ține drumul așa, ca postața pe care va veni semănătoarea Gherghinei să rămână...

Oamenii se răspândiră în grabă la semănători. Curând ele trecură mai departe, în acelaș mers liniștit și sigur. În urma lor, fața arătării rămânea brăzdată de șențulețele rare și drepte ale tuburilor. Cercetând angrenajul axului cu roata din dreapta, Frusinica o întrebă pe Gherghina:

— Ai umblat aicea?

— Am umblat, Frusinico. Nu pricepeam cum dracu bagă asta semințele în pământ... boabă cu boabă și numai unde trebuie și când trebuie!

— Cine te-a pus?

— Da' ce, era să mor proastă?... Am vrut să știu!

Frusinica încercă să apese pe pârghia care lasă roțile să-și îmbrace dinții, dar nu putu. Aici era defectul. Mai mult decât atât, nu se mai pricepea nici ea. Se învârti în jurul semănătorii, îi ciocăni cutia, tuburile, însă nu reuși s'o facă să-și miște lingurițele. Se opri întoarsă în partea unde erau tractoarele. Bătăile lör se azeau slab și neregulat, dar fără întrerupere.

— Mă duc la tractoriști, — îi spuse ea Gherghinei și porni spre drum, cu capul în pământ.

Frusinica știa că locul lui Mihai îl ține Traian Buciu și de aceea mergea într'acolo cu oarecare strângere de inimă. Pe tractorist nu-l mai întâlnise singură din noaptea aceea, decând îl repezise. Acuma, Mihai lipsea și cine știe ce poate să mai creadă Buciu.

Ajunse repede la tractoare. Tăcută, așteptă în capul locurilor până ce Buciu sosi și întoarse pe lângă ea. După ce intra în brazdă, tractoristul opri și sări jos. Înaintă cu pașii mari și fruntea ridicată spre Frusinica. Se treziră dintr'odată față în față. Frusinica—înaltă, sveltă și mlădioasă, cu ochii-i negri umbriți de îngrijorare, puțin stingherită de această întâlnire, Buciu—prăfuit din creștet până'n tălpi, cu salopeta strânsă pe mijloc, cu ochii acoperiți de sticlele ochelarilor.

— Ai mai venit pe la noi? — o întrebă el.

Frusinica își plecă privirile și le opri asupra piciorului lui Buciu, care săpa ușor în pământ. Lângă ei, tractorul bătea pe loc, supraveghiat de Mitriță. Buciu șopti:

— M'am gândit de multe ori la ceea ce a fost între noi... să nu mi-o iei în nume de rău, Frusinico... am înțeles prea târziu dragostea voastră.

Tăcu. Se uită în altă parte, departe, peste arături, și continuă gânditor: —... într'o inimă nu poți vâri mai multe chipuri... câte-odată și unul singur te apasă!

Tractoristul începu iar să sape cu vârful bocancului în pământ. Frusinica își ridică privirile și-l întrebă:

— Mai știi ceva de Mihai?

— Da; poimăine îi scoate legăturile.. te duci?

Fata nu răspunse. Își întoarse însă capul în altă parte; în colțurile pleoapelor îi apărură lacrimi. Tăcură. Motorul bătea neîntrerupt, de parcă măsura trecerea timpului. Ceva mai târziu, Frusinica vorbi:

— Mă, Traiane, ne-a stat o semănătoare.. hai, să vezi ce are!

Traian Buciu îl trimise pe Mitriță după Iliuță, ca să-i mâne tractorul în lipsă și porni alături de Frusinica spre cealaltă margine a întovărășirii. Până în dreptul semănătorilor nu mai rostiră niciun cuvânt. De pe drum, o luară în același pas peste arături, către Gherghina Cucului. Buciu înlătură repede beteșugul semănătorii și-i urmări funcționarea o tură întreagă. Când Gherghina Cucului întoarse pentru a doua oară, el rămase la drum. Un timp, urmări liniștit mersul Frusinicăi care se depărta odată cu semănătoarea. Strigă:

— Dacă mai aveți nevoie, trimite la noi..

Tristețea și mâhnirea fetei îl cuprinseră și pe el. Abia acum i se statornici în minte gândul că M. hai ar putea rămâne orb. Până în clipa aceea un asemenea fapt i se păruse cu neputință.. și totuși, cine știe?! Se întorse și porni înapoi la tractoare, cu privirile ridicate peste nemărginirea pământurilor pe care le răsturnase împreună cu Mihai.



După amiază, trecură pe la întovărășirea dela Pănoiu, și Bădină cu Sandu Alexe. Se opriră în fața arăturii împânzite de semănători, urmărind mișcarea regulată și neîntreruptă a mașinilor. Șirul acesta și mulțimea oamenilor ce le înconjurau și le conduceau, dăduse o înfățișare nouă câmpiei Bărăganului. Bădină vorbi rar, ca un ecou al gândurilor de care era cuprins:

— Incet, încet se deprind oamenii și cu munca în comun. Se vor convinge astfel și mai repede de foloasele lucrării pământului pe suprafețe întinse, cu mijloace mecanizate.. vor trece mai ușor la colectiv.

Alexe tăcea.

Curând după asta, în fruntea semănătorilor care veneau spre dânșii, apăru Frusinica. Fata grăbi pasul și ieși mult înaintea mașinilor, îndreptându-se spre drum. La câteva zeci de pași în arătură, se opri și se răsuci spre semănători. Cu o mână, făcu semne largi celor din fruntea cailor, arătându-le pe unde să întoarcă. Așteptă apoi până ce toate mașinile trecură prin fața ei. Ținea socoteala ca între câmpurile lor să nu rămână clinuri neînsămânțate. Striga la unii, ajuta altora.

Bădină și Alexe o priveau zâmbind.

— În gospodărie, o să fie un bun brigadier, — șopti secretarul de partid al plășii. — Energică și muncitoare, pricepută, tânără și entuziastă.. tot ce vrei!

Tăcu. Frusinica venea spre ei, aranjându-și la tâmple părul strâns în basmă-luța-i roșie. Bădină îi zări de departe fața întunecată, ochii umbrăți și-i bănuî frământarea gândurilor, îngrijorarea inimii. Păși spre ea, cu mâna întinsă:

— Văd că merge, tovarășe Mătase.. Se opri o clipă. Apoi adăugă mai încet: — Lasă, nu te necăji, o să fie bine!

4

Filică se trezi în puterea nopții, speriat. O clipă, rămase în așternut cu ochii deschiși și auzul ațintit. Prin întuneric, desluși ușor cadrele ferestrelor, dar se înfioră dintr'odată de hărmălaia de afară. Căinii lătrau înfuriați, de parcă se dădeau la lup. Sări din pat, se strecură în tindă și de aci trecu la un gemuleț prin care se putea vedea toată curtea. Sgomotul venea din fundul ogrăzii, dinspre salcâmi. Acolo se repezea și haita câinilor. Curând, sosi și Mitu.

— Ce e? — întrebă chiaburașul.

— Nu se vede, — răspunse Filică și se lipi mai mult de geam.

Căinii se opriseră în mijlocul ogrăzii și de acolo lătrau spre întunericul de sub salcâmi. Mai încolo de ei, nu se mai zărea nimic. Uneori săreau și mai îndârjiți, dispăreau între salcâmi, se întorceau fugăriți până'n mijlocul curții și iar se repezeau ca niște turbați.

— Nu e lucru curat, — șopti Filică. — Adu-mi să mă'mbrac.

M. tu reveni repede cu hanțele chiaburului și i le întinse pe rând. După ce se îmbracă, Filică se îndreptă spre ușă. Trase zăvorul și ieși în curte. Hărmălaia câinilor crescuse și mai mult. În marginea salcâmilor apăru atunci umbra unui călăreț.

— Care ești ăla, mă? — strigă Filică.

Călărețul nu-i răspunse; sări din șea și-i făcu semn cu mâna să se apropie. Chiaburul trecu pe lângă colțul grajdului, luă o furcă și înaintă cu pașii micșorați, cuprins de teamă. Când intră între câini, hărmălaia se liniști. La cinci-sase pași de necunoscut, se opri proptit în furcă.

— Hai, odată — vorbi supărat cel dintre salcâmi.

Filică mai făcu câțiva pași, scrutând întunericul. Apoi isbucni, îngrijorat:

— Eh, dumneata erai, coane Aleculăeș? !

Chiaburul se opri drept în fața lui și apucă de dârlogii calului.

— Ce dracu umbli ca un mototol? — îl repezi boernașul. — Vrei să se trezească tot satul? Liniștește căinii!

Filică fluera la căinii care încă mai mârâiau și scăpau câte-un lătrat știngher. Ii alungă. Apoi se întoarse iar lângă Alecu.

— Ieși la drum și vezi dacă m'a urmărit cineva, — îi porunci scurt feciorul lui Pănoiu. — Uite-te pe câmp, că de două ceasuri mă gonesc.

Chiaburul rămase locului, cuprins de frică. Simți că-i trece prin trup un fior de ghiață. Il cuprinsese o sumedenie de gânduri prevestitoare de primejdie.

— Ce mai stai, vrei să ne prindă aici?... du-te!

Impins de mâna lui Alecu, Filică dispăru tremurând în întunericul dintre salcâmi. În urma lui, boernașul bătu cu palma gâtul calului pătat de spumă și-i netezi crupa scaldată în nădușeală. Apoi îi slăbi chinga și-i scoase zăbala

pe care animalul o mesteca neliniștit între dinți. Infășură frâul de câteva ori după un salcâm și se întoarse spre chiaburul care venea.

— Nu-i nimeni, — îl anunță Filică.

— Grăunțe și fân, aicea... ceru Alecu. — Dacă se 'ntâmplă ceva, am să dispar printe salcâmi... ne-am înțeles?

— Da, murmură Filică și mai speriat.

După asta, chiaburul alergă în ogradă și la hambare și se întoarse repede c'o subsuoară de fân și-o traistă cu grăunțe. Lăsară calul să roadă liniștit la adăpostul întunericului, iar ei intrară în casă, furișându-se pe lângă ziduri.

Mai înainte de a se așeza, Alecu întrebă:

— Parcă mai aveai pe cineva aicea, în Podeni.

— Am... pe gineri-meu, pe Velicu.

— Să vie și el.

Filică trecu în cealaltă încăpere și-l trimise pe Mitu după Velicu. Apoi se întoarse și rămase în picioare lângă ușă, urmărind plimbarea agitată a boernașului. Alecu era îmbrăcat în pantaloni negri, cu bluză neagră și bogată, răsfrântă la gât, cu cizme. Când mergea, și pasul și întoarcerile îi erau mili-tărești; când stătea pe loc, încremenea ca o statuie, cu ochii în pământ.

— Șezi, coane Aleculăeș, — îl îndemnă Filică într'un timp și-i arată patul.

Alecu se așează și după ce-și lăsă coatele pe genunchi, își ridică ochii la el:

— S'au dat dracului și ăștia... au început să ne simtă urma...

— Au început, coane Aleculăeș, — zise chiaburul apropiindu-se de dânsul; — mie-mi spui!

— Gata să pună mâna pe mine, — urmă boernașul. — Când să intru'n Adâncata, hop, îmi ies în față trei inși... stai!... descalecă!... Pe dracu... întorc și fug! I-am purtat pe drumul Năienilor până m'au pierdut... abia apoi m'am lăsat încoace...

— Coane Aleculăeș, — grăi Filică speriat, — să nu te prindă aicea... Eu zic să lași pe altădată, c'acuma, decând cu focul dela tractoare...

— Ce să las? — sări Alecu. — N'ați fost în stare de nimic... noroc c'a pierit ăla, c'altfel...

— Eh, coane Aleculăeș, — murmură chiaburul; — îmi pare rău că n'am primit să lucrez eu atunci... nu mai aveau acum nici sămânță de tractoare...

— Mde, cine-i de vină? — Mai apoi Alecu adăugă: — Lasă, c'ai să ai destule de făcut și dumneata...

După aceasta, tăcură. Filică ieși să cerceteze curtea și împrejurimile, să mai vadă de cal și să-l aștepte pe Velicu. Alecu își reîncepu plimbarea ceva mai liniștit. Pășea rar și apăsător, gânditor. Parcă se mai subțiasse la față; albeața din obraji îi căpătase o umbră galbăie, ștearsă. Prin deschizătura bluzei i se zăreau piepții și gulerul cămășii murdare, umezite de sudoare. Se cunoștea că în ultimul timp fusese cam hăituit. Se opri din mers în mijlocul încăperii și-și scutură straele de colb, trecându-și mâinile peste ele. După aceea, își scoase pistolul în palmă și-i puse piedica. — «Nu trebuie să mai vin pe-aicea, — se gândi el; — am să le cer să lucrez în altă parte... așa nu se mai poate, m'arunc singur în ghiara ăstora...»

Ușa se deschise. Înăuntru intrară Velicu și Filică. Alecu se întoarse spre Velicu. Il măsură din creștet până'n tălpi. Vânos și puternic, lat în spate, Velicu înaintă spre dânsul cu mâna-i grea întinsă și cu privirile ochilor negri, pătrunzătoare, puțin încruntate.

— Să trăiești, coane Alecule!

— Bună seara, — răspunse Alecu.

Chiaburii se așezară pe pat. Boernașul se mai plimbă un timp prin încăpere și apoi se opri în fața lor, cu mâinile în buzunare:

— În noaptea asta, trebuie s'ajung la gară la Lehliu..

Filică pricepu că Alecu se temea să mai meargă să ia trenul dela Bădeni. Dar nici la Lehliu n'avea timp s'ajungă; l-ar fi prins dimineața tot prin părțile astea, pe unde era căutat acum. Vorbi:

— Nu se poate, coane Alecule! ți-ar trebui o noapte pentru drum. Ori așa, ce e până la ziuă?... mai nimic!

— Trebuie, — repetă apăsător Alecu. — În noaptea asta vreau să dispar de pe-aicea!...

Tăcură. Filică știa că n'are cum. Ion Velicu se frământa să găsească o scăpare, iar Alecu aștepta privindu-i cu ochii mici și ficși.

— Eu zic așa, — începu Velicu. — Te repezim în noaptea asta la Bojdeanca; rămâi acolo peste zi, ascuns, iar mâine seară pornești la drum.

— La cine să rămân? îl întrebă scurt, Alecu.

— Avem noi unde, sări Filică. — Te duce Mitu... știe el.

— Atunci să se pregătească de drum, — hotărî feciorul lui Pănoiu. — Plecăm!

Filică ieși de-l anunță pe Mitu să pună șeua pe-un cal și se întoarse. Alecu își trase un scaun în fața lor și se scotoci pe sub bluză pe îndelete, fără cuvânt. Scoase în palmă două teancuri de bancnote pe care le răsuci în fața chiaburilor pe-o muchie și le răsfoi îndelung, ca pe-o carte. Ochii lui Filică se micșorară dintr'odată și începură a străluci plini de nerăbdare. Ion Velicu își cuprinse bărbia în pumn și rămase cu privirile ațintite asupra banilor.

— Na și ție, — zise Alecu svârlindu-i lui Filică un pachet... și ție! — și îl dădu pe celălalt lui Velicu.

Cuprinși de mulțumire, chiaburii pipăiră banii care foșneau aspru.

— Poate n'am să mai dau pe-aicea curând... sau poate-o veni altul... orice-o fi, un lucru rămâne sfânt: n'ați văzut, n'ați auzit nimic! Înțeles?

— Înțeles, — răspunseră chiaburii.

— ...lucrați înainte, — continuă el. — Să nu-i lăsați pe comuniști să facă ce vor ei. Dacă-i vor strânge pe sărântoci, în colhoz, împotriviți-vă... vâriți-vă oamenii voștri printre ei... faceți orice! Înțeles?

— Înțeles.

— ...ce-a mai rămas până la toamnă?... nimic! Până atuncea, vin americanii și ne scapă... praful și pulberea o să se-aleagă de tot ce-au făcut comuniștii... vom fi iarăși stăpâni!

Alecu porni din nou să se plimbe, urmărit de privirile aprinse ale chiaburilor. După un timp, se opri sub lampa din perete și-și ridică mâna cu ceasul-brățară în lumină. Strânse din buze surprins și se întoarse spre Filică:

— Gata... grăunțe și țuică la coburi... cercetați ograda. Când am ieșit, Mitu să fie călare, cu calul meu alături... El știe drumul?

— Știe, — răspunse Filică.

Chiaburii dispărură. Alecu vâri mâna în buzunar, trase piedica pistolului și porni după dânsi, îngândurat. Se opri în prag. Afară, întuneric; numai pe cer, spuza stelelor. Satul dormea. Se simțea mirosul arăturilor proaspete și al grânelor verzi, venit din largul Bărăganului. Era o noapte nespus de frumoasă.

— Gata, — șopti Filică.

Pleacă împreună pe lângă grajd și intrară în umbra salcâmlor. Pe cărăruia care ieșea la drum, îi așteptau Mitu și Velicu, cu caii înșeuăți. Boer-nașul sări în șea fără niciun ajutor. Pe Mitu, îl sprijini Velicu. Filică mai cercetă încăodată drumul și le făcu semn. Caii porniră la pas, tropăind înăbușit și rar. Când apucară pe drumul câmpului, dădură în trap. Incet, incet, umbrele lor se pierdură în noapte și Bărăgan, fără de urmă. Târziu, când și sgomotul copitelor de stinse, Velicu plecă spre casă, iar Filică se întoarse pe sub salcâmi, în curte.

În zori, Lazăr Lungu găsi în marginea salcâmlor din ograda chiaburului urme de popas. Pământul era bătut de picioarele calului, frământat de copite, fânul rămăsese tocat și împrăștiat, grăunțele risipite. — «A fost cineva strein, numai în trecere pela Filică, — gândi el. — Cine dracu?» — Se luă după urme și ieși la drumul câmpului. Mai mult nu putu afla. Se hotărî să spună și lui Zăganu, și lui Alexe, despre asta; vor vedea împreună ce e de făcut. Poate până la urmă, va trebui cumva să păzească și noaptea. Legăturile chiaburului trebuiau oricum descoperite... toate... până la cea mai ascunsă și mai dușmănoasă. Și cât mai repede...



Pe Alexe îl prinsese înserarea la postul de miliție. Vorbea. Alături, plutonierul clătina tăcut din cap, încruntându-se pe măsură ce glasul secretarului creștea. În afară de ei, în încăpere nu mai era nimeni.

— ...asta le e urma, — continuă Sandu Alexe. — Cel de azi noapte a fost numai în trecere pe la Filică. Poate că nici n'a descălecat. L-a întâlnit pe chiabur acolo, între salcâmi, a stat ceva și a plecat mai departe...

Plutonierul, — un tânăr negricios cu părul tăciunat și aspru, cu ochii de cărbune, — se lăsă pe spate pe răzămătoarea scaunului, gânditor. Un timp bătă cu creionul în lemnul mesei, rar, din ce în ce mai rar. Apoi îl aruncă pe dosarul din fața lor și se ridică. Iși puse o mână pe umărul lui Alexe. Zise:

— E acelaș dela Adâncata... Dacă la Filică a fost așa de grăbit, însemnează că a trecut mai întâi pe dincolo... era fugărit... — Iși trase mâna de pe umărul secretarului și-și ridică privirile spre fereastră, adăugând: — — Ei, tovarăși dela Adâncata n'au avut răbdare... O să ne fie mai greu acum!

5

Terminară însămânțatul porumbului de la Pănoiu înainte de asfințitul soarelui. Frusinica înșirui semănătorile trase de câte patru cai pe drumul din capătul ogoarelor, și le dădu drumul la sat. După aceasta, mai colindă un timp câmpul semănat, cercetându-l cu atenție și cu dragoste. Zilele în care lucraseră aici trecuseră mai repede și parcă-i limpeziseră și frământațea ce-o cuprindea gândindu-se la Mihai. Se întoarse la Podeni cu Ilie Zăganu, cu cărucioara cu'n cal a acestuia.

Acasă însă, îngrijorarea și desnădejdea o cuprinseseră din nou. Aici tristețea stăruia ca o umbră a morții. Totul se învărtea în jurul nenorocirii care-i amenința. Nu le mai trebuia nimic. Fiecare se muncea cu gândurile în fel și chip. Frusinica n'a mai plâns. Ajunsese să înțeleagă că e zadarnic asta. În seara aceea nu mai cină. Se ghemui în fundul patului nemișcată, sprijinită cu spatele

de perete și acoperită peste picioare cu o scurteică. Ochii săi își pierduseră strălucirea. Aveau adâncimile întunecate și tulburi ca o noapte ștearsă și înnegurată de toamnă târzie. În jurul lor, se săpaseră cearcăne vineții, cu arcurile deschise spre aripioarele sprâncenelor. Neodihna și frământarea îi aduseseră în obraji o paloare subțire, de parcă o lumină gălbuie și stinsă o bătea în față. Stătea tăcută, cu coatele proptite de genunchi, cu privirile rătăcite într'un gol nedeslușit al minții.

Uneori, parcă se simțea cuprinsă de apele fără de fund ale unui lac negru și se sbătea ca o păsărică istovită aruncată în el, să scape de valul ce-i amenința răsuflarea. Cu toate acestea, aluneca tot mai mult către adâncuri. Se vedea părăsită, singură, cu drumul vieții închis de clipocitul pe care apele negre îl vor face deasupra ei! Alteori, parcă totul i se prăbușea în jur și devenea un nour de pulbere ce se rostogolea spre ea — sau, asemenea visurilor, toată viața și gândurile îi dispăreau fără de rost, ca și când n'ar fi fost. Și prăbușirea aceasta se întindea și în sufletul și inima ei. Parcă nici dragostea fierbinte și puternică ce-o avea pentru M. hai n'o mai putea ajuta să-și oprească această rostogolire. Iuși chipul brigadierului îi tremura într'o amintire îndepărtată, ca imaginea unui lucru dorit numai cândva. Il vedea aievea, când învărtindu-se prin casă, băjbăind cu mâinile pe pereți — când rătăcind pe bătătură sau pe uliță, pipăind pământul cu vârful bastonului; se vedea pe sine purtându-l de mână peste întinsul ogoarelor, răspunzându-i la întrebări: « — Ce fel e arătura, Frusinico? E adâncă, netedă și mărunțită, fără greșuri? — Este, Mihai! — Vreau s'o pipăi; du-mă lângă ea... » Și se bănuia astfel stând alături de el, ghemuiți pe brazdă, uitându-se îndurerată cum mâna-i pricepută mângâia țărâna răsturnată.

Din aceste gânduri o trezi maică-sa.

— Frusinico, mamă, culcă-te și lasă... ce tot tânjești? Ce să-i faci, dac'a vrut Dumnezeu să nu mai fie al tău?

Fata își întoarse spre ea privirile reci și mânioase, înfruntând-o mutește, cu dușmănie parcă. Leana lu' Lică adaugă:

— Și ce, s'a pustiit pământul de fiăcăi?... nu vezi câți roiesc pe lângă tine?

Îndurerată, Frusinica își lăsă capul pe genunchi, își astupă urechile și se adânci din nou în aceleeași gânduri. Plutea ca o frunză pe apă — în voia curențului, lipsită de tăria unei hotărâri. În tindă însă, maică-sa fu brustuluită de Lică, pe înfundate:

— Leano, să lași fata în pace... auzi? Să n'o mai amărăști și tu... las'o!

— Aoleu, Lică, — răspunse femeia îngrijorată, — da' se topește de tot, mă! Și-apoi — doamne ferește! — să nu-și facă seama singură!

— Nu-i duce tu grija, că nu-i un copil. Trebuie să hotărască ea, nu noi, că doar ea o să trăiască cu el.

Ieșiră apoi pe prispă și rămaseră tăcuți, privind în golul întunecat al zărilor. Era grea cumpăna în care căzuse fata lor. Se hotăra viața și viitorul ei. Și-atuncea, cum să stea deoparte de această frământare? Era doar copilul lor, sânge din sângele lor. Dar abia atunci când încercau să găsească vre-o deslegare, vedeau că nu-i puteau ajuta cu nimic. Totul trebuia făcut fără grabă, fără nici o forțare a lucrurilor, după îndelungate chibzuiri și așteptări.

Până la urmă însă, tot cine trebuia să hotărască a hotărât: dragostea Frusinicăi.

A doua zi de dimineață, când lumina zilei crescuse mohorâtă în geam, pentru ea totul era limpede. Coborî din pat și trecu la fereastră. Afară, bătea vântul și cerul era înourat ca de ploaie. Copacii își legăneau crengile abia înverzite, lăstunii fulgerau aerul în sboruri joase și nouri de pulbere se ridicau pe drum. Liliacul și florile pe care le sădise cu mîna ei în grădiniță arătau sgribulite, înfiorate de învolburarea firii. Totul era posomorît și trist. În sufletul și inima ei însă, hotărîrea isvorită din adîncurile cele mai curate ale dragostei adusese o lumină nouă. Puterea acesteia era de neînfrînt, cum neînfrînte sunt toate hotărîrile credinței și ale dragostei. Ar fi putut oare să-și înăbușe jarul aprins al inimii dăruită lui, să-și curme cântecul iubirii care tremura în toate fibrele ființei sale, să-și nesocotească sâmburele de fericire spre care năzuiseră cu atîta tărie și convingere, amândoi? Nu, nici o putere din lume nu ar putea-o opri să-și lege viața cu a lui! Alături de el, de M.hai, va lupta și mai departe. Și de va fi nevoe, va munci și pentru el; îl va purta de mână pe uliță și pe cîmp, îi va duce lingura la gură — dacă și aceasta va trebui, — dar la dragostea ei pentru dînsul nu poate renunța.

— Mihai, dragul meu, — își șopti ea; iartă-mă că m'am îndoit chiar și atîta de dragostea noastră... mi-a fost greu, dar greul a trecut; rămân cu tine pentru totdeauna, pentru toată viața mea.

Puterea dragostei sale străluci în întunecimile nemărginite ale ochilor ei de noapte. Farmecul privirilor i se învioră din nou, crescuse — asemenea unei fulgerări lăuntrice. Pe buze îi reapăru zîmbetul de lumină și întreaga față i se îmbujoră de un val de căldură ce venea din inimă. Iubirea îi dăruise înapoi tot ceace-i era atît de puternic amenințat: fericirea.

Ieși în grădiniță și rupse cu grije nenumărate flori de liliac, destânjenel albastru, de lalele abia plesnite din bobocei, busuioc mărunț. În casă le înfășură cozile în hîrtie și le legă strâns cu o sforică. După aceea începu să-și pregătească coșulețul.

Afară maică-sa vorbea cu Lică Mătase, cu lacrimi în ochi:

— Ce facem, mă Lică, o lăsăm să plece așa?

— Dar cum?

Leana tăcu un timp și-apoi murmură rugătoare, parcă spre a-i înmuia inima:

— Eu zic să te duci la Ilie și să ceri cărucioara. Pui calul la ea și-o repezi tu până la Bădeni.

Lică Mătase coborî prispa și porni spre Ilie Zăganu. Din noaptea focului, rămăsese cu un singur cal. Celălalt îi murise aprins, gonit atuncia de brigadier. Se întoarse repede, trăgând căruța de hulube.

Până ce el înhămă calul, Leana o umplu cu paie și fân, iar peste snopul de coceni pus deacurmezișul întinse un capăt de covoraș. Când Frusinica eși îmbrăcată ca de sărbătoare și cu brațul încărcat de flori, maică-sa îi apucă coșulețul din mână și-i zise:

— Hai... te duce taică-tu, maică!

Lică Mătase o aștepta în căruță, cu hățurile și biciul în mâini. Frusinica urcă și se așeză tăcută lângă dînsul. Primi coșulețul întins de Leana și-l puse pe genunchi; peste el își lăsă cu grije buchetul de flori. Maică-sa își ridică încet un colț al șorțului la ochi. Fata se uită lung la ea și-apoi vorbi către Lică, pentru amândoi:

— Tată, când o să venim înapoi, mergem la comitet... facem actele.

— Mergem, fata tatei, — răspunse blînd Mătase.

Apoi smuci hățurile și căruța se urni. Leana rămase în poartă cu ochii după colbul ridicat de vânt în urma lor, suspinând neliniștită în pânda șorțului.

La Bădeni, opriră mai într'o parte de poarta spitalului, pe un loc viran, unde poposeau în zilele de vizită oamenii veniți la bolnavi. Frusinica sări din căruța, trecu drumul și intră nerăbdătoare pe poartă.

Lică Mătase scoase calul dintre hulube cu hamul pe el și-l legă de leucă, cu botul în fân. După aceea, își luă biciul la subsoară și plecă și dânsul. Merga cu capul în pământ, gândind cu înfrigurare la cele ce vor urma. Parc'ar fi dorit să nu mai ajungă niciodată.

Frusinica urcă scările spitalului hotărâtă, cu florile strânse la piept, cu coșulețul pe braț. Pe coridor se opri. Un val de amețeală o încerca. De aici se vedea și ușa salonului în care era Mihai. O clipă, își simți inima sguduindu-i pieptul, obrajii arși de vijelia sângelui. Înaintă cu fruntea ridicată, cuprinsă în vârtoarea a zeci și zeci de gânduri pe care nu le mai cunoștea. Iată, nu mai avea decât zece pași... șapte... cinci... niciunul. Mâna i se încetă pe clanță. Apăsă. O frântură de timp trecu netrăită. Impinse cu putere ușa în lături și intră zâmbind, ca la o întâlnire de mult dorită. Își lăsă coșulețul jos și întinse ușor mâna în care ținea florile.

— Am venit Mihai...

Dar patul asupra căruia se aplecase și pe care lăsă florile, era gol. Înăuntru, nimeni. Se înfioră. În ochi, îi apărură îngrijorarea; în inimă, teama și neputința, destrămarea. Simți cum totul se prăbușește în ea și în jur. Incremeni așa, strângându-și mâinile pe capătul de fier al patului.

Tresări. Auzise pași cunoscuți printre paturi. Sgomotul lor se apropia din ce în ce mai mult. O mână îi cuprinse cu putere umerii. — Se răsuci dintr'odată, strigând:

— Mihai!

În fața ei, brigadierul sta zăpăcit de fericire, fără legătură pe ochi. Vedea. Îi simți privirile pline de dragoste, înfipite în ochii și inima ei. Se lăsă la pieptul lui, cuprinsă deopotrivă de zâmbet și plâns.

— Mihai... dragul meu...

Brigadierul o îmbrățișă și începu să o sărute pe ochi, pe gură, pe obraji, pe frunte, pe părul revărsat. Frusinica îi îndepărtă capul cu mâna și-i privi încă odată ochii lui negri-căprui, măslinii, adânci și vii, pătrunzători și blânzi.

— E adevărat, Mihai?

— Adevărat.

Și se îmbrățișară iar, râzând, suspinând, plângând de fericire.

Doctorul și cu Lică Mătase se opriră în pragul ușii, uitându-se la ei. Bătrânul medic era îmbrăcat în alb de sus și până jos. Într'o mână, avea fișa lui Mihai. Cu cealaltă îl prinse pe Lică Mătase de braț, căutând să-l tragă după dânsul. Lică Mătase însă, înlemnise cuprins de zâmbet, cu mustățile sburlite, cu căciula în mână și biciul la subsoară.

6

Sunt fericiri pe care nici inima și nici gândul nu le pot cuprinde. Precum asemenea, sunt dureri ce depășesc simțirea. Viața unei clipe poate fi mai puternică decât a unei zile întregi și de multe ori, într'o asemenea clipă îți trăiești anii care au fost sau vor veni. Dar ceasul cel mai scump al vieții rămâne unul singur: acela în care ți-ai găsit, odată pentru totdeauna, drumul

fericirii. Tot ceea ce pornește din scânteia acestui ceas, este deopotrivă un îndreptar al vieții, al luptei și al dragostei.

Frusinica gândea că tot viitorul i s'a topit în această nesfârșită clipă a iubirii lor. Ea nu se vedea mai departe, decât alături de Mihai, pășind împreună pe un drum al lor. Se ghemuise lângă dânsul, tăcută și mulțumită, plină de încântare și de dor. Uneori, își sălta drăgăstoasă ochii către el și rămânea așa, cu întunecimile lor strălucind, aprinse de căldura inimii. Ii apuca mâna cu urme de arsuri și strângându-i-o și-o apropia de piept, sfioasă. Părea încă neîncrezătoare în temeinicia acestei întorsături a lucrurilor. Brigadierul însă stătea nemișcat, parcă lipsit de gânduri, așteptând. Numai când își ridica din când în când colțul basmăluței ce-o avea aruncată pe cap ca să-i ferească ochii de colb, atuncea doar i se întrezărea nerăbdarea și neliniștea de care era cuprins. Drumul dela Bădeni spre brigadă și Podeni i se păru mai lung ca niciodată. În fața lor, Lică Mătase își îndemna căluțul la mers, smucindu-i hățurile. Dela un timp, firul vorbeii le fusese curmat de gândurile care-i cuprinseseră pe fiecare într'un fel.

La cererea lui Mihai, cărucioara ocoli așezările Podenilor și se lăsă spre dreapta, pe drumul câmpului dinspre Pănoiu. Vârtejuirea prafului din urmă îi urmărise până mai aicea — la fântâna Grecului — când vântul se domoli. Inegurarea de peste zi a cerului se destrămasă și alunecase spre sud, ca o perdea vineție trasă de pe limpezimea bolții. Soarele apăruse abea acum, spre asfințit, aruncându-și peste câmpie țesătura razelor roșietice și prelungi. Fața pământurilor era luminată dela o margine la alta de focul ce pâlpâia ascuns, întins pe toată largimea zărilor dela apus. Umbra căruței, lungită peste arături și semănături, înainta în acelaș pas cu dânsii, pe-alătura pe drum. Calul își bătea trapul obosit, săltând între hulubele ușoare cu o încetineală pe care Lică Mătase nu i-o mai lua în seamă. Se părea că până la cuibul tractoriștilor calea s'a lungit.

În dreptul semănăturilor dela Plopșor, Lică Mătase se întoarse spre brigadier și-i arătă cu codiriștea întinsă lanul mărunț al întovărășiților:

— Ia, te uită, Mihai... uite ce mândrețe ne-a răsărit aicea!

Brigadierul își trase basmăluța de pe ochi și rămase cu privirile ațintite asupra semănăturii. Lanul de orz se împlinise și cu greu i se mai putea deosebi încrucișarea rândurilor. În lumina asfințitului, părea și mai întunecat, mai apropiat pământului.

— Cred c'are să iasă peste două mii la hectar... poate și două mii cinci sute, — grăi Mihai. — Ce zic oamenii?

— Ei, ce să zică? Se simt aproape de belșug și-și fac socoteli de viață mai bună. Cei care n'au intrat îi tot dau târcoale și se minunează.

Căruța-i purtă mai departe, scuturându-i ușor, apropiindu-i de salcâmii dela Pănoiu. M'hai își acoperi din nou ochii, plecându-și în acelaș timp pleoapele pe care le simțea nespuse de grele. Mătase grăbi căluțul, iar Frusinica se ghemui și mai bine în fân.

Când auzi tunetul îndepărtat al tractoarelor, M'hai tresări. Se simți cuprins dintr'odată de cântecul muncii pe care o iubea ca pe însăși viața lui. Strânse basmăluța și-o lăsă în poala Frusinicăi. Pe față și în priviri îi apărură un zâmbet care se întărea odată cu lumina vie, caldă, crescută de undeva din lăuntrul lui. Parcă se și afla în scaunul tractorului, cu mâna arcuită pe volan. Din depărtare, simți mirosul pământului reavăn, proaspăt întors și văzu aievea, frământul țărânei dintre brăzdare. Brigadierul se simți legat

de meserie și de tractor mai mult ca niciodată. Abia acum reîncepu cu adevărat să-și trăiască viața, deacolo de unde o lăsase. Glasul motorului, izul motorinei și aroma pământului răscolit îi intraseră în sânge pentru totdeauna.

Lângă șirul salcâmlor, Mătase încetini mersul calului. Pe crenguțele copacilor apăruseră colțișorii galbeni-verzui ai frunzulițelor, ca o stropitură rară. Printre ei, arătura pământurilor alăturate se întrezărea întinsă până în fund, îndepărtată, până acolo unde băteau tractoarele. Curând, trecură și pe lângă știrbitura făcută de pârjolul focului în perdeaua de salcâmi. Cioturile copacilor rămăseseră înegrite, cu straturi de cărbune crăpat și șters. Tăciunii de pe jos se amestecaseră cu țărâna, străpunsă din loc în loc de lăstăriș nou sau năpădită în parte de buruieniș sărac. În mijlocul acestei uriașe vetre, străjuiau stingheri câțiva salcâmi, cu trunchiurile mușcate de limbile flăcărilor și cu coroanele rărite și afumate. Aici îl găsise atunci pe Marin Oproiu, cu mâinile înfipite în umerii lui Nică Crețu. Urmele butoaielor de motorină, benzină și ulei, nu se mai vedeau; dar socoti în gând și locul unde-l plesnise în față valul uleiului aprins. Da; uite, cam acolo căzuse în genunchi... Toate acestea, pagubele, suferințele lui, îngrijorarea și teama de a nu rămâne orb, trecuseră. Scrumul și pustietatea porțiunii de perdea distrusă îi aminteau însă cu tărie de mâna dușmanului. Ceeace trebuia să întărească acum în brigadă, era tocmai spiritul luptei necruțătoare împotriva lui... înhățarea și distrugerea dușmanului...

După ce trecură dincolo de locul focului, Mihai întrebă:

— Ce mai face Leahu, tovarășe Mătase?

— Dracul să-l ia; răspunse încruntat celălalt. — Muncește... și încă cum... trage ca un cal. — Și Mătase și brigadierul tăcură un timp. Mai apoi, președintele continuă: — Uneori, se mai bate și cu pumnul în piept și-și toarnă cenușă 'n cap... vezi bine; își face autocritica pentru greșala noastră, a tuturor... lipsă de vigilență. Il tot urmărește pe chiabur, pas cu pas, și se laudă că până la urmă tot el îi va pune mâna 'n gât. Zice că miroase cumva... că focul tot de Filică e pus...

— Asta a spus-o el încă de-atunci, din noaptea aceea, când m'a găsit cu chiaburul la comitet, — sări Frusinica; — dar n'are dovezi... și parcă ce, numai el crede așa?

Brigadierul rămase gânditor. În minte i se înălțau pe același fir o serie de fapte care erau strâns legate de Leahu. Și toate se prindeau parcă într-o țesătură de sub care rânjea chipul lui... A fost slab; atuncea, când i-a pus mâna 'n piept la comitet, trebuia să-l strângă și să-l dea cu capul de pereți, pân'ar fi scos tot dela dânsul. Ei, dar ce te faci dacă-i cinstit? Te poți agăța de el într'un asemenea fel și să-i arunci în față trădarea? Nu! Ai omorât în el toată sămânța încrederii, ți-ai bătut joc de dragostea și de munca lui, de omenia ce ne unește pe toți în aceeași luptă... l-ai făcut dușman.

Tractoarele băteau acum tocmai spre capătul întovăririi. Mătase îndemnă căluțul și ocoliră salcâmi. Curând, căruța se opri în dreptul arăturii, lângă brazda tractorului din frunte. Mihai Zaharia se ridică în picioare, își scoase șapca și începu s'o rotească rar, pe sus. Nu trecu decât o clipă și tunetul motoarelor scăzu. Cele cinci tractoare încremeniră pe locurile pe unde-și purtau plugurile prin pământ. Din cabinele lor, săriră în neorânduială toți tractoriștii — și dintr'odată, porniră în fugă peste arăturile proaspete, cu ochii îndreptați neîncrezători spre căruță.

Mihai coborî și intră în ogor, ieșindu-le înainte. Cel dintâiu, ajunse Buciu la el. El cunoștea pericolul care-l amenințase pe brigadier, încă din dimineața când medicul îl găsisse la spital. Când îl văzu de aproape, se opri, îl privi o clipă lung, cercetându-i ochii măslinii și-apoi îl îmbrățișă, izbucnind:

— Te -ai întors, Mihai... te-am așteptat atâta să vii, ca să poți vedea cele ce-am făcut!

Tractoriștii se strânseseră în jurul lor pe mai multe rânduri. Pe față le apăru dintr'odată un zâmbet plin de dragoste. Tăceau. Ochii încercănați de praf le clipeau des, săltându-și privirile de pe mâinile și obrații înroșiți de arsură ai brigadierului — la ochii neatinși. Doar pleoapele lui își arătau din când în când pielița subțiată de răni. După un timp, dintre tractoriști se desprinseseră Iliuță. Fostul ucenic apucă stângaci mâna brigadierului și murmură:

— Neică Mihai...

Mișcat, brigadierul îl cuprinseseră pe după gât și-l trase aproape, lipindu-și-l de sold. Se aplecă asupra lui și-l întrebă:

— Dar Mitriță, unde-i?

Cercul tractoriștilor se sparse într'un loc și noul ucenic fu împins de-o mână, până lângă Mihai. Mitriță, care nu-l cunoscuse până acum pe brigadier, sta rușinat, cu capul în pământ, privindu-i picioarele. Mihai se chirci în fața lui și-i ridică șapca mai pe creștet. Când îi cuprinseseră umerii între palme, privirile lor se întâlniră ca alor doi prieteni. Ucenicul zâmbi.

— Ți place la noi, Mitriță? — îl întrebă brigadierul.

— Imi place... — îngăimă el.

Mihai Zaharia se ridică apoi și-și trecu privirile peste fețele prăfuite dar luminoase ale tractoriștilor. Iată-l și pe Marin Oproiu, și pe Mircea Guju, și pe Pitcoace, și pe Costică Roibu, și pe toți ceilalți. Erau aproape la fel cum îi lăsase el. Parcă ceva mai trași la față, mai obosiți.

— Ei, cum merge? — îi întrebă brigadierul.

— Merge bine, Mihai, — răspunse Buciu.

— Vezi, unde ne-ai lăsat? — întrebă Costică Roibu. — Tocmai acolo unde se zărește știrbitura salcâmlor și acum...

— Asta-i adevărat, — recunoscu Mihai; — dar n'o să ne oprim aici.

— Bine c'ai venit tu, — reîncepu Traian Buciu; — acum vom vedea împreună ce avem de făcut.

— Păi, sigur, — sări Frusinica intrată între dânsii. — O să vă mâne la toți tractoarele, că sunteți mici... până astăzi cum ați mers?

Tractoriștii nu-i răspunseră; dar se porniră pe un răs înfundat, stăpânit cu greu în fața privirilor ei șăgalnice. Fata se întoarse spre brigadier și-i apucă brațul:

— Gata, Mihai; știi că doctorul ți-a spus să te ferești de praf...

— Păi, tu ești tocmai bună pentru paza lui, — glumi Oproiu.

— Jandarm, nu alta...

— Dar ce, parcă la noi în vagon pătrunde un firicel de praf?

— Așa e, ai să stai în vagon, Mihai... și-ai să te uiți prin ferestruică la tractoare.

— Poți să pleci... nu ți-l dăm.

Frusinica se lipi și mai strâns de brigadier și-i înfruntă cu sprâncenele lăsate, zâmbind:

— Puneți-vă bine cu mine, dacă vreți să-l mai vedeți!

Râsul tractoriștilor reîncepu și mai puternic; râdea acum și Mihai.

Lumina de peste arături devenise sângerie. Soarele își înfipse o margine a discului în coama pământului dela orizont. Indepărtate, motoarele băteau pe loc, tocând mai departe liniștea înserării. Ridicat în căruță, Lică Mătase rămasese cu ochii pe drum, urmărind o răbufnire de colb care gonea spre dânșii. Tractoriștii își deschiseră cercul tot într'acolo. Din vânzoleala colbului, apăru dintr'odată mașinuța stațiunii.

— Asta-i tovarășul Andrei, — strigă Iliuță.

În curând, mașinuța stopă în spatele căruții. Din ea coborî Andrei Hurdea, c'un sul de ziare la subsuoară. Secretarul o luă peste arătură, către grupul tractoriștilor care-i ieșau în întâmpinare, în frunte cu Mihai și Frusinica.

— Vasăzică, aici erai, — îi vorbi Andrei, brigadierului. — Noi te căutam pe la spital și tu ai și fugit încoace... Ia, să te văd!

Andrei îi apucă mâna și-l suci într'o parte și alta, cercetându-i fața și ochii. Cerul din ochii săi se înnegură și vorbi aspru:

— Ce-ai căutat aici? Parcă era vorba să rămâi în sat câteva zile... Apoi se întoarse spre Frusinica: — Așa-l păzești tu?

— Nici o grijă, tovarășe Andrei, — sări fata; — l-am adus acum, că tânjea după brigadă ca un copil... cu asta s'a terminat!

— Pot rămâne și 'n vagon, tovarășe Andrei, — grăi brigadierul.

Fetele tractoriștilor se luminară și mai mult. Ochii Frusinicăi se întoarsă întrebători și speriați spre secretar. Andrei Hurdea răspunse scurt, fără puțința de-a i se întoarce vorba:

— Eu nu sunt medic; facem așa cum a hotărît el.

Lumina din ochii tractoriștilor se topi și reapăru dintr'odată în privirile fetei. Brigadierul tăcu, parcă descumpănit în suflet. Zâmbi însă, când întâlni ochii strălucitori ai Frusinicăi. Dintre tractoriști, doar Marin Oproiu se arătă de aceeași părere. Ceilalți tăcură; urmăriă apoi mișcările secretarului care desfacea încet sulul gazetelor. Andrei întinse primul ziar Frusinicăi, râzând în același timp către brigadier:

— Acasă, i-l poți da să-l citească...

O parte din celelalte le împărți tractoriștilor, adăugând:

— Serie despre voi. Cred că l-a cam furat condeiu! pe tovarășul ăla, sau l-ați dus voi cu vorba... Ai?

Într'o singură clipită ziarele foșniră grăbit și zeci de ochi se aplecară deodată peste scrisul mărunț. Mihai smulse ziarul din mâna fetei și începură amândoi să caute articolul ce-i lăuda. Andrei se apropie de dânșii și-și purtă degetul întins pe sub un șir de litere mari.

— Aicea.

Brigadierul se opri, îndoi ziarul și începu să-l citească cu glas tare:

— *«O noapte pe Bărăgan»*... — Ceilalți tractoriști își coborîră mâinile în care țineau câte-o foaie din gazetă și-și ridicară fețele spre dânșul, ascultând. Mihai reîncepu: — *«La brigada a șaptea, am ajuns îndreptându-ne după fața arăturilor. Peste Bărăgan, se lăsau umbrele serii și din largul lui vântul aducea aromele pământurilor și al grânelor verzi...»*

— Stai, — îl opri Andrei; — veți citi pe urmă. Uitați-vă acum și la astea... și le întinse un alt rând de gazete. — Toate s'au umplut de voi!

Mihai Zaharia primi și celelalte gazete și le răsfoi în fugă. Din când în când, se oprea la câte-un titlu cu litere de-o șchioapă, subliniat cu grijă de Andrei. Citea:

— *«Prima brigadă de tractoriști pentru lucrări de calitate...»* — Apoi trecea la altul și la altul, fără întrerupere: — *«Nouă succese în munca primei brigăzi*

de calitate dela S.M.T. Bădeni... Brigada de calitate dela S.M.T. Bădeni și reînnoiește angajamentele... În cinslea zilei de 1 Mai, brigada și-a depășit planul pe întreaga campanie de primăvară...»

Brigadierul rămase cu ziarele în mâini, cu ochii îndreptați pe deasupra arăturilor nesfârșite, întinse până acolo unde înserarea își unea întunecimile cu pământul. În aceste zile, zeci și zeci de mii de asemenea ziare au vorbit oamenilor din toate colțurile patriei despre victoria lor. Ajunseseră astfel în fruntea tuturor brigăzilor din întreaga țară! Meritau oare aceasta? Se întoarse spre secretar:

— E prea mult, tovarășe Andrei...

Tractoriștii își ciuliră urechile.

— Nu este, — răspunse scurt, Andrei Hurdea. — Deacum încolo începe pentru voi adevărata luptă. Trebuie să meritați această cinste. Terminați campania cât mai repede... faceți arături cât mai frumoase... veți obține astfel și steagul dela București. Miile de tractoriști din toată țara știu de astăzi ce au în față; cunosc înălțimea vârfului peste care trebuie să sară... Veți rămâne în frunte, dacă veți întări lupta voastră și mai mult...

Tăcu. Tractoriștii rămaseră câteva clipe adânciți în gânduri. De pe brazdă, se auzea slab duduul motoarelor. Brigadierul se întoarse cu fața spre tractoare și vorbi:

— Incheiați mai întâiu arătura. După aceea vom citi și ziarele și vom vedea și ce-avem de făcut...

— Lasă, că citesc ei și singuri, — îl întrerupse Andrei. — Tu trebuie să pleci la sat. — Apoi se adresa Frusinicăi: — Ia-l... să știi că răspunzi de el!

— Răspund de el, tovarășe secretar, — repetă bucuroasă, fata. — Tată, întoarce căruța!... Haide, Mihai!

7

Acasă la Lică Mătase, Mihai Zaharia se aplecă cu sete asupra ziarelor desfăcute larg pe unul dintre paturi. Nu mai citise de când plecase la spital. În afară de cele ce-i comunicase din când în când Andrei, nu mai știa nimic despre mersul treburilor țării și ale lumii. După de le frunzări în treacăt, se opri cu deosebire la ceea ce se scria despre dâșzii. Mulțumirea și îngrijorarea, răspunderea și neliniștea, freamătul ce-l cuprinsese, toate deopotrivă, îi împinseră gândurile din nou la noaptea focului.

Succesul lor, acolo la tractoare, nu putea fi deplin atâta timp cât dușmanul nu fusese prins. Gândul acesta îi frământase mintea și la spital și în fiecare clipă din noaptea aceea încoace. Se gândise și la Filică, și la Velicu, dar ceea ce-i rămasese destul de clar, era jocul pe care i se părea că-l face Ion Leahu. El trebuia să fie omul chiaburilor strecurat printre dâșzii. Luate izolat, un șir întreg de fapte de ale lui, păreau a fi fără nici o importanță. Când însă căutai înțelesul înlănțuirii lor, vedeai că se deschidea un drum al trădării care ducea drept la dâșsul. Altfel, cum se putea explica spargerea întovărășirii din Februarie, faptul că chiaburii pusese mâna pe liste în chiar aceeași seară, ridicarea oamenilor împotriva arăturii proaste, stăruința pe care o depusese pe lângă Gheorghe Soare de a-l scăpa pe Filică de proces? Și cine știe, dacă nu tot de Leahu erau legate și altele? Cum de avusese Filică la început un plan de cultură potrivit poftei lui? Dar gâlceava țăranilor din timpul ploilor, îndreptată împotriva tractoarelor, sau încercarea de a distruge tractoarele și tot pârjolul focului, nu erau legate și de el? O clipă, bri-

gadierul se gândi la sforăitoarele lui izbucniri, când striga sau bătea cu pumnul în masă pentru apărarea liniei partidului... Eh, drace, dacă ar fi el, îl strâng de gât!

Incepu apoi să răsfoiască din nou ziarele. Cu feștila mărită, lampa din perete sfârâia neîntrerupt, luminând încăperea dela un colț a altul. Cum sta pe marginea patului și avea ziarele întinse în dreapta, se aplecase într-o parte, deasupra lor. Obosite, privirile i se opriră asupra știrilor care vorbeau de succesele celorlalți muncitori din țara întreagă, obținute în întrecerea socialistă pentru 1 Mai. — «*Cel mai scurt timp de intervenție pe schelă, la Sovrompetrol-Moreni*», — scria într-o parte. — «*La Hunedoara, oțelarii au dat o șarjă în trei ore și cincizeci și cinci de minute*», — scria în alta, iar drept în fața sa, sus, citi: «*1,5 mc la abataj și 1 mc la înaintări peste program, la mina Herja*». — Aici, între aceste știri, se vorbea și de succesele lor. Ei, tractoriștii, stateau în același rând cu minierii, cu oțelarii și cu petroliștii, și toți la un loc luptau cu îndârjire pentru binele și fericirea lor și a Patriei.

Dar gândul îi fugi din nou la Leahu. Iși aminti de ochii lui de viezure, de atitudinea de apărare ce-o avea, de răbufnirile sale și de tot ceea ce îl arăta ca pe unul ce se simțea mereu încolțit, în permanentă primejdie. Da, cu siguranță că Leahu e omul lui Filică. Părăsi ziarele. Se ridică și-și luă șapca. Îl cuprinsese o ciudă pe sine și pe toți ceilalți, că-l răbdaseră pe bandit în mijlocul lor până acum. Dădu să iasă; în prag, se întâlni cu Frusinica. Fata rămase pe loc, cu blidele pe care le-aducea pentru masă în mâini.

— Unde pleci, Mihai? — îl întreabă ea.

— Până la Alexe; într-o clipă sunt înapoi.

— Nu se poate, — se împotrivi Frusinica. — Ai văzut ce spunea tovarășul Andrei?

— E important, Frusinică... Vin repede.

Brigadierul se apropie de ea și-i sărută în fugă fruntea. Trecu apoi în tindă și ieși afară grăbit, lăsând-o în prag. În urma lui, fata strigă îmbufnată:

— Mihai, eu pun masa... să știi!

În fața căsuței lui Alexe, aștepta mașina stațiunii oprită în uliță. Înăuntru, îl găsi și pe Andrei Hurdea. Cei doi secretari stăteau la masa de sub etajera cu cărți, aplecați asupra unei hârtii. Când îl văzu, Andrei se întoarse supărat:

— Ce cauți aici? Așa ne-am înțeles?

Brigadierul tăcea. Alexe și cu Măria îl întâmpinară bucuroși, cercetându-i ochii. După aceea femeia îi împinse un scaun lângă ceilalți, iar Sandu Alexe îi prinse brațul și vorbi:

— Lasă, Andrei... Hai, șezi, Mihai; bine c'ai venit și tu.

Brigadierul se așeză cu privirile plecate asupra unei hârtii de pe masă. Măria se retrase lângă pătuțul lui Răducu. Încercă să-l adoarmă. Dar numai ce-l acoperi cu o broboadă de a sa, că el și începu să-și repeadă picioarele în sus, desvelindu-se.

— Dormi, mă, n'auzi? — se încrunta Măria la el și-l acoperea din nou.

Copilul izbucni în râs. Iși mișcă iar picioarele, aruncând broboada. Jocul acesta îi plăcea și Măriei și era luat mereu dela capăt. Într'un timp, femeia se întoarse spre brigadier, mândrindu-se:

— Auzi, Mihai, s'a făcut asta un golan fără pereche!

— Ei, par'că n'are cui să semene! — glumi brigadierul și se uită zâmbind la Alexe.

Rămaseră câteva clipe, toți trei, întorși spre pătuțul copilului. Apoi, se aplecară asupra mesei, apropiindu-și umerii și capetele. Pe hârtia din fața lor, Mihai se uită mai departe la mășgălitura de desen, încurcată și neînțeleasă. Parcă era chipul unei caracatițe nemeșteșugit făcută. Sandu Alexe ridică ciotul de creion în mână și-i plimbă vârful pe liniile desenului, vorbind în șoaptă:

— Iată cum stăm, Mihai! Vizuina lui Filică are mai multe ascunzișuri și răsuflători. Parcă-i un culcuș de țistar; tu pândești sălbăticiunea aici, dar gaura asta răspunde și aici, și dincolo, pe mai multe căi. L-ai prins în partea asta, el iese la drum prin cealaltă și tot nu poți pune mâna pe el. Trebuie să-i descoperim întâi toate aceste ascunzișuri, apoi să înaintăm spre ele, deodată, și să-l prindem înghesuit în culcușul lui, fără puțința de a ne mai scăpa pe-alături... Uite, o răsuflătoare de-a lui duce la Adâncata. Tovarășii de acolo pândesc acum la gura ei, cu lațul desfăcut în jurul lui Durbac. Alta, la șina de fier, la gară: și asta-i păzită. O a treia, răsuflă departe— poate tocmai la București, sau dracu' știe unde. Tovarășul Bădină e pe urmele ei. Ne mai rămân nouă încă două: una'n curte la chiabur, care ne stă ca'n palmă, și alta printre noi... Mă, nu se poate altfel; chiaburul trebuie să aibă o răsuflătoare și-un ascunziș și printre cei care cunosc toate mișcările noastre.

— Are... — șopti apăsător Mihai. — De aceea am venit.

Sandu Alexe se opri cu degetul pe semnul ascunzătoarei care nu răspundea nicăieri. Andrei Hurdea își saltă privirile întrebătoare spre Mihai, așteptând.

Brigadierul împinse mâna lui Alexe în lături și ciocăni cu degetul în masă, pe locul unde ultima ascunzătoare a chiaburului rămăsese nedescoperită. Vorbi:

— Asta răspunde la Leahu!

Ceilalți doi tăcură. Privirile lor se întâlniră pline de întrebări adânci. Peste limpezimea ochilor lui Andrei, căzu înnegurarea. Vii și oțeloși, ca un tăiș, scăpară ochii lui Alexe. Secretarii se întoarseră spre brigadier:

— Vasăzică, tot la el!? — zise Sandu Alexe și-și lăsă bărbia în pumni, gândindu-se.

— De unde știi? — grăi Andrei, parcă cuprins de îndoială.

— Păi, să judecăm mai bine faptele lui și să le legăm de toate câte-au fost în primăvara asta... reîncepu Mihai. Și le povesti pe rând, despre cele ce i-au întărit convingerea pe care-o avea că Leahu le era dușman.

La sfârșit, la propunerea lui Alexe, hotărîră ca de supravegherea curții lui Filică să se îngrijască mai departe Lazăr Lungu. De Leahu să răspundă Lică Mătase. Să-i urmărească la comitet toată activitatea fățișă sau ascunsă...

— ... în felul acesta, — arătă Alexe, — nu ne rămâne să vedem decât pe care dintre răsuflători vom începe a turna apa. La ieșirea celorlalte, va sta întinsă mâna noastră... pe oriunde va încerca să scape, îl vom înhăța; ori pe el, ori pe Leahu...

— Sau poate pe-amândoi, — completă Andrei.

Intors dela Alexe, Mihai mănca în liniște, gânditor. Frusinica cinase în lipsa lui împreună cu ai casei și acum nu făcea decât să-l privească mulțumită și fericită că-l știe din nou lângă ea. Uneori, ochii-i negricioși își străluceau luminițele de parcă toată dragostea și viața ei își topiseră tăria în licăritul lor. Și cu cât se încredința mai mult că într'adevăr, Mihai — și nu altul — stă în fața sa, cu atât creștea și lumina din ochii ei, până când, deodată,

totul îi apăru ca o pânză peste care doar chipul lui stăruia. Intr'un timp, se trezi că-i zâmbește parcă fără înțeles. Se apropie de el și-și înlănțui brațele pe după gâtul lui, șoptind:

— Mihai...

Brigadierul își săltă ochii măslinii, amenințați până ieri de o noapte veșnică, umbriți de oboseală, întrebători:

— ... mi-ești drag, Mihai! — murmură fata cu pleoapele plecate.

Mihai tăcea. Ii prinse mâinile și i le apăsă puternic pe pieptul lui. Apoi trase celălalt scaun cât mai aproape și-o așeză alături de dânsul. Fata îi simți îngândurarea și-l întreabă:

— La ce te gândești, Mihai?

Brațul brigadierului se ridică și se lăsă ușor pe umerii ei. Se lăsară pe spătarele scaunelor cu privirile îndreptate înainte, cuprinși de îngândurare. Mihai își începu răspunsul întârziat, vorbind rar și încet:

— La tine... la noi... la lupta și la munca noastră.

Frusinica rămase cu privirile nemișcate, așteptând.

— Acolo, la brigadă, trebuie să întărim bătălia pentru ultima sută de hantri. Aicea, în sat, trebuie să descoperim cât mai curând dușmanul, să dezvoltăm munca de lămurire pentru înființarea gospodăriei... Și poate e timpul să ne gândim și la noi! Ce zici, mergi la Bădeni?

Fata își lăsă capul pe umărul lui și închise ochii. Părul lung și ondulat se revărsă peste umărul brigadierului, acoperindu-i o jumătate de piept. Pleoapele căzute peste noaptea ochilor ei își uniră genele lungi și negre. Parcă visa. Târziu, buzele i se mișcă ușor și îngăimă.

— Cu tine merg oriunde, Mihai... dar...

Frusinica tăcu.

— Car, ce? — o întreabă brigadierul.

— Poate rămâi și tu la noi, în gospodărie...

Tăcură. Cu cealaltă mână, brigadierul aduna firimiturile de pâine de pe masă într'o grămăjoară cât un bob de fasole. Le strânse apoi între degete și le frământă până ce deveniră un singur cocoloș. Vorbi:

— O să vedem... mai e timp să ne gândim la asta. Dar vorbești de gospodărie de parcă ar fi gata înjghebată?!

— Păi ce mai avem, Mihai? — îl întreabă Frusinica, ridicându-și capul și întorcându-și fața spre el. — Duminică mergem la «*Drum nou*» și pe urmă începem să facem listele. După un timp, adăugă: — Noi, cei din comitet, am discutat aseară cu Alexe, tot, tot.

— Da, mi-a spus el.... Poate o să mergem și noi.

— Dece, *poate*—îl luă din scurt Frusinica;—să mergeți! Și știi ce zic eu, Mihai? Hai să mergem împreună, cu camionul vostru! O să fie frumos... nu? Capul brigadierului se clătină îndoelnic.

— Să vedem ce zic și tovarășii dela stație... e vorba de benzină, de...

— Ce benzină, — îl întrerupse Frusinica. — Altfel cum o să ne ajutați, numai cu gura? — După câteva clipe, Frusinica îl cuprinse iarăși pe după gât și-și pironi ochii strălucitori în ochii lui. Șopti rugător: — Zău, Mihai... gândește-te numai cum o să mergem... țărani și tractoriști, fete și flăcăi, toți la un loc, cu steaguri și cântece... Hai, zi da, urăciosule!

— Da, — răspunse Mihai și o îmbrățișă zâmbind.

În aceeași seară după ce cinase, Sandu Alexe plecă la miliție. Plutonierul se întorsese tocmai dintr'o patrulare mai lungă, făcută prin părțile dinspre Bojdeanca și Lehliu. Luase contact și cu posturile de miliție de pe acolo. Când intră secretarul, îi întinse un scaun și după ce-și slăbi centura, se așeză și el alături:

— Cel din noaptea aceea, frate Alexe, — începu plutonierul, — Alecu lui Pănoiu a fost... a înoptat pe aicea, pe undeva... Se pare că a plecat abia a doua zi... spre București... în gară la Lehliu s'a urcat...

Plutonierul tăcu. Iși scoase chipiul vânat-albăstrui și-l așeză pe masă întors, cu cozorocul în sus. Apoi adăugă:

— Cred că ăsta e firul care ne duce și pe urma uneltirilor din noaptea focului... însemnează că într'un fel, Filică tot e vinovat... că oricum, știe ceva!

Când plutonierul termină, Sandu Alexe întinse pe masă hârtia cu desenul pe care-l discutasese cu Andrei Hurdea și Mihai Zaharia. Degetul lui se opri pe un braț al figurii de caracatiță, la capătul căruia era scris: *Ion Leahu*. Vorbi:

— Mai e ceva, tovarășe plutonier... Filică are omul lui printre noi...

Plutonierul își întoarse fața spre el, încruntându-se. Iși lăsă bărbia în pumn și așteptă. Secretarul continuă:

— ... omul acesta, bănuim că este Ion Leahu! Și iată de ce...

8

Duminică, după prânz, autocamionul stațiunii intră în sat claxonând, venind dinspre tractoare. La volan era Mihai Zaharia, iar sus — la spate, cea mai mare parte dintre tractoriști. Ceilalți, în frunte cu Buciu rămăseseră de pază la Pănoiu. Înălțate în vânt, trei steaguri își fluturau prelung pânzele roșii și tricolore. Mai spre inima satului, camionul își încetini goana și tractoriștii începură să cânte un cântec de luptă, de-al muncitorilor. Țăranii și femeile, tineretul și copiii mai ales, ieșeau în porți și după ce camionul trecea de dânșii, o luau la fugă în urma lui, pe marginea uliței. Convoiul se lungi până în fața sediului organizației de partid, din mijlocul satului.

Aici, tractoriștii găsiră o mare adunare de popor. Camionul intră în multime, croindu-și drum cu greutate. Când se opri, oamenii năvăliră asupra lui ca un stol de grauri pe-un dud. Apucându-se de marginile scândurilor, cățărându-se pe roți, trași de mâinile tractoriștilor, începură să urce deavalma, strigându-se și chiuind.

— Ce te'mpingi, fa, c'ai să mori înghesuită...

— Dă-mi mâna, mă, și nu te mai rânji cu ochii după fuste.

— Măi, dar ce dracu-or căuta și copiii cu noi... ei să rămână acasă!

— Aoleu! — se auzi un țipăt, — cad... țineți-mă!

Gherghina Cucului rămăsese spânzurată, agățată în fustă de marginea cutiei. Sprijinită pe burtă de muchea scândurii, se cumpănea și într'o parte și într'alta, băjbăind cu mâinile în sus după ajutor, iar cu picioarele în gol.

Doi tractoriști îi apucară mâinile mai sus de cot și-o traseră în camion, icnind.

— Așa, dragilor, — le zise ea înveselită, când se văzu în picioare lângă ei.

— Gata să-mi spintec burta cu ăștia... mai rău ca la pomană!

Intr'o altă parte, Pitoace se lupta cu Floarea Voiculesei ca s'o ridice în față, lângă cabină. Lazăr Lungu întindea mâinile după Ceaușu și Vasile Glonț, îngrijorat să nu-i rămână pe jos.

— Tovarășe Roibu, — șopti el tractoristului de lângă dânsul, — ajută-mi frate, să-i ridic, că ăștia sunt în stare să spună pe urmă că n'au avut loc...

Costică Roibu se sprijini cu o mână în coada steagului pe care-l ținea, iar cu alta îl apucă pe Vasile Glonț. Argatul se muncea mai departe cu Ceaușu, căruia-i tot aluneca opinca de roată. În curând, cutia camionului se tixi de lume. Câteva femei mai alergau în jurul ei, îngrijorate, certându-se cu cei de sus — să le tragă și pe ele. Un copil plângea într-o margine, mânios că-l împinsese învălmășala tocmai dincolo de șanț.

Jos, în mijlocul celor rămăși, Ilie Zăganu, Frusinica și Moș Gheorghe stăteau neputincioși și încurcați. Strigătele nu le ajutaseră cu nimic. Oamenii văzuseră că-s mai mulți decât putea lua camionul și stricaseră ordinea stabilită. Să încerce ca să-i dea jos pe unii și să urce alții, era de neînchipuit; însemna să nu mai plece niciodată. Dar ce să facă cu cei care țipau pe lângă dâșii, că vor să meargă și ei? Ilie Zăganu se îndreptă spre Mihai Zaharia, care cobora din cabină și-l întrebă:

— Ce facem, tovarășe brigadier?

Brigadierul își ridică umerii, fără de cuvânt.

— Mai faci un drum, Mihai! — îi ceru Frusinica.

Cei din jurul lor îi priviră neîncrezători. Ion Vârlan care era mai pe-aproape, vorbi către Zăganu:

— Rămâi și tu cu noi, măi Ilie...

Brigadierul îi făcu loc Frusinicăi, sus, aproape de cabină, în mijlocul tineretului. Apoi îl luă pe Moș Gheorghe de braț și-i ajută să se urce în cabină, în dreapta sa. Între el și bătrân, se așezase Iliuță. Până să pornească iar motorul, zarva din camion se potoli. Femeile fuseseră împinse la mijloc, grupate în jurul Voiculesei, a Gherghinei Cucului și-a Ioanei lui Lazăr Lungu. Frusinica strânse tineretul mai în față, sub fluturarea steagurilor, amestecându-l cu tractoriștii. În fruntea celor din sat era ea cu Ilie Gănete, iar în fruntea tractoriștilor — Pitcoace care sta mândru, cu o mână petrecută pe după mijlocul Floarei. Marin Oproiu trecuse în mijlocul celorlalți țărani, mai în vârstă și mai potoliți. Costică Roibu sta sprijinit de cabină, nerăbdător. Când motorul începu să ducă, se întoarse grăbit spre Lazăr Lungu:

— Nea Lazăre, ține matale steagu'...

După aceea, tractoristul își scoase muzicuța din buzunar și-și făcu loc printre tineri. O duse la gură și după ce suflă în ea, începu scurt și vioi — Marșul Partizanilor. Mai întâiu tractoriștii, și apoi flăcăii și fetele din sat, îndemnați de Frusinica și de Gănete, se porniră să cânte. Roibu își coborî mâna cu muzicuța și și-o ridică pe cealaltă, strânsă pumn, mișcând-o în ritmul melodiei. Cântecul creșcu repede, vijelios.

...Lupta noastră nu s'a sfârșit

Pân'la unul o să piară

Dușmanii poporului...

Mihai claxonă prelung și apăsă pedala ușor, pe nesimțite. Mașina se urni încet, cântecul se întări, vântul umflă pânzele steagurilor. Deasupra capetelor celor de sus, apărură pumni. Praful lăsat în urmă îi despărți ca o perdea de cei rămași. Pe drum, înaintea lor, alții îi așteptau în porți, nerăbdători.

Când ieșiră din sat, brigadierul grăbi mersul mașinii, zorindu-o ca într'un sbor. Cauciucurile fâșiau înăbușit peste pietriș și praf; drumul și ogoarele de-alături, semănăturile, goneau înapoi, fugărite. Vântul șuera ca o șoaptă a văzduhului și se lupta cu îndârjire să dărâme steagurile. Cu mâinile strânse pe mânerul de lemn, Lazăr Lungu i se împotriva cu mândrie, ridicând steagul său cât mai sus, cât se putea de sus. Glonț și cu Ceaușu, pe care-i avea în părți, se uitau la tremurul pânzei înveseliți, plini de zâmbet și de bucurie.

În cabină, moș Gheorghe sta ca într'o strană: bătos, c'o mână ridicată pe toiag, cu privirile neclintite, ațintite înainte, pe drum. Din când în când se mai întorcea spre brigadier și-i urmărea mișcarea liniștită a mâinilor pe cercul volanului, îndemânarea cu care-și muta piciorul de pe o pedală pe alta sau schimba vitezele.

— Când am fost atuncea — când cu ploile, la ei, — începu Gheorghe Soare, — m'am repezit călare. Nu le-am putut vedea decât semănăturile. Acuma, vreau să văd tot, tot... și să-i mai întreb și câte ceva.

Mihai Zaharia suci volanul și mașina ocoli în fugă niște gropi. Când drumul îi reapăru la fel de neted, întrebă:

— Anume despre ce, moș Gheorghe?

— Ei, am eu multe de deslușit... păi, de când tot vorbim de colectiv, sunt și lucruri cărora nu le-am găsit deslegare. Iată, unul din astea: eu mi-s bătrân, ce-am să fac în colectiv și cât o să mă țină'n el... pe urmă, din ce-am să trăesc?

Brigadierul dădu să-i răspundă.

— Nu, nu-mi spune tu, vreau să văd acolo, să mă dumiresc singur...

Tot restul timpului tăcură. Bătrânul părea din ce în ce mai gânditor, pe măsură ce se apropiau de gospodăria colectivă. Mihai Zaharia urmărea desfășurarea drumului cu grijă, cumpănind fuga camionului după greutatea pe care-o purta. În curând, le apăru în față, apropiată, desfășurarea satului.

Aproape de primele case, încetini goana mașinii. În mijlocul uliței îi așteptau un grup de călăreți îmbrăcați în haine de sărbătoare, cu flori și steaguri. Înțelese că era delegația colectivităților de la «*Drum nou*» care le ieșea întru întâmpinare. Glasurile lor și cu ale celor din camion se uniră într'un chiot neașteptat. Oaspeții le aruncară din mers flori de liliac și de stânjenel albastru, buchețele din fire de grâne verzi, frunziș de arbori abia împlinit. O parte dintre ei se ridicară în scărițele șeilor și strânseseră mâinile întinse ale celor din mașină. Apoi se despărțiră; un grup de opt trecură pe două rânduri înaintea mașinii, cu steagurile. Cei rămași se înșirară pe lângă camion, într'o parte și alta. Mihai potrivea mersul mașinii după trapul mărunț al cailor, după înaintarea steagurilor mișcătoare din fața sa.

Moș Gheorghe, care primise pe geamul cabinei un buchet mare de liliac, rămăsese cu nasul vârît în flori, cu ochii strălucind. Primirea aceasta îi alungase toate gândurile. Cinstirea ce li se făcea îi plăcuse destul de mult bătrânului.

— Parcă ne mărităm tot satul cu-al lor, — grăi el; — ca la nuntă, bre!

Mihai zâmbi și acceleră motorul, căutând să țină și mai aproape de steagurile ce-i săltau și-i fâlfâiau neregulat înainte. Tinerii colectiviști se țineau mândri, parcă turnați pe șea. În smocurile de pe frunte și în părul cozilor, caii aveau împletite în capete lungi, panglicuțe roșii. Cei de pe margini își strânseseră rândurile, scăriță la scăriță, strâmtorați de laturile uliței. În camion, Costică Roibu, Frusinica și cu Ilie Gănete dădură din nou semnalul. Marșul

începu puternic și viu, înflăcărat. Așa intrară ei în satul colectivștilor dela «*Drum nou*».

Porțile gospodăriei agricole colective erau deschise. Călăreții din față trecură pe sub arcurile de verdeață, plecându-și steagurile. Intră apoi camionul, bălăbănindu-se de greutatea celora din el și la urmă — restul celorlalți tineri călări.

În curte, îi așteptau toți membrii gospodăriei, gătiți de sărbătoare. În mijlocul lor se găseau Iorgu State — președintele, Mardare și alții din comitet. Alături de dâșii mai erau și agronomul stațiunii, Virgil Lungeanu, Sandu Alexe și Lică Mătase, sosiți aici înainte de prânz.

Cel dintâi cobori moș Gheorghe Soare, cu bățul întins înainte, cu brațul încărcat de flori. Cei din camion săriră și mai repede de cum se urcaseră și se strânsură în jurul lui — țărani și tractoriști — fără deosebire. Frusinica se alătură de bătrân, fiind din comitet. Din mijlocul celorlalți, păși Iorgu State și le ură «bun venit», primindu-i ca pe oaspeți de mare cinste, cu pâine și sare. Gheorghe Soare gustă din frântura de colac, îi întinse și Frusinicăi și-apoi se întoarse deopotrivă și către unii și către alții:

— În bătrâni, la casă nouă oamenii veneau cu daruri. Acuma însă, dela casa asta nouă a voastră, noi venim să luăm pilda și îndemnul vostru.

Cuvintele moșneagului fuseseră ascultate în liniște, cu respectul cuvenit. După aceea, oamenii și steagurile se amestecară. Pe țărani nu-i mai puteai cunoaște care sunt dela «*Drum nou*» sau dela Bădeni. Doar tractoriștii se mai deosebeau după fețele și palmele înegrite, după șepci. Sandu Alexe și cu Lică Mătase trecură lângă Gheorghe Soare și Frusinica, în mijlocul celor veniți cu camionul—Lazăr Lungu, Vasile Glonț, Ceaușu și alții. Iorgu State și cu cei din conducerea gospodăriei, împreună cu agronomul, stăteau pe-alătura de podeneni, căutând să le intre în voie cu orice.

Se înțelesesă să-i aștepte și pe ceilalți, după care M hai Zaharia plecase de multă vreme. Până la venirea lor, oamenii se grupară câte șapte-opt, ca într'o poiană în zi de sărbătoare. Cei din Podeni puneau întrebări despre tot ce le trecea prin minte, despre câte auziseră sau citiseră, legate de gospodăria colectivă. Cei dela «*Drum nou*» le răspundeau pe îndelete, răbdători, despre așezările și orânduirea nouă a vieții lor, despre felul cum și-au unit pământurile și vitele, uneltele mai mari, cum muncesc laolaltă, cum se conduc, cum se va împărți rodul după cantitatea muncii fiecăruia, cum își măsoară și-și socotesc singuri zilele de lucru și despre câte și mai câte alte nedumeriri. Ceilalți ascultau și după ce gândeau răspunsurile, mai cumpăneau cine știe ce în mintea lor și mai întrebau odată, de două, de mai multe ori. Ba încă, unii treceau neîncrezători dela un grup la altul și arătau și altora ceea ce-i frământa. Câte un țaran cerceta cu ochi bănuitori, din depărtare, curtea mare, grajdurile, remizele, hambarele și celelalte acareturi și așezări. După aceea întorcea privirile pe lângă colțul grajdului, la grânele ce se pierdeau în câmp. Lazăr Lungu rămase pe loc, sprijinit în steag și cu fața ridicată în sus, la steaua de pe creștetul clădirii. — «Înaltă și temeinică rostiure,— gândea el;—anume făcută pentru cinstirea omului!»

Moș Gheorghe Soare se furișă de lângă Frusinica și de Iorgu State, pe care-i lăsă discutând în mijlocul bătăturii. El trase pe unul dintre moșnegii colectivului spre niște scăunele scoase de tineret lângă peretele sediului. Se așezară alături, singuri, nestingheriți de nimeni și șoapta începu:

— Văd că te ții destul de bine, moș Nicoară,—zise Gheorghe Soare.

— Phă,—pufni celălalt;—păi, de-acum încolo să tot trăiești, Gheorghită! Gheorghe Soare se făcu că nu înțelege vorbele lui și întreabă deodată, de parcă chiar atunci îi venise gândul ăsta:

— Da' cu bătrânii, cum îi în colectiv, mă?

— Muncești ce poți și cât poți... și dacă poți, bineînțeles. Eu, de pildă, am prisaca; îngrijesc de muștele din stupi... Eh, îți cere pricepere mare, Gheorghită! De la băiatul ăsta, dela agronom, am învățat. Dacă o să aveți și voi prisacă, să vii să te 'nvăț; poate să vă dăm și câteva știubee, că 'n vara asta noi nu ne-atingem nici de miere, nici de puet; prăsim numai...

— Și când n'oi mai putea, ce-ai să faci?

— Atuncea te ține colectivul, Gheorghită, cu ceace pune deoparte din timp, anume pentru asta... Da' te ține mai bine decât copiii tăi!

— Vasăzică, așa,—făcu dumirit Gheorghe Soare. —Nu-s numai vorbe, astea?

— Nu... da' s'ar putea?!

În clipa aceea, auziră uruit de motor. Camionul intra din nou pe poarta gospodăriei și mai încărcat. Cei din bătătură îl înconjură repede și-i primiră deadreptul pe ceilalți între dânșii. Din cabină, pe lângă M hai Zaharia mai coborîră Ilie Zăganu și Ion Vârlan. Zăganu îl căută din ochi pe Sandu Alexe și pe Lică Mătase. Se apropie de ei zâmbind.

— Gata, fraților! Au mai rămas copiii plângând și babele blestemându-ne... dacă trebuie, i-aducem pe toți.

Alexe începu să rădă, iar Lică Mătase îi bătu umărul, mulțumit. Când Ilie Zăganu se depărtă spre Frusinica și Gheorghe Soare să-i pregătească pe toți ceilalți pentru vizitarea întregii așezări a Gospodăriei, secretarul șopti:

— E un tovarăș bun. Îi place munca asta și se pricepe s'o facă. Până la urmă, cred că pe el o să-l alegem președinte.

Mai într'o parte, Gherghina Cucului svăcni dintre femei și sări înaintea lui Gheorghe Cucu, abia venit cu camionul.

— Mă Gheorghe, să vezi ce vaci de lapte au tovarășii de-aceia!.. isvor, nu alta!

Gheorghe Cucu se uită îmbufnat la ea și isbucni:

— Au... bine că au!

Dădu apoi să plece, să intre în rândul celorlalți. Dar Gherghina îl apucă de mânecă și-l opri:

— Stai, să mergi cu mine, să-ți arăt eu, să nu zici pe urmă că n'ai văzut! Țăranii care se uitau la ei începură să zâmbească.

Curând după asta, Iorgu State trecu în fruntea oaspeților și-i întrebă:

— De unde vreți să începem, fraților, de-aici sau de pe câmp, cu semănăturile?

— Eu zic să începem cu câmpul,—răspunse în numele tuturor Gheorghe Soare; —dacă ne-apucă seara, să ne-apuce aicea, în curte la voi.

În încăpere, destrămarea nesimțită a întunericii vestea sfârșitul nopții de afară. Gheorghe Cucu închise ochii, amăgindu-se din nou cu somnul. Nu putuse dormi toată noaptea de gura și cicăleala Gherghinei. Femeia sta alături de el cu fața în sus, cu ochii deschiși, gândindu-se. Într'un timp, Gherghina îl înghionti cu cotul în coastă:

— Auzi, mă Gheorghe... degeaba ziceam noi că vacă la fel ca a noastră nu mai are nimeni! Ai văzut cât dădea aia dela «*Drum nou*»?

Gheorghe Cucu tăcea, stând nemișcat și cu ochii închiși, de parcă era cuprins de somnul cel mai adânc. Gherghina se întoarse spre el și adăugă ceva mai tare, mai răspicat:

— Două vedre și jumătate de lapte, o garniță întreagă numai dela o vacă!..

— Da' dormi odată, fă, că m'ai năucit! — strigă supărat Gheorghe Cucu. — Toată noaptea mi-ai tocat la cap: hara-hara, hara-hara, uite așa ai ținut-o într'una. Ei, am văzut... ce vrei?

Gherghina tăcu. Reveni cu fața în sus și rămase cu ochii în tavan. După ce se liniști, Gheorghe Cucu își găsi ușor firul gândurilor care nu-l slăbeau nici pe el. Era frumos ce văzuseră ei la «*Drum nou*»; dar ce, poți spune dintr'odată, intru? Asta cere judecată și timp, că doar o singură dată te hotărâști pentru toată viața.

Gherghina se răsuci din nou spre el:

— Eu, mulgătoare am să ma fac...

— Fă-te! — izbucni Gheorghe Cucu. — Fă-te ce vrei, da' lasă-mă 'n pace! Se întoarse cu spatele la ea și se ghemui și mai bine sub așternut. Gherghina se ridică înfuriată și se așează în pat, chiar lângă el. Cu o mână îi apucă umărul și-l smuci spre ea:

— Adică ce, tu nu intri?

Gheorghe Cucu sări din pat cu mâinile înfipite în păr:

— Of, dumnezeule, doamne... Fă, parcă 'n noaptea asta se hotărâște totul! Stai, așteaptă, să ne mai gânlim, să vedem ce și cum, încotro se îndreaptă oamenii... Ori tu ești ga a, moț — în fruntea tuturor... ei drăcie!

După ce mai murmură ceva neînțeleș, Gheorghe Cucu începu să se îmbrace. Gherghina coborî din pat și în timp ce-și trăgea rochia pe ea, vorbea:

— S gur, să stăm acuma să ne gândim, să ne răsgândim, să așteptăm până ce toți mormolocii de-al-de tine s'or hotărî! — Deschise ușa — Eu plec la fata lui Lică... astăzi trebue să facem într'un fel!

Gheorghe Cucu rămase la geam, urmărind-o cu privirea cum urca grăbită pe uliță în sus, spre casa lui Lică Mătase. Afară se luminase. Dar cerul era încă vinețiu, zărilor ascunse. Intr'o parte a satului, licărea stingher și șters, luceafărul de ziuă.

În zori, înainte de a pleca la Filică, Lazăr Lungu trecu pe la Zăganu. Il găsi sub șopron, țesălându-și calul.

— Mă, Ilie, — începu el dintr'odată; cum vine asta, dacă faci zile-muncă mai multe, iei și din recoltă mai mult? Așa-i?

— Așa-i, — răspunse Zăganu purtându-și țesala încet pe crupa calului. — În gospodărie, roada pe care vom câpăta-o nu va mai fi măsurată după fășiile noastre de loc. Fiecare va primi după munca și priceperea lui... înțelegi? Va sta deasupra omu'... puterea și gândirea lui...

— Păi, eu am să fac cu Ioana și o mie de zile!

— O să primești pentru o mie...

Argatul rămase gânditor. Își împinse căciula pe creștet. Zâmbi. Parcă visa. — Ei, acolo o să arate el cât poate! — Intinse mâna și înveselit, lovi scurt în stâlpul șopronului, de tremură întreg acoperișul.

— Ce e?—îl întrebă Zăganu.

— Ei, mă gândesc și eu așa... la ce-o să fie. Cu munca mea...

— Vasăzică, intri?

— Intru, frate Ilie, cum să nu intru? Și Ioana zice la fel...

Ilie Zăganu lovi crupa calului cu palma, lăsă țesala și ieși de sub șopron. Incepu apoi să-și scuture haina și pantalonii de praf, bătându-și piepții și genunchii. Lazăr Lungu se apropie de el și-l întrebă nerăbdător:

— Când începem?

— Să vedem... Să facem mai întâi listele, să ne hotărîm câți mai mulți, ata. Eu zic că până 'n vară, la recoltă, să ne unim! Cea mai mare parte în pământuri le-avem alăturate... o să ne fie mai ușor acum.

— Și eu care credeam că 'ntr'o săptămână, două... —vorbi întristat argatul.

— Ei, lasă,—îl liniști Zăganu.—Ce mai e, două, trei luni... odată trec și astea.

Ieșiră pe poartă împreună și o luară în sus spre mijlocul satului.

Pe Mihai Zaharia nu-l mai răbdase inima să stea în casă. Nici nu răsarise soarele când plecase la tractoare. Impotrivirea Frusinicăi nu-l mai putu reține. Grijă și dorul de brigadă îl frământaseră cumplit, îl chinaseră chiar. Când se văzu din nou pe drumul câmpului—mergând printre semănăturile ușor tremurate de vânt, când simți iar aroma pământurilor întoarse și a grânelor crescute stufăriș, când câmpia Bărăganului îl primi ca pe ceva rupt din nemărginirea ei, când auzi din depărtare tunetele îndârjite ale tractoarelor, brigadierul deveni alt om. Ochiul îi străluciră din adânc, fața îi fu cuprinsă de lumină și de zâmbet, picioarele i se mișcară mai viu, iar gândurile i se opriră și mai mult asupra luptei lor. Drumul până la brigadă i se păru nespul de lung și abia când intră între arăturile dela Pănoiu se mai liniști. Dela cealaltă margine a întovărășirii îi apărură semeț, pânza steagului de pe vagon. Tot într'acolo roiau peste ogoare, tractoarele.

Pe aproape de vagon însă, dădu de un grup de țărani, oprit în capătul arăturilor. Dintre ei, îi recunoscu pe Ion Vârlan și pe frații Cioacă. Oamenii stăteau în cerc, cu mâinile în buzunare, discutând cu ochii la ogoare și la întinderile de pământ dela Pănoiu.

— Uite-l pe brigadier,—zise unul și cercul se deschise, primindu-l pe Mihai în mijlocul lor.—La tractoare voiam să mergem,—adăugă el.

— Dar ce-i?—îi întrebă Mihai.

— Păi, nu știi?—vorbi zâmbind Ion Vârlan.—Inceputul e mai greu; urma vine dela sine... asta-i și cu noi!

— Ne-au mânat gândurile 'ncoace, tovarășe brigadier—spuse altul.

Tudose Cioacă își ridică fața gâlbejită și 'ntrebă deadreptul:

— La *Drum nou* tot voi ați arat?

— Tot noi,—răspunse Mihai.

— Au grâu frumos,—grăi Vârlan cu ochii pe câmp.

— Au,—spuse Mihai.—Și dumneavoastră o să aveți la fel, sau poate și mai bun.

— Eh-eh...numai dac'om face colectivul!—zise unul, neîncrezător.

— Păi, de ce să nu-l faceți,—îl întrebă repede Mihai.

— Facem,—răspunse Ion Vârlan. Țăranul tăcu un timp. După aceea vorbi gânditor: — Da' vrem să știm de pe acuma, ne-arați tot voi? Pământ-

tul trebuie să fie lucrat ca la carte, ca aicea,—și-arată cu mâna spre ogor. — Altfel... D'asta am venit!

Mihai Zaharia începu să zâmbească, măgulit. Cuprinse brațul lui Ion Vârlan și zise:

— O să vă arăm... nici o grijă!

Ion Vârlan își trase mâna și-i întinse palma:

— Bate-aici! Ne-am înțeles, nu? Vorba rămâne vorbă, tovarășe brigadier! Noi vrem să ne unim cu totul, dar tot voi să ne arăți... s'a făcut?

— S'a făcut, neică Ioane! — răspunse Mihai. Și-și trânti palma în palma lui, și-și scuturără mâinile cu putere și hotărîre..

Moș Gheorghe Soare colindase satul întreg după Alexe. Nu-l găsisese nici la partid, nici la comitetul provizoriu, nici la cooperativă, nicăeri. Acasă la dânsul, nimeni. Abia spre prânz îl află tocmai în capătul fâșiei de pământ pe care Alexe o avea în spatele casei. Secretarul își pregătise aicea loc pentru grădinărie. Făcuse câteva straturi pentru legume și zarzavat încă din toamnă; le îngrășase cu bălegar, iar acum trecuse la semănat. Punea arpagicul. El pe o margine de strat, Măria—pe alta. Printre straturi, pe un țol întins cât patul, se lăfăia la soare Răducu. Secretarul îl zări pe moș Gheorghe de îndată ce apăru după casa lor. Bătrânul venea grăbit, mișcându-și tacticos toiagul, oprindu-se din când în când cu ochii îndreptați spre ei. Alexe se ridică și-i ieși înainte. Se opri lângă stratul la care lucrase. Gheorghe Soare își liniști răsuflatul și-și șterse fața și fruntea de sudoare, cu o batistă. Începu:

— Auzi Alexe, trei au venit în dimineața asta la mine. Gata, s'a copt, măi băiete!.. să-i dăm drumul! Ce mai stăm?... Uite, dacă porneam mai devreme, acum era și la noi ca la *Drum nou*... cine-o vrea să intre, bine... să ne unim... doar n'o să ne apuce vara așa! Asta e.

Secretarul îl ascultă tăcut, curățindu-și de pe degete țărâna lipită de ele. Gheorghe Soare continuă:

— Trebuie să hotărîm odată... nici n'am știut ce să le spun! Or se cheamă că sunt din comitet, nu?

— Cu Zăganu ai vorbit despre asta, moș Gheorghe?—întrebă secretarul.

— Nu, n'am vorbit.

Alexe mai tăcu un timp și apoi vorbi:

— O să-i dăm drumul, moș Gheorghe, că doar pentru asta am început. Dar trebuie să ne pregătim bine... să alegem un comitet dintre cei care vor să intre, să facem listele, să scriem la partid, la București... și-om mai vedea noi ce!

— Să n'o lungim prea mult, mă băiete! — grăi bătrânul. — Acuma e momentul, cât fierbe lumea!

— N'o s'o lungim. Astăzi punem pe picioare comitetul ăsta nou, cu Zăganu și Frusinica în cap...

— Da' eu ce fac?—îl întrebă nerăbdător bătrânul.

— Mă gândeam să rămâi deocamdată în fruntea întovărășiților, a acelor care-or mai sta pe gânduri... ești mai bătrân și știi cum...

— Eu?—săfi Gheorghe Soare supărat.—De ce tocmai eu? Nu, Alexe! Eu merg înainte. Să fie care-o vrea în fruntea celorlalți!

Sandu Alexe zâmbi și-l bătu pe umăr.

— Lasă, moș Gheorghe, am glumit numai. Mai întâi o să vedem cine se înscrie și-om hotări pe urmă.

În acelaș timp, sosiră lângă dâșii Mihai, întors dela tractoare, și Ilie Zăganu. Veniseră pentru același lucru. La îndemnul lui Alexe, se așezară toți patru pe marginea stratului și sfatul începu.

De undeva, dinspre grădinile înșiruie pe marginea satului, se auzea limpede un cântec.



Seara târziu, la sediul organizației de bază era încă lumină. Strânși în jurul unei mese, cinci oameni discutau aprins. Uitaseră de trecerea nopții. Pe o latură a mesii, sta Ilie Zăganu, cu Frusinica în stânga și Gheorghe Soare în dreapta lui. În fața lor, sprijiniți pe coate, cu privirile ridicate spre Zăganu care vorbea, Lazăr Lungu și Gherghina Cucului ascultau gânditori.

Comitetul de inițiativă pentru înființarea gospodăriei agricole colective ținea prima ședință.

XII

I

Către sfârșitul primăverii, pe Bărăgan serile se lasă târziu și nopțile încep luminate din primul ceas. Acum, când nici pitpalacul, nici ciocârlia și nici prigoriile nu și-au început cântările, când sălbăticiunile pământului nu și-au încălzit încă sângele și dorm în adânc, când numai arareori aerul este străpuns de câte-o săgeată de lăstun, sau în răzoare îndepărtate cucuiește cucul, liniștea înserării nu este întreruptă decât de fâlfâitul leneș al vreunui corb stingher, care fuge croncănind spre adăpostul satelor. În asemenea seri, până în clipa apropiată când stelele-și vor aprinde luminițele, se pare că întunericul se așează în straturi peste arături, de parcă însăși noaptea se zidește deasupra pământului. Și zidurile acestea de gol întunecat răsar și cresc mereu, începând dinspre orizonturi, până când deodată noaptea stăpânește totul. Dar în acelaș timp stelele încep a licări, cerul își adâncește înălțimile măsurate de lumini, și din partea Dunării se ridică, un colț de lună. Zidurile de întuneric se prăbușesc sub cer, fără de niciun sgomot și fără niciun soi de pulbere. Lumina și întunericul își cumpănesc puterile în faptul unei nopți destrămate, în care nici stelele nu reușesc să lumineze tot pământul, dar nici întunericul — să-l ascundă în văgăuni de noapte.

Intr'un asemenea ceas, la cuibul tractoriștilor, motoarele își răceau măduarele înfierbântate, iar în jurul focului începuse sfatul.

— Măi băeți, — vorbea Andrei, — am îndrăgit brigada voastră și oriunde mă duc și ori-de-unde vin, tot aicea trag... Iată, ați ajuns să fiți cunoscuți în țara întreagă. Pe fiecare dintre voi îl știe acum orice tractorist și zeci de mii de oameni stau cu ochii ațintiți asupra luptei voastre. — Ce-a mai făcut brigada aia de calitate? — se întreabă unii. — Oare Buciu se menține la opt hantri și jumătate? — își zic alții — Dar de inovația lui Guju, ce se mai aude? — Ei, unul ca Marin Oproiu s'avem și noi! — Măi, Iliuță asta a fost un ucenic și uite, acum bate cu Costică Roibu peste șase hantri și jumătate...

Tractoriștii îl ascultau nemișcați, zâmbind sau încruntându-se, strângându-și pumnii înegriți pe marginile ziarelor care scriau de ei. Gândurile fiecăruia erau purtate de vorbele secretarului și înapoi, la lupta pe care au dus-o, la greutățile peste care au trecut, la succesele obținute — dar mai ales înainte, la asaltul ce aveau să-l dea pentru încheierea campaniei.

Alături de Andrei Hurdea, sta brigadierul. Se întorsese la brigadă. Frusinica nu-l mai putuse ține'n sat. Ascultându-l pe secretar, el se gândea că într'adevăr, acumă trebuie întărită lupta pentru a răsturna cât mai repede cele peste 150 de hectare ce le-au mai rămas. Un timp, își purtă privirile peste fețele tractoriștilor, cercetându-i. Intrezări în ochii lor nu numai dorința, dar și puterea de a se ridica într'un nou și nestăvilit iureș de muncă. În cele din urmă, se uită îndelung la M. triță. Ucenicul încremenise întors către Andrei.

— Acuma se hotărăște succesul brigăzii voastre, — continuă secretarul; — gândiți-vă ce răspundere aveți! Toate ziarele vorbesc de voi. Orice rămânere în urmă va fi o rușine pentru noi toți...

— Ce face, tovarășe Andrei? — sări Buciu, — Nu ne mai prind ei, câtui lumea!

— Nimeni, — îi întări convingerea Oproiu.

— O s' aducem și steagul dela București aicea... așa!

— Ei vezi, parcă anume pentru noi e făcut! — interveni Mihai. — Cine-o ieși în frunte, ăla îl ia...

— Păi noi ieșim... o să vedeți!

— Tovarășe Andrei, — reîncepu Buciu înfierbântat, — cred că puteți comunica la stațiune, că în loc de șapte zile, vom termina campania în șase...

Secretarul se întoarse spre brigadier. Capul lui Mihai se plecă încet, afirmativ. După aceasta, Andrei îi întrebă și pe ceilalți:

— Voi ce spuneți?

— O terminăm, — răspunseră în cor tractoriștii.

Târziu, Andrei Hurdea urcă în mașinuță și o porni spre Bădeni. Când trecu de șirul salcâmlor, din urmă, răsbătură până la dânsul, limpezi și puternice, tunetele tractoarelor reintrate în brazdă. — Bine că-i lună, — gândi el. — Au început să lucreze în două schimburi!

2

Ștefan Turcu își aranjase treburile în așa fel, ca în dimineața aceea să poată merge la brigăzi. Andrei Hurdea cărase în ajun benzină, motorină și ulei pe la toate brigăzile ce le avea în grija sa, până noaptea târziu. În zori, suiră amândoi în mașinuță, și se repeziră la brigăzile dela Năieni și Bojdeanca, a căror situație era mai grea. Le mai cercetară încăodată sarcinile de plan, posibilitățile lor de a le îndeplini la timp și modul unei ajutorări directe și imediate. Spre prânz, erau din nou la stațiune, în biroul lui Turcu. Directorul își scoase pe masă harta cu aria de lucru a brigăzilor și planul de producție al întregii campanii. Se aplecară asupra hârtiilor gânditori, ca niște comandanți de oaste peste hărțile pe care hotărau ultimul asalt. Răspândirea celor unsprezece brigăzi în jurul stațiunii, dădea impresia unui front ciudat în care fiecare unitate se bătea pe loc — într'un cerc care trebuia lărgit până ce se unea cu ale celorlalte.

— Iți dai seama, Ștefane, — vorbi secretarul, — cu cât vom ridica mai repede toate brigăzile în această ultimă luptă, cu atât vom termina campania

mai devreme. Acum se cunoaște peste tot felul de lucru al brigăzii a șaptea. Trebuie să apăsăm numai asupra organizării temeinice a acestui ultim efort. Să încheiem campania pe *întreaga* stațiune, cât mai aproape de 24 Aprilie, zi în care Mihai termină cu totul... Cum facem?

Turcu scăpără un chibrit și-și aprinse țigara. Rămase cu el în mână până ce și Andrei își scoase pachetul. Ii întinse sămburele flăcărui. Se aplecară iar asupra mesei, trăgând din țigări. Pe lângă capul lui Turcu, mare, cu fruntea lată și puțin colțuroasă, cu părul negru și înspicat cu alb, capul lui Andrei părea ca al unui copil, cu părul moale și blond, asemenea mătăsii de porumb. Din când în când, își rezezea fiecare fumul strâns în gură prin răsufări puternice și lungi. Ștefan Turcu îl trimetea în sus, țuguindu-și buzele, iar Andrei într-o parte, răsucindu-se.

Directorul își trase un carnețel în față și începu să socotească ceva, pufăind mai departe. Când își sălta privirile, bătu aerul cu palma între degetele căreia avea țigara și vorbi:

— Chiar așa de greu n'ar fi... Hai să mai vedem odată situația tuturor brigăzilor: a șaptea, termină la 24 Aprilie cei peste o mie două sute de hantri. A doua zi, termină și a cincea dela Adâncata cei peste opt sute de hantri și încă alte trei fiecare între șapte și opt sute de hantri. A treia zi, mai termină patru; rămân două: cele dela Năieni și Bojdeanca. Pe acestea trebuie să le ajutăm în așa fel — ca la 27 Aprilie, *toate* brigăzile să fie înapoi, în stațiune.

— Aha, — făcu secretarul. — Atunci o să împărțim brigada a șaptea în două. O parte o să meargă cu Mihai la Năieni, iar cealaltă, cu Buciu, la Bojdeanca.

În aceeași clipă, în pragul biroului apărură poștașul care le-aducea corespondența. Ii salută și înaintă spre dânsii cu geanta ridicată în față, lăsat mult pe spate, cumpănindu-se. Când ajunse mai aproape, își scoase cureaua de după gât și lăsă geanta pe-un colț al mesei, răsufălând ușurat.

— Dacă știam că sunteți aicea, — începu el zâmbind, — telefonam după mașină, tovarășe director.

Poștașul era un om cărunt, scund și îndesat, cu barba proaspăt bărbierită, dar cu mustățile albe și lungi ca două sfârcuri de fuioare de cânepă. Ștefan Turcu zâmbi. Ii întinse pachetul și cutia de chibrituri pe care le avea în față:

— Aprinde o țigară.

Ii împinse apoi și scrumiera. Il întrebă:

— Ce ne-ai mai adus?

Celălalt își ridică chipiul de pe frunte cu un deget și spuse:

— Curățați masa.

— Dar ce, — interveni Andrei Hurdea, — a început să plouă cu scrisori?

— Se vede că da, — răspunse moșneagul.

Directorul își vârî hârtiile în saltar, iar poștașul — lăsându-și țigara să fumege în colțul gurii, apucă geanta, o ridică deasupra mesei și o răsturnă. Din ea, căzură pe masă o grămadă de scrisori de toate culorile și de toate mărimile. Andrei și Turcu rămaseră cu ochii măriți, neîncrezători.

— Ale dumneavoastră-s toate, — zise poștașul. — În viața mea n'am mai dus niciodată într'un singur loc atâta poștă... ieri și azi au venit.

După asta, poștașul își atârună din nou geanta pe umăr, își ridică palma la cozorocul chipiului salutându-i, și plecă. Directorul și secretarul îl urmăriră cu privirile până la ușă și apoi se aplecară asupra mesei încărcate.

Ochii lui Andrei se opriră la un plic mare și alb, în colț cu o titulatură lungă; îl ridică; era adresat stațiunii.

— Dela « *Sovromtractor* » — îi spuse el lui Turcu și începu să-l desfacă.

Ștefan Turcu îi urmări mișcările până ce scoase hârtia scrisorii. Când secretarul începu să citească, i se alătură și tăcuți, trecură în fugă peste rândurile scrise de mașină. Primul termină Andrei. Așteptă până ce Turcu își ridică privirile spre dânsul și zise:

— Ei, ai văzut?

— Eu și făcusem târgul cu Grigore... aranjasem să treacă la Centru după campanie.

— Ce mai, frate, s'a terminat... îl cere « *Sovromtractor!* »-ul la școală. Nu vezi, propunerile lui se cercetează acum în « *Cabinetul tehnic de inovații și raționalizări* »... Grigore va înțelege că școala și creșterea ce-o va avea Guju la « *Sovromtractor* », el n'o să i le poată da niciodată.

— Va înțelege desigur, — acceptă Turcu. — Am să vorbesc eu cu el.

Turcu luă hârtia, o netezi, apăsând-o cu dosul palmei pe masă și-o puse deoparte cu un colț vârât sub scrumieră. Incepură apoi trierea scrisorilor. Luau pe rând câte una din grămadă, îi citeau adresa cu glas tare și le așezau în teancuri rânduite pe cealaltă parte a mesei.

— *Tovarășului Mihai Zaharia, șeful brigăzii de calitate S.M.T. Bădeni* — citi Andrei.

— ... *Mihai Zaharia*, — adăugă Turcu ridicând o carte poștală.

— ... *Mihai Zaharia*, — repetă Andrei lăsând altă scrisoare pe acelaș loc.

Și așa urmară la rând:

— *Traian Buciu... Mihai Zaharia... Mihai Zaharia... Traian Buciu... Marin Oproiu...*

Secretarul rămase într'un timp cu câteva plicuri în mână și strigă:

— Uite, și ție ți-au venit, Ștefane! — Apoi adăugă punând scrisorile în rând cu celelalte:

— *Director S.M.T. — Bădeni... Director S.M.T. — Bădeni... S.M.T.*

— *Bădeni... Ștefan Turcu — S.M.T. — Bădeni...*

Cu o mână își ridicau scrisorile în față, iar cu alta le împărțeau mai departe, rigând în neorânduială:

— ... *Mihai Zaharia... Traian Buciu... Mihai Zaharia... Director S.M.T. — Bădeni... Mihai Zaharia... Mihai Zaharia... Mihai... Mihai...*

La sfârșit, își aprinseră iar câte o țigară și rămaseră în picioare, fumând cu ochii îndreptați asupra teancului de scrisori. Cele mai multe dintre ele erau adresate brigadierului. Mihai primise cât toți ceilalți la un loc. Urmau apoi, Ștefan Turcu și Traian Buciu. Mai aveau câteva și Marin Oproiu, și Mircea Guju, și chiar Iliuță căpătase una.

— Articolele din « *Scânteia* » și de la celelalte gazete au produs mișcarea asta... — socoti Andrei. — Oamenii vor să știe cum am obținut noi asemenea succese... asta e!

Deschiseră apoi câte o scrisoare, din cele adresate lui Mihai. Hârțiile lor erau pătate din loc în loc de praf și de motorină. Se cunoșteau urmele degetelor învățate mai mult pe volan decât pe plaivas. Uneori, scrisul greoi și apăsător se destrăma, întins de umezeală sau de ștersături. Rândurile erau mai puțin drepte, săltau sau coborau spre margine, literele erau slab legate, neegale. Dar hârtia era străpunsă deseori de vârful creionului purtat cu hotărîre

peste ea. Andrei văzu aeeva, cum zeci și zeci de brigadieri apucaseră în mâinile lor pline de unsori și țărână, cioturile creioanelor și noaptea târziu, când toți ceilalți tractoriști se desfătau în dulceața somnului, la lumina gălbue și slabă a felinarelor de câmp, se aplecaseră asupra hârtiilor întinse pe cutiile de scule.

— ...*Tovarășe Mihai, scria unul dintre aceștia, — și eu sunt brigadier și vreau ca și brigada mea să facă numai lucrări de calitate...*

— ...*Ne-a bucurat mult succesul vostru, tovarășe brigadier, — scria un altul. — Și noi luptăm să încheem campania înainte de 1 Mai. Dar vezi, în privința organizării lucrului în brigadă, mă pricep mai puțin și mergem cam încet... Învață-mă și pe mine, cum ai făcut tu...*

Andrei și Turcu stăteau nemișcați, cu scrisorile în mâini, privindu-se. Fiecare gândea la uriașa și neașteptată mișcare pentru calitate a tractoriștilor, iscată de articolul din «*Scânteia*».

— Mare e puterea cuvântului scris, mă Andrei! — se minună directorul.

Tăcut, secretarul își clătină capul, aprobându-l. Apoi, trase o scrisoare din teancul lui Buciu și-o deschise. Pe o coală întreagă, scrisă mărunț, un tractorist frunțas din altă parte a țării, spunea așa:

— ...*M'am sbătut toată primăvara, să cer tractorului meu cât mai mult. Dar peste șapte hantri n'am reușit să trec. Scrie-mi și mie cum de ai putut ajunge tu la opt hantri și jumătate...*

Asemenea acestora, toate celelalte scrisori vorbeau de munca și lupta tractoriștilor din toate colțurile țării. Brigadieri, tractoriști și ajutori de tractoriști — toți la un loc, arătau succesele pe care le obținuseră, dar întrebau mai ales, despre datele și metodele noi, despre felul de muncă și de organizare, despre diversele probleme ale brigăzii de calitate.

— Am ajuns să fim cunoscuți în toată țara, — vorbi gânditor Andrei. Apoi tăcu un timp și adăugă încet, aproape șoptit: — Hei, au crescut oamenii, Ștefane... Ne-așteaptă răspunderi noi!

— ...și mari, frate Andrei! — complectă Turcu.

— Adevărat.

După aceea, înfășurară scrisorile pe rând pentru fiecare tractorist, într'un pachet deosebit. Legară pachetele cu câte-o sfoară și notară în colțurile lor, citeț, numele de pe plicuri. Andrei aduse sacul de corespondență atârnat de cuerul de după ușă și le puse înăuntru. Pe masă rămăseseră numai scrisorile lui Ștefan Turcu.

— Hai să le vedem și p'astea, — grăi directorul și le trase în fața sa cu emoție.

Se așezară pe scaune, alături, și începură să rupă plicurile. Din primul, Ștefan Turcu scoase o bucată de hârtie groasă și aspră, micuță, de două ori cât palma. Era scrisă înghesuit, de sus și până jos, pe ambele fețe. Dar scrisul nu era nici măcar ca al tractoriștilor din celelalte scrisori; era mult mai stângaciu și încălțit, tremurat, cu ovalul literelor închis cu sfioșenie, greu de descurcat. Avea însă o căldură deosebită în înțelesul adânc al cuvintelor, o tărie de nesdruncinat în hotărârea cu care era așternut.

— *Tovarășe director, — spunea scrisoarea, — mulțămim partidului și dumneavoastră, care ne-ați primit atunci, când cu ploile, să intrăm la tractor. Acum ogoarele noastre au înverzit, odată cu ale celor intrați în asociație, dintâiu...* Ochiul lui Ștefan Turcu, opriți asupra celor șapte-opt iscălituri de la sfârșit sticliră.

— Andrei, — strigă el, — aștia-s țăranii din Adâncata care mi-au dat factorul tehnic peste cap, mă! — și izbucni într'un râs, de-l trecură lacrimile.

— Stai, uită-te aicea, — îi ceru Andrei, arătându-i scrisoarea deschisă de dânsul. — De la Podeni. Ascultă... *în numele țăranilor săraci și mijlocași, întovărășiți în asociațiile de lângă sat, dela Plopșor și de la Pănoiu, vă mulțumim încă odată... v'am ruga să lăsați ca tot brigada asta să ne lucreze și la toamnă ogoarele colectivei ce-o vom înființa în curând...* iscălesc: *Ilie Zăganu, Frusinica Mălase, Gheorghe Soare, Lazăr Lungu și Gherghina Gheorghe Cucu.*

Grăbite mâinile lor desfăcură pe rând și celelalte scrisori. Cele mai multe erau trimise de țăranii ce-și lucraseră pământul cu tractoarele stațiunii. Fața mesei se acoperi într'o clipă de filele aspre și îngălbenite, prin care oamenii își arătau bucuria și mulțumirea lor. Ștefan Turcu, înveselit ca un copil, nu se mai sătura privindu-le. Viociunea din ochii săi căprui se întări și, râzând, începu să mângâie scrisorile cu degetele tremurânde, să le netezească și să le așeze frumos pe sate și brigăzi.

Andrei Hurdea se ridică de pe un scaun și trecu la fereastră. Gândea acum departe, peste ani. I se păru într'un timp că pe poarta stațiunii intrau în rânduri dese, nesfârșite, zeci și sute, mii de țărani. Valul acesta viu năvălea ca un puhoi în curtea lor și dintr'odată, întreaga întindere dintre ateliere și remize devenea o mare de capete, o pădure de pumni. Oamenii veneau deavalma să intre cu toții la tractor. — Se apropie ceasul, — gândi el, — când ne vom găsi în fața unei asemenea situații... Cât de curând... deaceia trebuie să ne pregătim de-acum! — Dincolo de masa țăranilor, Andrei zărea aievea câmpurile; lanurile nemărginite își legănau spicele în soare și vânt... pâine... pace și belșug, fericire, — peste tot pământul patriei.

Când îl văzuse plecând spre fereastră Turcu tresărise. Un fior îi străbătuse inima. Se simți față de Andrei stingher ca și când l-ar fi nedreptățit. Zâmbetul îi înghețase pe buze, veselia i se risipise. În gând, începu să-și facă repede tot soiul de socoteli. Iată, — și despre sine și despre tractoriști — s'a scris în toate ziarele de zeci de ori. Numele său, al lui Mihai, al lui Buciu și al tuturor celorlalți, s'a popularizat în toată țara. În *«Ialomîța Nouă»*, a apărut și o fotografie de-a brigadierului. Acum, toți tractoriștii primesc zeci și sute de scrisori; el, deasemenea. Toate mulțumirile sunt adresate lui și tractoriștilor. Toată lumea vorbește numai de dânsii... Dar despre Andrei, nimic. Niciun cuvânt. Nici un ziar nu i-a pomenit nici măcar numele. Nici o scrisoare nu i-a fost adresată, de nicăeri... Și doar Andrei a fost motorul activității lor, sufletul luptei din întreaga campanie, scânteia înflăcărării care a cuprins pe toți tractoriștii. Andrei ne-a ajutat și ne-a îmbărbătat pe fiecare dintre noi... Andrei a văzut mai larg, mai departe, a descoperit în germen fenomenul de masă al colectivizării... Andrei nu s'a înfricoșat în fața primejdiei de a rămâne cu planul rupt în două. Andrei a luptat, a cutezat, ne-a condus neînfricat spre această victorie. Lui Andrei i se datoresc toate succesele noastre!

Adânc nemulțumit, Ștefan Turcu se ridică și pași încet spre fereastră. Se opri în spatele secretarului cu capul în pământ. Când își ridică mâna să-i prindă umărul, îi întâlni privirile ochilor mari și albaștri, limpezi, înviorate dinăuntru ca de o lumină vie, puternică.

— Te înțeleg, Andrei... — șopti Turcu întristat.

Secretarul se întoarse și rămase nedumerit, așteptând. Ștefan Turcu adăugă:

— Am uitat cu toții de tine... iartă-ne!

— Nu pricep nimic, — grăi Andrei ridicând din umeri. — Despre ce vorbești?

Directorul îi cuprinse mijlocul și continuă:

— Vezi, în viață, se întâmplă câteodată și așa. . . Se recunosc numai meritele noastre. . . despre ale tale niciun cuvânt!

Andrei Hurdea tăcea.

— ... și doar tu ai fost sufletul și inima noastră, nădejdea noastră! Despre tine trebuia să se scrie înaintea tuturor. Dar nimeni n'a pomenit nimic!

Când înțelese toată frământarea lui Turcu, Andrei începu să râdă sgomotos și izbucni:

— A, vasăzică despre asta vorbeai!... Fii serios, frate! Apoi adăugă:

— Vezi, încă nu m'am gândit că trebuie să te învăț să citești ziarele... Toate scriu despre mine.

— Nu-i adevărat, — se împotrivi Turcu.

— Scoate-le! — îi ceru Andrei.

Ștefan Turcu se repezi la birou și scoase tot vraful ziarelor strânse cu grijă zile dearândul. Dintre toate, Andrei alege unul la întâmplare, și-l desfăcu acolo unde scria despre dânsii. Cercetă un timp articolul, apoi întinse degetul și urmărind un rând zise:

— Citește!

Turcu murmură:

— ... *din inițiativa și sub îndrumarea partidului tractoriștii brigăzii a șaptea dela S.M.T. Bădeni, au...*

Apoi, tăcu. Rămase cu gura întredeschisă, fără de cuvânt, adâncit în gânduri. Târziu își ridică ochii de pe ziar și-l privi pe Andrei cu o dragoste și o înțelegere nouă.

3

Sub salcâmi, răcoarea era plăcută, adierea aerului — mângâetoare, liniștite și aromitoare — împrejurimile. Soarele bătea drept în creștetul copacilor, aruncând pe fața pământului o umbră rară, pătată din loc în loc de bănuții de lumină. Acoperământul frunzișoarelor încă neîmplinit lăsa să străbată în jos — ca într'o cernere neregulată — mii de raze. Se simțea apropierea unei veri călduroase, pline de zăduf și arșiță.

Dintr'o parte se auzea puternic sgomotul tractoarelor. Tot într'acolo stăruiau peste ogoare valuri ușoare de colb care alunecau leneșe către perdeaua salcâmiilor. Pe Bărăgan, plugurile se răriseră; se împuținase și mișcarea oamenilor colindători la semănat. Arătura întovărășiților se prăjise destul și nu aștepta decât cea din urmă sămânță a culturilor târzii, ca să rodească. În urma tractoarelor, berzele coborau mai puțin sperioase, obișnuite cu sgomotul motoarelor și mulțumite de adâncimea brazdelor care le scoteau în față tot soiul de gânganii și de vietăți. Pe cer, un corb stingher căuta să scape de atacul câtorva zeci de rândunici care îi roiau întăritate în jur, repezindu-se în el ca niște viespi negre și mari. Câmpia trecea pe nesimțite în perioada de liniște dintre semănat și muncile din pragul verii. Până la cositul fânului sau prașila porumbului, până la pârga păioaselor sau lucrările pregătitoare culesului, în liniștea aceasta cresc lanurile pitice, pământul întreg se îmbracă în auriul sau verdele crud al holdelor. Acesta este momentul când Bărăganul reîntinerește în fiecare an. Acuma prinde putere și leagă rod se-

mănătura de toamnă, acuma svâcnesc și înfloresc culturile primăverii. În acest răstimp se umple câmpul de albăstrele și de maci, iar marginile drumurilor — de păpădie și pelin. În hățișurile ocolite de fierul plugului înfloresc porumbel și măceșii, iar văzduhul tresaltă de cântul ciocârliei avântate spre înălțimi. Prind glas atunci și greerii, și pitpalacul, și se leagănă în vânt grâul și secara.

Toate vor fi asemenea înfățișării celei mai dragi a stepei.

Dar ceeace a câștigat de data aceasta Bărăganul și face ca altfel să-i apară pământurile, sunt ogoarele uriașe — cum nu s'au mai văzut — de zeci și sute de hectare — ale întovărașirilor închegate pe toată întinderea lui. Pe ele vor crește și mai mândre lanurile desfășurate până la orizont, iar liniștea și frumusețea câmpiei vor fi și mai mari și mai adânci.

Gândind așa, Mihai se socotea un călăreț care se lasă în voia calului ce-l poartă peste Bărăgan dela un hotar la altul. Așa cum sta, așezat pe pătura întinsă printre salcâmi, cu bărbia sprijinită în pumni, privirile îi rătăceau pe deasupra arăturilor. Alături de dânsul, așteptau grămadă hârtiile zecilor de scrisori primite în ajun. În față, pe o cutie de scule învelită cu o foaie de ziar, o coală de hârtie albă și un creion. Sus în stânga, mâna lui se oprise din scris chiar la primul rând. Negricioase și apăsate, drepte, puțin colțuroase, literele prinseseră înțelesul celor dintâi cuvinte: — *Dragă Vania...*

În spatele lui, auzi sgomot de pași și se întoarse. Moise Coman venise dela vagon cu brațul încărcat de carnete, de grafice și tablouri, de hârtii pe care erau făcute ultimile socoteli.

— Am terminat, Mihai, — zise el. — Iată, ai și o situație generală despre toată activitatea brigăzii...

— Stai, Moise, — îl întâmpină Zaharia și-i făcu loc pe pătură.

Normatorul își descărcă brațul și ingenunche alături, în mână numai cu hârtia despre care vorbea. Se aplecară amândoi asupra ei și arătând cu degetul cifrele fiecărei coloane, Moise vorbi:

— Avem până acum 1.260 de hantri realizați... au mai rămas aicea cam 100... vor fi în total, 1.360... depășirea de plan va fi de 125%. Brigada a ajuns să lucreze cu o medie zilnică de 7,30 hantri de fiecare tractor. Avem 1.050 litri de motorină economisită și piese de schimb în valoare de 240.000 lei... Din punct de vedere individual, Buciu stă în fruntea tuturor. Acum se menține la o medie zilnică de 8,50 hantri, și va avea la sfârșit în jurul a patru sute de hantri realizați — în loc de 150, cât era planificat...

Brigadierul luă hârtia în mâini, o cercetă după ce-și șterse ochii cu o batistă curată și zise:

— Lasă-mi, toate astea; o să am nevoie de ele... mulțumesc.

Când normatorul se depărtă ca la zece pași, îi strigă din urmă privind spre tractoare:

— Moise, ia vezi tu, ce are tractorul lui Costică Roibu... paroă nu mai bate regulat?! Dacă-i nevoie să vin, făceți-mi semn!

Mihai Zaharia îl urmări până ce ajunse la tractorul lui Costică Roibu, primul din margine. Dar așteptă degeaba; tractoriștii nu i-au făcut semn... știau ei că brigadierul trebuie ferit încă de orice fir de praf.

Înțelegând că nu-i nimica grav, Mihai se aplecă din nou asupra hârtiilor cu creionul în mână.

În biroul lui Bădină, se întâlniseră în după amiaza aceea secretarii organizațiilor de partid din întreaga plasă. Bădină statea ca de obicei la masa lui;

alături de dânsul erau de data aceasta și secretarul adjunct și alți trei membri din birou. Scaunele celorlăți erau rânduite în așa fel, în față și pe delături, de parcă înconjurau masa lor ca o salbă. Erau acolo muncitori dela S.M.T.-uri și gospodăriile agricole de stat, colectiviști și țărani de prin toate satele din jurul Bădenilor. Toți aveau straele prăfuite; din înfățișarea lor se vedea că munciseră din greu în campania asta. Privirile însă, le erau limpezi, cutezătoare. Deasupra lor, plutea albastru un fum gros și înecăcios de țigară care micșora lumina. Ședința era pe sfârșite. Ascultaseră mai întâi rapoartele fiecăruia despre executarea hotărîrii luate de comitetul de partid al plășii pentru întărirea vigilenței revoluționare, pentru supravegherea activă a chiaburilor din toate satele. Bădină trăsese concluziile și dăduse fiecărei organizații sarcini concrete și noi. După aceasta, secretarul adjunct al comitetului ținuse un referat special despre pregătirea lucrărilor de raionare a teritoriului Republicii, lucrări ce vor avea loc în toamnă. Se oprișe mai ales asupra felului cum va arăta viitorul raion al Bădenilor și încheiase cu sarcinile organizațiilor de partid legate de această reformă.

Bădină le ceru apoi propunerile ce le-aveau de făcut pentru delegația de muncitori dela S.M.T., G.A.S. și țărani muncitori, care vor vizita în Mai și Iunie, Uniunea Sovietică. Secretarul se apropie și mai mult de masă. Iși trase în față un carnețel pe care începu să noteze ceva. Intrebă:

— Podenii, pe cine propune?

— Pe Ilie Zăganu, — răspunse Sandu Alexe.

Bădină îi scrisese numele și rămase un timp cu palma vârată la piept prin deschizătura bluzei surii. În cameră se făcuse cald și aerul devenise greu și închis. Iși săltă privirile spre Alexe:

— Dece?

— Pentru că este un tovarăș bun și merită... nu va pleca degeaba, poate învăța... și-i place... Și-apoi organizația urmărește să-l propună, la întoarcere, președinte al gospodăriei agricole colective.

Secretarul aprobă aplecându-și capul și trecu mai departe.

— S.M.T. Bădeni...?

— Pe Mihai Zaharia, tovarășe Bădină, — vorbi Andrei.

— Bun, — încuviință secretarul.

Iși comunicară propunerile și gospodăria agricolă de stat «Frăția» și gospodăria agricolă colectivă «Drum Nou». A cincea propunere trebuia să vină din partea U.F.D.R.-ului; Bădină se întoarse către Andrei Hurdea și zise:

— Andrei, să-i spui Ilenuței că așteptăm și propunerea lor... dar cât mai repede. Pe-acestea, eu le comunic astăzi telefonic, la județeană. În două-trei zile o s'avem răspunsul.

Peste câteva minute, ședința luă sfârșit. Bădină se ridică și deschise fereastra. Ceilalți se risipiră repede afară sau pe la celelalte birouri ale comitetului. Scaunele rămaseră pe locuri, înghesuite, răsucite și răspândite neregulat. Prin fereastră, pătrundea înăuntru aerul răcoros al înserării gonind albastrul fumului.

Andrei Hurdea se repezi în prag, în urma celor care ieșiseră și strigă:

— Alexe, să nu pleci... te duc cu mașina.

Când se întoarse îl găsi, pe Bădină tot la fereastră, fumându-și liniștit țigara. I se alătură tăcut, privind în uliță. Apoi începu:

— Ne-am gândit, tovarășe Bădină... suntem de acord.

— Dar Turcu, ce zice? E de aceeași părere?

— Este. Intâi a cam scăldat-o el, dar a văzut că așa este just.

— Eu știu de ce se teme el, — vorbi zâmbind Bădină, — Mihai va fi un concurent serios... va lua cu el toate steagurile.

Andrei se împotrivi glumei secretarului, grăind îndoelnic:

— Nu se știe, nici Ștefan n'a stat pe loc. Și-apoi, asta depinde și de tractoriști, de lupta lor, nu numai de director.

— Adevărat, — recunosc Bădină. Apoi, întrebă iar: — Ce-i mai puteți da?

— Un prim brigadier, pe Traian Buciu...

— Încă, încă, — ceru Bădină. — Hai, c'aveți de unde!

Andrei Hurdea zâmbi și continuă cu zgârcenie:

— ...pe Marin Oproiu, ca șef mecanic și tractoriști — câți om putea.

Bădină rămase gânditor. Trăgea din țigare lung și urmărea apoi cu ochii întredeschiși fumul slobozit din gură. Andrei tăcu un timp. Reîncepu cu glasul scăzut:

— Intr'o vreme, ne-am gândit c'ar putea pleca cu toată brigada... ar avea astfel sâmburele noiei stațiuni. Aceasta i-ar fi un ajutor serios, la înființare.

— Este — și nu este bine, — interveni Bădină; — ar trebui ca Buciu să rămână mai departe cu majoritatea celorlalți la voi. Să nu desființăm brigada de calitate. Ea are o tradiție de luptă care trebuie continuată.

— Desigur, nu-i rău; — acceptă Andrei. — Dar cum să faci, că Buciu și Mihai nu vor primi să se despartă. Noi am socotit că tocmai această prietenie îi va ajuta lui Mihai în munca de dincolo. Va avea alături pe cineva cu care se va putea sfătui, pe care se va putea bizui la nevoie.

Tăcură iar. Bădină trase un ultim fum și svârli afară mucul țigării. După aceea, se lăsă peste lemnul ferestrei, sprijinindu-se pe coate. Andrei adăugă:

— Dealtfel, tradiția brigăzii a șaptea o vor continua ei și acolo; poate tocmai asta le va servi ca o bază de plecare mai înaintată. Apoi...

— Apoi, ce? — îl întrebă scurt Bădină, văzându-l că tace.

— Noi mai avem acum o brigadă de calitate; a cincea dela Adâncata, a lui Ciobanu... și vom mai avea una...

— Bine, Andrei, — încuviință Bădină cu mâinile date în lături, — fie cum ziceți voi!

Andrei Hurdea strânse mâna secretarului și plecă. În curte, Alexe îl aștepta lângă mașinuță. Dar când să se urce la volan, Andrei se răzgândi. Se întoarse repede la Bădină. Il găsi tot la fereastră, fumând gânditor altă țigară.

— Tovarășe Bădină, — întrebă el, — dar unde ia ființă noua stațiune?

— Unde crezi?

Andrei ridică din umeri încurcat.

— La Podeni, — răspunse Bădină. — De la toamnă, raionul Bădeni se va întinde în partea aceea cu încă șapte-opt sate...



Andrei ajunsese la Pănoiu odată cu amurgul. Opri mașinuța lângă vagonul de dormit și coborî. Dinspre salcâmi, străbătu până la dânsul un fluerat prelung. În marginea lor, apărură Mihai Zaharia. Porni într'acolo peste arături, cu pașii mari și rari, înfundându-se în țărână până la glesne. Pe Mihai îl găsi așezat pe pături, înconjurat de tot felul de hârtii și de carnetele tractoarelor. Oprindu-se în fața lui, îl întrebă:

— Ce faci, Mihai?

— Cercetez scrisorile astea, tovarășe Andrei. Până acum abia reușii să le citesc. Mă pregăteam tocmai să răspund; dar nu știu cum să fac, că nici să scriu atâtor inși nu-i o socoteală...

— Da, — făcu secretarul gânditor; — nu-i, dar ca să nu le răspunzi, nu se poate.

Se așeză alături de brigadier, cu ochii la grămada scrisorilor. Apoi continuă:

— Oamenii te cinstesc, scriindu-ți și așteaptă de la tine un ajutor, un sfat, pe care trebuie să li-l dai. Schimbul acesta de experiență va îmbunătăți și munca lor și-a voastră...

— Știu asta, — îl întrerupse Mihai; — dar vezi, trebuie să scriu de zeci de ori cam același lucru. Și până mi-oi face timp pentru toți, trece campania.

Andrei rămase gânditor. Avea dreptate Mihai. Cum o să scrii zeci și zeci de scrisori asemănătoare atâtor inși? Și când? Și-apoi cu siguranță că va mai primi și altele, care-i vor pune aceleași întrebări! Și chiar de-ar răspunde tuturor, celelalte mii și mii de tractoriști care nu i-au scris, nu vor afla niciodată de metodele lor de muncă. Iși vârî mâna în vraful scrisorilor și le vântură într-o parte și alta, de mai multe ori. Curând însă, își săltă privirile și zise:

— Și totuși, există o posibilitate, Mihai.

— Care?

— Să răspunzi deodată și încă mult mai pe larg și mai repede. Să răspunzi chiar și celor ce nu ți-au scris...

— Dar nu văd cum!

— Răspunde-le tuturor printr'un articol în «*Scânteia*».

— Adică, eu să scriu un articol?!

— De ce nu?

Brigadierul tăcu. I se părea cu neputință aceasta. În viața lui nu scrisese mai mult decât câteva scrisori trimise alor săi. Se împotrivi cu hotărîre:

— Nu, n'am să pot, Andrei... n'am scris niciodată!

— Dar nici n'ai încercat... Încearcă acum.

Mihai Zaharia nu răspunse. Cu mișcări încete, începu să-și aranjeze scrisorile primite una peste alta, grupate pe problemele pe care le ridica fiecare dintre ele. Într'adevăr, soluția indicată de Andrei era cea mai potrivită. Dar nici nu și-a închipuit că va ajunge să publice vreodată la ziar. Cum să scrie? Nu, n'o să poată!

— Gândește-te, Mihai, — reveni Andrei, — de succesele voastre au aflat tot dintr'un articol. Ei vor să cunoască acum și felul în care le-ați obținut. Sunteți datori să le răspundeți!

Brigadierul continua să-și adune scrisorile, cuprins de aceeași îndoială. Strânse apoi carnetele și tot ceea ce se mai găsea pe pătură, pregătindu-se să se ridice. Andrei Hurdea înțelese că trebuie să-i întărească mai întâi convingerea că poate scrie la ziar; dar acest lucru nu se face așa, dintr'odată.... Deasemenea, socotea că șirul scrisorilor nu se va termina cu acestea, iar Mihai se va găsi neapărat în situația de a scrie articolul.

Tăcerea ivită între dâșii le încheie discuția fără să ajungă la vreo hotărîre. În răriștea salcâmlor umbrele înserării se îndesau; dinspre tractoare, bățile motoarelor se auzeau tot mai îndârjite. Mihai Zaharia ridică de pe cutia de scule un plic mare, alb și-l întinse secretarului:

— I-am răspuns lui Vania...

Andrei luă plicul și-i ceti adresa: — *Ivan Ivanovici Petrov, Stațiunea de Mașini și Tractoare Jukovschi, Regiunea Rostov*. După aceea rămase cu plicul în mână și se întoarse întrebător spre brigadier. Vorbi cu'n alt glas:

— Auzi, Mihai, ce-ai zice să te întâlnești din nou cu Vania?

Brigadierul îl privi lung, neîncrezător.

— Hm! — făcu el. — Ce întrebare năstrușnică! Mi se pare că-ți "arde de glumă, Andrei!

Secretarul zâmbi și reveni, privindu-i ochii măslinii:

— ... sau ce-ai zice, să vezi — de pildă — Moscova?... mausoleul lui Lenin?... cetatea Kremlinului? Adăugă în șoaptă, întrebător:... sau poate chiar pe Stalin?!

Pe fața lui Mihai, se înfiripă sfielnic, un zâmbet.

— ... să fii adică, de 1 Mai, în Piața Roșie și să privești defilarea a milioane și milioane de oameni sovietici!?

Mihai zâmbea mai departe, neputând pricepe rostul cuvintelor lui Andrei.

— Hai, spune, — îl zori secretarul, — ce-ai zice?

O clipă, Mihai speră că poate Andrei vorbește serios. Murmură repede:

— Ași fi fericit, nespun de fericit!

Andrei Hurdea îi întinse scrisoarea lui Vania și se ridică. De jos, brigadierul îl privea încurcat, frământat de gânduri și îndoeli. Când simți mâna secretarului pe umărul său, tresări. Auzi apoi vorba lui, ca într'un vis:

— Află, c'ai să fii... ai să pleci la Moscova!

Mihai încremeni la scrisoarea lui Vania în mâini. În ochii săi adânci și vii, pătrunzători, creștea o lumină puternică. Ingăimă, ridicându-se încet, tras de mâna secretarului:

— ...La Moscova?... e-adevărat, Andrei?

— Da, Mihai, mergi ca delegat din partea stațiunii.

— Andrei, — șopti Mihai cuprins de înfrigurare și bucurie, de fericirea nesperată, — tu mă minți, Andrei!

— Nu, nu te mint Mihai! — îi vorbi secretarul cu seriozitate. — Pregătește-te; în curând, veți pleca!

Mihai se simți purtat ca de vraja unui vis. Rămase cu ochii deschiși, fără să clipească. Prin negurile înserării, întrezărea nenumărate drumuri luminoase — mii și mii de milioane de asemenea drumuri — care urcau, urcau departe, spre steaua ce strălucea deasupra Kremlinului, la Moscova. Unul din aceste drumuri era și drumul său. Și toate celelalte milioane de oameni ai pământului aveau un asemenea drum. Acolo, la Moscova, se întâlnesc toate drumurile lumii.

Când se trezi din visare, Andrei nu mai era lângă el. Pe drum, mașinuța stațiunii gonia înapoi către Bădeni.

Noaptea târziu, la lumina slabă, a felinarului, Mihai sta aplecat asupra unei hârtii albe, pe care însășilase cu greutate titlul articolului pentru « *Scân-teia* »: — *Cum lucrează brigada noastră de calitate*. — De peste arături, bătăile tractoarelor mâunate de tractoriștii din al doilea schimb, se auzeau limpezi și puternice, de parc'ar fi duduuit o inimă de fier a Bărăganului.

După perioada ploilor de primăvară, pe Bărăgan se abătuseră valuri neobișnuite de căldură. Vara se anunța pretimpurie și secetoasă. Pământul își încălzise repede stratul răscolit al arăturilor, fapt care împinse pe țăranii

întovărășiți să înceapă mai devreme semănatul bumbacului. Sămânța adusă de la Călărași prin grija comitetului lor, fusese înmuiată din timp și cărată chiar în ziua aceea în câteva căruțe, aici, la Pănoiu.

Ilie Zăganu organizase munca oamenilor din primele clipe ale dimineții. Acum, cu o echipă de bărbați mai în vârstă, marca în față rândurile. Venea apoi Gheorghe Soare, c'un alt grup de bărbați. Aceștia săpau din loc în loc cuiburile. În urma lor, înaintau în rânduri strânse femei și fete, conduse de Frusinica și de Gherghina Cucului, care aruncau semințele pe fundul gropilor. Partea aceasta a întovărășirii era asemenea unui furnicar. Oamenii lucrau cu tragere de inimă, înveseliți.

În față, Gheorghe Soare se opri lângă Ion Vârlan c'o listă în mână.

— Vasăzică rămânem înțeleși, Vârlane? Te scriu.

— Scrie-mă, neică Gheorghe, — răspunse țăranul. — Ce-am zis, rămâne sfânt: intru.

Bătrânul înmuie vârful creionului în gură și aplecându-se asupra hârtiei întinse pe genunchi îi trecu numele sub ale celorlalți, silabisind. Pași apoi spre frații Cioacă, de-alături:

— Voi ce faceți? — îi întreabă el.

— Eu intru, moș Gheorghe, răspunse Tudose. — Da' frate-meu nu mai vrea.

— Dece?

Gheorghe Cioacă, săpa mai departe, tăcut și nestingherit, de parcă nu-l auzise pe bătrân. Gheorghe Soare îi urmări un timp mișcarea hotărâtă și grăbită a mâinilor. Vorbi:

— Mă, voi v'ați înțeles între voi, să între numai unul. Dacă o fi bine, vine și celălalt; dacă nu...

Gheorghe Cioacă izbucni în râs. Se ridică și rămase cu mâna sprijinită de coada sapei, întors spre Gheorghe Soare.

— Ne-ai prins, moș Gheorghe, — zise el clătînându-și capul. — Dacă-i așa, scrie-ne pe-amândoi!

Următorul din șir era Ilie Gănete. Bătrânul mai vorbise cu el și în ajun. Acum îl luă repede:

— Ei, v'ați înțeles?

— Nu vrea taica, bre... răspunse tânărul. — Eu ce pot să fac?

— Da' tu vrei?

— Vreau.

— Atunci, o să plecăm diseară împreună, mergem să vorbim amândoi cu el...

...Frusinica și cu Gherghina Cucului umblau de aproape un ceas pe lângă vădana lui Costin pe care nestatornicia o cam flutura.

— De ce nu intri? — o întreabă Frusinica. — Nu-ți place cum ne-au lucrat tractoarele... sau ce?

Vădana lui Costin mergea cu capul în pământ, svârlind din timp în timp semințele.

— De, Frusinico, — murmură ea; — știu eu c'o să fie mai bine așa? De unde să știu?

— Cum? — sări Gherghina Cucului. — Dece să nu știi? Da' arătura făcută de tractoare și semănăturile, nu le-ai văzut? Da' la «Drum nou» n'ai fost? Da'...

— Nu intru, bre! — se împotrivi femeia. Să mă mai gândesc, mai întreb și eu pe unul, pe altul... tot aicea vă găsesc, n'oți pleca din sat!

— Gândește-te, — zise Gherghina trecând mai departe. Numai să nu te gândești cu capul lui Filică! — Hai, Frusinico!

Femeia rămase cu mâna în poala cu semințe; se uită îngândurată după ele, cuprinsă de îndoială. Apoi porni din nou să risipească semințele în cuiburile deschise. Călca apăsător peste pământul cu care le acoperea de parcă bătea țărushi cu călcâiul. O supăraseră cuvintele Gherghinei. Adică, de ce să-i amintească de Filică? Ce-are ea cu el? ... Dar de ce-i chiaburul împotriva colectivei? Aici, gândurile i se opriră. Stătu o clipă pe loc și întoarse ochii din nou după Frusinica și Gherghina Cucului.

Ele vorbeau acum cu femeia lui Zamfir Fieraru.

— Intrăm, — zicea aceasta. — Dar Zamfir vrea să lucreze tot la atelier...

— O să lucreze, — grăi Frusinica în timp ce-i scria pe listă. Ce, n'o să avem și noi nevoie de fierari? E-hei!

... Seara, Ilie Zăganu și cu Lazăr Lungu trecură pe la câțiva dintre cei care nu erau nici în întovărășire. Intrară întâi la Marin Ceaușu. Țăranul îi întâmpină din poartă cu vorba:

— Mă, Ilie... da'cu ăia ce n'au pământul scris la tractor, ce faceți? Ii primiți?

— Cine a zis că nu?

— Nimeni... Intreb numai.

— Ii primim, nea Marine... vrei să intri?

— Vreau.



După ce mai trecură și pe la alții, Ilie Zăganu și cu Lazăr Lungu se îndreptară spre sediul organizației de partid. Înăuntru, pe lângă Alexe, mai găsiră și pe Frusinica, pe Gheorghe Soare și pe Gherghina Cucului. Erau așezați toți în jurul mesei pe care, sub mâinile secretarului, se găsea o hârtie cu niște socoteli.

— Ei? — îi întrebă Alexe de cum pășiră pragul.

— Cinci... — răspunse Zăganu. — Cinci, dintre cei care nu sunt înscrși la tractor.

Sandu Alexe îi adăugă și pe aceștia socotelilor lui. Zăganu și cu Lazăr așteptară în picioare până ce capul lui Alexe se ridică din nou:

— Cincizeci și opt... atâția sunt cu toții. — Apoi făcu semn lui Zăganu și Lazăr Lungu să se așeze. — Continuă: — Eu zic că de-acuma încolo, să ne organizăm altfel munca. Să-i împărțim pe cei care au mai rămas, între noi... Se întoarse spre argat: — Pe care-i iei, tovarășe Lazăr?

Lazăr Lungu își ridică palma desfăcută, mare și grea, cu degetele noduroase și începu să și-i înnumere, închizându-și treptat pumnul.

— Pe Vasile Glonț, pe-al lui Flueraș, pe Tudor Goglează, pe...

Mișcările serii se stinseseră de multă vreme în Podeni. Peste sat, se așezase o liniște deplină. Văzduhul și pământul parcă erau deopotrivă de fermecate. Sus, pe albastrul întunecat al cerului, luna luneca ușoară, ca un talger luminos plutitor peste ape adumbrite. Nourii din jurul ei aveau marginile argintate, străvezii. Printre pânzele lor, câteva stele stinghere își palpăiau slab luminițele amenințate. Jos, pământul era scaldat într-o lumină albă, clăbucită. Pomii și gardurile își aruncau umbrele scurte în lături, pătându-i

strălucirea. Streașinile caselor acopereau cu brăe de întuneric părțile de sus ale pereților dați cu var. Pe uliți și'n curțile oamenilor, pustiu.

Aproape de casa lui Filică, Lazăr Lungu, se furișă în umbra gardurilor și înaintă cu grijă până'n poarta chiaburului. Aici se opri. Pe deasupra ulucilor zări ograda luminată până'n fund. Sări dincolo ușor, ca o pisică. Cu mâna întinsă, liniști câinii tolăniți în praf și lumina curții. Trecu apoi în umbra hambarelor. Stătu locului o clipă. În geamul cușmeliei, zări pulpana de suman ca pe un oblon închis pe dinăuntru. Incolo, nimic deosebit. Isbi un câine ce-i încurca picioarele, îl ocoli și se strecură în grajd. Sâmbotina mugi, căutându-și vițeluşul, iar caii își tremurară burțile, nechezând.

Înăuntru, Lazăr Lungu se așeză la pândă. De la fereștriuca grajdului, vedea totul ca'n palmă; și casa mare, și cușmelia, și hambarele. Luna-l bătea în față, albind gemulețul pătat de praf și zăbrelit de-o pânză de păianjen. Pe podina de lemn, razele furișate pe lângă dânsul brodau o țesătură argintie, diafană. Din umbră, se auzeau ronțăitul liniștit al cailor și tropotele vițeluşului care bătea repezit ugerul Sâmbotinei. Pe cer, nourii curgeau într'o legănare nesfârșită, pe-alătura de lună; se părea că și trecerea lor se face după aceleași legi cu ale timpului. Lazăr își lăsă bărbia peste palmele întinse pe pervazul ferestrei, cu ochii pironiți în golul luminat al curții.

Curând, ușa cușmeliei trosni și'n cadra ei luminată apărură Filică. Chiaburul ieși trăgând după sine un sac aproape plin. La colțul grajdului, acolo de unde începe șopronul, se opri și-l lăsă rezemat de zid. De sub șopron, scoase în bătaia lunii o copae mare de lemn în care răsturnă conținutul sacului. Pregătea sămânța de bumbac pentru înmuiat. Filică se chirci și-și înfundă mâna'n ea, împrăștiind-o. În jurul său, câinii făcuseră roată cu ochii scânteind.

— E gata, tată, — zise Mitu, sosit în spatele său.

Fața lui Filică se întoarse spre el, ascunsă de umbră.

— Clocotește?

— Da.

— Poți s'o aduci...

Chiaburașul se întoarse în cușmelie și reveni, cumpănindu-se sub greutatea unui cazan care-l trăgea într'o parte. Lângă copae se opri, îl ridică mai sus și începu să toarne apa fiartă peste sămânță. Filică o scormonea c'un băț, ajutând apei să pătrundă până'n fund. Copaia se acoperi de aburii aprinși de lumină asemenea unei pulberi de argint.

— ...steaua lor, să-mi mai dea să pun bumbac! — mormăi Filică.

Depărtat de gemuleț, Lazăr Lungu îi privea drept în creștete. Își stăpânea cu greu nerăbdarea, strângându-și pumnii vârțiți în buzunare, jucându-și mușchii încordați ai falcilor. — Opăresc sămânța, — socoti el, — s'a dus semănătura de bumbac!

Afară, Mitu umplu copaia cu apă până'n buza pereților. Filică mai învărti bățul de câteva ori prin sămânță și se ridicară. Chiaburașul intra în cușmelie unde lăsă cazanul și stinse lumina. Apoi dispărură pe rând, pe ușa ca de cetate a casei mari.

În curte, copaia rămase aburind, înfășurată în lumină și înconjurată de câinii ce se învăteau pe lângă ea.

Până la ziuă, nu se mai întâmplă nimic deosebit. Noaptea trecu în liniște împinsă pe alte meleaguri de apropierea zorilor. Filică apărură în ograda înalte de răsăritul soarelui. Apucă copaia de-un capăt și scurse toată apa din ea, împrăștiind-o pe bătătură. Scoase căruța de sub șopron și se îndreptă spre

grajd. Lazăr Lungu își desbracă în fugă haina. Puse mâna pe furcă. Intră între cai și începu să arunce în spatele lor bălegarul proaspăt.

— Ai și venit, mă? — își scăpă uimirea Filică.

Argatul tăcea. Continua să curețe nestingherit podina de sub cai. De când chiaburul fusese forțat de sindicat să-i plătească salariul la zi, dușmănia dintre ei se adâncise. O încordare surdă mocnea în atitudinea, în vorbele lor. Nu era nevoe decât de scânteia unei împotriviri oricât de mici și totul ar fi izbucnit pe neașteptate. Filică luă hamurile din cuele de lemn bătute în perete și apoi ieși. Așteptă lângă căruță, până ce Lazăr scoase caii și-i înhămă. Urcară copaii cu sămânță sus și porniră.

Când ajunseră la câmp, la pământurile lui Filică luate de la Pănoiu, tractoarele erau de mult în brazdă. Arătura întovărășiților se întindea acum până spre margine, aproape de locurile chiaburului. Prin dreptul ei, Filică struni caii de parcă-l gonea tunetul motoarelor. Lazăr Lungu se uită după fiecare tractor, căutându-l cu privirile pe Mitriță.

Opriră în capătul ogoarelor, alătura de drum. După ce coborîră, luară copaii cu semințe și-o vârîră sub căruță, să n'o bată soarele. Filică trecu la cai. Lazăr cercetă în palmă câteva semințe pe care le spărsese între unghii. Intr'adevăr, aveau miezul fiert, moale de se terciuia între degete.

— Ce-ați făcut, bre? — se adresă el chiaburului. — Ați opărit sămânța.

— Cum? — sări Filică.

Argatul îi întinse palma cu semințe până sub nas. Cenușul ochilor lui Filică se întunecă dintr'odată și pete galbene roșietice îi apărură în pomeții obrazilor supți. Strânsă de gulerul cămășii o vână albastră îi svâcnea puternic pe gât. Rămase cu privirile ațintite în palma argatului, lată și ciolănoasă.

— Ce-ai zis? — repetă el, — Ce-ai zis?

— Vrei să pui în pământ sămânță clocită, ai? — îl luă din scurt Lazăr. — De ce-ai opărit-o?

Chiaburul se răsuca pe neașteptate și-i plesni palma de jos în sus, aruncându-i jumătățile de sămânță în țărână. Se infuriase și-i striga de parcă-și ieșise din minți:

— ... da' du-te dracului, mă, pramatie! Ce, mult ai să-mi mai amărăști tu zilele?

— Sămânță d'asta n'ai să semeni... auzi? — scrâșni Lazăr și-și mișcă amenințător mâna strânsă pumn.

— Păi sigur c'oi fi tu stăpân aicea...

Lazăr Lungu se întoarse la căruță și trase copaii de sub ea. Filică se repezi după dânsul ca un uliu. Smulse biciul din fân și apucându-i codiriștea de vârf îl ridică să lovească. Argatul se feri și învărtindu-se, svârli toată sămânța în praful drumului. Codiriștea biciului căzu șuerând ca o vargă pe spinarea lui. Când să dea înc'odată, Filică icni, lovit dintr'o parte de copaii cu care aruncase într'însul Lazăr Lungu. Argatul îl apucă în brațe, îl strânse și-l săltă de la pământ ca pe-un copil. Chiaburul se sbătea înfrânt, scuturându-și picioarele în aer, țipând. Dar îndârjirea i se stinse repede, înăbușit cum era în coarda de fier a brațelor argatului. Când văzu că s'a nmuia, Lazăr îl trânti în arătură, ca pe-un buștean. Chiaburul îngâlbenise de frică; tremura și se uita îngrozit pe câmp, după ajutor. Lazăr se apropie de dânsul și-și înfipse vârful unui picior sub coastele lui. Il înghionti și zise:

— Mă, dacă te mai atingi odată de mine, s'a terminat! Am să te bat cu capul de șina căruții până'o să-mi mori în mână!... Ai înțeles?

Chiaburul tăcea chitic, ghemuindu-se și mai mult în arătură. Lazăr Lungu se întoarse pe loc și o tăie deadreptul către tractoare. Filică îl urmări până ce dispăru după perdeaua salcâmlor, revenindu-și treptat în fire. Oftă. Își pierduse cumpătul fără să știe cum. Nu-și mai amintea decât de clipa când nu mai simțise pământul sub tălpi și văzuse pe sus cerul întreg rotindu-se. Se săltă, mai întâi în patru labe și abia apoi în picioare. Cu mâna propțită în șa e, se apucă și ridică de jos biciul cu codiriștea frântă. Se târi spre copaie ca un câine deșelat. Blestema și suduia fără întrerupere, întunecându-se și mai mult la față. Oricum, dar trebuia într'un fel să scape de asta !

Lazăr Lungu se înapoie împreună cu Mihai Zaharia. Il găsiră pe chiabur ingenunchiat în drum, adunând cu pumnii sămânța în copaie. Când îl zări pe brigadier, Filică își simți genunchii moi, mâinile cuprinse de-un tremur nestăpânit. Ii pierise semeția de altădată. În inimă, nu mai găsea puterea să-l înfrunte deschis ; se arăta însă tot clonțos, cu uitătura întunecată.

Privirile-i piezișe se urcară de la bocancii prăfuiți ai brigadierului la mâinile pătate de roșeața arsurii, la fața lui și apoi la ochii scăpați de orbire. — N'are nici pe dracu', — își zise cu ură Filică — a fost numai părlit, peste-o săptămână îi trece și asta !

Mihai Zaharia se aplecă și tăcut, ridică din copaie o mână de semințe. Și le turnă ușor dintr'o palmă într'alta, vânturându-le de praf ; despică o parte din ele cu unghia. Lazăr Lungu se apropie de dânsul și vorbi infuriat, cu ochii la albul îngălbenit al semințelor.

— Sunt opărite, tovarășe brigadier. A pus apă clocotită peste ele ; altfel, nu se poate !

— Ei vezi, te-ai găsit tu mare deștept, — îl înfruntă Filică pe argat.

— Alții nu se mai pricep la asta, decât numai tu !

Chiaburul continuă să strângă semințele, înspăimântat de tăcerea brigadierului. Lazăr Lungu mai crăpă și alte semințe. I le arată pe rând lui Mihai.

— Toate au miezul fiert. Uită-te la colț, tovarășe brigadier... e galben.

Brigadierul îl aprobă dând din cap. Svârli apoi semințele ce le-avea în palmă în drum și lovi cu piciorul în copaie.

— Pune-le în căruță, — porunci el chiaburului.

Filică se ridică în picioare și îl privi încurcat. Când îi întâlni privirile, înțelese că nu se putea împotrivi. Luă copaia și-o puse supus în căruță. Se temea. « Aștia sunt în stare să mă lege fedeleș, să m'arunce peste brațul de fân și să mă ducă ori unde-ar vrea ». Mihai Zaharia îi făcu semn cu degetul să sue în față. Chiaburul se urcă și se așeză pe scândură ca pe-o vatră de spini. Apucă hăturile ; mâinile-i tremurau pe curelele lor, lipsite de putere. În ochii-i cenușii însă, scânteia aceea de ură și de ascunsă răsbunare, creștea. Filică nu trăia acum decât prin pâlăitul ei.

M.hai puse un picior pe capătul osiei și o mână pe leucă.

— Hai și noi, tovarășe Lazăr.

Lazăr Lungu sări în căruță, la spatele lui Filică, așezându-se pe marginea copăii. Se urcă și brigadierul. Ochii lui se ațintiră la sămânța din copae și apoi se întoarseră spre cea rămasă în drum. După ce cercetă și arătura chiaburului, îl întrebă :

— Pentru câte pogoane era ?

— Pentru cinci, — răspunse repezit Filică.

Brigadierul se mai uită odată la întinderea locurilor.

— Dar câte ai aici ?

Filică înlemni. Își simți inima de ghiață, palmele reci și umede. Parcă era suspendat deasupra unui gol nemărginit de larg. O frântură de gând îi licări într-o primă judecată: — Na, mă prinde și cu ale zece pogoane nedeclarate! — Rămase cu ochii pironiți pe oiștea dintre cai. Îngăimă :

— Zece pogoane... domnule tractorist.

— Care domn, mă! — îl repezi Mihai.

Argatul spuse tăios:

— Douăzeci are, tovarășe brigadier...

— ... că-i fi știind mai bine ca mine! — îl zeflemisi Filică.

— Câte ai, mă? — se răsti M.hai.

— Zece.

— Douăzeci, — repetă apăsător argatul. — Doar eu le-am muncit...

Pieptul lui Filică se sguduia acum de bătăile inimei. Gândurile îi roiau în cap, înfricoșându-l. — Dacă mă prinde și cu asta, m'am dus! — își zicea. — Ei necazul dracului... niciodată nu vine singur. Să știi că ăsta desgroată iar morții, ca atuncea cu haturile...

Mihai Zaharia se mai uită un timp peste locurile chiaburului și-apoi își înfipse privirile în spatele lui:

— Mână... la comitet.

Chiaburul mișcă hăturile ușor, împotriva voinței lui. Odihniți și grași, caii jucară în hamuri și porniră într'un trap săltat către sat. Parcă mergeau tot în ciuda lui, așa fugeau. În urma lor drumul rămânea mereu înfundat de-un nour albicios de pulbere.

Opriră în fața sediului comitetului provizoriu. Coborâră. Brigadierul luă un pumn de semințe din copae și-l trecu pe chiabur înaintea sa. Filică urcă scările cu capul plecat, descoperindu-se. Acolo unde altădată intra ca un stăpân, pășea acum cu căciula în mână. Arăta așa, că dacă nu l-ai fi cunoscut și-ar fi sfâșiat inima de milă. Avea înfățișarea plânsă și hăituită, privirile turburi, gura întredeschisă. Pe lângă trupu-i cocărit mâinile-i atârnavu vlăguite și moi. Înainta târându-și pași, mișcându-i mărunț și greu. Nu l-ai fi crezut în stare să omoare nici o muscă.

Înăuntru îi găsiră pe Lică Mătase și pe Ion Leahu. Mihai Zaharia puse pumnul de semințe pe masă, în fața lor și se întoarse spre Filică. Vorbi:

— Spune, cum ai făcut?

— N'am făcut nimic, tovarășe — se tângui Filică. — A bătrână le-a înmuiat Poate-o fi fost apa prea caldă... cine știe!

Lui Lazăr Lungu, îi răsări în minte chipul chiaburului răscolind semințele și-al lui Mitu turnând peste ele apa clocotită. Se stăpâni cu greu, să nu dea în vileag toate acestea și nici nu înțelegea prea bine de ce-i ceruse Mihai să nu desvâlue nimic. Se apropie de Mătase care pipăia miezul unei semințe sparte și-i arătă colțul.

— Da, e galben — spuse președintele.

De unde sta, Ion Leahu se ridică și se apropie de chiabur cu pașii apăsați și mari. Se opri în fața lui cu mâinile la spate, puțin aplecat, cu fruntea și sprâncenele încruntate. Scrâșni:

— De ce-ai făcut asta, mă?

Privirile lui Mihai și-ale lui Mătase se încrucișară cu subînțeleș. Filică-și ridică umerii și-și aduse la piept mâna în care avea căciula.

— V'am spus, — îngăimă el, — femeia le-a înmuiat. Ce vreți acum, să-i pun capul pe tăietor? Dracu s'o ia, că numai pocinoage îmi face!

— Ce femeie, mă? — strigă Leahu la el. — Ai vrut sau nu, să semeni sămânță opărită?

— N'am vrut, — mormai Filică. — S'a întâmplat așa...

— Hm! — făcu Leahu; — lasă că-ți arătăm noi! — Apoi se întoarse spre Mihai și Lică Mătase adăugând: — Eu zic să-l dăm iar la sabotaj... să mai stea și pe la închisoare. Poate-i intră mințile 'n cap odată!

— Ei, aș! — vorbi Mihai, ca pentru nimeni.

Lică Mătase trase semințele în fața sa și începu să le scormonească gânditor. O parte din ele își și sbârciseră coaja vineție cu urme de puf. Le împinse apoi spre marginea mesei și zise:

— Uite ce faci: pleci chiar astăzi la Călărași după altă sămânță.

— Trimet băiatul, Lică, — grăi repede chiaburul.

— Trimite-l, încuviință președintele. — De rest, om vedea noi... Poți să pleci.

Filică se întoarse, deschise ușa încet și ieși. După ce pașii lui se stinseră în tindă, Leahu se îndreptă spre Lică și-l luă din scurt:

— Ș-adică cum, să nu-l dăm la sabotaj?... mama lui!

Mătase parcă nici nu-l auzise; se ridică în picioare și ocolind masa, trecu în fața argatului. Puse o mână pe umărul lui și vorbi:

— Tovarășe Lazăr, ai grijă să semene tot, până la ultima bucățică de pământ.

După plecarea argatului, Mihai Zaharia se așeză la masă. Se lasă pe marginea ei sprijinindu-se în coate. Mătase luă semințele și le svârli pe fereastră deschisă, pe alături de Leahu, care-și fuma țigarea cu ochii peste sat. Când se lăsă și Lică Mătase în scaun, brigadierul începu:

— Mai este o poveste...

Ion Leahu se întoarse scurt spre dânsii cu spatele la geam.

— Cât pământ are Filică, acolo, la Pănoiu?

— Zece pogoane, — sări Leahu.

Mihai Zaharia își săltă privirile spre dânsul și-l măsură tăcut, de jos în sus. Leahu își suga țigarea cu lăcomie și lăsa fumul să-i iasă ușor, de parcă-i aburea gura. Prin pâna lui întrezări o licărire neobișnuită în ochii brigadierului. Reveni, nepăsător:

— Da' dece întrebi?

Brigadierul se ridică și porni încet spre dânsul cu ochii în podea. Se opri cu mâinile în șold în fața lui. Il privi încruntat, lungindu-i așteptarea. Apoi zise:

— Ești sigur?

— Phă, — făcu Leahu; — cine nu știe asta? Atâta are: zece.

— Dar dacă o avea douăzeci?

Leahu simți împunsătura privirilor celuilalt până 'n inimă.

— Cine ți-a spus? — întrebă el.

— Am văzut eu.

— Nu se poate. Atât găsești și 'n scriptele dela recensământ.

Peste ochii micșorați ai lui Leahu trecură umbre ușoare și repezi. O clipă, îl încercă un fior de teamă și obrazul îi svâcni de încordare. Tresări, fript de jarul țigării uitate între degete.

— Să vedem, — ceru Mihai.

Ion Leahu aruncă țigarea jos, o stâlci cu călcâiul și merse la dulap. Din el, scoase registrul cu datele dela recensământ. Il deschise larg

pe masă. Găsi repede fila lui Filică. Degetul i se opri dintr'odată pe-o cifră și ceti :

— Cinci hectare, dela Pănoiu...

Brigadierul se aplecă pe registru, cercetând neîncetător întreaga coloană.

— Cu atâtea e trecut, — îl încredință și Mătase.

Așa era. Ceva însă tot îl neliniștea pe brigadier. Se uita când la Leahu, când la cifrele răspândite 'n lung și 'n lat pe cele două pagini ale registrului. Întrebă :

— Registrele vechi le mai aveți?

Ion Leahu tăcea.

— Le-avem, — răspunse Mătase.

Cu coada ochiului, brigadierul îl zări pe Leahu rozându-și o unghie între dinți. Președintele aduse registrul vechi, cu hârtie tare și groasă, îngălbenită. Cerneala violetă își păstra încă strălucirea metalică. Il răsfoiră până la litera și la fila chiaburului. Se aplecară amândoi deodată, sub privirile reci, încremenite, ale lui Ion Leahu. Jos, în dreptul unui rând, găsiră scris citeț și apăsă : — *cumpărat dela Pănoiu*. În fața acestei însemnări, coloana care arăta suprafața locurilor avea ștersături. Cu greutate, dar tot se vedea că cifra fusese schimbată. Peste urmele lui zece, fusese scris un cinci. Brigadierul rămase cu degetul acolo, surprins. Privirile lui se încrucișară fugar cu ale lui Mătase.

Ridică încet mâna și-și prinse bărbia în pumn. Se întoarse spre Leahu. Il întrebă amenințător.

— Ai știut de asta?

În liniștea încordată a încăperii, se auzea cum dinții lui Mihai scârțâiau sub apăsarea fălcilor.

— Despre ce vorbești? — rosti Leahu.

— Cine-a schimbat aici?

— Știi ce, tovarășe brigadier, — sări Leahu, supărat parcă dintr'odată : — pe mine să nu mă iei așa... auzi?

Pumnul brigadierului se ridică repede în sus și căzu pe masă ca un ciocan. Sgomotul loviturii frânse vorbele lui Leahu, de parcă cineva strigase cu toată puterea : — Taci! — Ochii îi scăpărau, nările i se mișcau grăbite, mușchii feței îi svâcneau de încordare. Cu pașii grei și rari, merse și răsuci scurt cheia în ușă. Când se întoarse, se apropie de Leahu, își încheștă pumnii în pieptul lui și, sguduindu-l, îl împinse până ntr'un colț. Acolo, îl îngh sui între pereți, scuturându-l neîncetat, privindu-l în adâncul cel mai ascuns al ochilor lui de viezure. Leahu îi apucase mâinile dela încheeturi și-l strângea cu tărie, împotrivindu-se pe tăcute. Când privirile lor se întâlneau, brigadierul scrâșni :

— Mă, să te ferească Dumnezeu, să fii tu *ăla* !

Ii despărți Lică Mătase. Brigadierul se duse la geam, răsuflând adânc, întretăiat. Cu mâinile tremurânde își scoase țigările și-și aprinse una. Fuma, cu ochii în uliță. Ion Leahu își netezi haina boțită și izbucni, descuind ușa :

— Lasă, am să mă duc până la București pentru asta... și ieși.

— O să vedem... — îi strigă Mihai din urmă. — O să vedem !

Acasă, Ion Leahu încercă degeaba să se liniștească. Gândindu-se la cele întâmplate, căuta să-și facă singur curaj, semețindu-se. Dar speima ce-l cuprinsese la comitet sub sgâlțaietura brigadierului, abia acuma creștea în toată

puterea ei. Pierduse șirul oricărei cugetări. Ochii-i de viezure deveniră pământii, fața și fruntea îi îngălbeniră. Pe piept și sub fălci, simțea încă pumnii noduroși ai lui Mihai. Parcă fusese ridicat de un vârtej, dus și învărtit pe sus, și apoi lăsat să cadă ameteț pe pământ. Când își prinse iar firul gândurilor, se înfricoșă și mai mult. Nu mai vedea nici o scăpare. Toate drumurile pe care altă dată le știa deschise, sfârșeau acum în golul unei prăpăstii fără fund. Filică îl împinsese cu încetul până la marginea ei. Din spate, simțea ca pe propria-i umbră mâna comuniștilor întinsă asupra sa, gata să i se înfigă în ceafă. Inima i se înfioră din nou, la amintirea privirilor necruțătoare ale brigadierului. Ii prinsese frica; îl bănuia pe urmele lui și dintr'odată, se văzu aeeva cu cătușele la mâini, scrutând cerul prin zăbrele: — Eh, s'a terminat, — oftă el; — gata!

Mai apoi însă, se minună singur și se căină în sine de teama și desnădejdea ce-l stăpâniseră. Nu, nu-l vor putea prinde în niciun fel; n'au cum. Din asta o să iasă că Filică a avut pământ nedeclarat... Incolo... Dar dacă se descoperă că pogoanele-s trecute la dânsul și la Nică? Ce se face? Doar brigadierul o să împingă lucrurile mai departe. Intotdeauna a fost el tartorul tuturor. Iar acum, de când s'a întors dela spital e și mai turbat. Ei, păi dac'o fi așa, n'are încotro... trebuie! Scoțându-și cuțitul dela cingătoare, Leahu îl privi lung și pe-o parte, și pe cealaltă, cu ochii tulburi.

6

Duminică dimineața. Andrei își rezervase timpul acesta pentru studierea proiectului de plan al activității stațiunii în perioada pregătirii și executării campaniei de recoltare și desmiriștit. Planul prevedea controlul tehnic și repararea tuturor tractoarelor — lucrări care erau defalcate pe brigăzi și oameni, pe zile și săptămâni. Prevedea deasemenea repartizarea brigăzilor pentru secerat, treerat și desmiriștit, pe întreaga arie de lucru a stațiunii.

Proiectul fusese întocmit de Ștefan Turcu în colaborare cu membrii colectivului de conducere, la cererea lui Andrei. Acum trecuse la dânsul pentru a fi discutat în ședința organizației de bază din săptămâna asta. Așezat la masă, Andrei cerceta pe îndelete — problemă cu problemă — oprindu-se de câte ori era nevoie și oricât de mult. Pe-o hârtie alăturată, își nota — fie observațiile, fie complectările ce le-avea de făcut.

Era singur acasă. Ilenuța plecase până la Bădină, pentru a-i comunica numele delegatei U. F. D. R.-ului care va vizita Uniunea Sovietică cu grupul de muncitori din S. M. T., G. A. S. și de țărani muncitori. Mai înainte de asta, Ilenuța pregătise mâncarea și o pusese în câteva oale pe plită. Tăiase o pasăre, cumpărase vin, pregătise aluatul pentru plăcinte. La prânz, aveau musafiri pe Mihai și Frusinica. În lipsa ei, Andrei trebuia să se îngrijească și de foc. Din când în când, se scula dela masă și trecea prin tindă în bucătărie. Să uita la oale, mai băga câte-un lemn sau picura câte puțină apă în ciorba care fierbea. Să întorcea de-acolo cu mirosul de fiertură în nări și se apleca din nou asupra planului.

Intr'un timp, tot gândindu-se la orientarea generală a proiectului de plan, uită de mâncarea ce trebuia supravegheată.

Privit în sine, planul nu era rău; dimpotrivă, se părea că totul era pus la punct ca un ceasornic care odată pornit își prindea fiecare roțiță în angre-

najul lui. Dar planul nu era întocmit astfel, încât faza viitoare a activității lor să depășească în sarcini și calitate campania de acum. Volumul de lucrări nu era prea mult mărit. Iși notă observația: «stăm pe loc». Sub ea înșiră: «Întărirea organizatorică a brigăzilor, dezvoltarea mișcărilor pentru titlul de brigadă de calitate, generalizarea experienței câștigate, însușirea metodelor de lucru sovietice, întărirea legăturilor cu țăranii întovărășiți, măsuri concrete pentru îmbunătățirea condițiilor de viață — materiale și culturale — ale tractoriștilor și altele».

La sfârșit, simți un miros de ars, pătruns până la dânsul. Tresări; își aminti dintr'odată de mâncările care fierbeau. Sări de pe scaun și se năpusti spre bucătărie. Incăperea era plină de fum și de aburi de nu se mai vedeau nici geamurile. Două dintre cele trei oale dăduseră în foc. Deschise fereastra și ușa, băjbâind. Incepu să tușească și să se frece la ochii care-l usturau. În clipa aceea sosi Ilenuța.

— Ce-i Andreiaș? — îl întreabă ea speriată. — Ce s'a întâmplat?

— Au dat oalele'n foc, — răspunse Andrei, înecat de tuse.

Ilenuța se repezi la plită. Picură apă în mâncăruri, liniștindu-le clocotul și domoli focul, împingându-l în fundul vetrei. Sgomotul oalelor se stinse. De-afară, aerul năvălea înăuntru înviorător. Ceața fumului și a aburilor se destrăma. Andrei nu mai tușea. Ilenuța răscolea grăbită cu o lingură în ciorba scăzută,

— Of, nu ești bun de nimic, Andreiaș!

— Zău, Ilenuțo, se apăra Andrei; — numai ce-am plecat de lângă oale și gata...

Femeia ridică lingura și-l amenință, zâmbind:

— Taci, c'ai uitat de ele!

— Am uitat, — mărturisi Andrei și zâmbi.

Tăcură. Andrei sta de-oparte privind vinovat la mișcările îndemânaticе și sigure ale Ilenuței. După ce bucătăria se aerisi, închise ușa și se întoarse iarăși lângă ea. Ilenuța ajunsese în ultimele zile ale sarcinei. Se îngroșase și mai mult la trup. În jurul ochilor mari și luminoși îi apăruseră cearcăne vineții. Fața i se subțiasе, dar frumusețea ei căpătase ceva nou, deosebit. Andrei îi spuse încurcat:

— Am terminat.

— Atuncea stai.

Andrei se așeză cuminte pe scaun, privind-o cu dragoste.

— Să știi că dacă-mi iese mâncarea afumată, tu ești de vină.

— Ei, vezi?... Ai și găsit motiv!

Ilenuța nu se mai putu stăpâni; se porni pe râs. Andrei se ridică și i se alătură cuprinzându-i umerii cu o mână. Râdea și el. Când se liniștiră și oalele începură din nou să fiarbă, trecură dincolo să așeze masa.

— Ce-a spus tovarășul Bădină? — întreabă Andrei din mers.

Ilenuța se opri și răspunse înveselită:

— Inchipue-ți... este de-acord, Andrei!

— O să le facem o mare bucurie...

În curtea lui Lică Mătase, mașinuța stațiunii duduia pe loc, întăritată. În ea, Mihai Zaharia, singur. Brigadierul era îmbrăcat ca de sărbătoare, cu costumul și șapca nouă. Din când în când mâinile i se ridicau de pe volanul care tremura și pipăiau nodul cravatei frumos legate în deschizătura gulerului

alb. Nerăbdător, începu să claxoneze grăbit, ca o chemare. Curând după asta, Frusinica ieși din casă, urmată de maică-sa. Fata arăta ca o trestie, așa era de sveltă. Mihai îi privi glesnele subțiri și-i urmări cu dragoste mersul de căprioară. Își luase o rochie nouă, încă neîmbrăcată, alb-liliachie, strânsă pe pieptu-i tineresc și bogată în poalele lungi, trecute de genunchi. Pe umeri și spate, părul negru se unduia într'o revărsare ușoară. Ochi-i de lăstun își străluceau întunecimile, iar pe buze și'n obraji îi înflorise zâmbetul de lumină.

— Vai, Mihai, — izbucni ea aproape de mașinuță. — Am uitat să iau flori!

— Lasă, frate, — căută s'o liniștească brigadierul, — hai că întârziem.

— Zău Mihai, nu pot să merg așa la Ilenuța... fără nimic!

O scoase din încurcătură maică-sa:

— Suic-te, maică, — o îndemnă ea; — mă duc eu după flori... să nu-ți murdărești pantofii.

Leana lu' Lică plecă fuguța în grădină, mișcându-și greu trupul plinuț. Frusinica ocoli mașina prin spate, trecând în cealaltă parte. Deschise portiera joasă și se așeză alături de Mihai, zâmbindu-i. Era prima lor ieșire în lume de când se luaseră. Prin geamul parbrizului razele soarelui se răsfrângeau pe fețele lor, luminându-le. Frusinica întinse mâna spre buzunarul dela piept al brigadierului și-i aranjă un colț al batistei albe scoase în afară. Apoi, îi înlătură o scamă de pe mânecă și se lipi de dânsul, tăcută și mulțumită. După ce Leana aduse florile, mașinuța svâcni și ieși în uliță. O apucă pe drumul Bădenilor, gonind. Frusinica își flutură mâna timp îndelungat, întoarsă înapoi. Maică-sa urmări mașinuța din poartă, cu un colț al șorțului dus la ochi, până ce norul de pulbere se topi la marginea satului.

Dinco'o de Adâncata, drumul li se întindea în față liber și drept. M hai apăsă acceleratorul până'n fund. M. șinuța își întări sborul, despicând năvala aerului. Sub roți, praful fâșâia tot mai ascuțit, ridicându-se în lături. Frusinica își simți obrajii mângâiați de vânt, pletele răscolite, ochii umeziți. Viteza mașinii nu-i mai dădea răgaz să privească nici pomii și nici semănăturile care fugeau în urmă. Parcă plutea. Alături de M hai uitase de toate. Se ghemui și mai bine lângă el, lăsându-și florile pe genunchi. Brigadierul stăpâni volanul cu stânga arcuită pe lemnul lui și-și ridică dreapta pe după gâtul ei, prinzându-i în pumn umărul rotund. Frusinica închise ochii, furată ca de un vis. Privind înainte, Mihai o strânse și mai mult la pieptul lui. Fata tresări, se răsuci spre dânsul și-i înlănțui gâtul cu brațele albe și moi, catifelate.

— Mihai...

Mașinuța șerpui o bucată de drum, mânăta ca de un om beat.

— Stai, că intrăm în șanț, șopti Mihai.

Frusinica se îndreptă în scaun și mâna brigadierului reveni pe volan.

La Bădeni, intrară în curtea secretarului, de-adreptul pe poarta găsită deschisă. Auzind sgomotul motorului, Ilenuța și cu Andrei le ieșiră în întâmpinare. Frusinica coborî cea dintâiu și îmbujorată, de emoție, întinse florile Ilenuței, acoperindu-i pieptul. În timp ce ele se îmbrățișau, Mihai și cu Andrei își strângeau mâinile, zâmbind.

În casă mai vorbiră câte ceva neînsemnat și apoi se așezară la masa care-i aștepta pregătită. Ilenuța îi servi pe rând, începând cu Frusinica. Oaspeții gustară din bucate și începură să le laude, ca de obicei. Uitându-se la Andrei, Ilenuța izbucni în râs și le povesti și lor despre pozna secretarului. Râsul îi cuprinse repede pe toți; privirile se ațintiră asupra lui Andrei. Se liniștiră abia când Ilenuța le schimbă farfuriile pentru al doilea fel.

Andrei se apucă să toarne vin în pahare, purtând sticla prin fața fiecăruia. Când ajunse la brigadier, vorbi:

— Știi, M hai, Direcția Generală ne-a cerut telefonic rezultatele campaniei și data când o vom încheia... ți'nchipui dece, nu-i așa?

— Desigur, să hotărască cui revine steagul întrecerilor pe întreaga țară.

— Așa... Auzi, ascultă ce face Turcu: stă toată ziua pe lângă telefon. Zice: să fiu aicca, Andrei... Odată sună dela București: Allo, Bădenii... pregătiți-vă, frate; de 1 Mai venim cu steagul la voi... și dacă sunt plecat?!

— S'ar putea să dea steagul altora, — grăi M.hai și se porni pe răs.

— Vezi tu...

Începură să râdă și femeile. Frusinica era numai ochi și zâmbet, radia de fericire. Ilenuța îi îndemnă să mănânce. Se aplecară iar asupra farfuriilor. Gândurile brigadierului însă frământau mai departe știrea lui Andrei.

— Noi două zile mai avem, — zise el cu ochii la secretar. — Marți am terminat: rămâne să vedem ce facem la Năieni și Bojdeanca...

— Pe Joi, pe Vineri, cred că suntem cu totul și cu totul gata — își arătă Andrei părerea sa.

După ce împinse coșulețul cu pâine în fața Frusinicăi, secretarul reîncepu vorba întreruptă, întrebând:

— In cazul acesta, e necesar ca prima adunare a țăranilor înscriși pe liste pentru colectiv să se țină înainte de plecarea voastră... ați stabilit-o!

— Da, — răspunse Mihai. — Măine seară. După amiază, agronomul și cu Iorgu State se duc din nou la Podeni, să mai vorbească cu oamenii...

— Poate-am să vin și eu, — grăi secretarul.

Andrei ridică apoi paharul cu vin deasupra mesei. Privindu-l cu subînțeles, același lucru făcu și Ilenuța. Mihai și Frusinica le ridicară deodată, uitându-se înveseliți la gazde. Ciocniră. Secretarul ură, zâmbind:

— Pentru oaspeți, drum bun la Moscova, pentru noi, un copil frumos... noroc!

Mâna brigadierului încremeni pe loc, cu paharul ridicat. Privirile lui se întoarseră bănuitoare spre Andrei. Un gând neașteptat începea să i se înfiripe în minte. Nu... asta ar fi prea mult. Frusinica sorbi puțin din vin și-l corectă pe secretar:

— Adică, de Mihai vorbești, nu?

— Nu, sări Ilenuța; de amândoi... veți pleca împreună la Moscova!

— Și eu? — întrebă fata, mirată.

— Da, — răspunse Andrei și arătă cu mâna spre Ilenuța; Ufedereul te-a propus...

Frusinica înlemni cu răsuflarea întretăiată. Mâna care lăsase paharul pe masă i se opri întinsă pe obrazul aprins, înfierbântat de sânge. Privirile ochilor ei se încrucișară pentru o clipă cu privirile lui Mihai. Apoi vorbi încet cuprinsă de emoție:

— Vai, Ilenuțo!

Lăzăr Lungu se întorcea dela sediul partidului, unde fusese chemat de Alexe, nespun de fericit. Secretarul îi comunicase că va putea participa la ședințele organizației de bază și asta parcă-l scosese din marginile vieții. Iată, ceea ce dorise cu toată patima era pe cale să i se îndeplinească. Va intra și

el în rândul comuniștilor. Printre ei, lupta lui va căpăta adâncime și largime, putere. Vor împinge și mai departe viața care-și mijise și pentru el primele bucurii. Vor înfrânge împotrivirile lui Filică și ale celorlalți chiaburi pentru totdeauna. « Ei, să fii comunist! gândea argatul. — Comuniștii sunt puterea și creerul lumii.. inima ei... »

În drum spre casă, argatul trecu pe la chiabur, împins de grija vițelușului.

Timpul se încălzise destul, ca Sâmbotina să poată sta peste zi afară. Lazăr Lungu o scotea dimineața în ogradă, iar seara o băga din nou în grajd. Pe islaz, iarba încă nu-și ridicase colțul într'atât, încât crezile satului să meargă la păscut. Oamenii își țineau vițisoarele pe lângă casă, amăgindu-le foamea cu ogrinții rămași din iarnă.

În curtea lui Filică, Lazăr Lungu se opri un timp cu ochii pe cer. Deasupra satului, văzduhul se întuneca, grăbind căderea negurilor serii. Nourii se îngrămădeau din ce în ce mai mult. Veneau de departe, dinspre Dunăre și Mare, într'o rostogolire neîncetată și grea. Se îndeseau în fiecare clipă, adunându-se în straturi puțin deslușite, imputinând lumina. În scurtă vreme, cerul deveni negru ca păcura. Peste Podeni, acoperământul său stătea ca o amenințare înfricoșătoare de furtună sau potop.

Lazăr Lungu mai întârzie un timp în ogradă, jucându-se cu bouțul. Vițelul alb-roșiatic — ca și Sâmbotina, crescuse sub îngrijirea lui, mare și puternic, vioi. Steluța albă de pe placa frunții i se desfăcuse ca o floare. Mugurii ascunși ai cornițelor îi încucuiaseră creștetul în părți, sburlindu-i părul scurt și moale. Mâncărimile de pe locul lor îl învățaseră să'mpungă și să sburde. Cum îl văzu pe argat, bouțul alergă la dânsul și i se opri în față, cu capul plecat. Cu vârful degetelor, Lazăr Lungu îi scărpină gurguiășele rotunde, zâmbind. Când dădu să plece, bouțul se repezi în dânsul, împungându-l. De-acuma, gata ; nu mai putea scăpa de el. Argatul fugea când într'o parte, când într'alta ; bouțul după dânsul. Se oprea, îi mângâia locurile cornițelor și iar fugea. Sâmbotina îi urmărea cu ochii mari, mugind mulțumită. Lângă o căpiță, Lazăr i se împotrivi, cu palmele întinse ca un scut în fața sa. Bouțul se propti în picioarele-i subțiri și împinse. Argatul sări în lături. Vițelușul se năpusti cu capul în fân. Ei, abia de-acum încolo începu alergătura !

Din fugă, Lazăr ocoli căpița și se ascunse după ea. Când vițelușul îl găsi și acolo, argatul fugi la Sâmbotina. Până să-l ajungă, o deslegă. Porni spre grajd, trăgând vaca de funie. Simți în spate capul vițelușului și se lăsă împins de el până lângă iesle. Innodă funia Sâmbotinei de belciugul de fier înțepenit în zid și plecă.

În urma lui, bouțul bușea în ușă ca un berbecuț.

Afară, cerul se înegurase dela o margine la alta. Încrâncenarea cumpenilor serii întârea încordarea tăcerilor lăsate peste sat. Grămădirea nourilor crescuse, asemenea unor munți întorși — cu creștetele de cenușă. Văzduhul mocnea, înfrânându-și cu greu răbufnirea întârziată. Inserarea scurtă fusese repede gonită de căderea unei nopți de iad. În așteptarea apropiatei vremui, satul întreg se ascunsese în case, de parcă nici nu mai răsufla. — O să plouă, de-o să'nece pământul, — cugetă Lazăr, mergând cu ochii pe sus spre casă.

În timpul cât cinase, întunericul acoperise bolovănirea grea a nourilor. Când ieși, Lazăr Lungu întârzie un timp pe prispă, sprijinindu-se de-un stâlp. Gândea că tocmai în nopți ca astea își ticluște Filică acțiunile lui nelegiuite. Coborî de pe prispă și porni din nou spre casa chiaburului. Intră în curte și apoi în grajd, pe nesimțite. În vremea asta, Filică venise dela gară ; Mitu plecase

la Călărași după sămânța de bumbac. Obosiți de drum, caii își schimbau picioarele pe rând, bocănind în podină. În cușmelia cu geamul acoperit se întrezărea lumină. Incolo, niciun alt semn de viață. Noaptea învăluisese în besna ei și curtea și așezările chiaburului.

Cu fruntea lângă gemulețul grajdului, Lazăr Lungu încremeni într'o așteptare mută, plină de gânduri. Primele ceasuri trecură repede. De undeva, dinspre câmpie, începuseră să răsbătă tunete îndepărtate. Deslănțuirea urgiei se apropia.

Dar în curând, urechile îi prinseră sgomote de pași ușori și mârâit de câine. Privirile i se ațintiră pătrunzătoare spre întunecimile salcâmlor; de acolo veneau. Trecu un timp și din bezna lor se desprinsă o umbră care se furișa printre câpițe, către colțul grajdului. Câteva clipe o pierdu din bătaia ochilor. Umbra îi reapăru apoi drept în față, oprită cu spatele în geam. Lazăr încremeni cu răsuflarea tăiată; de dincolo se auzea respirația grăbită a celui-lalt. Streinul asculta, cercetând tâlhărește curtea și împrejurimile ogrăzii lui Filică. Avea capul ascuns în gulerul ridicat al surtucului, căciula trasă peste urechi și frunte. Când se încredință că nu-i nici o primejdie, se deslipi de zid, tăie curtea și dispăru în cușmelie. Lazăr Lungu se frecă la ochi și-și lipi fruntea de geam. Intunericul nopții îi apăru și mai adânc. În jurul cușmeliei, zări aievea o sumedenie de alte umbre care creșteau și se topeau mereu în beznă. Își reaminti de răsuflarea plină de spaimă a streinului și căzu pe gânduri: — Asta este... își zise el. — Oare, cine-o fi?

Argatul își părăsi ascunzătoarea de lângă fereastră și se apropie de ușă, ținându-se de perete. O deschise încet, de parcă nici n'o atinsese și numai atât cât se putea strecura prin crăpătura ei. Ascultă. Făcu apoi un pas, pășind cu grijă peste prag. Mergând pe vârfuri, se îndreptă spre cușmelie, ușor, de parcă pipăia pământul cu picioarele. Sub fereastra ei se opri. Se ghemui lângă zid, ca o pisică. Creștetul îi venea la înălțimea marginei de jos a pervazului de lemn. Își încetini răsuflatul, apăsându-și mâna pe pieptul care i se umfla lacom și larg. Tusea ce-l încercă un timp și-o înăbuși în pumnul încheștat pe gură. Apoi se liniști. Vorbele de dincolo se auzeau destul de deslușite, întregi. Filică îl bodogănea cu ciudă pe străin:

— Cu ce sunt eu vinovat, mă? Așa ai fost tu totdeauna, fricos și prost... Dracu m'a pus să-mi înjug boii la car cu tine?! — Un moment nu se mai auzi decât târșăietura pașilor chiaburului. Apoi, iarăși vocea lui: — Ai vrut să mă furi, asta e! De ce nu mi-ai spus până azi c'ai trecut pogoanele pe numele vostru, ai?

Străinul tăcea.

Pornit de pe câmpie, un tunet se rostogoli prelung până spre sat. Când noaptea se liniști, tot în partea aceea licări în beznă o frântură de fulger. Lazăr Lungu se lipi și mai mult de zidul cușmeliei. Înăuntriu, vorbea tot Filică:

— Și ce dacă te descoperă, mă? — Ce-am eu cu tine? Dece vrei să mă tragi și pe mine la fund? Da' du-te dracului, singur ți-ai vârit gâtul în ștreang!

Șapta celui-lalt străbătu scrâșnită:

— Păi ce, așa merge? Brigadierul te-a prins la câmp cu pământul nedeclarat, ca pe un bleg și...

— Care bleg, mă, târitură!

— Du-te'n mă-ta... stârpitura dracului...

Cearta din cușmelie se curmă, înneacă în blesteme și înjurături. Tăcerea dintre cei de-acolo stăruie apoi timp îndelungat, întreruptă doar de mersul

chiaburului. Afară, pânza nopții fu sfâșiată și mai aproape de-un fulger și tunetul hălădui și mai puternic peste sat. Argatul își ridică urechea în dreptul geamului, atent la vorbele străinului:

— Ți-ai făcut socoteli proaste, bre, nea Filică, — zicea acela înmuiat. Păi ce, crezi că pe matală o să te ocolească? Primul te ridică; doar te cunosc și știu c'ai făcut declarații mincinoase... După o vreme adăugă, cu semeție: — Până mă vor prinde pe mine, ai și putrezit pe jumătate!

Mersul chiaburului se stinse. Filică începu să vorbească încet și rar:

— Țista, brigadierul, o să desgroape iarăși morții... steaua lui de ciocănar!

— El, bre, — sări celălalt; — dela el a pornit toată frământarea lor. El îi atâță!

— Mă, dacă știam c'o s'ajungem așa, mai bine îi făceam seama într'un fel, chiar din prima zi. La asta trebuia să-l împing pe Nică, nu la ruginele-alea.

Lazăr Lungu prinse repede șapta și gândul îl purtă dintr'odată la noaptea focului.

Glasul streinului se auzi plin de uimire, ascuns:

— Adică, tot dela matală a pornit și...

— Cum? — strigă chiaburul speriat. — Am zis doar așa, mă!

— Aha! — făcu celălalt. Apoi reveni: — Asta ne-a mai rămas, să-l achităm!

Indesite, tunetele se spărgeau acum chiar deasupra satului. Orbitoare, fulgerele scăpărau neîntrerupt, brăzdând cerul de smoală în linii frânte de foc. În văzduh, apăreau scurte și repezi, gheme deșirate de lumină albastră. Bubuiturile curgeau neregulat, ca într'o cascadă a înălțimilor. Lazăr Lungu își încleștă mâinile în pervazul ferestrei, de parcă stătea răstignit în geamul oblonit. Șapta chiaburului se auzi mai blândă, prietenească:

— Mă mir ce mai aștepti... el doar te are în mână... tu...

Până la Lazăr Lungu nu străbătu decât un murmur slab, nedeslușit. Un trăznet căzu pe aproape, înfiorând întunecimile. Curtea chiaburului se lumină ca ziua. Argatul zări un câine gonind către ogrăzi — și geamurile casei mari aprinse de scânteiere. Detunătura care urmă sgudui cerul cu toată clădăria nourilor și izbi aerul înspre pământ. Geamurile cușmeliei îi zăngăniră la ureche prelung și spart. Înțelese că nu mai putea sta sub fereastră. Din casă sau din altă parte, l-ar fi putut vedea oricine pândind. Dar mai înainte de a pleca, se mai lipi o clipă de geam și ascultă. Întreba Filică:

— ... și când se face adunarea pentru liste?

— Măine seară.

— Te'nscree și tu... auzi, primul să te'nscree!

Lazăr Lungu pricepu că chiaburul îl împingea pe celălalt să intre în colectiv. Ar fi vrut să mai stea, dar nu mai era ch p. Noaptea se ump'use de fulgere, ca un pumn de întuneric în care roiesc mereu scânteile unui amnar. Se întoarse în grajd, alunecând pe lângă ziduri. Inchise ușa ușor și trecu din nou la fereastră. Il năpădiră gândurile: — Țista e banditul... Filică își avea omul lui printre noi, de-atâta timp... Rămase așteptând, cu ochii ațintiți în gemulețul grajdului.

Intr'un timp, ușa cușmeliei trosni și-un fulger lumină întreaga curte. Surprins, streinul care ieșea își acoperi fața cu brațul ridicat peste ochi. Lazăr Lungu sări dela fereastră la ușa grajdului și-o crăpă puțin, ca să-l vadă mai bine pe celălalt. Dar ușa scârțâi și umbra streinului încremeni în besnă. Argatul rămase cu ochii pe ea, așteptând o nouă fulgerare. Cerul scăpără și'n pustietatea curții apără dintr'odată figura streinului.

Era Ion Leahu.

Prin întunericul care-l învăluia din nou, argatul îl văzu cum se retrăgea încet, încet, spre cuşmelie.

Leahu năvăli peste Filică, înfricoşat.

— Pe cine ai în grajd? — întrebă el.

Chiaburul înlemni cu ochii cenuşii cuprinşi de spaimă. Ingăimă:

— ... pe nimeni.

— Când am ieşit, a scârţâit uşa... Trebuie să fie cineva!

— Ți s'o fi părut, sau a mişcat-o vântul.

— Nu, se împotrivi Leahu. — I-au strălucit ochii de fulger drept în crăpătura uşii...

O clipă rămaseră pe loc, privindu-se îngroziţi. Faţa lui Filică se întunecase ca pământul; în obrajii lui Leahu apărură pete galben-verzui, ca frunza în pragul toamnei. Genunchii li se înmuiară, un tremur nestăpânit le scutura mâinile. Cel dintâiu, îşi reveni Leahu. El apucă felinarul de pe plită şi-şi roti privirile prin cuşmelie. Se opri cu ele aţintite asupra toporului pitit după uşă. Intinse mâna spre el şi porunci chiaburului:

— Ia-l!

Ieşiră pe rând; Ion Leahu mergea înainte, cu felinarul pe lângă trup, chiaburul după dânsul, cu toporul ascuns la spate. Fulgerul care urmă îi prinse tocmai în uşa grajdului. În aceeaşi frântură de clipă, privirile lor se încruşişară tâlhăreşte, aprinse de ură. Leahu îndoi piciorul şi izbi cu putere în uşă. Cu o mână, săltă felinarul deasupra capetelor lor, iar cu cealaltă îl împinse pe Filică înăuntru. Chiaburul pătrunse cu toporul ridicat, gata să lovească. Când îl văzu tresărind, intra şi Leahu. Incremeniră amândoi, cu ochii la Lazăr Lungu. Argatul se retrăsese într'un colţ al grajdului, pe locul unde stăteau mai înainte boii chiaburului. Isbucni, întors spre Leahu:

— Iudă...!

Ion Leahu mută felinarul în stânga şi înaintă încordat, cu pumnul strâns. Filică se apropie cu toporul ridicat, tremurând. Ochii argatului se opriră asupra unei furci proptite lângă zid.

— Cine te-a trimes, mă? — scrâşni Leahu. — Comuniştii?

Sub pumnul lui, Lazăr Lungu se clătină şi dădu înapoi. Ion Leahu se repezi să-l lovească iar, dar argatul se feri şi se retrase şi mai mult. Filică înainta pe lângă perete, cu paşi mărunţi, încordat ca un arc. Lazăr Lungu se opri lângă zid cu mâna pe furcă. Până să-l pocnească Leahu din nou, el o ridică, o răsuci şi dintr'o singură lovitură îl şi culcă la pământ. Cu sticla spartă, felinarul se rostogoli până lângă uşă şi se stinse. Înăuntru năvăli lacomă, besna de afară. Ion Leahu gemu şi strigă îngrozit:

— Atinge-l, nea Filică!

Chiaburul ridică toporul prin întuneric ca pe-o sapă. În ferăstruica grajdului, svâcnii puternică lumina unui fulger şi tăiuşul lui străluci o clipă ameninţător. Lazăr Lungu întoarse furca şi-l izbi şi pe Filică, lipindu-l de zid. Scăpat din mâini, toporul dădu pe podină, prăbuşindu-se odată cu chiaburul.

Drumul argatului spre uşă era deschis.

Dar în aceeaşi clipă, cuţitul lui Leahu sclipi în sbaterea altui fulger şi se împlântă adânc în spatele argatului. Lazăr Lungu urlă de arsura durerii, se îndoi şi îngenunchie. Furca îi alunecă din mâini, alături, sbârâind. În grajd, se făcuse linişte. Totul era acoperit de un întuneric de nepătruns. Fulgerul următor îl arătă pe Filică ghemuit lângă zid, cu mâna la frunte,

iar pe Ion Leahu în picioare, cu cuțitul ridicat. Între dânșii, lungit pe podea, argatul se sbătea în spasmele morții, înecat în sânge.

Intunecul năvăli din nou și mai opac. Pe Filică îl cuprinsese spaima. Băguî, șoptit:

— Ce-ai făcut?

Ion Leahu nu răspunse. Afară, fulgerele scăpărau și mai des, iar bubuiturile tunetelor hăuiau fără întrerupere, răbufnind greoi și aspru. Băjbâind, Leahu se îndreptă spre ușă. Caută felinarul. Aprinse un chibrit și dădu flacăra feștilui cu mâna tremurândă. Rămas fără sticlă, felinarul pâlpâia și fumega ca un opaiț. Cu el în mână, Leahu se apropie și-l puse alături de argat, pe podină. Privi rana acestuia cu ochii reci. Cuțitul pătrunsese prin coaste, în dreptul inimei. La gura înjunghieturii, sângele încă mai gâlgăia. Ion Leahu își vârî piciorul pe sub pieptul ciolănos al lui Lazăr Lungu și-l răsturnă cu fața în sus. Argatul nu mai răsufila.

Chiaburul se ridică de jos, împleticindu-se. Inchise ușa. Luă apoi o sdreanță de pătură de pe hamurile atârinate în cuele din perete și obloni ferăstruica grajdului. Leahu se aplecă și-și șterse cuțitul de sânge pe mâneca lui Lazăr. După ce și-l ascunse la locul din cingătoare, își îndreptă ochii de viezure spre Filică.

— Adu un sac, — porunci el.

Filică fugi în cușmelie și se întoarse repede cu sacul cerut. Ion Leahu i-l luă, îi desfăcu gura și-i vâră o margine pe sub capul lui Lazăr. Apoi se răsuci spre chiabur și vorbi supărat:

— Ce stai?... Ajută-mă!

Se aplecă amândoi și traseră sacul până ce capul argatului ajunse în fundul lui. Vârî pe rând și picioarele, îndoiindu-le de la genunchi. După aceea legară gura sacului cu sfoară și-l răsturnară lângă zid.

— Pune caii la căruță, — zise Leahu.

Filică luă hamurile atârinate în cuele de lemn și le-aruncă pe cai. Umbla tot într-o fugă. După ce chiaburul ieși cu caii în curte, Ion Leahu rămase cu privirile pironite pe balta de sânge de pe podină. Nu se putea nici răzui, nici spăla. A doua zi s'ar fi cunoscut și toate cercetările ar fi plecat dela bănuiala asta. Se uită la vițelușul Sâmbotinei, care, trezit de sgomot, se sculase și sugea. Cu mișcări liniștite și gândite, luă toporul de jos și înaintă spre el. Il scărpina hoștește pe locurile unde-i înmuguriseră cornițele, înfiorat o clipă de moli-ciunea părului. Bouțul părăsi ugerul și se întoarse spre dânșul. Ion Leahu îl trase până în mijlocul băltoacei de sânge, îi pipăi steluța albă de pe placa frunții și ridică toporul. Cu țeasta despăcată, vițelușul îngenunchie și se prăbuși. Sângele lui se amestecă cu al argatului care-l crescuse, cu care se jucase toată primăvara. Sâmbotina se sbătu în ștreang, mugi înfuriată și înlemni apoi, cu ochii săi blânzi și nemărginiți îndreptați spre puiul care se sbătea.

Când Filică se întoarse în grajd, Ion Leahu hăcuia trupul bouțului în sferturi.

— Ptiu, — scuipe chiaburul înfuriat; — numai pagube îmi faci... crucea mă-ti, de tâlhar!

— Du-te dracului, — îl înfruntă Leahu, — nu fi prost...

Filică se uită la el ca un zăpăcit. Ion Leahu ascunse hălcile mari de carne în iesle, sub fân. Sufală apoi în felinar, îl luă pe chiabur de mână și ieșiră afară. Strânși în hamuri, caii săreau nerăbdători pe loc, înfricoșați de licărul și sgomotul trăsnetelor. Cerul și pământul, văzduhul întreg, deveniseră un

vacarm. Rare, câteva picături de ploaie răpăiră ușor, sunând în tabla acoperişurilor, răbufnind în praf. Din grajd, aduseră sacul cu trupul argatului și-l aruncară în fundul căruței. Ion Leahu apucă dârlogii cailor aproape de zăbăluțe, iar Filică hățurile. Merșeră pe-alături până ce scoaseră căruța printre salcâmi, pe drumul câmpului. Aici se opriră. Leahu se apropie de Filică și-l împinse din spate:

— Urcă-te!

Chiaburul sui în căruță cu mâinile strânse pe hățuri. Dinspre Bărăgan, se auzea urletul ploii care se apropia. Indesite, picăturile lipăiau mărunț și înfundat în crupele cailor. Trăsnetele plesneau și mai dese; fulgerele se încrucișau, iar tunetele despresurau adunătura norilor, spărgându-i în şuvoaie mari de apă. Ploaia se deslănțui dintr'odată, ca un potop. Șoapta lui Ion Leahu răsbătu cu greu până la urechile lui Filică:

— ...la fântâna Grecului!

Sprijinit în leucă, chiaburul se aplecă și-l întrebă speriat:

— Da' ce, tu nu mergi?

— Nu, — răspunse Leahu.

Apoi plecă.

Filică rămase în drum, sub trăsnete și ploaie, cu mortul în căruță. Fulgerele i-l mai arătară pe Leahu o singură dată: fugea pe sub salcâmi spre cealaltă margine de sat.

— Eh, ce tâlhar! — oftă el și-l înjură scrâșnind.

În clipa aceea, fel și fel de gânduri îi vânturară mintea. Dar altă scăpare decât aceea șoptită de Leahu, nu găsea. Înaintea cailor, îi apărură albastră linia frântă a unui fulger nou. Zări drumul îngust și lung cu capătul pierdut în noapte. Își strânse pumnii, smuci scurt și slobozi hățurile. Caii se repeziră în beznă, rupând-o de pe loc într'o goană fără de istov, turbată. În partea aceea, fulgerele se răreau.



Ud până la piele, milițianul încă mai aștepta întoarcerea lui Leahu. Se pitulase și mai bine după gard, ascunzându-se de luminile care licăreau în fiecare minut. Curând însă, auzi pași. Pe uliță înainta o umbră, furișându-se pe lângă pomi. El era; îl cunoștea după mersu-i grăbit, nesigur. Surprins de fulger, Leahu se opri în fața lui, dincolo de gard. Cu brațul îndoit își acoperise ochii și fruntea. Straele îi luciră ușor pline de apă. Leahu dispăru apoi în întuneric, la fel precum venise. Milițianul auzi țacănitul ascuțit al porțiței și-l mai zări încă odată pe prispa casei. Când se ridică să plece, ploaia nu mai bătea. Urgia cerului aluneca spre nord într'o înegurare mai neagră ca noaptea. Liniștea satului se întregea treptat, străbătută din când în când de câte un tunet întârziat și slab. Departe, dincolo de sat, pe cerul spălat, ieșise prima stea.

Abia a doua zi spre prânz se află de crimă. Un țăran din sat care se găsea în țărină, venise să-și adape caii la Fântâna Grecului. Omul descălecă, zângănindu-și găleata ce-o purta pe braț, plină cu firul funiei. În locul cumpenei, fântâna avea un proțap înfipt pieziș în pământ și sprijinit de marginea de piatră a ghizdurilor. În vârf, deasupra golului întunecat al fântânii, acesta purta o rolă de lemn pe care luneca funia. Fântâna era cea mai adâncă

din împrejurimi; dar și apa ei era mai bună și mai rece decât a celorlalte. Oamenii o apucaseră aici de multă vreme; se spunea că este mai veche și ca așezările Podenilor. De la suprafața pământului în jos, pereții ei erau zidiți în piatră puternic cimentată. Sas, ultimul burlan, mare și gros, masiv, era dăltuit deadreptul în stâncă de calcar. Cu ani în urmă, când toate pământurile din jur erau în stăpânirea boerului dinaintea lui Pănoiu, în adâncurile ei își găsisse moartea arendașul curții, un grec. Fusesse arunact de nu se știe cine, legat: dar între astea și faptul că el era hain la suflet ca un hapsân, că bătea și obișnuia țăranii clăcași, era o legătură. De atunci, i se spunea fântănei acesteia, « Fântâna Grecului ».

Țăranul legă caii lângă jghiabul dealătura săpat în piatră și după ce potrivi funia pe șanțulețul rolei, lăsă găleata să coboare în adânc. Când nodul dela capătul funiei îi ajunse în mână, scutură și așteptă. Incercă apoi greutatea găleții; luase apă. Se răsuci cu spatele la ghizduri, își potrivi funia pe umăr și prinse nodul ei în pumnii strânși la piept. Incepu apoi să tragă, depărtându-se de fântână. Când ajunse la țarușul care însemna adâncimea fântânii, se opri; legă funia de el și veni înapoi. Găleata spânzura în vârful propapului. O ridică și o așază pe piatra fântânii ca să bea. Dar când să se aplece deasupra ei, înlemni cu ochii ațintiți la apă. Era roșie de sânge. Omul svârli apa din găleată, strânse funia, încălecă și se întoarse la căruță. Lăsă un cal în grija femeii, iar cu celălalt se repezi la sat, să ducă știrea.

Intr'un ceas era înapoi: venise c'o căruță în care se găseau Lică Mîțase, Ilie Zăganu și-un milițian. Aduseseră cu ei și o cangă de fier, legată de capătul unei funii groase. Chiar dela prima scufundare, cangăa își înfipse colții în ceva peste măsură de greu. Traseră de funie toți trei și scoaseră afară sacul legat, șiroind de apă sângerie. Milițianul spintecă pânza c'un briceag și în fața lor apărură trupul neînsuflețit al lui Lazăr Lungu. Incremeniră. Ochii lui Ilie Zăganu se umplură dintr'odată de lacrimi. Lică Mîțase și cu milițianul — un tânăr blond, cu ochii albaștri — se aplecară și desfăcură pânza sacului ca pe-o pătură.

Se vedea destul de bine că argatul căzuse într'o luptă... Pumnii lui, mari și ciolănoși, înghetaseră strânși cu unghiile înfipse în carne. Fruntea îi era bătută, bușită de pietrele ghizdurilor. Injunghietura de cuțit — spălată de apă, îngustă și adâncă, ajungea până în inimă. Obrăzii galbejiți și subțiri căpătaseră o umbră vineție, lăcioasă. Pe firele părului apa se scurgea în picuri sclipitoare, umezind pământul. Ilie Zăganu se aplecă și-i netezi tâmpurile de mai multe ori, scuturat de plâns.

Hotărîră ca Lică Mîțase și cu milițianul să plece la sat călări — pe caii țăranului care descoperise crima. Ilie Zăganu trebuia să mai întârzie un timp pe câmp, și-apoi să se întoarcă cu căruța cu trupul lui Lazăr. El o putea liniști mai lesne pe Ioana; le era vecin și fusese prietenul cel mai apropiat al argatului.

Intors la sat, Lică Mîțase găsi la sediul Sfatului Popular și pe Ion Leahu. Cu mâna la tâmplă el tocmai se văita Voiculesei, cum alergând noaptea trecută prin beznă și fulgere după un cal scăpat — nimerise cu capul într'un pom. Pe tâmpla stângă avea două vânătăi alungite, ca de vergea. Una pornea dintre sprânceană și ureche și se pierdea în păr; cealaltă, cam la o lățime de palmă depărtare, începea deasupra ochiului și tăia fruntea dealatul.

— ...Odată scăpără un fulger, — vorbea el, — și văd calul în față, sub un salcâm. Când se lăsă întunerecul, mă reped glonț într'acolo. Dar în loc

să pun mâna pe el, iau în brațe salcâmul... Eh, ce m'a durut; credeam c'am să rămân fără ochi.

Când intră Mătase, tăcu și se întoarse nerăbdător spre el.

— Ce e?

Lică Mătase se așează pe un scaun și-și lăsă capul între palme. Murmură:

— Crimă... Lazăr Lungu a fost înjunghiat și aruncat în Fântâna Grecului...

— Ce vorbești! — șopti uimită, Voiculeasa.

— ...Săracul, — scânci Leahu, — și ce mai om era!

Mătase oftă și-și ridică ochii tulburi către dânsul.

Privirile i se opriră asupra vânătașilor care nu semănau deloc a fi făcute de un copac. Apoi își plecă iarăși capul și rămase gânditor.

— Și-acum ce facem, — întrebă Voiculeasa. — Stăm? Nu trebuie să mai așteptăm... să punem mâna pe făptaș!

— O să punem, — vorbi Mătase. — Nici o grijă; de asta se ocupă miliția.

Ion Leahu tresări. Ochii de viezure i se micșorară. Porni spre fereastră cu pașii apăsați și dintr'odată se opri din mers, întors spre dânsii:

— Eu cred că Filică l-a omorât... altcineva, cine?

Ceilalți tăcură.

— Să mergem la el, — îi zori Leahu. — Acuma, să nu-i dăm timp să-și mai ascundă fapta...

Tăcu; în ușa apărură un milițian cu arma la umăr.

— Noi ne ducem la Filică — îi anunță el — Cine vine dela voi?

— Eu, răspunse Mătase, ridicându-se.

— Și eu, — se repezi Leahu.

— Haideți!

Cu toții, erau patru inși: plutonierul, un milițian, Lică Mătase și Ion Leahu. La Filică intrară deadreptul, luptându-se cu haita câinilor. În curte, se opriră. Cu ochii micșorați, Leahu cercetă urmele de căruță care plecau din fața grajdului către salcâmi. Se vedea că sunt proaspete, făcute după sau în timpul ploii de aseară. Un timp, rămaseră cu ochii la ele și milițienii. Câinii începură să se domolească, lătrând din ce în ce mai rar. Lică Mătase strigă după Filică de câteva ori. Chiaburul ieși din grajd, speriat, cu o cazma în mână. După ce-i privi o clipă, își propti cazmaua de perete și se apropie de dânsii, târându-și pașii.

— Ce vreți? — îi întâmpină el.

Milițienii îl măsurară din creștet până'n tălpi. Filică avea capul înfășurat într'un ștergar alb, ochii înegurați — asemenea pământului.

Plutonierul întrebă:

— Unde putem să stăm puțin de vorbă?

— Aici, — răspunse chiaburul, arătând spre cușmelie.

Înăuntru, milițienii și Lică Mătase se așezară pe laiță. Ion Leahu nu mai avea loc; el se rezemă de plită cu mâinile încrucișate pe piept. Filică se uita chiorăș la milițienii care-și scosuseră armele și le lăsasera cu talpa de fier pe pământ, între picioare. Tresări:

— Unde-i Lazăr Lungu? — îl întrebă plutonierul.

— Văd că astăzi n'a venit, — răspunse sec, chiaburul.

— Când v'ați văzut ultima dată?

— Ieri după amiază.

— Când a plecat dela dumneata?

Filică își ridică umerii:

— Asta nu știu ; eu am fost la gară. Când m'am întors, nu mai era.

— De ce-ai fost la gară?

— L-am repezit pe Mitu la tren ; s'a dus la Călărași s'aducă altă sămânță de bumbac.

— Aha, — făcu plutonierul și tăcu.

După aceea se ridică și ieși în pragul cușmeliei.

Privi curtea. Se răsuci pe loc și începu din nou cu întrebările :

— Când te-ai întors dela gară ... înainte sau după ploaie?

— Înainte, — mormăi Filică.

— Și pe urmă unde-ai plecat?

— Nicăeri.

— Dar urmele de căruță cine le-a făcut? A mai venit cineva?

— Nimeni — răspunse chiaburul și adăugă apoi grăbit : — Am venit chiar în timpul ploii. Aicea m'a apucat, aproape de sat. Uite colo straele ude !.

Toți ceilalți își întorseseră capetele spre cuptorul plitei pe care erau întinse hanțele chiaburului. Plutonierul reveni pe laiță.

— Da' la cap ce-ai pățit? — îl întreabă Lică Mătase.

Filică răspunse repede, fără să pară încurcat.

— M'am lovit aseară prin întuneric de colțul grajdului... era o beznă de-ți băgai deștile'n ochi!

Se făcu din nou tăcere. Lică Mătase își purta privirile dela capul înfășurat al lui Filică la vânățiile lui Leahu, pe jumătate ascunse de căciulă. Dar gândurile acestea două îi rămăseseră răslețite, nelegate între ele. Milițienii se mai uitară prin cușmelie cu ochi iscoditori și-apoi îl fixară din nou pe Filică. Plutonierul fuma gânditor, pufăind prelung. Celălalt, tânărul blond și cu ochii albaștri, întreabă :

— Ce făceai în grajd?

Filică amuți.

— Ce făceai în grajd, mă, n'auzi? — repetă Leahu, repezindu-se în chiabur ca un câine.

Ochii lui Filică se întoarseră spre dânsul, micșorați și vii, arzând. Băigui :

— Râneam...

Ceilalți se ridicară pe tăcute și ieșiră pe rând în curte. Milițienii își aruncară armele pe umeri, cercetară lărgimea ogrăzii întinsă până'n salcâmii din fund și dădură să plece. Ion Leahu însă se apropie de urechea plutonierului și-i șopti ceva.

— Da, da... răspunse plutonierul și se îndreptă spre grajd.

După dânsul se cânduiră și ceilalți. Primul care intră fu Ion Leahu. Când pătrunseră milițienii cu Lică Mătase, Sâmbotina mugi înfioară, trist. Se opriră într'un cerc deschis în fața unei pete întunecate de pe podină. O margine a acesteia era știrbită de răzătura făcută de Filică. Toți patru încremeniră cu ochii în jos, nedumeriți. Ion Leahu se lăsă într'un genunchi și pipăi cu un deget pasta cleioasă și neagră. Se ridică înfricoșat și șopti :

— sânge!

Se aplecară și milițienii, și Mătase. Se încredințară și ei că pe podină era o baltă de sânge închegat. După ce se ridicară, plutonierul îl apucă pe Filică de mânecă și-l trecu în fața lor :

— Când l-ai înjunghiat, mă?

Chiaburul tăcea.

— Mă,—se răsti Leahu,—să nu începi de acuma așa, că-i mai rău... spune !

— Pe cine? — întrebă Filică. — N'am înjunghiat pe nimeni !

— El cu ce-a dat în tine? — îl întrebă scurt, plutonierul.

— Despre cine vorbiți?

— Despre Lazăr Lungu. . .

— V'am spus. . . nu l-am văzut de ieri după amiază.

Milițienii se priviră un timp, cu subînțeles. Plutonierul hotărî:

— O să mergi cu noi.

— Merg. . . da'merg degeaba. . . — se tângui Filică. — Nu știu nimic.

În aceeași clipă, Ion Leahu se luă după niște urme de sânge înșirate pe lângă perete. Văzându-l, se apropie de dânsul și plutonierul. Șirul picăturilor îi duse până la iese. Aici, Leahu își vârî mâna în fân și-l dădu la o parte. De sub el, apărură hălci mari de carne, îngrămădite una peste alta.

— E-eh! — făcu plutonierul. — Vasăzică așa?!

Se apropiară și ceilalți. Ion Leahu le arătă părul și copitele a două piciorușe și zise:

— Vițel.

Lică Mătase și cu milițienii înlemniră.

Cercetările făcute până acum pentru descoperirea criminalului cădeau. Drumul pe care porniseră și care o clipă li se arătase deschis, se înfunda iarăși. Filică nu mai putea fi bănuit. Ion Leahu îi urmări un timp cu coada ochiului. Apoi se întoarse spre chiabur:

— Când l-ai tăiat mă? — îl întreabă el, apăsător.

— Azi noapte.

— Dece?

— Mi-au trebuit bani. . . voiam să-l vând.

Ion Leahu se răsuci apoi către ceilalți:

— Săbotaj. . .

Milițienii ieșiră îngândurați și muți. Privirile lui Filică se încrucișară cu ale lui Leahu, strălucind. Lică Mătase făcu câțiva pași și ridică de lângă perete o furcă aruncată. Un gând slab i se înfiripă în minte, încet și nesigur, ca un licăr de lumină bătută de vânt. De la colții lucioși ai furcii, ochii i se săltară bănuitori la vânățiile de pe fruntea și tâmpla lui Leahu. Ieși și el în curte, cu furca în mână. Când ajunse lângă milițieni, plutonierul se întoarse și-i porunci chiaburului:

— Scoate caii și vaca afară din grajd. . . Il sigilăm.

În ziua aceea, oamenii s'au întors mai de vreme din țarine. Când soarele își păstra încă drapelele de purpură strălucitoare în gemulețele ferestrelor, ei erau în sat. Și tot înainte de stingerea asfințitului, începură să se strângă în adunarea dela școală. Cei mai mulți veneau în grupuri gălăgioase întinse pe marginile ulițelor, luând și pe alții din porți sau din ogrăzi, îndemnându-se la mers cu glume, cuprinși de voce bună. În curtea școlii erau întâmpinați de Ilie Zăganu, de Frusinica, de moș Gheorghe Soare și de Gherghina Cucului.

— Te ții de viață ca scaiul, moș Gheorghe, — îl înțepă unul pe bătrân. — Nu te lași deloc!

— Cum o să mă las, mă, băiete, — sări Gheorghe Soare, netezindu-și pletele. — Phă, abia acum începe viața pentru noi. . .

— O să vedem... mormăi altul îndoelnic. — E frumoasă când vorbești, dar până s'ajungi s'o trăiești așa... poate copiii noștri!

— Ei, uite, — i-o întoarce moș Gheorghe, — cred c'am s'o trăiesc și eu!

Sala de clasă îi aștepta cu ușile deschise, pregătită din vreme pentru scara asta. Dar nu intra nimeni înăuntru: oamenii se opreau în curte și se alăturau grupurilor formate acolo. Până la deschiderea ședinței, ei vânturau între dânșii problemele care-i frământau.

În jurul lui Ilie Zăganu se strânseseră vre-o șapte-opt. Printre aceștia se aflau Vasile Glonț, Zamfir Fierarul, Tudose și Gheorghe Cioacă, Ceașu și alții.

— Mă, Ilie, — vorbea unul din frații Cioacă, — la «*Drum nou*» statul a făcut danie în pământ, acareturi și hambare, luate dela boier... Nouă ce ne dă?

Ilie Zăganu rămase gânditor; ceilalți așteptau răspunsul lui cu interes.

— Tu, cam așa ești Tudose... — începu Zăganu. — Fă, eu mă însor cu tine, dar spune-mi mai întâi ce-ți dă taică-tu... înțelegi?

Râsul care-i cuprinsese pe țărani sfârși repede, tăiat de atenția cu care ei așteptau totuși răspunsul. Zăganu continuă:

— Dece să întrebăm de danie? N'avem pământul nostru? Te-ai gândit vreodată ce întindere de holdă va ieși când ne vom uni locurile noastre? Sute, mii de hectare! Dania — dac'o veni — fii fără grijă, ne găsește ea; doar n'om pleca de-aceia...

Țăranii tăceau. Vasile Glonț își scoase pachetul de tutun și după ce își făcu o țigară, îl întinse și celorlalți să răsucească. Scăpără apoi, aprinse și trase câteva fumuri. După ce primi pachetul înapoi, vorbea:

— Eu alta vreau să te întreb, Ilie... Unde ne strângem pământurile, mă? Aci lângă sat, la Plopșor, sau la Pănoiu?... Cel mai bun, să știi că-i aceea lângă sat, și e și mai aproape. Să-i împingem pe chiaburi la dracu'n praznic — în inima câmpului.

Gheorghe Cioacă se repezi nerăbdător, vorbind cu fumul în gură.

— Dar ce te faci că acolo, la Pănoiu, unde avem noi pământurile primite în '45, îi numai sărăcime... toți intră. Intovărașirea aia o poți socoti de-acum ca o tarla a gospodăriei... îți spun eu!

— O să vedem, — grăi Zăganu; — noi să terminăm mai întâi cu listele. Om socoti pe urmă ce-avem de făcut.

Mai într-o parte sporovăiau femeile, adunate lângă Voiculeasa, Frusinica și Gherghina Cucului. Vorbele lor se auzeau ascuțite, acoperite din când în când de râsete săltate sau întrerupte de tăceri adânci. Plecat dela Zăganu, Ceașu veni între ele, înveselit.

— Mai încet, găstelor... mânca-v'ar neicușoru'!

— Ce faci, bre, intri? — îl luă din scurt Gherghina Cucului.

— Intru, fa... dece să nu intru? Și după ce-i cuprinse mijlocul, adăugă:

— O să avem locurile apropiate, Gherghino... Ei, ce zici de asta?

Femeile izbucniră pe neașteptate într'un hohot de râs care-l lăsă pe Marin Ceașu incurcat.

— Care locuri, bre? — sări Gherghina. — Acum s'a terminat; toate vor fi un pământ... cât vezi cu ochii. Mai apoi, vorbea îngăduitoare, făcând semn către celelalte: — E, la sapă — dac'oi vrea, te-oi lua pe lângă mine... dar ai să te ții?

— Ia ascultă, Gheorghe; ascultă, mă, ce spune nevastă-ta! — strigă Ceașu și se îndreptă spre un alt grup.

Femeile își reluară vorba întreruptă:

— ... de ce să dăm bani pe sacii dela târg, — se întreba văduva lui Trică, nora lui moș Gheorghe, — c'o să ne trebuiască saci mulți la roada ce-om avea. Eu zic să punem cânepa, ... o topim, o batem, o țesem noi și facem niște saci... fără moarte!

— Și creșă să facem, Frusinico — zise o femeie cu un copil în brațe.

— Facem, căuta să le liniștească Frusina. — De toate o să facem, că doar noi o să fim stăpâni.

În jurul lui Gheorghe Soare domnea liniștea. Bătrânul vorbea încet, cu o mână sprijinită în toiag, iar cu alta săltată în lături, îndreptată undeva, departe.

— ... v'am spus atuncea povestea aceea cu bătrânul înțelept. Am să vă amintesc învățătura ei ca să vadă și flăcăul ăsta. ... de-ai lui Mocanu ești, nu?

— Da, răspunse tânărul, — din neamul lui, moș Gheorghe.

— Înțelept este, — continuă bătrânul, — să cauți în fiecare clipită să înveți. Sunt atâtea de cunoscut și alții le știu mai bine ca tine, încât o viață întreagă nu ți-ar putea ajunge să răzbești. Așa e și cu priceperea țăranilor sovietici. Ei au trecut prin asta de mult. Învățăm deadreptul dela ei. ...

Bătrânul tăcu. Inserarea căzuse peste sat, pe nesimțite. Curtea școlii se umpluse de țărani. Înăuntru, în sala de clasă, cineva aprinsese lămpile. Un grup de tineri — abia venit — se opri tot lângă grupul lui Moș Gheorghe, atrași de sfătoșenia bătrânului.

— ... o să avem, sigur c'o s'avem și turmă, — răspundea Gheorghe Soare, unuia; — o să primim credite dela stat și-o să ne cumpărăm și oi.

— Dacă-i așa, — sări Ion Vârlan, — eu zic să nu vindem lâna nespălată ... s'o spălăm noi, vom lua mai mulți bani pe ea ...

Și astfel, în ochii oamenilor se aprindeau în seara asta luminițe noi. Cândurile fiecăruia zburau departe, la licăririle de viață nouă ce le-apăreau în inimi. Era însemnat pasul ce voiau să-l facă acum. Își croiau singuri un alt drum. Pentru mulți dintre dâșii drumul era încă învăluit în ceață; dar ceața aceasta era nespus de luminoasă.

Ion Vârlan se desprinsese din grup și trecu printre oameni, strigând:

— Ce facem, mă, Ilie; mai stăm?

— Hai să începem, fraților. ... se auzi un altul; — pe cine așteptăm?

— Mă, voi deacolo de lângă ușa, dați-i drumul!

Adunarea oamenilor se despică în două, tăiată de-o cărăruie ce dădea în sala de clasă. Moș Gheorghe Soare înaintă pe ea sprijinindu-se în toiag, urcând scărițele de piatră cu semeție și încredere, mândru ca un mire. În pragul ușii luminate se opri; își descoperi capul alb și păși cu hotărîre, adresându-se celor care-l urmau:

— ... doamne-ajută!

Înăuntru, sala se umplu repede de popor. Toate cele trei șiruri de bănci fuseseră ocupate de bătrâni, de femei și de oamenii mai în vârstă. Printre ele și pe lângă pereți, se rânduiau în tăcere o parte din ceilalți. Restul oamenilor rămăsese în tindă. La masa din față luară loc patru inși: Ilie Zăganu, Frusina, Gheorghe Soare și Gherghina Cucului. Din comitetul de inițiativă al țăranilor care doreau înființarea gospodăriei colective lipsea unul singur: Lazăr Lungu.

Curând după asta sosi și Ion Leahu cu Iorgu State dela «Drum nou». Se așezară tot în rândul celor ce conduceau adunarea, pe aceeași bancă scundă

și lungă de patru-cinci metri. Când se pregăteau să înceapă, picară și Sandu Alexe cu Mihai Zaharia. Rămaseră amândoi în grupul celor din față. Secretarul se așază între Ilie Zăganu și Voiculeasa, iar brigadierul între Moș Gheorghe și Ion Leahu. Sandu Alexe se aplecă la urechea lui Zăganu și-i șopti:

— Putem începe. . . nea Lică mai are treabă la miliție. O să vină mai târziu. . . cred c'am dibuit pe criminali. . .

Ilie Zăganu întârzie un timp, gândindu-se la știrea adusă de Alexe. Apoi se întoarse spre brigadier și-l întrebă:

— Dar ceilalți. . . tractoriștii?

— Lucrează; în noaptea asta vrem să încheiem toată arătura. . . să terminăm campania.

Zăganu își pipăi frunzișoara de mustață, șopti ceva Frusinicăi, de-alăturea, lui Gheorghe Soare și Gherghinei Cucului și se ridică. În sală se făcu tăcere. Ochii lui Zăganu se opriră asupra lămpii din fund care-și lungise flacăra până la gâtul sticlei și fumea. Mai apoi, își mută privirile pe fețele luminoase ale celor din primele rânduri și începu:

— Mă, fraților. . . tovarășilor. . . iată, a venit și ziua când cu hotărîrea noastră putem să spunem cinstit: suntem pentru colectiv. Ne-am săturat de traiul pe care l-am dus până acum. . . vrem să începem altul. Dar mai 'nainte de a ne face socoteli de viață nouă, eu vreau să vă amintesc c'am ajuns să trăim clipa asta datorită luptei partidului și a multora dintre noi. . . Lazăr Lungu a căzut în această luptă răpus de dușmani. . . Fericirea vieții pe care ne-o vom clădi-o deacum, are la temelie și jertfa lui. . . el a căzut cu gândul la ea. . . să nu uităm asta!

— Filică l-a omorât! — strigă o voce din sală.

— Să-l ridice și să-l pornească pe chiabur la ocnă. . .

— Ce ocnă? . . . la ștreang! Să piară și el!

— Oricum, dar Filică tot trebuie să știe ceva; nu se poate!

Ilie Zăganu ridică mâna și așteptă să se facă din nou liniște.

— Fiți fără grijă, tovarăși! — interveni Alexe.

Oamenii se liniștiră cu greu.

— Da' lupta noastră n'o să se termine cu Filică, — reîncepu Zăganu. Trebuie să mergem până la capăt; până la zdrobirea tuturor dușmanilor. Ei, pentru asta, fraților. . . și pentru viața mai bună pe care o vrem, trebuie să ne unim. Gospodăria colectivă nu înseamnă numai belșug pentru noi toți, ea înseamnă totodată și luptă. . . distrugerea dușmanului. Impreună, vom scăpa mai repede de chiaburi. . . vom fi mai aproape de fericirea noastră. . .

După aceasta, Ilie Zăganu scoase o hârtie din buzunar și uitându-se pe ea, vorbi:

— Lista celor care vor să intre la colectiv este încă deschisă, tovarăși. . . Până acum s'au și înscris: Sandu Alexe, Ilie Zăganu, Lică Mătase, Voiculeasa, moș Gheorghe Soare, Ioana lui Lazăr Lungu, Gheorghe Cucu, Ion Vârlan, Tudose și Gheorghe Cioacă, Vasile Glonț, Marin Ceașu, văduva lui Trică. . . și tot așa până la șaptezeci și cinci. . . Cine mai vrea?

Ioan Leahu sări ca înțepat. Ochii lui de viezure se rotiră peste cei din sală și întorcându-și mâna spre piept, strigă:

— Eu, tovarăși, zic că gospodăria este mama noastră. . . scrie-mă și pe pe mine, mă Ilie!

Andrei alergase toată ziua pe la brigăzile din partea Năenilor și le antrenase și mai puternic în asaltul ultimelor zile ale campaniei. Inserarea îl prinsese la Bojdeanca. Aici lăsase tractoriștilor cisterna cu motorină și asistase la ședința de seară a brigăzii. Când să plece spre Podeni, sosi după dânsul Bunea cu mașinuța stațiunii. Ștefan Turcu îi trimisese știre prin șofer că Ilenuța a intrat la maternitate.

Cu toate că aștepta această veste de-atâta timp, Andrei rămase câteva clipe nemișcat, surprins. Gândurile — toate — îi zburară la Ilenuța. Intunericul îi ascundea fierbințeala din obraji, teama și îngrijorarea — luminate de bucurie — din priviri. Grăbit, aranjă ca un tractorist să aducă « Fordson »-ul a doua zi, la stațiune; apoi sări în mașinuță, lângă Bunea.

— Dă-i drumul, îi ceru el șoferului.

Bunea aprinse lumin ile, întârîta motorul și apăsă pedala. Mașinuța intră dintr'odată în viteză, gonind printre arături. Andrei sta pe marginea scaunului, cu mâna încheștată pe portiera joasă, de parcă ar fi vrut din clipă în clipă să se ridice și să coboare. După ce ieșiră la drumul Bădenilor, se aplecă spre dreapta și privi șoseaua înainte, pe-alătura de parbriz. Se întoarse nemulțumit spre șofer:

— Ce mergi așa încet? Cât ai?

— Patruzeci și cinci... — răspunse Bunea.

— Trec eu la volan?

Bunea își clătină capul, împotrivindu-se. Mașinuța svăcni sub dâșii și fuga ei se întări și mai mult. Intinderea câmpiei din jur nu se mai vedea decât ca o pată de întuneric pierdută în năapte. Drumul năvălea sub roți, vâjâind. Parcă sburau. Andrei se întoarse spre Bunea, încruntat:

— Șaizeci... spuse șoferul.

— Mai mult nu se poate?

— Nu mai ia.

— Rablă, — izbucni secretarul. — Și i-am spus lui Ștefan să se îngrijească de mașină... până la campania viitoare, asta ne-a lăsat...

Bunea zâmbi pe ascuns și apăsă pedala până'n fund. Nu se mai auzeau decât fâșâitul înăbușit al roților și șuerul vântului. Puternice, luminile băteau înainte fața șoselei, adâncindu-i ondulațiile, umbrindu-le. În spatele lor, rămăneau plutind nouri de colb.

La Bădeni, în dreptul maternității, Andrei sări din mersul încetinit al mașinuței și intră fuga înăuntru. O soră îmbrăcată în alb îl opri cu degetul la gură și-i arătă o bancă de pe coridor, pe care să aștepte. Secretarul se așeză greoi, răsufilând prelung. Sora dispăru înapoia unor uși albe, ușor, pe nesimțite. Rămase singur. Clipele treceau greu, nerăbdarea creștea, îngrijorarea deasemenca. Se ridică și începu să se plimbe dela un capăt la altul al coridorului, cu pașii mari și rari, cu mâinile la spate, strânse pe șapca făcută sul. Gândurile-i veneau fără nici un fir, deavalma. Dar toate roiau în jurul chipului Ilenuței, pe care și-o închipuia cuprinsă de o neînchipuită durere. Din când în când, se oprea pe loc și asculta tăcerea adâncă din clădirea maternității: dinapoia ușilor albe nu se auzea nimic. Pornea iar, cu pasul și mai greu, cu fruntea și mai mult plecată.

Intr'un timp, auzi ușa dela intrare. Venise Bunea. Șoferul îi urmări frământarea și se apropie de dânsul cu o țigară în mână, îndemnându-l:

— Ia, tovarășe Andrei.

Aprinseră amândoi. Bunea îl luă de braț și se așezară tăcuți pe bancă. Andrei trăgea din țigară lung, cu ochii pironiți în ușa albă. Liniștea din maternitate devenise parcă mai adâncă. Noaptea trecea greu. Curând însă, de dincolo, se auziră strigătele de durere ale Ilenuței. Andrei sări de pe bancă și rămase în dreptul ușilor albe, răsucind în pumnii încleștați postavul șepcii. Așteptarea i se păru fără sfârșit. Intr'un timp, se făcu liniște. Și deodată, dinăuntru, străbătu până la el un țipăt de copil. Andrei tresări. Ușa se crăpă ușor și'n deschizătura ei apăru capul sorei:

— Băiat, tovarășe secretar... să vă trăiască!

Andrei își desprinsese o mână de pe sulul șepcii și și-o trecu ușurat prin părul blond și mătăsos. În ochii lui mari și albaștri, limpezi ca seninul, scânteiară lumini puternice, pline de zâmbet. Bunea care aștepta în picioare la spatele lui și sora din prag râdeau de încurcătura în fericire a secretarului. Andrei murmură:

— Ilenuța?

— Sănătoasă, — răspunse sora. — Nicio grijă.

— Când pot să-i văd?

— Măine dimineață.

Petrecuți de privirile sorei, Andrei și Bunea se întoarseră și plecară. Din prag, Andrei se mai uită odată la ușa din care sora le zâmbea.

Afară, urcară în mașinuța și se așezară în scaune. Înainte de a porni motorul, Andrei se întoarse către șofer:

— Bunea, mai dă-mi o țigară, mă! — După ce-o aprinse, adăugă: — Mână... la Podeni!

Pe drum, zorită de Bunea, mașinuța reintră în aceeași fugă. Fâșăitul cauciucurilor și șuerul vântului se auzeau din nou, la fel de puternice. Când să iasă din Bădeni, în lumina farurilor, le apăru aproape o căruță, pe care Bunea o ocoli cu îndemânare la numai o palmă pe lângă roți. Andrei se întoarse spre el.

— Dece mergi așa de repede?... Ce, ne gonește cineva din urmă?

Șoferul zâmbi și micșoră viteza mașinei. Zâmbetul acesta îl cuprinsese neașteptate și pe Andrei.

La Podeni, ajunseră după miezul nopții. Andrei intră în sala de clasă, strecurându-se cu greu printre țărani. Liniștea dinăuntru îl uimi. Din fundul sălii, o lampă trecea din mână în mână până ce ajunse la masa celor din față. Ilie Zăganu îi mări feștila și-o împinse în fața lui Mihai Zaharia. Brigadierul era aplecat asupra unei hârtii, cu creionul în mână. Dincolo de Voiculeasa, moș Gheorghe Soare sta în picioare, sprijinit în toiaș și întors spre Mihai. Țăranii din sală așteptau cu răsuflăuț înțetăit.

— Zi-i, moș Gheorghe, — strigă o voce din sală.

— Să scrii frumos, tovarășe brigadier! — ceru o femeie.

— Liniște!

— Gata, începem!

— Măi, ce oameni... da' tăceți odată, bre!

Gheorghe Soare își ridică dreapta și așteptă până ce se liniștiră toți. Când simți îndreptați asupra sa sutele de ochi din sală și numai sfârâitul molcomit al lămpilor se mai auzea, își lăsă mâna pe umărul lui Mihai:

— Scrie așa, mă, băiete:... *Iubite tovarășe Gheorghe Gheorghiu-Dej...*

Mihai Zaharia începu să aștearnă cuvintele bătrânului pe hârtie, sub privirile aprinse ale țăranilor. Gheorghe Soare continuă:

— ... Noi, țărani săraci și mijlocași din Podenii de pe apa Ialomiței, ascultând îndemnul Partidului și văzând că asta este calea fericirii noastre, ne-am hotărât să ne unim puterile în colectiv...



La postul de miliție, în timpul ăsta, lumina încă mai ardea. Lică Mătase sta la masă, în față cu un registru deschis, cu o mână oprită hotărât pe una din coloanele pline de cifre. Plutonierul — rezemat cu spatele de dulapul vârit în colț — își fuma liniștit țigara, așteptând. După o scurtă tăcere, Lică Mătase reîncepu:

— Bandit în toată regula... El a trecut locurile lui Filică la Nică și la dânsul. Voia cu orice preț să-i rămână lui pământul chiaburului. Uite-aicea, cu toate că-i schimonosit, se vede că-i scrisul lui. Tâlhar, tâlhar de codru! Acuma trebuie să punem mâna pe el, tovarășe plutonier!

Plutonierul se apropie de masă. După ce mai trase de câteva ori din țigară, o stinse în scrumieră. Avea ochii de cărbune aprinși, fruntea umbrită de părul negru și aspru, încutată. Vorbi:

— E bandit; de asta nu ne mai îndoim. Dar nu poate fi strein nici de crimă. De altundeva — decât dela Filică, n'avea de unde veni ieri noapte. În timpul ăla omorul fusese săvârșit. Cu siguranță că el cu Filică l-au făcut... Dece să ne grăbim acuma? Mai nimerit este să cercetăm încăodată, să ne luăm toate măsurile și să punem mâna pe amândoi. De fugit, n'au unde să mai fugă; nu ne mai pot scăpa. Toate ascunzișurile lor sunt în mâinile noastre. Nu ne rămâne decât să-i urmărim și să înaintăm până'n vizuina lor. Și-așa cum spunea Alexe, îi scoatem ca pe sălbăticiuni...

Lică Mătase tăcea. Plutonierul se întoarse din nou lângă dulap și rămase cu ochii la furca proptită de zid, aproape de dânsul. Mai apoi, o ridică și o întoarse cu colții în sus. Era furca adusă de Lică Mătase din grajdul chiaburului. Își ridică privirile spre președinte:

— Poate că ai dreptate, nea Lică! — După un timp, întrebă: — Zici că loviturile de pe fruntea lui Leahu sunt de furcă? Se vede asta?

— Cu siguranță, tovarășe plutonier. De când ne-am întors dela Filică, doar asta am făcut: m'am uitat și la colții furcii și la fruntea lui. Nu mai încapă nici o îndoială! Vânățiile alea sunt urmele loviturilor pe care le-a primit dela Lazăr Lungu...

Plutonierul tăcea, cu ochii la furcă.

— Cu el am terminat, — continuă Lică Mătase. — Mergem în adunare și-i punem mâna'n gât. Rămâne să vedem ce facem cu Filică...

Plutonierul lăsă din nou furca proptită de perete. Reveni la masă. Câteva clipe rămase în picioare, tăcut, cu privirile îndreptate undeva, nedeșluite. Vorbi:

— Mă gândesc că nici cu Filică nu-i prea greu... Dece avea capul înfășurat?! Dacă are aceleași lovituri de furcă pe frunte?!

Lică Mătase tresări, dar nu-i răspunse. Plutonierul se răsuci, înaintă hotărât spre ușă și strigă un nume. În prag, apăru un milițian.

— Adu-l pe Filică! — spuse plutonierul.

În așteptarea chiaburului își mai aprinseră un rând de țigări. Fumară timp îndelungat, fără de cuvânt. Gândurile însă le frământau mai departe, aceeași întrebare: dacă are și Filică aceleași lovituri pe frunte?!

Milițianul se întoarse curând și-l împinse pe Filică înăuntru. Chiaburul păși pragul, tremurând. Se opri în fața lor, cuprins de teamă. Părea o umbră de om. Din cocărat cum era, se aplecase și mai mult; avea umerii pleoștiți, mâinile lipsite de vlagă, atârându-i moi pe lângă trup. Suptă și uscată, fața i se gălbejise de tot și o năpădise un păr suriu, — îndesit ca pâsla până spre urechi și gură. Fruntea și tigva-i lucioasă își arătau pe lângă legătura șervetului alb pielița galben-vineție, ca de mort. Toată fărăma de viață și tot veninul urii încrâncenate nu mai erau trădate decât de privirile câinoase ale ochilor cenușii, întunecați ca pulberea.

— Și dobitoacele au liniște, noaptea... — băigui el.

Plutonierul apucă un scaun de spătar și i-l întinse. Cu degetul arătător îi făcu semn să se așeze. Pentru prima dată i se făcea chiaburului o asemenea cinste. Filică pricepu repede că asta înseamnă sfârșitul lui. Tăcerea celorlalți îl sperie și mai mult. Cu ochii la dâșii, se lăsă pe scaun ușor, ca pe ace.

— Desleagă-ți cârpa! — îi porunci plutonierul.

Mâinile lui Filică se ridicară la tâmpile, tremurând. O clipă, înlemni cu ele pe pânza legăturii. Chiaburul făcu o mutră de parcă-și înoda singur ștreangul de gât. Simți privirile celorlalți până'n adâncul inimii, ca pe o fulgerătură de cuțit. Iși trase ștergarul încet și rămase cu el în poală, fără de cuvânt. Pe frunte, pornite deasupra sprâncenelor în sus, Filică avea două vânătași ca de vergea. Erau la fel cu ale lui Ion Leahu.

Plutonierul veni lângă el și lipi colții furcii pe urmele loviturilor. La atingerea fierului rece, chiaburul tresări. Ochii plutonierului și-ai lui Lică Mătase se ațintiră asupra lui.

Filică nu mai tremura.

— Spune cum a fost... — scrâșni plutonierul.

— Nu... n'am dat eu... — izbucni Filică, bâlbâindu-se. — El l-a înjunghiat...

— Care el?

— El... Ion Leahu... — mărturisi Filică.

Când ajunseră la școală, oamenii tocmai se ridicau din adunare. Lică Mătase le făcu semn cu mâna, să mai rămână:

— Încă o clipă, tovarăși...

Un milițian se opri în spatele lui Ion Leahu. Plutonierul șopti ceva la urechea lui Sandu Alexe, uitându-se spre Leahu. Țăranii încremeniră pe locuri, cu ochii la dâșii. O tăcere plină de neliniște cuprinse sala. Doar bâzâitul obosit al lămpilor se mai auzea. Ion Leahu simți că este încolțit. Se uită la ușă, la geam, și-apoi în jur. Se răsuci repede, cu gândul să se strecoare și să fugă. Dar mâinile milițianului i se înfipseră cu hotărîre în piept. Ochii de viezure ai lui Leahu jucau ca două mărgele cenușii; mușchii obrazilor îi tremurau.

— El l-a înjunghiat pe Lazăr Lungu, tovarăși!.. — strigă Sandu Alexe cu mâna întinsă spre Leahu. — El și Filică... el ne-a vândut zi de zi chiaburului...

Mihai Zaharia sări de lângă Andrei Hurdea și se întoarse repede la Leahu. Iși înțeștă și el pumnii în pieptul lui. Incepu să-l sgâlțâie, scrâșnind:

— Vasăzică, tot tu erai, mă?!... lepădătură!

Oamenii din sală izbucniră într-o fierbere neașteptată. Gălăgioși, se repeziră buluc în față.

- ... dumnezeii lui! — strigă unul. — ...Tâlhar și trădător, bandit!
 — Impinge-l încoace, tovarășe brigadier!
 — Lu' asta nu-i mai trebuie nici judecată... noi îl judecăm!
 — Ai văzut, mă, se strecurase și'n gospodărie... ce tâlhar!
 — Dă-i peste bot, mă, Ilie!
 — Lasă-mă... lăsați-mă să-l ating și eu!

Voiculeasa luă lampa și se trase spre perete. Valul oamenilor răsturnă masa și se năpusti plin de ură și răzbunare asupra lui Leahu. Cineva din mulțime îl apucă de ceafă și ncercă să-l smulgă din mâinile lui Mihai și ale milițianului. Leahu începu să țipe ca din gură de șarpe. Zeci și sute de pumni svâcneau înfierbântați spre el. Sandu Alexe, Lică Mătase, Andrei Hurdea, își făceau cu greutate loc printre țărani, strigând și rugându-se, liniștindu-i:

— Tovarăși... tovarăși... tovarăși...

Sub ochii lor, Ion Leahu ieși pe ușă încadrat — de o parte și alta — de milițieni.

10

Pe cerul din partea răsăritului creștea lumina zorilor. Urmele de întuneric se destrămau, piereau, gonite de apropierea zilei. Văzduhul își schimba treptă culoarea fumurie în vinețiu și apoi în alb. La marginea arăturilor nesfârșite, zarea se împurpurase. Tot acolo, își arătaseră vârfurile aurite primele raze ale soarelui. În liniștea dimineții, tunetele tractoarelor se auzeau limpezi și puternice, îndârjite. Peste pământurile dela Pănoiu se revărsa acum lumina celui mai frumos răsărit.

Andrei opri mașinuța în dreptul tractoarelor care trăgeau ultimele brazde. Mihai Zaharia coborî nerăbdător și așteptă în drum. Secretarul sosi lângă el, cu privirile îndreptate spre tractoarele care veneau. Vorbi:

— Aicea, la secerat și la cules o să fie iarăși greu; va trebui să mărim puterea brigăzii... Să nu pierdem nici un bob...

Brigadierul se întoarse spre dânsul și zise repezit:

— De ce s'o mărim? Am întors singuri 1.360 de hectare... vom ști să le culegem și roada la timp... Cred că vom putea face față și la vară, tovarășe Andrei!

Tăcură. Secretarul rămase cu ochii peste arătură, gânditor, cu privirile ațintite asupra răsăritului care creștea. Mihai sări în cabina primului tractor care întorcea prin fața lor. Cu drumul acesta, apele arăturii se îplineau dela o margine la alta a întovărășirii. Brigada își încheia campania de primăvară înainte de timp.

Rămas singur, Andrei simți — ca de atâtea alte ori — nevoia de a vedea pământurile Bărăganului, de sus. Privirile sale nu puteau fi oprite nici măcar de îndepărtatele orizonturi ale stepei. Se îndreptă spre vagon. Urcă scărița, se apucă de streășina vagonului și după ce puse piciorul pe clanța ușii, sări pe acoperiș... Deasupra arăturilor, în fund, apăruse soarele. Bărăganul întreg ardea. Andrei Hurdea își roti privirile în jur, scrutând întinderile până acolo unde ele puteau să bată. Largă, nemărginită, părea câmpia; ca o revărsare de ape negricioase, pământurile; înalt, îndepărtat și limpede, ca un ocean întors, văzduhul. Pline de soare și lumină, tăcute, zările azurii.

Parcă privea din vârful unui catarg. Ochii lui pătrundeau până dincolo de hotarul cerului. Mintea și gândurile începură să-l poarte în sania unui

vis adevărat, care-i cuprinse dintr'odată sufletul și inima... În fața lui, priveliștea se schimba. Vedenii vrăjite apăreau pe Bărăgan. Zărea aievea, ca printr'o ceață aprinsă și mișcătoare, fața aceluiaș ogor. Țara întreagă devenise o nesfârșită arătură. Cincinalul îi aducea înaintea ochilor cele peste cincisprezece milioane de hantri pe care îi vor întoarce în '55. Cele cinci tractoare ale brigăzii creșteau în șiruri lungi și dese, întreșute pe Bărăgan ca o plasă; sute și mii... douăzeci și cinci de mii... rânduite pe zeci și zeci de rânduri, urmate de mii și mii de pluguri și de semănători.

Sub razele soarelui, câmpia brăzdată îi juca acum ca o pânză argintie, slab tremurătoare. În locul arăturilor îi apăruură lanurile. Marea lor negricioasă devenise galbenă ca ceara, fără de sfârșit. Înalte și dese, coapte, mișcate de adierile stepei, grânele își plecau spicele grele, pline de boabe, la pământ. Gemea Bărăganul, de roada holdelor... Și deodată, printre ele începură să înoate, grăbite, secerătorile și combainele. În urma lor, creșteau aurite grămezi de pâine, mari, ridicate până la cer.

Golul zărilor tremură într'o nouă fluturare... Pe câmpie, apăruură șiruri de stâlpi, rețele de sârmă purtătoare de forța electricității, sate luminate, pământuri brăzdate de tractoare electrice. Din plinul râurilor întoarse, șuvoaie mari de apă se revărsau pe albiile canalelor. Perdele verzi și foșnitoare fremătau în stepă, ca niște păduri. Bărăganul părea o adevărată grădină.

Vedeniile acestor gânduri pieriră, clăbucite de vis. Catargul se ridicase parcă și mai sus... Prin lupta atâtor ani, dușmanul va fi definitiv înfrânt, sdrobot.

Din cele patru orizonturi veneau acum spre dânsul, oamenii Bărăganului... mii și mii, sute de mii, o nemaivăzută revărsare de popor; femei cu brațele pline de spice și secerile pe umeri... copii cu obrații îmbujorați de dulceața pâinii... bătrâni cu frunțile înseninate și ochii scânteind... bărbați vânjoși, oțeliți în iureșul luptei pentru mai bine... O altă viață, plină de fericire și de belșug.

Așa va fi Bărăganul nostru! Pentru asta luptăm!

În timpul acesta, Ștefan Turcu sosise cu autocamionul lângă vagon. Coborî din el și strigă nerăbdător la secretar:

— Andrei... mă, Andrei, mă!

Andrei Hurdea își întoarse privirile spre el, ca dintr'o altă lume.

— Ce e?

Ștefan Turcu izbucni, cu mâna dusă la frunte:

— Mă, de când te caut... toată noaptea am alergat după tine! A telefonat Bucureștiul, Andrei... Direcția Generală... auzi, am luat steagul, Andrei!

Ajunse la capăt, tractoarele se opriră. Tractoriștii săriră din scaune și năvliră în rânduri strânse către Andrei și Turcu, în frunte cu M hai.

În partea răsăritului, soarele se ridicase și mai sus, aprins și înfierbântat ca o vatră de jar. Peste Bărăgan, sfârșitul primăverii își întărea lumina.

Sfârșit

AMINTIRI

Acad. A. TOMA

Laureat al Premiului de Stat

CARAGIALE — AȘA CUM L-AM CUNOSCUȚ

Caragiale și poezia

M'am purtat totdeauna cu gândul să scriu unele amintiri despre doi-trei mari și dragi călăuzitori de care s'au învrednicit începuturile mele scriitoricești, — și în primul loc mă gândeam la Caragiale. Mă stânjenea însă, timp de decenii, un simțământ de jenă de a trebui să vorbesc și de mine în legăturile mele cu ei, întrucât altă cale de a-i cunoaște dela suflet la suflet nu am avut.

Consacrarea lui Caragiale, pela începutul lui 1949, ca membru de onoare *post mortem* al Academiei Republicii Populare Române de către regimul și Partidul clasei muncitoare, a venit să-mi dea un nou imbold de a-l evoca. Și am așternut atunci, pe hârtie, o parte din însemnările de față, rămase totuși neterminate în sertarele mele.

Astăzi însă, cu prilejul sărbătoririi centenarului nașterii sale, când reconsiderarea operei și personalității lui Caragiale stă atât la inima democrației populare, mi se cere, aproape ca o sarcină, ca să-mi plătesc datoria de recunoștință ce o port acestui subtil sfătuitoare al primelor mele creionări poetice și să înmănunchez un număr de amintiri despre el, — câte și-au păstrat aroma și culoarea în sufletul meu, în ciuda jumătății de veac ce nu le-a putut steriliza.

Evocând cu pietate personalitatea lui Caragiale, nu-i voi lăsa nepomenite nici micile slăbiciuni — « câte sunt într'un mod fatal legate de o mână de pământ ». Căci din pozitiv și negativ se compune ori ce viață și un portret nu se poate desena numai din lumini, fără conturarea și reliefaarea ce i-o dau umbrele.



Era prin 1895 și eram student la Litere și Filosofie. În unele duminici mă mai repezeam la Ploești la părinți, și la Dobrogeanu Gherea, — de câțiva ani un fel de mult-binevoitor mentor al uceniciei mele literare. Imi cerea, și obișnuia să strângă într'un dosar special, orice încercare poetică, bună-rea, a mea, spre a-mi urmări evoluția. Un dosar verde de carton legat în pânză și cu arc, păstrat într'un sertar al biroului său, timp de peste un deceniu. Cu așa evlavie de mlădițele tinere lucra criticul Gherea. Și adesea citea din aceste foi musafirilor săi de seamă, ce roiau duminicile cu drag din București spre acest focar de bunătate și discuții alese. Intr'una din acele duminici, mă pomenesc cu brișca veche a lui Gherea în fața casei părintești. Să viu că

vrea să mă cunoască domnu' Caragiale. Bucurie pentru mine, nici vorbă. Când deschid ușa, maestrul «Noptii Furtunoase» mă întâmpină furtunos: «Bravo tinere, zici bine». Se apropie de masă (Aha, deochiatul meu dosar verde stă deschis), ia o foaie și-mi citește primele strofe din Okeanidele — una din poeziile mele, mai decurând predate în copie dosarului.

Citește expresiv și valorifică cu vădită plăcere onomatopeele din rândurile ultime ale strofei a 2-a:

Tot vântură șiruri de perle
Pe-o scoică de mare,
Curg perlele 'n picuri pe placă
Și zuruie rare...

— Da, tinere, văd gruparea scenică (eu sunt om de teatru). Okeanidele pe crengi de coral, sub lună, acțiunea vânturării, aud pic-picul perlelor pe placa scoicii și în urmă zuruirea salbelor: — vizual, auditiv, mișcare, — cu meșteșug evocate, — cunoști cumva un tablou de Böcklin, cu niște sirene pe stânci? — nu «Spiel der Wellen», altul...

— Da, «Nereidele», — îl am într'o mică fotografie în culori, acasă.

Ne zâmbim.

— Dar ia stai puțin. Să ne întoarcem la strofa întâia:

În Mare zânele goale
Pe crengi de coral,
Și-și licără pletele 'n lună
Prin tulpure val.

Ia să chibzuim puțin (Se așează și-și ia bărbia în mână). Dece — «prin tulpure val»?

— Păi, opalinul undei...

— Bine, bine, nu zic. Opalinul, opa-lina. Dar ia ascultă puțin aici:

Și-și licără pletele 'n lună
Prin limpede val.

— Nu sună mai melodios? Că văd că umbli după melodie silabică. Și tabloul, în loc de opalin, dacă-i cristalin — ce cusur are?

Rămân tablou. Cum! tocmai contrariul?

După o clipă de cumpănire, zâmbesc câștigat: — Se admite.

Abia acum ne întindem mâinile de cunoștință. Da, acum ne cunoaștem.

Gherea conchide, făcând haz:

— Da, Tomo, asta-i Caragiale cu paradoxele lui; — până nu te convinge, ca Wilde, că contrariul unui adevăr e și mai adevărat, nu se astâmpără. O să mai ai de furcă cu el. Dar să nu te lași totdeauna așa de ușor. Eu mă tot bat cu el. De-aia tot vine el bucuros pe aici: la pugilate. Și am să mă tot ghiontesc cu el până o înțelege că nu orice adevăr se poate întoarce cu căptușeala pe dinafară, de dragul «meșteșugului».

Iar eu, ucenicul cucernic al artei, în gândul meu: «Da, acesta e Caragiale: pătimaș al poeziei; gustător rafinat al fiecărui licăr silabic, — spontan, temperamental, șugubăț, — adorabil».

De atunci și până la amărăta lui autoexilare mi-a arătat într'una un interes cald și ocrotitor. «La București să vii și pe la casa mea: Pitar Moșu 4, — cu ceva foițe'n buzunar».

Nici nu bănuiam la ce ospete luculiane ale spiritului mă poftea.

II

Până'n zori, cu Caragiale

Am citit acum doi sau trei ani o vorbă cu păcat a prietenului literat și coleg academician Galaction despre Caragiale, vorbă care mult mă amărâse: că era distant și neîncurajant față de tinerele talente. Nu știu ce canoane ași fi scris atunci părintelui pentru ispășirea acestei năpăstuii a autorului «Năpastei». Mă ridic martor împotriva: Cu mine, cu S. O. Iosif și cu alții care i se adresau, Caragiale stătea cu răbdare ore întregi, la el acasă, și ne trecea versurile prin ciurul și dărmonul criticei sale artistice.

Uneori picam pentru o scurtă vizită între 4 și 5, la ora când socoteam să-l mai prind pe acasă. Totdeauna eram binevenit. La masa rotundă de lângă fereastră, cu vederea spre grădiniță și stradă, la un păhărel de vin pe care el și-l umplea des și pe care eu mi-l păstram golit numai pe jumătate, începea și degustarea versurilor. Ii părea bine că poezia mea nu se lăsa prinsă în arcele simbo- listilor, atunci la modă. Împotriva acelor tuna și fulgera, și împotriva pontifului lor european de pe atunci, Maeterlinck (nu atât ca dramaturg, ci ca poet), sau, cum îl ironiza el: «Pontifex Maximus Mauricius Maeterlinckus». Apăruse atunci volumul acestuia: «Serres chaudes». Auzi! «Tânjesc în soare câinii galbeni ai geloziei»! Și smulgea din bibliotecă un Hugo — pe Hugo îl diviniza — și citea o strofă. Ha? Să potrivește? Și modula apoi un vers de Eminescu:

Lunecând pe mișcătoarea mărilor singurătate...

Cezura asta, după mișcătoarea, — guști tu, băiatule, câtă măiestrie e în cezura asta? Simți o undire care urcă, stă o clipă pe culme ca fascinată de lună, respirația ți se oprește, apoi stavila cezurei se frânge, — și unda recade, se scurge, — «mărilor singurătate».

Măi, stai să-ți spun câteceva din ceasurile mele cu Eminescu. Se pornea a povesti.

Lampa se aprinsese demult. — Știi ceva? Rămâi să iei masa cu noi, adică cu mine, ca să vorbim de-ale noastre nestânjeniți. Bătea din palme. Ni se aducea ceva de-ale mâncării!

Ședînța se prelungea astfel până după miezul nopții.

Iar lua în mână foițele mele.

— Măi prietene, de ce-mi aduci tu mie așa manuscrise mângălite. Cine-și iubește copiii, și-i spală, și-i piaptănă și și-i gătește frumos. Dacă nu ți-i iubești tu, ce-mi ceri mie să-i iubesc? Altădată nici nu mă mai uit la ei dacă nu mi-i aduci dichisiți cu toată dragostea. Uite eu, îmi copiez manuscrisele de câte 10—12 ori unele, cu slovă mărgăritar; de fiecare dată mai condensez, schimb cuvinte, întorsături, — cu cerneală de altă culoare; manuscrisul se mângălește, cum să-l las în așa hal? Și-l prescriu din nou mărgăritar, — cu cerneala cea nouă. Să-ți arăt.

Și mă duce la un raft. O nuvelă, de vreo 15 file mici, jumătăți de sferturi, formând un pac, legat frumos cruce cu o panglicuță de mătase. Și așa, unul lângă altul pacuri, pacuri, pacuri la fel, aceeași nuvelă cu cerneluri cât se poate de variate, — până la cel definitiv, capodopera de scris perlat. Deodată observă că acesta nu-și are panglicuța. Deschide dulapul de rufe al d-nei Caragiale. Trage de pieptul uneia din cămăși o panglică trasată prin *trou-trou-uri*, după moda timpului, — una ce i s'a părut lui mai asortată cu cerneala manuscrisului, și leagă pacul în cruce și cu funduliță. « Așa; iar o să mă bombănească Didina ». D-na Caragiale era de origină italiană, fiica unui inginer Burelli, — brună, înaltă, frumoasă. O iubea. — Era el cam viveur, dar un soț și un tată sentimental. Avea doi copii: Tuchi și Lușchi, — și unul nelegitim: Matei. Nu pleca niciodată în oraș, fără ca, svelt, elegant în ținută, cu panamaua nițel pe ceafă, să nu se oprească în fața soției, tot atât de înaltă, și s'o sărute pe frunte.

Și ne întoarcem la măsuța noastră și la siesta noastră prelungită. Caragiale își primenea când și când sticla. Imi arătam dorința să plec, să-l las să se odihnească.

— Ce-ș copil? M'ai prins, ține-mă. Poet ești tu? — îți numeri orele?

Imi exprimam uimirea de-atâta migală și răbdare cu care-și prelucra manuscrisele.

— Da, da, așa cere arta noastră. Și știi dela cine am învățat măestria asta a șlefuirii, a condensării? Dela un negustor ambulant, de ai de umblă cu coșul de mărunțișuri și cărțuții pe la bălciuri. Binecuvântată fie amintirea lui, rostesc numele lui cu evlavie. E vestitul Cilibi Moise. Cutreera țara, rătăcea din târg în târg cu povara coșului, observa viața, ispitea oamenii la vorbă și plămădea în mintea isteată, umblând, materialul pentru cărțuțiile lui: « Aproponturile lui Cilibi Moise » — marfă de bălciuri. La Ploiești, îi plăcea să poposească la casa negustorului de lumânări, Hagi Ilie, unde eram dat în gazdă pentru clasele primare. Gazda avea urechi binevoitoare pentru năzdrăvăniile lui.

« Coane, îmi împrumuți puțin școlărelui d-tale, să-mi puie pe hârtie vreo duzină de aproponturi nou-nouțe? » Mă așezam bucuros la masă și el, plimbându-se prin odaie, îmi dicta de-ale lui — maxime, aforisme. După câteva rânduri, mă oprea. — Ești bun, băețăș, să mai citești odată ce-ai scris? Citeam. Uite, uite, cuvântul ăsta nu găsești și mata că e de prisos? și âstălalt. S: poate ticlui mai scurt. Că din gură putem pălăvri slobod, dar ce rămâne pe hârtie trebue să fie numai « esență ». Apă chioară să-i mai toarne el cititorul, dacă are multă apă la cap. Așa, acum mai citește odată apropontul: « Dumnezeu s'a făcut cirezar, — a băgat toți banii în boi. — Acum, cred că e bine. Mai strâns cred că nu se poate spune ».

Și mie, școlărelui, — continuă Caragiale — mi se deschise taina înmănușcherii cuvintelor. S-mțeam că mă inițiam într-o măestrie. Și a început să-mi placă jocul. Și în ceasurile libere mă su-prindeam compunând și eu aproponturi, și apoi concentrându-le. Și așa, încet-încet, am crescut scriitor, — și din cei migăloși, — din cei « cilibii ». Maniac al conciziei. Cilibi Moise, eu și La Rochefoucauld — râde Caragiale — aceeași familie. Și îmi citează, ca meșteșug de concizie lapidară, una din « Maximele » acestuia din urmă: « L'hypocrisie est un hommage que le vice rend à la vertu ».*)

*) Ipocrizia este un omagiu pe care viciul îl aduce virtuții.

Și îmi răsare acum parcă sub ochi, o filă de manuscris al lui Caragiale, facsimilată în ediția Zarifopol, pe care a scris și subliniat, pentru sine, cu creionul în colț: « Cu mare băgare de seamă la tot ce se poate suprima — *cât mai mult* ». E reproducerea primei file a unei povești, și chiar titlul acesteia e scris în două feluri, — ultimul reușind o economie, măcar de o literă: Două Împărații — Două 'mpărății.

— Hei, am dat odată o lecție de concizie Carmen Sylvei, pentru care mi-a purtat pică. Am avut și eu un moment de grație la ea — cam prin 84. Mă pofțise la palat să-mi citească nuvela « Răsbunare » și să mă roage să i-o traduc în românește. Citește, citește ea, până la un moment când răzbunătorul, cu genunchiul pe pieptul victimei, ridică cuțitul asupra-i. Atunci. . . luna iese dintr'o răritură a norilor și Carmen Sylva pornește a citi o desfășurare romantică a feeriei nocturne. O întrerup brutal: « Majestate, fiți umană, loviți odată. Victima moare de două ori așteptând să se termine descrierea romantică. Și eu gâfâind, sufăr și nu pot urmări jocul luminilor pe tivul norilor și pe luciul cuțitului. In traducere să-mi dați voe să înfig cuțitul imediat ». S'a uitat ciudat la mitocanul danubian și a zâmbit jignită. « Bine, în traducere suprimați ». După apariția traducerii, palatul nu m'a mai căutat, eu nu l-am mai căutat.

E interesantă transformarea ce a suferit acest episod în articolele « Câteva păreri », apărute cu un an-doi după ce mi l-a povestit. Pentru a nu-și etala publicistic « indelicateța » ce ar fi părut atunci ostentativă fața de Carmen Sylva, el imaginează culminația unui conflict între doi prieteni deveniți rivali, Petru și Paul, în nuvela unui autor oarecare. Câmpul acțiunii e transpus într'o berărie. Cuțitul devine aici o halbă ridicată peste capul victimei. În momentul palpitant, emoția e suspendată printr'o « rafinată » analiză a psihologiei agresorului. Caragiale îl apostrofează pe autor retezându-i digresiunile stilistice și psihologice: — « Eu vreau s'auz pocnetul paharului spart în capul lui Paul! . . . »

Iar eu, din ambele aceste exemplificări, am desprins pentru meșteșugul meu: Nu bate câmpii ci fierul — cât e cald.

Și așa, Caragiale mă trecea prin vârtejul electric al fanteziei și vervei lui, până mîjca de zori. . . — Ei, se crapă de ziuă, acu poți să pleci. Te-am deșălat, mînzule crud? Golește-ți paharul, am observat eu tot timpul că te menajezi ».

— Da, pentru altfel de beție, zâmbeam eu privindu-l în ochi. În jurul lor se înmulțiseră crețurile oboselii. Îmi exprim părerea mea de rău că l-am obosit. — Ei, ași, nu-ți face remușcări, eu am viață de noapte; dacă nu eram cu tine, ași fi fost cu profesorul tău de filosofie Coco Dumitrescu, la bodega Mircea, știi, unde-l căutați noaptea ca să vă fixeze examenele. Mai jupuiim împreună pe Maiorescu. Bietul Marsyas cu barbișon!

Gândesc pentru mine: Caragiale caută dela o vreme tot mai mult cercurile antimaioreciene.

Cel mai bine se simte la Gherea. Întrîuririle acestei prietenii și acestui mediu nu se poate să nu se facă simțite cu timpul.

Ies pornind somnambulic spre casă, în bătaia boarei proaspete și a zorilor rumene.

Și nu trece mult, și la o asemenea oră de zori rumene, aud niște ciocănituri la ușa camerei mele mobilate din str. Scaune No. 12. O locuiam, pentru economie, cu încă un student, Siăncianu, dela Drept. Mai mișcăreț, acesta sare și cască ușa.

— Aicea șade poetul Toma? rostește o voce gravă, pe care o recunosc. Strig:—Aici, domnule Caragiale. Slănicianu se fâstăcește, în lunga lui cămașă țărănească și desculț. Musafirul matinal intră. Vine la patul meu și-mi dă mâna. — Am vrut să văd cum doarme un poet. — Și iacă nu ai reușit, că poetul nu doarme cu ochii deschiși, — numai că uneori « ochiu'nchis afară, înăuntru se deșteaptă », cum spune Byron în *Manfred* (și după el Eminescu).

— Uite ce-i, m'am lungit la taifas la Mircea, până mai adineauri. Imbracă-te s'o pornim la șosea de vorbă, să mă mai desmahmurez.

Ii spun că am avut de preparat noaptea o disertație-examen pentru Maiorescu la Logică, și abia m'am culcat. Ș. trebuie să am azi capul limpede. Să mă ierte. Imi pare grozav de rău. Paguba e a mea.

— N'am făcut nimic. Geaba mi-am rupt papucii. N'aveți ideie somnoroșilor, de farmecul șoselii la ceasul ăsta, la rândul al treilea al salepșiiilor, când ies primele măturoaie ale Primăriei și umbli în urma lor și miroși praful proaspăt stropit. Poeti sunteți voi? Dormi, sforăie băete! Și o ia pe italienește:

Dormi, dormi, o bel bambin,
Dormi, dormi, o fantolin,
Caro figlio,
Prezioso giglio..

Cu bine, cu bine. A rivederci, stimabile. (Iese prin fund).

III

Caragiale, prietenul

Prin 1898, ca student în anul III și ca redactor pe apucate la « *Lumea Nouă* », o duceam greu; moș Banghereanu administratorul, ne strecura când și când câte un cinci lei leafă. Așa că, la o propunere venită din Ploiești, urbea mea, am primit să candidez și am obținut prin concurs postul vacant de director la o școală primară particulară de acolo.

Duminicile și sărbătorile, sau cu prilejul vestitelor reveioane dela Gherea, puteam așadar acum fi nelipsit în cercul de ziariști democrați, care prefăceau casa bucuroasă de oaspeți a criticului într'o academie veselă. Întâlneai acolo, — se înțelege nu pe toți deodată, dar adesea pe mulți din ei laolaltă — pe poetul O. Carp, Toni Bacalbașa, Izabela Sadoveanu, Barbu Lăzăreanu, Artur Stavri, Const. Graur, George Ranetti, Simon Sanielevici, muzicianul Chiriac, pictorul Stefan Popescu și câți încă. Nu am apucat epoca în care veneau și Delavrancea și Vlahuță. Acolo îl vedeam strălucind și pe Caragiale.

Cu ocazia uneia din aceste întâlniri, el ia cunoștință cu indignare de o năpastă, sub paravan politic, ce mi se înscenase pentru a mă sbura din micul meu post de director provincial, și Caragiale intră inimos în scenă ca ocrotitor al meu. Luni de zile a pierdut în alergături pela M.nistere pentru dejucarea acestor sforării. Pomenesc de această afacere personală a mea pentru a scoate în lumină o coardă mai adâncă de caracter a « omului » Caragiale.

Mă voi feri să mă întind aici asupra chestiunii. În scurt: la Ministerul Instrucțiunii se primise o carte de vizită a mea acoperită cu câteva rânduri adresate unei « tovarășe » învățătoare din județul Buzău, anume Chiriachița, prin care o rugam « să strecoare » prin sate cele 50 de broșuri-manifest « *Către*

țărani» de Ion Nădejde, pe care i le-am trimis. (Era după procesul Banghereanu-Ficșinescu). Mai era anexată la denunț și poezia mea «Trăiască Comuna» din «Lumea Nouă» 1896, — ca încă o dovadă că sunt un element care minează ordinea statului burghez. Îmi sosește o anchetă la școală, care ridică și diferite scripte de mână mea, iar expertul grafolog-jurat al Ministerului, autorul de caiete de caligrafie Zamfirolu, le confruntă cu răvașul - carte de vizită și certifică identitatea absolută a scrisului. Astăzi, când mi-ași putea face o cinste din această acțiune subversivă, declar ca și atunci: poezia — foarte revoluționară — mi-o recunosc, o publicasem; cartea de vizită era a mea (poate una din cele trimise de anul nou la cunoscuți), dar de o învățătoare Chiriachița n'am auzit și nici broșurile nu le trimiseseam. Scrisul de pe cartea de vizită — pe care inspectorul anchetator mi-o arătase numai un moment și dela distanță spre a-mi obține recunoașterea — era o plastografie îndemânatică, perfectă poate, dar o infamă înscenare.

Caragiale fremătă, îmi cerea memorii, le condensa, le recopia, le prezenta la Minister; cerea contra-anchete, contra expertiză; obține trimiterea inspectorului general Dr. Onciul, istoricul, în inspecție la școală. Acesta asistă două zile în șir la cursurile din clasă, la jocuri, la dextentăți, cântece, examinează elevii, și face un raport cât se poate de elogios. Caragiale (pe atunci vremelnic «tachist») obține ca ministrul tachist, doctorul Istrate, să mă asculte personal în audiență. Punctul chee era să dovedesc plastografia. Nu e locul aici să înșir mijloacele prin care am reușit s'o fac și să dovedesc pe înscenatori și pe plastograf.

Rezultatul: ministrul punând mai multă greutate pe raportul Dr.-ului Onciul (și probabil pe intervențiile din culise ale lui Caragiale) îmi «iartă păcatul tineresc» cu «Trăiască Comuna» și mă trimite înapoi la postul meu. Caragiale jubila.

Eu însă după doi ani, prin 1902, am demisionat din acel post revenind la București, în urma unui conflict cu burtăverzimea din epitropia acelei școli. Mă acuzau și ei că fac socialism cu copiii lor, corupându-le sufletul.

IV

Cu Caragiale la reveioane

Reveioanele la Gherea. Restaurantul gării Ploești, ținut de Gherea, căra activ bunătățile și libațunile — Caragiale ar fi zis bibațiunile — spre marea sufragerie a locuinței din dos. Dar și îmbuibări ale minții, greu de descris. Incepeau d la prânzul din ajun, când ținurile debarcau pe rând grupe de prieteni. După amiază discuții, când tabietlii, când încinse, rachete de spirit, lecturi de versuri, muzică. Seara, masa reveionului, prelungită până pela 4 din zori. Unul sare, declamând pe rusește primele strofe din «Demonul» lui Lermontov: «Pierărai demon duh izgnanik» atât mi-a rămas în cap.

Dela o vreme, Morțun, focos orator și actor, i-o taie cu «Noi vrem pământ» — care apăruse nu de mult în «Vatra»:

Răbdăm poveri, răbdăm nevoi
Și ham de cal și jug de boi
Dar vrem pământ!

Hristoși să fiți, nu veți scăpa
Nici în mormânt!

Se cutremurau, sub puternicele vibrații ale glasului său, geamurile, pereții și inimile noastre.

Fumul țigărilor și vinurilor bune încețoșează vag mințile: atunci un grup găsește momentul să elucideze teoria Cunoașterii. Disputele savante durează, Caragiale sare: să vă spun ce spunea moș Creangă filosofilor Junimii: «Știți de ce nu ajungeți la nimic? Fiindcă dela început ați uitat să puneți nod la ață: coaseți, coaseți până'n pânzele albe și halatul rămâne tot descusut.» Le spuneam și eu, lui Conta și Pogor și Maiorescu: problema asta a lui Kant, — atât de aridă, a ajuns un fel de cantaridă a «Junimii». Hai să vă pun eu nod la ață, să vă condensez eu chestia. Ce mai vorbă lungă? — toată problema kantiană stă într'asta: este realitatea un *Ce* sau un *Cum*? Scurt, asta aveți de hotărât.

Pela două de noapte Ranetti propune poeților prezenți un concurs: un sonet pe rime date. Poeții prezenți: Ranetti, Caragiale, eu — dintre care ultimul începea să se simtă cam încețoșat, cam absent. «Da, da, da, un sonet pe rime date», bate din palme majoritatea. Incepe notarea rimelor. Pe masă era un rest de pilaf de orez. «Orez» propune unul. «Crez» propun ziariștii socialiști. «Mez» pretinde Gherea. «Louis treize» sare excentric și manfișist Caragiale.

Pentru seria a doua de rime: «Canale» sugerează un romantic fredonând «Okeanos se plânge pe canale». «Banale» ironizează un estetic. «Venale» insinuează un viitor «generos». «Na-le!» sare realist și sintetic Caragiale. Rimele celor două catrene se complectaseră. Ale celor două terțete ale sonetului nu mi le mai amintesc.

Cei trei «versifex» își caută fiecare câte un colțișor mai liniștit pentru clocit. Societatea își urmează veselia, cu oarecare menajamente pentru «inspirații» din unghere. După vreo jumătate de ceas Ranetti trâmbează: «Consumatum est» — «Să-ți fie de bine, răspunde Caragiale. M'am închinat și eu cu slujba». Eu decolo, tresar, vin și eu rușinat cu foaia mea: — imaculată! Dela început pana mea avusese o... până. In colțul meu retras, tot murmurând des gustat: Louis treize!... treize... treize... alunecasem din trezie într'o dulce toropeală.

Citește Ranetti o înscălătură destul de îndemânatică. Nu mai țin minte nimic din ea. Urmează Caragiale, care avertizează pe Gherea: «Criticule, fii atent. Al meu e cu tendință. Merg la sigur». Apoi debită cu glas cam răgușit, dar patetic:

«Cântați, băieți și fete! dați drumul la canale!»

Ilaritate. Vai, ce deveniseră canalele Veneției!...Nu țin minte restul primei strofe. În schimb, catrenul al doilea, îl pot reda exact:

«Femeie, șterge-ți mutra de pudră de orez,
Mi-e scârbă de-artificii, de-apucături venale,
Uzate marafeturi. Tu vrei profluturi? — Na-le!
Dar să nu crezi vreodată că osu-mi n'are miez!»

Nici cele două terțete nu mi le mai amintesc.

Gherea își dă verdictul:

— Premiul de poezie l-a câștigat cel de-al treilea, care nu și-a permis să ofenseze muza, pe când era afumat».

Fila cu cele două catrene ale lui Caragiale am dosit-o eu ca «suvenir». (Terțetele erau scrise pe altă foiță și nu știu cine a șterpelit-o). Am păstrat-o multe decenii. M'am mirat de curând că nu am mai găsit-o între foile mele. O văd în ochi: numai cât podul palmei, scrisă cu creionul, iar pe verso, mângălit 1897, 1897 de vreo sută de ori poate. Pesemne că în timp ce gândea fiecare vers, întorcea foița și mângălea automat anul reveionului.



Alte ori, în orele de destindere ale câte unei după amieze, spiritul lui neastâmpărat pune la cale tot felul de șotii. Voi pomeni astfel de o farsă jucată de Caragiale lui Const. Mille. Acesta și Toni Bacalbașa nu mai veneau la Gherea, de când cu dezertarea lor dela «Lumea Nouă», pentru a cumpăra «Adevărul» lui V. Beldiman, din care aveau să facă, ziceau ei, încă un ziar socialist. Ce fel de ziar socialist putea fi acela care pentru a-și păstra cititorii trebuia să păstreze și tonul și tradițiile beldimaniste, se putea prevedea și s'a și adeverit. Au fost acuzați de fracționism și trădare. «Lumea Nouă», oficialul partidului social-democrat, avea nevoie de penele și popularitatea lor în mase și mai avea nevoie și de sprijinul bănesc al lui Mille, care la întemeierea ei, luase asupra-și să-i finanțeze începuturile încă plâpânde, din averea lui.

«Lumea Nouă» ataca deci zilnic, pe Mille mai ales. La rubrica humoristă a «Lumii Noi» «Năzdrăvăniile zilei», îi aruncam și eu săgeți sub pseudonimele Falstaff, Hâncu, etc.

În «Adevărul», Mille, sub pseudonimul Chițibuș, întreținea o rubrică «Impresiuni și palavre», constând într'un schimb de scrisori romanțioase între el și unele corespondente sentimentale din provincie. Rubrica avea căutare, desigur, la cuconițele mic-burgheze și la mahala, dar atingea limitele ridicolului.

În ceasuri de acelea de bună dispoziție «de după masă», dacă-i pica sub ochi un «Adevărul», Caragiale se amuza să ne citească uneori cu glas tare hilarantele pisicării și chițibușării din acea rubrică.

«Am poftă grozavă să-i joc o farsă lui Mille. Ce-ar fi să-i scriu și eu un răvaș de duduiță miorlăită? Iaca îl și fac». Mă roagă pe mine să sed și să scriu, iar el, plimbându-se, începe să-mi dicteze improvizația, de astă dată nemigălită. O mai păstrez și azi, — de mai bine de o jumătate de veac. E scrisă pe două jumătăți de coală. Semnată «Dolores». O pagină inedită de humor ușor caragialesc, gen «Moftul Român». O reproduc întocmai:

IMPRESIUNI ȘI PALAVRE

«Răutăciosule de Kițibuș.

Deși am nume spaniol, află că sunt blondă. În vinele mele nu curge nicio picătură de sânge inquizitorial. Sunt o copilă a Moldovei; numele meu nu e Dolores. Dolores este masca sub care-mi place să te tachinez. Lumea este un mare bal mascat în care se joacă galopul infernal al luptei pentru existență.

Sunt tânără.

Dacă m'ai vedea, sunt sigură că tot pesimismul tău s'ar stinge ca prin minune precum se stinge luceafărul de dimineață la apariția Aurorei.

Sunt perfect convinsă că tu nu ești pesimist; că pesimismul tău e numai cuirasa sub care te ascunzi de loviturile unor deziluziuni. Eu te-am știut pe tine poet. Poetul se naște, nu se face și odată născut nu se mai poate desface.

Ai fost poet ai rămas poet — e peste putință să nu mai ai iluziuni: ar fi absurd să crezi că ești pesimist.

Deși tânără, am fost adeseori trădată și cu toate acestea mi-am legat rana sângerată, și mi-am urmat calea în lume fără să am curajul de a jertfi vreuna din iluziile mele. Le am încă pe toate: cea mai mică de mi-ar fi știrbită, simt că așa muri.

Dar să revenim la tine, Kițibuș.

Oare e adevărat că nu mai ești în stare a mai crede în amor? Eu nu crez — și-ți propun un grozav examen de conștiință!

Ești tu sigur că dintre cele trei corespondente ale tale, oricât ai fi de bonz obosit, blazat și sceptic, ești tu sigur că inima ta nu palpită mai deosebit când deschizi plicul uneia din toate trei, numească-se aceea Frusinica, Aluta sau Irinel? E peste putință.

Pentru una din ele trebuie să ai o preferință, — vagă, instinctivă, nehotărâtă, dar o ai: trebuie s'o ai! Afară numai dacă, admitându-mă între corespondentele tale, nu-mi vei fi păstrat mie acea dulce emoțiune.

Ar fi un adevărat triumf pentru mine, cea mai târziu venită, nu să iritez spiritul tău, ci să mișce inima ta mai mult decât predecesoarele mele. Femeia e o bizară compozițiune, Kițibuș! Sacrificiu și poftă, devotament și ambițiune, uitare de sine și beție de stăpânire. Da, sunt femeiei!

Aș vrea să am acest triumf. Aș vrea să știu că tremuri când deschizi plicul meu, pe când un curent fierbinte îți furnică toate fibrele: « Ah, asta e dela Dolores! Dela blonda mea necunoscută Dolores! »

Adu-ți aminte de cântecul grațios din operetă:

Jadis régnait un Prince
Joli comme le jour
Les Dames de province,
Pour lui mourraient d'amour.

Une, la plus jolie,
Mignonne, faite au tour,
Pour passer son envie
S'enfuit droit a la cour.

Beau prince aux cheveux bouclés,
Ouvrez a l'instant même,
Ouvrez, jeune prince, ouvrez
A la femme qui vous aime *)

Ei bine! tu nu ești prinț, eu nu sunt o damă din provincie, cu toate astea îți bat la ușă și sunt sigură că te voi face să-mi deschizi.

Și odată ce-mi vei deschide — își pot lua adio dela tine — și Frusinica și Aluta și Irinel.

Qui vivra, verra! **)

« Dolores »

Când era vorba de asemenea șolțicării, căpetenia « băeților » poznași era Caragiale, trecut atunci de 45 ani.

*) Odinioară, domnea un prinț / Frumos ca ziua / Doamnele din provincie / Mureau de dorul lui. / Una, cea mai frumoasă, / Drăgălașă, trasă prin inel / Pentru a-și stinge dorul / Alergă drept la curte. — Frumosule prinț cu păr cârlionțat / Deschide îndată / Deschide tinere prinț, deschide / Femeii care te iubește.

**) Cine va trăi, va vedea!

V

Caragiale în chinurile creării.

Prin 1897 Caragiale e atras de prietenul său Vlahuță, director pe atunci al «Gazetei Săteanului», să publice la această valoroasă revistă «enciclopedică de popularizare», proprietatea deputatului mecenat Datculescu. Atunci s'au făurit giuvaerurile literare: «Cănuță om sucit» (un fel de amară autoironizare camuflată a propriilor sale ciudătenii și ghinioane), «Hanul lui Mânjoală» (1898) și «Două loturi» (1898). De când picasem întâmplător, tocmai în momentul când pusese punct la «Cănuță» și mi-l citise, îi plăcea când și când să-mi citească proaspătă câte una, pentru culegerea unor impresii nu atât critice, cât emotive. Și și-a continuat obiceiul și pentru unele din «Momente» ce apăreau în fiecare Joi, ca foileton, în «Universul», prin 99—900.

Intr'o seară de iarnă, târziu, primesc la școala din Ploești o telegramă urgentă: «Vino dimineăța, primul tren. Caragiale». Ce să fie? Fac rost de un înlocuitor la clasă pentru mâine și pornesc cu noaptea în cap, la 5 1/2. Pela 7 sunt la el, se crăpa abia de ziuă, ceață. Vestibulul era despărțit de camera lui printr'o portieră de catifea ca la teatru. Intr'o parte, lângă portieră, moțăia pe scaun «un fecior de casă». Caragiale, avea-n'avea parale, era apucat din vreme în vreme de astfel de aere de «grand seigneur»... cam oriental. (Vezi și fotografia lui dela Berlin, șezând turcește jos pe covoraș, ca un «effendi»). Când Caragiale avea nevoe de ceva, bătea din palme. Feciorul fusese înștiințat că eram așteptat; mă strecoară prin portieră și mă anunță șoptit.

O cameră răvășită, lumină de bec, manuscrise și neorânduială pe masă. O sticlă goală, un pahar.

Caragiale pe o sofa îngustă, la perete, cu pânțele în jos, cu bărbia propțită în palme, întorce puțin spre mine o față pământie, niște ochi cârpiți. Veghiesc. Scrisese toată noaptea.

Imi arată cu bărbia un scaun lângă masă: «Șezi» imi spune cu voce groasă și-mi întoarce iar ceafa. Și mi-a fost dat să asist astfel la chinurile facerii unei opere caragialiene. Șed, șed, nu mă mișc. Dela o vreme își dă seama, îl prind remușcările. Coboară încet, ia de pe un raft «Chansons des bois et de rues») de Victor Hugo, deschide la primul poem «Le Cheval». Mi-l dă: «Citește». Și se întoarce iar la patul lui de lezuzie.

Citesc eu, citesc — Le Cheval — ce e dept, nu era vorba de un cal ca toți caii, ci de cel înaripat al poezilor — Pegasul — oare de asta m'a chemat? Citesc zece minute, cincisprezece, lungul poem de zece pagini în care Hugo glorifică, în strofe într'adevăr uluitoare, sborul Pegasului prin constelațiile infinitului.

Deodată Caragiale sare în picioare — sar și eu în picioare, liberat. Caragiale scrie numai un rând pe manuscrisul de pe masă și bombănește punând punct și liniuță de final. — Cel mai grozav mă chinuesc încheerile. Vântur sute de finaluri care de care mai de efect; dar tocmai de-aia le arunc: caut unul care să nu fie «căutat».

Se întoarce spre mine și cu amândouă mâinile pe umerii mei, mă îndeamnă la loc pe scaun. Ascultă: «La hanul lui Mânjoală».

Și cu un glas și o față ce se descețosează tot mai mult și cu învăluitoarea lui măiestrie de cititor mă împărtășește cel dintâi cu minunățiile acestei

*) «Cântecele pădurilor și drumurilor».

capodopere. Aveam impresia că văd în fața mea pe chinutul meșter Vulcan — cum ni-l descrie Homer — cu obrazul licărind încă de sudoare, scoțând proaspăt din cuptorul fierbinte scutul de aur scânteetor al Minervei și ciocănindu-i repede și isteț pe nicovală reliefurile de centauri, nimfe și satiri...

Și tot așa avui parte și de prima citire fremătând a nuvelei « Două loturi ». Nu voi uita cum juca el vertiginoasele dialoguri: « Așa sunt eu, galant, cocoană! Când am chef, sparg: sparg cocoană, când am chef, farfurii de câte zece mii de franci una! Cu chenar pembè, cocoană, sparg, mă'nțelegi, sparg al dracului! . . . Și pac! și iar pac! »

Și nu voi uita nici năbușita milă și suferință din ținuta și glasul lui când făcea pe Țăca țigăncă, năpăstuită și bătută: « — Unde-i jacheta cenușie? » « E pă mine. . . o port pă dedesubt. Sunt borțoasă, boiarule. Alerg toată ziulica pân'zloată, bogdaproste; îmi țâne cald la pânțece și la șele ». — « Desbracă-te », poruncește dl. Lefter. — « Iaca. . . »

M. i târziu prin 99—900, când apăreau unele din schițele ce făceau succesul « Universului » de Joi, sau mai apoi când și le-a adunat în 1901 în volumul « Momente », discutam cu el (— aveam atunci 26 de ani —) valoarea lor, (despre care ni se spune în prefața ediției Zarifopol, că unii ca Jack Negruzzi și alți « intelectuali » cu monoclu ai burghezo-moșierimii se exprimau cu ușurință).

— Le socotesc printre cele mai de preț creațiuni ale d-tale, susțineam eu. Nu ușoare instantanee fugitive văd eu în « Momente », ci mai degrabă un « memento », — demascarea unei societăți de marionete caricaturale lipsite de a treia dimensiune, de orice urmă de adâncime, momente ale unui Moment istoric în care burghezia conducătoare huzurește în tembelism, amoralitate, lichelism, politicianism venal, lipsă de răspundere, — ducând, într-o veselie inconștientă, între five-o'clockuri și mișmașuri, o țară spre prăpăstii apropiate.

— Nu uita, socialistule, că eu nu fac artă cu tendință. Eu fac realism.

— Fă-l mai departe, că-l faci bine. Știi vorba: vrei nu vrei, bea Grigore aghiasmă. Nu te cheamă Grigore, dar bei aghiazmă fără să vrei. Ai băut-o totdeauna, și în « Scrisoarea pierdută » și în toate. Mă tem că realitățile te vor constrânge să bei tot mai multă, și chiar cu patimă.

Și după sinistrul 1907, prezicerea s'a împlinit.

VI

Caragiale, nemulțumit social

Când N. Filipescu îi încredințează direcția « Epocii literare » prin 1896, Caragiale mă întâlnește într-o zi pe calea Victoriei în dreaptul Palatului și al bodegii Ciobanu. — « Scoate o poezie! » Că hâr că mâr, că e numai o ciornă, că mai trebuie pilită. . . « Haide, haide ». Imi bagă mâna în buzunarul dinăuntru dela piept și scoate triumfător o foaie: « Sculptorul ». « Bun. Să intrăm la Ciobanu să pilim ceva și s'o pilim de e nevoie ». Stăm în odaia din dos cu câte un mișmaș în față și Caragiale citește:

A visat Desăvârșirea
Și-a visat-o ca femeie
Și el vrea Desăvârșirii
Trup de marmură să-i deie.

Nouă strofe, partea I din poemul intitulat mai târziu « Desăvârșirea ». Găsise ce-i trebuia.

Când, plecând, trecem pe lângă tejghea, patronul îi face o temenea adâncă. « S'trăiți coane Caragiale ». Acesta își rotește ochii prin băcânia de lux. « Ai vreun băiat să-mi ducă acasă câte ceva? » Caragiale încarcă un coș cu bunătați. Piept de curcan, șvaițer, trufandale, câteva sticle de vin vechi. « Scrie la contul meu. Și mișmașurile. Mai am ceva din trecut, mi se pare ». « Aveți coane Caragiale, da'nu face nimic ». Își dau mâna afectuos. Pe stradă, Caragiale: « Dacă îi place băcanului să-și cumpere ginere decan universitar (Ciobanu era socrul profesorului Dr. Ion Bogdan, slavistul), poate să dea și lui Caragiale « pe cont ». I-oi plăti ».

Poezia a apărut în « Epoca literară ». I-a plăcut lui Filipescu, care venea zilnic la redacție. Recita prima strofă, plimbându-se prin cameră. « Cine-i ăsta? » — « E un secret al meu, răspunde Caragiale. Să mai publice câteva: i pe urmă îți spui. — « Să-i faci tariful lui Coșbuc ». Tariful obișnuit era pe atunci 10—20 de lei de poezie, Coșbuc căpăta 50. Teleor căpăta 5 lei. Caragiale îmi comunică încântat: « E mare cinste ».

După puțin timp intervine un conflict între Filipescu și Caragiale. Cauza conflictului erau Ronetti Roman, bunul prieten al lui Caragiale și încă un colaborator-doi ne-daco-romani. Povestea asta am s'o spun și pe ea altădată. Caragiale se simte jignit. Se lipsește de bunele grații ale patronului boier șovin și părăsește direcția « Epocii literare ». Din nou șomer... A câta oră?...



Tot timpul cât l-am cunoscut, grija procurării mijloacelor de existență pentru familia sa îi strângea sufletul în clești dureroase. Nu crănea totuși un cuvânt, strângea din fălci sau făcea pe jovialul.

Jovialitate aparentă, mascând seria penibilelor intervenții indirecte și directe la puternicii momentului, — modelele informe și caduce ale tipilor mai tari ca timpul, puși în scenă de el. Erau singurii în stare a-i arunca unele slujbulițe, din ce în ce mai puțin potrivite, ca revizor în învățământ prin provincie, până la una jignitor de nepotrivită, ca registrator la Monopolul Tutunurilor (— răbdare și tutun! —), cu mari goluri de post între aceste posturi. În timpul acestor goluri, la ce expediente nu a trebuit să se încovoieie mândria lui! Scrie anunțuri în versuri pentru băcanul-primar al Sinaiei, Mateescu, în schimbul asigurării coșniței pe timpul vilegiaturii. « Mă amuză, parol! » ne încredința el. Își tipărea fabulele și satirele versificate într-o ediție « liliput », format cutie de chibrituri, cu o literă citeață doar cu lupa, care-i scotea ochii la corectură, într'un număr restrâns de exemplare numerotate, nepuse în comerț, numai pentru « bibliofili », în schimbul unui preț după fițotimia fiecăruia. Pe rând deziluzionat, nu numai subiectiv ci și obiectiv de fiecare din acești mecenazi, o încerca cu independența. Se face restaurator, în gara Buzău, apoi berar în București. I se refuzase premiul Academiei sau măcar un « benemerenti »? El își intitulează berăria (fostă Gambrinus) la Benebibi-benti, unde își cinstește în toate serile până noaptea târziu cu halbe și dis-cutii spumoase un grup vesel de boemi, scriitori și artiști prieteni, trăzniți unul și unul — a tunat de i-a adunat — în cap cu sbârlitul Delavrancea, pe atunci primar sau fost primar al Capitalei, — nu mai țin minte. Mă pome-neam și eu uneori pe-acolo. Când Caragiale « patronul », era în toiul scânteie-

toarelor lui artificii retorice, Delavrancea, retorul de profesiune, se aprindea: «Destul, sunt luminat, sunt ca un bou gras într'o pășune grasă, plesnesc, e rândul meu, cer cuvântul». «Numai în fabula lui Grigore Alexandrescu boul cuvântează», riposta cel întrerupt. Cu asemenea solizi convivi, berăria a fost în curând lichidată.

Refugul naufragiatului era mereu și tot mai mult în prietenia cu Gherea, mai ales după articolul critic al acestuia, revelator par'că și pentru Caragiale însuși, asupra tâcului social al operei sale. «Vasăzică «comediile» mele fac socialism fără să știe» simula el poate, făcând șiret pe naivul. Totuși, era în neconținută harță, mai mult de vorbe, cu prietenul său socialist. În fond colaborau: toată opera lui satirică era și ea îmbibată de adâncă silă de alcătuirea burgheză cinică și asupritoare. Dar Caragiale combătând neîndurat *vechiul, putredul*, și neputând vedea încolțind mugurul *noului* pe mlădița încă plăpândă a proletariatului dela noi, neîncrezător așadar în misiunea istorică a acestuia, el, nemulțumit social, căuta, căuta, înfiera într'una. «Români: rea-omenie», spunea el caracterizând rânduiala de atunci, — dar în privința mijloacelor de îndreptare nu putea pica decât pe cele mai bizare și paradoxale soluții individualiste, — și sărea să le susțină cu o vervă diabolică. Vorbitorul spontan Caragiale întrecea poate pe scriitor. Regretam adesea totși că risipa asta de frumusețe nu rămânea fixată.

Nu, vederile social-democrației nu-i surădeau: politica flegmatică a acestora, tactica «respectului Constituției», a «parlamentarismului», a «căii legale», scurt: a revoluționarismului priponit, — nu, acestea nu puteau converti un temperament impetuos ca al lui Caragiale, care își mușca neconținut zăbalele. «Vreți să evitați ce vă proorocesc eu și să împăcați capra cu varza», îi reproșează el lui Gherea într'o scrisoare din Berlin, în 1905. Iată-l pe Caragiale fiind — fără s'o știe — mai aproape decât Gherea de vederile lui Lenin, care reproșează socialiștilor internaționalei a II-a oportunismul — împăcarea caprei cu varza.

Dar să revenim la turmentul lui Caragiale de a găsi o îndreptare a relelor rândueli și la eroicile lui soluții.

Intellectual cu o largă dar nesistematizată cultură autodidactă, neînarmat cu știința dialectică a istoriei, dezorientat, individualist, visează confuz o acțiune salvatoare, dar nu prin lupta de clasă organizată, — calea aceasta i se părea prea lurgă și prea întâzieătoare pentru nerăbdarea lui.

...«Cum? — exclamă el în sus pomenita scrisoare din Berlin (1905) — un tiran cu o bandă de haiduci și arhi-haiduci, cu câteva cete de canali polițienești și soldățești și de găzi, fiare nesățioase de crime și sânziuri, poate pe veci amăgi, umili și batjocori, tortura și teroriza o lume întreagă, tâmpită de atâtea suferințe, oarbă de bezna ignoranței și cineva din mijlocul acestei nenorocite lumi, putând împiedica continuarea infamiei și crimei, să ezite de-a-și impune această datorie, când și-o înțelege?... Ei bine, eu — care le simt, mai mult decât toți, căci le simț și pentru mine și pentru toți, așa de adânc, încât au ajuns să-mi facă viața insuportabilă — » O asemenea dure-roasă exclamație ne desvăluie, în orice caz, un Caragiale, nu «ironist rece», ci adânc zbuciumat, adânc solidar cu suferințele obștești.

Examinând azi, în lumina timpului nou, personalitatea excepțională ce comemorăm, se pot desprinde unele caracterizări care conturează mai precis și reliefează mai puternic atât omul cât și opera:

Artistul unic, Caragiale, era dublat de un om de mare omenie.

El nu era un sceptic, ci un militant social individualist, — gen Ibsen — mânuind neîndurat arma satirei și a ridicolului care ucide. « Ceeace noi distrugem este tot în direcția în care distrug și ei », scria el în « Moftul Român » despre muncitorii care-și sărbătoreau I-ul Mai în 1893.

Realismul său plâsmuitor de viață pune a o sinceritate și o feroare de adevăr a unui om care crede în ceva, care năzuește la ceva ce nu și-a putut dumiri atunci, dar care noi azi putem dumiri în locul lui.

Cu Caragiale — ca și cu orice mare și adevărat artist creator — se întâmpla un fenomen ciudat: În ciuda « teoriilor » și « soluțiilor » lui confuzioniste, paradoxale, anarhice, — viziunea halucinantă a realităților, adâncă lui unitate de simțire cu suferințele și năzuințele poporului, smulgeau din tainici suflători și cuvântul revoltei, adevărului și dreptății, și le turna prin pana lui în creațiunile ce se încăreau astfel de viață nevremelnică.

A meșterit lucru frumos și mare, deși nu avea căutare, și a făcut operă istorică înalt patriotică și constructivă.

A rupt mreji de minciună de pe hidoase realități, înarmând clasa amăgiților, ingenunchiaților burghezo-moșierimii, cu sfânta ură desrobitoare.

Niciodată nici scrisul nici gândul lui nu au fost pătate de ironizarea clasei muncitoare, de naționalismul șovin desbinător, de disprețul altor naționalități, de propovăduirea obscurantismului mistic, de ponegrirea științei.

Cel pentru care nu a fost loc în Patrie, a dovedit că, plecând, a luat-o în inima lui. Și când desnădăjduiții gleei românești au fost culcați în sânge pe brazdele lor înstrăinate, a sărit în arenă un Caragiale luptător social conștient, un Caragiale artist-cetățean, care a ridicat, ca o granată asupra asupritorilor, înflăcărata broșură răsbunătoare « 1907-din primăvară până în toamnă ».

Poporul muncitor a reușit în sfârșit să-și ia în propriile mâini destinele, și doborând sperietorile hâde ce-l stăpâneau de sus, recunoaște în tine, Caragiale, pe unul din cei care l-au ajutat să le cunoască și să le doboare. « Boborul » din gura disprețuitoare a politicianilor a devenit Poporul. El și-a luat în stăpânire bunurile sale furate — pe cele materiale ca și pe cele culturale — și, între acestea din urmă, în rândul întâi al celor mai scumpe, se află și opera ta. Intreceri învăpăiate se străduiesc voios să înzecească aceste comori materiale și spirituale, dăruind belșug, lumină, fericire și pace patriei. Patria, fosta Românie de rea-omenire, a devenit Republica Populară Română, constructoare a socialismului și a unei înalte omenii, și ea poartă de grijă ca scriitorii, « inginerii sufletelor », crainicii năzuințelor poporului, cum și tu ai fost, să nu mai îndure calvarul și umilințele pe care le-ai îndurat tu, Caragiale. Din această Republică Populară Română tu nu te-ai fi expatriat.

Azi poporul, prin puterea lui năsdăvănă de a învia și ucide, te recheamă din exil și de dincolo de moarte. Și cu înaltă recunoaștere și cinstire te așează — alături de puțini aleși ai nevremelnice — în constelația luminătorilor din trecut ai luminătorilor de azi.

OAMENII

ȘI FAPTELE ZILELOR NOASTRE

GABRIELA CRIȘAN

SĂRBĂTOARE LA ULAN-BATOR

Moscova... Miezul unei nopți de Iulie. Luminile reflectoarelor spintecă cerul nopții, clipocesc semnalizatoarele cu lumini felurite, verzi, roșii, albastre, săgeată prin întuneric faruri de automobil, roțile fâșâie pe asfalt. Avioane mari și suple, așteaptă cu răsufarea oprită clipa svâcnirii motorului care să le avânte în văzduh, pornite pe căile netede ale înaltului, spre toate colțurile lumii... De aici, de pe aerodromul Vnukovo, va pleca și avionul nostru, uriașa libelulă pe lângă care acum se învârt înfrigurați, mecanicii. În curând duduie primele băți ale motorului, amestecate cu pufnituri, elicele încep să se rotească din ce în ce mai repede până când, privite din față, par a fi două vârtejuri închise în cercuri egale... Avionul nostru e gata de plecare, svâcniturile și tremurarea de pe pământ se vor curma și uriașul alb-argintiu va săgeta întins către răsărit.

Către răsărit, peste spațiul nemărginit al întinsei Asii... peste Țara Sovietelor, peste S.beria Sovietică, peste Taiga, peste mlaștini și ogoare fertile, peste albiile șerpuitoare ale marilor fluvii, peste munți bătrâni... Peste cea mai mare țară a lumii, a celui mai fericit popor... Către răsărit. Mă surprind că mângâi ușurel fuselajul metalic, așa cum mângâi un trestin cuminte, ager și puternic. Incredințați puterii lui, vom călca peste câteva ceasuri pe pământuri îndepărtate, acolo unde acum treizeci de ani a început un uriaș proces de transformare, a început dărîmarea temeliiilor de veacuri sub care gemea un harnic popor, se dădeau peste cap milenare stări de lucruri și se așeza în flăcări revoluționare, fundament solid pentru o lume nouă, necunoscută de istorie. Se începea o istorie nouă.

...Acum treizeci de ani. Treizeci de ani! Atunci, biruitoare, flamura Revoluției din Octombrie flutura peste a șasea parte a lumii, începând dela hotarele Poloniei până la Vladivostok, dela Oceanul Inghetăt de Nord până la marginile Chinei. În nord-vestul Asiei, resturi jalnice de contra-revoluționari asvârliți peste hotare, la marginea vieții, se coalizaseră cu feudații mongoli și capitaliștii de tot soiul, pregătind să atace tânăra putere sovietică. Poporul mongol însă,—a pus mâna pe arme și, laolaltă cu neînvinsa Armată Roșie a dat peste cap, a sdorbit această cârdășie. Poporul mongol a văzut astfel cum se deschide în fața lui drumul minunat al unei vieți libere...

Treizeci de ani au trecut de atunci... Azi, într-o zi de Iulie, poporul mongol își serbează a treizecea aniversare a strălucitei sale victorii. Spre acest eveniment se îndreaptă gândurile noastre, legănate de trepidațiile avionului,

la acele serbări ne duce în goana lui, acest năzdrăvan argintiu de oțel: la Ulan-Bator, capitala Republicii Populare Mongole, unde are loc a treizecea ediție a «Marelui Nadom», sărbătoarea națională a mult încercatului popor mongol.

Rămân în urma noastră kilometri, se desfac în față porțile de foc ale răsăritului... Uriașa panglică a Volgăi a rămas departe, îmbrățișată de stepă și de păduri, spinările rotunde ale bătrânilor Urali au alunecat majestos pe sub noi și-au început să apară întinderile imense ale Siberiei, brăzdate de ape șerpuitoare, argintii... Orașe mari unde pulsează aceeași viață sovietică, de muncă creatoare, răsar la orizont și se pierd după orizont, odată cu zeci, sute, mii de kilometri parcurși. Iată nemărginitul Baical, străvechiul lac cu animale preistorice... Trec pe sub noi piscurile munților Barguziei și deodată parcă, priveliștea se schimbă cu desăvârșire. Apar nenumărate coline rotunde, acoperite cu iarbă. Pe văile lor, în această stepă de munte, răsare împeștrișarea turmelor, nenumărate și uriașe turme. Albesc din loc în loc puncte mari, «iurtele» albe ale băștinașilor... În zare se ivește o clădire masivă, albă și strălucitoare pe fondul verde-întunecat al pădurilor. E aeroportul din Ulan-Bator, capitala Republicii Populare Mongole și țința călătoriei noastre. Ceasul indică ora 4 dimineața, după ora Moscovei, în timp ce aci soarele a răsărit demult. E ora nouă dimineața.

În drum spre oraș, o animație neobișnuită. Trec agale caravane lungi de cămile, cu pasul lor legănat și ritmic, potrivit la drumuri lungi, al căror capăt e azi Ulan-Batorul; nenumărați cai pitici și iuți de munte, cu călăreți ageri, investnițatați în pitorești straie multicolore... În jurul capitalei ia ființă un brâu lat de «iurte» care adăpostesc pe cei veniți la sărbătoare... Răsună cântecele populare și adastă oamenii la sfat, în jurul focurilor de tabără.

Iată «arații» (țărani muncitori), cu fața arsă de soare și cu palmele bătătorite de muncă. În ochi lucește bucuria vieții libere și încrederea în viitor. Iată ciobanii cu ochi migdalați și cu mersul ușor... Mulți dintre ei își mai aduc aminte de întunecatele zile ale feudalismului, când întregul popor muncitor mongol era la cheremul vătafilor mănăstirești sau feudali... Își aduc aminte de acele vremuri, pentru că amintirea lor le încordează voința împotriva celor care vreau și se sbat să le readucă...

Dar la Ulan-Bator, în aceste zile de sărbătoare, vin acum și oameni de a căror meserie, înainte de Revoluție, nu pomenea nici pământul, nici limba, nici cărțile, nici întreaga viață a Mongoliei. Aceștia sunt fiii clasei muncitoare mongole, făurită și crescută cu deosebită grijă de Partidul Popular Revoluționar Mongol... inima viitoareii dezvoltări a Republicii și chezașia acestei dezvoltări. Iată mineri, metalurgiști, constructori, muncitori din fabricile de alimente, din industria de manufactură, tipografi, muncitori dela Stațiunile de cosit fânul, dela Gospodăriile de Stat, colectivști dela gospodăriile agricole colective, tractoriști, șoferi... aviatori!.. O diversitate de ocupații care invadează marele drum parcurs de poporul mongol în cursul a treizeci de ani. Toți, muncitori și intelectuali, au o singură descendență: fii de argați și ciobani... căci pentru actuala generație a constructorilor Mongoliei nu se cunoaște alta. Puterea populară, instaurată în urma revoluției din 1921, fruct al Marii Revoluții din Octombrie, a schimbat cu desăvârșire fața Mongoliei!

Iată, de pildă, numai capitala, Ulan-Bator. Orașul este situat într-o vale largă, mărginită de coline mari, acoperite cu iarbă. Peisajul este caracteristic stepei de munte. Clădirile albe, contrastează puternic cu verdele crud al ierbii. Văzută din avion, capitala răsare, cu turlele ca niște vârfuri de săgeți asvârlite semeț spre cer, ca o puternică întruchipare a geniului uman liber, în luptă creatoare cu natura, de veacuri întregi neclintită și stăpână, temută și plină de necunoscut.

Și nu puțin sunt locurile care cheamă ochii oaspeților capitalei. Clădirile masive și suple—o îmbinare a stilului modern, cu motive orientale, asiatice, de o îmbătătoare frumusețe,—se întâlnesc la tot pasul. În centrul orașului e piața Suhe-Bator, dominată de marea statuie a acestui iubit conducător al poporului mongol, făuritorul Revoluției... În jurul pieții se află mărețe clădiri, printre care se reliefează edificiul Președinției Consiliului de Miniștri, a Comitetului Central al Partidului Popular Revoluționar Mongol și cea a Teatrului de Stat. În largă piață se află tribuna oficială. Pe ziduri, pe case și chiar pe dealurile înconjurătoare, pretutindeni flutură steaguri roșii, albesc lozinci festive, inspirate din munca și lupta poporului mongol: «Trăiască a XXX-a aniversare» sau «Trăiască marele conducător al popoarelor, tovarășul Stalin». Uriașe portrete ale genialului Stalin, însoțite de ale conducătorului Partidului Revoluționar și al poporului mongol, Mareșalul Cioibalsan, străjuiesc piața sau apar în geamurile viu luminate ale clădirilor. E o atmosferă sărbătorească, plină de viață și de bucurie, sărbătoare a vieții libere.

Calea spre fericire

Ce înseamnă de fapt aniversarea Revoluției Populare pentru poporul mongol?

Până în anul 1921, când a avut loc revoluția, «arații» —șerbi lipsiți de cele mai elementare drepturi— trăiau în condiții medievale de completă înapoiere. Ei îndurau deopotrivă jugul propriilor lor feudali, cât și al hrăpăreților capitaliști, care încercau să transforme Mongolia într-o colonie, sursă de profituri și câștiguri grase, fără mari eforturi.

Revoluția din Mongolia, condusă de Partidul Popular Revoluționar Mongol în frunte cu Suhe-Bator și Cioibalsan, a dat posibilitate poporului mongol să scuture acest jug și să se desvolte liber, sărind peste stadiul atât de greu și chinuitor al desvoltării capitaliste.

Acest lucru însă a fost posibil numai în urma Marii Revoluții din Octombrie și a spr jinului continuu și neprecupețit acordat Mongoliei de către Uniunea Sovietică.

«Revoluția populară mongolă este copilul Marii Revoluții Socialiste din Octombrie» — spunea tovarășul Tendenbal, primul secretar al Partidului Popular Revoluționar în raportul său la Adunarea festivă din 10 Iulie 1951. «Toate succesele în desvoltarea politică, economică și culturală a Republicii Populare Mongole, poporul nostru le datorește Marelui Octombrie, ajutorului neprecupețit și frățesc al marelui popor sovietic, atenției și grijei părintești a genialilor conducători ai muncitorilor, Lenin și Stalin».

Mongolia dinainte de revoluție era una din cele mai înapoiate țări din Asia. Principalele bogății ale țării se aflau aproape în întregime în mâinile

feudalilor, clerici și mireni. Cele mai bune pășuni pe care pășteau imense turme de vite aparțineau mănăst.rilor și aristocraților. Astfel, în timp ce în medie, fiecărei curți senioriale îi reveneau 2370 capete de vite, iar fiecărei mănăstiri câte 4285 vite, masa poporului muncitor trăia într'o nemaipomenită mizerie, într'o înfometare sistematică și permanentă, era măcinată de cele mai îngrozitoare boli (ciumă, holeră, etc.) și trebuia să plătească uriașe dări în bani sau natură. În întreaga țară exista o singură școală—pentru copiii dregătorilor—și apărea un singur ziar, cu un tiraj extrem de scăzut. De altfel nici nu prea avea cine citi acest ziar, căci numai 1,7% din locuitori știau carte, iar aceștia erau reprezentanți ai clasei feudale stăpânitoare. Literatura și arta națională erau înăbușite de literatura și arta religioasă cu conținut idealist și anti-rațional, propovăduite de călugării budiști (lama), pentru a menține jugul feudal asupra poporului. Crâncenă era și exploatarea poporului de către negustorii capitaliști, veniți în Mongolia să jefuiască avuțiile ei naționale.

Dar poporul mongol, în urma împrejurărilor istorice ale Revoluției din Octombrie, s'a ridicat vitejește împotriva tuturor asupritorilor săi. Revoluția mongolă a fost opera clasei araților (țărănimea). Dar revoluția din 1921 din Mongolia, unde nu exista proletariet, nu ar fi putut avea succes, dacă nu ar fi fost condusă de clasa cea mai avansată, de proletariet. Ori acest rol, în Mongolia, l-a avut proletariatul rus, care a întins o mână de ajutor frățesc poporului mongol.

În 1920, în Mongolia năvăliseră hoardele japoneze și rămășițele gărzilor albe alungate din Rusia de către ostașii lui Lenin și Stalin. Exploatarea și teroarea atingeau formele cele mai crâncene. Dar iată că și peste meleagurile Mongoliei a fâșnit scânteia din focul marelui Octombrie. Revoluția chemă pe robi la luptă pentru cauza lor.

Suhe-Bator și Cioibalsan au ridicat steagul desrobirii.

În bătăliile grele contra militaristilor japonezi și a bandelor contrarevoluționare, ostașii revoluționari obțin primele succese. Dar dușmanii aduc noi forțe. Atunci Suhe-Bator cere ajutor țării lui Lenin și Stalin. Credincioși tradițiilor revoluționare, ostașii roșii vin în ajutorul eroicului popor mongol și sdrobesc pe intervenționiștii streini. La 8-11 Iulie 1921, Suhe-Bator proclamă independența țării.

Dar Revoluția Populară Mongolă se petrecea în condiții deosebite. Țara trebuia să treacă dela un regim feudal la altă orânduire socială, superioară. Care trebuia să fie aceea nouă orânduire? Capitalismul sau socialismul? Și aici, în problemele complexe ale dezvoltării istorico-sociale, Mongolia nouă a primit ajutorul extrem de prețios al marilor genii ale proletarietului mondial—Lenin și Stalin. Marii corifei ai științei marx-st-leniniste au indicat căile de trecere directă la socialism. Pentru aceasta, a fost elaborat un program de luptă pe etape.

Să desființeze privilegiile, se reorganizează justiția, urmărindu-se întărirea cuceririlor, adâncirea Revoluției, scuturarea completă a jugului economic și politic.

Toate victoriile sunt obținute în condițiile unor lupte grele și foarte ascutite.

Dușmanii ajung cu mârșăvia până acolo că-lucid pe Suhe-Bator. Atunci Cioibalsan ia în mână steagul și, în fruntea Partidului Revoluționar Popular Mongol, îl duce mai departe. În 1924 se desființază monarhia constituțională și întreaga putere e transmisă în mâna poporului.

Apoi... Republica Populară... frontul reconstrucției... ajutorul Uniunii Sovietice...

Azi, după 30 de ani, fața Mongoliei este cu totul și cu totul alta... Iată, foștii serbi la feudali și mănăstiri își trimit copiii la școli și în centrele industriale... Cei peste un milion două sute de mii de oameni, strâns uniți în jurul Partidului Popular Revoluționar Mongol, luptă azi pentru a duce mai departe cuceririle revoluției. Minerul, de pildă, lucrează în condiții optime de muncă. Minele sunt mecanizate, au crațere și bande rulante, lumină electrică și automate... Minerul studiază știința cea mai înaintată a muncii subterane, știe carte și chiar cu alfabetul nou, folosit de 87% din populație, s'a familiarizat. Are asistență medicală, copiii urmează școala tehnică, în fiecare săptămână merge cu familia la teatrul de stat și la cinematograful; concediul și-l petrece în stațiuni de odihnă. Da, pentru o asemenea viață, e o datorie să lupți!

Sub conducerea partidului său revoluționar popular și cu ajutorul continuu al poporului sovietic în decursul celor 30 de ani, poporul mongol a înregistrat aceste mari succese în înlăturarea înapoierii sale de veacuri, în desvoltarea sa economică și culturală. Clasa feudală a fost cu desăvârșire lichidată în 1939 și începând în special de atunci, țara a pășit cu pași hotărâți pe calea dezvoltării socialiste. Transformări uriașe, radicale, în toate domeniile: economic, politic, cultural, etc., au făcut ca fizionomia ei socială să se schimbe cu desăvârșire.

Bogăția principală a araților muncitori o constituie vitele, al căror număr a crescut în timpul puterii populare de două ori și jumătate. Pentru preîntâmpinarea distrugerii vitelor, decimate de diferite boli, s'a creat o însemnată industrie biochimică, s'a dezvoltat rețeaua de instituții veterinare, s'au mecanizat mijloacele de preparare a hranei vitelor cu ajutorul stațiilor de mașini de cosit, semănat, etc. În același timp s'au pus bazele muncii în cele 140 gospodării colective, creindu-se paralel întovășiri de producție ale araților...

Revoluția din 1921 a adus totodată o revoluție culturală. În întreaga țară s'au creat numeroase școli elementare, medii, profesionale în care învață 70.000 de elevi. S'au creat Institutul Pedagogic, Universitatea de Stat și Școala superioară de Partid.

Școala superioară de Partid a fost înființată în 1924. Durata cursurilor este în total de cinci ani, și anume: doi ani sunt pregătitori și trei ani de bază. Universitatea a luat ființă în 1942. În cursul acestui an—1951— vor învăța în această instituție de învățământ superior 1300 studenți. Acum apar în limba mongolă 27 ziare și 16 reviste. În țară există numeroase ansambluri artistice muzicale și teatrale de amatori, afară de cele de stat sau ale Armatei. Există o producție cinematografică și cadre de actori, regisori, etc.

Însă unul din succesele cele mai însemnate dobândite de poporul mongol în anii de după revoluție, îl constituie creerea și dezvoltarea industriei sale naționale. Mai înainte nu exista în Mongolia nici o fabrică sau întreprindere productivă. În 1931 s'a construit prima fabrică mecanică și o turnătorie. În 1934 a fost pus în exploatare un mare combinat industrial, care produce obiecte de piele, de lână, etc., și care poartă numele marelui Cioibalsan. Apoi s'a construit uzina electrică a Ulan-Bator-ului și s'au mecanizat minele de cărbuni « Nalaiha » din apropierea capitalei. S'a construit prima linie ferată din Mongolia care unește Ulan-Bator-ul cu restul lumii. În timpul

războiului s'a construit un mare combinat de prelucrare a cărnii. În acelaș timp numărul muncitorilor a crescut dela 13.000 în 1940 la 60.000 în 1947. În g neral, producția totală a întregii industrii a crescut între anii 1940 și 1950 de 2,6 ori.

Această desvoltare industrială a făcut posibilă independența economică a Mongoliei față de diferite alte țări capitaliste. Paralel a crescut conștiința socialistă a muncitorilor, care depun toate eforturile pentru a depăși normele fixate în cadrul planului cincinal. Astfel, deputații Marelui Hural Național (Adunare Națională a Republicii Populare Mongole) Gangain Puntag-Endon, muncitor la combinatul industrial și Eria, miner la minele « Nalaiha », au îndeplinit în acești primi trei ani ai cincinalului unul, 10 norme anuale și celălalt, 9 norme anuale. Numeroase exemple asemănătoare se întâlnesc și la celelalte întreprinderi.

« Arta, podoaba cea mai frumoasă »...

Poporul mongol, conștient de toate aceste succese, a sărbătorit cu entuziasm aniversarea revoluției, care, sub conducerea Partidului Popular Revoluționar — l-a condus la o viață liberă și înfloritoare. Un loc important în cadrul acestor serbări l-a ocupat arta, despre care oamenii simpli mongoli spun că e « podoaba cea mai frumoasă ».

Am avut prilejul să asistăm la câteva manifestări artistice. Intre altele, am asistat la Teatrul de Stat la un spectacol de muzică, dansuri și balet și la reprezentarea unei opere mongole, compusă și pusă în scenă în cinstea celei de a XXX-a aniversare a revoluției. Spectacolul a dovedit gustul artistic desvoltat, simplitatea și dragostea fierbinte, nemărginită, cu care artistul mongol interpretează arta. Aceasta s'a putut vedea atât în timpul executării corurilor, cât și a diverselor dansuri de masă sau executate de soliști.

Intreaga scenă era dominată de un singur și imens motiv național mongol, conturat în centrul unei pânze de un galben strălucitor. Pe acest decor se reliefa puternic execuțanții, în costumele lor naționale, viu colorate. Orchestra folosește instrumentele naționale. Astfel, în loc de viorile I și II sunt niște instrumente speciale denumite « ocier », cu cutia de rezonanță foarte mică în raport cu lungimea coardelor, și apoi un fel de mandoline ovale, denumite « șcianze », la care cântă numai fetele. Am văzut apoi instrumentul cel mai iubit de poporul mongol, numit « moren-hur », care este un fel de vioară cu două coarde de păr de cal, având la capăt sculptat un cap de cal. Există o legendă, care arată dragostea poporului mongol pentru armăsarul viguros al stepei de care se leagă povestea apariției acestui instrument. Se vorbește despre vestitul cal câștigător a numeroase întreceri, « Djonon-Hara », adică Corbul-Rege. Când acesta a murit, stăpânul său îndurerat și-a făcut o vioară pe care a încununat-o cu capul mândru al « Corbului-Rege » sculptat dintr'un lemn prețios, a întins pe cutia viorii pielea fină a calului, pentru ca să simtă, ca și cum ar fi vie, fiecare tresărire a arcușului și a pus două fire din coada calului în chip de coarde. Legenda spune mai departe, că deaceea și astăzi sunetele « moren-hur »-ului provoacă atâta încântare fiecăruia dintre ascultători (care sunt deobicei și buni călăreți)!

Motive vechi, instrumente tradiționale, se îmbină totuși cu teme noi, actuale! Astfel, pe scenă se execută un cântec mimic al unor crescători de vite, aflați în întrecere socialistă, sau un cântec despre calea ferată care leagă

Ulan-Batorul cu restul lumii. Extrem de originale, pline de specific național mongol sunt dansurile executate de ansamblul de balet al Teatrului de Stat. A impresionat puternic asistența, dansul național «tabun», executat de un grup de șase dansatori, apoi un dans «torgut», bazat numai pe mișcarea umerilor și a mâinilor, numeroase dansuri din Asia Centrală, caracterizate prin mișcări foarte bruște, subliniate de sunetele unor clopoței. Se mai execută și un dans vechi, «erențeg», cu costume adecuate în alb și negru, cum se bănuiește că purtau în vechime femeile căsătorite.

Aceeași îmbinare între teme vechi populare și realitățile actuale ale vieții poporului mongol, s'a putut vedea și în spectacolul de operă, a cărui premieră a avut loc în cinstea celei de-a XXX-a aniversări a Revoluției mongole, opera «Calea spre fericire» de Damdin Șurun, după libretul poezilor Cimit și Oidub. Acest tânăr și talentat compozitor mongol este în același timp și prim-dirijorul Operei de Stat.

Intr'adevăr, nu se putea un titlu mai grăitor pentru uriașa desvoltare economică-politică și culturală pe care poporul mongol a înregistrat-o în ultimii 30 de ani. Drumul spre o viață mai bună, spre fericirea poporului este drumul indicat de marele exemplu al Uniunii Sovietice, drumul spre socialism.

Marele «Nadom» Național

Un moment de sărbătoare pe acest drum îl constituie «Nadom-ul», cea mai impresionantă manifestare a bucuriei poporului cu prilejul aniversării Revoluției.

«Nadom»-ul, sărbătoarea națională a cărei origină se pierde în negura vremurilor, este un fel de paradă a sporturilor și se compune din 3 jocuri: luptele, tragerea cu arcul și alergările de cai, sporturile preferate ale poporului mongol.

Cronicele vechi și epopeile eroice populare arată admirația poporului pentru dârzenia și bărbăția fiilor săi și pentru iuțeala și rezistența cailor de stepă.

Deobicei, înainte vreme, nadom-ul se organiza în cinstea unui mare eveniment din viața poporului. Dela sfârșitul secolului al XIX-lea, Nadom-ul a început să fie organizat în fiecare an. Învingătorii la Nadom, luptătorii, trăgătorii sau cei mai iuți cai participanți la alergări, căpătau titluri de cinste și premii, fiind slăviți în toate colțurile țării.

Feudalii însă căutau să folosească aceste serbări iubite ale poporului pentru preamărirea căpeteniei statelor, care era în același timp și capul bisericii. De aceea dădeau acestor manifestări o strălucire feudală din care ritul religios nu lipsea.

Numai cei de viță nobilă aveau dreptul să fie învingători. Inșă nu rare au fost cazurile când după pronunțarea hotărârii oficiale, un simplu arat dădea de pământ în mod foarte puțin mistic pe «neînvingul» nobil.

Regulile acestor jocuri au fost stabilite și menținute de o tradiție de veacuri. Deasemenea, costumele speciale pentru fiecare gen de joc, precum și cuvintele de slavă și titlurile învingătorilor s'au păstrat neatinse.

La 11 Iulie 1922 a avut loc în Mongolia sărbătorirea primei aniversări a Revoluției populare. Bucuria cu care întreg poporul a sărbătorit această aniversare s'a manifestat în Nadom-ul care a avut loc atunci pentru prima

oară într'un loc ales de însuși Suhe-Bator, în împrejurimile Ulan-Batorului. Pe două stadioane mari s'au desfășurat și tragerile la țintă. La acest Nadom au participat și soldați ai Armatei Populare Mongole, iar însuși Suhe-Bator s'a manifestat ca un admirabil călăreț. De atunci Nadomul este sărbătorit în cinstea Revoluției în fiecare an în același loc și în aceleași condiții. Festivitățile durează câteva zile pentru că numeroși sunt delegații din fiecare cătun, din fiecare colț îndepărtat al Mongoliei. Astfel anul acesta, la Nadom-ul închinat celei de-a treizecea aniversări a revoluției, pe lângă trăgători și alergători, au participat 1024 luptători.

Lupta tradițională mongolă necesită multă forță, agilitate și măiestrie. Covorul verde al terenului, unde au loc luptele, este înconjurat de mulțimea compactă și pestriță a spectatorilor. Fiecare luptător are pe lângă el un ajutor (secund), care urmărește atent mișcarea și desfășurarea luptei între cei doi adversari. În toiul luptei el îl ajută pe luptător cu sfaturi și îi susține interesele în fața arbitrilor, în caz de controversă.

Înainte de începerea luptei, are loc parada de prezentare a luptătorilor. Sute și sute de oameni în costume speciale înaintează cu mișcări specifice ale brațelor, ce amintesc sborul vulturului, pe pajiștea verde. Juriul desemnează pe primii adversari. Începând dela turul al treilea, luptătorii cu titlul mai mare își pot alege singuri adversarii. Atunci secundantul provoacă la luptă, în numele respectivului luptător, pe adversarul din aripa stângă.

Și iată: cu acelaș pas săltăreț ca la parada de deschidere, pășesc cei doi adversari. Au ajuns unul în fața celuilalt și, cât ai clipi din ochi, se cuprind în brațele lor vânjoase. Trunchiul le este mult aplecat înainte, ochii ațintiți, mușchii se încordează puternic. Întreaga ființă e atentă să surprindă și să prevină atacurile adversarului. Uneori lupta se termină foarte repede; alteori, dacă adversarii sunt de forțe egale, lupta se prelungește. Învins este considerat cel care este trântit la pământ sau care atinge pământul cu genunchii. Învingătorul se apropie câțiva pași de public și se înclină, apoi se înapoiază, îl trece pe adversarul învins pe sub braț, în semn de împăcare și, în sfârșit, se îndreaptă spre locul unde va primi daruri.

Și în felul acesta luptele continuă. După turul al cincilea rămân cei mai puternici luptători, care își dispută titlurile de cinste. Astfel, învingătorilor din tururile cinci și șase li se conferă titlul de «vulturi», celor din tururile 7—9, titlul de «elefanți», iar învingătorilor din tururile 10—11, titlul de «leu». «Leul», ocupă și primul loc în întrecere, căpătând denumirea de «tiran al întregului popor».

Pe terenul de alături au loc între timp tragerile cu arcul. E un spectacol tot atât de pitoresc ca și primul. La o distanță de 75 m. se află ținta. Întrecerea cuprinde trei ture, fiecare trăgător având dreptul la 20 de lovituri. Vreo 10 arbitri se așează în dreptul țintei și intonează un cântec vechi, «uhai», prin care se deschide întrecerea.

Arcașul, în halatul său național viu colorat, ridică arcul frumos împodobit, fixează săgeata, ocheste atent și, fără grabă, începe să tragă coarda arcului, pentru ca apoi să sloboade săgeata spre țintă. Atunci arbitrii ridică mâinile și intonează un cântec de laudă. Dacă nu nimerește ținta, arbitrii indică distanța ce lipsește până la țintă. Iese învingător acela care are numărul cel mai mare de lovituri reușite din totalul de 20. El capătă denumirea de «merghen» și se bucură de mare cinste în fața întregului popor.

La muzeul din Leningrad al Academiei de științe a URSS, se păstrează o piatră cu o inscripție săpată, care poartă denumirea de « Esunki ». Ea datează din prima jumătate a secolului XIII, de pe vremea lui Gingis-Han și relatează despre « merghenul Esunki », care a nimerit ținta de fiecare dată când a tras, dela o distanță de aproape 500 m. (335 aldane mongole). Dar mai înainte încă, pe vremea dinastiei chineze Tan, în sec. VI-IX, mongolii organizau astfel de întreceri de tragere la țintă.

Astăzi tragerea la țintă, deși nu mai este necesară în viața de toate zilele, așa cum era în trecut, constituie o îndeletnicire foarte dragă întregului popor. Chiar și copiii de 8—12 ani iau parte la întreceri. De obicei la închiderea competițiilor iau parte și mareșalul Cioibalsan și președintele prezidiului Marelui Hural, Bunațende, buni țintași și mari amatori ai acestui sport.

Însfârșit, ultimul din cele trei jocuri ale complexului Nadom-ului îl constituie alergările de cai. Calul este cel mai iubit și mai popular animal al mongolilor. În toate epocile naționale este preamărit neprețuitul ajutor dat de acest prieten al mongolului. Arații își pregătesc cu grijă caii pentru Nadom, supunându-i la un regim anumit de hrană și antrenament. Numărul cailor care iau parte la întrecere este foarte mare. Anul acesta au participat 2500 cai.

În ziua întrecerii, călăreții — băeți și fete între 7 și 12 ani — sunt îmbrăcați în costume multicolore și poartă pe cap bonete cu diferite semne distinctive: fluturi (pentru a arăta că stăpânul calului este ușor ca un fluture), păsări în sbor (indicând iuțeala calului), etc. etc. Odată ajunși într-o vale ascunsă între două coline, călăreții fac o întoarcere dibace și pornesc. La început, grupul de călăreți aleargă compact: vreo patru sute de pete colorate se mișcă repede în valea înverzită, lăsând în urmă un nor subțire de praf. Dar iată că după primul suiș al unei coline, unii cai rămân în urmă. Căii sunt înfierbântați, aproape că nici nu mai este nevoie să fie mânați.

Nici nu-ți dai seama că întrecerea s'a terminat când vezi că primul câștigător este un copilandru de șapte ani! El înaintează țănoș împreună cu următorii patru câștigători, însoțiți de arbitri, care-i plimbă în jurul stadionului, pentru a-i arăta mulțimii. Iar apoi, pentru fiecare din cei cinci cai câștigători se intonează un cântec de laudă.

Marele Nadom tradițional este însă întregit acum cu alte aspecte sărbătorești, de pildă expoziții. Alături de stadioane se profilează pavilioanele felurite și pitoresc ornamentate, în care sunt înfățișate succesele obținute de poporul mongol în perioada dintre ultimul Nadom și cel de acum. E o creștere entuziastă, un ritm pe care numai un popor liber îl poate impune vieții. Oamenii reprezentați pe panourile de expoziție doar în cifre, furnicau pe străzi, cântau, dansau... Bucuria unui an de noi victorii strălucea pe chipuri, dela arații cei mai simpli până la conducătorii statului.

Bucuria aceasta a poporului mongol o simțim și noi, clocotind fierbinte în inimi, noi delegații popoarelor prietene. Căci bucuria aceasta era și a noastră. Eram ca niște frați strănși împreună la o sărbătoare a familiei — căci o victorie în îndepărtata Republică Mongolă e o victorie la noi, între constructorii socialismului din țara noastră. Și am putut constata din felul cum eram întrebați, că poporul Mongol cunoaște și urmărește cu dragoste lupta poporului nostru pentru pace și socialism.

Delegația marelui popor sovietic, întruchipa pentru noi acea legătură de luptă revoluționară care plecase din zilele lui Octombrie, străbătuse pământul rotocol, făcuse milioane de oameni fericiți, iar azi, sub geniala conducere

a marelui Stalin, cuprinde din ce în ce mai strâns inima popoarelor într'un uriaș front de luptă împotriva războiului.

În piața din Ulan Bator, plină de lume fremătătoare, în toate părțile republicii pe care le-am vizitat, am simțit cum se încheagă uriaș, de nebiruit, frontul păcii. Și cântecele revoluționare de luptă, cântecele popoarelor din țările eliberate din ghiarele imperialismului, mi-au părut aici parcă izvorînd din piatră și clădite din piatră... Cântam cu toții, Mongoli, Sovietici, Chinezi, Coreeni, Români, sumedenie, ne împleteam glasurile laolaltă fiecare pe limba lui, dar tocmai de aceea, fiecare simțeam că facem parte din uriașa, nebiruita familie a popoarelor luptătoare pentru pace trainică în lume, pentru viață fericită.

TEORIE ȘI CRITICĂ

SORIN ARGHIR

MĂRTURIILE UNEI POETE-CETĂȚEAN *)

În epopeele antice răsună ades chemarea poetului către muza sa. E o chemare simbolică. Poetul simte nevoia să împărtășească celor ce se vor apleca asupra versurilor sale, strigătul său lăuntric. Și, înainte de a cuprinde în stihuri faptele mari ale vieții, el le precede intonând măsurile grave ale invocației.

Muza este fără îndoială o ficțiune artistică. Ea îi oferă artistului posibilitatea de a interveni liric pentru a motiva nașterea noului său rod artistic. Procedul acesta artistic l-au întrebuințat trubadurii și truverii, l-au folosit acânii și rapsozii luptelor de libertate. L-au folosit și poezii noștri. În al său «Cântec despre tovarășul Gh. Gheorghiu-Dej», Mihai Beniuc precede evocarea epică, străbătută de un lirism pasionat a luptelor dela Gri-vița, de o închinare. Asemeni vechilor rapsozi, poetul își închină eroilor, cântecul, dorind ca versurile sale să cuprindă măcar o frântură din măreția luptei pe care aceștia au purtat-o, ducând-o spre victorie.

E drept, poetul nostru nu mai are nevoie de apariția simbolică a muzei. Către popor, marea muză a timpurilor noastre, se îndreaptă chemarea poetului.

Folosită îndeosebi în marile poeme, a căror desfășurare scenică necesită pregătirea prin prolog, invocația rămâne folosită în chip realist, valabilă și pentru orice specie poetică.

*) Veronica Porumbacu: *Mărturii*, S.P.L.A., 1951.

Uneori volumele de poezii lirice sunt precedate de câteva stihuri care încearcă să cuprindă semnificația poeziilor ce vor urma, să le limpezească rostul. Este un procedeu, care, în mare măsură, îndeplinește aceeași funcție ca și invocația.

*Să nu uiți bucurii și nici restriți,
când ai în față marmora înaltă.
Tu sculptor ești prin anii socialiști,
și versul fie-ți cea mai bună daltă!*

Versurile acestea cuprinse în poezia «Dedicație», aparțin Veronicăi Porumbacu. Ele deschid ultimul ei volum — «Mărturii» — putând sluji ca un motto întregii sale creații literare.

Poeta nu a uitat nici «bucurii și nici restriți». În concertul poeziei sale, se întâlnesc și accente de luminoasă bucurie și tonalități grave oglindind «restrițiile» lumii vechi. Niciodată însă acestea nu au sfârșit într'un vaet tânguios, ci au culminat cu strigătul plin de puterea pe care ți-o dă certitudinea în victorie:

*Dar știu precum afară-i ziuă:
noi răsărim și ei apun.
Victoria n'or stăvili-o
cum ziua n'o abați din drum.*

Obiectivele pe care poeta și le propune în a sa «Dedicație» s'au împlinit artistic în câmpurile tematice pe care a rodit versul Veronicăi Porumbacu. Registrul tematic al volumului de versuri este vast.

El cuprinde aspecte ale vieții noi din țara noastră, evocări ale trecutului de luptă și suferință, însemnări de drum din Țara Socialismului și pasionate luări de poziție în lupta împotriva imperialiștilor, a dușmanilor vieții.

...Bucurii și restriști.

Tematica constituie un factor esențial, cheazăuind valoarea operei de artă. La Veronica Porumbacu, adevărul acesta este confirmat din plin. În contact nemijlocit cu marile probleme ale vieții noastre, Veronica Porumbacu a crescut, armele sale poetice s'au perfecționat, iar lărgirea orizontului poetei s'a făcut simțită și prin lărgirea orizontului tematic.

Constituind un factor de bază, tema în sine însă nu asigură succesul operei de artă. Factorul determinant îl constituie modul în care este servită tema, felul în care este concretizată artistic. Aceasta, în înțelesul cuprinderii în opera literară numai a acelor fapte care pot reda adevărul vieții, care conțin semnificația epocii. Realizarea artistică a materialului tematic, este condiționată de metodă. În cazul scriitorilor noștri, ea este condiționată de metoda de creație a realismului socialist, la care nu se poate ajunge fără o însușire deplină, armonioasă, a concepției despre lume și viață a clasei muncitoare. În chip implicit deci, orice viciu de metodă decurge dintr'un viciu de concepție. Este necesară din această pricină urmărirea, nu numai a traectoriei tematice, dar mai ales a chipului în care această traectorie a fost transmisă artistic. La Veronica Porumbacu, ca de altfel la orice scriitor, aceasta constituie problema de bază.

Lirica Veronicăi Porumbacu se impune prin efortul — de cele mai multe ori încununat de succes — de selectare a faptului concret al vieții, care să cuprindă miezul realității. În legătură directă cu aceasta se află și tendința de conturare a trăsăturilor omului nou, elementul cel mai înaintat al acestei realități. Aceste trăsături, împletite cu perspectiva revoluționară a viitorului, precum și orientarea spre marile teme ale realității socialiste,

constitue de fapt esența metodei realismului socialist. Măsura în care aceste trăsături se manifestă, este și măsura aplicării « metodei noi în artă ». Efortul plasării pe pozițiile metodei noi este evident în toate sectoarele tematice pe care le atacă poeta.



Poeta este în primul rând un om care crește sub cerul senin al patriei noastre, — o poetă-cetățean.

*Și dac'oi pune pe hârtie
ce vom lucra în timp de-un an,
abia atunci în ce voi scrie
voi fi poeta cetățean.*

Deaceia ea va cânta peisagiul nou al vieții noastre, treptele pe care poporul nostru urcă spre culmile însoțite ale socialismului, surprinzând unele momente care-i cuprind semnificația. Așa sunt acelea care constituie materialul faptic al poeziei: « Răspunderi noi », « Casa de naștere » și « Mărturiile lui Octombrie »: alegerea de candidați pentru Sfaturile Populare, construirea unei case de naștere și un aspect din procesul de electrificare al satelor noastre. Trei momente de viață. Trei fragmente din noua noastră realitate. Ele închid semnificații adânci ale vremurilor noastre. Faptul concret care stă la baza realizării artistice, nu este unul din acele multe care se pierd în matca largă prin care-și croește drum fluviul vieții.

În « Răspunderi noi » un asemenea fapt îl constituie alegerea de candidați pentru Sfaturile Populare. Nararea, lipsită de orice artificii stilistice, a ședinței în care se propun candidații, este colorată de o ușoară notă humoristică, proprie poeziei Veronicăi Porumbacu:

*Cu'nvățătorul ce m'atinge
pe umăr, azi clipind șiret,
am nimerit odată-o minge
în geamul școlii din Mecet.*

*Iar doctorul (n'aș vrea să cadă
nici unul dintre noi la pat !)
dar azi e dispensar pe stradă
și toții știu: el l-a înjghebat.*

Aspectul esenţial îl constituie însă sentimentul de răspundere pe care-l are poeta aleasă şi ea candidată:

*Şi dac'am vrut să-mi fie cântul,
ca iedera de voi legat,
pot eu în Sfat purta cuvântul,
de mă alegeţi candidat?*

Noul candidat — tânăra poetă — iese din şedinţă. Ea priveşte acum cu alţi ochi peisagiul cunoscut al cartierului. Pe umerii săi simte apăsând noi şi grele răspunderi.

Frumuseţea imaginii artistice decurge din dezvoltarea bogăţiei sufleteşti a omului nou. O cută sufletească o desvăluie şi materialul de viaţă al poeziei «Casa de naştere». Această cută se desvăluie în condiţii tipice pentru transformările care au revoluţionat viaţa noastră.

Un fapt simplu în aparenţă. Intr'o gospodărie agricolă colectivă, se construieşte o casă de naştere. Femeile, aceleaşi care înainte cu ani îşi aduseseră pe lume copii pe câmpul pustiit de vânt şi ploaie, ajută la ridicarea zidurilor viitorului lăcaş de naştere. Prin simpla surprindere a acestui moment, poeta a izbutit să evidenţieze şi un aspect al noilor condiţii de viaţă — grija pentru mamă şi vlăstarul ei — şi atitudinea omului nou faţă de muncă.

Interesant este procedeul artistic folosit în «Mărturiile lui Octombrie». Poezii noastre au cântat Revoluţia din Octombrie. De multe ori ei au cântat-o însă în chip abstract, într'o manieră generalizantă.

Versurile Veronicăi Porumbacu constituie o pildă elocventă pentru felul în care poate fi celebrată liric Marea Revoluţie Socialistă. Poeta narează un fapt... Pe poteci de pădure, lungi şiruri de căruţaşi coboară trunchiuri de copac. E o noapte biciuită de vânt şi totuşi căruşaşi nu se opresc din drum. Spre ziua, în satul lor, aceste trunchiuri de copac vor fi împănate în pământ, iar pe ele se vor încolăci lungi fire aducătoare de lumină. Aici se opreşte un timp descrierea plastică, colorată emotiv, a poetei. Intervine eroul liric, scriitorul. El comentează faptul de viaţă

fără a-l sufoca. Insuşi acesta reclamă intervenţia lirică:

*Ca trunchiul lui bătrân să fie azi
cu altele asemeni, împănate
pe uliţă; — ca umerii de brazi
să poarte-acum luminile în sate
ce nu sunt însemnate în atlas —*

*Intâi a trebuit, cu mâini voinice,
ca Revoluţia să-şi taie vad,
şi Lenin cu nădejde să ridice
chemarea la asalt în Petrograd...*

Frumuseţea poeziei rezidă în aceea că izbuteşte să comunice cetitorului, prin mijloace artistice, folosind un moment concret al vieţii noastre, importanţa Marii Revoluţii pentru această viaţă. În aceasta constă aici măiestria artistică, «arta de a reda marele adevăr al vieţii»: în puterea de sugere a lui Octombrie Roşu, adus viu şi fierbinte în existenţa noastră.

*De aceea, şi'ntr'un sat uitat de vreme,
înălţi brazi cu becurile vii,
sunt arcuri de triumf slăvind pe Lenin,
şi-aceleiaş Octombre, mărturii.*

Din această pricină este greşită poziţia pe care o adoptă Eugen Luca în cronica literară publicată în «Contemporanul» (Nr. 270 — 8 Decembrie 1951) atunci când socoteşte «Mărturiile lui Octombrie» ca o poezie semnificativă pentru încercarea poetei de a da «putere de generalizare unor fapte fără semnificaţie deosebită». Cronicarul bagatelizează în chip neprincipial faptele poetice. Cităm: «un ţăran transportă nişte buşteni». Aşa prezentat, faptul de viaţă, fără îndoială că el este nesemnificativ. Poeta l-a plasat însă pe anumite coordonate, în anumite condiţii, care-i schimbă radical conţinutul. Transportau oare aceiaşi ţărani înainte vreme trunchiuri de copac pentru electrificarea satului lor? Fără îndoială că nu.

Această falsă combativitate este cu atât mai greşită cu cât ea repre-

zintă unicul licăr critic din cronica suscitată. Deaceea, cu toate că cronicarul face o serie de observații valabile, izbucind, în general, să sublinieze valoarea poeziilor cuprinse în «Mărturii», cronica este apologetică.

Semnificativ pentru cele trei poezii citate, — cele mai valoroase din ciclul care cântă viața oamenilor din țara noastră — este faptul că poeta, înfățișând faptul de viață, intervine ades pentru a-l comenta liric, tinzând astfel a-i mări amplitudinea. Este un mijloc artistic, care, atunci când materialul poetic cuprinde ceea ce este esențial în realitate, duce la o realizare valabilă. Și astfel se întâmplă în majoritatea poeziilor Veronicăi Porumbacu. Există însă și pericolul «eșuării», atunci când faptul fiind minor, nesemnificativ, nu poate conduce la constituirea imaginii tipice.

Pe linia evidențierii momentelor concrete ale vieții, a mers poeta și în poezia de evocare a trecutului sumbru, de suferință și lupte duse de comuniști în vremi de restriște. Tinzând a imprima pe pânza vremii lor figurile eroice ale luptătorilor comuniști, poeta a ajuns la unele realizări valoroase.

Evocând momente din trecut, Veronica Porumbacu a izbutit să înfățișeze figuri ale oamenilor înaintași, scoțându-le în evidență în special o trăsătură specifică.

În primul plan se situează poezia «Tovarășa». Poeta își propune să oglindească artistic chipul tovarăsei Ana. Pentru aceasta ea alege un crâmpel de viață, semnificativ pentru căldura sufletească a vajnicei conducătoare comuniste.

Tabloul zugrăvit de poetă este impresionant. Cadrul îl constituie o seară ploioasă de Octombrie. Într-o casă veche, prin care ploaia pătrunde din plin, are loc o ședință conspirativă. Ședința este condusă de tovarășa Ana. În curte, sub ploaia puternică, gazda priveghează. În casă, trei participanți la ședință și:

*Aveau un martor; jos într-o copaie,
nepoata gazdei, surzând bălaie.*

*Femeia se-aplecă ușor spre fată,
lăși odihni privirea încordată
și spuse-acoperind-o cu-o velină
«De mică, și ia parte la ședință».*

Poeta a accentuat asupra acestui moment. Ea a înțeles că:

*dacă i s'ar scrie lungul drum,
nici tomuri groase nu i l-ar cuprinde!*

De aceea a căutat să sublinieze un aspect al fizionomiei sufletești a eroinei — căldura sa umană. Este semnificativă pentru Veronica Porumbacu alegerea acestui aspect. El este cel mai propriu sensibilității poetei. Din figura eroinei, poeta a ales ceea ce se potrivea pentru specificul liricii sale.

Frumusețea imaginii este sporită și de prezentarea conducătorului politic pe care-l așteaptă treburi importante, al cărui timp este prețios și care-și găsește totuși răgaz să se aplece duios asupra copilului din leagăn. Este simbolul dragostei pe care Partidul și conducătorii săi o poartă vlăstarelor viitorului. Iar gazda conspirativă care priveghează în stradă, sub rafalele de ploaie, este imaginea minunată a poporului făcând strajă în jurul conducătorilor săi.

Figura comunistului se află și în centrul poeziei «Cheia Văii». Aceea care a fost supranumită astfel, este o nevastă de miner, văduvă după masacrele ce au urmat grevelor din Valea Jiului, om de legătură între întemnițatii din Valea Jiului și mișcarea muncitorească din regiune. Supranumită din această pricină «Cheia Văii». Biografia aceasta scurtă, dar dolidă de fapte, este schițată în versuri abrupte, nervoase:

*«E cheia Văii». Sub pădure sta.
Tovarășii veneau tîlîi la ea.*

*Știa un drum spre oameni și spre munți;
cum să te bați, să taci și să înfrunți.*

Frumusețea poemului nu decurge din întrebuintarea figurilor stilistice. Ele lipsesc de altfel. Folosite ar fi încetăținit chipul luptătoarei comuniste. Forța ar-

tistică își are aici origina în găsirea celor mai semnificative momente de viață pentru a plămădi chipul comunistului. Turnarea lor în versuri sacadate, abrupte, cuprinse în distih, a isvorit dintr'o necesitate de conținut. Distihul a apărut în această poezie ca cel mai propriu procedeu poetic. El concentrează un moment de viață, iar pauza sugerează distanța temporală ce-l desparte de cel următor. În acest chip, fiecare distih exprimând o idee, sintetizează un fapt. Sacadarea, proprie distihului, mărește tensiunea poeziei, accentuând dramatismul situațiilor.

*Nevastă de miner. Și mai târziu
o văduvă ca altele, la Jiu,*

*când greva ca un viscol îndrăjit
tot părul într'o noapte i-a albit.*

*Un fiu la ocnă. Ii ducea bucată
din truda grea a palmelor crăpate.*

*De-acolo aducea în vale'n schimb
încrederea în noul anotimp.*

Dar dacă viața de luptă a eroinei este sugerată în accente emoționante, a doua parte a biografiei acesteia, candidatura pentru Sfatul Popular, este săracă artistică, pentru că locul faptelor îl iau afirmațiile:

*Bătrâna e vestită'n Valea ei;
Femeile-o cunosc muncind cât trei.*

*Nu-i club, nu-i dispensar, să nu cunoască
și mâna-i priceput gospodărească.*

Acestea izbutesc cu atât mai puțin să emoționeze și să convingă, cu cât este vorba de o privire din afară a eroului, în înțelesul că se vorbește despre manifestările sale exterioare. În acest caz, fără existența faptului, comentariul este găunos, lipsit de sevă. Numai în astfel de cazuri însă; de cele mai multe ori comentariul poetei întregeste faptul de viață,

îl completează armonios. Așa se întâmplă în «Casetă». E o casetă simplă, lucrată în închisoare de un deținut comunist. În ea mama lui păstrează scrisorile trimise din temniță, cu rânduri ascunzând îndărătul lor suferințele îndurate și luptele purtate de comuniști. În aceeași casetă sunt rânduie azi scrisorile aceluiaș fiu, student la Harcov:

*E-o casă de miner. Ia bine seama:
sub ea'n adânc se sapă la cărbuni.
Și'ntr'o casetă rânduiește mama
În două teancuri scrise, două lumi.*

Aci comentariul poetului nu este de prisos. Faptele cuprinse în poezie, închid sâmburele adevărului vieții noastre. Iar intervenția lirică, care lărgeste aria faptului, îl amplifică, îl nuanțează, constituie un fapt poetic de calitate superioară.

Uneori însă comentariul liric, mai ales atunci când materialul faptic este insuficient, înăbușe faptele vieții, miezul concret al poeziei. Așa se întâmplă în «Cântecul Craiovei», poezie reușită totuși în ansamblul ei. Scrisă în vers popular, poezia vrea, prin evocarea procesului dela Craiova, înscenat de regimul burghezo-moșieresc tovarășului Gheorghe Gheorghiu-Dej și celorlalți luptători dela Grivița, să dea imaginea conducătorului partidului nostru. Deasemeni, să sublinieze transformările intervenite în viața bătrânei cetăți a Banilor, după triumful cauzei celor odinioară judecați între zidurile ei. În afara răspunsurilor date de tovarășul Dej la proces, prima parte a poeziei este dominată de un lirism care nu crește totdeauna pe faptele vieții și din această pricină opacizează eroii și întâmplările.

Este evident în special manierismul comparațiilor, repetiția lor, nedictate de necesitățile acțiunii. În ultimă analiză aceasta duce la batere pe loc.

Există în marile balade populare astfel de repetiții. Acolo ele cresc însă pe faptele vieții. În «Cântecul Craiovei» ele în-

cearcă să suplinească lipsa materiei epice,
pe care o oferă viața:

Poți să'mprejmuiești
și să despărțești
 codrul,
 de frunză.
 firul
de pânză,
 vadul,
de Jii,
 muma,
 de fii,
 noaptea
de stele,
cu'n gard de nuiete?

Deși ți e geamănă,
a lui Dej nu-i seamănă,
cum nu seamănă
 părâul
 cu marea,
 Martie,
 cu vara
Fereastră
cu zarea!

că nu țărnuiești
și nu despărțești
 firul,
 de pânză,
 codrul
de frunză,
 noaptea,
de stele,
cu'n gard de nuiete.

Și cum vezi
 în părâu
 marea
 în Martie
 vara,
și'n fereastră
 zarea,
și Dej și-o zări
floare de pe Jii,
fața ta schimbată . . .

Sunt imagini meșteșugite care, dacă
s'ar fi desvoltat pe baza puternică a epi-
cului, ar fi fost de un lirism autentic.

Așa cum apar însă în poem, dau impresia
manierismului. El își are origina în în-
cercarea de a ascunde lipsa materialului
de viață.

Deasemeni ține de comentariul liric,
analogia care se face între haiduci și
tovarășul Gheorghiu-Dej, analogie greșită
dela bază. Această analogie constituie,
într-o măsură, coloana vertebrală a primei
părți. Semnificativ și interesant este că
poeta reușește în acest poem atunci când,
părăsind panta lirismului neîmpietit cu
epicul, merge pe drumul materialului
concret al vieții, culegându-i elementele
esențiale. Este impresionant din acest
motiv tabloul șuvoiului de martori sosiți
din toate colțurile țării:

Foaie și-o lalea,
în Craiova mea,
iacă vin și vin
oamenii pe trin.
Cine i-a ales,
Cine i-a trimes
la Gheorghiu-Dej,
martori la proces?
Mecanici din Iași,
acari din Arpaș,
și pe câte știu
ferari din Sibiu,
fochiști mai bătrâni,
hârșiți la stăpâni,
cu rane pe mâini,
și mai tinerei
abia cu tulei,
cu pumnii de stei,
din atelier,
la drumul de fier,
dela Grivița,
până'n Craiova,
și țărani cărunți,
cu nouri pe frunți
fără încălțări,
ar drepti în spinări?

Deasemeni drumul tovarășului Gheor-
ghiu-Dej spre închisoare, în timpul nopții,
este descris cu o remarcabilă putere ar-
tistică. Apare evidentă dorința poetei de a
integra chipul tovarășului Gheorghiu-Dej
în atmosfera baladelor poporului.

Sesizând momente tipice, poeta le-a transmis în chip artistic. Cu aceeaşi putere artistică sunt redată răspunsurile tovarăşului Gheorghiu-Dej:

— « *Ăsta nu-i proces !*

.....
*Locul l-aşi schimbat,
 rându-aşi răsturnat,
 că pe bănci n'a stat
 cine-i vinovat,
 cine-a împuşcat,
 cine s'a scâldat
 până'n brâu în sânge
 şi tot nu-i ajunge.*
*. . . Chiar dacă-aşi vedea
 pe deasupra mea
 laţul
 atârânănd
 legănat
 de vânt,
 tot nu m aş opri
 şi tot aş grăi:
 « Curând o să staţi
 voi ca vinovaţi,
 c'avem azi în luptă
 ură şi mai cruntă
 şi puteri mai multe,
 putere frunţase,
 în oraş de strajă,
 ce n'o vor abate
 nici tunuri şi-armate,
 nici grele lăcate,
 nici sentinţe date ! »*

Valoarea poeziei este sporită de cea de a doua parte. Aici poeta a izbutit să descopere ceea ce putea da conţinut comentariului liric şi anume: existenţa în Craiova procesului ceferiştilor, a fabricii Electro-putere, creată din iniţiativa tovarăşului Gheorghiu-Dej. Legătura dintre trecutul de luptă şi realizările de azi dă adâncime acestui fragment din poem. Poeta imaginează darul Craiovei noi, pentru cel care odinioară a fost judecat între zidurile bătrânei cetăţi. Darul acesta îl constituie activitatea creatoare, neobosită, a muncitorilor fabricii. Trebuie spus însă că aceste elemente de viaţă nu sunt suficient

exploatate şi din această cauză suferă şi realizarea lor artistică.

Prezenţa în cadrul aceluiaş poem a elementelor de un lirism autentic, indică poetei calea pe care trebuie s'o urmeze. Pe această cale a mers îndeosebi atunci când şi-a scris poemele antiimperialiste. Nota personală a poetei s'a reliefat mai ales în acest cadru tematic. Aici lirismul Veronicăi Porumbacu s'a putut desfăşura din plin.

Se poate spune, fără rezervă, că în ciclul acestor poeme Veronica Porumbacu a atins o treaptă superioară a propriei sale creaţii. O trăsătură dominantă a acestei trepte o constituie vigoarea poemelor.

Această vigoare o întâlnim în poemele scrise cu prilejul largii campanii desfăşurate de opinia publică mondială pentru eliberarea lui Nazim Hikmet şi apoi după eliberarea acestuia. Veronica Porumbacu a închinat marelui poet ture trei din poemele sale. Fiecare din ele poartă o pecete originală, procedeul artistic fiind diferit. Distanţa aceasta o determină însăşi condiţiile care au prilejuit naşterea poemelor.

« Mai tare e Nazim Hikmet » a fost concepută în arşiţa zilelor în care oamenii cinstiţi din lumea întreagă îşi uniseră glasurile pentru a obţine eliberarea marelui cântăreţ al libertăţii. Poemul respiră credinţa că, îndărătul zăbrelelor, marele poet al Turciei luptătoare este mai puternic decât sbirii săi. Ideia aceasta este sugerată prin imaginea poetului întemniţat de mai bine de un deceniu, dar al cărui vers colindă viu în ţara sa:

*Ei sunt cei liberi. El ocnaş .
 de doisprezece ani în Brusa.
 Dar în Turcia nu-i oraş,
 Nu-i sat, nu-i om în care nu s'a*

*închis în inimi ca'n sipet
 un cânt ce scapără'n amnare,
 un vers al vremii viitoare,
 din închisoarea lui Hikmet.*

Poeta folosește procedeul împletirii versurilor sale cu acelea ale lui Nazim Hikmet. Puternic este și efectul artistic pe care îl produce perspectiva deschisă de poetă... În versul lui Nazim Hikmet, zbirii săi văd mânia popoarelor strivindu-i, își văd sfârșitul de care nu-i va putea scăpa nici o putere din lume.

Accentele poeziei devin atunci meta-lice:

*Dar când le-ajunge printre turnuri
poemul lui Nazim Hikmet,*

*hangêru-l simt deasupra lor,
și asvârliți se văd în ceață
în Brusa, 'n umede închisori
și văd pornind Turcia toată,*

*popoarele ce vin și vin
din fiecare colț de zare,
să pedepsească, să doboare
pe strămbii juzzi ai lui Nazim.*

Este evidentă transformarea care se petrece în mijloacele artistice ale poetei. În general, versurile Veronicăi Porumbacu sunt caracterizate prin căldura umană, prin duiosia colorată de humor. Acest element impune și mijloace poetice specifice. La poetă, aceasta nu constituie însă un șablon în care îmbracă orice temă. Procedeele artistice se transformă în direct raport cu conținutul poeziei. Din această pricină «Mai tare e Nazim Hikmet», se distinge printr-o duritate de expresie care nu s'ar fi putut bănui la poeta ce cânta înainte cu câțiva ani «Visle Babei Dochia».

În gama de sentimente pe care urmărește să le trezească poezia Veronicăi Porumbacu, «Mai tare e Nazim Hikmet» ocupă un loc bine definit. Sentimentul care se desprinde este acela al urii împotriva «strâmbilor juzzi» ai lui Nazim. E drept, toate poemle antiimperialiste scrise de Veronica Porumbacu, sunt străbătute de ură; fiecare din ele însă trezește în afară de aceasta o notă emotivă specifică. În «Noua Șeherezadă», ura se împletește

cu dragostea duioasă pentru acea nouă Șeherezadă, bătrâna mamă a întemnițatului comunist Jusuf.

Ei i-a întipărit în minte Jusuf versurile nescrise ale bardului turc. Și ea le-a purtat pe întinsul țării, până când sbirii i-au smuls limba care repetase versurile lui Nazim:

*...Dar o pândiră 'n drum iscoade,
și-o judecă trușă, un bei.
Și-acestei noi șeherezade
ți smulse limba — frații mei!*

Faptul de viață este în acest poem emoționant, prin el însuși. Poeta intervine totuși. Ea lărgște albia sentimentului, adâncind semnificația momentului de viață.

*Ea aruncase-o piatră... Unde,
de ce prundiș s'or fi lovit
neliniștile-adânci din unde,
pe care mama le-a trezit?*

Și în această poezie este folosit procedeul împletirii versurilor poetei cu stihurile lui Nazim. În felul acesta intervine un nou personaj. Prezența lui este cu atât mai izbutită cu cât el nu participă direct la desfășurarea acțiunii, ci prin intermediul poetei noastre. Și totuși, alături de figura bătrânei mame, simbol al poporului turc, imaginea poetului întemnițat este aceea care se conturează:

*Azi cânturi aspre 'n noul grai
Nazim închișilor le spune:*

*«Tu, țara vechii mele Asii,
vei vrea și astăzi să m'ascuți?
Covorul tău e de mătase,
dar noi umblăm pe stânci desculți».*

*«Flămânzi de peste munți și ape,
e timpul luptei! Sus, pe cai.
Oriunde ne simțim aproape,
La Marmara și în Chitai!».*

*Şi versurile-amarei lire
în temniţi le rostea Nazim,
să le brodeze 'n amintire
Iusuf ocnaşul, pe-un chilim.*

Impresionant este îndeosebi finalul. În accente de melopee, poeta transfigurează chipul bătrânei mamă. Ea se înalţă într-o lumină orbitoare, pornind să cuture ȧra, asemeni unei noi ȧhe-rezade. Alături de ea, întovărăşind-o şi conducându-i paşii, dăinuind fără moarte, cântarea poetului pe care ea a purtat-o:

*În urmă-i a rămas pe stradă,
în porturi, peste înălţimi
cu veşnicia de zăpădă,
chemarea nouă-a lui Nazim.*

*Căci dintre ziduri şi hotare
şi străji cu sutele în porţi,
pornise 'n larg, nemuritoare,
o altă mie şi-una nopţi.*

După emoţia pe care o trezesc aceste două poeme, sentimentul pe care-l provoacă « Sosirea », — poezie scrisă cu prilejul eliberării lui Nazim şi a sosirii lui în ȧra noastră, — nu mai are aceeaşi intensitate. În primele două poeme, realitatea care germina faptul de viaţă era aceea a ȧrilor înrobite de imperia-lişti. Poeta trebuia să dea glas revoltei. În cel de al treilea poem, sentimentul dominant trebuia să fie bucuria oamenilor muncii din ȧra noastră, atunci când întâmpină pe rapsodul eliberat. Poeta nu a izbutit pe deplin să exprime acest sentiment. Din această pricină, în « Sosirea » există şi versuri plate, declamatorii.

*. Te ştim,
şi eu aveam un fiu închis, Nazim,
de-acia cari ȧi-au fost judecători.
E mort demult. Şi pentru el, azi, frate,
noi ne-am luptat să fii în libertate.*

Fără faptele vieţii, lirismul nu poate exista. Dece nu există el în această poezie? Pentrucă imaginea tipică a celor ce-l întâmpină pe Nazim (un mecanic, un ȧran şi o bătrână mamă), nu poate fi construită fără existenţa faptelor particulare care pun în lumină semnificaţia acestor eroi. Ori, acestea lipsesc din poezie fiind înlocuite cu simboluri ale faptelor de viaţă.

Poezia Veronicăi Porumbacu este caracterizată în general de un lirism autentic, care este durat pe materialul concret al realităţii, crescând din acesta. Când merge pe acest drum, poeta reuşeşte. Reuşeşte şi în unele versuri ale poeziei « Sosirea » :

*Iar eu ȧi spun: mai aprigă în mers,
voi crede în puterea poeziei.
Când tu erai în temniţă — în vers
am vrut să cânt mânia ȧrii mele;
şi cântecul, mărunţ în simfonie,
te-a scos şi el, Nazim, dintre zăbrele.*

Bucuria poetei, care, după ce a cerut în versurile sale eliberarea marelui ei confrate îşi vede dorinţa împlinită, este un sentiment autentic şi emoţionant datorită acestei autenticităţi. Faptul de viaţă cuprinde aci baza frumosului.

Pe linia evidenţierii momentelor de viaţă cuprinzând grăuntele esenţialului, se află şi cunoscuta poezie « An-Son-Hi », poezie distinsă cu premiul Festivalului Mondial al Tineretului şi Studenţilor. An-Son-Hi este o tânără coreeană. Poeta a întâlnit-o la Budapesta, la Festivalul Mondial al tineretului. Atunci, pe scenă, An-Son-Hi interpreta un dans al ȧrii sale. Faptul pare mărunţ. În realitate el cuprinde o sămânţă care poate rodi. Poeta a înţeles aceasta. Ea a amplificat liric materialul oferit de viaţă, legând dansul tinerei An-Son-Hi de războiul care pustia ȧra celei ce unduia pe scenă. Aria a continuat să fie lărgită, prin împletirea destinului fetei coreene cu frământările şi succesele oamenilor din ȧra noastră. Poezia este încoronată de certitudinea biruinţei poporului

coreean, pe care îl simbolizează în chip emoționant An-Son-Hi:

*Da, An-Son-Hi, e ziua plății !
Poporul ți-i de jug sătul.
Curând, un dans al libertății
te văd jucându-l în Seul !*

O interesantă problemă se poate pune pe marginea acestei poezii. Faptul de viață, dacă-l izolăm de coordonatele sale firești, este minor. O tânără fată dansează. Dar această tânără fată este coreeană; toți cei dragi ei au fost omorâți de cotropitorii americani. Privind dansul ei, gândul spectatorului se îndreaptă spre «țara dimineților liniștite», acolo unde poporul coreean luptă eroic pentru libertate. Și poeta reușește să insuflă ură împotriva cotropitorilor, solidaritate cu poporul coreean.

Certitudinea victoriei străbate ca un bogat filon de aur și poezia «Lorelei». Poeta cântă vechea stâncă de care este legată legenda eroinei lui Heine. Stânca aceasta este minată de trupele americane pentru a provoca inundații în cazul unui război. Intr-o incursiune eroică, minele sunt scoase de un grup al «Tineretului liber german» din Vest.

Faptele nu sunt expuse separat în poezie. Ele se împletesc cu comentariul poetei, se desprind din acesta:

*Iși lovește surd de maluri
apa, inima ei grea.*

*Stânca prăvălită 'n valuri
un zăgaz ar ridica,*

*și bătrânul Rin în spume
revărsat, ar trebui
peste maluri să sugrume
și orașe, și copii,*

*să scufunde 'n valuri dese,
coama 'naltelor păduri:
un potop, cum nu fusese
nici în vechile scripturi !*

Veronica Porumbacu a știut să găsească mijloacele cele mai proprii pentru a servi tema. Versul cantabil, izbutind să suge-

reze atmosfera poeziei lui Heine, dăinuia în prima parte, în care motivul dominant îl constituia evocarea legendei. Versul devine aspru, sacadat, atunci când, părăsind linia de evocare a tradiției, poeta se face ecoul avertismentului pe care poporul german îl dă vremelnicilor săi asupritori.

Un capitol al «mărturiilor» îl constituie «Carnetul de drum prin Uniunea Sovietică». În el poeta înregistrează ceea ce i s'a părut mai puternic, mai impresionant din cele văzute și trăite în timpul călătoriei făcute în Țara Socialismului. Trăsăturile caracteristice liricii Veronicăi Porumbacu, se fac și aici simțite. Poeta observă un fapt, l consemnează și-l comentează liric. Pe această linie trebuiesc subliniate îndeosebi «Pe punte», «Față în față» și «Politică de Stat».

«Pe punte» își trage valoarea din legătura pe care o face între vasul, simbol al Revoluției, și problemele fierbinți ale vieții noastre.

Pe puntea istoricului vas «Aurora», se află delegata română, președintă de gospodărie agricolă colectivă. Atunci când răsunaseră primele salve ale «Aurorei», ea era un mic copil, trăind într-o casă de moți flămânzi. Este sugerată astfel în chip subtil legătura dintre cotitura petrecută în viața țărăncii muncitoare din Apuseni și lumea nouă pe care au vestit-o salvele «Aurorei». Datorită acestor legături, poeta a isbit să contureze imaginea tipică a vieții unui om nou.

Omul acesta nu va putea să uite niciodată că a fost oaspetele vasului, de unde, înainte cu mai bine de trei decenii, «prin lumea veche, fumegândă, de-aici porni întâiul semn». Pe puntea acestui vas, președinta gospodăriei colective din Apuseni a înțeles mai puternic învățătura care se desprinde din istoria eroică a Marii Revoluții:

*Să știi să-ți aperi pacea casei
și grâul nesfârșit din lan,
foșnirea ierbii mătăsoase
și viitorii voștri ani.*

*Și, ca soldat ce nu se pleacă,
să stai de veghe, să răspunzi !
Căci nu-ți iubești copiii, dacă
vrăjmașii nu-i urăști de-ajuns !*

*Să știi că și de tine, iată,
atârnă soarta lumii azi.
Fii demnă, dar, c'ai fost odată
un oaspe al acestui vas !*

Omul nou se înalță și în poezia « Față în față ». Aici el este reprezentat de Nerastan, fostă roabă din Georgia, fiică și nepoată de rob. Azi ea este profesoară la Universitatea din Tbilisi. În destinul ei citești destinația unui popor întreg:

*Ca Nerastan sunt sute de surori,
le aurește soarele obrazul,
și 'n fața lor, eu cred c'adeseori
își scoate cușma albă, Caucazul.*

Un astfel de om nu putea să crească decât pe pământul sovietic, să fie rodul educației socialiste. În « Politică de Stat », poeta surprinde un interesant aspect al procesului de plămădire a omului cu inimă largă și cuprinzătoare.

...Într'un colhoz, în clubul copiilor, printre celelalte păpuși, se află și o păpușe neagră. Gândul poetei s'a îndreptat atunci spre țara în care negrii sunt linșăți, unde copiilor li se imbibă odioasa ură de rasă.

Deosebirea dintre cele două lumi, aceea nouă și puternică și cea veche și putredă, a fost sugerată prin prezența păpușii negre în luminosul lăcaș al copiilor.

*...Și-oriunde cresc alături, pe Neva,
în Cuban,
căminul, puiul negru și corul doloșan.
E-o jucărie numai. Ca mâine, lângă ea,
alt schimb al lui Octomvrie în lume va
intra,
viteaz și drept, — cum spune cu-un gest,
prietenos*

*Tamara Moșășvili, o fată din colhoz :
Priviți în jur, tovarăși ! Ia noi, e-ade-
vărat,
și-o jucărie este... « politică de stat ».*

Prin prezentarea aspectelor care pun în valoare elementele cele mai înaintate ale Țării Socialismului, omul sovietic, concepția și mentalitatea sa, Veronica Porumbacu a adus în lirica noastră un mare val de căldură și lirism autentic.

Trebue să subliniem că prin « Carnetul de drum prin Uniunea Sovietică », s'a dăruit literaturii noastre primul ciclu de poeme care cântă Țara Sovietică, oamenii ei și faptele lor. Încordându-și lira pentru a cuprinde în acorduri marile aspecte sovietice, Veronica Porumbacu nu a uitat că este o poetă a țării noastre. Deaceia ea a văzut realitățile sovietice cu ochii unui român. În realizările sovietice poeta a întrezărit modelul pentru munca și lupta noastră, în puterea mării Țări a Socialismului, chezușia drumului nostru creator.



Am subliniat că liricii Veronicăi Porumbacu îi este proprie selectarea momentelor concrete de viață, pe care poeta le lărgește, le dezvoltă prin intervenție lirică. Nu orice fapte însă pot fi supuse unui asemenea procedeu. Există fapte minore, ale căror limite obiective nu pot fi depășite. Ele nu vor putea pune în valoare o temă mare.

Se pot da exemple din poezia Veronicăi Porumbacu în care fapte mărunte, nesemnificative, sunt mărite în chip artificial. Talentul poetei dăruiește acestor fapte o aparentă strălucire formală. Ele nu isbutesc însă să convingă, să impresioneze. Aceasta apare evident și în unele poezii ale « Carnetului de drum prin Uniunea Sovietică ». Poate fi dat astfel exemplul poeziei intitulată « Tovarășei Zinaida ». Intenția poetei a fost să dăltuiască figura vestitei conducătoare a Metroului

din Moscova. Pentru a face aceasta însă, ea a procedat în chip livresc, punând un citat din Pușkin pe buzele eroinei. Fără îndoială că nu prezența citatului creează elementul livresc, ci faptul că acest citat constituie unica trăsătură prin care este redată Zinaida:

*Inaltă, în tunica ei albastră,
sub bolțile de marmori și metal,
ne recita din Pușkin gazda noastră,
pe umeri cu-un însemn de general.*

Pentru zugrăvirea unui chip autentic de om, procedeul acesta este lipsit de putere realistă. Nu numai evocarea — inteligentă de astfel — a marelui poet rus poate dăltui chipul unui om înaintat al zilelor noastre, așa cum este tovarășa Zinaida. Lirismul a pierdut din această pricină din intensitate, neizbutind să emoționeze.

În același chip atribuie poeta semnificații ample unor fapte de mică importanță în poemele «Noaptea», «Spicele lui Miciurin» și «Mama».

«Spicele lui Miciurin» vrea să cânte momentul intrării în gospodăria agricolă colectivă. Este o mare temă putând prilejui o largă și variată gamă afectivă. Temperatura poeziei, care cuprinde această temă, este însă scăzută. Există aici un mijloc care se îndoiește și un secretar care apare doar pentru a pune o întrebare și a se întuneca apoi la față:

*«S'a strâns aici în clasă toată lumea?
întreabă secretarul. Ceas-u-i trei.»
Când numără, chemând țăranii roată
Nu-i nici Tudora, nu-i nici omul ei.*

*De-ai ști cum au venit să se înscrie!
La cererea dintâi au fost fruntași.
Și la iscălitură să 'ntârzie,
— mai știi — din îndoieli de mijloc?*

*Îl vezi pe secretar că se-adumbrește
(Părea că dintr'odată s'a 'noptat).*

Ne aflăm în fața unui procedeu schematic, manifestat nu prin aceea că poeta folosește șabloane desuete, ci prin lipsa de idei care decurge din inexistența materiei epice pe care o oferă viața. Chiar în zugrăvirea mijlocășului șovăelnic poeta ar fi izbutit, dacă, în loc să-i enunțe presupusele șovăeli, l-ar fi privit în complexitatea vieții sale sufletești.

Dacă în «Spicele lui Miciurin» există intenția de a găsi un crâmpel de viață pe care să se desvolte apoi lirismul, în «Noaptea» nu există nici măcar o încercare de acest fel, fie ea cât de palidă. Poezia este un soi de pastel în care poeta zugrăvește lăsarea nopții peste un sat în care se află o gospodărie agricolă colectivă. Locul imaginii artistice care să oglindească frumusețea muncii descătușate, viața oamenilor care îndeplinesc această muncă, îl ia enumerarea seacă, plată, pentru că este lipsită de seva vieții:

*Și numai noi, cât ține satul roată,
Acum pornim la lucru până 'n zori.
Vreo patru merg pe lunca 'nșierbântată
Și jos la baltă eu, lângă motor.*

*Toți trag la vale apa în conductă,
Pe jghiaburi fugărind-o în grădini,*

*Când n'ai să poți ușor, dintre legume,
o varză s'o ridici c' un singur braț
l-aud pe președinte cum ne-o spune
«Dar zdravăn ați știut să irigați»...*

Pe ușa din spate a poeziei pătrunde și secretarul de partid, pentru a dispărea după ce a figurat în două versuri:

*Mai șade poate-o vreme secretarul
pe-o carte (? n.n.) 'n fața lămpii lui
cu gaz.*

Pe o treaptă joasă se află și figura mamei din poezia cu același nume. După

ce poeta trece în revistă fiii bătrânei colectiviste, indicându-le și ocupațiile, trăsăturile cu care ar fi trebuit să dea viață chipului mamei sunt enunțate prin afirmații:

*Când lanul se 'nconvoaie greu de rod,
ea 'ncearcă spicu'n palmă țărănește,
ți pasă și de cel din urmă bob
căci pentru fiii ei îl plămădește.*

.....

*Când intră 'n câmp tractorul cu temei
un bulgăr ia în palma-adânc crăpată,
aici în colectivă-i drumul ei,
din care nu-i putere s'o abată.*

Engels spunea într-o scrisoare către Minna Kauțki că scriitorul nu trebuie să dea gata făcută soluția conflictelor. Scriitorul deci nu trebuie să vorbească sau să acționeze pentru eroii săi. În această poezie Veronica Porumbacu a făcut greșala de care pomenea Engels. În loc ca desfășurarea epică să scoată în relief dragostea bătrânei pentru gospodăria colectivă și pentru rodul bogat, poeta enunță abstract aceste sentimente.

În trei strofe apare dușmanul de clasă. El nu intervine pentrucă desfășurarea logică a poemului o cere, ci pentrucă poeta știe că există lupta de clasă și ca atare trebuie oglindită:

*Când încă-i vede-acum furiș prin ierbi,
ici svonul, colo focul să-l azeze,
ea 'mplântă sapa 'n cuibul lor de șerpi,
cu fii'n rând luptând pe metereze.*

Pe marginea acestei poezii se poate face o constatare valabilă și pentru alte poeme ale Veronicăi Porumbacu. În unele poezii inspirate din realitățile țării noastre, poeta nu a izbutit să înfățișeze cu destulă vigoare aspectele concrete ale luptei de clasă. Deaceia ea nu a izbutit să lovească prin ele puternic în dușmanii construirii socialismului.

S'a obiectat că se poate scrie poezie valabilă și fără reflectarea dușmanului de clasă, că acesta nu există în toate momentele vieții noastre, și că reclamaarea lui constituie un șablon al criticii literare. Bineînțeles că și critica literară are păcatele ei. Unul din cele mai importante îl constituie și lipsa de idei care se vedește uneori în studiile critice. În chip necesar aceasta duce la o serie de canoane care se pun operei de artă, aprecierile putând fi făcute după un formular tip, fără a ține seama de specificul, de originalitatea scriitorului. Este clar însă, că socialismul se construiește în țara noastră în focul unei puternice lupte de clasă.

Înțelegerea acestei legi de dezvoltare a realității noastre sociale, asigură însăși veridicitatea tabloului de viață prezentat de artist și subliniază caracterul ofensiv al construirii socialismului.



De multe ori analiza critică a operei unui scriitor pune un mare semn de întrebare în fața cititorului, care așteaptă un răspuns la problemele sale. Tabloul în alb și negru nu dă contururile omului și operei care se înalță în spatele petelor de umbră și lumină.

Și opera literară poate avea totuși merite și lipsuri, pași înainte și limite ale acestor pași. Importantă este însă realizarea în continuă ascensiune, chiar dacă dezvoltarea ei este încetinită uneori de hotarele vremelnice ale poetului; vremelnice, pentrucă poetul autentic nu poate rămâne la granițele unei etape a drumului său poetic.

Liricii Veronicăi Porumbacu nu i se poate face statistica — merite, lipsuri — și apoi să se formuleze cerințe raportate la dezvoltarea ulterioară a poetei. Ne aflăm în fața unui poet autentic, în plin suș, care înțelege și cuprinde din ce în ce mai adânc bogăția vieții pe care o trăiește din plin. Și precum în fiecare victorie a construirii socialismului se află

sâmburele unui nou triumf, și în ultimul volum de poezii al Veronicăi Porumbacu — o biruință a poeziei noastre — răsună vestea unor noi biruinți.

Deaceea sunt justificate cuvintele pe care le rostește o tânără muncitoare în poezia « Răspunderi noi », exprimând

dragostea poporului pentru poeta care-i cântă urcușul spre « soarele din creștet »:

*E viața noastră 'n versuri, vie,
Ce pare încă dcar un vis,
ea plămădește 'n poezie,
ca sâmburele 'n floare 'nchis.*

N. A. OSTROVSCHI

În 1934, când Nicolai Alexandrovici Ostrovschi dăruia tineretului țării sale marea operă, «Așa s'a călit oțelul», tovarășul Stalin spunea la cel de al 17-lea congres al Partidului Comunist (bolșevic) al Uniunii Sovietice, la «congresul învingătorilor»:

«În această perioadă U.R.S.S. s'a transformat radical, lepădând caracterul ei înăpoiat și medieval. Dintr'o țară agrară, ea a devenit o țară industrială, dintr'o țară cu mică gospodărie țărănească individualistă, ea a devenit o țară cu mare agricultură colectivă mecanizată. Dintr'o țară a întunericului, a analfabetismului și a ignoranței, ea a devenit, mai bine zis devine — o țară a științei de carte și a culturii acoperită cu o rețea întinsă de școli superioare, medii și primare, în care învățământul se predă în limbile naționalităților care trăiesc în U.R.S.S.».

Aceste schimbări au cerut însă nenumărate lupte aprige și grele sacrificii.

Oamenii, care, prin lupta și sacrificiile lor au dobândit aceste victorii, au câștigat o uriașă experiență de viață. Experiența aceasta trebuia transmisă tinerei generații care se ridica în noile condiții ale orânduirii sovietice.

Nicolai Ostrovschi care considera că «lucrul cel mai de seamă, în viață e să fii luptător de prima linie, nu să-ți târăști picioarele în ariergărzi» a fost unul din milioanele de proletari care și-a adus contribuția la victoria Revoluției. La 15 ani, acest vlăstar muncitoresc din Ucraina intră în rândurile Comsomolului

și luptă împotriva intervenționiștilor și a albilor cu arma în mână. Peste 5 ani primește titlul de glorie, titlul de membru al Partidului Comunist (bolșevic) și duce lupta pe frontul economic, lucrând la reorganizarea căilor ferate. În 1923 îl găsim la una din frontierele Uniunii Sovietice, făcând educația politică unui regiment de grăniceri. Mai târziu, fiind paralizat și orb, în urma rănilor primite pe front în luptele pe care le-a dus cu intervenționiștii, acest tânăr întruchipând toate calitățile comsomolistului, nu poate accepta inactivitatea. El caută să-și învingă condiția sa fizică, pentru a slui mai departe idealul revoluționar.

În locul puștii pe care a folosit-o în războiul cu dușmanii clasei muncitoare, va lupta acum împotriva acelorași dușmani, cu condeiul. Pentru că pe el «nu moartea este aceea care să-l sperie, ci viața trăită fără rost». Și Ostrovschi nu poate trăi — decât transmitând tineretului, bogata sa experiență de viață, oferindu-i un admirabil «manual al vieții».

În chinuri atroce, ținut pe patul de suferință, Ostrovschi a scris un roman în care glorifică viața și lupta pentru comunism, învățând tineretul că nu este admisibilă nicio capitulare: «Așa s'a călit oțelul». Depunând eforturi supraomenești, Ostrovschi ne-a dăruit istoria generației sale călitate în lupte grele. Și aceasta, deoarece dincolo de suferințele sale personale, pe Ostrovschi îl anima convingerea puternică că «cel mai minunat lucru pe care-l poate realiza este

de a sluji oamenilor cu toată ființa sa, chiar și după moarte».

Având un pronunțat caracter autobiografic, «Așa s'a călit oțelul» este însă în primul rând o operă literară, în care autorul și-a permis o serie întreagă de libertăți în organizarea materialului. «Romanul meu — mărturisese Ostrovschi — e în primul rând o operă de artă la crearea căreia am folosit dreptul de a recurge la fantezie. Romanul are la bază un considerabil material de fapte reale. Dar în niciun caz nu poate fi socotit drept document. Este un roman și nu o biografie, ca să spunem așa, a comsomolistului Ostrovschi».

Romanul acesta, pentru care guvernul sovietic l-a distins pe Ostrovschi cu Ordinul Lenin, este un adevărat manual al vieții, un ajutor prețios în momentele cele mai grele. Căci Pavel Corceaghin, eroul romanului, a trecut prin cele mai grele încercări posibile și a ieșit totdeauna victorios. Ostrovschi urmărește, fază cu fază, procesul de creștere a acestui erou, transformarea lui dintr'un băceș îndrăzneț și fără experiență, într'un luptător dărz de tip nou, într'un om care nu înțelege să-și trăiască viața decât într'un mod eroic, într'un luptător capabil să-și înfrângă toate slăbiciunile pentru a sluji colectivității.

Cu fiecare capitol, noi dobândim o nouă imagine a lui Corceaghin. Revolta năvalnică, instinctivă, cu caracter anarhic e înfrântă de conștiința revoluționarului înaintat, de disciplina luptătorului care se bazează pe colectiv și se integrează în colectiv.

Procesul acesta e un proces greu, de durată.

Pavel Corceaghin lupta avântat într'unul din regimentele revoluționare. În timpul liber el făcea, fără să-și dea seama de aceasta, educația patriotică a ostașilor. Iubit de tovarășii săi de armă și de comandanți, Pavel Corceaghin era totuși un flăcău, care nu-și putea stăpâni pornirile anarhice nici atunci când era convins că n'are dreptate:

«A doua zi, întorcându-se din recunoaștere, Pavel își legă calul de un copac și se duse la Kramer, care tocmai își băuse ceaiul.

— Ascultă, tovarășe comisar, ce-ai zice despre asta: ași vrea să trec în armata lui Budionai. Ea va avea de dus de acum înainte, lupte aprige. Doar nu s'au adunat alăția pentru o petrecere? Pe când noi, cei de aici, vom tot bate apa în piuă.

Kramer îl privi cu mirare.

— Cum așa, să treci? Ce, pentru tine Armata Roșie este un cinematograf? Ce n-seamnă asta? Dacă vom începe să trecem toți dintr'o unitate într'alta, hazliu vor arăta treburile noastre!

— Nu-i tot una unde lupți? — îl întrerupse Pavel pe Kramer. Aici sau acolo. Doar nu dezertezi în spatele frontului.

Kramer protestă categoric.

— Pentru tine asta nu înseamnă nimic? Și disciplina? Pavel, tu ești în toate așa cum se cuvine, numai că anarhia ți s'a cam cuibărit în suflet. Ce e aia: așa vreau, așa fac? Partidul și Comsomolul se bizue pe o disciplină de fier. Partidul, înainte de toate. Fiecare trebuie să fie nu unde vrea, ci unde este folositor. A refuzat Puzărevski să te mute? Pune punct!

Înaltul și subțirelul Kramer, cu fața lui gălbuie, începu să tușească de emoție. Praful de plumb din tipografie se cuibărise sdravăn în plămânii lui și pe față îi ardea adesea o roșeață bolnăvicioasă.

După ce se liniști Kramer, Pavel spuse încet, dar cu tărie:

— Toate acestea sunt foarte drepte, dar poși să fii sigur că eu tot la Budionai voi trece.

A doua zi, seara, Pavel nu se mai afla printre cei doi din jurul focului».

Corceaghin va lupta apoi în cavaleria lui Budionai, va fi grav rănit în lupte. Va lucra pe urmă în condiții deosebit de grele pe un șantier al tineretului. Frigul, foamea și munca istovitoare îl răpun. După ce se însănătoșește, Pavel va fi trimis la granița cu Polonia, ca organizator și instructor militar al tineretului.

În anii aceștia Pavel a crescut mult. Marile evenimente la care a participat, cărțile pe care le-a citit, au contribuit la transformarea lui într'un luptător hotărît, care știe să-și înfrângă mândria, atunci când cauza i-o cere.

Cât de adânci sunt aceste schimbări, vedem în pasagiul în care ni se prezintă manevrele de toamnă ale unităților teritoriale.

« Când inspecția oficială se termină și batalionul își arată capacitatea lui de a manevra și a se așeza în formație, unul dintre comandanți, cu o față netedă, dar cam puhavă, îl întreabă tăios pe Corceaghin :

— Dece sunteți călare? Comandanții și comisarii militari ai batalioanelor noastre de instrucție premilitară n'au dreptul să aibe cai. Ordon să fie predați toți caii la grajd, iar manevrele să se facă pe jos ».

Corceaghin știa că dacă se va da jos de pe cal, nu va putea participa la manevre. Cu picioarele lui umflate, nu va putea face niciun kilometru. Dar cum s'o spună fercheșului gălăgios, încins cu vreo zece curele și legături?

— « Fără cal, nu pot participa la manevre.

— Dece?

Înțelegând că n'are cum să explice altfel refuzul lui, Corceaghin răspunde cu o voce surdă :

— Am picioarele umflate și nu voi putea umbla și alerga o săptămână. Dar mai întâi, nici nu vă cunosc, tovarășe.

— Sunt șeful de Stat major al regimentului vostru. Asta e una la mână. Îți ordon apoi pentru a doua oară să cobori de pe cal, iar dacă ești invalid, nu sunt eu vinovat că îndeplinești serviciul militar.

Corceaghin se simți ca și cum l-ar fi lovit cu biciul. Trase calul de hățuri, dar mâna puternică a lui Gusev îl reținu. Câteva clipe în suflul lui Pavel se dădu lupta între două sentimente: jignirea suferită și stăpânirea de sine. Dar Pavel Corceaghin nu mai era acum acel ostaș roșu, care putea să treacă ușor dela o unitate la alta. Corceaghin era comisar militar de batalion, iar batalionul se afla în spa-

tele lui. Ce exemplu de disciplină ar fi dat el cu purtarea lui ! El care și-a educat cu atâta răbdare batalionul ! Liberându-și picioarele din șea descălecă, și stăpânindu-și durerea pe care o simțea la încheeturi se îndreptă în spre flancul drept ».

Schimbarea aceasta e adâncă și pregătită cu mare măiestrie literară. Uneori însă, anumite răbufniri amintesc de impulsivitatea băeșăului, care a fugit pe vremuri în armata lui Budionai.

Astfel, când ascultă lăudăroșenia cinică a lui Failo, care, mort beat, povestea într'un cerc de prieteni, metodele pe care le folosește pentru a batjocori și înșela femeile, Pavel, revoltat, își pierde pentru o clipă stăpânirea de sine și se repede cu pumnii la ticălos.

Tot ceea ce se petrece ulterior, dovedește însă că Pavel a știut să învețe și din această greșală și să dobândească sângele rece și calmul unui adevărat conducător bolșevic.

Trebuie insistat asupra faptului că, deși Pavel Corceaghin se află în centrul atenției cetitorului, — autorul raportând toate acțiunile și întâmplările la viața eroului său, pentru a-i reliefa cât mai puternic măreția sufletească, — în carte întâlnim numeroase personaje pozitive, oameni curagioși, care luptă pentru triumful ideilor lui Octombrie și se jertfesc pentru ele, oameni care ar putea ei înșiși constitui figurile centrale ale unor mari creații literare.

Cât de luminos este chipul lui Serioja Bruzjac, flăcăul îndrăzneț care își salvează tovarășii de muncă dela pogromul deslănțuit de fiarele lui Petliura, se înscrie voluntar în Armata Roșie și moare luptând pentru triumful dictaturii proletare ! Eroică este moartea Valjei Bruzjac, sora lui Serioja, care nu divulgă nici un secret anchetatorilor ei sălbateci și, sleită de băătă, se îndreaptă totuși mândră spre spânzurătoare, cântând « Internaționala. » Artiom, Bruzjac și Politovschi sunt muncitori care n'au dobândit încă înțelegerea clară a evenimentelor pe care le trăesc, dar când

simt că trebuie să acționeze într'un anumit fel, nici un pericol nu-i poate face să dea îndărăt.

Bolșevici energici ca Juhrai, primul dascăl al lui Corceaghin, ca activista Rita Ustinovici, ca fostul hamal Pancratov, ca tipograful Mendel, ca Bersenev, ca Taia, aceștia sunt eroii cărții lui Ostrovschi. Ei trăesc puternic în conștiința cititorului, deoarece au fiecare o personalitate proprie, bine conturată.

Faptul că Ostrovschi, centrându-și toată acțiunea în jurul lui Pavel Corceaghin, a reușit totuși să creeze atâția eroi pozitivi, nu este însă numai o dovadă de mare măiestrie literară, ci și o dovadă de adâncă înțelegere politică a evenimentelor pe care le înfățișează. Din construcția romanului se vede că în intenția autorului, Pavel Corceaghin nu trebuia să fie și într'adevăr nici nu este un ins excepțional, ci personificarea unei întregi generații. Ostrovschi a vrut și a reușit să dovedească literar că mlađitele noului sunt numcroase, că morala nouă a cucerit masa însăși. Aceasta însă nu l-a făcut — și în acest sens opera lui oferă o lecție deosebit de prețioasă pentru scriitorii noștri — să alunece pe panta idilismului, să neglijeze acțiunile dușmanului de clasă, sau forța vechilor deprinderi care îi împiedică pe unii să facă pasul hotărîtor.

În cartea lui Ostrovschi întâlnim o întreagă galerie de reprezentanți ai lumii pe care Revoluția din Octombrie a înmormântat-o, dela bestiile petliuriste de tipul lui Golup și Salomăga, până la «rafinatul» denunțător Victor și a odiosului bogătaș Fuchs.

Dar dușmanii aceștia se aflau oarecum pe un plan secundar. Desfășurarea evenimentelor nu e în mâna lor. Semnificativă pentru înțelegerea modului cum a reușit Ostrovschi să prezinte triumful noului, caracterul său de masă, fără să ocolească greutățile, să subaprecieze forțele vechiului, sunt cele două scene de masă pe care autorul le plasează la granița cu Polonia.

Este scena în care ni se prezintă în-căerarea dintre țărani pentru hotare, scenă care ne desvăluie cu o mare forță artistică greutățile cărora avea să le facă față tânăra Putere Sovietică, și scena în care ni se prezintă sărbătorirea lui Octombrie în satele dela graniță — sărbătorire care îl mișcă într'atât pe grănicerul polonez, încât nu se poate stăpâni să nu participe și el la această solemnitate, salutând cu arma la picior pe demonstranți, și strigând din adâncul sufletului: «Trăiască comuna»!

Meetingul în cinstea lui Octombrie, care are loc în satul de graniță, arată că Revoluția i-a făcut totuși pe țărani să privească altfel lucrurile, să gândească într'un mod nou, se întipărește mult mai puternic în mintea cetitorilor și dovedește faptul că toate celelalte greutăți, ținând seama de înapoierea în care au fost ținuți veacuri de-a rândul țărani, vor putea fi învinse.

Pavel Corceaghin este modelul pe care Ostrovschi l-a oferit tinerilor sovietici, tineretului muncitoresc din toate țările. Dacă tinerii educați în societatea capitalistă își descopereau modelul în Rastignac, eroul balzacian, tinerii sovietici și-au aflat un model în Pavel Corceaghin.

Iar deosebirea dintre aceste personalități marchează însăși deosebirea fundamentală între morala burgheză, care se bazează pe principiul «homo homini lupus» (omul este lupul omului) și morala proletară, fundată pe ideea servirii umanismului socialist, a luptei comune pentru progres, a cimentării legăturii sufletești între oameni prin patriotismul socialist.

Chiar dela apariția sa, romanul «Așa s'a călit oțelul» a stârnit entuziasmul maselor de cititori și al scriitorilor progresiști. Vorbind despre această carte, marele scriitor american Howard Fast spunea: «Eu nu cunosc — mă refer la ultima generație — carte scrisă în limba engleză care s'ar putea compara cu «Așa s'a călit oțelul», iar scriitorul englez Jack Lindsay spunea că această carte «ne face să ne mândrim cu titlul de om».

Deși romanul lui Ostrovski a fost tradus până în anul 1949 în 47 limbi și editat în 247 de ediții, cifrele singure nu ne pot da o imagine a înrăuririi pe care el a exercitat-o asupra tineretului.

În fiecare tânăr sovietic trăește azi un Pavel Corceaghin, un Pavel Corceaghin nou, care are de rezolvat probleme noi. Fiecare tânăr sovietic se străduiește să ajungă și chiar să depășească înălțimea morală a lui Pavel Corceaghin. Pavel trăește azi în milioanele de tineri care au luptat pentru distrugerea nazismului și care luptă pentru comunism, pentru pace.

«*Ostașul Kustov* — ne povestesc Bace-lis și Tregub în volumul intitulat «*Fericirea lui Corceaghin*», — *continuă să tragă cu mitraliera în timp ce nemții atacau a cincea oară sectorul său. Kustov a fost rănit de două ori, însă n'a părăsit câmpul de luptă. Mâna stângă ti atârna.*

— *Mai am o mână cu care pot trage* — *spunea Kustov tovarășilor săi. Nicolae Ostrovski a orbit, însă scria.*

Marinarii flotei Mării Negre din unitatea 1.K.O.—65 care au fost bombardati de 30 de avioane nemțești, păstrau cu grijă volumul lui Ostrovski și, astfel ciuruit de schije și pătat de sânge cum era, l-au expediat unui muzeu din Moscova, împreună cu această scrisoare:

«*Așa s'a călit Oțelul*», *este tovarășul în lupte al ostașilor și ofițerilor Armatei Roșii. Cartea este citită în adăposturi și în bordeie. Ea poate fi găsită în ranița soldatului alături de cartușe. Ea ajută pe ostași să fie neclintii. Luptătorii detașamentului de partizani, care operau în spatele frontului inamic, o purtau împreună cu armamentul de primă necesitate.*

Mercsiev, care a avut forța să se întoarcă pe front după ce i se amputaseră picioarele și Alexandru Matrosov, care s'a aruncat în gura mitralierci inamice pentru a ușura trecerea regimentului său, toți «oameni adevărați» care au înfrânt hitlerismul prin jertfe care depășesc înțelegerea burghezului, toți aceștia au fost capabili de astfel de jertfe, fiindcă asemeni lui

Pavel Corceaghin, au fost educați de marele Partid Bolșevic și și-au însușit învățătura marxist-leninistă. Ei sunt frați și fii ai oamenilor lui Ostrovski. Oleg Coșevoi, Zoia Cosmodemianscaia sunt Corceaghinii noii generații tinere, superiori înaintașului lor, tocmai pentru faptul că au trăit în împrejurări necunoscute vechiei generații, pentru că au trăit în condițiile orânduirii socialiste, ale unității moral-politice a întregului popor sovietic.

Și Zina Tusnelobova, care grav rănită ea însăși, a transportat, în plin foc 123 ostași răniți, întrușipează un nou Pavel Corceaghin.

Ostrovski a exercitat o puternică înrăurire asupra scriitorilor care au glorificat vitejia și eroismul oamenilor sovietici. Pentru a crea tipuri veridice izvorite din realitatea vieții sovietice ca Meresiev din «*Povestea unui om adevărat*», Sașa Siverțev, ostașul orbit în războiu, din romanul «*Stegarii*», sau ca eroii din nuvela «*Trei oameni în mantale cenușii*», scriitorii Boris Polevoi, Gonțear și Dobrovolșchi s'au folosit de experiența lui N. Ostrovski.

Și cât de mare este influența pe care Corceaghin a exercitat-o asupra luptătorilor din țările aflate sub dominația capitalismului ne-o arată într'un mod foarte sugestiv Ilya Ehrenburg, în «*Căderea Parisului*». Eroul său, comunistul Michaut, scrie înflăcărata sa chemare la luptă împotriva fascismului pe o masă pe care se află volumul lui Ostrovski: «*Așa s'a călit Oțelul*»!

Spiritul abnegației în lupta pentru doborârea dușmanului de clasă, este strâns legat de spiritul unei noi atitudini față de muncă, considerată o chestiune de onoare, de glorie și eroism. Datorită acestei noi atitudini față de muncă, s'au putut ridica uriașele hidrocentrale de la Nipru, uzinele din Magnitogorsk, s'au putut reda agriculturii o suprafață arabilă egală cu întreaga suprafață arabilă a țării noastre, cu un cuvânt, s'a putut construi socialismul și precede la edificarea societății comuniste.

Ca scriitor partinic, ca «inginer» conștient de «suflete omenești», Ostrovschi și-a dat contribuția sa și în această direcție. El i-a ajutat pe tinerii generației sale, pe muncitorii maturi de azi ai Uniunii, să înțeleagă mai adânc măreția efortului constructiv, să se pătrundă de însemnătatea acestui efort, să traducă în fapte învățămintele lui Lenin și Stalin, lozincile Partidului.

În roman există un pasagiu care ni-l prezintă pe Pavel Corceaghin, inițiind întreceri socialiste pe șantierul unde se construia o cale ferată în cele mai grele condiții și într-o luptă înverșunată împotriva bandiților de codru; acest pasagiu le-a vorbit direct și i-a îmbărbătat pe eroicii muncitori sovietici care montau în plin viscol, în stepele Siberiei, uzinele evacuate din regiunile temporar ocupate de naziști. Pavel Corceaghin care — după expresia lui Romain Rolland — nu are timp să regrete nimic, i-a însuflețit, a fost alături de minerii ce reclădeau viața în Dombasul distrus. Și nu e deloc întâmplător faptul că astăzi, în numeroase uzine din Moscova și Leningrad, din Kiev și Riga, din nenumăratele colhozuri frunțase din Ucraina și Cuban, echipele de șoc ale tineretului se mândresc cu titlul glorios de echipe ale lui Pavel Corceaghin. La Tahia Taș — unde s'a înălțat un zăgaz enorm pentru ca apele fluviului Amu-Daria să se îndrepte spre canalul Turkmen — cei mai buni comsomoliști au primit din partea muzeului Ostrovschi, ca răsplată a muncii lor eroice, un exemplar rar al romanului «Așa s'a călit Oțelul».

La noi în țară burghezia a încercat prin toate mijloacele să oprească tipărirea cărții. În 1937 cenzura burghezo-moșierească a mers până acolo încât a dat ordin de a se sparge zațurile pregătite pentru tipărire. Aceasta n'a împiedicat însă pătrunderea cărții, n'a împiedicat difuzarea prin mijloace ilegale a edițiilor în limbi străine, n'a împiedicat, însărsit, ca volumul să exercite o puternică influență în rândurile luptătorilor

revoluționari. Există pagini din lupta ilegală a partidului, care desvăluie ajutorul puternic pe care cartea aceasta l-a adus comuniștilor aruncați în închisorile burghezo-moșierești: la Doftana, la Târgu-Ocna, în lagărul dela Târgu-Jiu comuniștii închiși își transmiteau prin viu grai unul altuia povestea dătătoare de curaj a vieții lui Pavel Corceaghin. În închisoarea dela Târgu-Ocna, deținuții politici comuniști bolnavi de tuberculoză, în urma condițiilor neomenești în care fuseseră aruncați de către administrația închisorilor, găseau însă sprijin moral pentru a înfrânge suferințele grele fizice, citind felul în care Pavel Corceaghin își înfrânsese la rândul său boala. Zeci de pagini s'ar putea scrie despre istoria pătrunderii acestei cărți la Doftana, unde cu tot regimul celular, cu toate inspecțiile minuțioase și samavolnice ale sbirilor, cu toate perchezițiile, cartea lui Ostrovschi era cunoscută aproape pe de rost de toți comuniștii încarcerati acolo. Intr'adevăr, nici o percheziție, nici o inspecție nu ar fi putut descoperi în celulele închisorii vre-un exemplar al cărții; cuvintele ei se imprimaseră cu pecete de foc în inima și mintea luptătorilor.

Ostrovschi era pe deplin conștient de importanța cărții sale, atunci când îi numea pe primii constructori ai Magnitogorscului, Dneprogheșului — «Noua generație de Corceaghini».

Ostrovschi i-a ajutat pe cei infirmi să-și înfrângă infirmitatea, să dobândească victorii asupra lor înșile, victorii de o măreție unică, i-a întărit pe cei slabi și i-a ținut dârzi pe cei tari.

Dacă Olga Skorohodova, surdo-mută și oarbă din naștere a putut, în pofida infirmităților ei fizice, să urmeze cursurile unui institut de învățământ superior și să scrie o carte de un interes științific deosebit, — care e în același timp un prețios ajutor pentru tovarășii ei de suferință («Cum percep eu lumea»), — aceasta o datorește stilului de viață al societății sovietice, exemplului lui Ostrovschi,

Ostrovski nu numai că și-a putut birui infirmitatea, dar a reușit să-i învețe pe toți că în «*Țara Sovietică chiar noaptea cea mai neagră poate deveni o dimineață însorită*». I-a învățat pe toți care au o tragedie personală, că această tragedie trebuie «*să dispară în fața bucuriei nemăsurate pe care o ai că și cu mâinile tale, poți cărămizi pentru ridicarea celei mai minunate clădiri, care se cheamă Socialismul*».

Ostrovski a creat în literatură tipul bolșevicului, al luptătorului ce nu cunoaște piedică pe care să n'o treacă, consimțind la orice sacrificiu fiindcă are clară în minte măreția țelului căruia îi servește, are clară în minte grandioasa perspectivă a umanității comuniste de mâine.

Dragostea nețărmurită pentru Patria socialistă, pentru munca creatoare, principalitatea neclintită, ura înverșunată împotriva dușmanului de clasă, dăruirea de sine în folosul colectivității — acestea sunt trăsăturile caracteristice ale eroilor lui Ostrovski, bolșevici făuriți în zilele mărețe ale Revoluției, în anii crânceni ai războiului civil, în lupta pentru nimicirea ultimelor rămășițe exploatare și în anii glorioși ai construirii Socialismului.

Oglindind în operele sale oamenii noi care s'au născut sub semnul Marii Revoluții Socialiste, Ostrovski ne-a prezentat o serie de eroi ce îmbină — cum arată I. V. Stalin — elanul revoluționar rus cu spiritul practic, oameni care au orizont larg, dar nu neglijează chestiunile, în aparență numai lipsite de importanță. Și în felul acesta, a făcut cu adevărat operă revoluționară. Ostrovski a fost un mare «inginer de suflete».

După cum perspectivele deschise de Marea Revoluție din Octombrie nu se limitează la întinsul teritoriilor Uniunii Sovietice, tot așa și influența personajilor create de Ostrovski, nu s'a exercitat numai asupra tineretului sovietic.

Eroii lui Ostrovski sunt un model pe care tineretul muncitoresc din lumea întreagă se străduiește să-l atingă.

Ostrovski arată și astăzi milioanele de oameni tineri și maturi care suferă în țările capitaliste, «*să meargă numai înainte, numai pe linia focului, numai prin greutăți spre victorie*». Și existența acestor sute de milioane mobilizate și îndrumate de partidele comuniste și muncitorești care, atât în lumea socialistă cât și în lagărul capitalist, află în pilda lui Corceaghin cum să lupte, constituie cheazășia cea mai sigură că planurile imperialiștilor americani și englezi, ale odioaselor lor slugi de teapa social-democraților și titoiștilor vor fi zădărnice, că pacea și fericirea vor birui pe tot globul pământesc.

C. Simonov a exprimat — atât de puternic — influența operei lui Ostrovski, în aceste două strofe:

*Imi pare că iar se ridică 'n avânt
Imi pare că gura lui aspră 'ncleștată
E gata să strige un ultim cuvânt!*

*Un ultim cuvânt de mânie — Înainte!
Cum iei o potcovă găsită pe jos,
O iei ca să-ți poarte noroc și-o ții minte.
E aspru cuvântul. Cuvântu-i voios
Și-i singurul care e drept. — Înainte!*

Cărui fapt i-a datorat Ostrovski forța sa de a crea un erou pozitiv, care a exercitat și continuă să exercite o influență atât de largă și de profundă? În primul rând — și în această direcție exemplul său e deosebit de grăitor — faptului că Ostrovski a fost cu adevărat un scriitor partinic, un scriitor care voia să servească interesele clasei muncitoare cu toate forțele sale creatoare. El știa că tinerețului trebuie să i se ofere un model, un îndreptar de viață și de aceea era însuflețit «*numai de o singură dorință — aceea de a crea chipul unui luptător tânăr care să fie un model pentru tineret*». «Este — scria el — o chestiune de onoare pentru scriitorii sovietici de a crea figura unui tânăr revoluționar al epocii noastre». «Trebuie să educăm în tineret — spunea el cu alt prilej — conștiința că un singur luptător chiar, găsindu-se într-o situație

care s'ar părea că este fără ieşire, poate cauza duşmanului o mare pagubă, dacă găseşte în inimă destulă bărbăţie»... «Trebuie să însuflă curajul şi hotărârea de a lupta până la ultima posibilitate. Vreau să demonstrez această teză». Şi a demonstrat-o strălucit, tocmai, şi în primul rând, fiindcă era pătruns de conştiinţa necesităţii muncii pe care o depunea.

Ostrovski a reuşit să creeze tipul eroului Corceaghin, fiindcă el însuşi era un erou, fiindcă el se situa la aceeaşi înălţime morală ca şi eroul său, fiindcă între Ostrovski - omul şi Ostrovski - scriitorul nu exista nici o deosebire.

«Scriitorul — spunea el — nu trebuie să înveţe numai prin cuvânt, ci prin toată viaţa şi atitudinea sa».

Ostrovski a reuşit apoi să închege chipul luminos al lui Pavel Corceaghin, fiindcă a cunoscut profund viaţa pe care a înfăţişat-o, fiindcă a participat el însuşi, nu ca spectator indiferent, ci ca luptător activ la desfăşurarea evenimentelor pe care le-a zugrăvit în cartea sa. Caracterul autobiografic al romanului este în acest sens convingător. O dovadă este faptul că adesea vorbind despre munca scriitorilor, el afirma că un «inginer al sufletelor omenşti» trebuie să ştie mult mai mult decât acei pe care vrea să-i înveţe.

Conştiinţa sa de scriitor luptător nu i-a permis apoi să dea tiparului cartea, până n'a avut convingerea că a reuşit într'adevăr să dea viaţă eroilor săi, evenimentelor pe care le povesteşte, până nu s'a convins că a atins înălţimile artei. Ostrovski a revenit nu odată asupra textului său iniţial, i-a purificat mereu limbajul, l-a îmbunătăţit mereu.

«Eu deschid cartea mea — mărturisea el — o citesc din nou. Rândurile îmi sunt cunoscute. Iar articolele marelui maestru (articole despre limba literară ale lui Maxim Gorki n.n.) îmi deschid ochii. Văd unde am scris rău. Văd o serie de cuvinte nefolositoare, căutate, le şterg fără milă. Şi dacă volumul meu va mai vedea

lumina zilei, cuvinte de acestea nu vor mai exista».

Cum să nu fi revenit Ostrovski de zeci şi zeci de ori asupra textului său iniţial, când el considera cetitorul un «elev mare, crescut, care înţelege multe lucruri şi nu ne va ierta dacă vom scrie lucrări neclare, nelsemnate», dacă el este acela care a rostit frumoasele cuvinte care ar trebui să-i călăuzească pe toţi scriitorii noştri: «Trebuie să păstrăm la înălţime titlul de scriitor al patriei sovietice. N'avem voie să-i jurăm unui muncitor cinstit timpul rezervat pentru odihnă». Ostrovski nu numai că revenea asupra textului, dar cerea el însuşi o critică justă, principală, care să-l ajute în creaţia sa.

«Vorbiţi-mi despre neajunsurile mele, vorbiţi-mi despre neajunsurile mele cât mai mult», se adresa el scriitoarei Ana Caravaeva.

Când, într-o şedinţă a Uniunii Scriitorilor se discuta manuscrisul romanului lui Ostrovski, «Căliţi în furtună», el a rostit cuvântarea care oferă o înaltă lecţie morală atât scriitorilor cât şi criticilor noştri, scriitorilor care nu acceptă critica, fug de ea şi criticilor care nu înţeleg să-şi îndeplinească misiunea lor.

«Critica, pe mine nu mă desorganizează... Deschideţi focul artileriei. Aceasta îmi va da forţa şi dorinţa să mă apuc imediat de lucru şi să termin prima parte a noului meu roman».

«Altfel — spunea el — voi fi criticat de cetitor care nu vrea să citească cărţi de proastă calitate».

Multe au de învăţat scriitorii noştri dela Ostrovski, care a plăsmuit personajii ce vin din viaţă şi capătă apoi viaţă, personajii care s'au încarnat în oamenii cei mai înaintaţi ai lumii, în oamenii spre care, cu speranţă şi încredere se îndreaptă privirile exploataţilor din toate ţările capitaliste, în oamenii tari ca oţelul călit, cu inima largă, bătând pentru toate suferinţele şi bucuriile omenirii muncitoare: bolşevicii.

Felul în care N. A. Ostrovski și-a construit eroii pozitivi, desvăluind ade-vărata complexitate a bolșevicului, a folosit celor mai buni scriitori ai noștri să creadă pe comuniștii din romanele, din poemele lor. Pentru a da doar câteva exemple: oare în felul în care Dan Deșliu a construit pe Toader, eroul din « Minerii din Maramureș » care-și sacrifică piciorul pentru a salva avutul public; oare în construirea lui Mihai Buznea din « Pentru fericirea poporului », autorii nu s'au inspirat din felul în care N. A. Ostrovski a înțeles să zugrăvească devotamentul, spiritul de luptă și de sacrificiu, figura luminoasă a comunistului?

În actualele împrejurări, când sunt și scriitori valoroși care socot că se pot culca pe laurii victoriei, că au dreptul la odihnă, deși poporul are acum tot mai multă

nevoie de scrierile lor, glasul lui Ostrovski — care a spus că « *viața nu iartă inerția* » — sună puternic, ca glasul conștiinței însăși: « *Nu poți trăi numai din gloria trecutului, din vechile victorii... oamenii de frunte ai țării noastre nu se mulțumesc cu ceace au realizat. Ei tind mereu să se depășească printr'o muncă eroică, prin noi realizări.* »

Iar câte un scriitor, după ce a scris o carte bună se culcă pe lauri. Viața însă e foarte tumultuoasă; nu iartă inerția.

Ca să trăiască în conștiința a milioane și milioane de cetitori, ca să biruie moartea, scriitorii noștri trebuie să se pătrundă și să urmeze învățămintele marelui lor înaintaș Nicolai Alexandrovici Ostrovski, care, și la 15 ani dela moartea lui ne este mereu călăuză și tovarăș în lupta împotriva forțelor întunericului și ale morții.

RECENZII

PE DRUMUL POEMULUI EPIC *)

În numerele pe 1951 ale «Almanahului Literar» din Cluj, au fost publicate nu mai puțin de 8 poeme de mare întindere, dintre care cele mai multe epice. Din capul locului trebuie observat că, dacă nu toate sunt de valoare egală, unele din ele sunt realizări de seamă ale literaturii noastre.

Poemul de largă respirație se dezvoltă acolo unde materialul de viață impune el însuși poetului o bogăție mai mare de mijloace poetice; zugrăvirea unor personajii și fapte care necesită urmărirea unei acțiuni, a unui subiect, cântări lirice avântate îmbrățișând tablouri largi ale vieții oamenilor muncii, etc.

Întinderea poemului ține așa dar în mod nemijlocit de amploarea conținutului, de vastitatea materialului tematico-ideologic. Poezii sunt atrași din ce în ce mai mult către problemele complexe ale vieții poporului nostru, ei își propun să zugrăvească sectoare largi din frontul construirii socialismului și apărării păcii. Aceasta determină și construcții literare de dimensiuni mai mari. La rândul lor, construcțiile de dimensiuni mai mari cer poetului o muncă, o atenție, cu mult sporite.

Întinderea unui poem îi permite poetului să spună multe lucruri, să-și desfășoare o întreagă gamă de posibilități și să realizeze succese; dar ea devine și un pericol mare, atunci când poetul pornește la drum cu un material de viață restrâns, cu mijloace poetice sărăcăcioase. În acest din urmă caz, «poemul lung» în loc să ajungă a exprima măreția, complexitatea vieții noastre actuale, — ajunge să fie lipsit de idei

și devine un simplu exercițiu de rimare și ritmare, o înșiruire de locuri comune, care nu spun nimic cititorului.

Poemele din «Almanahul Literar» fac parte mai ales din prima categorie — când materialul de viață bogat și-a găsit o formă artistică potrivită — dar unele din ele suferă de alunecări către cea de-a doua categorie.

Pentru că aceste creații prezintă probleme care merită discutate — în ce privește alegerea materialului de viață, construcția, folosirea și compoziția imaginilor — tocmai pentru aceea socotim necesară o analiză a poemelor mari din «Almanahul» clujean, luându-le în mod separat de restul materialului beletristic și de critica literară din paginile sale.

Tocmai această cercetare în mod separat ne obligă să observăm dintru început că poemele mari, de care ne vom ocupa, se leagă puternic de restul materialului de poezie și împreună cu acesta dau «Almanahului Literar» din Cluj, o notă de mare actualitate, de axare în problemele cele mai acute ale vieții poporului.

Aruncând o privire asupra numerelor din acest an ale «Almanahului Literar», vom constata în primul rând o mare bogăție tematică la rubrica de poezie. Cu mult curaj, tinerii poeți dela Cluj atacă pieptiș temele cele mai variate. «Almanahul» publică poezii închinete armatei noastre (Ion Rahoveanu: «Cântec de plecare în armată», «De pază»), muncii pașnice a poporului nostru («Însămânțări» de Ilie Purcaru, «Seceriș» de Ion Brad, etc.), poezii care demască și înfierează pe imperialiștii americani deslănțuitori de războaie («Vocea Americii» de Radu Teculescu, «Copilul din Caicen» de I. Brad, și a.)

Numărul 10 al revistei publică poezii care exprimă dragostea poporului nostru

*) Poemele mari apărute în ultimele numere ale „Almanahului Literar” din Cluj.

față de înflăcăratul său conducător, tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej. Astfel poezia lui A. E. Baconsky « Portretele din munții Apuseni » evocă lupta de veacuri a poporului român pentru libertate, luptă pe care tovarășul Gheorghiu-Dej o continuă,ducând-o spre victorie.

Pe aceeași linie se găsesc poeziile « La mulți ani » de Miron Radu Paraschivescu și « Cuvintele lui » de Aurel Rău.

În ce privește poemele mari, preocuparea de căpetenie a tinerilor poeți din Cluj e redarea figurii omului nou, autorul transformărilor înfăptuite în viața patriei noastre. Tocmai pentru a reuși aceasta, ei s'au îndreptat cu îndrăzneală spre marele poem epic, care poate cuprinde în mai însemnată măsură faptele mărețe ce ilustrează fizionomia morală a eroilor construcției socialiste. Eroii acestor poeme sunt muncitori fruntași, inovatori și doborâtori de norme, a căror activitate constituie o pildă vie de urmat pentru toți cei ce muncesc pe întinsul republicii noastre.

Patru sunt figurile de muncitori înaintași, care se desprind mai proeminent din poemele « Almanahului literar »: Ion Gabor al lui I. Brad (« Cântec despre Gabor cincisutistul »); Matei al lui Aurel Rău (« Drumul minerilor »); Nicolae al lui Alexandru Căprariu (« Tractoriștii ») și Vasile Barbu al lui Victor Felea (« Tânărul miner »). Pentru conturarea lor, poezii au adoptat fiecare un procedeu deosebit. Brad schițează biografia eroului, urmărind cum au influențat-o marile evenimente sociale contemporane; Căprariu scrie un reportaj liric în care apar câțiva oameni ai muncii, dintre care chipul lui Niculae este cel mai viu; Rău surprinde atitudinea lui Matei într'un moment decisiv al vieții lui, iar Victor Felea arată — prin fapte concrete — lupta unui tânăr miner întors din armată pentru introducerea unei metode superioare de muncă în mină. Care din acești oameni de neuitat lasă urmele cele mai adânci în conștiința noastră? Care din ei poate fi dat mai degrabă drept pildă celor ce muncesc? Bineînțeles, acela a cărui

conștiință socialistă iese la lumină în chipul cel mai artistic.

Fără îndoială, dacă ar fi să povestim despre fiecare din acești eroi, cele mai multe lucruri am avea să le spunem despre Matei din « Drumul minerilor ». Deși îl vedem acționând doar într'un singur moment din viața lui, Matei ne rămâne neșters în minte ca un chip drag, ca un ideal de urmat. Un tânăr care face timpul să i se supună, dând în August producție pentru anul următor și care, atunci când vede că rodul eforturilor echipei sale e amenințat să fie nimicit nu pregetă să se arunce pentru a opri cu umărul prăbușirea peretelui minei, — un astfel de tânăr nu poate fi uitat. Acesta e un om croit dintr'un material deosebit, om al zilelor noastre și al viitorului. Poetul A. Rău a realizat cu măiestrie prezentarea momentului dramatic, folosind notația directă, energetică. Cu mare forță e surprinsă acțiunea lui Matei în clipa când mina e gata să se surpe. Atât zguduirea sa interioară cât și mișcările fizice sunt reliefate puternic printr'o singură trăsătură de penel:

Obrazu-i sudoare !
Ies fire cărunte
În păr,
Ca o linie frântă !
Și
Omul se smulge !
În locu-i
Sub munte
Cu forță pociumbul împlântă !

Toate liniile piesei converg spre acest punct central, proiectând fiecare un fascicol de lumină asupra lui. Cel mai puternic e luminat acest moment prin stabilirea unui fir de legătură între el și, un altul, acela al grevei din 1929, când treizeci de tineri mineri au căzut sub gloanțele burghezo-moșierești. Între aceștia se afla și tatăl lui Matei. Alăturarea acestor momente arată cât de măreață este semnificația actului lui Matei. Salvând abatajul, el contribuie la împlinirea visului pentru care s'a jertfit eroic tatăl său.

Un mare merit al poemului e acela că nu rămâne la relatarea faptului, ci accentuează temeiurile lui, motivul care îl determină. Explicația actului eroic al lui Matei stă în dragostea acestuia față de patrie, în năzuința lui de a face ca patria, pentru care și-a vărsat sângele tatăl său, să înflorească. Strofele în care este cântat acest sentiment ating o înălțime lirică până la care A. Rău nu s'a ridicat în poemele sale anterioare.

«E drept că nu-i ușor o zi și-o noapte — Să ții în abataj un singur șut... — Dar când din munca ta câștig'o țară — Și oamenii mai veseli trec pe drum, — Când doar un pas fi pân'la primăvară — Cum să mai dormi cu nepăsare, cum? — Și când în urma lungilor eforturi — Poporu-ți spune: «ești din ce în ce mai bun!» — Cum să nu dai puterea ta întreagă — Și să nu'treci măsura la cărbuni?»

În Matei, A. Rău ne-a dat un tip reprezentativ al tineretului de astăzi, tipul tânărului activ, hotărât, simplu, iubitor de patrie, căreia e gata să-i jertfească totul. Măestria cu care poetul l-a realizat, se datorește apropierei lui de viață, de psihologia omului nou, capacității lui de a vedea esențialul în viața oamenilor muncii. Tratatând o asemenea temă, poetul și-a îmbogățit, și-a înouit mijloacele sale artistice, pentru a putea exprima idei și sentimente atât de înalte. Fără indentificarea cu omul înaintat al patriei noastre, poetul n'ar fi obținut o asemenea realizare artistică.

Cele spuse nu au deloc ca scop să ascundă anumite neajunsuri ale poemului «Drumul minerilor». Ar fi fost mai bine bunăoară ca poetul să ne fi arătat pe Matei și în alte împrejurări, să ne fi desvăluit întreaga complexitate a vieții lui, spre a fi și în această direcție pildă oamenilor muncii. Dacă însă poetul voia să rămână la un singur fapt, puteau fi cu folos compriate părțile secundare, care pot abate atenția dela esențial.

Despre Vasile Barbu, eroul poemului «Tânărul miner» de Victor Felea, am avea multe de spus. De aceea — dat fiind și faptul că a apărut abia zilele acestea — este necesară o recenzie specială.

«Cântec despre Gabor cincisutistul» de I. Brad și «Tractoriști» de Al. Căprariu au calități incontestabile, episoade demne de remarcat. Brad urmărește procesul de creștere al unui om nou, formarea acestuia sub îndrumarea Partidului. Bogat în probleme, pătruns de suflu patriotic, «Cântecul» lui I. Brad e scris cu căldură, cu patos tineresc. Poetul surprinde unele momente hotărâtoare din viața eroului, din care se vede evoluția lui morală, călirea în lupta cu greutățile. Una din părțile reușite ale poemului e aceea în care este înfățișată copilăria, umilințele îndurate, lipsurile, dorul de a învăța meseria de mecanic, dorințe neîmplinite în condițiile regimului de exploatare sub care trăia. Un alt episod impresionant îl surprinde pe Gabor în America, țara în care «zeci de mii de oameni muncesc — Când Ford preamăritul, precum o căpușă.... tot suge la aur, mașini și dolari!» și în care «mașina-i stăpână pe om». Întrebărilor chinuitoare care îl răscolesc pe Gabor în această perioadă a vieții lui le dă răspuns Marea Revoluție Socialistă din Octombrie, care aduce pe a șasea parte a lumii o alcătuire socială spre care el năzuia de mult.

Pentru ca această orânduire să se întărească și în țara noastră, luptă Gabor după eliberarea țării din ghiarele fascismului de către Armata Sovietică. Poemul ni-l arată preocupat de a aduce inovații în funcționarea locomotivei, luptând cu scepticii care voiau să mențină vechile metode de lucru, învingându-i și înscriindu-și astfel numele printre ale celor mai de seamă muncitori din țara noastră. Finalul poemului, scris într'un ritm întretăiat, ce sugerează goana locomotivei, ni-l arată pe Gabor cincisutistul pe locomotivă în mers neînterupt, simbolizând mersul nostru spre socialism: «Mașina aleargă — Cu țipătul viu și fierbinte. De-i vifor ori vremea e bună, — Noi mergem mereu înainte».

Alexandru Căprariu surprinde în poezia sa câteva aspecte din stațiunea S. M. T. dela Bonfida, Regiunea Cluj, din Gospodăria colectivă din această comună, cum și din-

tr'o gospodărie colectivă din satul Românași. La Bonțida muncesc tractoriștii Niculae, Ion Moraru, mecanicul moș Lazăr și alții, iar la Românași, tânăra Maria, logodnica lui Niculae. Dacă pe această fată o cunoaștem numai ca îndrăgostită, pe Niculae îl vedem în acțiune, tractorist fruntaș, bun tovarăș, bun UTM-ist. Deși numai schițat, Nicolae are totuși unele trăsături reprezentative ale tânărului înaintat din zilele noastre. În această lucrare, Căprariu cântă spiritul tovarășesc, conștiințiozitatea în muncă. El cântă deasemenea, în partea cea mai izbutită a poemului — dragostea. E un merit deosebit al poetului de a fi sesizat aspectul nou al iubirii bazate pe morală proletară. Iubirea dintre tineri se întemeiază pe stimă reciprocă și această stimă crește cu cât unul sau altul realizează mai însemnate isbânzi în muncă.

Dacă poemul lui Căprariu reușește să zugrăvească anumite laturi ale omului nou, el nu izbutește totuși să creeze o imagine întreagă, de neuitat, a acestuia. Din ce cauză?

Faptul că diferitele părți ale poemului au o slabă legătură ele între, iar uneori sunt chiar lipsite de legătură, scade mult valoarea lucrării. Partea primă în care e vorba despre groful din Bonțida poate fi ușor desprinsă, fără ca lucrarea să sufere. Deasemenea, toată povestea cu chiaburul care-i sfătuește pe colectivști să nu secere cu mașina, ca și episoadele cu moș Lazăr și altele nu se înlanțuiesc organic. În felul acesta, linia centrală a poemului — calificarea lui Niculae ca tractorist — este înecată în noianul unor episoade care nu numai că nu o sprijină, nu o clarifică, dar o întunecă, o fac greu de urmărit.

Căprariu (și Brad într-o oarecare măsură), n'au reușit să arate îndeajuns călirea eroilor în procesul muncii — așa cum a făcut-o A. Rău. În muncă îi vedem pe Niculae și Gabor destul de șterși, comuni. Ca oameni, ei ni se desvăluie în afara procesului muncii. Și aceasta nu întotdeauna în favoarea lor.

Dacă Brad și Căprariu ne-ar fi zugrăvit personagiile lor ca oameni vii în muncă,

viața lor personală, sentimentele lor intime ne-ar interesa într-o măsură cu mult mai mare decât ne interesează acum.

Încercând o privire de ansamblu, putem spune că tendința poezilor clujeni de a fi în pas cu actualitatea, de a se ridica până la înălțimea sentimentelor oamenilor de frunte, a stahanoviștilor și fruntașilor în producție, anunță o tot mai bogată recoltă poetică în paginile « Almanahului » din Cluj. Realizări ca acele citate constituie garanții concrete în acest sens.

Nu e mai puțin adevărat că și unele din vechile lipsuri și slăbiciuni ale poeziei clujene nu au fost încă lichidate cu totul. Dimpotrivă, ele mai dăinuiesc în parte, amenințând creația tinerilor poeți. Nota « eului » mai persistă pe ici-colo ca un ecou — e drept, din ce în ce mai izolat. Astfel de pildă, Aurel Gurghianu, care își propune să cânte într'un poem minerii din Lupeni (« Printre oamenii din Lupeni ») vorbește cam mult despre « versul lui ». Declarația că el, poetul, scrie despre munca dela minele din Lupeni, revine de câteva ori în poem, fără a aduce nimic în plus. (« Versul meu, acumă să te-aduni... ». « Ochii negri poate i-ași cânta »... etc.)

Nu sunt scutite pe deplin poeziile de anumite alunecări intimiste, de pierdere în lucruri neesențiale. (Al. Căprariu înlocuiește uneori prezentarea și comentarea lirică a faptelor cu simple asociații de gânduri personale, depărtate cu totul de cursul logic al faptelor despre care vorbește; biografia lui Gabor din poemul lui I. Brad, conține o serie de elemente care nu ajută deloc la conturarea caracterului personajului). Iar în alte bucăți au caracter idilic, inofensiv (« Seceriș » de Brad, « Întâmplarea cu Salomia și găinile » de A. Gurghianu, etc.).

O remarcă generală ce se poate face asupra poeziilor clujene e abundența elementelor lirice în cuprinsul lor. Nu numai în poeziile de evocare lirică, cum este aceea lui M.R. Paraschivescu, dar și în cele cu un fir epic, de care am vorbit, întâlnim o adevărată invazie de lirism. Acest lirism e în multe cazuri;

de bună calitate: alteleori însă e cultivat fără măsură, comentariul liric tinde să ia locul faptelor, în orice caz să le umbrească și astfel dăunează, tocmai pentru că viața dispare sub avalanșa de declarații lirice ale poetului. Criticul sovietic Z. Papernai socotește poemul un « gen liric-epic » în care deci, zugrăvirea epică a realității, descrierile, subiectul, totul este colorat de atitudinea emoționată, clar exprimată a autorului: « totuși — spune el — abuzul de lirism slăbește poemul », deoarece « figurile eroilor se dizolvă în șuvoiul liric al povestirii, se acoperă de un fum, în dosul căruia cu greu le vezi fețele, cu greu le auzi glasurile vii ».

Unora din poemele « lungi » din « Almanahul Literar » le lipsește tocmai bogăția de fapte de care vorbeam la început. Ele sunt întinse, nu pentru că materialul de viață a impus această întindere, ci fiindcă esențialul din faptele prezentate este diluat într'un noian de considerente și divagații laterale, în loc să fie redat simplu, concis. Bunăoară poemul electrificării din nr. 1-2, conține, pe lângă elementele valabile, o sumedenie de lucruri de prisos. E un poem lungit, deoarece autorul lui s'a lăsat sedus de sonoritatea propriilor stiluri și astfel a obținut strofe nenumerate, fără să cugete că emoția lui ar putea fi mult mai expresiv redată prin mai puține cuvinte. Diluat este și « Secerișul » lui Ion Brad. Un poem de așa întindere (17 pagini), presupune un mult mai bogat material de fapte și idei. Ion Brad insistă în acest poem prea mult asupra laturii pitorești a muncii secărătorilor, în dauna esențialului. Secărătorii înșiși sunt văzuți mai mult decorativ; preocupările, avântul, pasiunile lor, deci umanitatea lor, apar destul de palid. Poemul amintit al lui A. Gurgianu (« Printre oamenii din Lupeni ») suferă de același păcat al sublinierii excesive a pitorescului. După cum arată de altfel și titlul, poetul trece « printre oamenii din Lupeni », trece fără să-i observe în adâncime. Poemul exprimă nu

atât sentimentele acestor oameni minunați, cât încântarea poetului cauzată de vederea lor. Când trebuie să vorbească despre oamenii înșiși, iar nu despre el, poetul trece superficial peste ceea ce are ei esențial; conștiința socialistă ce-i face să muncească într'un chip nou. El scrie, de pildă: « Vorba, Pălăguța nu și-o lasă! — Povestește cum în patru luni — Reuși să taie la carbuni — Și să uite dorul de pe-acasă ». Dar poetul nu ne « povestește » și el cum a reușit Pălăguța « să taie la carbuni ». Exprimarea concretă a sentimentelor fetei e înlocuită prin comparații năzdrăvane, ca următoarea: « Bucuria-i fuse cât un munte ». Poemul are totuși unele strofe frumoase. Dacă observa mai adânc viața, A. Gurgianu reușea să ridice întregul poem la nivelul acestora.

Calea sigură de urmat, pentru eliminarea slăbiciunilor ce mai dăinuie în creația poezilor clujeni, este aceea pe care au apucat în ultima vreme: identificarea deplină cu viața și aspirațiile maselor de oameni ai muncii. Intrând și mai adânc în miezul realității, ei vor lepăda resturile de idilism ce îi împiedecă uneori să vadă condițiile în care se duce lupta împotriva dușmanului de clasă, vor învăța să descopere și să înfieri mai energic uneltirile acestui dușman.

Redacția revistei, care a dus în ultimul timp o muncă susținută cu poezii, a dovedit că poate să desvolte mai departe aceste prime succese, să-și intensifice munca de îndrumare, orientându-și colaboratorii spre cunoașterea tot mai profundă a vieții, care constituie baza reușitei oricărei opere literare.

D. Micu



LUCRĂRILE SCRITORILOR BĂNĂȚENI *)

Parcursând paginile ultimului număr (Nr. 4, 1951) al Almanahului timișorean « Scrisul bănățean », rămâi impresionat de diversitatea problemelor și aspectelor de

*) « Scrisul bănățean » — Almanah literar al Uniunii Scriitorilor din R.P.R. — filiala Timișoara (Nr. 4 | 1951).

viață pe care tind să le desvolte în lucrările lor scriitorii bănățeni.

Astfel sunt tema formării omului nou în procesul muncii industriale, tema transformării socialiste a agriculturii, tema electrificării, etc. — tratate în strânsă legătură cu aspecte ale luptei pentru pace, cu demascarea neîncetată a chiaburimii și desvăluirea neconținută a uneltirilor pe care caută să le pună la cale agenții titoiști în orașele și satele noastre. Înțelegând necesitatea ogîndirii vieții specifice locale, acești scriitori se preocupă să redea viața satului și orașului bănățean în toată complexitatea ei. Ne gândim de pildă, la nuvela «*Marvele*» de Mircea Șerbănescu, la schița «*Danișa*» de I. Kuban-Endre sau la frumoasa povestire a lui Ion Frumosu, «*Văcuța lui Mitru Frunză*».

Un sector important și cu bune realizări al almanahului este acela al tălmăcirilor. Publicând în fiecare număr traduceri din poezii și scriitorii noștri de limbă maghiară, germană și sârbă (subliniem în ultimul număr traducerea lui Ion Iorgovan din Fr. Libhard), almanahul timișorean dă posibilitate cititorilor români să cunoască viața și simțămintele oamenilor muncii germani, maghiari sau sârbi care, uniți cu poporul român, construiesc pe meleagurile Banatului o viață nouă. Preocuparea aceasta depășește în paginile «*Scrișului bănățean*» sectorul tălmăcirilor. Ea este vizibilă și în rubrica Insemnărilor și a Recenziilor. În ultimul număr al almanahului întâlnim astfel o serie de date referitoare la poezia antititoistă, pe care au scris-o anul acesta poezii sârbi din B. nat, în antologia: «*Pentru pace — împotriva lui Tito*». Păcat însă că informațiile pe care le oferă recenzentul (George Damian), sunt prea sărace pentru a ne da o imagine convingătoare asupra bogăției ideologice și asupra valorii artistice a acestei antologii. Dar asupra sectorului de critică al almanahului vom mai reveni.

Ca și în numerele anterioare, în ultimul volum al «*Scrișului bănățean*» găsim un

abundent material beletristic (din cele 124 pagini ale numărului 4, 109 sunt consacrate acestui sector). Până la nr. 4 Almanahul se alimenta, în general, din producțiile scriitorilor timișoreni; cu ultimul număr el promovează în paginile sale o serie de talente noi, provenite din alte orașe bănățene. Întălnim astfel membri ai cenacului literar din Arad, ca Rusalin Mureșan și Lucia Borha. Preocuparea aceasta a almanahului este, firește, pozitivă. Adăugăm însă, totodată, că munca de recrutare a noilor talente nu trebuie să se oprească aici. În Banat se găsesc o serie de centre industriale și culturale în care pulsează o vie mișcare literară: Reșița, Lugoj, Caransebeș, Oravița. Este de asemenea cunoscut efortul pe care membrii cenacurilor de aci îl depun pentru ogîndirea vieții oamenilor muncii din aceste regiuni industriale și pentru ridicarea continuă a nivelului artistic al lucrărilor lor. «*Scrișul bănățean*» trebuie să ajute la promovarea acestor talente în paginile sale, așa cum a făcut, de pildă, cu țăranul muncitor Ion Frumosu sau cu milițianul Matei Bătrânu.



În Nr. 4 al «*Scrișului bănățean*» sectorul de proză este susținut de cinci lucrări: «*Pavel Onuș este în întrecere*» de Gh. Pavelescu, «*Marvele*» de Mircea Șerbănescu, «*Danișa*» de I. Kuban-Endre, «*Insemnările ucenicului Mihai*» de Aurel Martin (care nu e una și aceeași persoană cu semnatarul acestei cronici) și «*Văcuța lui Mitru Frunză*» de Ion Frumosu. Cu excepția lui Mircea Șerbănescu, toate lucrările acestea sunt de mică dimensiune. Promovarea schițelor în paginile «*Scrișului bănățean*» este explicabilă. Almanahul timișorean trebuie să facă față, într'un număr redus de pagini și cu o apariție la intervale mari de timp — unor probleme foarte variate, care toate se cer a fi discutate. Și trebuie să subliniem, ca un aspect pozitiv al preocupă-

părilor redacției, că almanahul timișorean publică numeroase lucrări de proză, care caută să cuprindă o tematică cât mai bogată, mai diversă, mai interesantă. Gh. Pavelescu în schița sa, este preocupat de procesul de creștere al omului nou într-o fabrică; Mircea Șerbănescu și Kuban Endre oglindesc aspecte din viața satului bănățean în condițiile făuririi gospodăriilor colective; Ion Frumosu povestește un episod din lupta dusă sub trecurile regimuri, de țăranimea săracă împotriva chiaburimii, iar Aurel Martin prezintă câteva «însemnări» din viața unui ucenic care s'a călît în contactul cu mișcarea ilegală comunistă. Fiecare dintre aceștia s'a străduit să găsească, pentru concretizarea temei, un subiect cât mai interesant, cât mai organic legat de adevărul vieții.

Pentru felul cum au realizat artistic temele lor, se cuvine să menționăm în primul rând pe Mircea Șerbănescu («*Marvele*») Kuban Endre («*Danița*») și Ion Frumosu («*Văcuța lui Mitru Frunză*»). Spațiul nu ne permite să insistăm pe larg asupra tuturor. Vom stărui asupra povestirii lui Ion Frumosu, pentru că, dacă în poezia «*Când Ion Bujor s'a întâlnit cu fericirea*» scriitorul alunecă în idilism și prozaism, în nuvela «*Văcuța lui Mitru Frunză*» el reușește să ne redea în mod realist un tablou de viață emoționant. Sunt prezentate aci raporturile care existau cu câțiva ani în urmă, între chiaburimea satelor și țăranimea săracă. Mitru Frunză, fost argat la Ghiță Fălcosu, jinduia din anii copilăriei după o văcuță. Visurile lui rămăneau însă simple utopii de om sărac. Oricât muncea, oricât se trudea, Mitru nu putea să agonisească suma necesară cumpărării unei vaci. La un moment dat se hotărăște să ceară un împrumut dela Ghiță Fălcosu, care semnează cu Mitru «o leacă de scrisoare», în care îi stipulează și o dobândă de 10—12 la sută pe lună. Mitru își cumpără vaca. La socotitul zilelor de muncă — cu care trebuia să-și plătească împrumutul — el constată că Fălcosu îl jăcmănește în

asemenea hal, încît nici vreme de trei ani și jumătate nu va reuși să se scape de datorie. Ca să lichideze datoria, nevasta lui Mitru își vinde «zgarda de taleri dela bunică-sa» și în felul acesta Mitru poate plăti lui Fălcosu împrumutul. Intriga schiței e simplă, dar materialul de viață pe care ni-l prezintă Ion Frumosu aci este deosebit de bogat, de sugestiv. Cele două personaje antinomice se definesc concret în cursul conflictului: le vedem pe amândouă cum evoluează, cum acționează; Mitru, legat de dragostea sa profundă pentru o viață mai bună, pentru îmbunătățirea traiului, ajunge în finalul schiței să manifesteze mijirile unei conștiințe politice; Fălcosu, expresie tipică a chiaburimii spoliatoare, se conturează dealungul evenimentelor, aci luând înfățișarea ipocrită a darnicului, aci vărsînd o lacrimă pentru suflul băranului Frunză, aci ameninșându-l despotice pe Mitru. Schița încearcă și o bună caracterizare a personajilor prin limbă.

În nuvelele care tratează teme luate din viața satului bănățean în etapa actuală, scriitorii încearcă să surprindă aspecte cât mai variate, cât mai complexe, cât mai interesante. Conflictul de clasă care se ascute tot mai mult în satele noastre, capătă în Banat o coloratură nouă: incităările și rezistența chiaburimii sunt alimentate puternic de uneltirile criminale ale agenților titoiști. Scriitorii bănățeni au sesizat acest specific și l-au exprimat adesea în lucrările lor. Din păcate însă, interesul pe care prozatorii dela «*Scrisul bănățean*» îl manifestă pentru problema aceasta, rămâne uneori secundar. Mai mult chiar, atunci când e subliniată legătura dintre chiaburime și titoiști, această legătură apare cu totul întâmplătoare. Nerealizarea suficientă a fondului comun al acestor dușmani face în mare parte ca nuvele cum sunt «*Marvele*» sau «*Danița*» să piardă din forța combativă pe care o degajă ele în general. De altfel problema demascării acțiunilor titoiste în Banat mai comportă și o altă latură. Este vorba de desvăluirea,

în lucrări închinată în mod special acestei probleme, a uneltirilor pe care banda de spioni și călăi de la Belgrad le pun la cale în zona de frontieră, în regiunile cu populație variată: româno-sârbă, etc. Prozatorii bănățeni n'au dat însă problemei o suficientă atenție.



Poezia almanahului timișorean este plină de viață, de lumină, de optimism, de încrederea în viitorul poporului muncitor. Această aplicare spre cântarea luminoasă a vieții este vizibilă și în titlurile unora dintre poeziile publicate în nr. 4 al «Scriului bănățean». Unul dintre poeme se intitulează «Balada celor ce-au adus lumina» (Rusalin Mureșan); altul se numește «Toamnă îmbelșugată» (Al. Jebeleanu); poezia lui Ion Frumosu are drept titlu: «Când Ion Bujor s'a întâlnit cu fericirea»; a lui Matei Bătrănu: «Drum luminat» și a lui Gr. Popiți: «Ciocanul cântă». În toate poemele acestea se cântă, se serbează. A sărbători victoriile poporului, a cânta viitorul este un lucru valoros atunci când sentimentele de bucurie reies din fapte concrete de viață și când ele nu umbresc problemele mari ale acestei vieți, între care în primul rând înverșunata luptă de clasă. A nu vedea această trăsătură de bază a realității noastre, înseamnă a deforma realitatea, înseamnă a privi viața cu o optică greșită. Din păcate însă, în poemele amintite, poezii aluneacă tocmai spre asemenea viziune falsă. Ei se desfac de realitatea complexă și plutesc în idilism, în optimism facil. Ceeace îi mână, inevitabil, spre sărăcirea poeziei de un conținut bogat, realist. Asupra acestor aspecte negative ale creației poetice din «Scriul bănățean» vom stărui o clipă, pentru că în ultimul număr al Almanahului timișorean ele se manifestă destul de evident. Iată, bunăoară, cele două poezii pe care le semnează Rusalin Mureșan, «Balada celor ce-au adus lumina» și «Două tractoare». În cea dintâi, poetul vrea să prezinte

dragostea cu care flăcăii din Valea Largă aduc din munte stâlpi «înalți și drepti» pentru ca să poată introduce în satul lor lumina electrică. Poemul ar vrea să aibă în centrul său figurile acestor tineri entuziaști. Și, într'un fel, le are. Dar fizionomia lor este redată cu totul unilateral: în fond, tinerii aceștia n'au decât o singură trăsătură: aceea că sunt mereu cu zâmbetul pe buze și cu lumina în inimă. Ei n'au nici preocupări sufletești, nu-i frământă nimic, toate le fac mecanic, asemenea unor roboți care au proiectată în ochi explozia convențională a bucuriei confecționate. Ca o consecință, și natura e zugrăvită în termeni de mare veselie — o înșiruire de elemente convențional optimiste:

Sus pe căile mărunte,
Peste deal și peste munte,
Cântecul larg răsună
Soare arde, vremea-i bună;
Cerule se întinde-albastru,
Iese frunza de jugastru.
Primăvara-și face vânt
Pe sub cer, peste pământ,
Iar în sat, la Valea-Largă,
Inimi bat ca să se spargă,
Că vreo sută de feciori
Hotărîtu-s'au în zori
Sus să urce la păduri
Cu fireze și securi...

și sfârșește cu versurile:

Și din voia tuturoră
Au întins țărani hora,
Braț la braț cu muncitorii
Până s'arătară zorii...

Între acești doi poli, se desfașoară întreaga poezie: tot atât de plină de voie bună, de lumină; cu un cer tot atât de senin și de albastru. În poemul «Două tractoare» (comun prin chiar subiectul său), un tractorist este în întrecere cu o tractoristă. Concluzia: amândoi depășesc norma. Ce îi împinge pe ei spre întrecere, ce-i determină să depășească norma —

rămâne pentru cititor un mister. Sentimentele nu sunt motivate, evoluția personajilor este neinteresantă, finalul anticipat; omul ignorează lupta de clasă, totul se petrece oarecum dela sine, ușor și simplu. Acelaș lucru face, de altfel, și Gr. Popiți, în «Ciobanul cântă» și Ion Frumosu în «Când Ion Bujor s'a întâlnit cu fericirea». Amândoi văd realitatea sub formele ei feerice, strălucite. Ion Frumosu, care în povestirea «Văcuța lui Mitru Frunză» a prezentat realist, emoționant, convingător, un tablou din viața de ieri a țăranului sărac, în poemul de care ne ocupăm privește realitatea deformată. Eroul său, Ion Bujor, ajuns în colectivă, se culcă pe laurii victoriei, nu mai sesizează nici rostul socializării agriculturii, nici viitorul noii forme de viață. Fericirea s'a realizat prin simplul fapt al întemeierii gospodăriei, Ion Bujor este un om cu desăvârșire noul. Din pricina aceasta încheierea poemului înseamnă și închiderea perspectivei viitorului:

Azi, Ion Bujor nu mai e omul umil
și necăjit de ieri
până și din gânduri, astăzi i-a pierit
nedumerirea...

și odată descărcându-și carul de-avansul
mult doritei veri
și-a zis: «No, vezi! la colectivă mă'ntâl-
nii cu fericirea».

Idilismul, plutirea în generalități sunt deficiențe întâlnite și în alte poeme, ca de exemplu «Drum luminat» de Matei Bătrănu, etc.

Am insistat atâta asupra acestui aspect al poeziei bănățene pentru că îl socotim aspectul împotriva căruia creatorii dela «Scrisul bănățean» trebuie să-și îndrepte cu precădere lupta lor. Pericolul pe care-l constituie pentru Almanahul timișorean idilismul sterp nu va putea fi înlăturat însă, atâta vreme cât poezii nu se vor strădui să cunoască în adâncime viața sub aspectele ei multilaterale, atâta vreme cât — vorba lui Boliac — nu vor înțelege că e timpul să se coboare din cer pe pământ.

Evident, în numărul 4 al «Scrisului bănățean» întâlnim o seamă de poeme ce aduc din partea autorilor lor o caldă participare la viața adâncă a poporului nostru muncitor; sunt poeme ce demonstrează că, atunci când poezii se îndreaptă cu stăruință spre realitate, când știu să sesizeze în viață liniile ei esențiale, ei pot da opere de reală valoare. Printre poemele care se înscriu în categoria aceasta sunt: «La granița jugoslavă» de Al. Jebeleanu și «Despre o mașină» de I. Jivan. Al. Jebeleanu în poemul său, redă sentimentele patriotice ale grănicerului român ce stă de pază la frontiera jugoslavă. Acolo, la hotarul ce desparte două lumi, ostașul român se simte legat prin mii de fire de cuceririle victorioase ale poporului nostru muncitor; urechea ostașului prinde parcă sunetele efortului constructiv al oamenilor muncii. Acolo, departe de satul său, ostașul simte că apără viața nouă pe care ai lui o zidește:

Departa sunt bătrânii mei de noi!
Dar simt atuncea, tată, când pândesc,
Că sunteți lângă mine cu sătucul,
Și lanurile noastre le păzesc.

Intregul poem al lui Al. Jebeleanu pune în lumină conștiința politică înaltă de care este însușit grănicerul ce stă de veghe la granița româno-jugoslavă. Ostașul nostru știe că dincolo de bornele ce ne despart de iadul titoist «trec mașini americane» și se încarcă neconținut trenuri. El aude cum:

... dincolo țărani cară rod
Și ură pentru crunții bogătani.

și tot de acolo:

Aduce vântul lacrimi și sudălmii
Și cântece de vajnici partizani.

Poezia izbutește, pe linia aceasta, să însușească în cititor siguranța că vigilența grănicerilor noștri e mereu trează, că uneltirile vrămașe ale șopârlelor titoiste

ce vor să se strecoare peste graniță vor fi în cele din urmă înlăturate.

O poezie combativă, construită pe o foarte sugestivă perspectivă este lucrarea lui I. Jivan: «Despre o mașină». Poetul definește omul nou și pe dușmanul de clasă, prin felul cum ei privesc un automobil. Reacționarul caută la mașină în primul rând «lustrul sau vreo chestiune patentată», altul (tot reacționar):

Broscoi umflat, holbându-și ochii
Gata să bată

mătănii

până la podea

Caută

înfrigurat,

discret,

necon condiționat,

Un «Made în USA»

pe-unde va.

Omul nou, vede în mașină altceva și anume, ceea ce stârnește furia dementă a dușmanului de clasă. El vede pe botul mașinii un steag roșu ce flutură în vânt și semnul fabricii sovietice «Zis». Este expresia ajutorului sovietic. Și'n fața mașinii, care a stârnit nemulțumirea reprezentanților vechii lumi cosmopolite, înfăudate industriei capitaliste americane, poetul visează la viitorul frumos al patriei noastre, scăpate de subjugare:

... îmi inchipui peste ani, cândva,

În cincinalul care va urma,

Cum o s'arate

automobilul românesc.

Construit pe indicații scurte, pe desvăluirea faptului mărunț dar revelator, poemul tocmai de aceea e interesant, captivant. I. Jivan prinde faptele sub latura lor esențială.

Dacă aceste după poeme au o valoare artistică superioară celor amintite ceva mai înainte, aceasta se datorește fără îndoială faptului că Al. Jebeleanu și I. Jivan au știut să aleagă din realitatea complexă un aspect interesant și să-l

zugrăvească în mod convingător; sub aparența faptului mărunț, ei au pus în evidență semnificația politică adică că a luptei noastre. În felul acesta ei au ferit creațiile lor de pericolul idilismului și le-au transformat în adevărate arme de luptă ale poporului.



Un sector al «Scrișului bănățean» care nu se bucură de prea mare atenție din partea redacției este acela al criticii. Ultimul număr al Almanahului timișorean aduce două «Însemnări»: «Unele probleme ale zugrăvirii chipului omului nou în almanahul «Scrișul bănățean» de Ata Liteanu și «Indrumarea cenaclurilor literare — sarcină centrală a Filialei Timișoara a Uniunii Scriitorilor», (semnat M. I.) și o singură recenzie de George Damian asupra volumului «Pentru pace — împotriva lui Tito» — antologie a poeziilor de limbă sârbă din Banat. Față de nu erele anterioare, sectorul acesta apare sărăcit. Din cele trei materiale publicate, unul — cel în legătură cu cenacele — se restrânge la a da scurte informații, fără a analiza munca din cenace, iar recenzia lui George Damian plutește în generalități, înșiruie mecanic temele, fără a analiza, fără a face aprecieri.

O orientare justă dovedește redacția «Scrișului bănățean» publicând articolul Atei Liteanu. Autoarea, folosind materialul beletristic publicat în numerele anterioare ale Almanahului, încearcă — dovedind multă putere de pătrundere — o analiză adâncită a felului în care au isbutit scriitorii și poeții bănățeni să oglindească în lucrările lor chipul omului nou. Urmărind în revistă nuvelele și schițele publicate până acum în «Scrișul bănățean», autoarea subliniază pe bună dreptate că atunci când, înarmați cu ideologia marxist-leninistă, scriitorii au încercat să relateze în viață elementarul și esențialul, și să-l oglindească realist, în relațiile lui complexe, ei au izbutit să creeze opere valoroase, cum e de pildă nuvela «Ultramarin» de I. Moise Aldan. Dimpotrivă, atunci când viziunea scrii-

torului a fost confuză, când viața a fost cunoscută superficial, creatorii au realizat lucrări mediocre, neconvingătoare, nerealistice. Articolul subliniază, pe bună dreptate, că în operele scriitorilor bănățeni eroii pozitivi nu apar în mod suficient, așa cum sunt în realitate, îndrumători ai vieții noi, constructori conștienți ai acestei vieți. Oamenii de care se apropie cu precădere scriitorii bănățeni sunt șovăelnici. Vorbind despre poezie, autoarea articolului demonstrează că o serie de poeți ai Almanahului plutesc dincolo de realitate, se rup de viața adevărată, creează imagini idilice, lipsite de combativitatea omului nou, lipsite de realism.

Prezența acestui articol precum și unele dintre materialele analizate mai sus arată că redacția «Scrișului bănățean» a făcut primul pas către îmbunătățirea muncii ei, către o literatură direct legată de marele probleme ale construirii socialismului și apărării păcii. Tocmai pentru că «Scrișul bănățean» dovedește că poate realiza lucrări de valoare, că poate examina în mod critic și succesele și lipsurile sale — tocmai pentru aceasta ideile juste ale articolului Atei Liteanu exprimă și un angajament al revistei: acela de a merge pe drumul unor noi realizări, mereu mai aproape de înălțimea sarcinilor pe care le impun scriitorilor actualele victorii și năzuințe ale popoului nostru.

Aurel Martin

«TIMPII DE AUR» *)

În hala marea a secției, acolo unde fonta topită este turnată în forme, presată și transformată în piese de tractoare, la masa lungă a brigăzii U.T.M., munca se desfășoară într'un ritm viu cadențat.

Ilie Ortean, șeful brigăzii, bate cu înfrigurare pământul turnat pe modelele înșirate pe masă, iar Dominde Mihai

asează pe rând miezurile formelor pe care Traian Brigadiru i le aduce la mână.

Nu departe de ei, Pavel Staicu privește cronometrul și își notează în carnet: «57 minute și 5 secunde». Asta înseamnă realizarea într'un schimb a 41 de piese, în loc de 10 cât fusese stabilită norma.

În această atmosferă de muncă, Gavrilă Ospăț, sluga fostului patron al întreprinderii, îi strecoară la ureche lui Fane Golașu: «S'au ars tată Fane, domol... Acum norma veche s'a dus. Le bagă pe gât norma asta cu depășirea. Vezi dacă ai venit lângă mine? Cu ei s'ar fi scurs toată țuica pe gârlă.»

Scena aceasta este una dintre cele mai expresive din nuvela «Timpii de aur» de Ben Corlaci; ea definește însuși conflictul nuvelei: pe deoparte lupta muncitorilor conștienți pentru norme tehnice noi, corespunzătoare condițiilor tehnice superioare, pe de altă parte acțiunea dușmanului de clasă care caută să se opună acestei lupte, servindu-se de elemente cu mentalitate înapoiată.

Deaceea nuvela se impune încă delat început prin importanța temei pe care o tratează. În fabricile noastre, datorită inovațiilor întreprinse de muncitori, a prețiosului ajutor sovietic, mașinilor perfecționate, timpul necesar efectuării unor obiecte s'a micșorat. Obiecte efectuate altădată în ore, astăzi se realizează în minute; productivitatea muncii crește astfel, iar câștigul muncitorilor din secția respectivă, crește și el. Dar, concomitent cu această schimbare, și conștiința muncitorilor evoluează.

Deaceea ei cer revizuirea normelor și înlocuirea lor cu norme tehnice corespunzătoare noilor condiții tehnice.

Un asemenea proces și-a propus Ben Corlaci să-l zugrăvească în nuvela sa, oglindind lupta pentru schimbarea normelor, dusă de o brigadă de tineri din fabrica «Steagul Roșu». În fruntea acestei brigăzi se află Ilie Ortean. El se născuse într'un sat de munte pe care fusese nevoit să-l părăsească de mic copil, pentru a-și agonisi hrana în diferite locuri.

*) Ben Corlaci: *Timpii de aur*, Ed. Tineretului, 1951.

Viața nouă de după 23 August, îl prinsese în clocotul ei. Brigadier pe unul din șantierele naționale, apoi muncitor în fabrică, Ortean crește sub privegherea partidului. Situațiile concrete în care personagiul este pus să acționeze îi evidențiază de multe ori anumite trăsături de caracter, care îi motivează atitudinea de luptător de frunte al brigăzii sale pentru schimbarea normelor vechi.

Activitatea lui practică este însușită de perspectiva felului propus: muncind în uzină, el vede tractoarele pentru care fabrică piese. În afară de Ilie, nuvela prezintă oameni înaintași ca Melinte Ierbașu, secretarul organizației de partid din fabrică, Simion Clocotici și alții.

În cadrul acestei lupte, oamenii se transformă. Printre cei asupra cărora se efectuează un asemenea proces se află și Fane Golașu. Numele de Golașu i se trăgea din sărăcia în care trăise și tatăl și bunicul său, care tot Golașu se numeau. În urma războiului, Fane rămâne orfan de părinți și este nevoit să guste viața amară de maidan, să îndure chinurile foamei. El începe să bea, obicei pe care, împreună cu felul lui anarhic de a trăi, îl păstrează și după ce fabricile trec în mâinile popoului. El rămâne un tânăr viciat și leneș. Organizația U.T.M., în loc să lupte pentru a-l transforma, face greșala de a-l îndepărta din rândurile brigăzii. Această situație îl face să cadă ușor sub influența dușmanului de clasă, care prin Gavrilă Ospăț, încearcă să l atragă pe Fane de partea lui. Fane își părăsește prietenii și, alături de Gavrilă Ospăț, se opune schimbării normelor. Dar lucrurile merg mai departe. Dușmanul încearcă să-l transforme pe Fane într-o unealtă, cu ajutorul căreia să saboteze munca în uzină. Și iată că Fane se află la marginea orașului într-o cârciumă dosnică, în fața fostului proprietar al fabricii, inginerul Filipache. În timp ce acesta se lansează în expunerea planurilor și visurilor sale bazate pe credința în izbucnirea grabnică a unui război, Fane Golașu începe să înțeleagă unde se află. Cu toate greșelile sale, Fane e mun-

citor cinstit: uzina o consideră o parte din viața sa; de pe urma războiului a suferit destul. Fane nu se va lăsa atras în prăpastie. În acest moment el își dă mai bine seama de toate transformările care s-au produs în țara noastră, odată cu eliberarea ei de către vitezele oști staliniste, odată cu înlăturarea dela cârma întreprinderilor și a statului nostru, a celor de teapa lui Filipache. Își amintește de tovarășii săi de muncă, care au încercat să-l ajute. Aceasta îl determină pe el să mărturisească totul partidului și să reînceapă o viață nouă.

Dar așa cum au arătat unii cetitori, autorul nu motivează îndeajuns cotitura din viața lui Fane.

Într-o discuție care a avut loc la Uzinele « 23 August », vorbind despre Fane Golașu, U.T.M.-ista Catană Sora dela atelierul de motoare, a arătat că un asemenea om ca Fane Golașu, împovărat cu vicii, bețiv și leneș nu poate deveni un tânăr conștient numai în urma unor fugare discuții și într'un timp atât de scurt. În adevăr, autorul, în nuvela sa, l-a îndepărtat pe Fane de Organizație, de brigadă, de prieteni. Influența acestora în transformarea lui Fane e minimă. Ea se reduce așa cum s'a arătat, la fugare discuții. De aceea transformarea lui Fane Golașu nu-i destul de convingătoare. În aceasta trebuie să vedem și cauza pentru care oamenii înaintași, oamenii cu o conștiință ridicată, — despre care am vorbit mai înainte — nu sunt destul de bine conturați, nu trăiesc cu destulă putere.

Iată de pildă pe secretarul organizației de partid, care sprijină acțiunea de schimbare a normelor. El este mereu în mijlocul brigadierilor, a muncitorilor. Dar ce face secretarul organizației de partid? Deși le vorbește despre importanța respectării timpului în muncă, el însuși îi ține pe oameni în timpul lucrului, citindu-le diferite articole tăiate din ziare.

Din acest punct de vedere — și ținând seama de condițiile social-economice diferite — cunoscuta nuvelă a lui Boris Polevoi,

«Atelierul de foc», constituie un minunat exemplu. Sizov, eroul acestei nuvele, dintr'un tânăr muncitor înapoiat, devine stahanovist. Dar autorul nu numai că nu neglijează celelalte personaje din nuvelă, oamenii înaintați, comuniștii, ci arată cu grijă rolul lor hotărîtor în creșterea personajului principal. Viața și faptele lor sunt un ghid pentru viitorul stahanovist.

În «Timpii de aur» însă, autorul nu face o destul de strânsă legătură între eroii pozitivi, activitatea acestora și soarta eroului care se transformă, soarta lui Fane.

De aceea, însăși tema — lupta pentru schimbarea normelor — nu este destul de viu redată, nu devine destul de convingătoare. După o ședință de producție, în care se hotărăște introducerea normelor tehnice noi, nu mai aflăm nimic despre activitatea brigăzii, de rezultatul muncii pe baza normelor noi.

Din acest moment, după care urmează încă multe pagini ale cărții, eroii pozitivi — Ortean, Ierbașu, Dominde, — sunt aproape părăsiți de autorul care se ocupă mai mult de evoluția lui Fane. În felul acesta personajele de mai sus pălesc în mintea cetitorilor, atitudinile lor nu se impun cu necesitate ca modele de urmat. Există încă un personaj care se bucură de o atenție egală din partea autorului, în tot lungul acțiunii.

Acest personaj este Anașa. Deși nu face parte din brigada tineretului care luptă pentru schimbarea normelor vechi, deși nu-i în centrul acțiunii, totuși simplele ei apariții episodice sunt suficiente pentru a o contura ca imaginea cea mai luminoasă din nuvelă. Asta, pentru că ea apare și acționează în momente dintre cele mai semnificative. Atunci când organizația UTM face greșala de a-l îndepărta pe Fane din brigadă, împingându-l astfel spre dușmanul de clasă, ea este singura care prin prietena acestuia Elsa, încearcă să-l ajute, să-l îndrepte pe drumul cel bun. În timpul ședinței din fabrică, atunci când se discută problema schimbării normelor vechi, ea nu pregetă să se ridice împotriva

bărbatului ei, membru în brigadă și care, influențat de dușmanul de clasă, propune să se mărească norma numai cu 6 piese, rămânând de 20 piese. — «Nu sunt... nu pot fi de acord cu Mihai. Propunerea lui nu e justă. Nu lucrez la turnătorie, dar din câte s'au spus, îmi dau seama. Norma propusă e ușor de atins. A tăia numai 6 piese, nu înțeleg... mi se pare a te înșela tot pe tine, pe noi toți, a reduce prea puțin costul piesei. N'am merge din plin spre mărirea producției și spre ieftinirea despre care am vorbit.»

Auzind că propunerea soțului ei a fost sugerată de Gavrilă Ospăț, ea își dă seama, făcând asociație cu alte manifestări ale acestuia, că are de a face cu un element dușmănos poporului. Și, noaptea târziu, aproape îl târește după ea pe Mihai la secretarul organizației de partid, unde-și expune bănuiele.

În Anașa, putem recunoaște pe tânărul nou din patria noastră, educat în spiritul unei iubiri profunde față de lupta clasei muncitoare și al unei uri înverșunate împotriva dușmanului de clasă.

Acest succes al lui Ben Corlaci, ne îndreptățește să spunem că, apropiindu-se mai mult de tinerii noi, de oamenii înaintați ai vremurilor noastre — comuniștii — el va reuși să ridice realizările sale la înălțimea temelor pe care le tratează, teme luate din cea mai arzătoare actualitate.

Cecilia Frimu



ÎN LUPTĂ CU INTERVENȚIONISTII AMERICANI *)

Scritorul trebuie să fie în primul rând un cetățean al vremurilor în care trăiește, un luptător activ pentru cauza poporului său. El trebuie să fie în primele rânduri ale frontului ideologic, să întrezărească cu îndrăzneală viitorul și să ducă înainte ma-

*) N. Nichitin: *Aurora boreală*, Ed. Cartea Rusă, 1951.

sele de oameni ai muncii pe drumul lor revoluționar. Deaceia, pentru scriitorul contemporan, oglindirea mărețelor înfăptuiri ale clasei muncitoare în lupta ei neconținută pentru desființarea exploatării omului de către om, pentru construirea socialismului și comunismului, constituie sarcina lui centrală, obiectivul principal al strădaniei sale creatoare.

Urmează de aici că zugrăvirea trecutului, reconstituirea artistică a drumului parcurs de omenire în sbuciumul ei clocotitor, neobosit și etern, este pentru scriitor un subiect de a doua mână, o preocupare îngăduită numai în clipele de răgaz, o linie de minimă rezistență? Urmează de aici că trebuie să condamnăm literatura retrospectivă, să nu mai scriem și să nu mai citim romane istorice? Înseamnă deci că scriitorul care se îndreaptă către evocarea trecutului — mai mult sau mai puțin îndepărtat — al patriei sale, al poporului său, lipsește dela datoria sa principală, de a sta în primele rânduri în lupta prezentă împotriva dușmanului?

Înseamnă și nu înseamnă.

Scriitorul nu-și slujește patria, dacă se depărtează cu totul de problemele arzătoare ale contemporaneității și se afundă fără alegere în desigur imens al istoriei.

Dar scriitorul își iubește și își slujește patria, atunci când el alege dintre milioanele de pagini scrise și nescrise ale istoriei, tocmai pe aceea sau pe acelea care se potrivesc mai bine cu prezentul învolburat, care proiectează asupra problemelor actualității o puternică lumină, care ajută pe oamenii epocii noastre să descifreze mai repede, mai bine și mai adânc, sensul existenței lor pe acest pământ.

Romanul istoric nu are deci justificare decât dacă el ajută la clarificarea problemelor prezentului, la făurirea unei viziuni juste asupra viitorului. Atunci el devine o carte de actualitate, o carte care tratează în chip indirect problemele prezentului.

O astfel de carte este romanul « Aurora Boreală » a scriitorului sovietic N. Nichitin, apărut în Uniunea Sovietică în 1950 și tradus de curând în limba română.

N. Nichitin și-a ales un subiect istoric și anume înfățișarea unor aspecte din timpul războiului civil, care a urmat după Marea Revoluție Socialistă. S'ar putea crede la prima vedere, că nu e un subiect chiar atât de actual pentru cititorii sovietici, care construiesc comunismul.

Dar scriitorul sovietic a știut să aleagă dintre toate episoadele istorice ale războiului civil, pe acela care putea interesa cel mai mult pe cititorul zilelor noastre, și anume zdrobirea de către tânăra Putere Sovietică a intervenționiștilor americani, englezi și francezi care ocupaseră în anii 1918 — 1920 nordul Rusiei Sovietice.

Într'adevăr, încă dela începutul cărții ne întâmpină figura desgustătoare a lui Churchill, organizatorul criminal al coaliției celor 14 state, care trebuia, în intenția lui, să sugrume în fașă revoluția. Cinismul lui Churchill, ura lui nestăpânită împotriva muncitorilor din întreaga lume provoacă în cititor puternice sentimente de dispreț și de indignare.

Iată portretul lui Churchill:

« Spre patruzeci de ani, buza de jos îi căzuse, omul se îngrășase și chipul lui cu ochii mici ca două gămălii de ac și obraji umflați din cauza consumului obișnuit de coniac, avea ceva de broască ».

Ce declară vechiul și înrăit al afăptor la război, încă în anul 1918?

« ... pentru mine bolșevicii sunt mai primejdioși decât nemții. Ei aprind ideile revoluționare în întreaga lume ».

Chiar după înfrângerea intervenționiștilor, Churchill nu renunță la planurile sale războinice :

« ... N'am să renunț nici eu la planurile mele... Niciodată, Murphy ! Eu nu mă schimb deloc : schimb numai cuvintele ! ... Măine am să vorbesc deasemeni despre pace. Am să spun la conferință că noi am hotărât să lăsăm Rusia în voia propriei sale soarte... N'am să cer o intervenție armată, Doamne ferește !... Am să aprind focul unui nou război. Nu va fi, de fapt, decât aceeași intervenție, dar în alt sens... »

Și scriitorul aruncă o ultimă trăsătură de penel pe portretul acestui mare dușman al omenirii:

«Această vicietate grasă, cu picioarele scurte, alerga de colo-colo pe covorul gros, lovindu-se de fotolii. Înfașurarea sa era atât de respingătoare, încât până și Murphy care văzuse multe în viața sa, își acopri ochii cu mâna și se răsturnă pe speteaza canapelei...».

Dar nu numai figura nefastă a lui Churchill e zugrăvită în acest roman. Pe baza unei documentări istorice foarte amănunțite și care constituie un merit deosebit al autorului, ni se înfașează întregul tablou al intervenției, tablou în care este imposibil să nu recunoști metode și concepții, care stau și astăzi, — în forme mai violente — la baza bestialității politici de jaf și cotropire a imperialismului.

În spatele tuturor intervenționistilor de atunci stătea imperialismul american «cel mai turbat imperialism» — cum spunea Lenin — «cea mai nerușinată asupra și sugrumare a popoarelor slabe și mici».

Spionul american Chaplin declară confidențial burghezilor contrarevoluționari: «Guvernul local se formează din inițiativa americanilor: asta le este necesar pentru salvarea aparențelor: înțelege, ei nu vin de capul lor, ci sunt chemați în ajutor». Ambasadorul american Francis este caracterizat de colegul său francez într-un spionaj, în felul următor: «După părerea lui, pământul a fost creat numai pentru ca el să-și poată face afacerile».

Colonelul Rowlinson pleacă în nordul Rusiei cu aceste «principii»: «Război înseamnă tâlhărie, tâlhărie înseamnă bani; acolo, în țara aceea care e cea mai bogată din lume, am să-mi adun primul meu milion». Locotenent-colonelul Larry, detașat la serviciul de spionaj, întrebuințează în mod obișnuit cravașa și revolverul. Căpitanul Rogers «stabilește liniștea în oraș». Înecând pe ceasornicarul Aprozchi, pe motiv că a întrebat ironic: «În ce constă democrația voastră?», ucigând pe bătrânul Abramov pentru că se interesase de fiica sa,

siluită și apoi ucisă de ofițerii americani, printre care se afla și Rogers.

Lagărul morții de pe insula Muding, înființat de americani, este un frate mai vârstnic al lagărelor naziste. Metodele de exterminare sunt printre cele mai bestiale. Când nu se comandă: «Asupra paturilor, foc!» atunci se încălzește la maximum încăperea până ce baraca este inundată de apa produsă de topirea zăpezii, pentru ca apoi să nu se mai facă foc o săptămână și deșinuții să degere în hainele devenite sloi.

Drumul plin de jafuri și crime al americanilor, și al lacheilor lor englezi și francezi, este înlesnit de elementele contrarevoluționare. Ceacovschi, un socialist revoluționar își trădează patria trecând de partea cotropitorilor. Generalul englez Poole exclamă: «Acest idiot bătrân își închipue că e ministru în toată regula». Generalul țarist Miller vrea să facă ordine «ca Nicolae întâi», deși comandantul englez nici nu-l bagă în seamă. Vechii ofițeri țariști ca generalul Potapov și amiralul Vicorst se vând americanilor, în timp ce burghezul Abrosimov jeșuește fara cot la cot cu cotropitorii.

Cartea lui Nichitin ajută pe cititorul de azi, ca în lumina trecutului, să înțeleagă metodele de astăzi ale imperialismului, metode care sunt aplicate în Coreea ca și în Egipt, în Iran ca și în Franța marșalizată. Prin combativitatea ei, opera lui Nichitin se plasează pe acea înaltă linie de luptă ideologică, proprie literaturii sovietice.



Dar în opoziție cu bestialitatea imperialistă și cu desgustătoarele unelte dinăuntru și dinafara acestuia, romanul lui Nichitin înfașează în pagini străbătute de cel mai fierbinte patriotism chipurile luminoase ale oamenilor sovietici, eroii Marii Revoluții Socialiste și ai Războiului Civil, conduși de Lenin și Stalin.

Impresionante sunt paginile în care Nichitin descrie dragostea nefermuită care lega pe oamenii Revoluției.

Sunt impresionante calmul, curajul, siguranța și tenacitatea acestui conducător

bolșevic, care este Frolov. Calitățile sale sunt scoase în evidență mai ales în situațiile în care el muncește cu oamenii. Comandant și în același timp educator, comisarul Frolov iubește adânc oamenii. Influența lui explică în cea mai mare măsură creșterea unor oameni simpli la un nivel al oamenilor cu conștiință revoluționară. Ofițerul Dranițân, bătrânul țăran Nestorov, fiica acestuia, Liuba, sergentul Sergunco își însușesc datorită lui Frolov un nou fel de a înțelege viața.

Firul epic al acțiunii se împletește de fapt cu viața, cu faptele acestor personaje. «Aurora Boreală» povestește lupta comuniștilor în teritoriul cotopt de anglo-americani și a celor care vin, înrolați în Armata Roșie, să elibereze acest teritoriu.

Pagini de un dramatism sguđuitor vorbesc despre Pavlin Veriogradov și Zencovici, conducători îndrăzneți și iubiți ai trupelor populare care se opun ocupanților.

Ei cad în luptele ce se dau, dar moartea lor răscoală întregul oraș, în care rămâne să ducă acțiune ilegală grupul comuniștilor, printre care Potălchin, Bazăchin și alții. Această latură a acțiunii romanului urmărește pe comuniștii din Arhanghelsc, deportați pe îngrozitoare insulă Muding, în lagărul morții. Atrocitățile comise de intervenționiști nu descurajează însă pe comuniști. Ei se regroupează, se organizează, duc muncă de agitație, întreinând moralul populației, nădejdea în eliberare și pregătind răscoala docherilor, a muncitorilor, odată cu apropierea trupelor bolșevice.

Viața, atitudinile comuniștilor din Arhanghelsc, sunt minunate exemple de patriotism.

Pavlin Vinogradov, fost muncitor la uzinele de armament, ajunge un apreciat comandant de brigadă.

El este tipul luptătorului bolșevic. De jucând cu dibăcie intrigile diplomatice ale amiralului englez Nicholls, Vinogradov știe să salveze viața unor comuniști arestați de intervenționiști. Când o patrulă de jandarmi englezi prefăcându-se beți, încearcă să răpească din nou pe cei salvați, Pavlin, cu riscul vieții sale, reușește să îm-

piedice săvârșirea acestei noi nelegiuii. El se adresează plin de îndrăzneală amiralului Nicholls:

«Luați-i imediat de-aci pe bandiții dumneavoastră! spuse cu asprime Pavlin. Dacă îndrăznește vreunul să intre în compartiment, trag în el. Auziți, domnule amiral?» Puritatea peisajului nordic se regăsește în puritatea sufletească a lui Pavlin: «Ce frumusețe, gândi Pavlin. Ce bine, ce minunat ar fi să trăiești dacă n'ar fi această haită de câini lacomi de sânge, care vrea să robească totul în lume: și munca și viața și libertatea milioanele de oameni! Dar oricare ar fi prețul, noi vom cuceri prin luptă lumea noastră minunată! Da, așa va fi!»

Andrei Zencovici refuză să plece din Arhanghelsc în momentul ocupării orașului de către trupele americane și cade în luptă: «Trebuie să-i arătăm dușmanului că nu ne temem de el și că în fiecare colțisor al pământului nostru nordic, îl așteaptă moartea. Măine, burghezia va ieși în întâmpinarea intervenționiștilor cu pâine și sare, dar noi îi vom întâmpina cu focuri de armă.»

Comuniștii Potălchin și Bazăchin rămân în orașul Arhanghelsc după cotopirea acestuia, pentru a organiza lupta ilegală. Potălchin, activistul de partid, trece de ne-numărate ori linia frontului pentru a primi și transmite informații și ajutoare. Bazăchin, secretarul sindicatului, moare în urma torturilor suferite în lagărul dela Muding.

O figură emoționantă de luptător este tânărul Sergunco, care la vederea unui tovarăș torturat de americani, rostește cu revoltă: «Cum vine asta, tovarăși? Ni se spunea despre această țară că e cea mai liberă din lume! Dar la naiba, ce fel de libertate este asta? Cum de au îndrăznit, tovarăși?»

Din toate părțile, țărani indignați de crimele comise de intervenționiști aleargă să se înroleze sub steagul sovietic. Bătrânul țăran Nestorov se convinge de dreptatea bolșevicilor și cere să fie primit voluntar.

Nichitin dă dovadă de o mare măiestrie în descrierea lui Nestorov. Bătrânul se spovedește comisarului Frolov:

«Am altceva, Ignatici! spuse încet, cașicum ar fi vrut să-i desvăluie o taină. Să vezi... Eu am rătăcit toată viața ca o barcă luată de valuri... Am trecut prin toate în viață. De ce să fiu trist? Eu nu sunt ca popa, care nu mai are nimic frumos în afară de plete. Nu, eu am să-ți spun pe față, Pavel Ignatici: am schimbat multe neveste, nu-mi plăcea să dorm în patul meu... Ba și mese-riile mi le schimbam mereu. Schimbam totul. Firea asta a mea m'a aruncat toată viața de colo până colo! Apoi deodată ridică glasul: Și ce-am făcut până la urmă? întrebă, după care tăcu un timp, cașicum ar fi așteptat un răspuns. Ce-am făcut până la urmă? Cu ce o să mă înfățișez în fața viitorului? Mie rușine. Să mor? Mie-rușine, și-o spun în față... Și încheie, pe neașteptate: «Primește-mă în detașament, pentru numele lui Christos».

Prins de americani, lui Nestorov i se scot ochii, dar chiar așa orb, travestit în cerșetor, el continuă să lucreze pentru puterea sovietică, până când cade ucis de ofițerul american Larry.

Alături de muncitori și țărani se găsesc și intelectuali cinstiți, care se alăsează cu sinceritate de soarta Revoluției. «N'am intrat în armată, spunea fostul student Andrei Latchin, am intrat în Revoluție». Luat prizonier de serviciul american de spionaj, Latchin răspunde întrebărilor puse de Larry:

—Va să zică nu ești comisar? repetă ironic Larry. Parcă bolșevicii au așa de mulți oameni cu studii! — «Studiile n'au nici o importanță. Titlul de comisar se obține prin merite speciale».

La întrebarea «Ești comunist?» Latchin, deși nu este membru de Partid, deși ar putea printr'un răspuns negativ să-și ușureze situația, răspunde afirmativ. Peste câteva zile, în mijlocul lagărului de exterminare dela Muding, Andrei Latchin este declarat membru de partid. Bătrânul

doctor Marinchin, bolnav pe moarte, îi spune:

«Chiar și aici: (il podidi tusea) chiar aici, în acest groaznic lagăr al morții, strălucește steaua noastră! Ea va lumina întreaga omenire, Andriușa! Vremca aceea va veni! Și tu ai s'o vezi!»

Dranișân, fost ofițer inferior în armata țaristă, fiu de oameni săraci, trece de partea Revoluției.

Dranișân crește sufletește atât de mult, încât își lasă logodnica Liolia, să meargă împreună cu Liuba într-o misiune foarte periculoasă, dincolo de linia frontului.

Nichitin știe să surprindă fiorul gingaș și în acelaș timp înălțător al dragostei. Țărancă Liuba se îndrăgostește de «condrierul» Latchin. Când toți pleacă voluntari, Liuba își părăsește gospodăria și cu o neașteptată dărzenie învinge toate greutățile unei călătorii prin pustiul înghețat, spre a ajunge la grupul lui Frolov. Dragostea pentru Latchin, închis în lagărul dela Muding și poate mort acolo, se împletește în sufletul Liubei cu dragostea de patrie. Ea pleacă în zona inamică cu misiunea de a arunca un depozit de muniții în aer, împreună cu Liolia.

Alți oameni sovietici ca Egorov, partizanul Machin sau ostașul Hadji Murat Dzaralohov, dau acestei cărți o largă putere mobilizatoare. Eroii lui Nichitin sunt pilde mărețe de abnegație, de nobleță sufletească, de înălțime morală. Toți acești oameni alcătuiesc ceea ce comisarul Frolov numea «poporul de aur»



Ideea esențială care străbate cartea lui Nichitin este ideea luptei pentru pace, ideea înfrățirii între popoare. Popoarele sunt pentru pace. Partizanul Machin luptă pentru pace, așa cum sergentul american Johnson dorește și el pacea. Jurnalul acestui sergent este semnificativ: «Smith a găsit ieri un manifest. Rușii vorbesc acolo despre ceace se petrece în lume. Spun că războiul cu germanii s'a sfârșit și că guvernul nostru nu mai are nici un motiv să ne țină aici,

din moment ce germanii au capitulat și s'a încheiat pacea cu ei... Mai departe, rușii scriu cât suferă soldații noștri, în timp ce la noi în țară se comit tot felul de fără-delegi. Smith mi-a spus. Asta-i adevărul!»

Machin și Smith sunt oameni care ilustrează marele adevăr stalinist: imperialismul nu are prieteni în lagărul păcii, dar socialismul are un foarte mare aliat în țările imperialiste: clasa muncitoare, care luptă pentru eliberarea ei. Cu toată isteria lor războinică, imperialiștii nu reușesc să convingă popoarele lor de necesitatea unui nou război. Iar cuvintele tovarășului Stalin, cuvinte cu care se încheie cartea lui Nichitin, sunt confirmate de numărul mereu crescând al partizanilor păcii:

«Nu știu dacă d. Churchill și prietenii săi vor reuși să organizeze după cel de al doilea război mondial, o nouă campanie împotriva «Europei de Est». Dacă vor reuși s'o facă — ceeace este puțin probabil, deoarece milioanele de oameni simpli stau de strajă întru apărarea păcii — se poate afirma cu încredere că ei vor fi bătuți, tot așa cum au fost bătuți în trecut».



Valoroasa carte a lui Nichitin demonstrează cu prisosință atât cititorilor cât și scriitorilor că tratarea unui aspect din trecut nu împiedică scriitorul de a-și servi patria. Dimpotrivă, ea arată cum zugrăvirea în spirit partinic a trecutului poate face dintr'un roman istoric o carte de foarte mare actualitate.

Al. I. Ștefănescu



CHIPUL REVOLUȚIONARULUI LA CERNÎȘEVSKI *)

«Căile istoriei nu seamănă cu trotoarele bulevardului Nevski; ele duc și prin noroi, și prin mlaștini de nepătruns,

*) N. G. Cernîșevski: *Ce-i de făcut?* Ed. Cartea Rusă, 1951.

iar cel care se teme să-și murdărească încălțăminte, mai bine să renunțe la activitatea revoluționară».

Aceste cuvinte îndrăznețe, pătrunse de conștiința responsabilității luptei revoluționare, ar putea servi drept motto elocvent pentru întreaga viață a lui Nicolai Gavrilovici Cernîșevski. Înfruntând cele mai crâncene încercări, Cernîșevski nu a renunțat niciodată la activitatea revoluționară, el a fost un călător și un cercetător neobosit pe căile istoriei, oricât ar fi fost ele de primejdioase.

Cernîșevski își afirmă ideile sale democratice și militează pentru înfăptuirea revoluției, într'una din epocile cele mai frământate ale istoriei poporului rus. Este epoca anilor 60, atunci când se organiza lupta înverșunată împotriva feudalismului, pentru desființarea iobăgiei, împotriva țarismului autocrat. Procesul de dezvoltare a Rusiei se îndrepta spre formele capitaliste de producție, iar valul nemulțumirilor țărănești creia o situație revoluționară în care — după formularea lui Lenin — «democratismul și socialismul se contopeau într'un tot cu neputință de desfăcut, de despărțit».

Reforma înfăptuită de sus, având un accentuat caracter burghez, a mărit mizeria maselor țărănești, a sporit dependența lor economică față de moșieri. Răscoalele țărănești erau o formă violentă prin care se manifesta protestul poporului împotriva silniciei țariste. Oamenii cei mai înaintați ai vremii, conducătorii democrației revoluționare țărănești, ca Cernîșevski și Dobroliubov erau exponenții cei mai reprezentativi ai năzuințelor maselor populare. Ei militau atât în operele lor cât și prin activitatea lor politică practică pentru abolirea iobăgiei, pentru desființarea monarhiei, dovedind necesitatea trecerii totale a pământurilor în stăpânirea poporului și înfăptuirea socialismului țărănesc în Rusia.

Pentru realizarea acestor idei, Cernîșevski și-a jertfit întreaga sa viață. Autoritățile țariste l-au închis în anul 1862 în fortăreața Petropavlovsc. Aci, înfruntând cu demnitate condițiile grele ale temniței,

în celula sa întunecoasă, a creiat romanul, «Ce-i de făcut?», opera cea mai luminoasă, mai optimistă din literatura clasică rusă.

În romanul său «Ce-i de făcut?», Cernîșevski exprimă pe plan artistic, concepția sa materialistă în aprecierea problemelor sociale. Romanul se impune în primul rând, în dezvoltarea literaturii realismului, prin originalitatea sa tematică.

Literatura rusă clasică, începând dela romanul în versuri al lui Pușchin «Evghenie Oneghin», și-a afirmat tendința sa puternic realistă prin zugrăvirea critică a așezărilor sociale nedrepte ale regimului țarist, prin apropierea ei de concepția de viață și de năzuințele maselor populare.

Problema vinovăției autocrației țariste, a necesității schimbării relațiilor sociale, au pus-o cele mai bune opere realiste până la Cernîșevski. În centrul acestor opere au apărut oamenii cei mai înaintați ai vremii, revoluționarii, nobilii culți, inteligenți, care doreau binele poporului, dar încă nu știau cum să se apropie de el. Ei erau incapabili să realizeze consecvent, în practică, ideile lor — pe care le debitau cu îndrăzneală — ei nu știau să muncească, să lupte cu adevărat.

Este epoca lui Oneghin¹⁾, a lui Peciorin²⁾, a lui Belto³⁾ sau Rudin, a «oamenilor de prisos» care ajung inevitabil — așa cum arăta Dobroliubov —, în postura ridicolă a trândavului și incapabilului Oblomov⁴⁾.

În romanul lui Cernîșevski apar însă figuri noi, oameni pe care nu i-au cunoscut generațiile anterioare. În centrul romanului se desfășoară viața bogată, interesantă, a unor oameni înaintați, figuri pozitive «Fiecare din ei, — după cum subliniază Cernîșevski, — este un om curajos, care nu șovăie, nu se dă îndărât, știe să se apuce de o treabă și dacă se apucă de ea

atunci o face cu atâta energie, încât o duce la bun sfârșit».

Eroina principală a romanului este o femeie inteligentă și energică, Vera Pavlovna. Ea și-a trăit copilăria într-o casă modestă din Petersburg, unde stăpânea despotice mama ei, Maria Alexeevna. Verocica era o fată deșteaptă, cinstită, care se împăca cu greu cu rigiditatea și banalitatea traiului într-o familie burgheză. Mama ei propovăduia concepțiile meschine, specific negustorești, care căutau să facă din orice problemă de viață, o afacere rentabilă. Maria Alexeevna căuta să împună fiicei sale principiile ei mărginite de viață; pentru ea, de pildă, căsătoria era un mijloc de mărire a averii, din care dragostea, sentimentele curate, sincere, erau excluse ca adaosuri inutile, păgubitoare. Spirit practic, Maria Alexeevna împărțea pe ceilalți oameni în două categorii principale: proști și pușlamale. Ea recunoștea veracitatea concepțiilor noi asupra vieții, pe care o exprimau «oamenii cumsecade». Dar le privea prin prisma aceleiași socoteli mercantile, care caracterizau întreg felul ei de viață. De aceea ea îi spunea Verocicăi: «Știu că sunt orândueli bune... Numai că noi, eu și cu tine, n'o să ajungem până la ele... La voi în cărți serie că vechea orânduire este să jecmănești și să înșeli lumea. Și asta-i adevărat, Verocica. Prin urmare, dacă nu este o orânduială nouă, să trăești tot după cea veche: jecmănește și înșeală».

Încă din copilărie, Vera Pavlovna nu se putea obișnui cu orânduiala veche. Ea se simțea închisă ca într'un beciu și dorea ei cea mai aprigă era să găsească o ieșire, o eliberare. Ea mărturisește cu patimă: «Vreau să fac numai ce vreau. Și alții să facă la fel! Nu vreau să țin nimănui nimic, nu vreau să stânjenesc libertatea nimănui, dar vreau să fiu liberă».

Perspectivile acestea, înfățișate atât de atrăgător de mama ei, erau sumbre, depri-mante. Se va căsători cu fiul proprietăresei, un tânăr prost, lipsit de scrupule, dar bogat, ocupând o însemnată poziție socială, ceea ce convenea de minune intereselor Mariei

¹⁾ «Evghenie Oneghin» de Pușchin.

²⁾ «Un erou al timpului nostru» de Lermontov.

³⁾ «Cine-i de vină» de Herțen.

⁴⁾ «Oblomov» de Gonțearov.

Alexeevna. Va deveni o soție cuminte, care se va preocupa de modă, de afacerile bărbatului, va învăța să joace cărți și va ocupa odată pe săptămână una din primele loji ale teatrului din Petersburg. In sinea ei însă, Verocica era revoltată, nu dorea o existență banală, sufocantă. «Am atâta poftă de viață!». Și spera: «Da, ce bine are să fie atunci când n'au să mai fie săraci, când nimeni n'are să mai asuprească pe alții, când toți vor fi veseli, buni, fericiți».

Chinuită de aceste gânduri, îl întâlnește pe Lopuhov, preparatorul fratelui ei. Lopuhov era unul din acei oameni curajoși din generația tânără, care se găseau într'un număr destul de redus în acea epocă.

Pe un astfel de om, Verocica nu avusese de unde să-l cunoască în mediul ei. Ea îl admiră pe Lopuhov, îl invidiază pentru fermitatea lui, pentru viața lui independentă și i se pare că-l iubește. Lopuhov o salvează din «beci», și căsnicia lor este în primii ani, fericită, veselă. Vera Pavlovna organizează un atelier de croitorie, unde repartiția produselor se făcea după principiile socialismului utopic al revoluționarilor acestei epoci.

Dar firea Verocicăi nu se potrivește cu cea a lui Lopuhov. Vera Pavlovna era o ființă energică, dornică de o viață agitată; după ce «gustase» o primă perioadă de libertate, nu mai era satisfăcută cu viața ei alături de Lopuhov.

Ea începea să înțeleagă sensul versurilor lui Pușchin:

Prinde dacă poți —
Cesul fericirii,
Anii tăi cei tineri
Dăruie-i iubirii!

Lopuhov avea un caracter mai închis, mai puțin expansiv. El iubea singurătatea, viața mai calmă, mai rațională.

Și Vera Pavlovna, în căutarea adevăratei fericiri personale, îl cunoaște pe Chirsanov, prietenul cel mai bun al lui Lopuhov. Trecuse prin aceleleași etape de dezvoltare ca și Lopuhov, își închinase și el viața luptei pentru înflorirea științei

și pentru desființarea inegalităților sociale. El avea însă un temperament mai tumultuos, îmbrățișa cu mai mult entuziasm ideile cutezătoare ale epocii, era mai deschis, mai avântat. Într'un cuvânt, se potrivea cu Vera Pavlovna.

Eroii lui Cernîșevski erau adepți fideli ai principiului că în calea fericirii personale nu trebuiesc puse diguri, bariere. Astfel, Lopuhov se dă la o parte pentru ca Vera Pavlovna să poată trăi fericită cu Chirsanov.

De fapt, romanul nu se reduce numai la redarea poveștii de dragoste a lui Lopuhov și a Verei Pavlovna și apoi a celei dintre Chirsanov și Vera Pavlovna. «Ce-i de făcut» constituie o critică necrușătoare adusă societății ruse din acea epocă, în care oameni ca Lopuhov, Chirsanov și Vera Pavlovna nu-și puteau desvolta talentul, însușirile bogate.

De fapt nici Vera Pavlovna, Chirsanov sau Lopuhov nu sunt oameni ai viitorului. «Am vrut să reprezint oamenii de treabă obișnuiți ai noii generații, — mărturisește Cernîșevski într'una din discuțiile sale cu «cititorul pătrunzător», — oameni pe care eu îi întâlnesc cu sutele. Am luat trei asemenea oameni: Vera Pavlovna, Lopuhov și Chirsanov. Astfel de oameni obișnuși îi socotesc eu, se socotesc ei înșiși, îi socotesc toți cunoscuții lor, adică oameni asemănători lor.

Dar Cernîșevski a știut să prezinte un om care să fie mai presus decât toți ceilalți, care să știe să lupte pentru viitor, care să fie un om al viitorului. Acesta este Rahmetov. «Dacă n'aș fi înfățișat figura lui Rahmetov, cei mai mulți cititori ar fi fost desorientați în privința personajilor principale din povestirea mea. Pun ră-mășag că până la ultimele pasagii ale acestui capitol, Vera Pavlovna, Lopuhov, Chirsanov, apăreau în închipuirea majorității publicului ca niște eroi, niște oameni de ordin superior, poate chiar ca niște chipuri idealizate, ca niște personalități care nu pot exista în realitate, din pricina sufletului lor prea bun. Nu, prieteni răi și demni de milă, ați judecat

greșit; nu ei stau prea sus, ci voi stați prea jos! Acuma iată, îi vedeți stând pe pământ. Vi se părea că plutesc în nori, pentru că voi stați în fundul prăpastiei. Toți oamenii trebuie și pot să stea la înălțimea la care stau ei. Firile sublime nu sunt așa. V'am arătat schița ușoară în profil a unora dintre ele; vedeți că nu sunt aceleleași trăsături. Dar puteți să vă egalați cu oamenii pe care i-am înfățișat pe deplin, dacă o să vreți să munciți ca să vă desvoltați așa cum trebuie. Cine stă mai prejos de ei, este josnic. Ridicați-vă din prăpastia voastră, prieteni!»

La întrebarea «Ce-i de făcut?» răspunsul lui Cernîșevski este crearea figurii lui Rahmetov.

Cele mai bune opere ale literaturii realismului critic rus, cu toate că scoteau în evidență tot ceea ce era mai rău în realitatea socială a Rusiei, erau totuși pline de optimism, de dragoste de viață. Acest caracter romantic înaintat își avea izvorul în credința fermă a scriitorului în viitorul patriei sale, în vremurile mai bune care vor veni. A devenit simbolică imaginea troiceii din romanul lui Gogol «Suflete moarte», care sugera drumul invincibil al Rusiei spre zilele fericite ale viitorului.

Opera lui Cernîșevski are însă la bază o concepție materialistă asupra vieții, o poziție militantă politică împotriva regimului autocrat. De aceea, în creația lui artistică, aceste idei înaintate își găsesc o fidelă oglindire prin figura lui Rahmetov.

Rahmetov are un rol episodic în roman. El apare însă într'un moment decisiv, când realitățile dintre eroii principali — Vera Pavlovna și Lopuhov — suferă o schimbare bruscă.

Rahmetov era mai tânăr decât Chirsanov și Lopuhov. Dar în câțiva ani el i-a întrecut cu mult în ceea ce privește cultura generală și orientarea precisă în cele mai complicate labirinte ale cugetărilor filosofice. Avea o putere herculeană și o agerime neasemuită. Toate aceste însușiri erau rodul unei munci perseverente. Rahmetov făcea nenumărate exerciții, îndura cele mai grele lipsuri pentru a se obișnui cu asperitățile muncii

revoluționare. Avea o voință extraordinară, călătită de timpuriu, fiind capabil să realizeze actele cele mai eroice. Rahmetov renunța la orice plăcere personală pentru a se putea dedica fără rezerve luptei conspirative. Cernîșevski nu putea prezenta deschis activitatea revoluționară a lui Rahmetov, însă din caracterul relațiilor acestuia cu eroii principali, se reliefează însușirile sale deosebite de militant pe tărâm social. Bogăția cunoștințelor teoretice, limpezimea, logica necruțătoare a gândirii sale, consecvența atitudinii sale, spiritul său de jertfă, de abnegație pentru fericirea oamenilor care-i erau apropiați, toate aceste calități trezeau admirația și prețuirea celorlalți.

Chipul lui Rahmetov întregeste galeria eroilor pozitivi ai literaturii clasice ruse, luptători pentru libertate ca Voinarovski a lui Râleev sau Grigore Dobroscolonov a lui Necrasov, nobilii singuratici, forțați de împrejurări să trăiască despărțiți de colectivul unit în activitatea creatoare; ca Mțări al lui Lermontov; eroii reali sau închipuiți, credincioși cauzei poporului ca «Taras Bulba» a lui Gogol, etc. Printre aceste figuri luminoase, Rahmetov este tipul cel mai înaintat.

După cum arată «Pravda» din 28.X. 1951, dovedind falsitatea concepțiilor anti-patriotice ale unui critic literar, «figura lui Rahmetov a întruchipat trăsăturile caracteristice ale revoluționarului de profesie din deceniul al VII-lea al secolului trecut, făurit de mișcarea democratică revoluționară rusă».

Cernîșevski l-a redat cu multă dragoste și simpatie pe acest erou înaintat. Cât de minunate sunt aceste rânduri în care el demonstrează cititorilor rolul unor oameni ca Rahmetov: «...sunt puțini, dar prin ei înfloarește viața tuturor. Fără ei, viața s'ar sălbătici, s'ar acri. Sunt puțini, dar le dă putință tuturor oamenilor să respire. Fără ei, oamenii ar pieri înăbușiți. Sunt mulți oameni cinstiți și buni, dar oameni ca Rahmetov sunt puțini, ei sunt însă printre ceilalți ceea ce este teina în ceai, buchetul într'un vin nobil.

Prin ei există puterea și seva celorlalți, ei sunt floarea celor aleși, sunt motorul tuturor motoarelor, sunt sarea sării pământului».

În romanul lui Cernișevski, sensul ideologic al alegerii și zugrăvirii eroilor principali este determinat de încrederea nelimitată a autorului în apropierea revoluției.

Cernișevski arată în paginile romanului cât de greu vor putea răzbi acești oameni noi revoluționari, în vălmășagul încăderărilor, câte blesteme, fluerături, lovituri cu pietre vor trebui să înfrunte. Dar victoria acestui tip nou de om este inevitabilă. Și el va izbândi în curând.

În ultimele pagini, Cernișevski citează versurile semnificative dintr-o poezie apărută în «Sovremenik»:

În fața zorilor dispare
Cimplita noapte grea și lungă;
Și soarele cel nou răsare
Și bezna rece o alungă;
Nu mai miroase-a mucegai
Ci doar a trandafiri, ca'n Mai.

Întreaga construcție a romanului este axată pe ideea pregătirii eroilor pentru acest viitor fericit. Astfel, este interesant că structura compozițională, etapele desfășurării acțiunii sunt determinate de cele patru visuri ale Verei Pavlovna.

În primul vis, Vera Pavlovna învață să iasă din «beci», din casa Mariei Alexeevna. Ea o vede pe «logodnica» fictivă a lui Lopuhov — imaginea luptei revoluționare — care o eliberează și-i spune: «Uite, eu ți-am dat drumul, și nu te-ai lecuit. Ține minte că mai sunt mulți inși care nu sunt eliberați și nu sunt lecuiți! Dă-le drumul și vindecă-i!»

În al doilea vis, Vera Pavlovna află că elementul principal al vieții este munca, activitatea socială. De aci urmează toate planurile ei pentru alcătuirea atelierului de croitorie după principiile producției și repartiției colective.

În al treilea vis, Vera Pavlovna înțelege că fericirea personală este un drept al omului, că el trebuie să lupte pentru a o

câștiga, înlăturând masca ipocriziei, a fățărniciei din societatea mondenă.

Ultimul vis este o minunată cântare a fericirii viitorului, o genială prezicere a caracteristicilor lumii noi, socialiste. Vera Pavlovna visează că «logodnica» lui Lopuhov o conduce în această lume. Vede spicile înalte de grâu, mașini uriașe care au perfecționat munca, irigarea stepelor întinse... Pe fețele oamenilor ea citește numai veselie, bucurie de a trăi, încredere în puterea colectivă. Aceste pagini sunt un imn pasionat închinat ideilor socialismului, patriotismului rus.

Vera Pavlovna întreabă: «Noi suntem oare? E țara noastră? Am auzit un cântec de al nostru, vorbesc rusește. — «Da, uite colo, nu prea departe, un râu: e Oca; oamenii aceștia sunt noi, și eu care sunt cu tine, sunt rusoaică».

Sentimentul acesta al mândriei naționale, al credinței înflăcărate în măreția patriei, străbate aceste pagini ale romanului lui Cernișevski. Ele amintesc cuvintele cunoscut ale tovarășului Stalin: «Conducătorii muncitorilor revoluționari din toate țările studiază cu nesăț istoria plină de învățăminte a clasei muncitoare din Rusia, trecutul ei, trecutul Rusiei, știind că în afară de Rusia reacționară a existat și o Rusie revoluționară — Rusia lui Radicev și Cernișevski, a lui Jeliachov și Ulianov, a lui Haturim și Alexeev. Toate acestea sădesc (și nu pot să nu sădească!) în inimile muncitorilor ruși un sentiment de mândrie națională revoluționară, în stare să miște munții din loc, în stare să facă minuni».

Romanul lui Cernișevski este o ilustrare convingătoare a concepțiilor sale estetice. «Poezia vieții, constă în adevărul ei», acesta este principiul de bază pe care Cernișevski îl respectă cu sfințenie. El recunoaște: «toată valoarea povestirii mele provine din veracitatea ei».

Romanul «Ce-i de făcut?» este opera unui mare gânditor, dar în același timp a unui mare artist scriitor. Cernișevski este un profund cercetător al nuanțelor celor

mai ascunse din sufletul eroilor. Astfel, este redată în cele mai mici amănunte, cu arta unui mare realist, creșterea sentimentului de recunoștință al Verei Pavlovna pentru Lopuhov și apoi a dragostei pentru Chirsanov. În centrul atenției scriitorului este procesul de dezvoltare a eroilor în fața diferitelor situații de viață. Personagiile apar atunci când dramatismul faptelor cere ca ele să ajungă pe primul plan. Despre Chirsanov cititorul află câteva amănunte încă din paginile în care este analizată pe larg figura lui Lopuhov, dar adevărata, profunda lui caracterizare se face atunci când în viața eroinei principale el joacă un rol decisiv. Un personaj atât de secundar ca Crincova, o tânără croitoreasă bolnavă, apare în momentul când acțiunea necesită sublinierea calităților de umanitate, de cinste ireproșabilă ale lui Chirsanov.

Pentru a spori interesul cititorilor, unele particularități ale vieții eroilor principali sunt înfățișate prin intermediul impresiilor unor personaje cu totul episodice. Astfel, autorul reușește să întruchieze și felul de a gândi al acestor martori «întâmplători». De pildă, primele zile ale vieții conjugale dintre Lopuhov și Vera Pavlovna sunt zugrăvite în discuțiile dintre doi bătrâni care locuiesc în aceeași casă, etc. Scena primei întâlniri dintre Lopuhov și Vera Pavlovna este redată cu o profundă și lapidară caracterizare psihologică de către scriitor.

Romanul se impune prin deosebita originalitate a construcției artistice. Autorul întrerupe deseori șirul narațiunii, pentru a-și expune părerile sale asupra diferitelor evenimente sau eroi, ori asupra diverselor teorii filosofice și estetice. Cernîșevski discută pe față cu cititorul, îi explică sensul episoadelor și îi mărturisește credința sa socială. Autorul își bate joc de acea categorie de cititori care se străduiesc să pescuiască greșeli sau lucruri nepermise, care se cred întotdeauna cei mai deștepti și prevăd desfășurarea ulterioară a evenimentelor din carte. Cernîșevski își închipuie strâmbătura unui asemenea cititor în fața problemelor

ridicate de romanul său și de aceea el îl urăște, îl disprețuiește.

Cu ironie batjocoritoare îl caracterizează Cernîșevski, în romanul său, pe un asemenea cititor. El crează din el chiar un personaj, care de fapt nu intervine în viața eroilor principali, nu se întâlnește cu ei; se ciocnește însă continuu de părerile autorului, jucând rolul unui interlocutor, care, —fără să vrea—demonstrează și mai convingător justetea concepțiilor lui Cernîșevski.

Romanul lui Cernîșevski, scris în închisoare, aprobat la început de cenzură, a apărut în trei numere consecutive în revista «Sovremenik». Apoi el a fost interzis de autoritățile țariste și a circulat, copiat de mână, în cercurile revoluționare. Cartea lui Cernîșevski fusese așteptată cu nerăbdare de oamenii cei mai înaintați ai Rusiei. Întreaga frământare a societății ruse vestea necesitatea apariției unui tip de om nou, asemenea lui Rahmetov «Înoarea celor aleși, sarea sării pământului».

Rahmetov a educat generații întregi de luptători revoluționari, i-a înarmat pentru a rezista în fața încercărilor grele. Gheorghe Dimitrov spunea: «Romanul «Ce-i de făcut»? a avut încă de acum treizeci și cinci de ani o influență adâncă, irezistibilă asupra mea, personal, pe când eram un tânăr muncitor care făcea primii pași în mișcarea revoluționară din Bulgaria. Și sunt dator să spun că nici în trecut, nici mai târziu n'a mai existat vreo operă literară care să-mi influențeze educația revoluționară cu atâta putere ca romanul lui Cernîșevski. Favoritul meu a fost în special Rahmetov. Imi propuneam ca scop să fiu ferm, tenace, să-mi oțelesc voința și caracterul în lupta contra dificultăților și lipsurilor, să-mi subordonez viața personală intereselor măreței cauze a clasei muncitoare — într'un cuvânt, să fiu așa cum mi se înfățișa acest erou ireproșabil al lui Cernîșevski.»

Romanul «Ce-i de făcut?» face parte din tezaurul de aur al literaturii clasice ruse.

Autorul acestei opere este una din figurile cele mai înaintate care au condus gândirea revoluționară rusă.

Vladimir Ilici Lenin îl caracterizează astfel pe Nicolai Gavrilovici Cernîșevski:

« Personalitatea acestui om este atât de măreață și de înălțătoare și totodată atât de simpatică și de frumoasă, activitatea lui este atât de curată și de puternică, influența lui atât de uriașă, încât pe măsură ce te adâncești în firea lui te simți pătruns tot mai mult și mai puternic de un respect nemărginit și de dragoste față de el. Minte genială, caracter măreț, voință fermă, avânt și finețe sufletească, o inimă făcută să cuprindă tot ce este frumos în lume, un caracter pătimaș și totodată curat, o viață fără umbră de păcat, plină de luptă și activitate, — tot ce poate face pe om măreț și sublim, toate acestea erau adunate într'însul ».

S. Damian



EROISMUL SOLDATULUI ANTIPOV *)

Scriitorul sovietic Em. Cazachievici descriind în « Primăvara pe Oder » șuvoiul oamenilor sovietici în drum spre Germania, spunea: « Pe bună dreptate fiecare om care mergea pe șosea ar fi putut să fie eroul unui poem sau al unui roman ».

Unul dintre acești oameni ai armatei lui Stalin este eroul cărții lui Juravliov: « Soldatul Antipov ».

Cartea lui Juravliov, însemnările de război al unui ofițer sovietic completată cu mărturiile unor tovarăși de luptă, cuprinde o serie de episoade din viața de front, grupate în jurul figurii unui simplu ostaș sovietic, soldatul Antipov.

Semnificativ este faptul că despre Luca Antipov ne povestește însuși comandantul lui din timpul războiului pentru apărarea Patriei, împotriva fasciștilor.

*) I. Juravliov: *Soldatul Antipov*, Ed. Cartea Rusă, 1951.

Nu întâmplător acesta își amintește despre soldatul Luca Antipov în momentul când se găsește pe câmpia Borodino.

Primind funcția de colaborator științific pentru îngrijirea monumentelor din Borodino și cutreerând aceste locuri, unde mai stăruia umbra măreață a trecutului, ofițerul își amintește despre strămoșul căzut în bătălia dela Borodino împotriva lui Napoleon și printr-o asociație firească îi apare figura ostașului Antipov, care, așa cum îl cunoscuse pe front, personifica trăsăturile poporului rus, cele mai minunate însușiri ale lui.

Atitudinea activă, tăria acestui ostaș izvorită din dragostea de patrie și de pasiunea acțiunii și luptei pentru drepturile și fericirea oamenilor, autorul o opune pasivității și fatalismului eroului lui Tolstoi, Platon Carataev. Această lipsă a unei trăsături combative, pe care Tolstoi o arăta cu specifică participantului luptei dela Borodino, a fost explicată și atribuită intenției lui Tolstoi de a ilustra prin Platon Carataev teoria nonviolentei și deci a posibilității împăcării între clase.

Juravliov vrea să arate că soldatul Antipov, acest om simplu din popor, prin trăsătura amintită mai sus este opus lui Platon Carataev, care îi e cu totul străin și despre care vorbește rece și disprețuitor: « Am cunoscut în războiul civil, în convoi, unul ca el. A rămas în urma noastră și alții l-au ucis, bătându-l cu vergelele de la pușcă ».

Soldatul Antipov ne atrage și ne câștigă dragostea și admirația, nu atât prin caracterul eroic al unor acte îndrăznețe, cât prin farmecul unei naturi integre, străine de orice îndoială, a omului din popor, în care se manifestă tăria întregului popor rus și se continuă tot ce e mai bun din moștenirea trecutului. Antipov e legat de tradițiile de luptă ale poporului rus pentru libertate și apărare a patriei, el a luat parte la trei războaie, în timpul Revoluției a făcut parte din comitetul soldaților, a luptat cu vitejie în armata lui Budionai și cunoaște povestirile despre eroii din trecut, cum e Kutuzov.

Dar Juravliov dă o atenție deosebită mai ales transformărilor fundamentale prin care trece Antipov după Revoluția din Octombrie și evoluția lui alături de noua generație.

El reușește să redea înduioșător legătura dintre cele două generații, apropierea lor prin ce au ele mai bun și mai durabil, prin legătura cu pământul patriei și cu viața luminoasă care se răsfrânge în fiecare om, cum într-o picătură de apă se oglindește soarele.

Bătrânul soldat, mai în vârstă decât aproape toți tovarășii săi, este înfățișat cu multă căldură.

Autorul vede în soldatul Antipov prototipul ostașului rus, a omului simplu din popor, căruia regimul sovietic i-a deschis noi orizonturi—dându-i posibilitatea afirmării și realizării năzuințelor spre mai bine și în acelaș timp valorificându-i aptitudinile și frumusețea morală.

E greu să descoperi de îndată eroul în Luca Antipov. La început, Antipov pare oarecum închis în sine, aproape ursuz. Astfel, când i se oferă comanda plutonului, el nu numai că nu-și exprimă entuziasmul, dar pare gata să refuze. Pe măsură însă ce evenimentele se desfășoară și-l cunoaștem mai profund, această impresie dispare, rămânând numai impresia unei cumpăniri înțelepte a lucrărilor, isvorită din experiență. Luca Antipov face parte din acei bătrâni, pe lângă care viața n'a trecut în zadar. O experiență îndelungată și frământată i-a adâncit înțelegerea vieții și a oamenilor, i-a dăruit liniștea și calmul, specifice acelor care știu să-și stăpânească cu demnitate viața și acțiunile.

Dar această putere de stăpânire nu exclude pasiunea, ci dimpotrivă o presupune. Antipov este dintre acei oameni curajoși, care trăiesc viața arzând și nu putrezind.

Acesta este sensul adânc al rezistenței celor nouă ostași de sub comanda soldatului Antipov, timp de 48 de ore în fața atacurilor repetate ale dușmanului pe o înălțime (cota 257,2) de o importanță hotărâtoare în luptele dela Orel,

pentru a stabili legătura întreruptă cu divizia. Și tot astfel se explică de ce Antipov se avântă spre viroaga ce se deschidea primejdios în fața focului inamicului, după ce doi agenți de legătură nu reușiseră s'o treacă.

Dovadă că Luca Antipov dă un sens înalt vieții active și morții eroice puse în slujba unui ideal, sunt cuvintele lui cu prilejul morții lui Perepiotchin — unul din cei 10 apărători ai cotei: «Ai văzut cum a murit Perepiotchin? Ține minte . . . Tot așa a murit și Sitnic. Și el era comunist . . . Astfel de oameni nu mor. Ei trăiesc mereu, mereu. Pe când Oșmarin (care părăsise cota) chiar de-ar fi rămas în viață, tot ca și mort ar fi fost . . .»

Dar și în ceasurile de răgaz, în intervalele dintre lupte — Antipov își găsește mereu de lucru, făcând față cu deosebită dibăcie oricăror împrejurări. Uimitor prin vitalitatea sa, i se mai aude glasul până noaptea târziu, când muștrător, când încurajator. Pe unul îl învață cum să îngrijească arma, pe altul cum să lucreze. El nu se plânge de rănilor primite, ci de sufletul îmbolnăvit de «zăcere», pentru că în Luca Antipov trăiește vie pasiunea acțiunii, folosirea creatoare a forțelor — până și în lucrurile cele mai mărunte și «neînsemnate».

Astfel, actele eroice din timpul războiului apar drept consecința și continuarea unui anumit stil de viață și a unui anumit nivel normal. Insuși Luca e conștient de aceasta.

Pus să povestească împrejurările în care căpătase celelalte două decorații din timpul primului război mondial, el mărturisește că acțiunile-i de-atunci se limitau la acelea ale unui fidel executant al ordinelor, pe când acum, el însuși prezintă comandantului propuneri îndrăznețe și, când necesitatea o cere, este capabil să înlocuiască pe comandant. Soldatul Antipov, e conștient acum că «funcția de soldat în armată e o funcție importantă», că soldatul sovietic se simte răspunzător de victorie ca și generalii.

Conștiința că lupta lor e organic legată de pace, de apărarea vieții de toate zilele, pe care și ei, ostașii cu «măinile lor de aur» au clădit-o, este izvorul puterii, al fermității și încrederii în victoria finală. Astfel se explică forța morală, avântul și aerul solemn cu care pleacă soldații în luptă (e grăitor amănuntul pe care-l redă autorul când amintește despre un soldat care, înaintea luptei, își cosea guler alb la veston). Astfel se explică afirmarea repetată a lui Antipov că în ani din urmă a întinerit și rugămintea pe care o face generalului, să nu fie luat din batalion și să fie lăsat să lupte mai departe alături de cei tineri.

Dar autorul izbutește să arate nu numai că atitudinea ostașului sovietic e calitativ nouă prin participarea conștientă, totală, la oricare din acțiuni, ci și caracterul de masă al acestui fenomen; el arată cum nenumărați oameni care nu atrag atenția prin nimic deosebit, sunt capabili de fapte care uimesc (Carpov, Perepiotchin).

Fiecare ostaș în parte este o pildă a felului cum trebuie îndeplinită datoria, o pildă de puritate morală.

Înfățișând viața colectivului, autorul redă minunatele trăsături ale ostașilor sovietici ca oameni și ca luptători. Ei ne apar plini de omenie, gata oricând să-și salveze comandantul și prietenii cu prețul vieții, sensibili la frumusețile naturii, conștanți în dragoste, exigenți față de ei înșiși și față de tovarășii lor.

Criteriul valorificării tovarășului și măsură dragostei față de el, stă în valoarea lui reală ca om și luptător pentru cauza comunismului. Nu întâmplător pe Antipov soldații îl cred membru de partid și unul din ei, chiar mărturisește aceasta într-o scrisoare. Minunat este înfățișat în cartea lui Juravliov sentimentul colectivității și forța transformatoare a colectivului.

Întregul colectiv ostășesc e o familie de oameni simpli, puternic legați între ei, în continuă evoluție. Cei tineri sunt stimulați și cu încetul devin la fel de curajoși și de îndrăzneți ca ceilalți. În cursul câtorva ani

de viață în colectiv Antipov se transformă atât de mult, încât ajunge să critice cu mult curaj pe general. Tot așa cei care suferă de înfumurare sunt nevoiți să-și schimbe atitudinea, adeseori nepotrivită pentru înșăși firea lor. În același timp, în colectiv se desvoltă aptitudinile, personalitatea fiecăruia, se controlează caractere, se precizează înclinările. Colhoznicul Bercutov se dovedește a avea talent organizatoric. El va deveni în curând organizator de partid; Butencov — simplu soldat — devine în scurt timp comandantul unui pluton. Fondul minunat și sănătos al celor mai mulți dintre acești oameni se desvâlue în momentele de grea cumpănă, care-s mărturie și confirmare a trăiniciei colectivului și în același timp o verificare a fiecăruia dintre ei.

Clipele dramatice ale luptelor dela cota 257,2 sunt impresionante prin tăria neclintită a fiecăruia din cei nouă apărători, tărie izvorită și bazată pe încrederea neșovăitoare în ceilalți și conștiința îndentității cauzei pentru care luptă.

Această atitudine în luptă e izvorită și din natura raporturilor dintre ofițeri și soldați.

Autorul arată caracterul nou al acestor relații — bazate pe conștiința scopului înalt urmărit, pe stima și sprijinul reciproc.

Prietenii minunate se leagă între comandant și soldat. Astfel e prietenia între comandantul batalionului și Antipov.

Antipov își salvează comandantul de batalion. El își iubește și prețuiește comandantul pentru că acesta «e un adevărat comunist». Nu mai puțin impresionantă e atitudinea generalului față de soldați. Acesta ascultă și îndeplinește rugămintea soldatului simplu Antipov de a amâna câteva zile decorarea sa până vor ajunge în cătunul Donbeje, pentru ca să-și poată sărbători astfel totodată și aniversarea a 27 de ani dela ziua când în același cătun i se înmăna crucea «Sf. Gheorghe».

Aceeași semnificație o are faptul pe care l-am menționat la început, că un ofițer alege drept erou al cărții sale pe unul dintre soldații alături de care a luptat. Tonul cald al povestirii, evocarea

faptelor tovarășilor de luptă, ne desvăluie dragostea autorului pentru soldat, pentru omul simplu din popor.

După cum am arătat — această carte a scriitorului sovietic Juravliov are o deosebită semnificație. Ea demonstrează că omul, forța morală a armatei, justetea cauzei decid soarta războiului.

Ea arată superioritatea armatei sovietice, oglindind sub încă o latură superioritatea istorică a socialismului față de orânduirea veche capitalistă.

Având astfel de ostași cum e soldatul Antipov, luptând pentru libertate, adevăr și pace, este dela sine înțeles că armata lui Stalin să fie îndemn tuturor popoarelor asuprite.

«Așteptam biruința și știam: vom învinge! Și pildă ne-au fost numai eroi. Ascultam cu emoție Mersul armatei lui Stalin,»

povestește poetul albanez Lazăr Gilri despre eroicele zile ale rezistenței.

«Vântul mărețelor voastre campanii
Ceața din Handașin risipește
Și libertatea, în zilele de August
Se înalță pe urmele voastre și crește»

cântă poetul coreean Min Ben Him, în imnul adresat ostașilor sovietici.

Cartea lui Juravliov «Soldatul Antipov» este o expresie a tendinței literaturii sovietice de a înfățișa caracterul popular al tuturor faptelor și gândurilor omului sovietic, al bolșevicului membru sau ne-membru de partid.

Ea este o confirmare a faptului că ideologia comunistă a devenit ideologia întregii societăți sovietice.

L. Paicu



PE ȘANTIERELE POLONIEI *)

Frumoasă-i lumea! Cântecu-i adânc,
Și veacuri de-am trăi n'ar fi destule
Să ridicăm prin muncă tot ce-am vrea.

*) Tadeus Konwichi: *Șantierul*. S.P.L.A. — 1951.

Polonia se 'nnalță ca o stea,
De mâna muncitoare dăltuită.

Versurile acestea ale poetului polonez W. Woroszilsky, caracterizează sugestiv munca de reconstrucție și de construcție a bazelor socialismului, care este dusă în Polonia, astăzi.

Polonia e un vast șantier. În versuri avântate poezii cântă ritmul dinamic, clocotitor al reconstrucției țării.

Tema aceasta o putem întâlni și în multe lucrări de proză, în nuvele ca «Drumul drept» de Kowalewski sau romane ca: «Plewa» de Bogdan Hamera.

În nuvela «Șantierul» de Tadeus Konwichi, nuvelă distinsă cu premiul de stat pe anul 1950, tânărul prozator tratează aceeași temă cu multă îndrăzneală, reușind să înfățișeze oameni și fapte caracteristice unui șantier al socialismului. Nuvela «Șantierul» este prima lucrare din proza poloneză, vorbind despre efortul oamenilor muncii pentru realizarea Planului de șase ani. «Planul de șase ani, întocmai ca o apă uriașă, va cuprinde regiuni tot mai mari, va cuprinde întreaga Polonie, îl va lua pe fiecare cetățean și-l va purta cu ea. Acești șase ani vor făuri un om nou, un om minunat» — această perspectivă de viitor o deschide cuvintele unuia din eroii nuvelei, inginerul Czapor; iar cuvintele lui sunt concluzia firească la care ajunge și cititorul, odată cu ultima pagină a cărții.

Nuvela lui Tadeus Konwichi are la bază un bogat material de viață. Construirea unei noi căi ferate lângă Lunczyce aduce pe șantier oameni de diferite categorii sociale, din diferite colțuri ale țării, o varietate de caractere și mentalități. Inceputul acestei construcții se efectuează în condițiile unei îndârjite lupte de clasă. Dușmanul, care și-a pierdut principalele poziții economice și politice, caută să se strecoare și, în speranța recuceririi puterii, să saboteze orice acțiune a clasei muncitoare, să împiedice construcția țării. Conflictul nuvelei sale este constituit de lupta de demascare a dușmanului de pe acest șantier, undea lăduri de oamenii de bună credință, de mun-

citorii cinstiți, s'au strecurat și câțiva bandiți, dușmani ai regimului, ca: Zajac, Loszyschi sau Kozyschi. Jefuirea cooperativei dintr'un sat apropiat, cu scopul de a isca printre țărani bănuială și dușmănie față de muncitorii de pe șantier; procedeul ascuns, rafinat, dar nu mai puțin banditesc, de a deruta și demobiliza muncitorii, de a împiedeca sau întârzia în acest fel construirea liniei ferate — iată câteva din formele sub care acționează dușmanii. « Dacă-ți vine greu — se adresează unul din ei unui muncitor — nimeni nu te ia de gât! nu trebuie să-ți pierzi sănătatea în afacerea asta! »

Indivizi ca Psica — fost cârciumar căruia nu-i mai merg afacerile — sau ca șarlatanul Kekus care se dă drept inginer și membru de partid, — sunt prezentați de autor în cursul acțiunilor lor de sabotare sistematică a lucrărilor și prin aceasta, caracterele lor se definesc. Ei sunt susținuți de fostul plutonier de jandarmi, care, deținând un post important în administrație, provoacă nemulțumiri cu metodele lui de « corecție », aplicate muncitorilor. Dușmanul se folosește — în lupta sa desnădăjduită — de fiecare lipsă, de fiecare slăbiciune a oamenilor cinstiți de pe șantier. Lupta crâncenă care se dă cu dușmanul de clasă este însoțită deci și de lupta împotriva slăbiciunilor și șovădelilor oamenilor.

În focul acestei ciocniri se precizează atitudinea nouă a oamenilor față de muncă, se realizează colectivul nou, o adevărată unitate socialistă. Închegarea colectivului determină și transformarea, clarificarea unor oameni cu slăbiciuni și șovăiri. Inginerul Bross gândea astfel la început, neglijând cu totul oamenii și interesându-se doar de problemele tehnice: « Termenele, cum rămâne cu termenele? Dacă mă voi ocupa de instruirea și educarea oamenilor, cine o să muncească? Eri, Czajkowschi a luat aparatul, că vrea să organizeze un cinematograf pentru muncitori; iar astăzi vreți să deschideți un gimnaziu! V-ați prostit, vreți să sabotați lucrul? »

Acest om este totuși cinstit, capabil de a fi educat. Sugestivă este scena dela sfârșit când, criticat în ședința de partid, Bross

recunoaște deschis că a cdzut în greșală dintr'o îngustă înțelegere a rolului său, limitându-l la un « responsabil de îndeplinirea rigidă, mecanică, a termenelor, a ordinelor ».

Și Kiolda, fostul secretar al organizației de partid se transformă sub influența colectivului, în urma acțiunii de educare purtată de alți comuniști. El se ferea de a face critică: « Să te iei la harță cu comandantul, nu e floare la ureche... El are la oraș aproape la fiecare birou un cunoscut. Doar spusese chiar el: « Bagă de seamă să nu te strângă careva cu ușa ». Poate s'o facă. Cine o să-i ție parte lui Kiolda? Organizația de Partid abia s'a înființat ».

Această atitudine va avea consecințe directe asupra oamenilor care au slăbiciuni: « Nu mai da așa zor, băiete! — se adresează unul din ei lui Leon, un tânăr entuziast. Vrei să ne lași fără pâine? Maistrul nu e grăbit deloc, de ce să te grăbești tu? » Pentru ei, norma depășită de Leon însemna să-i lase fără pâine, să-i arunce pe drumuri. De ce? Fiindcă ei nu se puteau ridica la înțelegerea procesului de creștere a productivității muncii, care însemna îmbunătățirea stării lor.

Astfel, elemente bune ca bătrânul Laptac sau Leon sunt frânați de neînțelegerea inginerului șef, de atitudinea veche față de muncă a altor tehnicieni.

Toate transformările care se petrec sunt determinate de comunistul Pavel Czajkowschi trimis pe șantier de Partid. Figură centrală a nuvelei, Pavel este puternic conturat de autor printr'o succesiune de acțiuni, de situații în care este pus să acționeze, să se reliefeze astfel. El organizează imediat întrecerile socialiste, dând un mare imbold producției. Ajutat de cei mai buni muncitori, el face ca organizația de Partid a șantierului să devină în adevăr motorul, conducătorul muncii. Pavel nu este redat numai ca un organizator al muncii, ca un conducător al ei, ci este arătat în primul rând ca un muncitor care pune solid umărul alături de ceilalți, dovedind și prin exemplul personal ce înseamnă a munci cu dragoste. Pavel este prieten și sfătuitor al to-

varășilor săi, el stimulează orice inițiativă bună, îl ajută pe Leon să-și desdăvârșească inovația; el se ocupă temeinic de creșterea cadrelor, de școlile de calificare și organizare a cursurilor pe șantier. Cu energie el reprimă orice încercare de a înșela pe muncitori, demască pe un contabil inconștient, care falsificase rezultatele întrecerilor, luptă contra atitudinii de nepăsare, de indiferență față de muncă și lămurește cu răbdare pe acei care erau împotriva mecanizării, ca de pildă Fidelus, care spunea: «Mașina asta ar putea să sape pământul în locul oamenilor; iar oamenii ce-or să facă atunci? Dece să ne grăbim? Altădată oamii nu se grăbeau și trăiau bine!».

Munca energică, neîntreruptă, a lui Pavel, face să nască ritmul muncii șantierului și ne dă o puternică imagine a rolului Partidului în creșterea avântului constructiv al masselor, în deșteptarea interesului și dragostei oamenilor pentru muncă, în încheierea unui colectiv unit și conștient. În prezentarea faptelor și oamenilor, autorul utilizează o tehnică interesantă, care antrenează și atrage pe cititor. În nuvela «Șantierul» ritmul dinamic al acțiunii, succesiunea rapidă a imaginilor amintește construcția unui scenariu de film. Oamenii trăiesc, se mișcă cu ușurință, firul povestirii este foarte viu, firesc. Uneori însă, din cauza acestei «dinamici» a povestirii, bogatul material de viață este prezentat cu o oarecare lipsă de adâncime. Nu întotdeauna toate aceste imagini, aspecte variate, sunt sudate într-o acțiune epică unitară. E cazul episodului dela început — jefuirea cooperativei din Lunczice — unde în afară de faptul că alunecă pe senzațional, acțiunea nu-și găsește o legătură organică, necesară cu celelalte episoade.



Problema centrală a nuvelei: zădărnirea creșterii omului nou, conștient în procesul muncii, redarea eroului pozitiv, a activității de Partid — este astfel rezolvată în mod convingător de Tadeus Konwichi în lucrarea sa. El este unul din primii scrii-

tori polonezi, care încearcă și reușește să creeze imaginea conducătorului de Partid, educator și conducător al masselor. Pawel, caracterizat prin acțiune, conturat cu forță de autor, convinge, este o puternică imagine a rolului Partidului în primele rânduri ale bătăliei pentru îndeplinirea planului, în creșterea celorlalți eroi, care devin la rândul lor muncitori conștienți, oameni noi. Este cazul rolului lui Pavel în educarea lui Leon care, încrezător în Partid, în forțele sale proprii, ajunge inovator; sau a bătrânului Laptac, cel umilit la început de bandiții strecurați pe șantier, și care prin munca sa îndârjită ajunge să-și cucească un loc de frunte, să fie ales în conducerea șantierului. Un proces interesant și bine motivat în legătură cu acțiunea lui Pawel, este transformarea lui Fidelus, care, dintr'un leaș, delăsător, ajunge primul la concursul de calificare.

Este de remarcat faptul că, deși creionați fugari, toți acești eroi apar convingători cititorului, prin faptul că acțiunile și vorbele lor sunt esențiale în caracterizarea lor. Nuvela ar fi câștigat dacă ar fi lipsit unele episoade, asupra cărora se insistă prea mult, ca de pildă descrierea unei bătăi între doi ingineri ai șantierului. La fel, nuvela ar fi câștigat prin adâncirea activității dusă de organizația de tineret «In slujba Poloniei» care constituie un element viu, avântat, în mișcarea întrecerilor pe șantier.

Aceste întreceri, care cuprind o mare masă de oameni, înfrângând uneltirile dușmanului și aducând în albia largă a socialismului pe șovdelnici, transmit cititorului siguranța în victoria definitivă — nu numai a constructorilor șantierului, dar a întregului proces de construire a socialismului în Polonia și de întărire a frontului de luptă împotriva dușmanilor păcii.

Din fiecare episod, din fiecare situație concretă se degajă cu putere această convingere, pe care atât de sugestiv o formulează oamenii de pe șantier, în cântecul lor:

Norocul nostru noi îl zămislăm
Suntem puternici, vrem și făurim!

Alice Manoiu



VIAȚA PARTIZANEI AGNEA *)

«Dolce farr'niente» — e plăcut să trăiești nefăcând nimic — sună o zicală italiană, scumpă celor care trădăvesc cu prețul sudoarei celor exploatați pe malurile înșorite ale Mediteranei, la poalele Alpilor sau în lagunele Venetiei.

Dar proletarii agricoli din regiunile fertile ale Toscanei, salahorii din docurile celebrului Neapole sau muncitorii marilor uzine Fiat cunosc adesea alt «farr'niente», acela a șomajului. Știu doar chinuitoarea nesiguranță a zilei de mâine, când patronul și aruncă pe drumuri și palmele lor bătătorite de muncă nu mai cuprind zilele dearândul o fărâmă de pâine.

Poporul italian s'a împotrivit totdeauna celor ce trăiau în trândăvul lor «dolce farr'niente». Mărturie sunt ogoarele ocupate cu forța de muncitorii agricoli din sudul Italiei, uriașele greve de pe întreg cuprinsul țării, strângerea rândurilor în jurul Partidului Comunist Italian, care conduce lupta masselor împotriva mizeriei și ruinei economice în care se sbate țara de pe urma trădătoarei politici a guvernului de Gasperi, slugă smerită a Vaticanului și a imperialismului american. Mărturie sunt și luptele din trecut împotriva «cămășilor negre» ale lui Mussolini, care instituiau dictatura fascistă, ca și împotrivirea ascunsă sau violentă față de ocupația hitleristă.

Mișcarea populară pentru libertate și viață mai bună, pentru pace, stimulează viguros înflorirea unei literaturi realiste de avangardă. În rândurile ei se înrolează mereu noi scriitori, ridicați din mijlocul poporului.

Intellectualitatea progresistă italiană are astăzi ca lozincă de luptă: «Să apărăm idealurile Rezistenței». Această luptă se desfășoară organizat, în fruntea ei găsindu-se luptătorii căliți ai Partidului. În Aprilie 1950 a avut loc, la Venetia, Congresul Rezistenței Italiene și al Apărării Culturii, în care au reieșit sarcinile mari ale literaturii

în ridicarea și întărirea forței de luptă a masselor muncitoare împotriva reînvierii fascismului în Italia și pentru unirea tuturor forțelor progresiste în această luptă. Numeroase opere apărute confirmă entuziasmul cu care scriitorii progresiști răspund acestor sarcini.

În poemul «Melissa», un tânăr muncitor, Giovanni Gieppetti, înfățișează lupta țărănimii sărace din sudul Italiei pentru stăpânirea ogoarelor marilor latifundiați; Vasco Pratolini zugrăvește viața cartierelor de muncitori din Florența; Cezare Pavese, Silvio Michelli, Giuseppe Marotta sau Laudomia Bonanni, oglindesc în scrierile lor viața și aspirațiile poporului, reflectând lupta lui împotriva politici de război, a politici de înrobire economică. În versurile poezilor ca Libero de Libero, Salvatore Quasimodo, vibrează îndemnuri înflăcărâte de luptă.

Înfățișând lupta partizanilor, viața mizeră a țărănimii sau exploatarea nemiloasă a muncitorilor, scriitorii progresiști italieni aleg adesea ca personajii pe omul simplu, omul din popor, omul care — așa cum declară scriitoarea Renata Viganò — «ar putea să fie unul din mii de oameni simpli» și aceasta pentru că «în lume suntem atât de mulți angajați pe același drum și fiecare operă trebuie să servească majorității».

Unul din aceste mii de «oameni simpli» e și Agnesa, eroina cărții Renatei Viganò. Până când viața n'a intrat violent de dureroasă și în căminul Agnesei, aceasta își purta oarecum resemnată, povara muncii sale de spălătoreasă într'un sat din Valle di Comachio, în nordul Italiei.

Deși aproape îmbătrânise, Agnesa nu încercase niciodată să-și ridice privirile dela rufele ce-i treceau prin palmele bătătorite, pentru a desluși de ce limpeziind rufele altora, nu-și putea limpezi propria-i viață.

Soțul ei, Palita, luptător conștient, face parte din rândurile Partidului Comunist. Agnesa își iubește bărbatul, îi cunoaște țelurile, dar nu încearcă să i le pătrundă.

Pentru Agnesa și Palita, pentru milioanele de muncitori terorizați de fiarele

*) Renata Viganò: *Agnesa Partizana*, E. S. P. L. A., 1951.

asciste, toamna anului 1943 părea să aducă zori de speranță. Înălăturarea lui Mussolini dela putere, victoriile armatelor sovietice în Răsărit, încălzeau inimile oamenilor.

În Septembrie 1943, Italia mareșalilor și a cardinalilor capitulează. Infrângerea suferită de clica dela conducere îmbată poporul de bucurie.

În regiunile din nord, încă ocupate de hitleriști, acțiunile înarmate ale partizanilor iau amploare, determinând o și mai cumplită teroare din partea ocupanților. Din nenumărate familii, ființe dragi sunt smulse ca ostateci și ucise după cumplite cazne, sau trimise la muncă forțată în Germania.

Evenimentele n'au ocolit căminul Agnesei. Fiindcă adăpostise un ostaș italian fugit de pe front, hitleriștii îl ridică pe Palita, trimițându-l laolaltă cu mulți alții, la muncă forțată în Germania.

Odată cu ridicarea lui Palita, Agnesa își pierde rostul vieții; zilele se scurg apă-sate de povara singurătății, a neputinței de a mai nădăjdui.

În aceste zile Agnesa se apropie sufletește de tovarășii soțului ei; din acest moment, ea nu mai e singură. Marea familie a Partidului clasei muncitoare o primește, o îmbărbătează, îi alungă descurajarea, îi cere să lupte. Agnesa se simte de folos: ei, lui Palita și atâtor altora.

Această transformare a Agnesei — dintr-o femeie resemnată care-și trădește viața fără a privi peste marginile ogrăzii sale — într-o femeie ce îmbrățișează cauza clasei muncitoare și luptă pentru a apăra toate căminurile oamenilor simpli ca și ea, se conturează evident în povestirea Renatei Vigano. Contactul cu Partidul, cu comuniștii oțeliți în lupte, îi dă vigoare, îi întărește cugetul. Loviturile pe care le primește acum nu o mai copleșesc ci dimpotrivă, o îndărjesc, o ridică mai sus, pe culmile jertfei, ale eroismului.

Moartea lui Palita, povestită sguđuitor de un evadat din trenul care-i transporta spre Germania, la muncă forțată, o leagă

pe Agnesa și mai mult de cauza pentru care luptă.

Ura Agnesei împotriva acelor care i-au smuls bruma de fericire este acum precis conturată în inima sa. Ura Agnesei ajunge la apogeu, cu un prilej în aparență fără mare importanță, însă plin de semnificație pentru această femeie simplă: un neamț îi împușcă pisica, ultimul vestigiu al căminului ei de odinioară, nimicit de hoardele naziste. Revolta îndelung mocnită răbufnește și Agnesa îl ucide pe fascist. În felul acesta, ea pășește pe un nou drum, drumul luptei deschise împotriva naziștilor, drumul partizanatului. Liniștită, cu hotărâre nestrămutată, ea își părăsește căminul incendiat și se refugiază la partizani.

«Mama Agnesa» ajunge o figură populară printre partizanii din Vale di Comachio, împreună cu care duce la bun sfârșit acțiuni deosebit de periculoase.

Prezența Agnesei în tabără, în preajma partizanilor, devine o necesitate pentru aceștia; autoarea reddă firesc, cald, sentimentul de dragoste cu care membrii brigăzii priveau această femeie, mamă a tuturor și luptătoare.

Dar Agnesa primește sarcina de a reveni în mijlocul dușmanului pentru a conduce din interior munca de aprovizionare a tuturor brigăzilor de partizani din această vale. Agnesa își desvoltă în așa fel munca, încât formează o adevărată rețea de furnizori, agenți de transport, depozite, legături. Și toată această muncă o duce cu sprijinul populației.

Povestirea Renatei Vigano se ocupă și de «sprijinul» pe care l-au dat poporului italian «aliații». Mai ales ei au contribuit la desvârșirea distrugerilor începute de hitleriști în țară. Cu un sarcasm dureros povestește Renata Vigano o acțiune «eroică» a aviatorilor aliați:

«O căsuță albă între o grădină și o livadă, departe de alte case, înconjurată doar de arături, nu e un obiectiv militar, nu are importanță în război nici intactă, nici distrusă. Dar trecuseră avioanele aliate pe deasupra — la întoarcerea din bombardament — și le mai rămăseseră

câteva bombe. Poate că un aviator b'ne dispus pentrucă se întorcea la bază, spusese tovarășului său de sbor: — « Fac prinsoare că nimeresc casa aia de colo » — anglo-americanilor le plac prinsorile — și colegul răspunsese: — « Eu fac prinsoare că nu. Ce-ar fi să încercăm! » Să încercăm și hotărîseră în dolari sau lire sterline, sau în fracțiuni de dolari și de lire sterline, pe cât să facă rămășag. Apoi, jos în picaj, spre casa albă! O bombă, două bombe, nimic! Colegul zâmbește. Un ocol și hai din nou în picaj! una, două, trei bombe: ultimele. Altele nu mai aveau. Un alt ocol pe deasupra norilor de fum și de pământ și colegul care mai zâmbea: bravo! Frumoasă lovitură! Ai câștigat! Și fuga în sbor spre bază, la masă, la patul cel bun al ofițerilor și subofițerilor aviatori englezi și americani. Raportul spunea: «toate obiectivele au fost atinse ».

Apropierea frontului de regiunea în care operau partizanii îngreunează în mare măsură acțiunile acestora, cu atât mai mult cu cât armatele anglo-americanilor, ajunse în preajma partizanilor, nu numai că nu le acordă sprijin, dar chiar împiedecă desfășurarea acțiunilor de diversiune. Partizanii sunt nevoiți să oprească ostateci din armatele aliate, pentru a obliga Comandamentul anglo-american să înceteze operațiunile ce aveau de scop în primul rând anihilarea mișcării populare de eliberare. Ba chiar generalul Alexander cere patrioților italieni să se întoarcă la casele lor și să înceteze acțiunile, ceea ce face pe comandantul detașamentului de partizani să exclame cu indignare: « Această hotărîre ne arată căt valorează « aliații » noștri. Ei nu valorează mai mult decât germanii ». Iar atunci când detașamentul se hotărăște să străbată linia frontului hitlerist pentru a trece alături de trupele anglo-americane, aceștia intervin, în lupta ce se încinge, într'un mod caracteristic: trupele « aliate » deschid focul împotriva nemților și împotriva partizanilor. Brigada moare om cu om. Agneșă nu luase parte la această acțiune în care tovarășii ei își găsesc sfâr-

șitul; ea este însă recunoscută mai târziu de un neamț, care, cu patru focuri de revolver îi pune capăt vieții.

Figura acestei partizane, luptătoare din popor pentru cauza libertății și a vieții, rămâne neștearsă în amintirea oamenilor, așa cum și-a dorit-o: « Eu sunt bătrână și nu mai am pe nimeni. Dar voi o să vă întoarceți pe la casele voastre. O să puteți povesti ce-ați pățit și atunci se vor gândi cu toții bine, înainte de a mai porni un nou război... »

Povestea Agneșei este povestea multor femei care s'au jertfit pentru libertatea Patriei. Dar mai ales este povestea femeii care s'a smuls din lanțurile unei mentalități învechite, pentru a participa activ la cucerirea libertății poporului ei. Agneșă și-a cunoscut rostul în viață, ea a știut unde să caute îndrumarea: la partidul clasei muncitoare.

Dealungul povestirii, autoarea a reușit să contureze precis viața acestei partizane, să o apropie de inima cititorului, să sugereze căt datorează Italia luptelor duse de fiii și fiicele ei anonime din popor. Alături de Agneșă, nenumărate sunt chipurile ce mai apar în roman. Fiecare în parte, Clinto, Cilio, tândrul Cino, « Disperatul » și alții rămân în amintire, emoționează, înflăcărează. Comandantul partizanilor, chiar dacă nu e suficient individualizat, rămâne însă un exemplu al legăturii ce a existat între popor și intelectualii cinstiți, luptători hotărîți pentru aceeași cauză.

Romanul relevă în chip deosebit rolul hotărâtor jucat de victoriile armatelor sovietice în crearea condițiunilor prielnice pentru eliberarea Italiei. « Armata Sovietică înainta cu adevărat; când se mișcau, făceau patruzeci sau cincizeci de kilometri pe zi și dacă anunțau numele unui centru sau râu, depășite de înaintare, era totdeauna numele unui centru important, sau al unui fluviu, altminteri foloseau cifrele: azi am cucerit optzeci de sate. Mii de persoane care își recăpătau dintr'odată libertatea. »

Hitleriștii, naziștii și slugile acestora sunt binecunoscute de cititorii, care nu pot să

nu-și aducă aminte de întâmplările din țara noastră; naziștii lui Mussolini au existat și la noi, sub forma legionarilor și uneltelor antonesciene. Și la noi au fost oameni ca familia lui August și a Minghinei, ce-și târau zilele slugarnic, în preajma stăpânitorilor. Pretutindeni ei au stârnit ura și disprețul oamenilor cinstiți, iar curgerea istoriei și mâna oamenilor i-a așezat acolo unde trebuia: la stâlpul infamiei ori în fața plutonului de execuție.

Personagiile romanului *Renatei Vigano* sunt luate din viață. De altfel, autoarea a scris povestea « Agnesei Partizana » depănându-și amintirile din vremea când a participat alături de soțul ei, comandantul unei brigăzi de partizani, la lupta împotriva ocupanților hitleriști.

Cartea a fost scrisă pentru popor, pentru a-i păstra neatinșă, vie, amintirea jertfelor din trecutul crâncen al opresiunii naziste și a ține trează aducerea aminte asupra crimelor săvârșite de actualii « aliați », sprijinitorii lui de Gasperi; fiecare filă acuză, din fiecare frază se desprinde un îndemn, o povață, o pildă. Folosind un stil simplu, dinamic, autoarea reușește să captiveze atenția, să înfățișeze plastic viața partizanilor.

Uneori însă autoarea realizează unele tablouri neconforme cu viața. Așa cum o prezintă autoarea, viața partizanilor este pe alocuri impregnată de pasivitate, de tristețea zilelor de toamnă, cu ploi fără sfârșit, goale, iar ei împiedecați să acționeze, înconjurați de apa moartă a mlaștinilor. Mai mult chiar, oamenii prezintă simptome de desperare: unul se sinucide. Această stare de spirit nu este combătută de comandant, de Agnesa și de alții, care o sesizează; ei se lasă copleșiți și — într-o anumită măsură — contribuie la părăsirea regiunii de către detașament, care trece în rândurile anglo-americanilor. Aceasta este o lipsă a romanului, în ce privește redarea aspectelor tipice ale vieții partizanilor. Autoarea folosește uneori « senzaționalul », ca și cum faptele reale nu ar fi fost suficiente pentru a-l emoționa pe cititor.

Cu toate aceste scăderi, lucrarea este de o valoare deosebită. Literatura progresistă

italiană s'a îmbogățit cu o operă importantă, de mare curaj — în condițiile teroarei deslănțuite de guvernul de Gasperi și de ocupanții imperialiști. Distinsă cu premiul Viareggio, cel mai însemnat premiu literar italian, romanul a atras, în ciuda împotrivirilor guvernanților, atenția milioanelor de luptători ai păcii din Italia.

Traducerea, valoroasă în ansamblul ei, păstrează caracterul simplu, popular al povestirii; ea nu reușește însă întotdeauna să redea limbajul firesc folosit de autoare. Sunt și fraze greoaie, cu expresii neromânești și termeni improprii, îngreunând cititorului înțelegerea textului.

Apariția romanului în țara noastră este o contriluție la cunoașterea și strângerea legăturilor cu luptătorii pentru pace din Italia și din lumea întreagă.

În rândul acestor luptători se află și poporul italian, în frunte cu Partidul Comunist italian, partid al păcii și libertății poporului. Dușmanii săi de altădată au fost înlocuiți cu alți dușmani, care deasemenea au copleșit pământul țării. Dar această stare de lucruri nu poate dura: victoria nu poate fi decât a poporului. Cuvintele Agnesei definesc în mod just istoria luptelor din Italia dintre exploatați și exploatați, dintre cei copleșiți și copleșitori: « Cu noi nu se termină... Suntem prea mulți. Cu cât mor mai mulți, cu atât suntem mai curagioși. La nemți și fasciști însă, cei care mor duc cu ei și pe cei vii... »

Cornelia Smădescu



« CURENTUL SUBTERAN » *)

Scriitorii ruși înaintați din sec. al XIX-lea numeau vechea Rusie « împărăția întunericului ». De atunci s'a scurs multă vreme. Astăzi, o asemenea împărăție a întineri-

*) Albert Maltz, *Curentul subteran*. E.S.P.L.A. 1951.

cului este America «diavolului galben». Ca în vechile legende ale popoarelor, există însă viteji, înzestrați cu admirabile calități și pe care întinericul nu-i înspăimântă; ei își taie drum prin noaptea adâncă a împărăției trusturilor, încredințați că zorii biruinței nu vor întârzia să se arate. Un aspect al luptei eroice duse de astfel de viteji, a căror încredere înfloarește în luptele crâncene ale epocii noastre, e oglindit de Albert Maltz în paginile romanului său «Curentul Subteran». Scrisă cu doi ani în urmă, cartea marelui prozator american își păstrează în totul actualitatea. Ea proiectează o lumină vie pe fondul întunecat al literaturii americane descompuse de astăzi, ea dovedește existența unor forțe capabile să se împotrivescă valului de decadentism. Respingând și combătând atitudinea — la început comodă și indiferentă, apoi fățiș dușmănoasă a unui Upton Sinclair, John Steinbeck, Sinclair Lewis — Albert Maltz a rămas ferm pe poziția sa de scriitor-militant pentru descătușarea omenirii de sub robia capitalismului. Scrisorile sale — și în special «Curentul Subteran» — dovedesc din nou prin puternica lor dragoste de viață, înflăcăratul optimism ce le încălzește, prin marile lor calități artistice, că în epoca noastră cele mai de preț valori ale culturii universale sunt creațiile legate de lupta clasei muncitoare, a poporului muncitor, folosind bogata experiență a literaturii sovietice. Maltz a ridicat realismul american la o mare înălțime, dând pagini de o ascuțită critică la adresa «modului de viață american». Pentru activitatea sa literară și publicistică închinată luptei pentru eliberarea poporului de exploatare și pentru apărarea păcii, Maltz a cunoscut asprimea temnițelor burgheziei.

Continuând tradițiile literaturii realiste americane, Albert Maltz a desvăluit dedesubturile vieții din Statele-Unite, punând în lumină necruțătoare crunta realitate ce se ascunde în spatele «măștii libertății» — cum numește Maiacovski statuia din fața portului New-York. În nuvelele, în piesele sale «Pace pe pământ» și «Mina neagră», în romanul său «Curentul sub-

teran» se simte ecoul Revoluției din Octombrie care a revărsat — cum spune Theodor Dreiser — «o puternică lumină asupra inegalității sociale din America». Despre astfel de manifestări antagonice ale realității americane vorbește Albert Maltz în romanul său «Curentul subteran».

Evenimentele povestite se desfășoară în anul 1936, an în care imperialismul american făcea totul pentru a instaura dictatura fascistă. În acest scop, grupurile industriale și monopoliste, cu încuviințarea guvernului liberal și a autorităților de Stat, folosesc organizații teroriste de felul «Legiunii americane» sau a «Ku-Klux-Klanului». Forța de creștere a mișcării muncitorești este reprezentată în roman de celula de partid, condusă de Princey — aflată în centrul luptei pentru crearea sindicatului la întreprinderile «Jefferson». Conștienți că victoria acestui sindicat le-ar primejdi interesele, oamenii direcției — în frunte cu Grebb, șeful personalului, — organizează răpirea lui Princey. Ei încearcă să facă din Princey o unealtă a lor, propunându-i în schimbul unor mari sume de bani, să zădărnicească din interior, din rândurile muncitorimii, acțiunea de creare a sindicatului. Princey respinge cu dispreț această propunere și e gata să primească să fie ucis într-o sălbatecă procesiune de noapte a «Legiunii negre», decât să-și vândă tovarășii și cauza căreia îi închinase întreaga sa viață. Iubind cu pasiune viața, plin de înflăcărare, animator al bătăliei ce se desfășoară pentru crearea sindicatului, Princey e o luminoasă figură de muncitor comunist. Partidu, îi crease fericirea. «De când sunt în Partid — mărturisește Princey soției sale — am avut mai multe bucurii decât în toți anii de mai înainte». Căzut în mâna dușmanului, Princey e hotărât să-l înfrunte până la capăt. El e convins că dacă va părăsi partidul, dacă va fugi ca un laș, mândria lui de om se va prăbuși. Ura — o ură activă — îi oțelește voința. Acest sentiment sfânt va birui moartea. Grebb nu va reuși să facă din Princey un trădător; zadarnic caută el «grăduntele de putregai din inima stejarului». Asemenea

stejari nu putrezesc. Princey respinge scârbit propunerile lui Grebb. Când călăii îi vestesc cu satisfacție ultimele clipe de viață (« Princey, mai ai un minut de trăit ! »), în acele momente teribile Princey se gândește cu mândrie că merită să te jertfești pentru cauza dreaptă a descătușării omului: « Omul trebuie să rămână credincios idealurilor sale. Din clipa în care își trădează idealul, omul nu mai există ca om ». Cititorului aplecat cu emoție asupra ultimelor pagini din carte, îi apare limpede că asemenea oameni nu pot fi niciodată înfrânți, că Partidul care călește asemenea eroi nu va putea fi niciodată nimic. Plină de nepotolită ură împotriva societății care-i încâtușează iubirea pentru soful ei, Betsy, soția lui Princey, va continua cu și mai multă îndârjire lupta în care murise acesta. O vor continua și tovarășii săi de celulă: negrul Ben Silversmith, pe care moartea lui Princey îl făcuse să cugete că « nu există mândrie mai mare decât să fii comunist » și tânărul Jesse Vandermill, odrasla a revoluției americane cum îl numea Princey. Pe toți îi însuflește cuvântul pasionat și pilda minunată a instructorului de partid Paul Turner, neobosit militant revoluționar, element de frunte al mișcării muncitorești. 20 de ani, întreaga sa tinerețe a dăruit-o Partidului. Ca un adevărat conducător comunist, el a învățat pe muncitori să se îndrească neconținut din punct de vedere teoretic. « Dacă nu ne instruiți, nu ne vom putea desvolta » — spune Turner. Albert Maltz a reușit să creeze asemenea eroi comuniști, figuri de neuitat, pentru că și-a însușit concepția despre lume a proletariatului, concretizând-o în personaje vii, pozitive. Superioritatea romanului lui Albert Maltz este evidentă față de tot ceea ce se crease anterior în literatura americană, cu privire la mișcarea muncitorească. Iată de pildă pe John Steinbeck, care propunându-și să înfățișeze în « Bătălia » probleme ale muncitorimii americane, nu face decât să minimalizeze revendicările și lupta mișcării muncitorești, căutând să arate că această luptă ar avea un caracter haotic, dezorganizat, anarhic. Există și

tendința de a prezenta mișcarea muncitorească redusă la interminabile desbateri între adepții și adversarii socialismului, pluti d în sfere abstracte, proiectate dincolo de viață, de prătica revoluționară, pierzându-se în fa tezie. Evident, ambele imagini sunt false, mincinoase.

Cu totul alta e perspectiva asupra mișcării muncitorești în romanul lui Albert Maltz. Eroul său Princey, pierde ca individ, dar moartea lui nu numai că păstrează perspectiva asupra viitoarelor lupte și victorii ale comuniștilor, ci o și lărgeste, nu numai că nu sdruncină încrederea în viitor, dar duce la întărirea acestei încrederi. Si aceasta cu o mare măiestrie artistică. Moartea lui Princey face să crească ura tovarășilor săi, îi îndeamnă să lupte cu și mai multă hotărâre. Albert Maltz preia astfel tot ce e valoros în experiența marilor săi înaintași, între care Walt Whitman și Jak London. Contopind elementele valoroase din literatura înaintașilor săi, Maltz le-a ridicat la o treaptă superioară, dând proletariatului o armă în lupta pentru doborârea orânduirii capitaliste, o carte care impresionează, mobilizează conștiințele, acționând cu putere asupra lor. Să ne gândim prin contrast la « dramele » lui Eugen O'Neill, în care clasa muncitoare e calomniată, mișcarea revoluționară e înfățișată în modul cel mai fals cu putință, ca o adunătură de oameni descompuși. Cât de departe, în raport cu acest calomniator, ne apare Albert Maltz cu eroii săi, când ne sugerează înalta moralitate a comuniștilor, rolul lor de avangardă în viața socială contemporană. Spre deosebire de Sinclair și Faulkner, de Steinbeck și Caldwell, Albert Maltz nu reprezintă muncitorimea numai ca pe o victimă a asupririi, așteptând pașnic și resemnată, ci în primul rând ca pe o forță activă, căreia îi aparține viitorul.

De cealaltă parte a baricadei, Maltz a înfățișat pe exponenții claselor exploatare. Desigur, faptul că în roman nu apar figurile industriașilor, ale adevăraților stăpâni, ci numai ale agenților lor, — unelte josnice de felul lui Grebb sau Kellogg — restrânge vizi-

unea asupra realului raport de clasă. Ne este abea sugerat cine se găsește în spatele acțiunilor războinice ale « legiunii Negre » — în apărarea intereselor căreia vorbește Grebb despre necesitatea menținerii capitalismului. Personagiul degustător, inspirând antipatie și ură, figură odioasă de asasin, căi e de încredere al capitaliștilor — așa ne apare Grebb. Pentru a parveni, nu s'a dat în lături dela cele mai josnice metode, dar el exprimă această « calitate » a sa printr'o formulă mai delicată: « Se ridică prin sine însuși ». Egoist, viclean, lacom, perfid, premeditându-și acțiunile, el e în necontenință goand după succese. Iată-l în viața personală, chinuit de instincte, permanent prădă pornirilor sau, cum spune el, « stăpânit de nevoia poruncitoare a pasiunii ». Iată-l și sub celdălt aspect, preocupat de suprimarea comuniștilor pe care el o numește « menținerea disciplinei în fabrică ». Uneori e înclinat către meditație: « Viața e o amăgire — își spune — dorești chinuit un lucru, îl stăpânești, apoi te plictisești. Unde e fericirea? » Desigur, nimic nu poate fi mai revoltător decât un asemenea asasin filosofând asupra sensului vieții, ascunzându-și crimele și caracterul meschin după umbra protectoare a lui Schopenhauer. Uneori Grebb pozează și în « revoltat împotriva societății », când aceasta îi încorsetează dorințele. În relațiile cu ceilalți oameni, Grebb judecă toate prin prisma caracterului său josnic « Nu-i om pe lume căruia să nu-i fie frică » povățuește el pe Dinny, care își exprimase temerile în ce privește posibilitatea « convingerii » lui Princey. Eaici sugerată totală neputință a reprezentanților clasei asupraitoare de a înțelege tăria morală a comuniștilor, structura lor deosebită, faptul că pentru comuniști, cauza pentru care luptă este mai presus de viață, că în numele acestei cauze ei înfruntă durerile fizice — al căror spectru îl agită zadarnic Grebb în fața lui Princey, — și chiar moartea. Iată-l pe Grebb și sub masca de « admirator » al marxismului, de « partizan » al politicii Partidului, cu rezerva doar că « în unele privinți » s'ar putea să aibe păreri deosebite. —

Grebb rămâne în galeria eroilor hidoși ai literaturii universale o figură tipică cu trăsături atât de odioase, cum numai trupul descompus și muribund al capitalismului de azi le poate genera. El e un personaj caracteristic epocii de trecere la fascism.

Romanul lui Albert Maltz ne arată cum clasele stăpânitoare, condamnate la pieire prin neiertătoarea sentință a legilor istorice, apelează la dictatura fascistă pentru a îndbuși forța în creștere a mișcării muncitorești — care surpă însăși temelile orânduirii capitaliste — și se coalizează cu bandele de teroriști gen « Legiunea neagră », « Legiunea americană », « Ku-Klux-Klan ». Trebuie să amintim cu acest prilej, că Albert Maltz are o tradiție bogată în ce privește demascarea fascismului american, cu întreg cortegiul de crime și nelegiuiri ce-l însoțesc. El a zăgrăvit lupta împotriva fascismului și în nuvelele sale ca « O scrisoare de la țară » și « Așa e viața ». Romanul « Curentul subteran » constituie o expresie culminantă a protestului antifascist. Desfășurarea evenimentelor scoate la lumină relațiile necurate între « legiunea neagră » și clubul republican din Detroit. Legiunea slujea interesele acestui club, interesele direcției dela « Jefferson ». După cum spune Grebb, menirea ei este de a ocroti « sănătoasele tradiții din bătrâni ale Americii ». Desbrăcată de limbajul ipocrit al lui Grebb, această idee sună în chipul următor: « va trebui să ne ocrotim interesele, să împiedicăm formarea sindicatului, să-i exterminăm pe comuniști ». Care sunt oamenii de care se slujește legiunea? Iată-l pe « fratele Curry » orator « distins », unul din organizatorii legiunii, fost agent de poliție, specializat în înprăștierea meetingurilor muncitorești. Chinuit de ambiția de a deveni personalitate istorică « fratele Curry » se desfată ascultând ovațiile ce-i sunt adresate. Iată-l pe Kellog, lingusitor, târîndu-se la picioarele « fratelui » Curry și în același timp trufaș, suferind de complexe, frământat de gândul că i se dă o atenție necorespunzătoare înaltului rang ce-l ocupă în legiune. Smintitul fanatic Kellog pretinde că vorbește în numele oamenilor cinstiți,

în numele « lumii care geme ! » Iată în puține cuvinte jalnicii « eroi » ai lumii capitaliste de azi, iată cine pretinde dominația mondială, iată « salvatorii » culturii mondiale !

Formulând un viguros protest împotriva capitalismului și a manifestărilor sale fasciste — cartea se situează pe linia luminoasă a literaturii progresiste americane, care demască fără cruțare prigoana îndreptată împotriva populației de culoare. Asemenea opere a dat și Howard Fast, romanele sale « Ultima frontieră » și mai ales « Drumul libertății », unde el creat minunata figură a negrului militant Ghideon Jackson. Negri - luptători înfățișază și Albert Maltz. E vorba — cum am arătat — de Ben Silversmith. Și în nuvela « Așa e viața » se discută problema negrilor. Intre Ben Silversmith și George Butcher — eroul acestei nuvele — există trăsături asemănătoare, dar și o adâncă deosebire. Protestul primitiv al lui George Butcher care abea dibue formele potrivite de luptă, se împlinește, se adâncește în atitudinea dărză, fermă a lui Ben Silversmith, reprezentând expresia conștient superioară a revoltei asupriților. O mărturie a înaltei măiestrii artistice și a justeii orientări ideologice a scriitorului, o constituie felul cum Albert Maltz soluționează cazul negrului Ambrose Bishop, corupt de influența agenților de poliție, devenit spion și trădător al cauzei Partidului în rândurile căruia se strecurase. Uneori chiar scriitori progresiști animați de o reală simpatie față de populația de culoare, tratează această problemă dulceag, de pe poziții general umane. Albert Maltz respinge acest procedeu consacrat. El nu înfățișază pe toți negrii drept personaje ideale, luptători consecvenți. Și printre negri pot fi trădători — ei nu alcătuiesc o populație unitară, lipsită de diferențieri sociale. Ambrose Bishop poate fi trădător, ca oricare dintre albi. Spunem că e o dovadă de pricepere artistică, pentru că autorul se situează aici departe de orice simplificare, de orice schemă sau șablon consacrat.

Împotriva literaturii mercenarilor și scutierilor spirituali ai imperialismului, îm-

potriva literaturii care urmărește îndepărtarea maselor de vârtejul luptei, care cultivă ura canibalică față de om, desgustul de viață, mizeria sufletească, demența, perversiunile sexuale, Albert Maltz ne-a dăruit o carte luminoasă, plină de optimism, de dragoste de om, de încredere în forțele sale, plină de credință în viitorul fericit al umanității, o carte legată fâțiș de proletariat, armă de luptă pentru nimicirea vechii orânduiri. În timp ce contemporanul său Henri Miller promovează ca tene preferate desgustul de viață, plictisul, moartea, și urlă cu disperare despre apropiata pieire a planetei, despre ultimul dans « în jurul craterului fumegând al astrului ce moare », Albert Maltz glorifică viața, triumful vieții asupra morții. Conștiinței militante, optimiste a scriitorului îi corespund, în roman, înalte calități artistice. Nu întâmplător Princey e înfățișat în toată complexitatea și bogăția sa sufletească, departe de orice simplificare. În timp ce filosofilor canibalice ale scriitorilor decadenți, le corespunde un limbaj artificial, fie vulgar, trivial, pornografic, fie abstract, de neînțeles — în ambele cazuri neartistice — « Curentul subteran » se distinge printr-o limbă lipsită în general de întortocheri stilistice, de înfloritură sau artificii. O limbă limpede, precisă, îmbracă în valoroase imagini artistice gândirea înaintată a autorului. De aici decurge și posibilitatea folosirii romanului de către oamenii muncii ca armă eficace de luptă.

Eroii lui Maltz au o biografie determinată, deși autorul îi înfățișează numai în cuprinsul câtorva zile — de Sâmbătă până Marți ; noi îi cunoaștem, le înțelegem atitudinile, ne apropiem cu simpatie de unii, respingem cu dispreț și urim pe ceilalți.

Realismul cu care sunt prezentați ne face să ne închipuim cu ușurință și cum au evoluat, fiecare, în viață, în anii care au urmat momentului pe care-l oglindește romanul lui Maltz.

Asemeni lui Ben Silversmith, în perioada războiului antihitlerist au luptat mulți negri comuniști în rândurile armatei americane, apărându-și cu abnegație patria și

libertatea împotriva barbarilor fasciști. In-
torși în țară — unii poate cu pieptul îm-
podobit cu decorații svărlite cu ipocrizie —
ei sunt din nou supuși prigoanei celor care
se consideră stăpânii Americii. Actualii Ben
Silversmith-i nu mai sunt însă desorientați,
nu se lasă pradă izbucnirilor individuale,
lipsite de eficacitate. Ei au alături partidul
comunist care-i sprijină, îi ajută să vadă
limpede lucrurile, îi orientează pe calea
justă, calea luptei organizate împotriva
robiei capitaliste, generatoare de nedreptăți
cumplite; mulți luptători comuniști asemeni
lui Paul Turner sunt astăzi aruncați în
temniță, ca Denis, ca Williamson, condamnați
de mercenarii justiției americane pentru
« încercarea de complot și de răsturnare
prin violență a guvernului federal ».

Din 1936 până astăzi, proletariatul
din Detroit din și alte localități ale Americii
a trecut prin experiențe dureroase. Prin
lupta neobosită a comuniștilor, a tovarășilor
lui Princey, în fruntea maselor muncitorești
— care din moartea unora ca Princey au în-
țeles intențiile criminale ale directorilor
și fabricanților — în numeroase uzine s-au
format syndicate puternice. Grebb și stă-
pânii săi au recurs atunci la metode mai
« diplomatice ». Ei au introdus agenții lor
în rândurile muncitorimii, agenți care să
caute să pună mâna pe conducerea sindi-
catelor muncitorești. De jertfa lui Princey
au căutat și caută să profite dușmanii
de moarte ai proletariatului american,
leaderii galbeni, mercenari credincioși ai
imperialismului, sprijinitorii agresiunii din
Coreea. Împotriva acestora însă luptă cu
succes muncitorii americani, conduși de Par-
tidul Comunist, a cărui influență și populari-
tate în masele largi crește tot mai mult.

În romanul lui Maltz, așa ca în viață
de altfel, toate personagiile se definesc prin
poziția lor față de comuniști, față de Princey.

Deși uneori se insistă în mod exagerat
asupra complicațiilor psihologice ale acestuia,
totuși Princey reprezintă — cum spune cri-
ticul sovietic Orlova — « un militant au-
tent, un om cu o forță de neclintit », pentru
care « fericirea e imposibilă fără luptă ».
Această linie justă se continuă și în alte
romane, ale altor scriitori, căci mai ales
în ultimii ani, chipul comunistului în lite-

ratura progresistă americană e din ce în
ce mai frecvent. Comuniștii din lucrările
lui Howard Fast și Alexandre Saxton,
de exemplu, sunt supriși în plină acti-
vitate revoluționară, în mijlocul maselor
pe care ei le însușesc la luptă. « Curentul
subteran » ne aduce în memorie un trecut
cumplit și nu prea îndepărtat când, și în țara
noastră, orice revendicare și orice încercare
de protest a muncitorimii erau sângeros
reprimată, când luptători ca Princey
sfârșeau în temnițele îngrozitoare ale
burgheziei. Forțele întunecate ale trecutului
nu mai stăpânesc în țara noastră, ele au
fost alungate pentru vecie. Dar unelele
trecutului, exemplare sinistre de felul lui
Grebb sau Kellogg, n-au dispărut cu totul.
Mai avem dușmani. Unii se târdesc la
periferia vieții noastre sociale, spume-
gând de furie neputincioasă — veacul lor
a trecut! Alții isbutesc să se strecoare,
îmbrăcând măști de pocăință, chiar în po-
sturi de comandă ale construcției noastre
socialiste — așa cum au ardat și romanele
« Drum fără pulbere », « Cumpăna luminilor »,
piese ca « Iarba rea », etc., și cum ne arată
uneori viața însăși.

Aceste rămășițe ale trecutului nu se
mulțumesc să viseze doar la instaurarea ro-
biei capitaliste — ci, orbiți de ură, în spas-
mele disperate ale agoniei, nu se dau în
lături dela crime, instigate, sprijinite de cri-
minalii de peste ocean.

Astăzi guvernarea Americii au deslănțuit
cu și mai multă furie decât în anul 1936,
ofensiva împotriva drepturilor democratice
ale oamenilor muncii. Ei aruncă pe comuniști
în închisori, îi torturează, îiucid, dar nu
vor isbui să frângă nici avântul și nici
încrederea comuniștilor și a maselor largi
în victoria cauzei lor. Când lumina stră-
lucitoare a victoriei va inunda « împărăția
întunerecului », când praful se va alege din
șubredul edificiu al Americii capitaliste,
strălucirea acestei biruințe va încununa
jertfa lui Princey și a neînfricaților săi
tovarăși de luptă.

Princey a fost ucis, dar inima sa dărză,
— asemenea inimii viteazului Danco — lumi-
nează calea spre izbândă a oamenilor
cinstiți.

Lucian Raicu

BIBLIOGRAFIE

CĂRȚI NOUI

NOEMBRIE—DECEMBRIE 1951

EDITURA P. M. R.

CLASICII MARXISM-LENINISMULUI

V. I. LENIN, Opere vol. 3 (634 pag. 150 lei).

I. V. STALIN, Opere vol. 11 (416 pag. 158 lei).

I. V. STALIN, Caracterul internațional al Revoluției din Octombrie, (32 pag., 7 lei).

I. V. STALIN, Revoluția din Octombrie și tactica comuniștilor Ruși (108 pag., 20 lei).

I. V. STALIN, Anarhism sau socialism? (legat în pânză) (176 pag., 150 lei).

I. V. STALIN, Raportul de activitate al C.C. al P.C.(b) al U.R.S.S. la Congresul al XVII-lea al partidului. (legat în pânză) (216 pag., 150 lei).

POLITICE

GH. GHEORGHIU-DEJ, Articole și cuvântări, Ed. a II-a (606 pag., 150 lei).

ANA PAUKER, Cuvântarea rostită la ședința solemnă în cinstea celei de a 34-a aniversări a Marii Revoluții Socialiste din Octombrie. (32 pag., 5 lei).



L. P. BERIA, A 34-a aniversare a Marii Revoluții Socialiste din Octombrie. Raport făcut la ședința solemnă a Sovietului din Moscova din 6 Noembrie 1951. (40 pag., 8 lei).

DOLORES IBARRURI, Lupta poporului Spaniol împotriva regimului Franco. (32 pag., 8 lei).



ZINA BRÂNCU, Să educăm oamenii muncii în spiritul moralei comuniste (52 pag., 10 lei).

VINTILĂ MARIN, Comitetul de partid al regiunii Hunedoara în luptă pentru realizarea planului cincinal în industria de bază (36 pag., 8 lei).

VINTILĂ MARIN, Mărețele construcții ale comunismului întăresc frontul păcii, democrației și socialismului (56 pag., 14 lei).

*** Materiale pentru cursurile serale de partid dela orașe vol. 3 (240 pag. 40 lei)

*** Situația internațională (Pentru cercurile de politică curentă) (32 pag. 4 lei).

*** Intovărișirea, formă a cooperației agricole de producție (Pentru cercurile de politică curentă dela sate) (20 pag., 4 lei)

E.S.P.L.A.

MIHAIL SADOVEANU, Opere, Vol. VI (552 pag., 231 lei).

*** Din literatura lui 1907 (368 pag., 95 lei).

A. G. AMBROZIE, C. BEIU și G. MIHALACHE, Oameni noi pe stadion (124 pag., 87 lei).

MARIA ROVAN, Din cremene nouă (220 pag., 103 lei).

VLADIMIR COLIN, Cormoranul pleacă pe mare (120 pag., 41 lei).

PETRU DUMITRIU, Sărbătoare în zi de lucru (64 pag., 24 lei).

GAIVS NIGER, Doctorul (64 pag., 10 lei).

ION ISTRATI, Bucurie (64 pag., 10 lei).

C. IGNĂTESCU, Mărgele de plumb (64 pag., 10 lei).

VERONICA PORUMBACU, Mărturii (112 pag., 120 lei).

DUMITRU CORBEA, Anii tineri (8 pag., 100 lei).

A. BEK, Șoseaua Volocolamscului (280 pag., 125 lei).

CARTEA RUSĂ

G. I. USPENSCHI, Burghetul (56 pag., 25 lei).

ION BIANU, Drumul glorios al agriculturii sovietice (92 pag., 25 lei).

L. I. TIMOFEEV, Literatura sovietică rusă (544 pag., 350 lei).

*** Probleme de literatură și artă Nr. 5 (136 pag., 60 lei).

B. B. CUDRIAVTEV, Mihail Vasilievici Lomonosov (126 pag., 50 lei).

V. MINAEV, Gestapo-ul american (128 pag., 53 lei).

L. N. TOLSTOI, Sonata Kreutzer (100 pag., 47 lei).

L. N. TOLSTOI, Bancnota falsă (100 pag., 25 lei).

*** Constituția stalinistă - Constituția Socialismului victorios (56 pag., 15 lei).

EDITURA TINERETULUI

Politice

TH. MĂNESCU, Elevii utemiști în luptă pentru însușirea culturii și științei (68 pag., 20 lei).

*** Despre învățământul politic U.T.M. (30 pag., 15 lei).

*** In ajutorul instructorului de pionieri (128 pag., 50 lei).

*** Materiale pentru cercurile care studiază Statutul U.T.M., Vol. II (96 pag., 25 lei).

Literatură pentru tineret

T. COȘOVEI, Prietenie, (160 pag., 65 lei).

GEO BOGZA, Vestitoarea furtunii (48 pag., 25 lei).

A. E. BACONSKY, Copiii din Valea Arieșului (56 pag., 60 lei).

E. PERMIAC, Ce să fii (392 pag., 65 lei).

PETRU VINTILĂ, Nepoții lui Horia (256 pag., 130 lei).

*** Poezii despre Stalin (100 pag., 100 lei).

Literatura pentru copii

FL. IORDĂCHESCU, Ursulețul călăreț (52 pag., 25 lei).

A. G. VAIDA, Procesul (80 pag., 40 lei).

*** Prin țara eroicilor constructori ai comunismului (344 pag., 180 lei).

I. VORONCOVA, O zi însoțită (72 pag., 35 lei).

VL. MAIACOVSKI, Ce e bine, ce e rău (16 pag., 65 lei).

S. MIHALCOV și A. PAHOMOV, Construim (16 pag., 45 lei).

CUPRINSUL REVISTEI «**VIATA ROMÂNEASCĂ**» PE ANUL 1951

ROMANE, NUVELE, TEATRU

- BARANGA AUREL: Recolta de Aur (piesă în 3 acte), Nr. 3.
BARANGA AUREL și NICOLAE MORARU: Comuniștii (Pentru fericirea popo-
rului) (Piesă în 3 acte și 7 tablouri), Nr. 4.
CERNESCU ADRIAN: Întâlnire în zori (schiță), Nr. 8.
COLIN VLADIMIR: În spatele frontului (nuvelă), Nr. 4.
CORLACIU BEN: Timpii de aur (nuvelă), Nr. 2.
DUMITRIU PETRU: Drum fără pulbere (roman III, IV, V), Nr. 1—2—3.
FULGA LAURENȚIU: Ion Vodă cel Cumplit (piesă în 3 acte, 10 tablouri), Nr. 12.
GORCHI MAXIM: Clim Samghin (fragment) Moș Arhip și Lionea, Nr. 6.
JIANU EUGEN și DUMITRU MIRCEA: Sfat prețios (schiță), Nr. 10.
JIANU NICOLAE: Cumpăna luminilor (roman), Nr. 5—6—7.
LAMBRINO AUREL: Voluntarii (nuvelă), Nr. 4—5.
MIHALE AUREL: În pragul primăverii (nuvelă), Nr. 4.
MIHALE AUREL: Ogoare noi (roman), Nr. 9—10—11—12.
MORARU NICOLAE și AUREL BARANGA: Comuniștii (Pentru fericirea popo-
rului). (Piesă în 3 acte și 7 tablouri), Nr. 4.
MIRCEA DUMITRU și EUGEN JIANU: Sfat prețios (schiță), Nr. 10.
PASCU DIMITRIE: Împăcarea (schiță), Nr. 8.
POSTELNICU IOANA: 900 Stejăriș (nuvelă), Nr. 8.
TOMA A. Acad.: Amintiri. — Caragiale — așa cum l-am cunoscut, Nr. 12.

OAMENII ȘI FAPTELE ZILELOR NOASTRE

- CRIȘAN GABRIELA; Sărbătoare la Ulan-Bator, Nr. 12.
MORARU NICOLAE: Prin R.S.S. Bielorusă, Nr. 11.

POEZIE

- ANDRIȚOIU ALEXANDRU: În Muzeu, Nr. 4.
BACONSKY A. E.: Noaptea în flăcări, Nr. 12.
BANUȘ MARIA: Spunea odată Heine; Cântecul părului alb: Nu, niciodată; Unui
urmaș, Nr. 5.
(EȘU ION; Ileana, Nr. 12.
BĂNUȚĂ ION: Sfat, Nr. 1.

- BARTHEL KURT: Thaelman, (In rom. de T. Mănescu). Nr. 9.
- BENIUC MIHAI: Cântec despre tovarăşul Gh. Gheorghiu-Dej, Nr. 4; Spre culmile vieţii, Nr. 8; Fiul Patriei, Nr. 10.
- BLAGA DIMITROVA: Scrisoare pentru Coreea, (In rom. de Victor Tulbure), Nr. 1.
- BOICULESII VALERIA: Semnând Apelul, Nr. 5; O zi din August, Nr. 11.
- BONDA MIRCEA: Grâu spre Indii, Nr. 11.
- BOTEZ DEMOSTENE: Judecata, Nr. 3; La bojdeauca lui Creangă, Nr. 6.
- BRATEŞ OLGA: Lenin, Nr. 3.
- CASSIAN NINA: Unui tovarăş din Armata Populară coreeană; La «Tractorul Roşu» într'o seară, Nr. 1; Unsprezece ani, Nr. 12.
- CEAUŞU GH.: In amintirea căprarului dela Gron, Nr. 6.
- CONSTANTINESCU TITEL: Blestem, Nr. 7.
- COSTIN ELISABETA: Recunoştinţă, Nr. 10.
- DAHOVICINĂI VLADIMIR şi M. SLOBODSCOI: Ce spuneţi de asta, Mr. Prezi-dent? (In rom. de Al. Philippide). Nr. 6.
- DEŞLIU DAN: Minerii din Maramureş, Nr. 5.
- DRAGOMIR MIHU: Măinile tale; Sus; Martie cu fruntea curată; Noi; Scrisoarea; Afişul, Nr. 6; Fericirea, Nr. 7; La monumentul ostaşului sovietic, Nr. 8; Mitraliera, Nr. 10; Acropole tresaltă, Nr. 11.
- FĂNUŞ-POPA-MOLDOVEANU: La o expoziţie colhoznică, Nr. 12.
- FILIMON VALERIU: Ei n'au murit, Nr. 4.
- FISCHER ERNST: Lupta pentru pace, (In rom. de Al. Philippide). Nr. 1.
- FRUNZĂ EUGEN: Afară din Europa!; Cântecul cărbunelui, Nr. 2; Revederea, Nr. 8.
- GAETAN MARIA: Un alt frăţior ne mai vine, Nr. 12.
- GHEORGHIU MIHNEA: Tudor din Vladimiri, Nr. 8.
- GRIBACIOV N.: Kim Ir Sen, (In rom. de Victor Tulbure). Nr. 2.
- GUILLEN NICOLAS: Execuţie; Nu ştiu de ce ai crede tu, (In limba spaniolă, de Petre Iosif). Nr. 9.
- HÂNCU COSTIN: Urcuş, Nr. 3.
- HIKMET NAZIM: Zidul imperialismului. (In rom. de Marcel Breslaşu); Călătoria sărmanului Iusuf. (In rom. de Petre Sava); In a cincea zi de grevă a foamei, (In rom. de Veronica Porumbacu) Nr. 7.
- HORVATH IMRE: Crunt să-l urim! (In rom. de E. Pietraru). Nr. 2.
- HUGO VICTOR: Pamfletarii bisericii; Epilog, (Tălmăcirii de Eugen Jebeleanu) Nr. 3.
- IARIS MILAN: Cea mai frumoasă carte, (In rom. de Florin Tornea). Nr. 1.
- IOSIF VASILE: Bustul, Nr. 2; Colo pe Telega'n jos, Nr. 4.
- JEBELEANU EUGEN: Glasul lui Lenin, Nr. 1; Petre Gheorghe, Nr. 4; Fântâna din Coreea, Nr. 9.
- JUSTER SOLO: Tăcerea (fragment), Nr. 4.
- LABIŞ NICOLAE: Gazeta de stradă, Nr. 6.
- LERMONTOV M. I.: Borodino, (In rom. de Victor Tulbure). Nr. 7.
- LIN BO: Dacă Patria mă cheamă, (In rom. de Tudor Mănescu). Nr. 10.
- LIUI TIAN: Cântec de luptă al poporului coreean, (In rom. de Al. Philippide) Nr. 10.
- LUCONIN MIHAIL: Ziua de muncă, (In rom. de Al. Ionaşcu şi Tiberiu Utan) Nr. 11.
- MAIACOVSKI VLADIMIR: De vorbă cu tovarăşul Lenin, (In rom. de Cicerome Theodorescu) Nr. 1.
- MAIORESCU TOMA-GEORGE: Intoarcerea în Patrie, Nr. 7.
- MICHEL LOUISE: In jocul bombelor, (In rom. de Aurel Rău). Nr. 3.
- MOLDOVEANU-FĂNUŞ-POPA: La o expoziţie colhoznică, Nr. 12.
- MOVILĂ SANDA: Lumini, Nr. 2.

- NECRASOV N. A.: Cneghina Volonscaia, (In rom. de Miron Radu Paraschivescu). Nr. 2.
- NERUDA PABLO: Recabarren. (In rom. de E. Pietraru); Lui Miguel Hernandez, (In rom. de Petre Solomon). Nr. 9.
- NOVICOV MIHAI: Răzbunare, Nr. 10.
- ORNARU VINTILĂ: Concert de pian, Nr. 9.
- PAPU LETIȚIA: Fiul luptătoarei, Nr. 4; In noapte, scria o muncitoare, Nr. 10.
- PASCANDI GEZA: Asemeni lui; Peisaj; La gară, (In rom. de E. Pietraru). Nr. 3.
- PETRACHE ION: De-atunci pentru bătrână-i sărbătoare, Nr. 7; Sașa, Nr. 8; O pâine cât roata de car, Nr. 10.
- PORUMBACU VERONICA: Baladă; Pe un mormânt coreean, Nr. 1; Aici a trăit Lenin; Schitul lui Mțări, Nr. 3; Tovarășa, Nr. 4; Intr'o gară; Politică de Stat; Tovarășei Zinaida; Pe punte, Nr. 8; Pe ostradă din Berlin; Noua Seherezadă, Nr. 9; Doina Craiovii, Nr. 10.
- POTTIER EUGÈNE: Exilaților din 1871, (In rom. de Al. Philippide). Nr. 1.
- RĂU AUREL: Întâlnirea, Nr. 4.
- RIBER ABA: Rachmil gateristul, (In rom. de Alexandru Andrițoiu). Nr. 5.
- SAIOC FLORIAN: Spune-mi, mândră, Nr. 10; Acum puteți să stingeți felinarul, Nr. 12.
- SÂRBU CRISTIAN: Zidarul; Cuele, Nr. 9; Lăptăreasa lui Morrison, Nr. 10.
- SCIPACIOV ȘTEFAN: Lenin, (In rom. de V. Petrescu). Nr. 1.
- ȘERBAN ION: «Oameni v'am iubit, veghiați!», Nr. 6.
- SEVCENCO TARAS: Nu poate inima pricepe; Pe nimeni cerul să nu-l bată; Veniră vremuri de cenușă; Când vei veni; Și ce-ar fi scrisoare să-mi scriu; Când voi muri, (în rom. de Victor Tulbure). Nr. 3.
- SHAKESPEARE W.: Sonete, (55—84, — în rom. de Mihail Sebastian; 66, în rom. de Mihnea Gheorghiu; 107, — în rom. de Petre Solomon) Nr. 3.
- SLOBODSCOI M. și DAHOVICINĂI VLADIMIR: Ce spuneți de asta, Mister Prezident?, (In rom. de Al. Philippide). Nr. 6.
- ȘNABL BERL: Mama, (In rom. de Tudor Bogdan). Nr. 6.
- SOLOMON PETRE: La moartea lui Mc. Gee, Nr. 7.
- SPERBER ALFRED-MARGUL: Inscripție pe mormântul unui ostaș al Revoluției din Octombrie, (In rom. de V. Petrescu) Nr. 10.
- STOLPER H. A.: Ascultă-mă, prietene, (In rom. de Demostene Botez). Nr. 10.
- SURCOV ALEXEI: Lenin, Nr. 1; Povestea unui soldat de gardă, (In rom. de Mihai Dragomir). Nr. 10.
- SURI SU GEN: Să apărăm Patria, (In rom. de Tudor Măinescu). Nr. 10.
- SZABEDI LASLO: Ei au spus tot, (In rom. de Radu Teculescu). Nr. 6.
- TĂUTU NICOLAE: Lecția de istorie, Nr. 8; Autobiografie, Nr. 9.
- TE GHI CEN: Coreea luptă, (In rom. de Virgil Teodorescu). Nr. 11.
- TEODORESCU VIRGIL: Luptăm alături, Nr. 10.
- THEODORESCU CICERONE: Poveste din ulița noastră, Nr. 4; Generalul nostru, Nr. 9.
- TIHONOV NICOLAI: Pak-Den-Ai, (In rom. de Victor Tulbure) Nr. 9; In cartierul muncitoresc din Lahor, (In rom. de E. Pietraru). Nr. 11.
- TIU SON VON: Spre noi victorii, (In rom. de Vladimir Colin). Nr. 6.
- TOMA A.: Sbucium, Nr. 2; Trăiască Comuna, Nr. 3.
- TULBURE VICTOR: Versuri despre tânărul strungar, Nr. 10.
- TVARDOVSKI A.: Cuvântul scriitorilor sovietici către Tovarășul Stalin, (In rom. de Eugen Jebeleanu). Nr. 11.

- VERLAINE PAUL: Invinșii (trad. liberă de Mihai Dragomir). Nr. 3.
 WIGODSKY STANISLAS: Cântecul frăției, (În rom. de Al. Philippide). Nr. 10.
 YANNOPULOS KOSTAS: Ultimul cântec, (În rom. de Eugen Jebeleanu). Nr. 9.

ORIENTĂRI

- ALEXANDROV G. Acad.: Lucrarea lui I. V. Stalin «Marxismul și problemele lingvistice» și rolul ei esențial în dezvoltarea științelor sociale, Nr. 2.
 BENIUC MIHAI: Poezia noastră, armă a poporului în lupta pentru apărarea păcii și construirea socialismului, Nr. 3.
 NEDOȘIVIN G.: În legătură cu problema caracterului popular al artei sovietice, Nr. 3.

PROBLEME ACTUALE ALE LITERATURII DIN. R.P.R. ÎN LUMINA LUCRĂRILOR LUI A. A. JDANOV

- SITNIC C.: Lenin și problemele esteticii, Nr. 8.
 ZIMENCO V.: Realismul socialist ca metodă de oglindire a vieții societății socialiste
 Nr. 7.

LA ANIVERSAREA MAESTRULUI MIHAIL SADOVEANU

- INTĂLNIREA CU CITITORII: Nr. 1.
 ȘELMARU TRAIAN: Între viață și creație, Nr. 1.

TEORIE ȘI CRITICĂ

- ALEXANDRESCU SICĂ: Caragiale și editorii săi, Nr. 10.
 ARGHIR SORIN: Un clasic al literaturii cehe, Nr. 9; Mărturiile unei poete-cetățean,
 Nr. 12.
 ASSAN AL.: Drumul victorios al literaturii chineze, Nr. 10.
 BOCIORT F. I. și ORZEA G.: 130 ani de la moartea lui Vasile Alecsandri, Nr. 7.
 BRATU H.: Tratatul confuză a unor probleme însemnate, Nr. 2; La școala crimei
 și a războiului, Nr. 6; În luptă pentru socialism, Nr. 7; Pentru a nu uita învățăminte
 istorice, Nr. 8.
 CAMPUS EUGEN: Luptând pentru fericirea oamenilor, Nr. 1; Originalitate și manieră,
 Nr. 2; Pentru o limbă literară cu adevărat populară, Nr. 5; În preajma
 centenarului lui Caragiale, Nr. 6; Viața, călăuza poetului, Nr. 8; Aici s'au înfruntat
 două lumi, Nr. 11.
 CĂLIN VERA: Căile luminii, Nr. 2; Din problemele marelui poem epic, Nr. 10.
 DEȘLIU DAN: Perspective deschise literaturii noastre de articolele și cuvântările
 tovarășului Gh. Gheorghiu-Dej, Nr. 10.
 GAFIȚA MIHAI: Ce ascundeau decorurile, Nr. 3; Impotriva manifestărilor prolet-
 cultiste în literatură, Nr. 5; «Egor Bulăciiov și alții», Nr. 6; Impotriva schema-
 tismului în literatură, Nr. 7; Exemplul literaturii sovietice, Nr. 11.
 GAFIȚA MIHAI și EM. VASILIU: În apărarea cuceririlor noastre, Nr. 8.
 GANE TAMARA: Un mare poet democrat revoluționar, luptător pentru cauza po-
 porului, Nr. 3; Succesele strălucite ale literaturii sovietice, Nr. 7.
 GEORGESCU PAUL: O mărturie dramatică, Nr. 1; Cu mii de cai putere, Nr. 10.
 GOLIM TATIANA: Poetul cetățean, Nr. 4.
 GONDA GH.: Trăsăturile fundamentale ale metodei realismului socialist, Nr. 4.

- IOSIF PETRE: La aniversarea « Scânteii », Nr. 8.
 LUCA EUGEN: Zorii comunismului, Nr. 10; N. A. Ostrovski, Nr. 12.
 MĂCIUCĂ CONST.: Poetul revoluționar Nicola Vantarov, Nr. 9.
 MACOVESCU GH.: Câteva aspecte din literatura Chinei noi, Nr. 2.
 MAIEVSCHI GALINA: M. I. Lermontov, Nr. 7.
 MLADOVEANU DESPINA: Dante Aligheri, Nr. 11.
 MORARU NICOLAE: Shakespeare, Nr. 3.
 NICOROVICI VASILE: Trei mari poeți lirici contemporani, Nr. 6.
 NOVICOV MIHAI: Din învățămintele criticii lui Dobroliubov, Nr. 1; Pentru continua îmbunătățire a calității traducerilor, Nr. 7; Romanul « Drum. fără pulbere » și unele probleme ale poeziei, Nr. 9.
 ORZEA GH. și F. I. BOCIORT: 130 de ani dela nașterea lui Vasile Alecsandri, Nr. 7.
 PETROVEANU M.: O treaptă nouă în creația lui Eugen Jebeleanu, Nr. 1; « Porțile măreției », Nr. 6.
 POPPER J.: Din vremea răzcoalelor țărănești, Nr. 2.
 PRIBOI T. S.: Literatura pentru alegeri, Nr. 1; Atitudinea poetului față de viață, Nr. 5.
 TARASENCO A.: Drumul unui artist bolșevic, Nr. 4.
 TURCU GHEORGHE: Scenariul, baza operei cinematografice, Nr. 9.
 VASILIU EM.: Prima monografie despre Coșbuc, Nr. 5.
 VASILIU EM. și M. GAFIȚA: În apărarea cuceririlor noastre, Nr. 8.

RECENZII

- ARGHIR SORIN: În lagărele morții, Nr. 11.
 ATANASIU EUGEN: Prietenii și dușmanii țărănimii, Nr. 8.
 RAICU LUCIAN: « Curentul subteran ». Nr. 12.
 CRISTEA ȘTEFAN: Oamenii sovietici transformă natura, Nr. 10.
 DAMIAN S.: Pe marginea volumului « Zece poeți tineri », Nr. 3; Chipul revoluționarului la Cernășevski, Nr. 12.
 DANITI D.: Reconstrucție, Nr. 8.
 DUMITRIU PETRU: « Vestitorul furtunii », Nr. 6.
 FILIMON DOMNICA: Un exemplu pentru dramaturgia noastră, Nr. 9.
 FRIMU CECILIA: « Timpii de aur », Nr. 12.
 GAFIȚA MIHAI: În neobișnuita vară a anului 1919, Nr. 2.
 GĂTLAN ANA: « În Ajun », Nr. 7; Din lupta partizanilor sovietici, Nr. 8; Cheazășia păcii, Nr. 10.
 GHIBU M.: Un roman din viața satului estonian, Nr. 6.
 GHEORGHIE MIHNEA: Spre un cântec nou, Nr. 2.
 GOLIM TATIANA: Efortul colectiv, cheazășia succeselor, Nr. 3.
 GRIGORESCU DAN: Soarele vestește o dimineață nouă, Nr. 2; Taina victoriei, Nr. 10.
 LOVINESCU HORIA: Un sat siberian în zorii Revoluției, Nr. 1; Cartea unui erou Nr. 7.
 MĂNOIU ALICE: Pe șantierul Poloniei, Nr. 12.
 MANOLE ION: Poezia electrificării, Nr. 11.
 MARTIN AUREL: Lucrările scriitorilor bănățeni, Nr. 12.
 MICU DUMITRU: Străbătând paginile Almanahului « Iașul Nou », Nr. 7; Pe drumul poemului epic, Nr. 12.
 OPREA AL.: Ultimele nuvele ale lui Al. Jar, Nr. 10.
 PAICU L.: Eroismul soldatului Antipov Nr. 12.

- PĂRVULESCU MIHAI: Curentul submarin, Nr. 1.
PETRESCU RADU: Drumul colhoznicei Maria, Nr. 5.
SMĂDESCU CORNELIA: Viața partizanei Agnesa, Nr. 12.
ȘTEFĂNESCU AL. I.: În luptă cu intervenționiștii americani, Nr. 12.
VASILESCU MARIA: Pe unde au fost cherhanale, Nr. 1; Agenții Vaticanului fără mască, Nr. 3.
VASILIU EM.: Nuvetele unei tinere scriitoare, Nr. 1; Puterea exemplului, Nr. 10.
VLAD M.: «Din vechea armată», Nr. 9; «Marea școală», Nr. 10.
ZALIS H.: Tinerețe biruitoare, Nr. 6; Intelectualii în pragul Revoluției, Nr. 9; Învingătorii deșertului, Nr. 11.

C. P. 2 UNITATEA D
BUCUREȘTI

Rugăm stăruitor pe cititorii și colaboratorii noștri să ne comunice observațiile lor critice privitoare la materialul publicat de noi și să ne facă sugestii și propuneri referitoare la cele ce doresc să găsească în cuprinsul revistei.

Ne vom strădui să răspundem tuturor corespondențelor noastre în cel mai scurt timp.

REDACȚIA: B-dul Ana Ipătescu, 36, Raion
I. V. Stalin, București.
Telefon: 2.29.82 și 2.14.91.

ADMINISTRAȚIA: Str. Brezoianu, 27, Raion Gh.
Gheorghiu-Dej. București.
Telefon: 4.66.76.



ABONAMENTE ANUALE: lei 1200

Abonamentele se primesc numai prin CENTRUL DE DIFUZARE A PRESEI, București, str. C. Mille Nr. 14, tel. 5.28.90. și în provincie, direct la Centrul de Difuzare a Presei din raionul d-voastră.



Pentru reînnoirea abonamentelor la Revista «Viața Românească» pe anul 1952, abonații se vor adresa Centrului de Difuzare a Presei.